TIDSSKRIFT

FOR

LANDØKONOMI

UDGIVET AF

DET KGL. DANSKE LANDHUSHOLDNINGSSELSKAB

REDIGERET AF

H. HERTEL

1916

KØBENHAVN
AUGUST BANGS BOGHANDEL
TRYKT HOS NIELSEN & LYDICHE
(AXEL SIMMELKIÆR)
1916

INDHOLD.

Side

Landbruget i 1915. Af Sekretær *H. Hertel* 1
M. P. Blem. Af Sekretær *H. Hertel* 42
Mælkens Pasteurisering. Af Konsulent *G. Ellbrecht* 45
Prisopgave vedrørende Tørring af Korn 49
Prisopgave vedrørende Opdrætning af Heste 51
Boganmeldelser. Af Professor *O. H. Larsen* og Statskonsulent *A. P. Hansen* 52
Udkomne Bøger 61
Mindre Meddelelser:
Bestyrelsesmødet d. 18. December 1915 i Det kgl. danske Landhusholdningsselskab 62
Højskoleforstander *Anders Jørgensen*, Høng 63
Foredrag i Landhusholdningsselskabet 64
Hvorledes bør Gaaseavlen drives paa større Ejendomme. Af Konsulent *W. A. Kock* 65
Det kgl. danske Landhusholdningsselskabs Kontrol med Korn og Foderstoffer i Københavns Frihavn i Aaret 1915. Af Inspektør *James Høyer* 77
Det kgl. danske Landhusholdningsselskabs Generalforsamling den 18. December 1915 ..... 85, 162
Storbritanniens og Irlands Indførsel af Landbrugsprodukter i Aaret 1915 98
Boganmeldelser. Af Sekretær *H. Hertel*, Konsulent *G. Ellbrecht* og Professor *O. H. Larsen* 102
Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskoles Bibliotek 111
Mindre Meddelelser:
Tørveproduktionen i Danmark 112
Foredrag i Selskabet 112
Mælkeribruget i Danmark 1915. Af Professor *Bernhard Bøggild* 113

Side

Motorpløjning. Foredrag i Det kgl. danske Landhusholdningsselskab den 26. Januar 1916 af Docent *Anton Christensen* .. 140
Overassistent *H. P. Lunde* 160
Boganmeldelser. Af Statskonsulent *P. A. Mørkeberg* og Professor *O. H. Larsen* 172
Mindre Meddelelser:
Mælkeribruget i Danmark i 1914 178
Foredrag i Landhusholdningsselskabet 180
Vor Hesteavls nuværende Stilling og Fremtidsudsigter. Foredrag i Det kgl. danske Landhusholdningsselskab den 16. Februar 1916. Af Statskonsulent *J. Jensen* 181
Mælkeribrugets nuværende Stilling og Fremtidsudsigter. Foredrag i det kgl. danske Landhusholdningsselskab den 16. Febrúa 1916. Af Konsulent *G. Ellbrecht* 190
Undersøgelser vedrørende Landbrugets Rentabilitetsforhold i Finland. Af Professor *O. H. Larsen* 209
Kapitelstakster for 1915 216
Boganmeldelser. Af Forstander *J. J. Hansen* og Konsulent *G. Ellbrecht* 218
Udkomne Bøger 228
Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskoles Bibliotek 229
Mindre Meddelelser:
Norges Forsyning med Kvælstofgødninger. Af Laboratorieforstander *Harald R. Christensen* 231
Udførselen af Mælkeriprodukter i 1915 232
Svineavlens nuværende Stilling og Fremtidsudsigter. Foredrag i Det kgl. danske Landhusholdningsselskab den 23. Februar 1916. Af Statskonsulent *P. A. Mørkeberg* 233, 324
De Hjempermiterede og Landbruget 270
Boganmeldelser. Af Professor *O. H. Larsen* og Statskonsulent *Axel Appel* 273
Udkomne Bøger 284
Mindre Meddelelser:
Landbrugskonsulent *R. Chr. Effersøe* 285
Den ekstraordinære Kreaturtælling Februar 1916 286
Spekulation i Landejendomme i Finland 287
Statskonsulént i Maskinbrug 288
Kvægavlens og Faareavlens nuværende Stilling og Fremtidsudsigter. Foredrag i Det kgl. danske Landhusholdningsselskab den 4. Marts 1916. Af Statskonsulent *Axel Appel* 289
Husdyrbruget 1915. Af Statskonsulent *Axel Appel* 337
Fortjener vore Maskinprøver ikke, at der ofres dem mere Opmærksomhed. Af Maskinkonstruktør *L. C. Nielsen* 362

Side

Statskonsulenternes Indberetninger for Aaret 1915 370. 438, 474, 537, 562

Boganmeldelser. Af Professor *O. H. Larsen* og *Red.* 382

Udkomne Bøger 387

Mindre Meddelelser:

Grev *L. Reventlow* og Etatsraad *Chr. Hansen* 388

Hesteavlen i 1915 388

Statskontrollerede Produktioner 1915 388

Lyng som Foder 391

Det internationale Landbrugsinstitut i Rom 391

Oprettelsen af et landøkonomisk Driftsbureau 391

Grev *Ludvig Reventlow* 393

Etatsraad *Chr. Hansen* 395

Gaardejer, Landstingsmand *Niels Jensen-Toustrup* 397

Danmarks ældste Landbrug. Foredrag i Det kgl. danske Landhusholdningsselskab den 15. Marts 1916. Af Professor, Dr. phil. *E. Arup* 400

Boganmeldelser 444

Mindre Meddelelser:

Aperçu sommaire de l'agriculture en Danemark 447

Befolkningens Fordeling mellem Land og By 447

Nogle Markregnskaber og Driftsregnskaber fra Bøndergaarde paa Samsø 1902—15. Af Konsulent *A. M. Frederiksen* 449, 497

Fæstekontrakter i Italien. Af Dr. jur. *G. de Kaufmann* 484

Andelsbevægelsen i Norge 489

Mindre Meddelelser.

Fabrikation af svovlsur Ammoniak i Sverige. Af Laboratorieforstander *Harald R. Christensen* 493

Nyere Surrogater 494

Landbrugsskolen paa Frenderupgaard 495

Landbolove. Af Justitsraad *H. Wulff* 518

Udkomne Bøger 551

Mindre Meddelelser:

Bestyrelsesmøde i Landhusholdningsselskabet 552

Oprettelsen af Statshusmandsbrug 552

Kreaturbestanden i England og Wales 552

Statstilskud til Landbrugets Fremme i England og Wales, specielt til Husdyravlens Fremme. Af Landbrugskonsulent *Harald Faber* 553

Bestyrelsesmødet den 21. Oktober 1916 i Det kgl. danske Landhusholdningsselskab 576

Mindre Meddelelser:

Bestyrelsesmøde og Generalforsamling i Det kgl. danske Landhusholdningsselskab 587

Side

Danmarks Smoreksport 1915—16 og Danmarks Omsætning med Udlandet af Landbrugsprodukter i Aaret 1915 587
Frankrigs Landbrug 587
Hvidtjørn som Erstatning for Kaffe 588
Den kgl. Veterinær- og Landbohojskoles Bibliotek 588
Planteavlen 1915. Af Professor *O. H. Larsen* 589
Vejrforholdene i Landbrugsaaret 1915—16. Af Afdelingschef *H. Hansen* 607
Boganmeldelse. Af Professor *T. Westermann* 626
Udkome Bøger 630
Mindre Meddelelser:
Bestyrelsesmøde og Generalforsamling i Det kgl. danske Landhusholdningsselskab 632
Land-Kreditlov i Amerika 632

REGISTRE.

a) Emner.

Side

Ammoniak, Fabrikationen af svovlsur — i Sverige 493
Andelsbevægelsen i Norge 489
Andelskasser 33
Aperçu sommaire de l'agriculture en Danemark 447
Arbejderforholdene 27
»Avlsprincipper«, af J. Wilson 227

Bestyrelsesmøder i Landhusholdningsselskabet 62, 552, 576, 587, 632
Blem, M. P., Direktør 42
Boganmeldelser 52, 102, 172, 218, 273, 382, 444, 626
Bureau for Fodringsspørgsmaal 576
By- og Landbefolkningen i Danmark 447

»Cour, J. C. la —«, af K. Hansen 444

»Danmarks Mejeri-Drifts-Statistik«, udarbejdet af Kontoret for Mejeristatistik 385
Danmarks Omsætning med Udlandet af Landbrugets Produkter i Aaret 1915 587
Danmarks Smøreksport 1915—16 587
Danmarks ældste Landbrug 400
Dansk Landbrugskonsulent i Tyskland 580
»Dansk Tidsskrift-Index«, af S. Dahl og Th. Dössing 445
»Det kgl. Selskap for Norges Vel's Undersøgelser over Landbrugets Driftsforhold«, ved H. Five 106
Driftsbureau, landøkonomisk 391, 581
Driftsregnskaber fra Bøndergaarde paa Samsø 449, 497

Effersøe, R. Chr., Landbrugskonsulent 285
England, Kreaturbestanden i —, ... 552
— , Statstilskud til Landbrugets Fremme i — og Wales ... 553
(Se endvidere under Storbritannien og Irland)

Side

Faareavlens nuværende Stilling og Fremtidsudsigter 313
Feilberg, Etatsraad P. —'s Legat 583
Finland, Landbrugets Rentabilitetsforhold i —, ... 209
— , Spekulationen i Landejendomme i —, ... 287
Fjerkræavl: Gaaseavlen paa større Ejendomme 65
— : i 1915 22
»Fodringslæren« af H. J. Rasmussen 218
Fond til Landmænds Uddannelse 94
Foredrag i Landhusholdningsselskabet .. 64, 112, 140, 180, 181, 190, 233, 289, 324, 400
»Forsøg med Malkemaskinen Heureka« 226
Forsøgsmælkeriet 584
Frankrigs Landbrug 587
Frenderupgaard, Landbrugsskolen paa —, ... 495
Fæstekontrakter i Italien 485

Gaaseavlen paa større Ejendomme 65
Gammeleje Legatet, Uddeling af —, ... 86
Generalforsamling i Landhusholdningsselskabet 85, 162

Handelen med Landejendomme 30
Hansen, Chr., Etatsraad 388, 395
Hesteavlen i 1915 ..... 18, 370, 388, 562
Hesteavlens nuværende Stilling og Fremtidsudsigter 181
Hjempermitterede og Landbruget 270
Holms Legat 166
Husdyravlen i 1915 337
Hvidtjørn som Erstatning for Kaffe 588
Hædersbelønninger, uddelte af Landhusholdningsselskabet 162
Høsten i 1915 ..... 10, 589

Italien, Fæstekontrakter i —, ... 484

Jensen-Toustrup, N., Gaardejer, Landstingsmand 397
Jørgensen, Anders, Højskoleforstander 63

Kapitelstakster for 1915 216
Kassererstillingen i Landhusholdningsselskabet 165
Korn- og Foderstofmarkedet i 1915 14
Kontrollen med Korn- og Foderstoffer i 1915 ..... 77, 95
Kraftfoderforbruget i 1915 341
Kreaturbestanden i England 552
Kreaturtællingen i Februar 1916 286
Kvægavlen i 1915 ..... 19, 352

Side
»Kvægavl og Arvelighed«, af Konsulent J. Fisker 172
Kvægavlens nuværende Stilling og Fremtidsudsigter 289

Land- og Bybefolkningen i Danmark 447
Landbohøjskolens Bibliotek 111, 229, 588
Landbruget i 1915 1
»Landbrugets Rentabilitet«, af Kaptajn M. Pedersen 273
Landbrugets Rentabilitetsforhold i Finland 209
Landbrugsinstitutet i Rom 391
Landbrugsorganisationerne, Møderne med —, ... 582
Landbrugsskolen paa Frenderupgaard 495
Landejendomssalg 30
Landhusholdningsselskabets Historie 577
Landkreditlov i Amerika 632
Langtidspasteurisering 45
Landvæsenslærlingenes Lønninger 577
Landøkonomisk Driftsbureau 391, 581
Landøkonomisk Rejsebureau 95
Legat, Etatsraad P. Feilbergs —, ... 583
Love i 1915 ..... 35, 518
Lunde, H. P., Overassistent 160
Lyng som Foder 391
»Læren om Gjødsel I«, af John Sebelien 626

»Malkekvægets Fodring, Røgt og Pleje«, af Godsejer Moesgaard-Kjeldsen 57
Margarineproduktionen i 1915 390
Maskiner og Redskaber i 1915 26
Maskinkonsulentstillingen 163, 288, 579
Maskinprøver, Fortjener ikke vore — mere Opmærksomhed .. 362
Mejeridrift-Statistiken 385
Motorpløjning 14
Mælkens Pasteurisering 45
Mælkeribruget i Danmark 1914 178
— - — 1915 ..... 22, 113
Mælkeribrugets nuværende Stilling og Fremtidsudsigter 190
Mælkeriprodukter, Udførselen af —, i 1915 232
Møderne af Landbrugsorganisationerne 582

»Några räkenskapsresultat från lantbruk i Malmöhus län 1913-14«, af L. Nanneson 52
Norge, Andelsbevægelsen i —, ... 489
Norges Forsyning med Kvælstofgødninger 231

Side

Oprettelsen af et Forsøgsmælkeri 584
— - Statshusmandsbrug 552

Personalhistorie 37, 42, 63, 160, 285, 388, 393, 395, 397
Planteavlen i 1915 ..... 16, 545, 589
Prisopgave vedrørende Fedning 586
— — Opdrætning af Heste 51
— — Tørring af Sædefrø 49

Regnskaber fra Bøndergaarde paa Samsø 1902—15 ..... 449, 497
»Regnskabsbog for Landmænd«, af H. Iversen 175
»Rentabilitets-Fodringsforsøg med Jerseykvæg«, af Professor Harald Goldschmidt 105
Reventlow, Ludvig, Greve 388, 393
Roesukkerproduktionen i 1915 389

Spekulationen i Landejendomme i Finland 287
Spiritusproduktionen i 1915 388
»Statistisk Aarbog« 102
Statshusmandsbrug, Oprettelse af —, ... 552
Statskonsulenten i Maskinbrug 163, 288, 579
Statskonsulenternes Lønningsforhold 578
Statskonsulenternes Indberetninger for Aaret 1915 ... 370, 438, 474, 537, 562
Statskontrollerede Produktioner 1915 388
Storbritanniens og Irlands Indførsel af Landbrugsprodukter i 1915 98
Surrogater, nyere 494, 588
Sverige, Fabrikationen af svovlsur Ammoniak i —, ... 493
Svineavlens nuværende Stilling og Fremtidsudsigter 233, 324

»To Aars Fodringsforsøg med Lucerne til Malkekvæg«, af Professor Harald Goldschmidt 59
Tyskland, dansk Landbrugskonsulent i —, ... 580
Tørveproduktionen i Danmark 112

Udførselen af Mælkeriprodukter i 1915 232
Udkomne Bøger 61, 110, 177, 228, 284, 387, 444, 551, 630
Udvalget til Fremme af Jordens Grundforbedring ved Afvanding og Vanding 167
»Ufrugtbarheden hos Kvæget, dens Aarsag og Behandling«, af Dyrlæge J. Albrechtsen 281
»Undersøgeleer over Landbrugets Driftsforhold«, ved Haakon Five 106

Side
Vejrforholdene i Landbrugsaaret 1915—16 607
»Vermögensbildung kleinbauerlichen Ansiedler in Finland«, af Ø. Elfving 382
Vinterfodringen i 1914—15 340

Ølproduktionen 1915 389

b) Forfattere.

Appel, Axel, Statskonsulent 281, 289, 337, 438
Arup, Erik, Professor, Dr. phil. 400

Brask, Th. J., Statskonsulent 474
Bøggild, Bernhard, Professor 113

Christensen, Anton, Statskonsulent, Docent 140, 441
Christensen, Harald R., Laboratorieforstander 231, 493

Ellbrecht, G., Konsulent 45, 105, 190, 226

Faber, Harald, Landbrugskonsulent 553
Frederiksen, A. M., Konsulent 449, 497

Hansen, A. P., Statskonsulent 57, 159, 479
Hansen, Fr., Statskonsulent 545
Hansen, H., Afdelingschef 607
Hansen, J. J., Forstander 218
Hertel, H., Sekretær 1, 42, 102, 393, 395, 397, 444
Hørlyck, N., Statskonsulent 537
Høyer, James, Inspektør 77

Jensen, J., Statskonsulent 181, 562

Kaufmann, G. de, Dr. jur. 484
Kock, W. A., Konsulent 65

Larsen, O. H., Professor 52, 106, 175, 209, 273, 382, 589

Mørkeberg, P. A., Statskonsulent 172, 233, 324, 570

Nielsen, L. C., Maskinkonstruktør 362

Side

Pedersen, Niels, Statskonsulent 541

Riedel, W., Statskonsulent 568

Schwarz-Nielsen, J. C. A., Statskonsulent 370

Westermann, T., Professor 626
Wulff, H., Justitsraad 518

c) Billeder.

Blem, M. P., Kreditforeningsdirektør 42
Russiske Gæs, klar til at afgaa til de større tyske Gaasefederier 66
Toulousergæs i en kunstig Gaasedam 69
Gaasehus til en Stamme Avlsgæs 70
Fra Sæddingegaards Gaase- og Andedam 73
Lunde, H. P., Overassistent 160
Reventlow, L., Greve, Kammerherre 393
Hansen, Chr., Etatsraad, Godsejer 395
Jensen-Toustrup, N., Gaardejer, Landstingsmand 397

Landbruget i 1915.

Af *H. Hertel.*

Aaret 1915 er som sin Forgænger gaaet ud blodbesudlet og fuldt af Krigens Rædsler, og atter er et Aar forløbet, som i stort og smaat har faaet sit Præg af Verdenskrigen, af alle de Paavirkninger, sjælelige og materielle, der skyldes den, af al den Uhyggefølelse, den skaber, al den Usikkerhed, den medfører. Ogsaa vort Landbrugs Forhold har selvfølgelig været mer eller mindre vanskelige, usikre, udsatte for Overraskelser. Til Tider vanskelige med Hensyn til Tilvejebringelsen af dets Produktionsfornødenheder: Kul, Frø, Foderstoffer, Gødninger o. s. v. — som da t. Eks. England lagde Hindringer i Vejen for vore Tilførsler af Foderstoffer, Rusland af Kløverfrø, Tyskland af Kunstgødning —, til andre Tider vanskelige, hvad dets Udførsel angik — som da t. Eks. Tyskland fra den 18. Februar erklærede Englands Kyst i Blokade, og Ingen vidste, hvilke Følger det vilde faa —, atter til andre Tider vanskelige med Hensyn til Tilvejebringelsen af den nødvendige udenlandske Arbejdskraft o. s. v. Heldigvis lykkedes det i større eller mindre Grad at overvinde de fleste af de opstaaede Vanskeligheder, og vort Landbrug har kunnet arbejde nogenlunde uforstyrret og nyde godt af de ved Krigssituationen fremkaldte høje Priser. Utvivlsomt har Aaret givet det en Fortjeneste, der er større end de senere gode Aars normale Fortje-

neste, men dog ikke saa stor, som mange uden for Landbruget mener, thi dets Driftsudgifter er ogsaa stegne og ofte meget betydeligt.

Før den sædvanlige Oversigt vedrørende vort Landbrugs Virksomhed i dets enkelte Grene gives, vil det, som i Fjor, være naturligt at redegøre for de af Krigssituationen fremkaldte ekstraordinære Foranstaltninger angaaende Landbruget.

Til den Række Udførselsforbud vedrørende Landbrugsprodukter m. v., som blev udstedte i 1914 (jvfr. Tidsskriftets forrige Aarg., S. 174—75), er der i 1915 føjet følgende nye: Den 10. Januar forbødes Udførselen af Svinefedt. Forbudet omfatter dog ikke Fedt til teknisk Brug, naar Emballagen er i Overensstemmelse med Landbrugsministeriets Bekendtgørelse af 28. Oktober 1914. Den 13. Januar forbødes Eksporten af Kløverfrø, den 4. Februar af Svinehuder og Palmekærner og den 10. s. M. af raa Hamp. Fra den 15. Februar at regne ophævedes endvidere Tilladelsen til at udføre Kartofler, der stammer fra Mærker, fra hvilke det var tilladt at udføre Kartofler til de Forenede Stater; det vil sige: enhver Udførsel af Kartofler blev forbudt. Den 9. Marts forbødes Eksport af levende Svin, den 24. April af Bomuldsfrø og den 29. Juni af Okse- og Faaretalg, Premier jus, Oleo-oil og Oleo-stearin samt Spiseløg. Fremdeles udstedtes der den 10. Juli Udførselsforbud for Ammoniak og Ammoniaksalte, alle Kalisalte, saasom Kainit, Kaligødning og Klorkalium, samt Kalilud, klorsurt og overklorsurt Kali og Kalisalpeter. Den 25. August udstedtes der et delvist Forbud mod Udførelse af Ost, idet Mejerierne kun fik Tilladelse til at udføre 25 pCt. af deres Produktion. Ordningen af Eksporten sker gennem Kontoret for Mejeristatistik i Odense. Den 2. September forbødes Udførselen af Sukker, den 23. s. M. af Svær af Hoveder og Tæer og den 6. Oktober af Olden (Bog og Agern). Den 4. November ændredes Bestemmelserne vedrørende Osteudførselen saaledes, at Mejerierne kun fik Tilladelse til at ud-

føre 15 pCt. af Produktionen, at Udførselen kun maa finde Sted af Ost med et Sødmælksindhold af mindst 20 pCt., og at Eksporten kun maa foregaa gennem de af Landbrugsministeriet dertil godkendte Eksportører. — Det den 23. November 1914 udstedte Udførselsforbud for Heste blev i Slutningen af Oktober Maaned forandret derhen, at det under Tilsyn og Medvirkning af De samvirkende danske Landboforeninger tillodes at udføre 10,350 Stkr. Vallakker, som i Foraaret 1916 opnaar en Alder af 4 Aar og derover, og som ikke findes anvendelige for den danske Hær. Det nævnte Antal fordeler sig saaledes: fra Jylland maa udføres 6000 Stkr., fra Sjælland 2500, fra Fyn 1200, fra Lolland-Falster 500 og fra Bornholm 150. — Den 22. November forbødes Udførselen af Kasein i tørret Tilstand.

Hvad angaar de i Aarets Løb trufne Bestemmelser med Hensyn til forskellige Landbrugsprodukter, kan der af Pladshensyn selvfølgelig kun være Tale om en kortfattet Redegørelse. For Kornsorternes Vedkommende er der udstedt en Række Bekendtgørelser. Saaledes bestemte en Bekendtgørelse af 11. Januar, at »Møllere og Bagere skal have Adgang til i fornødent Fald gennem Ekspropriation ved offentlig Foranstaltning at forsynes med dansk Rug til Brug som Brødkorn«, dog »skal Rug kun kunne begæres eksproprieret til et Forbrug efter Forretningens sædvanlige Omfang for højst 14 Dage ad Gangen«. Samme Dag anmodede Indenrigsministeriet samtlige Amtmænd om paa Statens Vegne inden for Amtets Grænse »at indkøbe tærsket dansk Rug (fuldvægtig) i gode tørre Varer, egnet til Brødkorn, samt om at træffe fornøden Foranstaltning til hensigtsmæssig Oplagring af den indkøbte Beholdning«. En Uge senere bestemtes det, at Staten mod fuld Erstatning skulde overtage det hertil indførte fremmede Hvedemel.

Som meddelt i forrige Aarsberetning blev den 31. December 1914 Maksimalprisen paa Rug sat til $19^1/_2$ Kr. pr. 100 kg (hollandsk Vægt 118 Pd.). En Bekendtgørelse

af 29. April 1915 tillod hertil at lægge Omkostningerne ved Kvalitetsforbedring af Rugen gennem Ovntørring, dog ikke over 1 Kr. pr. 100 kg. Den 28. Januar fastsattes Maksimalprisen for dansk Hvede og Hvedeklid til henholdsvis $21^1/_2$ Kr. pr. 100 kg (128 Pd. holl.) og 17 Kr. Maksimalpriserne blev ophævede for Saasæd ved Bekendtgørelsen af 6. August, der bestemte i sin § 1, at ved Salg af Rug og Hvede, der skal anvendes som Saasæd, er det tilladt Indehaveren af dansk Rug og Hvede, hvad enten han er Producent eller ikke, at tage en højere Pris for Varen. To Maaneder senere, ved Bekendtgørelse af 19. Oktober, blev Maksimalpriserne nedsatte, for Rugens Vedkommende til $18^1/_2$ Kr. (holl. Vægt 120 Pd.) og for Hvedens til 19 Kr. (holl. Vægt 130 Pd.); samtidig fastsattes der en Maksimalpris af 16 Kr. pr. 100 kg Rug- og Hvedeklid. — Den 30. December fastsatte to Bekendtgørelser Maksimalpriser for grovmalet Mel af dansk Rug og for Flormel af dansk Hvede. For Rugmelet bestemtes Maksimalprisen til 21 Kr. pr. 100 kg for gode, sunde Varer og for Hvedemelet til 26 Kr. De 2 Maksimalpriser kommer dog ikke til Anvendelse ved Salg, der kun angaar 20 kg eller derunder. For saadanne mindre Partier er derimod Amtmændene bemyndigede til at fastsætte Maksimalpriser hver inden for sit Omraade. Endvidere gives der for Rugmelets Vedkommende Amtmændene Bemyndigelse til at træffe Bestemmelser om Nedsættelse af Maksimalprisen, særlig naar det maa anses for at være almindeligt, at den Rug, som leveres til Mølle inden for det paagældende Amtsomraade, i det højeste vejer 116—117 Pd. hollandsk. Bekendtgørelserne ledsages forøvrigt af de i tidligere Bekendtgørelser fastsatte Bestemmelser om, hvilke Omkostninger der kan lægges til Maksimalprisen, samt af de sædvanlige Straffebestemmelser.

En Bekendtgørelse af 25. Februar forbyder, saa længe Forbudet mod Opfodring af Rug og Hvede staar ved Magt, at anvende disse to Kornsorter, Boghvede, Kartofler samt indenlandsk Byg ved Fremstilling af Spiritus, medens

udenlandsk Korn kun maa anvendes, naar det paagældende Parti indføres her til Landet af en Spiritusfabrik. Og ved Bekendtgørelser af 25. Marts og 31. August forbydes det de Bryggerier, der tilvirker skattepligtigt Øl, dertil at anvende dels indenlandsk, dels ogsaa udenlandsk Byg, med mindre den er indført her til Landet af Bryggerierne selv. Fremdeles udstedtes der den 8. Marts en Bekendtgørelse om Begrænsning af Fremstillingen af Rug- og Hvedeklid m. v. — Den 9. Maj meddeltes det, at Forbudet mod Opfodring af Brødkorn fremtidig ikke skal finde Anvendelse paa grøn Rug eller Hvede, som er bestemt til i grøn Tilstand at bruges som Foder, og under 15. Juli blev det forbudt, at danske Kornvarer og danske Foderstoffer indkøbes eller oplagres her i Landet for udenlandsk Regning eller iøvrigt under saadanne Forhold, at Varerne unddrages det indenlandske Forbrug.

For at hjælpe de Egne af Landet, der havde lidt mest ved Fodringsforbudet og Maksimalprisen paa Rug, meddelte Indenrigsministeriet i Februar, at de skulde blive hjulpne ved at faa Majs i Stedet for den Rug, de skulde aflevere. Foranstaltningen kom først de vestjyske, senere alle Amter til Gode. Ombytningen foregik paa den Maade, at Majsen paa Statens Foranledning leveredes frit paa nærmeste Jærnbanestation, saaledes at der for hver 100 kg Rug af ikke under 110 Pd. hollandsk Vægt gaves 100 kg Majs som Vederlag.

Foruden at Staten i Januar Maaned eksproprierede de Beholdninger af udenlandsk Hvedemel, som fandtes her, har den, ligesom i 1914, gentagne Gange gjort betydelige Indkøb af Majs og udenlandsk Brødkorn, som atter for en Del blev udbudt her i Landet. Saaledes foretog Staten i Juli Maaned til Levering i Efteraaret eller senere Indkøb af udenlandsk Rug og Hvede henholdsvis af indtil 15,000 og 10,000 Tons.

En Bekendtgørelse af 27. November bestemmer, at det skal være tilladt paa enhver Ejendom at anvende indtil 3 pCt. af Rug- og Hvedehøsten 1915 til Fodring, saa-

fremt denne Del af Kornet er uskikket til Brødkorn. Skønner imidlertid en Ejer, at han udover disse 3 pCt. af Høsten paa hans Ejendom har Korn, der er uskikket til Brødkorn, kan han eventuelt hos den i Henhold til Anordningen af 29. August 1914 for hans Kommune nedsatte Kommission faa Tilladelse til at anvende saadant Korn til Fodring i hans egen Bedrift.

Ifølge en anden Bekendtgørelse af 27. November skal der forbeholdes 1,528,000 Tdr. Hvede og 2,155,000 Tdr. Rug til Anvendelse som Menneskeføde, og der gives Regler for, hvorledes Ligningen af disse Mængder skal finde Sted paa de enkelte Amter efter en af Det statistiske Departement udarbejdet Plan. Af Hvede lignes der 1,229,800 Tdr. paa Øernes Amter og 298,200 Tdr. paa Jyllands og af Rug henholdsvis 1,065,000 Tdr. og 1,090,000 Tdr.

Under 18. December udstedte Indenrigsministeriet en Bekendtgørelse, der paabyder Indehavere af Salgsdokumenter vedrørende Chilisalpeter, som findes paa Lager her i Landet eller er købt i Udlandet, at indsende Dokumenterne til Indenrigsministeriet. De ifølge Kontrakterne købte Partier maa, indtil anden Bestemmelse er truffen, ikke sælges til Udlandet; ej heller maa afsluttet Certeparti over Fragt til disse Gødningsstoffer afstaas, og hverken Kontrakt eller Certeparti maa annulleres eller udskydes til senere Levering, end Kontrakten bestemmer. — Hensigten med denne Foranstaltning er dels at sikre Tilførslerne her til Landet, dels at tilvejebringe Materiale til Undersøgelse af de for Tiden gældende Priser paa Chilisalpeter for at komme til Klarhed over, hvorvidt prisregulerende Foranstaltninger vil være nødvendige.

Den 21. December udstedtes en ligelydende Bekendtgørelse vedrørende alle Partier af udenlandsk Byg, Majs og Bomuldsfrøkager.

For S v i n e p r o d u k t i o n e n s Vedkommende foreligger der en Række ministerielle Bestemmelser. Saaledes udkom der den 25. Marts et Par Bekendtgørelser,

af hvilke den ene henlægger al Slagtning af Svin til Eksport til de egentlige Eksportslagterier, over hvilke der samtidig udkom en Liste, medens den anden Bekendtgørelse dels forbyder at slagte synlig drægtige Søer *) samt Svin, der vejer under 65 kg i levende Vægt, dels bestemmer, at der skal fastsættes en Maksimalpris for slagtede Svin, der sælges her i Landet i hele og halve Kroppe, i Forhold til det engelske Marked og saaledes, at den »offentliggøres, saa ofte det findes fornødent, i Almindelighed en Gang om Ugen«. Samtidig paatog Eksportslagterierne sig en Forpligtelse til at forsyne det hjemlige Marked med det fornødne Kvantum Flæsk og Affald, for hvilket der ogsaa var fastsat Maksimalpriser. Da disse i Maj Maaned maatte sættes stærkt op paa Grund af Prisstigningen paa dansk Bacon i London, enedes Prisreguleringskommissionen og Repræsentanter for Landbruget paa et Møde den 18. Maj om at foreslaa Overgangen til en f a s t Maksimalpris uafhængig af de engelske Noteringer, og i Overensstemmelse hermed udkom der under 21. Maj en Bekendtgørelse, der nedsatte Maksimalpriserne for Slagteaffald og for Flæsk, medens man for hele og halve Svinekroppe bibeholdt den tidligere fastsatte Maksimalpris af 154 Øre (uden Hoved) og 146 Øre (med Hoved) pr. kg. Atter i August Maaned blev Maksimalpriserne, efter langvarige, men frugtesløse Forhandlinger mellem Slagterierne og Regeringen, af denne nedsat, de fleste Priser med ca. 10 pCt., for hele og halve Svinekroppe saaledes til 140 Øre (uden Hoved) og 132 Øre (med Hoved) pr. kg. Hvad det hjemlige Markeds Forsyning angaar, er endvidere den procentiske Del af Produktionen af Svineaffald m. m., som s k a l forbeholdes det, gentagne Gange blevet forhøjet, ligesom Ministeriet har medvirket til at fremskaffe amerikansk Flæsk og Fedt, for hvilket der ogsaa er fastsat Maksimalpriser.

*) Den 2. Oktober blev Forbudet udvidet til ogsaa at gælde synlig drægtige Grise.

I Aarets Begyndelse var det tvivlsomt, om vi vilde faa tilstrækkeligt af Foderstoffer. Som i 1914 sendte Staten et Par Repræsentanter til England for at faa frigivet de beslaglagte Partier, den forbød under 11. Februar Salg til Udlandet af de ifølge Kontrakter købte Partier af Majs, Bomuldsfrøkager og Byg, og der blev truffet en Ordning med Hensyn til de indkøbte Foderstoffers ligelige Fordeling over Landet. Forholdet bedredes efterhaanden. I Midten af Marts kunde Prisreguleringskommissionen meddele, at der af Majs og Byg var indkøbt lidt under 300,000 Tons (= ca. 3 Mill. Tdr.) og af Bomuldsfrøkager lidt over 300,000 Tons. I Løbet af Foraaret var Indførselen, særlig fra Amerika, rigelig, man behøvede ikke at søge om flere Dispensationer i England, det af Andelsorganisationerne og de private Importører i den Anledning nedsatte Udvalg indstillede derfor sin Virksomhed; men samtidig nedsatte Staten et officielt Udvalg til Behandling af Sager vedrørende Foderstofimporten, hvis det senere skulde vise sig nødvendig. Majsprisen, der i Januar, Februar og Begyndelsen af Marts havde været oppe paa 23—24 Kr. pr. 100 kg — hvad der svarer til omtrent 100 pCt.'s Stigning mod Aaret forud —, gik efterhaanden betydelig ned tilligemed Priserne paa de andre Foderstoffer, og Foderspørgsmaalet beredte i Sommerens og Efteraarets Løb ingen større Vanskeligheder. Tilstrækkelige Tilførsler maa anses for sikrede ved Andelsorganisationernes og de private Importørers Indkøb, saa Staten kun vil behøve at gribe ind, hvis der skulde opstaa større Vanskeligheder.

Ogsaa med Hensyn til Ordningen af Smør- og Osteudførselen har Staten grebet ind. Som alt omtalt har Ministeriet bestemt, at Eksporten af den Fjerdedel af Osteproduktionen, som maa udføres, skal finde Sted gennem Kontoret for Mejeristatistik. Hvad Smørudførselen angaar, udstedte Justitsministeriet — i Overensstemmelse med derom førte Forhandlinger (jvfr. nedenfor) — den 11. Oktober en Bekendtgørelse, der bestemmer, »at

Udførsel her fra Landet af Smør, Fløde og Sødmælk indtil videre kun kan ske gennem de af Landbrugsministeriet dertil godkendte Eksportvirksomheder paa de for Udførselen nærmere foreskrevne Vilkaar, saaledes at Hjemmeforbrugets Tarv behørig iagttages«.

Fremdeles bør det nævnes, at da de høje Kornpriser antoges at ville gøre det vanskeligt for de smaa Landbrugere at komme i Besiddelse af den fornødne Saasæd, tilraadede Indenrigsministeriet i et Cirkulære af 29. Marts Amtsraadene at stille sig velvilligt over for de Sogneraad, der forlangte Amtsraadets Samtykke til at stifte Laan for at kunne hjælpe saadanne smaa Landbrugere ved at garantere for den Saasæd, de købte. Atter i Juli Maaned bragtes denne Bestemmelse i Anvendelse med Hensyn til Efteraarssaaningen.

I Foraaret og senere ved Høsttid tillod Overkommandoen, at de indkaldte selvstændige Landbrugere, hvis Nærværelse i Saa- og Høsttiden var paatrængende nødvendig, kunde faa Orlov i nogle Uger, og det tillodes Soldaterne at deltage, eventuelt mod Betaling, i Markarbejdet hos Kvarterværterne.

Endelig kan det nævnes, at Indenrigsministeriet i et Cirkulære af 23. Marts meddelte Amtmændene, at nogle gamle Forordninger af 1806, 1808 og 10 om Naboers Pligt til at yde Hjælp ved Driften af de indkaldte Soldaters Landejendomme stadig er i Kraft og skal bringes i Anvendelse, hvis det viser sig nødvendigt.

For at bistaa Ministeriet under Overvejelserne med Hensyn til den overordentlig vanskelige Ordning af de fleste af de Landbrugsspørgsmaal, der efterhaanden frembød sig, blev der i 1915 nedsat to Landbrugsudvalg. Saaledes nedsatte Landbrugsministeriet i Februar en Kommission til at gøre Indstilling bl. a. om, hvad der kan gøres for at hjælpe og vejlede Landbruget, særlig om der er Anledning for Staten til at medvirke ved Landbrugets Forsyning med Kunstgødning, Sædekorn, Markfrø og andre Hjælpemidler, samt hvad der saavel fra

Statens som fra Landbrugets Side kan gøres for at sikre en rigeligere og rentablere Landbrugsproduktion i 1915. Kommissionens Medlemmer er: Professor *T. Westermann* (Formand), Landstingsmand *N. Jensen* (Toustrup), Husmand *Jensen-Vandman* og Statskonsulenterne *Fr.* og *K. Hansen*. Udvalget har udrettet et meget betydeligt Arbejde og har bl. a. udsendt en Række Raad angaaende Jordens Benyttelse m. m. — Det andet Udvalg, »Landbrugsraadet«, blev nedsat efter Forhandling med Indenrigsministeriet og de 4 Landbrugsorganisationer: Landhusholdningsselskabet, De samvirkende danske Landboforeninger, Andelsudvalget og De samvirkende danske Husmandsforeninger. Paa et Møde den 7. Juli vedtog de 3 førstnævnte Organisationer at rette en Henvendelse til Indenrigsministeriet om, at Landbruget maatte blive fyldigere repræsenteret i Prisreguleringskommissionen end hidtil. Da Ministeriets Svar forelaa, holdt de 4 Organisationer den 19. August et nyt Møde, paa hvilket det enstemmig vedtoges at foreslaa nedsat et raadgivende Landbrugsudvalg »til enten at udtale sig om de Spørgsmaal, der bliver det forelagt af Regeringen eller Prisreguleringskommissionen, eller til i givet Tilfælde selv at fremkomme med Henvendelser til den høje Regering eller Prisreguleringskommissionen«. Ministeriet bifaldt Henstillingen, og Udvalget traadte i Virksomhed i Begyndelsen af September. Det bestaar af følgende 8 Medlemmer: Proprietær *Grut-Hansen* og Forstander *Madsen-Mygdal* (valgte af Landhusholdningsselskabet), Folketingsmand *Pinstrup* og Forstander *Brink-Lassen* (valgte af Landboforeningerne), Direktør *Anders Nielsen* (Formand) og Proprietær *Porse* (valgte af Andelsudvalget), Husmændene *Jensen-Vandman* og *C. Johansen* (valgte af Husmandsforeningerne).

Gaar man efter denne korte, summariske Oversigt over til at behandle Aarets forskellige landøkonomiske Forhold, er der følgende at meddele om det vigtigste af disse, H ø s t e n.

Da det paa Grund af Verdenskrigen var af særlig Vigtighed, at der i 1915 paa et saa tidligt Tidspunkt som muligt kunde tilvejebringes Oplysninger om Størrelsen af Aarets Høstudbytte, blev den saakaldte »foreløbige« Høstberetning, der sædvanligvis udkommer i Midten af November Maaned, erstattet af de af Det statistiske Departement i Juli og August offentliggjorte ugentlige Meddelelser om Høstudsigterne. Da den første af disse Meddelelser fremkom i Begyndelsen af Juli, stod Afgrøderne under Trykket af en ualmindelig langvarig Tørkeperiode, og Beretningen gav Anledning til ikke ringe Bekymring, navnlig med Hensyn til Vaarsædsafgrøderne. Sædhøsten ansloges dengang som Helhed til at ville give noget under Middelhøst, ja i Jylland betydeligt derunder. Med den rigelige Regn, der faldt i den følgende Tid, bedredes imidlertid Udsigterne Uge for Uge, saa man efterhaanden turde nære Haab om at naa en Middelhøst eller dog nær derop imod. Og da August Maaned var forbi, holdt Regnen op, Solen skinnede, og Jorden kaldte: Kom og høst mig! Den af Departementet foretagne Opgørelse over Sædafgrødernes Fold- og Kærneudbytte og over Udbyttet af Hø og Halm, som blev grundet paa de kommunale Raads indsendte Meddelelser og offentliggjort i »Statistiske Efterretninger« for den 2. Oktober, viser, at Haabet om at naa en Middelhøst i fuldt Maal er gaaet i Opfyldelse for Øernes Vedkommende, men ikke for Jyllands. Foldudbyttet af s a m t l i g e Kornsorter var nemlig paa Øerne over Gennemsnitsudbyttet i Femaaret 1909—13, men i Jylland under. Grunden hertil maa utvivlsomt søges deri, at Afgrøderne paa Halvøens lettere Jorder ofte har haft ringe Modstandskraft over for de hemmende eller endog ødelæggende Virkninger af Tørken i Maj og Juni.

Den Sædart, der f o r L a n d e t s o m H e l h e d har givet det bedste Udbytte i 1915, er Hveden. Der er gennemsnitlig høstet 42.4 hl pr. ha eller 16.8 Tønder pr. Tønde Land. Dette Foldtal betegner en usædvanlig stor

Hvedehøst, idet det gennemsnitlige Udbytte ligger en halv Snes Procent lavere. Derefter har Bygget givet det højeste Folududbytte: for 2-radet Byg 36.1 hl pr. ha (14.3 Tdr. pr. Td. Ld.) og for 6-radet 31.0 hl pr. ha (12.3 Tdr. pr. Td. Ld.). Medens disse 2 Sædarter har givet et Folududbytte, der maa betegnes som over Middelhøst, har ingen af de øvrige Kornsorter naaet det sædvanlige Gennemsnitsudbytte; Havren og Blandsæden er dog meget nær derved, Rugen derimod langt derfra, idet dens gennemsnitlige Folududbytte (21.7 hl pr. ha eller 8.6 Tdr. pr. Td. Ld.) er 10 pCt. under det normale.

Kornsorternes samlede Kærneudbytte er i Fjor beregnet til 38 Mill. hl (= $27^1/_2$ Mill. Tdr.) eller temmelig nær samme Mængde som Gennemsnittet for Femaaret 1909—13. Normalt er Halvøens Sædhøst lidt større end Øernes, men i Fjor er disses Sædhøst beregnet til 20.3 Mill. hl Kærne, Jyllands kun til 17.9 Mill.

Halmudbyttet var usædvanlig lille i 1915. Beregnet til Læs à 500 kg var det 5.75 Mill. eller ca. $1^1/_4$ Mill. Læs mindre end Gennemsnittet for det nævnte Femaar.

Ogsaa Udbyttet af Hø var meget lille: af Agerhø blev der gennemsnitlig kun høstet 2.8 og af Enghø 2.5 Tons pr. ha, d. v. s. omtrent $^3/_5$ og $^4/_5$ af det sædvanlige.

Statistisk Departement har endnu ikke udsendt Meddelelse om Høstudbyttet af Rodfrugter og Kartofler. Det vides, at Rodfrugtarealet siden Arealopgørelsen i 1912 er vokset meget betydeligt, vistnok med ca. 30,000 ha, og Roehøsten har i Fjor sikkert givet et større Udbytte end det sidste Femaars normale. Det samme gælder om Udbyttet af Kartofler, der anslaas til at være 2—3 Mill. Tdr. større end normalt, ogsaa til Dels en Følge af, at Arealet er udvidet meget betydeligt.

I Henhold til en Meddelelse til Tidsskriftet fra Professor, Dr. phil. *Kølpin Ravn* er af de sædvanlige Sygdomme hos Landbrugsplanterne Stinkbrand hos Hvede og Stribesyge hos Byg bemærket i usædvanlig høj Grad (hvor Afsvampning ikke er

udført paa tilfredsstillende Maade). Rodbrand hos Runkel- og Sukkerroer samt hos Byg har vist sig mange Steder. Kaalbroksvampens Optræden synes at have været noget forskellig, somme Steder værre end sædvanlig, andre det omvendte. Kartoflerne har været stærkt hjemsøgte af Bladrullesyge, Kartoffelskimmel og Sortbenssyge. Græsmarks-Bælgplanter og Lucerne angrebes ofte af Bægersvamp i det kolde Foraar, og i Maj—Juni gjorde Nattefrost gentagne Gange og i stor Udstrækning Skade paa mange forskellige Afgrøder.

Bortset fra en lang Tørkeperiode, som var fælles for 1914 og 1915, var Vejrliget meget forskelligt i de 2 Aar og i Overensstemmelse hermed ogsaa de forskellige S k a d e d y r s Optræden. Efter Meddelelser til Tidsskriftet af Fru mag. scient. *S. Rostrup* optraadte saaledes i Fjor (i Modsætning til 1914) Fritflue- og Kaalmøllarver ret moderat. Paa Grund af Foraarskulden kom Fritfluerne sent frem, hvorfor sen Saaning i 1915 ikke blev saa skæbnesvanger som i 1914. I Slutningen af Juni begyndte Kaalmøllene at sværme, og man frygtede for et eventuelt Larveangreb, thi selv om Insekterne var sent paa Færde, kunde Larverne dog have gjort stor Skade i de sent saaede og langsomt voksende Kaalroer og Turnips, og i Begyndelsen af Juli saa det ogsaa nogle Steder truende ud; men den Triplealliance, som Regn, Blæst og Kulde sluttede efter Maanedens første Tidøgn, hemmede Yngelens Udvikling og Angreb. Jordlopper gjorde i Maj—Juni stor Skade i Kaalroe- og Turnipsmarker, og enkelte Steder blev ogsaa Vaarsæd (særlig Byg) en Del medtaget af deres Angreb. Raps-Jordloppens Larve foraarsagede paa sine Steder Ødelæggelse af Kaalroer og Turnips til Frøavl og Aadselbillelarver af Runkelroer. Græshopper var til Stede i overordentlig store Mængder og optraadte for første Gang her i Landet som Skadedyr: stærkt Gnav af dem iagttoges mange Steder i Kaalroer, Turnips, Runkelroer, Gulerødder, Kartofler m. v., som stødte op til Græsmarker og Diger. Ogsaa Ørentviste og Kaaltæger

optraadte i usædvanlig store Masser. Angreb af Havremider var langt hyppigere end sædvanlig. Knoporme gjorde meget stor Skade i Rodfrugterne, ligesom Kaalfluelarver i Efteraaret huserede slemt i Kaalroerne og efter al Sandsynlighed vil bidrage til at gøre de nedkulede Roer mindre holdbare. Som sædvanlig gjorde Smælderlarver, Kløver- og Havreaal stor Skade. — Endelig synes Spurvene i Fjor at have været usædvanlig slemme; navnlig hærgede de Havremarkerne i høj Grad.

Hvad K o r n m a r k e d e t angaar, begyndte Aaret med overordentlig høje Priser, navnlig for Byg og Havre. For Rug var der jo fastsat Maksimalpris, og Hveden holdt sig f o r h o l d s v i s lav, da Frygten for Maksimalpris holdt Spekulationen borte; den noteredes til omkring 23 Kr., indtil Maksimalprisen kom i Februar, medens Prisen paa Byg var $29^1/_2$ à 30 Kr. og paa Havre indtil 31 Kr. pr. 100 kg. I de følgende Maaneder flovede Markedet gradvis. Bygpriserne blev stærkt paavirkede af store Tilførsler af kalifornisk Bryggeribyg og amerikansk Foderbyg; i Februar var Prisen $26^1/_4$ Kr., i Marts $24^1/_2$—$23^1/_2$ Kr., og den dalede yderligere til 21 Kr. i Maj. Beholdningerne var da stærkt udtømte, og Priserne rettede sig noget. Havre kostede i Februar 28 Kr., i Marts 27 Kr. og i April 23 Kr. I Maj steg Prisen atter til 28 Kr.

Majs var i Vintermaanederne meget fast. De i Januar ankomne ret rigelige Tilførsler fandt let Afsætning til meget høje Priser, op til 23—24 Kr., indtil Markedet i Slutningen af Marts endelig blev saa rigelig forsynet, at et Tilbageslag indtraadte, og Prisen dalede efterhaanden til 19 à 18 Kr. for atter i Maj at rette sig noget.

Et betydeligt Prisfald indtraadte, da den nye Høst kom paa Markedet. I Slutningen af August solgtes nyt Byg til $21^3/_4$ Kr. cif Jylland og ny Havre til $21^1/_2$ Kr. loco. Bygmarkedet flovede yderligere af, og Prisen dalede til 16—17 Kr. cif Jylland, der egentlig var det eneste Afsætningssted, idet Bryggeriernes Anvendelse af dansk Byg var indskrænket til Fremstilling af skattefrit Øl; til

Fremstilling af bayersk Øl var der tilstrækkeligt kalifornisk Byg. I September bedrede Kornmarkedet sig noget, man kunde nu opnaa 19 Kr. cif Jylland for Byg, og Møllerne optraadte atter som Købere af Hvede. I Oktober Maaned holdt det faste Marked sig, Byg var stadig begært fra Jylland, men først i November kom den store Prisstigning, og dansk Byg blev noteret til omkring $23^1/_2$ Kr. pr. 100 kg frit ombord. Ogsaa Havre har været stærkt begært, og i Begyndelsen af December var Prisen oppe paa 25 à 26 Kr.

Ved den nye Sæsons Begyndelse var ogsaa Majs ret flov. I August og September var Prisen nede i 16 à 17 Kr. Først da Priserne paa dansk Korn begyndte at rette sig, steg ogsaa Majsprisen og naaede i Slutningen af December 21—22 Kr. pr. 100 kg. Der fandtes da kun La Plata Majs, idet Lagrene af god amerikansk Majs var rømmede. De usikre Markedsforhold tidlig paa Efteraaret har øjensynlig bevirket, at der ikke er købt mere ind af Majs, end Markedet kan forbruge, og de enormt stigende Fragter har ogsaa lagt alvorlige Hindringer i Vejen for jævne Indkøb i Amerika. Eksempelvis kan anføres, at der skal være betalt 90 sh. pr. Ton for en Ladning fra Golfen, hvorfra Fragten til Danmark i sin Tid var 16—17 sh. pr. Ton!

Hvad Oliekagerne angaar, har Omsætningen omtrent indskrænket sig til Bomuldsfrøkager, der mere end før har været Hovedartiklen, idet Tilførslerne af andre Kager har været meget uregelmæssige og smaa. Priserne paa 43 pCt. Bomuldsfrøkager svingede i Januar og Februar mellem 20 og $20^1/_2$ Kr., i Marts var Tilførslerne større end Forbruget, og der kunde købes til $17^1/_2$ Kr., i April til 16 à $16^1/_2$ Kr. Først i Maj begyndte Priserne at rette sig noget. Ved den nye Sæsons Begyndelse var Lagrene ret godt forsynede, Markedet var roligt, og Prisen var for 43 pCt. Kager i August $19^1/_2$ Kr., i September 20 og i Oktober $20^1/_2$ Kr. pr. 100 kg. I Slutningen af Oktober indtraadte en temmelig brat Vending, Efter-

spørgselen voksede, og Efterretningen om en mindre Høst i Amerika gjorde Sælgerne tilbageholdne. Dertil kom forøgede Vanskeligheder ved at faa Soyakager frigjorte i England, og Forbruget maatte næsten udelukkende samles om Bomuldsfrøkager og danske Soyakager. Oktober sluttede med en Pris paa Bomuldsfrøkager af $21^{3}/_{4}$ Kr., November med $23^{1}/_{2}$ Kr. og December med samme Pris. Teksaskager noteredes et Par Kroner højere og Soyakager omkring 25 Kr. pr. 100 kg.

Paa Planteavlens Omraade fortsættes de senere Aars energiske og dygtige Arbejde, og som et synligt Vidnesbyrd herom forelaa i Efteraaret Beretning Nr. 100 fra Statens Forsøgsvæsen i Plantekultur, en af Forsøgsleder *E. Lindhard* udarbejdet meget vigtig Beretning om Forsøg med Frøblandinger til Græsmarken. Der er i Fjor for første Gang givet en Bevilling (ca. 22,000 Kr.) til faste Forsøgsstationer for Havebrug, og der er oprettet 2 saadanne, ved Spangsbjerg ved Esbjerg og Blangsted ved Odense, med Landbrugskandidat *Esbjerg* som Forsøgsleder. Der er udarbejdet nye Regler for Anvendelsen af Statens Tilskud til Foranstaltninger til Planteavlens Fremme, iværksatte af Foreninger for Landbrug og økonomisk Havebrug, og herefter vil nu ogsaa Haveselskaber og Gartnerforeninger kunne modtage Statstilskud paa samme Betingelse som Landbo- og Husmandsforeninger, nemlig at de betaler Halvdelen af Udgifterne. Endvidere kan der nu ydes Tilskud til Ansættelsen af Konsulenter i Regnskabsføring, naar disse Konsulenter antages af Landbrugsforeninger, Regnskaberne omfatter hele Landbrugsbedriften og Resultaterne samles, bearbejdes og offentliggøres. Sekretær i Statens Planteavlsudvalg, Landbrugskand. *H. C. Larsen* er af Ministeriet antaget til at føre Tilsyn med disse Statstilskuds Anvendelse.

Paa Initiativ af det af Landbrugsministeriet oprettede Landbrugsudvalg har et af det nedsat Noteringsudvalg fra 1. Juni udsendt ugentlige Kartoffelnoteringer paa Grundlag af Indberetninger fra Landmænd i Landets forskellige Egne.

Om Danmarks Indførsel af Kløver- og Græsfrø er følgende at meddele: Kort efter Krigens Udbrud udstedte flere af de krigsførende Lande Eksportforbud for Frø, da man ønskede at kontrollere, hvor Varerne gik hen og vilde forhindre, at de skulde gaa til Fjendeland. Det lykkedes os dog i de fleste Tilfælde at faa Dispensation, hvor det drejede sig om Frø fra England og Frankrig, Tyskland og Østrig-Ungarn, naar der var afgivet betryggende Erklæringer om, at Frøet var bestemt til Brug i Danmark og ikke vilde blive udført herfra. Vanskelighederne samledes om det russiske Kløverfrø. I Efteraaret 1914 gav Rusland Udførselstilladelse, og vi haabede at kunne faa Frøet rettidig hertil; men i Begyndelsen af Januar udstedte Rusland et nyt Udførselsforbud, og Vanskelighederne med at faa dette Forbud hævet syntes til Tider uovervindelige. Den 13. Januar udstedte Danmark Forbud mod at udføre Kløverfrø for at give den russiske Regering Garanti for, at Frøet forblev her i Landet, og Landbrugsministeriet tillod, at Frøet maatte adresseres til det; men til Trods herfor varede det længe, før der kom Gang i Indførselen fra Rusland, og en meget stor Del af det Frø, der var indkøbt med Udsæd i Foraaret 1915 for Øje, kom for sent. Der var i Mellemtiden af enkelte Firmaer købt ret betydelige Mængder bøhmisk Frø, saaledes at Danmarks Forbrug af paalideligt Kløverfrø var dækket. Der var ogsaa paa de Tider, da Udsigterne til at faa det russiske Frø var meget smaa, købt noget fransk og engelsk Frø, men en stor Del af disse Partier forblev usolgt, saaledes at Køberne vistnok led ret betydelige Tab.

Naar man undtager sildig moden Rødkløver og navnlig gul Rundbælg, af hvilken Sort der vistnok kun kom meget lidt, tør det nok siges, at Danmarks Forbrug af fremmede Kløver- og Græsfrøsorter blev nogenlunde dækket, og at Forholdet blev bedre, end det i Begyndelsen saa ud til.

I Novembers Slutning blev der stiftet en Frøhandler-

forening, der tæller de fleste Grosserere, Detaillister og Andelsforretninger, og hvis Opgave er paa betryggende Maade at sikre vor Frøindførsel og ordne vor Frøudførsel. Foreningens Formand er Grosserer *Kai Stallknecht* i København.

Hvad Landbrugets Gødningsforsyning angaar, er der om Fosforsyregødningerne at berette, at i Foraaret dækkede Hjemmeproduktionen af 18 pCt. Superfosfat godt Halvdelen af vort Forbrug, medens der blev indført 15—16 pCt. Superfosfat fra Udlandet. Det antages, at 80—85 pCt. af det normale Forbrug blev dækket. I Efteraaret var det umuligt at fremskaffe 18 pCt. Superfosfat, men kun 14—16 pCt.'s. Efteraarsforbruget blev helt dækket. Af Thomas Fosfatmel leveredes i Foraaret den Mængde, der ønskedes, og ligeledes i August—September; men senere kom intet frem, da England udstedte Udførselsforbud. Af Benmel er der leveret en Del i det forløbne Aar. — Hvad Kvælstofgødningerne angaar, fik af Chili Salpeter Forbrugerne vist den nødvendige Mængde, om end med en Del Forsinkelser, da Skibene fra Chile blev opholdte i mere eller mindre Grad. Der er solgt en Del Svovlsur Ammoniak, der er produceret herhjemme; men fra Tyskland, der ellers leverer denne Vare, er der ikke kommet noget i 1915. Af Norgesalpeter blev der i Foraaret leveret nogle faa Tusind Tons, men i Efteraaret kom intet, og der kan ikke ventes noget til det kommende Foraar. — Hvad endelig Kaligødningerne angaar, kunde de tilstedeværende Lagre i Foraaret dække Efterspørgselen og til Dels ogsaa i August—September Maaneder. Hvad der er indført, er kun meget lidt, da Tyskland pludselig og uventet i Februar forbød al Udførsel. Kainit kan slet ikke faas derfra; men man haaber, nu da dette skrives, at kunne faa tilstrækkeligt af 37 pCt. Kaligødning.

For Hesteavlen har Aaret for saa vidt været dødt, som der ingen Indførsel har fundet Sted undtagen fra Island, og Udførselen har været standset, til den atter

i December Maaned begyndte for det begrænsede Antal Heste, som det er tilladt at udføre. De høje Hestepriser har imidlertid holdt sig, Landmændene har ikke haft for mange Heste, og de har næret Tillid til, at det høje Prisniveau skulde vedvare. Det har vist sig, at Landbruget tidligere havde for mange Heste, og at det efter det store Bortsalg i Efteraaret 1914 godt har kunnet hjælpe sig med de formindskede Hestebesætninger. Særlig paa Øerne var man kommet ind paa »Hesteluksus«, paa at holde en Del overflødige og gamle Heste.

Hestepriserne i Jylland har hele Aaret været meget høje. For en jævnt god jysk Handelshest, 4—6 Aar gammel, der før Krigen kostede ca. 800 Kr., har Gennemsnitsprisen vel været omtrent 1100 Kr., og Heste, som tidligere var ca. 1100 Kr. værd, har kostet et Par Tusind Kr. Ogsaa paa Hingste og Avlshopper har Priserne været høje — for $1^1/_2$ Aars Plage er der betalt indtil 15—18,000 Kr. foruden svimlende Summer »paa Vilkaar«. Paa Ungskuet i Vejle, Aarets Hovedbegivenhed paa Hesteskuernes Omraade, var de toaarige Heste gode, et Resultat, som bøder paa de sidste 2—3 tarvelige »Hesteaar«. Paa Øerne har Priserne vekslet mellem 1400 og 2000 Kr. pr. Stk.; dog er den sidstnævnte Pris vistnok kun undtagelsesvis opnaaet for middelaldrende, særlig gode Individer. Der har ikke været stor Forskel paa Priserne for svære Halvblodsheste og gode Frederiksborgheste.

Tre Forhold har særlig paavirket K v æ g a v l e n i det forløbne Aar: de høje Priser paa Brugskvæg, saavel magert Kvæg som Fedekvæg, de høje Priser paa Foderstoffer og Mund- og Klovesygen. Den sidste, der jo alt i Efteraaret 1914 var optraadt flere Steder paa Øerne, naaede i Januar Maaned Jylland og i Marts samtlige Landsdele, men værst rasede den paa Øerne. I April Maaned blev der anmeldt over 1100 nye Tilfælde af Sygdommen, i Maj op imod 1800 og i Juni mere end 1100. Saa aftog Sygdommen, og September Maaned havde kun lidt over 150 nye Tilfælde, men derefter var der atter

nogen Tilvækst. Sygdommens Forløb har ikke været ondartet, kun enkelte Besætninger blev slaaede ned, og Staldtvangen har været mildere end under tidligere Epidemier; men alligevel er det selvfølgelig meget store Tab, Sygdommen har foraarsaget. Paa Foderstoffer har der været Dyrtid, og de har været oppe i Priser indtil det dobbelte af de normale. Men trods Sygdommen og det dyre Kraftfoder har de ekstraordinært høje Priser paa Kvæget og dettes Produkter givet vort Kvægbrug et ekstraordinært Overskud. Aldrig før har vi haft Priser som i Fjor. De er paa Københavns Kvægtorv stegne i Aarets Løb, og der blev i Efteraaret for Kvier og Stude noteret 110—112—115 Kr. og for Tyre indtil 60 Kr. pr. 50 kg slagtet Vægt. Alle Steder har man haft udmærket Lejlighed, og den er bleven benyttet i vid Udstrækning, til at udsætte Køer, der gav et daarligt Udbytte, ligesom ogsaa ældre Tyre i langt højere Grad end ellers er blevne fedede og solgte. Prisstigningen paa Avlsdyr har vel ikke staaet Maal med den paa Brugsdyr, men Efterspørgselen og Priserne paa de første har dog været meget tilfredsstillende baade paa Øerne og i Jylland. Statskonsulent *Axel Appel* har velvillig meddelt Tidsskriftet, at efter de Handeler, han har Rede paa, maa den kontant betalte Gennemsnitspris for unge jyske Tyre til Avl anslaas ca. 300 Kr. højere end for 1914. Kvægavlsforeningerne, Køberne af de bedste Tyre, sikrer sig disse i en ung Alder; i 1915 er der t. Eks. solgt 11 jyske Tyrekalve af en Gennemsnitsalder af $6^1/_2$ Maaned til gennemsnitlig 1300 Kr. kontant og en lignende Sum i Vilkaar.

Mund- og Klovesygen har selvfølgelig i høj Grad grebet ind i Dyrskuevirksomheden. Paa Øerne (Bornholm dog undtaget) har der vist ikke været afholdt noget Dyrskue for Kvæg og Svin, og disse Dyr var ogsaa udelukkede fra Ungskuet i Vejle. Paa Fyn har der, som i 1912, været afholdt de saakaldte »Landevejsskuer« (jvfr. »Tidsskrift f. Landøkon.«, 1913, S. 10), og man har dèr paa Øen indført »Hjemmeskuer« for Svin, det vil sige, at

Dommerne har besøgt de Opdrættere, som anmeldte Svin, foretog en Bedømmelse ganske som paa Dyrskuerne og offentliggjorde Resultaterne, saaledes at de Landmænd, der ønskede at købe præmierede Avlsdyr, har kunnet skaffe sig fornøden Vejledning.

Paa Foranledning af Kontrolforeningerne afholdtes den 16. Oktober et Møde for at drøfte Spørgsmaalet om en ensartet Foderenhedsberegning for Skandinavien. Som Repræsentanter for Sverige og Norge mødte Professor *Niels Hansson*, Stockholm, og Forsøgsleder *Funder*, Kristiania. Fuld Enighed opnaaedes om alle Hovedpunkterne vedrørende Foderenhedsberegningen, saaledes at: 1) 1 Foderenhed sættes lig 1 kg Byg, 2) Erstatningstallene for Kraftfoderets Omregning til Foderenheder fastsættes i Overensstemmelse med de foreliggende Forsøgsresultater, 3) Roerne værdsættes efter deres Tørstofindhold og 4) Græsfoderenhederne beregnes i Forhold til den ydede Mælkemængde og Koens Vægt; alt Foder, der gives som Tilskud til Græsset, fradrages med fuld Værdi.

For Svineavlen har Aarets sidste Halvdel trods Mund- og Klovesygen, Maksimalpriser og mer eller mindre dyre Foderstofpriser været særdeles god. I Aarets første Maaneder, da man havde vanskeligt ved at faa Foderstoffer, nedsabledes mange Søer, Ungsvin og Pattegrise, og disse sidste faldt stærkt i Pris; men da Flæskepriserne hen paa Foraaret begyndte at stige stærkt, og man kom over Foderstofvanskeligheden, steg Priserne paa Pattegrise, og Soslagtningerne hørte op. I August Maaned, da Priserne paa Soflæsk var blevne overordentlig høje, og man frygtede for et Forbud mod Slagtning af Søer, blev der atter slagtet en Del af disse. Hen paa Efteraaret blev Forholdene imidlertid normale, og Priser paa 150—160 Øre pr. kg Flæsk har selvfølgelig indeholdt den stærkeste Opfordring til at bringe Produktionen op til dens tidligere Højde. Der er vist heller ingen Tvivl om, at Produktionen har været i Fremgang i Aarets sidste Maaneder.

Der har været en meget god Efterspørgsel efter Avlsdyr til Faareavlens Fremme, baade efter Væddere og Hundyr. Da en Del af disse var solgt, før Kødpriserne ret for Alvor steg, har Priserne været omtrent som tidligere: fra 125 til 225 Kr. for gode Aarsvæddere og fra 100 til 175 Kr. (+ 25 Kr.) for Vædderlam fra vore bedste Besætninger; unge Faar er betalte med 100—125 Kr. og Gimmerlam med 70—80 Kr. At Statstilskudet til Faareavlsforeningerne er inddraget fra 1912, svækker paa flere Maader Arbejdet for en Forbedring af Avlen gennem et godt Udvalg.

Hvad Fjerkræavlen angaar, har Priserne paa Æg svinget betydeligt, fra 50 til 125 Øre pr. $^1/_2$ kg, men Aarets Gennemsnitspris har været den højest kendte, og fra Midten af September og Aaret ud var Prisen ikke under 100 Øre. Ogsaa paa slagtet Fjerkræ har Priserne gennemgaaende været meget høje; i københavnske Butikker er der saaledes forlangt for gamle Høns 4 Kr. og derover pr. Stk. Men Priserne paa Foderstoffer har ogsaa været meget høje, og det har ofte været i høj Grad vanskeligt, for ikke at sige ugørligt, at skaffe de Foderstoffer til Veje, som netop egner sig for Fjerkræet. Følgen har derfor været, at Ægproduktionen og dermed Nettoudbyttet mange Steder har været ringere end i tidligere Aar.

Interessen for Fjerkræavlen er øjensynlig stigende. Kontrollen med den enkelte Hønes Æglægning, en fornuftig Avlsledelse, Regnskabsføring m. m. er i stadig Fremgang. Det sidste Par Aars voksende Interesse for Gaaseavlen har ogsaa holdt sig i Fjor.

»Fællesudvalget for Fjerkræavl« har i 1915 fortsat sit i Forfjor indledede energiske Arbejde for: Præmiering af hele velledede og lønnende Hønsehold, Dannelsen af Avlscentre, Spredning af Rugeæg til Fremavlere, Oprettelsen af Avlsstationer, konsultatorisk Vejledning, Afholdelsen af større Foredragskursus m. m.

Aldrig har vort Mælkeribrug oplevet et Aar som det forløbne, hvad Priser og Eksportforhold angaar.

De første naaede en Højde, som man vilde have forsvoret før Krigen. Aarets tre første Noteringer var 136 Kr. pr. 50 kg (Statistik-Udvalget), i de følgende 5 Maaneder svingede de mellem 120 og 130 Kr., hen paa Sommeren begyndte de at stige, først ret jævnt, senere næsten i Spring, og naaede 170 Kr. den 7. Oktober, da Noteringen blev sat efter Samraad mellem Grosserersocietetets Smørnoteringsudvalg og Statistikudvalget. Den følgende Uge besluttedes det at suspendere Noteringen indtil videre, »da det ikke vil være muligt at fastsætte en ensartet Notering for de forskellige Markeder, som forsynes herfra,« men til Regulering af de indenlandske Salgsforhold blev der fastsat et Afregningstal paa — 205 Kr. pr. 50 kg! *) Den 21. Oktober faldt Afregningstallet til 170 Kr., den 28. Oktober til 166 Kr., og derefter holdt det sig Aaret ud mellem 168 Kr. og 136 Kr. (d. 30. Decbr.).

Det var de ekstraordinære Eksportforhold, som fremkaldte de ekstraordinære Noteringsforhold. I Aarets 5 første Maaneder havde Udførselsforholdene været ret normale, men sidst i Maj indtraadte der en af stærk Efterspørgsel fra Tyskland foranlediget Forskydning, hvorfor De danske Mejeriforeningers Fællesorganisation i Juni Maaned indkaldte til et Møde i København for at drøfte Situationen. Da Mødet blev holdt, var Udførselen imidlertid gledet tilbage i sit gamle Leje, og Fællesorganisationens Bestyrelse indskrænkede sig derfor til at fremstille sit Syn paa Sagen: at vort Mejeribrug var ilde tjent med — for en øjeblikkelig Vindings Skyld — at miste de gode gamle Forbindelser paa det engelske Marked. I Sommerens Løb foregik Udførselen ret normalt, men i September forskød dens Leje sig atter, og atter foranlediget af de stærkt stigende Priser paa vort sydlige Smørmarked. Til den 1. Oktober indbød derfor Fællesorganisationens Bestyrelse paany til et Møde, i hvilket deltog

*) I københavnske Butikker betaltes i den følgende Uge Smørret med indtil 2 Kr. 35 Øre pr. 1/2 kg.

Statistikudvalget, Noteringsudvalget, Smøreksportforeningerne og Eksportørforeningen, ligesom Landbrugskonsulent *Harald Faber* var til Stede. Man var fra alle Sider enig om at søge at træffe de nødvendige Foranstaltninger for at faa Udførselen ind i de normale Baner, og der blev nedsat et 7 Mands Udvalg til at virke herfor. Dette rettede en Henvendelse til Landbrugsministeriet om, at det maatte anses for nødvendigt at faa Smørudførselen reguleret, men at dette ikke vilde kunne gennemføres, med mindre Retten til at udføre Smør, Fløde og Mælk blev begrænset til kun at omfatte Firmaer, der over for et nedsat Smøreksport-Udvalg afgav betryggende Erklæringer om at ville fordele Smørret til vore fremmede Kunder efter de af Udvalget givne Regler for Udførselen. Ministeriet erklærede, at det vilde yde sin Medvirkning til en saadan Ordning. Paa et nyt Fællesmøde den 11. Oktober godkendtes Planen, og det nedsatte Udvalg genvalgtes som det Smøreksport-Udvalg, der skulde gennemføre Ordningen, hvis 2 Hovedformaal er: at sikre vor Indførsel af Raavarer (Foderstoffer, Kul, Industrivarer m. m.) og bevare vort Marked i England. Udvalget er nedsat med Hensyntagen til alle Sider; det bestaar af 2 Repræsentanter for Fællesorganisationen, 2 for Andels-Smøreksportforeningerne, 2 for de private Smøreksportører og 1 for de engelske Firmaer, som opkøber Smør her i Landet.

De høje Noteringer i Oktober Maaned og Forskydningerne i Udførselen vakte, forstaaeligt nok, Uro hos vore engelske Kunder, og der lød manende Varselsord bl. a. i »The Grocer« og andre Blade og paa et i Oktober Maaned i Manchester afholdt Møde af Landsorganisationen for de engelske Detajlhandlerforeninger. Paa dette Møde vedtoges følgende Resolution: »I Tilfælde af, at de tidligere givne Løfter om at vedligeholde Englands Forsyning til rimelige Priser ikke respekteres, vil vi modarbejde Indførselen af danske Fødemidler og ikke alene af Smør, men ogsaa af andre Varer, og ikke alene nu, men ogsaa i Fremtiden.« Modviljen er imidlertid forsvundet

efter den fra dansk Side gennemførte Ordning, der af Englænderne er anerkendt som »fair play of the Danes«.

Som tidligere omtalt finder ogsaa den begrænsede Udførsel af Ost Sted ved Mælkeribrugets Hjælp gennem Kontoret for Mejeristatistikken.

Aaret har iøvrigt været et godt Mælkeriaar. Vel var Vinterens Mælkeproduktion forholdsvis lille paa Grund af den mindre Avl af Korn og Rodfrugter i 1914 og de høje Foderstofpriser, men i Efteraaret holdt Mælkeproduktionen sig usædvanlig godt. For Aaret som Helhed var Mælkeriernes Mælkemængde dog gennemgaaende noget mindre end normalt. De høje Priser paa og den livlige Efterspørgsel efter Smør har ikke sløvet Arbejdet for Kvalitetens Fremgang, og Bestræbelserne for at faa Køleforholdene i Orden og Mælkerierne ombyggede, Deltagelsen i Udstillingerne m. v. har ikke været mindre end forhen. Derimod er mange Mælkerier bukkede under for Fristelsen til at udnytte Krigssituationen for Osteproduktionens Vedkommende. Ostepriserne har været meget høje — i Maj Maaned fik Mælkerierne 20—24 Øre pr. kg Skummetmælksost, i November 76—80 Øre, altsaa en Prisstigning af over 300 pCt.! Store Mængder er opkøbte til Fangelejrene i Tyskland; der spurgtes kun om Prisen, ikke om Kvaliteten, og der udførtes Ost, som aldrig skulde have været eksporteret, og som kun kan skade vort Omdømme i Udlandet. De hjemlige Forbrugere har paa deres daglige Bord haft Syn for Sagn paa vore Ostes daarlige Beskaffenhed i 1915. Efter at der var udstedt delvist Udførselsforbud for Ost, fik vi en ny Handelsvare her i Landet, idet der er handlet med de for Tilladelsen til at udføre Ost udstedte Beviser, der endog skal være betalte med indtil 50 Øre pr. kg's Paalydende.

Om den i sidste Aarsberetning omtalte Syrning af Skummetmælken har Statskonsulent *Hørlyck* meddelt Tidsskriftet, at trods Krigen har mange Mælkerier i Fjor foretaget den ret store Bekostning at gaa over til at syrne en Del af Skummetmælken. »I Begyndelsen — skriver

Hr. *H.* — stillede Husmændene sig mindre forstaaende, thi en Husmand med kun én Spand kan kun tage én Slags Mælk hjem, og man gik da ud fra, at denne ene Slags for Husholdningens Skyld maatte være almindelig Mælk. Efterhaanden har man imidlertid opdaget, at den syrnede Mælks store Holdbarhed gør den anvendelig til mange Ting i Husholdningen og til Bagning i Lighed med god Kærnemælk, og man kan derfor fra Husmænd høre den Udtalelse: Den syrnede Skummetmælk er ikke alene et godt Foder, men vi faar nu et større Udbytte af den syrnede Mælk i vor Husholdning, end vi tidligere havde af almindelig Mælk.«

Efter hvad Statskonsulent *Niels Pedersen* velvillig har meddelt Tidsskriftet, er der i Ulfborg pr. Vemb anlagt et Kartoffelkogeri af Ejeren af Refsgaard Mølle, Hr. *Kr. Nielsen,* efter nærmere Overenskomst med en Del Leverandører til Skærum Andelsmælkeri. Udgifterne til Anlægget har beløbet sig til 15—1600 Kr. ialt, og der er til 6. December bleven kogt 160 Læs Kartofler (à 12 Tdr.) foruden ca. 20 Læs frosne Runkelroer. Betalingen har været $3^1/_2$ Kr. pr. Læs eller 30 Øre pr. Td. Der er kogt indtil 10 Læs daglig.

Skønt Krigen griber i høj Grad ind paa Maskinfabrikationens og Transportforholdenes Omraade, har Landbrugets Forsyning med Redskaber og Maskiner dog kunnet foregaa nogenlunde uhindret i det forløbne Aar.

Efter hvad Maskinkonsulent *Anton Christensen* velvillig har meddelt Tidsskriftet, har Tyskland i det hele og store kunnet tilfredsstille Efterspørgselen herfra. Flere Sendinger fra Amerika har været forsinkede, men Landbruget har dog ikke i følelig Grad savnet de Maskiner, som anvendes her i Landet. De urolige Tilstande har derimod haft en Dobbeltvirkning paa Benyttelsen af et moderne Jordbearbejdningsredskab: Motorploven. Krigen har baade fremmet og hemmet Anskaffelsen. De høje Heste- og Foderstofpriser medførte, at der kom Fart i

Anskaffelsen af Motorplove. I Oversigten for 1914 meddeltes, at der i Efteraaret dette Aar købtes 4 svenske Motorplove (Avance), og siden den Tid er der anskaffet en Snes Plove af samme Fabrikat. Nu har en dansk Fabrik (Tuxham) begyndt Fabrikationen af en Maskine efter Avancetypen. Desuden er der i Aarets Løb indført adskillige amerikanske Motorplove, men for Indførselen af disse har de vanskelige Transportforhold foreløbig sat en Stopper. For Maaneder siden var der købt flere amerikanske Motorplove, som i alt Fald i Begyndelsen af December ikke var ankomne.

Radsaamaskinerne finder nu stigende Udbredelse i de mindre og mellemstore Brug, og som i de foregaaende Aar er der i Fjor anskaffet en Mængde af dem.

Interessen for Kartoffeldyrkningsredskaber og Kartoffelkogere har været meget stor i 1915. Af de sidste er der anskaffet en stor Mængde, saavel smaa med Petroleumsfyring som større med Kulfyring, ligesom der er installeret en Mængde faste Kogeanlæg.

Livlig Efterspørgsel har der ogsaa været efter Selvrensere og Kværne, navnlig til Egne, hvor der anlægges Elektricitetsværker. Ved Anskaffelsen af et selvrensende Tærskeværk fæster man nu i højere Grad end tidligere Opmærksomheden paa Maskinens Anvendelighed til Frøtærskning, ligesom man begynder at se efter, om Maskinen afskaller Havren.

Nogle Renserier og Tørreapparater er installerede i forskellige Frøforretninger og hos Landmænd med stor Frøavl.

Statens Redskabsudvalg har afsluttet den i 1914 begyndte Prøve med Kartoffelkogere og afholdt sammenlignende Prøver med Kartoffellæggemaskiner, enradede Radrensere og Roefrøsaamaskiner samt Roeoptagere. Endvidere er der foretaget Undersøgelser vedrørende Motorpløjning, Frøtærskning og Tørreapparater til Frø og Sæd.

Hvad L a n d b r u g e t s A r b e j d s k r a f t angaar, frygtede man en Tid for, at det ikke skulde lykkes at

faa det nødvendige Antal fremmede Sæsonarbejdere herop i 1915. Vel var der i Efteraaret 1914 opnaaet Tilladelse til, at de udenlandske Arbejdere, som paa Grund af Krigen ikke ønskede at vende hjem, maatte overvintre her, og vel blev vistnok mellem 7500 og 8000 her i Vinteren 1914—15, men tilstrækkeligt var dette jo ikke. Naar det lykkedes at faa omtrent den nødvendige fremmede Arbejdskraft, skyldes det først og fremmest det udholdende og udmærkede Arbejde, som Formanden for »Landsudvalget for Anvendelsen af udenlandske Landarbejdere«, Hofjægermester *A. Tesdorpf*, udrettede. Med en Utrættelighed, som var beundringsværdig, virkede han herfor, han brevvekslede og telegraferede med de udenlandske Myndigheder og foretog flere Rejser til Berlin og Wien for at forhandle om Rejsetilladelse m. v. for de fremmede Landarbejdere. Sammen med Hofjægermester *Tesdorpf* maa Forpagter *Knipschildt*, Lerchenborg, nævnes for det store Arbejde, ogsaa han har udført for at sikre den nødvendige Arbejdskraft til Roemarkerne.

Desværre har de Anstrængelser ikke frugtet, der er gjorte for at skaffe d a n s k e Arbejdere til disse, uagtet der saavel fra Arbejdsledernes som fra Arbejdsgivernes Side udfoldedes et ihærdigt Arbejde herfor. I Marts Maaned stillede en Kreds af socialdemokratiske Folketingsmænd følgende Forespørgsel til Indenrigsministeren: »Har Regeringen foretaget noget for at skaffe danske Arbejdere Anvendelse i Landbruget i Stedet for udenlandske Arbejdere, eller hvad agtes foretaget?« Den 7. April nedsattes et af Repræsentanter for Landarbejderforbundet, de samvirkende Fagforbund, Arbejdsgiverne m. fl. bestaaende Udvalg, hvis Formand var Arbejdsanvisningsdirektør *Jensen-Sønderup,* med den Opgave »at overveje Spørgsmaalet om Tilvejebringelse af dansk Arbejdskraft til Landbruget«. Udvalget nedsatte 3 Underudvalg til at undersøge Forholdene i de forskellige Landsdele og faa oprettet »Roearbejdsanvisningskontorer«, og allerede den 20. April offentliggjorde Udvalget en Udtalelse, i hvilken det

bl. a. hedder: »Udvalget anser det for ønskeligt, at Centralarbejdsanvisningskontoret opfordrer de lokale Arbejdsanvisningskontorer til gennem Avertissementer eller paa anden Maade at formaa Arbejderne inden for deres Omraade til at tegne sig for Pasning af Roearealer paa de i Kontrakten *) omtalte Vilkaar for i Aar eller næste Aar og Arbejdsgiverne til ligeledes at anmelde, at de ønsker større eller mindre Arealer passede af danske Arbejdere ligeledes i Aar eller næste Aar.« Og Landarbejderforbundet vedtog paa et Møde i Maj at udtale »sin Glæde over det Arbejde, Polak-Kommissionen har udført for at skaffe Polakkerne afløste af danske Arbejdere ved Roearbejdet, da der under normale Forhold vil være Arbejdere nok til at udføre dette Arbejde. Vi opfordrer Arbejdsgiverne til at benytte den af Krigen skabte Situation til at gøre Forsøg i den af Kommissionen antydede Retning, og vi opfordrer samtidig de Landarbejdere, der nu ved Hjemsendelsen fra Militærtjenesten er arbejdsløse, til fortrinsvis at søge saadant Arbejde for derved at bidrage til Sagens Løsning.«

Sikkert vilde ingen dansk Landmand gaa til Indførelsen af den ingenlunde billige fremmede Arbejdskraft, hvis han kunde skaffe sig tilstrækkelig hjemlig til Arbejdets rettidige og gode Udførelse i Roemarkerne, og med megen Interesse fulgtes Bestræbelserne for at tilvejebringe den nødvendige danske Arbejdskraft. De førte desværre ikke til noget; der meldte sig et saa forsvindende lille Antal Arbejdere, at det var ganske uden Betydning. Et Gode har imidlertid Bestræbelserne medført; de har vist, at hvis vort Landbrug skal opretholde Roearealernes nuværende Størrelse, er det for Tiden uundgaaelig nødvendigt, at det skaffer sig Tilgang af udenlandsk Arbejdskraft, og den hidsige Agitation mod denne Tilgang har nu faaet et Grundskud.

*) Det vil sige den Overenskomst, der er afsluttet mellem »Foreningen af Sukkerroedyrkere paa Vestsjælland« og »Arbejdsmændenes Arbejdsløshedskasse i Danmark«.

For i Fremtiden saa vidt muligt at sikre vort Landbrug den nødvendige fremmede Arbejdskraft er der under det før omtalte Landsudvalg fra 1. September blevet oprettet et Kontor for Anskaffelse af fremmed Arbejdskraft. Kontoret ledes af Hr. *Holten Andersen*, der har opholdt sig 5 Aar i Galizien og fuldstændig behersker det polske Sprog. Indtil videre vedbliver »Foreningen for Anskaffelse af fremmed Arbejdskraft« at bestaa, men man har tænkt sig, at naar Verdenskrigen er forbi, vil denne Forenings Virksomhed naturligt gaa over til det nye Kontor under Landsudvalgets direkte Tilsyn.

I November rettede Landarbejderforbundet, der repræsenterer ca. 80 Foreninger af Daglejere og Tyende ved Landbruget, en Henvendelse til samtlige Landboforeninger om en Forbedring af Arbejdernes Kaar. Denne Henvendelse vil forhaabentlig falde i god Jord. Mange større Landmænd har selv taget Initiativet til paa forskellig Maade at yde deres Folk et Dyrtidstillæg, men det vil selvfølgelig være ønskeligt, at Landboforeningerne vil tage Spørgsmaalet op til velvillig Behandling.

Mange frygtede for, at der efter Krigens Afslutning i Udlandet vil blive stærk Efterspørgsel efter Arbejdskraft, at mange Danske derfor vil udvandre, og at vore Arbejderforhold vil blive vanskelige. Dette er jo muligt, men det er ogsaa muligt, at det modsatte vil blive Tilfældet — der lader sig jo overhovedet ikke sige noget sikkert om, hvorledes Forholdene vil udvikle sig, naar Krigen er endt. De Millioner af unge Mænd, der vender tilbage til Fredens Sysler, vil man selvfølgelig først søge at skaffe Beskæftigelse, men mangfoldige Virksomheder er lagte øde af Krigen, og sandsynligvis vil der hengaa flere eller færre Aar, før det uhyre Tilbud af Arbejdskraft vil kunne finde Anvendelse.

Verdenskrigens Udbrud medførte, at H a n d e l e n m e d L a n d e j e n d o m m e ikke var saa livlig i den sidste Halvdel af Aaret 1914 som i de foregaaende Aar, hvorimod den gennemsnitlige Salgspris pr. Td. Hartkorn

(Besætning og Inventar medregnet) i 1914 naaede 11,000 Kr. for Gaardenes og 16,900 Kr. for Husenes Vedkommende eller mere end i noget tidligere Aar. Nedgangen i Omsætningen vedvarede i den første Halvdel af i Fjor, medens i Sommerens og Efteraarets Løb Antallet af stedfundne Salg efter alle Solemærker at dømme er gaaet stærkt frem og Priserne stegne i Spring. Meddelelser fra Lolland-Falster lyder paa, at Folk gladelig giver 16—17—1800 Kr. pr. Td. Ld. og ikke viger tilbage for et Par Tusind Kroner. Ogsaa fra andre Egne af Landet meldes om lignende Priser, navnlig naar Talen er om frugtbare, godt beliggende mindre Ejendomme. Som Hestehandlerne i sin Tid var ude efter Hestene, har Ejendomsmæglerne været ude efter Gaardene, og der nævnes ikke faa Eksempler paa, at samme Gaard i Løbet af nogle Maaneder er solgt flere Gange og hver Gang med betydelig Fordel.

Den forcerede Handel med Landejendomme til opskruede Priser har vakt en forstaaelig Ængstelse. Det betænkelige er ikke, at en Del Forretningsfolk, som har tjent store Penge under Krigen, har købt Landejendomme for paa egen Grund at kunne nyde Landlivets Glæder uden at behøve nøje at se paa Forrentningsspørgsmaalet. Dertil kommer, at gennem de høje Købesummer vil en Del af disse Folks let erhvervede Formuer komme ogsaa andre til Gode. Det ængstelige ligger i, at en Del Spekulanter har købt Ejendomme for at udnytte Øjeblikkets ekstraordinære Konjunkturer uden at tage Hensyn til Ejendommenes Tarv og til Fremtiden. Men det betænkelige ligger særlig i, at en Del, vel navnlig yngre, Landmænd, af de hidtil ukendt høje Priser paa vigtige Landbrugsprodukter og af et letsindigt Haab om disses Vedvaren ogsaa efter Krigen, ofte uden den fornødne disponible Kapital har ladet sig friste til at overtage Ejendomme for Købesummer, som allerede nu kan være vanskelige at forrente og under en Konjunkturnedgang kan blive skæbnesvangre for dem.

Dagsordenerne og Forhandlingerne paa Aarets Dele-

geretmøder blev selvfølgelig prægede af Verdenskrigens Indflydelse paa vort Landbrugs Vilkaar. Paa det jyske Møde holdt saaledes Folketingsmand *P. Th. Nielsen* Foredrag om »Prisreguleringen og Landbruget«, Lensbaron *Rosenkrantz* om »Landbrugets Forsyning med Kunstgødning« og Fuldmægtig *Einar Cohn* om »Det høje Prisniveau«. Paa det sjællandske Møde talte Professor *Birck* om »Krigens økonomiske Virkninger«, Konsulent *A. P. Jacobsen* og Proprietær *F. Smith* om »Landbrugets Forsyning med Kunstgødning«. Paa det fynske Møde var der Foredrag af Konsulent *Aug. Kjær* om »Verdensmarkedet for Heste og den svære Hesteavls Ledelse« og af Kontorchef *Warming* om »Landejendomspriserne«. Paa alle 4 Møder drøftedes endvidere Spørgsmaalet om Oprettelsen af en Andelsgødningsfabrik, for hvilken der var afgjort Stemning. Paa et i København den 6. December afholdt Møde af Repræsentanter for forskellige af Landbrugets store Organisationer vedtoges det enstemmig at arbejde for Dannelsen af et hele Landet omfattende Andelsselskab, paa Grundlag af en 10aarig Købepligt, med det Formaal at foretage Indkøb og om fornødent tillige Fabrikation af Kunstgødning. Direktør *Anders Nielsen* er Udvalgets Formand og Konsulent *M. K. Kristensen* dets Konsulent.

Af andre Emner, der behandledes paa Delegeretmøderne, kan bl. a. nævnes: »Forædlingen af vore Kornsorter« (Forsøgsleder *A. B. Vestergaard*), »Bedre Byggeskik paa Landet« (Arkitekt *Jensen Klint*), »Arvelighedsprincipperne i Kvægavlen« (Konsulent *Fisker*) og »Om Grundværdibeskatning« (Godsejer *Moesgaard-Kjeldsen*).

Landbrugsorganisationerne har afholdt 3 af de saakaldte tvangfri Møder, i Juli, August og November. Paa de to første drøftede man en fyldigere Repræsentation af Landbruget i Prisreguleringskommissionen og Oprettelsen af et Landbrugsraad (jvfr. ovenfor), paa det tredie var følgende Sager under Forhandling: Maskinkonsulentvirksomheden, Landbrugets Forsyning med Maskiner,

Oprettelsen af et landøkonomisk Driftsbureau, Varetagelsen af det danske Landbrugs Interesser i Udlandet, Erhvervelsen af en Bygning for Landbruget og Afholdelsen af den 4. nordiske Landbrugskongres. Den endelige Afgørelse af alle disse Spørgsmaal hører Aaret 1916 — eller et senere Aar — til.

Paa forskellig Maade har Andelsorganisationerne medvirket til Landets Forsyning med Foderstoffer m. v. — som bekendt virkede Andelsudvalget som Kontroludvalg med Hensyn til Foderstofindførselen fra England —, til Ordningen af Udførselen af Smør, Flæsk og Ost, til Hjemmemarkedets Forsyning med Svineavlens Produkter o. s. v., og atter har de konstateret deres store Betydning for Landbruget. Selve Andelsbevægelsen har i det forløbne Aar ikke blot bredt sig paa Omraader, den tidligere har lagt ind under sig, men ogsaa taget en ny Opgave op ved Dannelsen af Andelskasser, af hvilke den første (under Medvirkning af Andelsbanken) oprettedes den 10. Juli paa et Møde i den vestjyske By Outrup. Den ledende Tanke er at søge at bevare et Sogns overflødige Midler for Sognets egne Beboere. Hvad en Andelshaver faar til Gode for Ydelser til de producerende Andelsforeninger (Slagteri, Mejeri o. s. v.), overføres til hans Konto i Andelskassen, medens der fra Kontoen afskrives, hvad han skal betale til de Andelsvirksomheder, som har leveret ham Brugsgenstande, Foderstoffer m. v. Ved denne Ordning vil altsaa Pengeomsætningen for en væsentlig Del kunne ske ved Tilskrivninger og Afskrivninger i Bøgerne, og det kontante Pengebeløb, der tidligere udkrævedes til Omsætningen, vil i væsentlig Grad blive formindsket. Inden for visse Grænser skal Kasserne endvidere kunne yde Andelshaverne en personlig Kredit, hvis Størrelse bestemmes af Ledelsen, der fornemmelig bestaar af de stedlige Andelsforeningers Bestyrelser. Hvert Medlem af Kassen har én Stemme, og Medlemmerne er solidarisk ansvarlige. Blandt de Mænd, som har taget Initiativet til

Andelskasserne, nævnes særlig *Bertel Strebøl,* Mølleby, og *Niels H. Jessen,* Outrup.

En Filial af Andelsbanken i Aarhus aabnedes i Juni Maaned i København; ogsaa i Esbjerg, Skive og Struer har Banken nu Filialer.

Hvad den højere Landbrugsundervisning angaar, var den Kommissionsbetænkning, som blev afgiven i Efteraaret 1914 *), til Behandling i Landbohøjskolens Undervisningsraad paa et Møde den 31. Maj. Undervisningsraadet besluttede at indgaa til Ministeriet med en Indstilling, i hvilken det tilraader, at det af Kommissionsflertallet stillede Forslag om, at det nuværende almindelige Landbrugskursus paa $1^2/_3$ Aar afløses af et almindeligt Landbrugskursus paa $2^2/_3$ Aar, maa søges gennemført fra den 1. September 1916. Paa Finanslovforslaget for 1916—17 har Ministeriet derefter foreslaaet bevilget 16,000 Kr. til Lønning af de nye Docenter og Assistenter, som det forlængede Landbrugskursus vil medføre. — Ogsaa Havebrugsundervisningen paa Højskolen staar antagelig over for en Omordning, idet der i Januar Maaned blev nedsat et sagkyndigt Udvalg til at fremkomme med Forslag herom.

I Dagene fra den 13.—25. September blev der for første Gang afholdt et Kursus i almindelig Økonomi. Det var foranstaltet af Landbrugskandidatforeningen og talte 40 Deltagere, Docenterne *Warming* og *Riis-Hansen* ledede Undervisningen, Højskolen stillede Lokaler til Raadighed, og Ministeriet ydede et Pengetilskud. Der var stærk Stemning for at fortsætte med Afholdelsen af saadanne Kursus.

Der havde, paa Grund af den vedvarende Verdenskrig, været Grund til at vente en endnu mindre Tilgang til Landbrugsskolerne i Fjor end i Forfjor, men heldigvis har dette ikke været Tilfældet; tværtimod har Tilgangen været væsentlig større trods de vedvarende Indkaldelser til Sikringsstyrken. Der er nogle Landbrugs-

*) Jvnfr. »Tidsskrift f. Landøk.« 1915, S. 33—35.

skoler, som har haft fuldt Hus i 1915, hvilket vistnok ikke var Tilfældet med en eneste Skole i 1914. Det Selskab, som har rejst Sydsjællands Landbrugsskole, har haft Mod til at lade Skolen begynde i Efteraaret, og dens Elevantal er efter Omstændighederne helt godt. I høj Grad glædeligt er det, at der saaledes hos de Unge er Trang til at dygtiggøre sig, og for vore Skoler maa det være opmuntrende, at de under de nuværende Forhold kan holde Stillingen.

Den landøkonomiske Litteratur er foruden med en Del interessante Beretninger fra Forsøgslaboratoriet, Statens Forsøgsvirksomhed i Plantekultur o. fl., Stambøger o. lign. blandt andet blevet forøget med to interessante Skrifter om »Malkekvægets Fodring, Røgt og Pleje« af Godsejer *Moesgaard-Kjeldsen* og om »Kvægavl og Arvelighed« af Konsulent *Fisker*. Af Landhusholdningsselskabets 2 Konsulenter har Hr. *W. A. Kock* afsluttet sin store og nyttige »Haandbog for Fjerkræavl«, der foreligger i sjælden smuk Udstyrelse, og Hr. *G. Ellbrecht* har begyndt Udgivelsen af et stort anlagt Værk om »Danske Mejerier«, der i ca. 60 Hefter, af hvilke der foreligger 4, vil bringe Billeder af alle danske Mælkerier og en Redegørelse for deres Produktionsforhold m. v., endvidere Oplysninger om de Institutioner og Personer, der har haft Betydning for dansk Mælkeribrug. Endelig har Landhusholdningsselskabet udsendt 2. Udgave af afdøde Inspektør *Tuxens* fortrinlige »Kortfattet Vejledning for Landvæsenslærlinge paa større Gaarde«, der er gennemset af Forpagter *Chr. Sonne*.

I 1915 er der ikke vedtaget nogen Lov af større landøkonomisk Interesse. Der er Loven af 10. Maj 1915 om Tillæg til Lov af 15. Maj 1903 om Afløsning af Tienden, som yder de tiendepligtige, som ikke har faaet deres Tiende afløst saa hurtigt, som de har Krav paa efter Loven af 1903, en Erstatning for det Tab, som nu vil blive dem paaført paa Grund af de af Krigstilstanden fremkaldte ekstraordinært høje Kornpriser. Endvi-

dere er der Lov af 10. Maj 1915 om Ændringer i Lovene af 28. Maj 1880 og 8. Maj 1908 angaaende Kreditforeninger for Ejere af mindre Ejendomme paa Landet. Loven af 1880 kunde kun komme til Anvendelse paa Ejendomme med Vurderingssum af 4000 Kr. og derunder. I 1882 ændredes 4000 til 6000, i 1904 blev Grænsen sat op til 8000 Kr. og i 1908 til 10,000. Nu er Grænsen bleven sat ved 12,000 Kr. for saadanne Ejendomme, hvortil der hører et Jordareal af mindst 1 ha, medens 10,000 Kr. stadig bliver Grænsen for Ejendomme med mindre Jordareal. Endvidere bemyndiger Loven Indenrigsministeren til at udvide Statens Rentegaranti for de af disse Kreditforeninger udstedte Kasseobligationer til ogsaa at gælde for $4^1/_2$ pCt.'s Obligationer, for saa vidt disse udfærdiges for Laan, stiftede senest til 11. December Termin 1920, til hvilken Tid det vel kan antages, at der atter vil være indtraadt normale Forhold paa Pengemarkedet.

Endvidere kan det nævnes, at Finansloven for 1915—16 har en samlet Bevilling paa Landbrugsministeriets Budget af 4,626,548 Kr. mod 4,427,763 Kr. i det foregaaende og 4,326,000 Kr. i det næstforegaaende Finansaar. Af Nybevillingerne kan fremhæves 22,217 Kr. til Havebrugsforsøgsstationer. Af de større Bevillinger i Finansaaret 1915—16 kan nævnes: Veterinær- og Landbohøjskolen 616,957 Kr., Mergeltransport 263,000 Kr., Selskabet »Hedebruget« 70,000 Kr., Sandflugtens Dæmpning 228,090 Kr., Hedeselskabet 219,600 Kr. (foruden 4000 Kr. for Tilsyn med Selskabets Virksomhed og 53,000 Kr. som Tilskud til Plantager, der staar under dets Tilsyn), Planteavlens Fremme 387,836 Kr., Husdyravlens Fremme 796,500 Kr., Veterinærvæsenet 218,700 Kr., Præmiering af Husmandsbrug og Rejseunderstøttelser til Husmænd 118,000 Kr.

Selvfølgelig er der ikke afholdt internationale Kongresser eller Møder i 1915, og der vil sikkert hengaa nogle Aar efter Fredsslutningen, før de op-

tages paany. Derimod synes det internationale Landbrugsinstituts Virksomhed, mærkværdig nok, at forløbe normalt — i alt Fald har Instituttet i Fjor fortsat sine Publikationer i samme Omfang som i tidligere Aar.

Hvad Landbrugets Personalhistorie angaar, er Landbrugskandidat *N. Otto Nielsen* bleven ansat som Danmarks Landbrugskonsulent i Rusland, efter at han i 3 Fjerdingaar havde virket som Landhusholdningsselskabets Konsulent. Under de nuværende Forhold kan hans Arbejde foreløbig kun blive forberedende, men hans nøje Kendskab til russiske Forhold lover godt for, at han senere kan blive Landbruget til Nytte. Inden for Landbrugsorganisationerne er der Ønske om, at der ogsaa maa blive ansat en Landbrugskonsulent i Tyskland og herhjemme en Mand, der bl. a. kan virke som Mellemled mellem Landbruget og dets Konsulenter i Udlandet. — De samvirkende danske Landboforeninger har valgt Klitplantør *Pinholt* til Medlem af Statens Planteavlsudvalg og Fabrikant *N. Willemoes* til Medlem af Statens Maskinudvalg, og til Formænd for Hingsteskue-Kommissionen paa Sjælland og Tyreskue-Kommissionen i Maribo Amt er udnævnt henholdsvis Gaardejerne *Søren Jensen,* Hyldegaarden, og *A. Chr. Petersen,* Karleby. Direktør *Ole Olsen,* Haslev, er bleven Formand for De samvirkende danske Andelsslagterier og Forpagter *Selchau Hansen,* Alslevgaard, for Danske Landboforeningers Frøforsyning, til hvis Direktør Konsulent *S. Sørensen* er valgt.

Sluttelig bør mindes de af vort Landbrug fortjente ledende Mænd, der er døde i 1915: Etatsraad *Rud. Schou,* Jægermester *F. Skov,* Sekretær *S. P. Petersen,* Gaardejer *M. S. Holm,* Etatsraad *Harald Branth,* Kammerherre *C. Lüttichau,* Kaptajn, Proprietær *H. Schroll,* Højskoleforstander *Anders Jørgensen* og Direktør *Blem.* Alle har været omtalte i Tidsskriftets forrige Aargang — eller omtales i nærværende Hefte —, og derfor skal

her kun fremhæves, at de har udrettet et stort og gavnligt Arbejde ikke blot inden for Foreningslivet, men ogsaa paa Husdyrbrugets, Hedesagens, Maskinbrugets, Regnskabsvæsenets og andre Omraader. Ogsaa for dem gælder det gamle Ord, at »Mænd skaber Historien«; paa forskellig Vis har de alle indskrevet deres Navne i vort Nutidslandbrugs Historie.

I halvandet Aar har nu hele Verden staaet under Krigens Stjernebillede, og selv naar den engang er ophørt, og Janus-Templets Porte atter er lukkede, vil Krigen sikkert for lange Tider sætte sine dybe Spor paa alle Omraader og ikke mindst paa Erhvervslivets. Ganske umuligt er det at sige noget sikkert om, hvorledes Produktions- og Handelsforholdene vil stille sig efter det store Ragnarok, og de Udtalelser, som allerede nu fremkommer herom, er kun Hypoteser, kun mere eller mindre løse Gisninger. Kun en Hypotese er saaledes den Paastand, man ofte ser fremsat, at efter Krigen vil en »national Økonomi« i langt højere Grad end hidtil blive knæsat, at for de store Staters Vedkommende vil Maalet blive i videst mulig Udstrækning at gøre sig økonomisk uafhængig af andre, være »sig selv nok«. Til Støtte for denne Hypotese henvises bl. a. til Udtalelser, der er fremkomne i Tyskland, hvor Spørgsmaalet »Weltwirtschaft« eller »Nationalwirtschaft« hyppig drøftes, og hvor efter Sigende Antallet vokser af Tilhængerne af en økonomisk Politik, hvis Maal skal være at gøre Tyskland saa vidt mulig uafhængig af andre Lande. Selvfølgelig, ræsonneres der, kan der af Hensyn til den tyske Industri ikke være Tale om helt at lukke Dørene i til Udlandet, men ved at udvide Beskyttelsen baade for Industri og Landbrug og ved hensigtsmæssige Foranstaltninger kan meget opnaas. Kendsgerningerne har vist, at de, der i sin Tid indførte Landbrugstolden, saa rigtigt. »Hvorledes — spørges der — vilde det nu

under Krigen have stillet sig med Nationens Ernæring, hvis vort Landbrug tidligere havde været prisgivet den billigere producerende udenlandske Konkurrence? Det maatte da være gaaet over til ekstensivere Driftsformer, som Tilfældet har været i England; da var vore Kornmarker blevne Græsgange, vore Græsgange Jagtrevirer og Golfpladser.« Ved forøget Beskyttelse bør det tyske Landbrug gøres endnu mere ydedygtigt, og af de faa Produkter, for hvis Overproduktion det har maattet søge Afsætning i Udlandet, kan og bør man søge at udvide det indenlandske Forbrug. »Vi har været henviste til Udlandet med vor Overproduktion af Sukker, men den Mulighed ligger nær at formindske vort Overskud ved en Forøgelse af Menneskenes og Dyrenes Forbrug i Indlandet. Østtyskland eksporterer store Rugmængder, men vi kan søge ved Transportlettelser af enhver Slags at lede en Del af Østens Overskud til de store Afsætningssteder i det vestlige og sydlige Tyskland. Vi har udført Kartofler, men nu har Krigen lært os at bage et nærende Kartoffelbrød; dette Brød maa vi bevare, naar Krigen er forbi, og vi vil da ikke være henviste til Udlandet med vort Overskud og vil kunne formindske vor Hvedeimport i betydelig Grad« o. s. v. — Imod hele den Tankegang, der ligger bag ved slige Betragtninger, gøres det fra anden Side gældende, at efter Krigen vil det være af den største Betydning for den tyske Industri at skaffe dens Arbejdere billige Levnedsmidler ved Nedsættelsen af Landbrugsbeskyttelsen. Under Krigen har Arbejderne betalt Dyrtidspriser og baaret dens andre uhyre Byrder, og da Landbrugets Produktion er aftaget, blandt andet paa Grund af Kreaturbestandens Formindskelse, vil det være et Retfærdighedshensyn at lette det økonomiske Tryk for Arbejderne og ikke at forøge det. Maalet maa være at faa de agrariske Toldsatser hævede eller formindskede. — Men hvem kan sige noget bestemt om, i hvilken Retning Udviklingen vil komme til at gaa?

Og hvorledes vil Forholdene stille sig i England? Der

er dem, der mener, at en af Krigens Følger maa blive en nøjere Sammenslutning, ogsaa i toldpolitisk Henseende, af Moderlandet og Kolonierne, medens andre hævder, at da Storbritanniens Forsyning med Levnedsmidler har kunnet gaa uhindret for sig, vil et Hovedargument for at støtte Koloniernes Landbrug ved toldpolitiske Begunstigelser være skrinlagt. Men selv om England ikke gennemfører saadanne, kan Konkurrencen fra Kanada og Australien derfor alligevel godt blive haardere. Man vil i Storbritannien huske deres Loyalitet under Krigen, og det kan maaske blive en Modesag at købe Produkterne fra dem. Imidlertid vil England, hvorledes det end gaar, ikke kunne undvære Tilførslerne fra fremmede Lande — Indførselen alene fra Danmark udgør for Bacons Vedkommende op imod Halvdelen, for Smørrets omkring $^2/_5$ og for Æggenes $^1/_5$ af Bretlands samlede Indførsel af disse Produkter.

Eller der er dem, som gør gældende, at en af Krigens Følger vil blive et fattigt Europa med stagnerende Industri og Handel og deraf følgende stærkt formindsket Købeevne over for Landbrugets Produkter, medens andre gør den stik modsatte Anskuelse gældende, at man netop efter Fredsslutningen kan vente et stort Opsving i Handel og Industri, da der skal raades Bod paa den uhyre materielle Skade, Krigen har medført; og tjener Arbejderne godt, vil man kunne vente høje Priser paa Levnedsmidler, da de saa kun ser lidt paa, hvad deres Husholdning koster dem.

Saa ser man den Betragtning fremsat, at Kreaturbestanden er aftaget baade i de krigsførende og i de neutrale Lande; jo længere Krigen varer, desto mere vil den blive formindsket, og Følgen maa blive, at alle dyriske Fødemidler bliver dyre, og jo mere Krigen trækker i Langdrag desto dyrere. Men imod denne Betragtning gøres gældende, at det umaadelige Kapitaltab, Krigen foraarsager, vil medføre, at efter Fredsslutningen vil Efterspørgselen efter Kapital langt komme til at overgaa Udbudet,

Pengenes Værdi vil derfor stige stærkt; men dette er ensbetydende med, at alle Varepriser vil gaa ned.

Betydning vil det selvfølgelig ogsaa faa, om Forbruget af de billige Surrogater, som mangfoldige nu er tvungne til at købe, vil holde sig efter Krigens Afslutning. Der er jo ingen Tvivl om, at t. Eks. Margarineforbruget har taget et vældigt Opsving, og Spørgsmaalet bliver da, om Margarinen paa Smørrets Bekostning har vundet sig en f a s t Plads i mange Husholdninger?

Er det altid vanskeligt at profetere om en fjærnere Fremtid, er det vistnok ganske umuligt under den Tragedie, der nu opføres paa Verdensscenen. En Mangfoldighed af vekslende, uberegnelige Faktorer spiller ind og gør al Beregning usikker. Hvor velmenende end de Raad er, som nu og da gives med Hensyn til Planlæggelsen af Landbrugets Arbejde med kommende Tider for Øje, bør man derfor være varsom med at bygge for meget paa dem. Usikker har Landbrugets Stilling hidtil været under Krigen, usikker vil den vedblive at være, saa længe Verdensbranden raser, og det er usikkert, hvad Fremtiden bærer i sit Skød, naar Europa ikke længer genlyder af Kanontorden, men af Skalmejens Fredstoner.

Den 1. Januar 1916.

†

M. P. Blem.

(F. 8. Marts 1848 — † 18. December 1915.)

Naar vort Landbrug under den Landbrugskrise, som hjemsøgte det evropæiske Landbrug i forrige Aarhundredes 2 sidste Tiaar, klarede sig bedre end de fleste andre Staters Landbrug, skyldtes det flere samvirkende Faktorer: vort Folks medfødte Anlæg for og Lyst til Landbrugsgerningen, vore gunstige klimatiske og naturlige Forhold og vor heldige Beliggenhed nær ved de to store Markeder for vore Landbrugsprodukter, det nære Samarbejde som har fundet Sted mellem den landøkonomiske Videnskab og Praksis, den Redebonhed med hvilken Lovgivningsmagten fremmede gavnlige landøkonomiske Opgaver osv. Men Hovedaarsagen til, at vi klarede os forholdsvis godt, maa dog søges i Andelsbevægelsen, som i Landbrugskrisens mange og trange Aar naaede et Omfang og fik en økonomisk Betydning som i intet andet Land. Den blev baaret frem af Bondestanden eller af Mænd, der stod denne nær, og det er fortrinsvis Bønderne, som har ledet den fra første Færd

af og til den Dag i Dag. Blandt de Mænd, hvis Navne med Ære er knyttet til denne for vort Land saa karakteristiske Bevægelse og som stod blandt dens Førstemænd, fandtes den Mand, hvis Navn staar over disse Linjer.

Markus Peter Blem fødtes den 8. Marts 1848 paa Værmelandsgaarden nær Aakirkeby. Som saa mange flinke Bøndersønner modtog han i sin Ungdom ved gentagne Besøg paa Højskoler en aandelig Vækkelse, som fik sin store Betydning for ham. Kun 25 Aar gammel købte han Enggaarden, snart blev han en dygtig Landmand, der med en nøgtern Vurderingsevne fulgte med Udviklingen og vidste at drive paa de rette Kiler — særlig fik han oparbejdet en udmærket Svinebesætning, og paa Gaarden blev der oprettet et Avlscenter for Yorhshiresvin. Tidligt lagdes der Beslag paa den virkelystne og begavede Mands Arbejdskraft. I Aaret 1875 blev han Taksationsmand i Østifternes Kreditforening og to Aar efter Bestyrelsesmedlem i Bornholms landøkonomiske Selskab, til Folketingsmand valgtes han 1881, 1889 var han Medstifter af Bornholms Andelssvineslagteri og fra 1896 til 1908 dets Formand o. s. v. Da han gjorde fortrinlig Fyldest i disse forskellige Stillinger, valgtes han 1898 til Formand for De samvirkende danske Andelssvineslagterier og samme Aar til Formand for det lige oprettede Andelsudvalg. Da *Blem* i 1907 blev valgt til Direktør i Østifternes Kreditforening, af hvis Repræsentantskab han havde været Medlem siden 1890, frasagde han sig Formandsskabet i Andelssvineslagterierne og Andelsudvalget. Blandt hans offentlige Tillidshverv kan endnu nævnes, at han fra 1904 var Tilsynsmand ved Landbohøjskolen.

Blem var en fortrinlig Formand for Andelssvineslagterierne og Andelsudvalget. Han ejede et enestaaende Kendskab til Andelsbevægelsen i alle dens Forgreninger, som han omfattede med en levende Sympathi, han var initiativrig, snarraadig i vanskelige Forhold, utrættelig i

at møde, naar og hvor der kaldtes paa ham, og hans Evne til at faa Folk til at samarbejde var enestaaende. I Tale og i Skrift var han Andelssagens varme Talsmand, han havde som ingen anden det store Talmateriale til sin Raadighed, og han forstod at blæse Liv i Tallene, at faa dem til at tale og derigennem at aabne Folks — baade Landboernes og Byfolkenes — Øjne for Andelssagens store økonomiske og kulturelle Betydning for vort Landbrug.

Blems Evne til at tumle med Tal og gøre dem levende vil Landhusholdningsselskabets Medlemmer kende fra de to interessante Foredrag, han i 1914 og 1915 holdt i Selskabet om »Landejendomspriser og Kreditforeningslaan« og »Danmarks — specielt Landbrugets — Gæld til Udlandet«.

Blem var en rettænkende og vennesæl Mand, hjælpsom naar der kaldtes paa ham, parat til at sætte Skulderen til, naar der var noget som skulde sættes i Lave.

Kun i faa Dage var han syg, og den virkelystne Mand befriedes saaledes for at lide under en af Sygdom fremkaldt Lediggang. Fra alle Sider fik han det Eftermæle, at han var en god dansk Mand.

Mælkens Pasteurisering.

Af Konsulent *G. Ellbrecht.*

Det er jo en kendt Sag, at Pasteuriseringen af Mælk, saaledes som den almindeligvis foretages, forandrer Mælkens bakteriologiske, kemiske og fysiske Egenskaber. Vi kender alle den karakteristiske kogte Lugt og Smag, der ikke nævneværdig forandres, selv om der foretages en øjeblikkelig og dyb Afkøling. Vi ved, at saa at sige al Albuminen koagulerer, og at Kaseinets Koagulationsevne svækkes i ikke ringe Grad. Vi ved ligeledes, at der gaar en Del Luftarter — fornemmelig Kulsyre — bort, og endelig ved vi, at Enzymerne ødelægges, ligesom det i fysiologisk Henseende vigtige Lecitin. Dette og mere ved vi altsaa. Der har derfor gennem mange Aar været gjort Forsøg med at fremstille en »pasteuriseret Mælk«, der ikke havde undergaaet alle disse Omdannelser, og det synes som om man ad to Veje har naaet Maalet. Den ene Maade, »Biorisator« Maaden, bestaar i, at Mælken i fintfordelt Tilstand og under Tryk sprøjtes ind i en Cylinder, der gennem sin Dampkappe holdes paa 75° C. Derved udsættes de enkelte smaa Mælkedraaber for en pludselig og intensiv Opvarmning til den ønskede Temperatur. Den saaledes behandlede Mælk afkøles øjeblikkelig og dybt. Herved skulde Mælkens patogene Bakterier dræbes og Mælkens kemiske og fysiske Egenskaber være omtrent de samme som i den raa Mælk.

En anden Methode er den saakaldte »Langtidspasteurisering«, og denne bestaar i at opvarme Mælken under god Omrøring i 20 à 30 Minutter og til en Temperatur af 60 à 64° C. — Methoden stammer oprindelig fra Amerika, hvor den kaldes »holding« eller »holderprocess»; den er prøvet i Tyskland, hvor den kaldes »Dauerpasteurisierung«, og er nu i Sverige gjort til Genstand for Forsøg af Prof. *Chr. Barthel*, og for Tuberkulosespørgsmaalets Vedkommende af Statens Tuberkulosekonsulent *O. Stenström*. Svenskerne kalder Methoden: »Långtidspasteurisering«, en Benævnelse der er god og betegnende, hvorfor jeg ogsaa vil kalde den for dette i det følgende Referat.

Forsøgene er gjort paa Stockholms Mjölkforsäljnings-A/B's Mejeri og Direktøren, Konsul *Benzinger*, har stillet det fornødne Materiale til Disposition.

Forsøgene ordnedes kort sagt saaledes, at Mælken først opvarmedes til 2° C. under den Temperatur, man ønskede, og denne varme Mælk ledede man ind i et halvcylinderformet Kar, forsynet med Laag, hvori stak et Termometer. En Rører bevirkede en god Omrøring. Karrene havde en Dampkappe, i hvilken man indledte den fornødne Damp. Temperaturen var let at holde temmelig konstant, og den varierede under Forsøgene ikke mere end 0,1 à 0,2° C. Grunden hertil er selvfølgelig den relativ store Mælkemængde (c. 700 Liter) og den gode Omrøring.

Straks efter Pasteuriseringen udtoges i sterile Glas Prøver af Mælken, som hurtigst afkøledes til 6 à 8° C. Under Udstrømningen udtoges en Prøve paa samme Maade. I disse Prøver bestemtes straks Lugt, Smag, Flødeafsætningsevne samt Surhedsgraden. Andre Prøver sendtes til Experimentalfältet, hvor de straks toges under Behandling. Her bestemtes Enzymreaktionen, Gærreduktaseprøve, Bakterieindholdet og Holdbarheden ved forskellige Temp.; der foretoges ligeledes kemiske Under-

søgelser for at bestemme Mælkens kemiske Forandring, ligesom Bakteriefloraen undersøgtes.

Resultaterne kan foreløbig sammenfattes saaledes:

1) Hverken Lugten eller Smagen forandres ved Langtidspasteurisering ved 63° C.
2) Den Hastighed, hvormed Fløden afsætter sig, er omtrentlig den samme for den raa Mælk som for den »pasteuriserede«. Dog synes det af Forsøget at fremgaa, at Pasteurisering ved 65° C. og i 30 M. er Grænsen. Øges Tiden og Temperaturen, mister Mælken en Del af sin Flødeafsætningsevne.
3) Mælkens opløselige Fosforsalte synes ikke at omdannes til uopløselige, ligesom Albumin- og heller ikke Globulinindholdet mindskes, alt ved 63° C. Over denne Temperatur synes derimod Indholdet at blive mindre (11,21 % af Albuminindholdet). Grænsen bør sættes ved 64° C.
4) Mælkens normale Surhedsgrad bibeholdes i 1 à 2 Døgn længere end hos den upasteuriserede, alt efter den Temperatur ved hvilken Mælken opbevares. Af Forsøgene fremgaar det ligeledes, at en Pasteuriseringstid paa 20 Minutter synes at være lige saa god som en 30 Minutters Pasteurisering.
5) 30 Minutters Opvarmning til 63° C. forandrer ikke Peroxydasen og Aldehydreduktasen (den sidste i al Fald ikke i frisk Mælk); Amylasen og den bakterielle Katelase forandres derimod.
6) Ved Langtidspasteurisering er den bakteriologiske Pasteuriseringseffekt meget god, da den som Regel overstiger 99,9 %.
7) Største Delen af de overlevende Bakterier er gule og hvide Kokker og Kortstave, Streptococcus lactis, Mesentericus samt coli og aerogenes, og i Mængde efter den her angivne Orden.
8) Ved Podningsforsøg paa Marsvin viste det sig, at medens alle Kontroldyrene døde af Tuberkulose, saa døde ikke et eneste, der var indpodet med

langtidspasteuriseret Mælk, selv om den kun var pasteuriseret ved 60° C. i 10 Minutter.

Paa Grundlag af disse Forsøg anbefaler Forf., at al Mælk til menneskelig Konsum bør underkastes en Langtidspasteurisering, naar man ikke er ganske sikker paa en patogenfri Mælk.

Methoden faar temmelig sikkert ogsaa sin største Betydning netop ved den Lethed, hvormed den kan udføres, og den Sikkerhed i Resultaterne, som den synes at frembyde, og der er vundet ganske overordentlig meget, naar man kan tilbyde en tilsyneladende ganske uforandret, men fuldstændig smittefri Mælk til direkte Konsum, og da navnlig til Børn.

For Smørrets Vedkommende faar den vel desværre næppe nogen Betydning foreløbig, da man savner Methoder til Bedømmelse af, om Mælken har været underkastet en betryggende Behandling, men den kan utvivlsomt faa en stor Betydning for Ostelavningen. Fremstillingen af Ost af pasteuriseret Mælk har jo i Grunden ikke været en ubetinget Sukces, selv om der laves nogen Ost af pasteuriseret Mælk. Tendensen er til Pasteurisering ved lavere Temperaturer. Naar Pasteuriseringseffekten er saa stor ved Langtidspasteuriseringen, er der al mulig Anledning til at vente, at en saadan Ostemælk vil være særdeles anvendelig, og det vil være meget ønskeligt, om man foretog Forsøg hermed.

Prisopgave vedrørende Tørring af Sædefrø.

Da Erfaringen viser, at det, særlig under Hensyntagen til Landbrugets nuværende Arbejdsmaader og Hjælpemidler, jævnlig er meget vanskeligt eller endog umuligt at faa Kornafgrøderne saa godt tørrede i Marken, at de afgiver en tilfredsstillende Handels- og Brugsvare, og da Dyrkning af forskellige Frøafgrøder, hvis Handels- og Brugsværdi i ikke ringe Grad afhænger af deres Tørhedsgrad, spiller en stedse større Rolle for vort Jordbrug, samt da der i de senere Aar har vist sig nogen Interesse for kunstig Tørring af forskellige Landbrugs- og Havebrugsprodukter, som hidtil har været anvendt i frisk Tilstand, saasom Frugt, Kartofler, Sukkerroeaffald, Mask m. m., udsætter Det kgl. danske Landhusholdningsselskab af »Brødr. Bendix' Jubilæumslegat« en Præmie paa 800 Kr. for den bedste fyldestgørende Anvisning paa Hjælpemidler og Fremgangsmaader ved kunstig Tørring af Produkter som de nævnte.

Anvisningen, der fortrinsvis skal tage Sigte paa Tørring af aftærsket Korn og Frø, skal for det første indeholde en fyldig Fremstilling af de i Indland og Udland ved Tørring af Produkter som de nævnte anvendte Fremgangsmaader og indhøstede Erfaringer, for saa vidt disse kan forudsættes at være af praktisk Betydning for vore Forhold. Dernæst skal der gives en af de fornødne Tegninger ledsaget Beskrivelse af saadanne Tørringsanlæg og Tørreapparater, som det anses for tilraadeligt at benytte. Det maa herunder haves for

Øje, hvorvidt og under hvilke Forhold saadanne Tørrerier hensigtsmæssigt kan kombineres med allerede bestaaende industrielle Virksomheder saasom Mælkerier, Bryggerier, Møllerier, Bagerier o. s. v., samt hvilke Former for Tørrerier der kan være anbefalelige i store Kornmagasiner og paa større Gaarde, hvor man ønsker selv at anlægge et Tørreri, og for mindre Gaarde, hvis Brugere i Fællesskab vil anlægge et saadant. Der maa ved Apparaternes Indretning og Anvisningen til deres Benyttelse tages Hensyn til, at alt Frø samt Kornvarer, der skal benyttes til Udsæd eller Maltning, skal kunne tørres under saadanne Forhold, at Spireevnen ikke svækkes.

Besvarelserne, der maa være ledsaget af Overslag over Udgifterne ved Anlæg og Drift af de beskrevne Tørrerier, skal være indsendt til Landhusholdningsselskabet, Vestre Boulevard 34, København B., inden den 1. Januar 1918. De betegnes ikke med Forfatterens Navn, men med et Motto og ledsages af en lukket Konvolut, der bærer samme Motto og indeholder Oplysning om Forfatterens Navn, Stand og Adresse.

Den prisbelønnede Afhandling bliver Landhusholdningsselskabets Ejendom.

Det kgl. danske
Landhusholdningsselskab.

Prisopgave vedrørende Opdrætning af Heste.

Der er utvivlsomt i den nyere Tid, særlig vel i Jylland, paa Grundlag af Hestestambogsføringen, Dyrskuebedømmelsen, Kaaringerne m. m. sket store Fremskridt med Hensyn til Valg af Avlsdyr, hvorimod der ikke er sket en tilsvarende Fremgang vedrørende Opdrættets Fodring, Behandling og Brug. Dette er beklageligt, da Opdrætterne som en Følge heraf ikke faar det fulde Udbytte af de Ofre, der ydes for Tilvejebringelsen af de bedst mulige Avlsdyr.

Som en Følge heraf har Det kgl. danske Landhusholdningsselskab besluttet at udsætte en Prisopgave vedrørende Opdrætning af Heste.

Der ønskes en praktisk-økonomisk Vejledning til Opdrætning af Arbejdsheste, bygget paa Nutidens Viden om denne Sag i Henhold til Fodringsforsøg, Græsningsresultater o. l. samt videnskabelige Undersøgelser, endvidere en Fremstilling af Opdrættets Pleje og Brug, Staldindretninger m. v.

For den bedste fyldestgørende Besvarelse udsættes herved af »Brødr. Bendix' Jubilæumslegat« en Præmie af 800 Kr.

Besvarelserne, der indsendes til Landhusholdningsselskabet, Vestre Boulevard 34, København B., inden den 1. Januar 1918, betegnes ikke med Forfatterens Navn, men med et Motto, og ledsages af en lukket Konvolut, der bærer samme Motto og indeholder Oplysning om Forfattens Navn, Stand og Adresse.

Den prisbelønnede Afhandling bliver Forfatterens Ejendom.

Det kgl. danske
Landhusholdningsselskab.

Boganmeldelser.

Några räkenskapsresultat från lantbruk i Malmöhus län år 1913—14.

Statistisk undersökning på grundval av genom Malmöhus läns lantbruksbokföringsförening förda räkenskaper av *Lndvig Nanneson.*

I Malmöhus läns Hushållningsälskaps kvartalsskrift II 1915 har Lederen af det tidligere her i Tidsskriftet omtalte Regnskabsbureau i Malmø*), Agronom *L. Nanneson,* skrevet en Afhandling om Resultaterne af Bureauets Virksomhed paa Regnskabsføringens Omraade i det sidst forløbne Regnskabsaar.

Regnskaberne stammer fra ialt 101 Landbrug med en Gennemsnitsstørrelse af ca. 49,5 ha samt fra 15 Husmandsbrug, hvis Regnskaber imidlertid er fremskaffede uden direkte Medvirkning fra Bureauets Side. Til de statistiske Undersøgelser, som der gøres Rede for i Afhandlingen, er dog kun benyttet Resultaterne fra ialt 91 Landbrug med en Gennemsnitsstørrelse af ca. 50 ha, og disse 91 Brug fordeler sig efter Størrelse saaledes:

Under	10	ha Ager	.....	14	Landbrug
Fra 10—	15	—	.....	10	—
- 25—	50	—	.....	42	—
- 50—	100	—	.....	14	—
Over	100	—	.....	11	—

Ved Regnskabsføringen under Bureauets Ledelse er fulgt samme Fremgangsmaade som tidligere Aar, idet man efter Omstændighederne har anvendt en mere eller mindre omfattende

*) Tidsskr. f. Landøkonomi 1915, S. 101—104.

Regnskabsform, men dog i de fleste Tilfælde et Regnskab, der ikke alene giver Oplysning om det samlede Landbrugs Rentabilitet, men tillige om de vigtigste Driftsgrenes Indflydelse herpaa.

Som Indledning er gjort et interessant Forsøg paa Klassificering af Landbrugene efter deres »økonomiske Beliggenhed« og »Produktivitet«, idet man med Henblik herpaa giver hvert enkelt Landbrug Points indenfor en Skala omfattende Tallene 1—5. Ved Bedømmelsen af Beliggenheden er navnlig taget Hensyn til Afstanden fra nærmeste Station eller lokale Marked og dettes Indflydelse paa Afsætningsforholdene, medens Produktionsevnen i Hovedsagen karakteriseres paa Grundlag af Kornafgrødernes og Mælkeudbyttets Størrelse. Endvidere er medtaget Taksationsværdien pr. hadyrket Jord som et nogenlunde brugeligt Grundlag for Bedømmelsen af Ejendommens almindelige Kvalitet.

For de enkelte Størrelsesklasser af Ejendomme har denne Karaktergivning givet følgende Resultat:

	Beliggenhed	Produktionsevne efter Kornafg.	Malkeudb.	Taksationsværdi.
Under 10 ha.....	3.2	2.90	(3.30)	2.80
10— 25 -	4.0	3.80	4.00	4.35
25— 50 -	4.05	3.69	3.93	3.99
50—100 -	3.95	3.78	4.00	3.64
Over 100 -	3.86	3.35	3.70	3.13

Variationerne i de anførte Middeltal er gennemgaaende ikke særlig store, men undersøger man Forholdene for de enkelte Landbrug, fremgaar det med al ønskelig Tydelighed, hvor nødvendigt det er at tage Hensyn til disse Forhold ved Bedømmelsen af den indbyrdes Rentabilitet.

Ved Bestemmelsen af denne gaar man ud fra den ved Statusopgørelsen fastsatte Størrelse af den samlede Landbrugskapital af det gennem Regnskabet bestemte Nettoudbytte. Ved Nettoudbyttet forstaas Forskellen mellem Landbrugets Bruttoproduktionsværdi og Driftsudgifterne, hvortil medregnes saavel Skatterne som Driftslederens og hans Families Arbejdsvederlag, det sidste i Regelen fastsat ved Skøn.

Den nærmere Redegørelse saavel for Kapitalens som Bruttoproduktionens og Driftsudgifternes Fordeling frembyder adskilligt af Interesse, ogsaa for danske Læsere, men det vil føre for vidt at komme nærmere ind paa disse Forhold, hvorimod Nettoudbyttet og den beregnede Forrentningsprocent skal anføres for de enkelte Ejendomsgrupper:

	Nettoudbytte i Kr. pr. ha	Forrentningsprocent
Under 10 ha	104.87	4.86
10— 25 -	140.90	5.24
25— 50 -	118.98	4.97
50—100 -	141.16	6.77
Over 100 -	86.52	4.93

Gunstigst stiller Rentabiliteten sig for den næstsidste Gruppe, men Variationerne er ikke særlig store. Først naar man gaar til de enkelte Landbrug indenfor hver Gruppe, bliver Forskellen iøjnefaldende, og Forfatterens Forsøg paa ad statistisk Vej at finde og belyse Aarsagerne hertil er meget interessante.

Med dette Formaal for Øje udskilles først de 14 Smaabrug, som udgør den første Gruppe, og som har en Gennemsnitsstørrelse af 5—6 ha. Disse 14 Landbrug deles efter Rentabiliteten i 2 lige store Undergrupper med en Forrentningsprocent af henholdsvis 7,2 og 2,2. Aarsagerne til denne iøjnefaldende Forskel paa Rentabiliteten er flere. Foruden den Omstændighed, at den første Gruppe har et lidt større gennemsnitligt Areal end den anden og en forholdsvis mindre Grundkapital pr. ha at forrente, saa viser Tallene, at Hovedaarsagen til det bedre Resultat for den første Gruppe maa søges i dens mere intensive Drift, navnlig for Husdyrbrugets Vedkommende. Bruttoproduktionens Størrelse er for alle Husdyrklassers Vedkommende paa det nærmeste dobbelt saa stor som i den anden Gruppe, og den samlede Bruttoproduktion bliver herved ca. 111 Kr. større pr. ha, medens Driftsudgifterne kun er 13 Kr. højere, og der bliver altsaa en Forskel paa Nettoudbyttet pr. ha af ca. 100 Kr. Beregnes Arbejdsfortjenesten for den enkelte Familie, bliver denne, efter at Grundkapital og Driftskapital er forrentet med henholdsvis 4½ og 6 pCt., for den første Gruppe 1342 Kr., men for den sidste kun 639 Kr., og disse Tal viser egentlig fuldt saa godt som Forrentningsprocenten, hvor afgørende et nogenlunde stort og intensivt Husdyrbrug er for den mindre Landbrugers Eksistens.

Ganske anderledes stiller Forholdet sig for de store og middelstore Brug. Inddeles disse Brug i Grupper paa 10 hver, og ordnes Grupperne efter Forrentningsprocent, faas følgende Tal til Belysning af den varierende Rentabilitet:

Gruppe	Forrentningsprocent	Landbrugskapital i Kr. pr. ha	Bruttoprod. i Kr. pr. ha	Arbejdsudg.		Driftsudgift i Kr. pr. ha	Nettoudbytte i Kr. pr. ha	pCt. af Brutto-Bruttoprod.		Ejendomm.s Beliggenhed
				i Kr. pr. ha	i pCt. af Brutto-prod.			fra Plante-avlen	fra Husdyr-bruget	
I	8.9	2366	600	153	25.4	393	207	55	31	4.30
II	7.0	2451	566	154	27.1	394	172	52	30	4.15
III	6.1	2399	515	143	27.6	367	148	47	32	3.85
IV	5.4	2576	510	143	28.1	373	137	46	30	4.00
V	4.2	2394	470	150	32.0	369	101	51	29	4.00
VI	3.1	2429	436	139	31.8	362	75	47	34	4.00
VII	0.8	2222	388	149	38.3	359	29	42	36	3.70

Tabellen, der suppleres med en Række instruktive grafiske Fremstillinger, viser, at Forrentningsevnen ikke staar i noget bestemt Forhold til Landbrugets Kapitalintensitet; men det vilde til Belysning af dette Spørgsmaal have været heldigt, om Driftskapitalen var udskilt fra Grundkapitalen.

Derimod viser det sig, at P r o d u k t i o n s e v n e n udtrykt gennem Tallene for Bruttoproduktion pr. ha, faar en afgørende Indflydelse paa Rentabiliteten, saaledes at denne er faldende med faldende Produktivitet. Ganske vist falder Driftsudgifterne samtidigt, men efter en væsentlig svagere Skala, og en Hovedpost, som f. Eks. Arbejdsudgifterne pr. ha, er omtrent den samme for Gruppe I og Gruppe VII, men i pCt. af Bruttoproduktionen er denne Post ca. ½ Gang højere for den sidste Gruppe.

Grupperes Brugene efter Driftens Intensitet, udtrykt ved Summen af Driftsudgift og Kapitalrente, viser det sig, at Rentabiliteten til at begynde med er svagt stigende med Intensiteten, men naar denne har naaet en vis Højde (467 Kr. pr. ha), er der atter en lille Nedgang, og ser man nærmere til, synes det navnlig at være en stigende Intensitet paa Husdyrbrugets Omraade, der bevirker Nedgangen i Rentabilitet, medens Planteproduktionens stigende Andel i den samlede Produktion bevirker et forbedret økonomisk Resultat, hvilket nærmere belyses gennem forskellige grafiske Fremstillinger.

I Forbindelse hermed har det Interesse at se den Indflydelse, som S æ d f ø l g e n udøver paa Rentabiliteten. Taget i store Træk viser det sig, at stigende Korndyrkning indtil en vis Grænse (53,5 pCt. af Agermarken) forøger Rentabiliteten, medens en Forøgelse af Foderafgrødernes Areal (Roer, Græs

og Grønfoder) nærmest virker i modsat Retning. Derimod stiger Rentabiliteten regelmæssigt med stigende Dyrkning af Handelsplanter, hvilket dog i nogen Grad hænger sammen med, at Landbrug med udstrakt Sukkerroedyrkning el. lign. sædvanlig er gunstigt stillede saavel m. H. t. Beliggenhed som i Henseende til Jordens Produktionsevne.

En særlig Undersøgelse af Brødkornsdyrkningens Indflydelse paa Rentabiliteten, hvilket Spørgsmaal i Øjeblikket er et meget aktuelt i Sverige, viser, at en Stigning i Hvedearealet (Rug dyrkes kun i ringe Udstrækning) fra 15—30 pCt. af Kornarealet, medfører en jævn Stigning ogsaa af Forrentningsprocenten, men denne Stigning er rimeligvis for en Del en Følge af Stigning i Jordens almindelige Produktionsevne.

Selvfølgelig kan disse Undersøgelser paa Grund af Materialets Lidenhed og Begrænsningen til et enkelt Aar ikke tillægges stor Betydning, men de peger altsaa for det paagældende Aar nærmest i Retning af, at en Driftsform, der lægger Hovedvægten paa Dyrkning af direkte Salgsafgrøder (Korn og Handelsplanter) har givet det bedste Resultat, og dette Resultat falder godt i Traad med Resultaterne fra de forholdsvis faa Landbrug, hvor Regnskabet har været saa omfattende, at det tillader en fuldstændig Kontrol med de enkelte Afgrøders indbyrdes Rentabilitet. Det viser sig nemlig her, at Kornavlen trods de relativt lave Kornpriser i Efteraaret 1913, har givet et stort Overskud pr. ha, medens Foderroer og Græsmarker i de fleste Tilfælde har givet Underskud, og i visse Tilfælde endog et betydeligt Underskud.

Forfatteren gør imidlertid med Rette opmærksom paa de store Vanskeligheder, der er forbunden med at skaffe paalidelige Tal til Belysning af de enkelte Afgrøders indbyrdes Rentabilitet, og det samme gælder tildels om de enkelte Grene indenfor Husdyrbruget, navnlig om Mælkeproduktionens Økonomi. Saavidt denne imidlertid kan belyses gennem de forholdsvis faa fuldstændige Regnskaber, har den for det paagældende Aar gennemgaaende været lidet tilfredsstillende, medens Svineproduktionen derimod paa Grund af de gode Flæskepriser har været særdeles rentabel.

Hor Hesteholdets Vedkommende viser Resultater fra 28 Landbrug en Variation i Udgiften pr. Arbejdstime fra 24 til 48 Øre, og denne betydelige Forskel skyldes fortrinsvis Variationen i Antallet af Arbejdsdage pr. Hest og pr. Aar. Selvfølgelig har ogsaa andre Forhold haft Indflydelse, men en god Fordeling af Arbejdet over hele Driftsaaret vil altid blive af afgørende Betydning for Hesteholdets Økonomi.

København F. d. 1. November 1915.

O. H. Larsen.

Malkekvægets Fodring, Røgt og Pleje. Af Godsejer *Moesgaard-Kjeldsen*, Lidsø, Rødby. (Gyldendalske Boghandel, Nordisk Forlag).

Denne lille Bog paa 78 Sider er i Henhold til Forfatterens Forord tænkt at skulle være en Vejledning for — navnlig yngre — Landmænd i Kvægbrugets mangeartede og vanskelige Forhold, og eventuelt samtidig et brugbart Hjælpemiddel for Landbrugslærere og Konsulenter ved deres Undervisning af Landbrugere.

Det er muligt, at Forf. her er noget for tillidsfuld i sit Syn, thi det kunde vel tænkes, at en og anden, navnlig blandt Lærere og Konsulenter, vil finde enkelte af Bogens Afsnit for lidet udtømmende, og andre Punkter noget for ensidige til at kunne gøre Fyldest i den egentlige Landbrugsundervisning, thi der er jo i vore Dage en vis — lad os sige Forskertrang — som kræver, at naar et saadant omfattende Spørgsmaal behandles, saa skal det helst gennemanalyseres ud i de mindste Enkeltheder, og dette kan naturligvis ikke gøres paa 78 almindelige Bogsider.

Der er imidlertid næppe Tvivl om, at den foreliggende Bog, som gengiver en interesseret og erfaren Mands Syn paa dansk Kvægbrug, netop i sin korte og koncise Form kan være praktiske Landbrugere til saa stor Nytte, at den fortjener at finde ud til den store Mængde Landbohjem, hvor man gerne ønsker Svar paa forskellige Spørgsmaal, men hyppig savner Tid, Lyst og Evne til at grave saadanne frem af mere omfangsrige Værker.

Forfatteren begynder med at omtale de egentlige Næringsstoffer, Æggehvide, Fedt og Kulhydrater, deres Betydning i Vedligeholdelses- og Produktionsfoderet, saavel som i den økonomiske Fodring i det hele. Dette er vel nok Bogens svageste Afsnit. Derefter omtales de enkelte Foderstoffer, saavel de hjemmeavlede som de indkøbte, idet der gives en kort Karakteristik af hvert enkelt og anføres Oversigtstabeller over Næringsindhold.

Dernæst kommer Forf. ind paa en systematisk Klassificering af Besætningen paa Grundlag af Prøvemalkninger, idet han stiller den i Klasser efter Ydelsen, og derefter indretter Foderets Størrelse og Sammensætning for hver Klasse.

I et Eksempel paa 10 Køer med forskellig Ydelse angives da følgende Sammensætning i Pd. af Fodersedlen:

				Antal	Roer	Hø	Halm	Kraftfoder
1.	Klasse,	50	Pd. Mælk	1	80	4	6	6,75
2.	—	45	—	1	80	4	6	6,15
3.	—	40	—	1	71	4	6	5,55
4.	—	35	—	1	66,5	4	6	4,95
5.	—	30	—	1	62	4	6	4.35
6.	—	25	—	1	57,5	4	6	3,75
7.	—	20	—	1	53	4	6	3,15
8.	—	15	—	1	48,5	4	6	2,55
9.	—	10	—	1	44	4	6	1,95
10.	—	golde	—	1	35	4	6	0,75
				Ialt 10	597,5	40	60	39,50

Imidlertid er det dog næppe saa ligetil i Praksis at systematisere dette Forhold, og det indser Forf. ogsaa, thi han gør i et følgende Afsnit Rede for de Afvigelser fra Systemet, som kan ventes at blive nødvendige, dels overfor stærkere ydende Dyr, dels i Overgangstider.

Malkekvægets Sommerfodring gøres til Genstand for Omtale, og Forf. slaar stærkt til Lyd for Anvendelse af Lucerne og har her utvivlsomt Ret. Erfaringen viser, at der næsten hvert Aar i Sommertiden kommer en tør Periode, som tager haardt paa de almindelige Græsmarksplanter, og det vilde sikkert have stor Betydning, om Fodringen i saadanne Perioder havde et Stykke Lucerne at støtte sig til. Endvidere gives en kort Anvisning paa Fodring af Kvægbesætninger, der malkefedes.

Af stor Interesse er dernæst et Afsnit, der omhandler Udbyttet og Rentabilitetsoversigt over Besætningen paa Lidsø, og som viser, at Malkekvæget her har betalt sig udmærket, og skønt Forf. driver et stort Landbrug, saa er han dog ikke i Tvivl om Mælkeproduktionens Nødvendighed og bærende Evne for det danske Landbrug; men han er ogsaa klar over, at skal Malkekvæget naa at faa den fulde Betydning inden for Landbrugets Økonomi, saa er det nødvendig, at det gøres til Genstand for den størst mulige Interesse og Omhu i den daglige Praksis, og herom handler de sidste 20 Sider af Bogen, hvor der gives en Række udmærkede Anvisninger paa det daglige Arbejdes Udførelse. Det er en særlig Fornøjelse at gennemlæse dette Afsnit, der vidner om en Interesse og Forstaaelse overfor Malkekvægets Behandling, som ikke er helt almindelig, ligesom man ogsaa glæder sig over den Hensyntagen til Mælkens og Smørrets Kvalitet, som Forf. saa vel i dette Afsnit som i Omtalen af Foderstoffer og Fodring frem-

hæver i Forbindelse med den tilstræbte Økonomi, det er nemlig ikke saa helt sjældent, at dette Hensyn af vore nutidige landøkonomiske Forfattere stilles noget i Skygge.

Den foreliggende Bog bør læses af alle, som er interesseret i Kvægbrug og Mælkeproduktion.

A. P. Hansen.

To Aars Fodringsforsøg med Lucerne til Malkekvæg. Ved Prof. *Harald Goldschmidt.* (Gyldendalske Boghandel. Nordisk Forlag).

Til Belysning af Lucernens Betydning for Sommerstaldfodringen har Forfatteren i Sommeren 1913 udført et Forsøg paa Gl. Lellinge ved Køge, og i Tilslutning hertil er i Sommeren 1914 atter foretaget Forsøg, denne Gang paa Anhof, Øksendrup, Fyn, og herom handler den foreliggende Beretning, i hvis 2 første Afsnit der gøres Rede for Forsøgsplanen og Holdenes Sammensætning.

Forsøget er udført med 2 Hold Køer, hvert paa 8 Individer, men paa Grund af Sygdom er 2 Køer paa Hold I (Kontrolholdet) bleven udskudt, saaledes at dette Hold under Fortsættelsen var indskrænket til 6 Dyr, medens Forsøgsholdet hele Tiden bestod af 8. Iøvrigt var der ved Sammensætningen af Holdene taget størst muligt Hensyn til Dyrenes Ensartethed i Alder, Vægt og Mælkemængde. Forsøget varede fra 21. Maj til 2. September, ialt 105 Dage, som inddeltes i 5 Afsnit, nemlig: Observationstid 15 Dage, Forberedelsestid 15 Dage, Overgangstid 5 Dage, Forsøgstid 50 Dage og Eftertid 20 Dage.

I Afsnit III og IV redegøres for Forsøgskøernes Fodring, gennem Tekst og Tabeller, samt Regler for Prøvemalkning, Vejning og Fedtbestemmelse, medens Afsnit V giver nærmere Oplysning om Forsøgsresultaterne; gennem forskellige Kurvetavler og Tabeller med fornøden oplysende Tekst faar Læseren Oplysning om Svingninger i Mælkemængde, Mælkefedme, Dyrenes Vægt, Lucernens Tørstofprocent m. m., ligesom der gøres Rede for Produktionen i Forhold til Foderets Størrelse og (formodede) Fordøjelighed.

I et Slutningsresumè anstilles i Korthed nogle Betragtninger over Forsøget som Helhed, hvori meddeles, at Forsøget ikke saa meget har taget Sigte paa, hvorledes Lucernen kan anvendes med mere eller mindre Hensyntagen til, at Fodringen skal være rentabel, men mere for mulig at skaffe større Klarhed over Lucernens Værdi som Grøntfoder i al Almindelighed, samt for at belyse hvilken Art og Mængde af Kraftfoder, det vil være hensigtsmæssigt at benytte paa forskellige Tidspunkter af Sommeren sammen med Lucerne.

Det fremgaar af Tabellerne, at Lucernens Tørstofmængde svinger ret betydelig, stærkest i 1. Slæt, saaledes at Forskellen mellem første og sidste Analyse af denne Slæt udgør 9,34 pCt., og det er da særlig paa Slutningen af 1. Slæt, at Tørstofmængden stiger stærkt, men det viser sig samtidig, at Lucernens Næringsværdi ikke stiger i tilsvarende Grad, hvilket hænger sammen med, at Tørstoffets procentiske Indhold af fordøjeligt Æggehvide aftager, ligesom Fordøjeligheden — d. v. s. Uddragningen af Næringsstofferne af deres Forbindelser — bliver mere og mere besværliggjorte og kræver forøget Stofforbrug. Dette synes godtgjort derigennem, at Kœrnes Mælkemængde daler stærkt de sidste halve Snes Dage, der bruges Lucerne af 1. Slæt, skønt der, efter al rimelig Beregning, skulde være rigelig af fordøjeligt Næringsstof baade til Vedligeholdelse af Legemsvægt og til Produktion af Mælk.

Lucerne af 2. og 3. Slæt udviser ikke saa stor Stigning i Tørstofindhold som Lucerne af 1. Slæt, og der opnaas derved et mere ensartet Foder, og da Indholdet af Værdistofferne efter Analyserne at dømme ikke gaar tilbage i 2. Slæt, saa har Lucernen utvivlsomt i Juli og August et stort Fortrin fremfor Græs.

Naar der blev givet 40 kg Lucerne pr. 15 kg Mælk med Tillæg og Fradrag af 2 kg Lucerne for hvert kg Mælk mere eller mindre, viste det sig, at Æggehvidebehovet var dækket, medens der derimod kom til at mangle Kulhydrater, som maatte tilskydes ad anden Vej, og dette Forhold er af Betydning, da der altsaa ved Fodringen med Lucerne kan spares dyre Oliekager og bruges billigere kulhydratrigt Foder som Tilskud, thi her vil Roerne i en vis Udstrækning kunne anvendes, selv om Tilskudet af Hensyn til Dyrenes Ædelyst er begrænset, ligesom der maa tages i Betragtning, at Fordøjelsen holdes i Orden.

Ogsaa denne Beretning har Ærinde til adskillige Landbrug, thi Lucerne burde sikkert finde mere udbredt Dyrkning og Anvendelse, end Tilfældet er.

A. P. Hansen.

Udkomne Bøger.

Kvægavl og Arvelighed. Ved Konsulent *J. Fisker.* 107 Sider. (Aug. Bangs Boghandel. Københ.).

Kortfattet Vejledning for Landvæsenslærlinge paa større Gaarde. Af *A. V. Tuxen.* 2. Udgave. Udgivet af Det kgl. danske Landhusholdningsselskab. 194 Sider. (Aug. Bangs Boghandel. Københ.).

Grundtræk af Husdyrenes Bygning og Liv. Lærebog for Landbrugsskolens Elever. Af *S. Holm,* Lærer ved Lyngby Landboskole. 168 Sider. (G. B. N. F. Københ.).

Oversigt over økonomiske Tilstande og de ved disse foranledigede Regeringsforanstaltninger i Danmark i Aaret 1. August 1914 til 31. Juli 1915. Udarbejdet paa Indenrigsministeriets Foranstaltning af Fuldmægtig ved Det statistiske Departement *Ejnar Cohn.* 272 Sider. (J. H. Schultz' Forlagsbogh. Københ.).

100. Beretning fra Statens Forsøgsvirksomhed i Plantekultur. Dyrkningsforsøg med forskellige Frøblandinger paa Agermark 1900—1912. Ved *E. Lindhard.* 161 Sider. (G. B. N. F. Københ.).

Penge-Regnskabsbog. Udgivet af *Jakob Hansen.* 6. Oplag. (Aug. Bangs Forlag. Københ.).

H. Iversens Regnskabsbog for Landmænd. 2. Udgave. Ved *Karsten Iversen.* I. Pengeregnskabet. II. Dagbog samt Arbejds- og Markregnskab. III. Omsætning i Stald og Lade. IV. Aarsregnskab for de enkelte Grene. Det sidste Afsnit er nyt, det er opgjort efter det dobbelte Bogholderis Grundregler, dels i Konto paa almindelig Vis og dels i et enkelt Oversigtsskema. (Københ.).

Arbejdsprøve med Roedyrkningsredskaber for det mindre Landbrug ved Vejen og Struer i Sommeren og Efteraaret 1915. 6. Beretning fra Statens Redskabsudvalg ved *Anton Christensen.* 96 Sider. (Aug. Bangs Boghandel. Københ.).

Landøkonomisk Aarbog for 1916. Udgivet af Det kgl. danske Landhusholdningsselskab. Redigeret af *H. C. Larsen.* 17. Aargang. 132 Sider. (G. B. N. F. Københ.).

Rentabilitets-Fodringsforsøg med Jerseykvæg til Belysning af Roernes Produktionsværdi. Ved *Harald Goldschmidt.* 31 Sider. (G. B. N. F. Københ.).

Mindre Meddelelser.

Bestyrelsesmødet den 18. December 1915 i Det kgl. danske Landhusholdningsselskab. Til Stede var Præsidenterne: Kammerherre *Carl Bech*, Professor *T. Westermann* og Lensgreve *F. Moltke*. Af Bestyrelsesraadet var mødt D'hrr.: Gaardejer *Hans Andersen*, Professor *B. Bøggild*, Proprietær *Grut-Hansen*, Proprietær *C. Hansen*, Hofjægermester, Baron *G. Lerche*, Direktør *Anders Nielsen*, Gaardejer *P. Nielsen*, Proprietær *P. Olufsen*, Klitplantør *V. Pinholt*, Kammerherre, Grev *L. Reventlow*, Kammerherre, Lensbaron *Rosenkrantz*, Forpagter *G. F. Schroll*, Forpagter *Selchau Hansen*, Forpagter *Chr. Sonne*, Kammerherre, Baron *Wedell-Neergaard* og Forpagter *Willumsen*.

Da der vil blive givet Meddelelse i Referatet fra Generalforsamlingen om de stedfundne Valg, om Optagelse af nye Medlemmer, om Godkendelse af Selskabets Regnskab for Aaret 1914—15 samt om de forskellige paa Dagsordenen opførte Emner, som ogsaa findes paa Dagsordenen for Generalforsamlingen, henvises her til Referatet fra denne, hvilket vil blive paabegyndt i Tidsskriftets næste Hefte. Kun skal følgende refereres her:

Efter at Valgenes Udfald var meddelt, udtalte den ledende Præsident, Kammerherre *Carl Bech*, at tre af Bestyrelsesraadets Medlemmer efter Ønske fratræder med dette Aars Udgang: Direktør *Anders Nielsen*, der har haft

Sæde i Raadet siden 1. Januar 1894, Etatsraad *W. A. Langkilde*, Bramstrup, der valgtes fra 1. Januar 1905, og Proprietær *O. A. Kofoed*, St. Munkegaard, der har været Medlem siden 1. Januar 1909. Selskabet skylder dem Tak for loyalt og behageligt Samarbejde i Bestyrelsesraadet, der vil bevare dem i venlig Erindring og som haaber, at de vil bevare deres Interesse for vort gamle Selskab.

Endvidere blev der givet Meddelelse om, at den ved forhv. Forpagter *Perch Nielsens* Død ledigblevne Portion af »Godsejer Schmidt til Vibygaards Legat« var tildelt forhenv. Forpagter af Asmild Kloster *J. F. Pape*, der er 74 Aar gammel.

Udenfor Dagsordenen førtes der en længere Diskussion dels om Forholdene vedrørende Danmarks Forsyning med russisk Kløverfrø og dels om de øjeblikkelige Forhold vedrørende Kvæghandelen.

† **Højskoleforstander *Anders Jørgensen,*** Høng, der døde den 30. November f. A., fik i 1909 tildelt Landhusholdningsselskabets største Sølvbæger som en Anerkendelse af hans Arbejde for Husmandssagen og navnlig for Husmandsrejserne, som han var den første, der bragte i Stand og ledede.

I Slutningen af 1870'erne og i de første Aar af 80'erne tildelte Landhusholdningsselskabet Hr. *Jørgensen* i flere Somre Rejseunderstøttelse for at sætte ham i Stand til at gøre sig bekendt med Husmandsbrugene, og det var paa disse Rejser, han fattede Tanken om at arbejde hen til at faa Husmænd ud paa Rejser, for at de kunde faa at se, hvorledes dygtige Husmænd i andre Egne dyrkede deres Jord. De første Rejser, som *Anders Jørgensen* ledede, kom i Gang i Holbæk Amt 1883 og i Sorø Amt Aaret efter, og de fortsattes, indtil Hr. *Jørgensen* i 1888 fik forskellige Rigsdagsmænd til at tage Initiativet til, at Staten traadte til med sin Støtte.

Ogsaa paa andre Maader har Forstander *Anders Jørgensen* gjort sig fortjent af Husmandssagen, saaledes

ved sine Skrifter, af hvilke hans Vejledning for Husmandsbrug er udkommen i 16 000 Eksemplarer.

Foredrag i Landhusholdningsselskabet. Der er foreløbig fastsat følgende Foredrag:

Onsdagen den 12. Januar Kl. 8. Bestyrer af Statens Planteavls-Laboratorium *Harald R. Christensen*: Vejrligets Indflydelse paa Afgrødernes Udnyttelse af tilførte Gødningsstoffer.

Onsdagen den 26. Januar Kl. 8. Konstitueret Maskinkonsulent *Anton Christensen:* Motorpløjning.

Onsdagen den 16. Februar. Statskonsulent *J. Jensen:* Hesteavlens nuværende Stilling og Fremtidsudsigter og Konsulent *G. Ellbrecht:* Mælkeribrugets nuværende Stilling og Fremtidsudsigter.

Onsdagen den 23. Februar. Statskonsulent *P. A. Mørkeberg*: Svineavlens nuværende Stilling og Fremtidsudsigter og Statskonsulent *Axel Appel:* Kvæg- og Faareavlens nuværende Stilling og Fremtidsudsigter.

Onsdagen den 8. Marts. Bestyrer *L. Helweg:* Handelen med Rodfrugtfrø og Bestyrer *K. Dorph-Petersen:* Handelen med Græsfrø.

Onsdagen den 15. Marts. Professor, Dr. phil. *Erik Arup:* Det ældste Landbrug i Danmark.

Hvorledes bør Gaaseavlen drives paa større Ejendomme?

Af Konsulent *W. A. Kock.*

Gaaseavlen, der i en længere Aarrække har været i stadig Tilbagegang her i Landet, er i de senere Aar blevet Genstand for mere Opmærksomhed, hvilket atter har haft til Følge, at Antallet af Gæs er tiltaget ganske betydeligt. Selv om Betingelserne for lønnende Gaaseavl er langt ringere nu end i gamle Dage, idet de for Gæssene saa værdifulde Stubmarker samt udyrkede og vandfyldte Arealer mere og mere bortfalder, findes der dog endnu mange Steder her i Landet, der er velegnede til Gaaseavl, men som ikke udnyttes hertil. Der er næppe Tvivl om andet end at Gaaseavlen, hvor de rette Betingelser er til Stede, kan henregnes til den mest lønnende Avl indenfor Fjerkræet, og det er næppe for meget sagt, at der sikkert i Fremtiden vil aabne sig gode Afsætningsmuligheder, idet der i de gaaseproducerende Lande, særlig Rusland og Tyskland, grundet paa Krigen er tømt meget stærkt ud i Gæssenes Antal. I endnu større Udstrækning end Hønseavlen kan man med en vis Berettigelse sige, at Gaaseavlen ikke alene egner sig for den mindre Jordbruger, der f. Eks. efter indkøbte Rugeæg eller Avlsgæs, der holdes i Forening, kan opdrætte nogle faa Gæslinger, men ogsaa for de større Jordbrugere, og da i Særdeleshed fordi den daglige Pasning ikke frembyder større Vanskeligheder.

Skal Gaaseavl lykkes, er det af største Betydning, at man har et godt Avlsmateriale at arbejde med, men paa

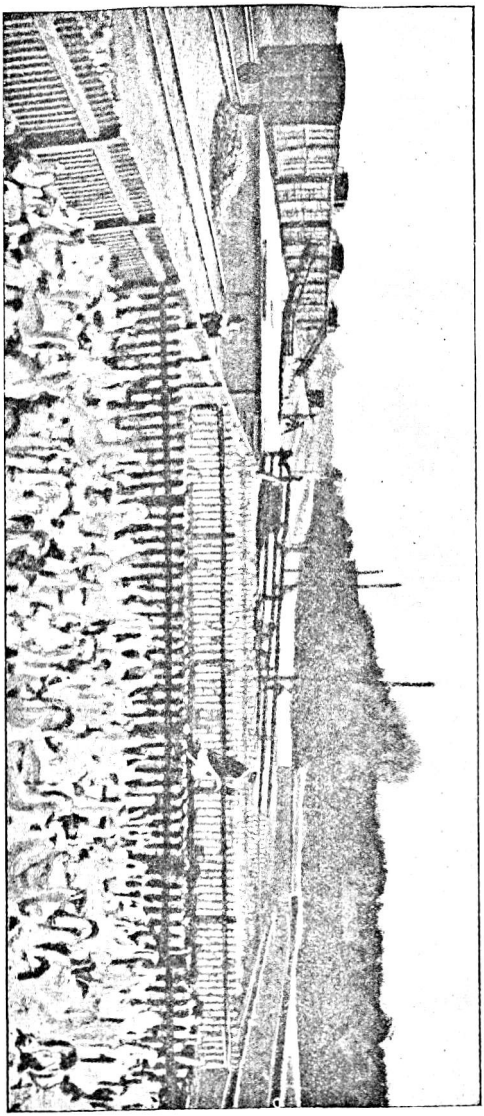

Russiske Gæs klar til at afgaa til de større tyske Gaasefederier.

dette Omraade begaas desværre ofte store Fejl, hvilket har til Følge, at Gaaseavlen let kun giver Skuffelse og Tab. Det er af største Nødvendighed, om det gode Resultat

skal opnaas„ at Gasen er fuldstændig ubeslægtet med Gæssene. For at Avlsdyrene kan blive kendte med Forholdene og hverandre, bør disse helst anskaffes eller sammensættes om Efteraaret, og bedst er det om Avlsdyrene er to Aar og derover, idet unge Dyr lægger færre Æg og let giver svageligere Afkom. Fuldt udvoksede er Gæssene først i deres tredje Leveaar, og eksempelvis har enkelte Gaser været avledygtige i en Snes Aar. Som i al anden Husdyravl bør de enkelte Avlsdyr være kraftigt udviklede, have god Størrelse og Bygning og i Særdeleshed have et bredt Brystparti. Et godt Avlsmateriale kan da anvendes i mange Aar, og om muligt bør man ved Anskaffelsen befliitte sig paa at faa fat i rigtlæggende Individer, idet der kan være meget stor Forskel paa Hungæssenes Æglægningsevne. Etaarige Gæs, der ofte paabegynder Æglægningen allerede hen i Februar Maaned, lægger sjældent over 15 à 20 Æg, i Modsætning til de gamle Gæs, der begynder senere og kan lægge 30 à 40 Æg. Fremragende Individer af gode Racer kan endog naa at lægge 50 Æg og derover aarlig, og da ikke saa sjældent i to Lægninger. Hvor mange Gæs, der kan sættes til en Gase, afhænger af dennes Kondition, Alder, Udvikling og Kraft, og Betingelserne Avlsdyrere gaar under, ligesom Racen har en ikke ringe Indflydelse paa Besvarelsen af dette Spørgsmaal. De i Almindelighed mere dvaske Toulousergaser bør saaledes kun sættes til 2 à 3 Gæs, medens f. Eks. de livlige Emdenergaser udmærket kan regere over 3 à 4, i enkelte Tilfælde endog 5 Gæs. Disse bør sættes samtidig til Gasen, da det ellers meget let vil ske, at han ikke vil parre sig med en senere tilkommen Gaas. Det hænder iøvrigt ikke saa sjældent, at unge Gaser udelukkende føler sig tiltrukne af en bestemt Gaas, og kun parre sig med denne. I det hele taget gælder det om at studere de udtagne Avlsdyr nøje og foretage Ændringer i disses Sammensætning, om det skulde vise sig at være nødvendigt. I Amerika og iøvrigt i flere andre Lande, hvor Gaaseavlen paa enkelte Hænder drives i større Udstrækning, har jeg set, at

man enkelte Steder forsøgsvis har holdt flere Gaser til en større Flok Gæs, men Resultatet har ikke svaret til Forventningerne, idet Befrugtningsresultatet ofte har været meget daarligt, grundet paa Slagsmaal mellem Gaserne. Desværre har det ofte sin Vanskelighed at skelne unge Gæs fra Gaser. I en Flok er der altid nogle Individer, som enhver med lidt Kendskab til Sagen kan udpege henholdsvis som Gaser og Gæs, af hvilke der næsten altid er en Del, som falder smaa ud. Vanskeligheden indtræffer først, naar det gælder om at udtage store unge Hungæs, hvilket det jo først og fremmest drejer sig om, idet disse ofte kan være yderst vanskelige at skelne fra Gaser. Disse er som oftest større og stærkere og nok saa oprejste og højbenede som Gæssene samt har længere, sværere Hals og nok saa stort, bredt og tykt Hoved og Næb. Endelig er Gaserne langt modigere, mere udfordrende og ofte de førende i Flokken, ligesom Stemmen er lysere og lydende som et langt Skrig i Modsætning til Gæssenes Stemme, der lyder som et dybt »Kvaak-Kvaak«. Vanskeligheden med at skelne Kønnene fra hinanden giver desværre ofte Anledning til Skuffelser, idet et Avlsdyr, der er indkøbt som en Gaas, hen paa Foraaret viser sig at optræde som Gase, eller alle de indkøbte Avlsdyr viser sig at være Gæs eller Gaser.

Skal det bedst mulige Udbytte opnaas af Gaaseavl, maa Gæssene, der af Naturen er haardføre, nøjsomme og, hvad der er af overordentlig stor Betydning, lette at passe, have rigelig Plads og som det mest ideelle Friheden. Gæs, der hovedsagelig kan leve af Græs og atter Græs, kan f. Eks. trives udmærket paa lave Jorder med kort, tæt, fin og fast Græsbund, ved Kær, vandfyldte Lavninger og Grøftekanter, hvor de kan vogtes af Børn, ja endog paa magre, knapt græsbevoksede Strandarealer, hvis Græs yderligere forbedres ved den rigelige Gaasegødning. Hvor Forholdene ikke former sig saaledes, at Gæssene kan nyde Frihedens Glæder, bl. a. fordi de vil overgøde Græsset og bide det saa kort af, at Kreaturerne ikke vil og kan æde

det, kan det anbefales, hvad der særlig meget ofte ses i Jylland, at anvende transportable Folde af tynde Lægter, Net eller Pilefletning. Ved paa denne Maade at økonomisere med Græsarealet, vil der nok kunne holdes 1 Gase og 2 Gæs paa 8 à 9 Ar og en Snes Gæslinger paa 28 à 30 Ar Land. Paa denne Maade kan de Græstotter, som Kreaturerne vrager, udnyttes af Gæssene. Paa Hønseriet ved Kattingeværk, hvor der i sin Tid blev drevet større Gaaseavl, forsøgte jeg at holde Gæs og Gæslinger paa et stort græsbevokset Areal, beplantet med Frugt-

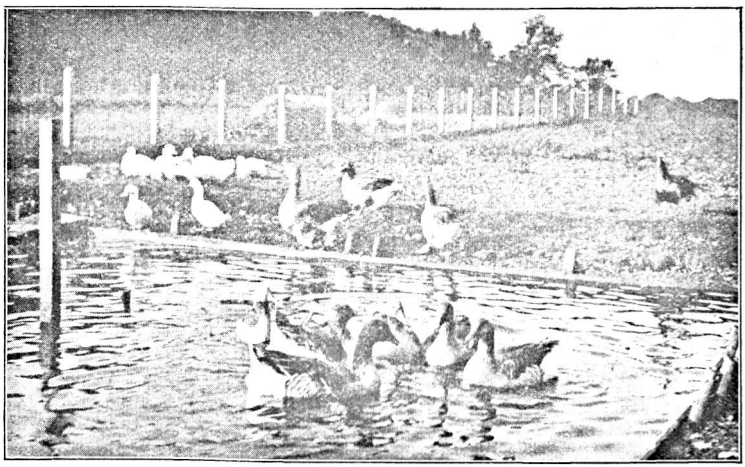

Toulousergæs i en kunstig anlagt Gaasedam.

træer, med det skuffende Resultat, at Gæssene, naar de kedede sig, fandt paa at bide Barken af Frugttræerne, der da maatte omgærdes. Bedst er det om Avlsgæssene har Adgang til Svømmevand, idet Parringen, der finder Sted en Maaned før Æglægningen begynder, og under denne overvejende sker paa Vandet. Gæs ynder ikke alene at have Adgang til fersk Vand, f. Eks. Bække og Smaasøer, men ogsaa til Saltvand, som de endog drikker. Faar de Adgang til Havet, maa de stækkes, og til at begynde med bør der sættes en Hegning om Huset, der udmærket kan

anbringes nede i Strandkanten, for at Gæssene i nogen Tid kan blive vænnede til Omgivelserne; ellers vil de let svømme bort. Hos en større Gaaseholder i Rungsted, hvor Gæssene holdes ved Stranden, hvor der er meget at snadre i og længere oppe vokser det fornødne Græs, har det vist sig, at Befrugtningsresultatet har været særlig godt under de nævnte Forhold. Gæslingerne, der senere fededes paa Land for at de ikke skulde faa Afsmag af de Stoffer, de fortærede nede ved Stranden, trivedes ganske udmærket. Paa Land kan man af Sten og Cementpuds lave et godt Vandbassin, der helst bør være mindst 1 Meter dybt og være forsynet med Afløbsrør, saa Vandet, og da særlig i Sommertiden, let kan fornyes.

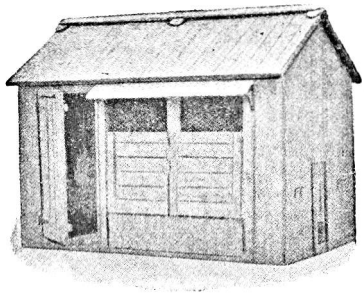

Gaasehus til en Stamme Avlsgæs.

I Modsætning til Hønsehuset kan Gaasehuset laves af yderst simple Materialer. Det gælder navnlig om at Huset, der f. Eks. kan opføres af Brædder, gøres luftigt, men trækfrit, hvorfor Husets øverste Halvside passende kan bestaa af Staaltraadsnet, der eventuelt kan dækkes med et Skod. Vinduet bør være aftageligt, saa det om Sommeren kan erstattes med en Ramme paasømmet fintmasket Staaltraadsnet. Gulvet, der hæves ca. 15 cm fra Jorden, lægges med lidt Fald mod Husets Forside, saa Vandet, naar Gulvet overskylles, let kan faa Afløb. Ligesom Ænderne taaler Gæssene stærk Kulde, men ikke om Benene, hvorfor Gaasehusets Gulv i den kolde Tid be-

lægges med lunende tør Strøelse, f. Eks. Tørvejord. For hver 3 à 4 Gæs bør man beregne 1 m^2 Gulvflade og en Rede paa 50 × 60 cm til hver Gaas.

Ved Valget af Race bør Opmærksomheden særlig henledes paa Toulouser-Gaasen og den livlige Emdener-Gaas, og det er næppe for meget sagt, at det bedste Resultat opnaas ved at krydse Emdener-Gase med store, velbyggede Toulouser-Gæs, der almindeligvis er meget frugtbare. Af nævnte Krydsning kan forventes et ikke alene hurtigvoksende, men ogsaa stort og fintkødet Afkom. De danske Landgæs, der gennemgaaende er vel smaa og middelmaadige Æglæggere, kan sikkert forbedres ganske betydeligt ved Krydsning med de større graabrogede, skaanske Land-Gæs. Det bør altid staa klart, at det koster lige saa meget Arbejde og Plads at opdrætte en lille som en stor Gaas, og at denne ved Afsætningen jo er langt mere værd. Meget vilde derfor være naaet, om de større, langt mere yderige Racer maatte fortrænge de mange usle, smaa Blandingsgæs, der endnu holdes saa mange Steder.

Skal Avlsgæssene lægge mange Æg, maa de gaa under gode Betingelser og særlig før og under Æglægningen fodres godt, uden at de paa nogen mulig Maade bliver for fede. Hvert Æg paa nær de først lagte vil da almindeligvis være befrugtede, om Gasen da dur. Et godt Blødfoder om Morgenen vil være at anbefale og forskelligt Korn om Eftermiddagen. I Blødfoderet kan foruden formalet Korn og Hvedeklid f. Eks. anvendes skoldet Kløverhakkelse, Kød- og Fiskeaffald, kogte Kartofler, og foruden gives Roer, Gulerødder, Kaal o. s. v. samt rigelig Adgang til at græsse og tumle sig i Svømmevand. I Følge engelske Opgivelser regner man, at en fritgaaende Gaas kræver ca. 150 gr Korn daglig.

Efterhaanden som Gæssene lægger Æg, ofte kun et hveranden Dag, fjærnes disse fra de i Halvmørke anbragte Reder, der bør være rigelig forsynet med Redehalm og et stort Porcelæns- eller Gibsæg. Æggene paategnes Dato, opbevares paa et køligt, hverken for fugtigt,

tørt eller solrigt Sted, og lægges bedst paa Siden, f. Eks. i Hakkelse. Hveranden Dag bør Æggene, der helst ikke maa vaskes, om de ikke er altfor snavsede, vendes omtrent en halv Omdrejning. Over 2 à 3 Uger gamle maa Gaaseæggene ikke blive før de lægges til Rugning, hvorfor enhver Gaaseholder til Udrugning af de tidlig lagte Gaaseæg bør anskaffe sig nogle Kalkuner, der kan tvinges til Rugning, men allerhelst nogle gode, store Race- eller Krydsningshøner, som er tilbøjelige til at melde sig som tidlige Rugere. I Særdeleshed kan anbefales Orpingtonhøner, der hver kan ruge paa 4 à 5 Æg, som bør afkrydses og daglig vendes. De til Rugning tvungne Kalkuner kan ruge paa dobbelt saa mange Æg som en stor Rugehøne, men træder ved den mindste Forskrækkelse yderst let Æg og Gæslinger ihjel. Gaasen selv er selvfølgelig den bedste Ruger og Fører for Gæslingerne. Den lægges til Rugning i sin egen Rede, maa helst passe sig selv og kan dække over 13 til 15 Æg. Foder og Vand maa da fremsættes daglig. Ofte vil 2 Gæs lægge sig til Rugning i samme Rede, ligesom den ene rugende Gaas gerne, om Rederne er ved Siden af hinanden, vil forsøge at stjæle Æg fra den anden, om den kan komme til det, hvilket maa forhindres, da Rugeresultatet ellers vil blive slet. Flere Steder i Udlandet har jeg set Rugemaskine anvendt ved Udrugning af Gaaseæg, men Resultatet har gennemgaaende ikke svaret til Forventningerne, selv om, hvad naturligt er, rigelig Fugtighed har været anvendt, f. Eks. ved af og til at lægge et i lunkent Vand fugtet uldent Klæde over Æggene. Rugegaasen gaar jo nemlig, efter at have været i Vandet, paa Reden, hvorved Æggene under den naturlige Udrugning bliver stærkt fugtede. Opdræt af Gæslinger i kunstig Moder foregaar derimod let og har givet udmærkede Resultater. Kan Gæs, der ruger, ikke faa Adgang til Svømmevand, saa Æggene derved samtidig kan blive tilstrækkelig fugtede, maa disse som ved Rugehøns og Kalkuner fugtes under Rugningen, og da særlig 5 à 6 Dage

før dennes Afslutning. Gaaseæg fordrer ca. 30 Dages Rugning.

Ved daglig at fjærne de lagte Æg forhales Rugelysten til Fordel for en rigeligere Lægning, ligesom det lader sig gøre at afvænne rugelystne Gæs paa lignende Maade som Rugehøns, nemlig ved Indespærring, og ofte vil Æglægningen da indtræffe igen.

Efter Udrugningen trænger Gæslingerne mest af alt til Varme, hvorfor de bør forblive under Moderen de første 36 til 48 Timer, efter at de er udrugede, saa de kan være fuldstændig tørre, naar de skal flyttes. Indtræffer en

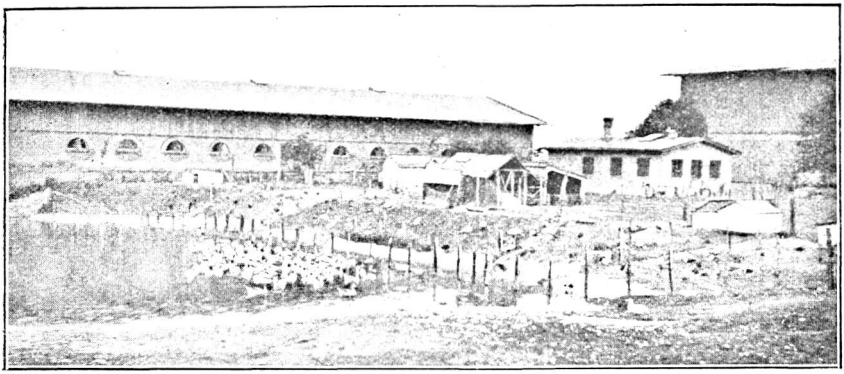

Fra Sæddingegaards Gaase- og Andedam.

kold og fugtig Periode, anbringes Moderen med Gæslingerne i et med Grus eller Tørvejord bestrøet lyst og tørt Rum; ellers, om Vejret er godt, paa et beskyttet Sted i det Fri, først nogle Timer, senere hen hele Dagen. Holdes Gæslingerne for meget inden Døre og maaske tilmed paa et koldt, ubestrøet Gulv, kan de ikke klare sig. Moderen kan sammen med de smaa Gæslinger til at begynde med anbringes i en større Kyllingekasse med Tremmeforside, eller maaske bedre i en bundløs Kasse, hvis halve Laag er erstattet med Staaltraadsnet. En saadan Kasse eller store Bure kan da let flyttes paa Grønsværet, saa Gæslingerne stadig kan faa fint, saftigt og

skørt Græs. Til Læ opsættes store Kasser eller Skur af gamle Lægter og Halmmaatter. Senere kan flere Hold ensaldrende Gæslinger samles og f. Eks. sættes til Gæs, der selv har Gæslinger af lignende Alder. For at Gæslingerne ikke skal trække for langt ud, om de gaar frit, kan de gamle Gæs tøjres, og Gasen kan da værne Flokken, og da ikke mindst mod Kragerne. Smaa Gæslinger behøver slet ikke at have Svømmevand, og bør i alt Fald ikke for tidlig have Adgang til dette. Grundene til at mange Gæslinger dør som smaa, maa søges i, at disse bliver gennemvaade af en stærk kold Regn og falder paa Ryggen og kan ikke rejse sig igen, ligesom de ikke taaler brændende Solhede og Nydelsen af stærkt vædet Græs. Det gælder endelig ogsaa om, at de luftige Huse frem for alt ikke overbefolkes og at Strøelsen, der hurtig bliver fugtig af Gødningen, jævnlig fornyes.

De første Dage fodres Gæslingerne med lidt letkogte Æg blandet med tørre Hvedebrødskrummer, valsede vædede Havregryn, Havre- og Bygskraa fugtet i Mælk, eller opblødt aftrykket gammelt Hvedebrød, blandet med hakkede Brændenælder, Salat eller Græs. Til Stadighed gives friske Græstørv. Senere hen tilsættes Foderet Hvedeklid, lidt Majsskraa, Kartofler og, ikke at forglemme, dampet Kløverhø. Under hele Opdrættet kan Gæslingerne ikke undvære rent Drikkevand, groft Grus for Fordøjelsen og finthakket, saftigt, skørt Grønt. I Særdeleshed er Løvetandsblade udmærkede. Fra een Maaneds Alderen gives desuden lidt Korn, og to Maaneder gamle kan Gæslingerne fodres og passes som de gamle Gæs, og behøver, hvor der er Græs nok, kun et lille Morgen- og Aftenfoder, bl. a. indeholdende kogt Slagteri- og Fiskeaffald, Roer, Gulerødder og Kartofler, indtil de drives paa Stubmarkerne, hvor de kan gaa og blive halvt, ja endog helt fede.

Fedningen, der bør strække sig over 3 à 4 Uger, naar Talen er om magre Gæs, kan finde Sted i store Skure, Vognporte eller mindre overdækkede Arealer eller Folde i det Fri. Fedestien maa være velventileret, tør, ren og

rigelig strøet og ikke, som mange endnu tror, være et lille halvmørkt Rum. Som Fedefoder kan anvendes Havre, Hvede, Byg og Majs, der er sat i Støb, og i det stadig fornyede Drikkevand, der som Fedefoderet helst maa gives i overdækkede Trug, iblandes lidt Bygskraa samt groft Grus for at fremme Fordøjelsen. Ved overdreven Majsfodring faar Fededyrene en stærk gul, olieagtig Fedtpaalægning og skørt Skind. Ogsaa formalet Sæd, der bedst udrøres i skummet Mælk eller Kærnemælk, kan med Fordel anvendes, bl. a. Malt, og Foderet kan da yderligere tilsættes kogte Kartofler samt Talg og Fedt. Hvad enten den ene eller anden Fedningsmaade anvendes, gives under hele Fedningen tillige Roer, Turnips og Gulerødder samt lidt knust Trækul. Fra gammel Tid regner man med 20 kg Kornfoder pr. Fedegaas og at en saadan giver 130 gr Fjer og 35 à 50 gr. Dun. Gæs fedes bedst i Flokke, og nogle enkelte bør ikke lades tilbage, da de saa ofte kun vil tabe i Vægt. Iøvrigt er der næppe Tvivl om andet, end at vi her i Landet burde komme noget mere ind paa at tillægge de saakaldte »Grønne Gæslinger«, hvilket ikke mindst maatte egne sig for de mindre Jordbrugere. Det gælder nemlig om, at en mere fordelt og mulig tidlig Afsætning tages mere i Betragtning, thi som Forholdene nu er her i Landet, afsættes de fleste Gæs ved Mortens- og Juletid, hvilket trykker Priserne, ligesom i alt Fald de tidlig tillagte Gæslinger faar en alt for lang og som Følge deraf for kostbar Levetid. Produktion af 3 à $3^1/_2$ Maaneder gamle »Grønne Gæslinger« fordrer, at man kan skaffe rigeligt Grønt, men derimod behøves intet Svømmevand. Gæslingerne, der kan opnaa 3 à 5 kg og derover, fedes omtrent lige fra Begyndelsen af med en Blanding af Byg-, Havre- og Majsmel og Hvedeklid udrørt i Mælk. Under Opdrættet kan med Fordel anvendes dampet Kløverhø og kogt, hakket Fisk.

Skal de bedst mulige Priser opnaas, gælder det om at Gæssene slagtes og behandles paa rette Maade. Aftenen før Gæssene skal slagtes, gives ingen Føde, da en fyldt

Kro vil skade Udseendet og forringe Holdbarheden, men derimod Adgang til Svømmevand og tør og ren Strøelse at overnatte i, saa Fjerene kan blive tørre og rene. At slagte Gæs ved Stikning i Nakken, uden forudgaaet Bedøvelse ved et velrettet Slag i Nakken, maa betegnes som slet og ret Dyrplageri. Saafremt Tørplukning ikke foretrækkes, bør saa mange Fjer og Dun afplukkes som muligt, hvorefter særlig Hals og Vinger, hvis yderste Led afskæres, indgnides med Harpiks, saa Fjer- og Dunresterne lettere lader sig fjærne efter Skoldningen. Derefter lægges Kroppene i koldt Vand, aftørres og afsvides, for sluttelig at ophænges ved Hovedet, saa at Indvoldene kan synke ned i Bagkroppen.

Det kgl. danske Landhusholdningsselskabs Kontrol med Korn og Foderstoffer i Københavns Frihavn i Aaret 1915.

Af Inspektør *James Høyer*.

Som det vil fremgaa af følgende Beretning om Kontrollens Virksomhed i 1915, viser Tallene angaaende det Kvantum Korn og Foderstoffer, som passerede Kontrollen, en mægtig Forskel mod 1914, hvilket tydelig illustrerer Kontrollens store Arbejde i 1915. Hertil kommer, at det Omraade, hvor Kontrollens Arbejde ligger, nu spænder over et Areal der rækker fra Frihavnens nordligste Grændse, hele Frihavnens store Terræn, Toldboden i gamle Havn, Larsens Plads og Korntørringsmagasinet, forskellige andre Pakhuse i den gamle Havn, Islands Brygge paa Christianshavn samt Godsbanegaarden, og et saa stort Terræn, som her er Tale om, vanskeliggør naturligvis til Tider Arbejdet. Endvidere er det nu snart en Regel, at Importdamperne losse Dag og Nat, ret ofte ogsaa Helligdagene, og dette gør jo ikke Arbejdets Udførelse lettere.

Der er for sidste 3 Aars Vedkommende kontrolleret og taget Prøve af følgende Kvanta:

1913.....	99.081.002 kg
1914.....	71.131.960 -
1915.....	163.675.259 -

hvilket viser, at 1915 overstiger 1914 med 130 %. At Udførelsen af dette store Arbejde overhovedet blev mulig skyldes i særlig Grad den Imødekommenhed, som Kontrollen mødte hos Krigsministeriet, der allerede i Januar 1915 permitterede de to Kontrolassistenter, som blev indkaldte ved Verdenskrigens Udbrud, og ved atter at hjemsende Assistenterne da Indkaldelsen paany kom henpaa Efteraaret. Dette var af saa megen større Betydning for hele Virksomheden fordi det var meget vanskelig at skaffe anden, passende Assistance, da de mange Indkaldelser til Sikringsstyrken bandt saa mange Mennesker.

Importen til Frihavnen viser for nævnte 3 Aar følgende Kvanta, anført i 1000 kg:

	Majs	Byg	Oliekager	Hvedeklid
1913	121.000	4.900	60.000	9.400
1914	58.000	2.700	45.000	6.200
1915	168.000	21.600	91.000	7.200

Det bemærkes, at disse Tal maa forstaas »Circa«, da det ogsaa for 1915 har været ret vanskelig at faa absolut paalidelige Oplysninger.

Følgende Varer har i Aaret 1915 været Genstand for Kontrol eller Prøvetagning:

Majs	67.751.726 kg
Hvede	1.528.651 -
Rug	1.637.666 -
Byg	18.645.632 -
Havre	1.093.611 -
Hvedemel	102.360 -
Rugmel	4.000 -
Ris	250.000 -
Hvedeklid	4.765.966 -
Bomuldsfrøkager	54.164.512 -
Solsikkekager	633 -
Rapskager	1.086.148 -
Kokoskager	321.807 -
Hørfrøkager	511.730 -

Palmekager	925.820	kg
Jordnødkager	1.977.299	-
Soyakager og -skraa	2.837.404	-
Risfodermel	3.078.297	-
Majs-Glutenfoder	1.352.202	-
Maltspirer	46.025	-
Græsfrø	44.750	-
Diverse Foderstoffer	69.989	-
Chilisalpeter } Superfosfat }	1.480.031	-
Ialt ...	163.675.259	kg

eller 163.675 $^{259}/_{1000}$ Tons.

Angaaende disse Varers Fordeling paa Aarets forskellige Maaneder henvises til Tabel I.

Med Hensyn til Varernes Kvalitet etc. skal bemærkes:

Majs, hvoraf indkom ca. 100.000 Tons fra Nordamerika, medens ca. 60.000 Tons kom fra La Plata, har gennemgaaende været god, bortset fra den sædvanlige Svedbeskadigelse, som opstaar under Rejsen hertil. La Plata Majsen synes, i alt Fald for nogle Ladningers Vedkommende, noget mindre befængt med »Krebs« end foregaaende Aar, enkelte Ladninger har endogsaa været af særlig smuk Kvalitet, men denne Majs fremkom, som den plejer, med mere eller mindre tør, ganske uskadelig Varme.

Oliekageimporten viser som sædvanlig, at Bomuldsfrøkagerne, hvoraf der indkom ca. 80.000 Tons, er de dominerende. Derefter følger

Jordnødkager	med ca.	4700	Tons	
Palmekager	» »	1500	»	
Rapskager	» »	1400	»	
Hørfrøkager	» »	1200	»	
Soyakager	» »	1200	»	
Kokoskager	» »	700	»	og
Majskager	» »	200	»	

Samtlige Kager maa siges at være fremkomne gennemgaaende i gode Varer, dog skal bemærkes:

Tabel I. Oversigt over kontrollerede Varer

1915	Majs	Hvede	Rug	Byg	Bomuldsfrø-kager	Solsikke-kager	Hvedeklid	Rapskager	Palmekager	Jordnød-kager
Januar.....	8543	122	180	924	11816	»	8	2	68	86
Februar....	7222	124	200	965	4900	»	187	458	92	372
Marts.....	5474	134	768	4613	8695	1	52	»	52	137
April	6246	82	85	1433	1352	»	157	»	120	»
Maj	5727	141	98	7616	1310	»	468	»	32	»
Juni	3387	50	143	323	1792	»	1309	»	80	»
Juli	5895	69	54	352	4944	»	38	39	71	156
August.....	12211	52	59	539	1398	»	289	»	15	811
September .	3123	258	10	667	2180	»	1754	208	192	75
Oktober ...	2030	350	24	1183	6536	»	95	35	114	31
November .	5362	76	15	10	1013	»	288	110	90	304
December ..	2531	70	1	20	8227	»	121	234	»	5
Ialt..	67751	1528	1637	18645	54163	1	4766	1086	926	1977

Ialt 163,675,259 Kilogram

Tabel II. Oversigt over kontrollerede Varer i Aarene

Aar	Majs	Hvede	Rug	Byg	Hvede-Rugmel og Gryn	Havre	Bomuldsfrø-kager	Diverse Foderstoffer	Soyakager og -skraa	Bomuldsfrø-mel
1896.....	1491	»	»	»	»	»	115	»	»	»
1897.....	38205	»	»	2	»	»	248	»	»	»
1898.....	18530	69	105	684	»	»	3346	»	»	»
1899.....	45651	»	12	258	70	»	6891	»	»	138
1900.....	37314	18	805	50	»	50	2710	»	»	524
1901.....	25162	1612	1297	2793	»	6	23114	12	»	326
1902.....	100654	2618	7642	3847	»	»	28351	208	»	1958
1903.....	50811	1043	6639	9411	605	»	27031	340	»	2102
1904.....	31674	1250	2836	18992	332	18	19749	298	»	1631
1905.....	64228	178	4008	14559	330	229	47980	1191	»	1819
1906.....	76766	603	1914	6157	5	333	49669	626	»	734
1907.....	51622	2640	898	536	423	109	44830	189	»	776
1908.....	38061	2747	2809	1762	556	919	33220	631	»	1034
1909.....	26330	1805	2144	9295	322	730	34749	239	2294	347
1910.....	25942	2328	3754	9160	310	1328	25487	837	4905	226
1911.....	52878	3047	3942	6671	93	1365	25329	802	1518	61
1912.....	47322	9984	953	2367	17	451	35300	683	193	126
1913.....	49519	2889	1235	2720	334	1372	26718	209	634	»
1914.....	33071	1564	1503	3296	8	2258	14008	2747	301	»
1915.....	67751	1528	1637	18645	356	1093	54163	1934	2837	«
Ialt...	882982	35923	44133	111205	3761	10261	503008	10946	12682	11802

Ialt 1,888,842,000 Kilogram

i **Aaret 1915** (anført i Tusinde Kilogram).

Kokoskager	Hørfrøkager	Havre	Soyakager & -skraa	Hvede-Dust	Risfodermel	Maltspirer	Græsfrø	Hvedemel	Majs-Glutenfoder	Rugmel	Ris	Superfosfat & Chilisalpeter
15	200	62	55	50	1827	24	25	»	206	»	»	10
»	»	50	147	20	311	»	5	»	247	»	»	»
»	»	103	200	»	160	»	15	»	24	»	»	»
45	3	13	30	»	»	»	»	»	112	»	»	882
»	»	46	»	»	130	»	»	»	10	»	250	578
»	»	11	303	»	101	»	»	10	»	4	»	»
7	»	107	192	»	64	»	»	»	»	»	»	«
10	»	174	»	»	21	»	»	»	79	»	»	»
20	»	17	933	»	58	»	»	»	30	»	»	»
35	»	69	43	»	»	»	»	»	299	»	»	»
177	309	326	554	»	13	15	»	51	239	»	»	10
12	»	115	380	„	393	7	»	41	106	»	»	»
321	512	1093	2837	70	3078	46	45	102	1352	4	250	1480

= 163,675 $\frac{259}{1000}$ Tons.

1896—1915, begge Aar inkl. (anført i Tusinde Kilogram).

Foderhvede	Hvedeklid	Solsikke-kager	Rapskager	Palmekager	Hampe- & Kokosfrø-kager	Jordnød-kager	Maltspirer og Risfodermel	Vikker, Ærter og Soyabønner	Raps- og Hørfrø	Kunst-gødning	Diverse Græsfrø	Tapioca-rødder
»	»	45	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
»	31	33	6	»	»	»	»	»	»	»	»	»
»	628	135	106	30	»	»	»	»	»	»	»	»
»	1392	324	677	53	»	»	»	»	»	»	»	»
»	1749	2336	714	56	»	»	»	5	»	»	»	»
»	1713	5970	714	92	346	»	»	»	»	»	»	»
»	18232	7471	1174	124	485	2746	23	»	1256	»	»	»
»	7329	8025	839	85	48	292	9	»	50	»	»	»
»	8266	7273	2102	64	320	890	21	»	6	»	»	»
»	9908	4688	1925	89	339	461	13	»	»	»	»	»
»	7923	4527	954	66	362	1153	61	2	»	50	»	»
»	12438	4273	568	95	322	889	265	»	»	729	»	»
»	5022	13013	120	84	661	662	2260	3	1590	60	»	»
»	5582	9764	156	144	481	569	1249	7	»	»	23	1094
»	4726	2323	354	119	931	1526	119	18	»	»	47	40
»	5085	8817	350	112	1510	1682	94	17	»	20	106	»
»	3717	6633	394	24	529	1504	38	2596	»	»	31	198
1226	3092	6662	53	90	243	1582	56	6	»	152	84	204
776	1899	5823	712	383	376	1711	451	»	»	»	41	202
»	4766	1	1086	926	321	1977	3124	»	»	1480	45	»
2002	103498	98136	13004	2636	7274	17644	7783	2654	2902	2491	377	1738

= 1,888,842 Tons à 1000 Kg.

Bomuldsfrøkagerne faldt i det Hele taget noget mørke og haarde, og i flere Tilfælde med rigeligt Indhold af Skaller og Bomuld, og dette gælder ikke alene New Orleans Kager, men ogsaa i nogen Grad Texaskager. Dette bekræfter, hvad Kontrollen stadig de senere Aar har henledet Opmærksomheden paa, at virkelig lyse Kager bliver mere og mere sjældne, og saavel Købmanden som Konsumenterne maa sikkert søge at blive fortrolige med de mørke og haarde Kager. Indholdet af saavel Protein som Fedt, som dog er det vigtigste, har i det væsentligste været tilfredsstillende.

Om de andre Sorter Kager kan siges, at

Palmekager, indførte fra Portugal, har vist Tendens til Harskhed, dog ikke i særlig høj Grad, men Kontrollen har dog ment i nogle Tilfælde at maatte nægte Certificat. Engelske Kager har været upaaklagelige.

Kokoskager, spanske og franske, har været gode, men noget skøre.

Hørfrøkager indkom fra Amerika og Spanien. Medens de amerikanske Kager viste god Kvalitet, men var noget haarde, fandtes i de spanske Kager nogle med Skimmel, rimeligvis opstaaet paa Rejsen.

Jordnødkager fra Frankrig og Spanien faldt gennemgaaende gode, en Del dog med rigelige Skaller, samt Skimmel hist og her.

Rapskager kom fra Spanien og La Plata. Ogsaa her, særlig for de spanske Kagers Vedkommende, bemærkedes Skimmel. En Del af La Plata Kagerne var stærkt iblandet Hørfrø, saa det i nogle Tilfælde var vanskelig at afgøre, om det var Raps- eller Hørfrøkager.

Soyakager fra England var alle gode. Hvad endelig

Majskager angaar, saa kom der, som anført, kun ca. 200 Tons fra La Plata, og disse var ikke særlig kønne, men bortset fra »krebset« Lugt maa Kvaliteten dog kaldes god.

Med Hensyn til Mug eller Skimmel paa emballerede

Kager har Kontrollen tidligere gentagne Gange henledet Opmærksomheden paa, at det er ganske umuligt for Kontrollen, eller Nogen overhovedet, helt at undgaa saadan Skade. Da imidlertid Aaret 1915, som det fremgaar af foran anførte, netop har været ret vanskelig med Hensyn til Skimmel, dækket af Emballagen, hvilket for Kontrollen — og rimeligvis ogsaa ude i Landet — har medført en Del Bryderier, tillader man sig at optrykke det fra Kontrollen tidligere udsendte Cirkulære, for derigennem yderligere at pointere de Vanskeligheder, emballerede Varer kan frembyde, men som Kontrollen paa bedste Maade søger at overvinde. Cirkulæret, som udsendtes allerede 1903, lyder saaledes:

»I Anledning af Vanskeligheder der kan opstaa, naar en emballeret Vare, f. Eks. Bomuldsfrøkager, skal modtages under Kontrol, skal Kontrollen herved tillade sig at henlede Opmærksomheden paa, at en fuldt betryggende Undersøgelse kun kan foretages, naar paagældende Vare styrtes ud af Emballagen, forinden Modtagelsen finder Sted. Af praktiske Grunde lader dette sig dog næppe udføre, dels fordi Omkostningerne derved — i Forbindelse med et forøget Svind — i høj Grad vilde fordyre Varen, og dels fordi en Styrtning overhovedet ikke lader sig praktisere i mange Tilfælde, særlig hvor Modtagelsen sker fra lossende Damper; men Kontrollen anser det desuagtet for nødvendig at henlede Opmærksomheden paa dette Forhold, idet man dog skal tilføje, at Kontrollen fremdeles udfører Kontrolleringen ogsaa af emballerede Varer saa omhyggelig som muligt; men den kan af overnævnte Grunde ikke indestaa for, at beskadigede eller ukontraktlige Varer, dækkede af Emballagen, muligen undgaar Kontrollens Opmærksomhed.«

Hvedeklid indkom med ca. 4700 fra Chile og La Plata, hvoraf førstnævnte Sort faldt bedst. Kliddene fra

La Plata var noget rødere i Farven, mere tørre samt trykket paa Rejsen, hvorved der var dannet Klumper, som, uagtet disse gennemgaaende var af godartet Natur og let lod sig bryde, dog skabte nogle Vanskeligheder.

Fra Sortehavet, der jo paa Grund af Krigen er ganske isoleret, har de sædvanlige Tilførsler af Solsikkekager, Klid, Rug, Byg etc. ganske manglet.

Ligeledes kom der som Følge af Eksportforbudet hverken Kartofler eller Hvidkaal under Kontrol i 1915.

I Aarets Løb er der foretaget 10779 enkelte Forretninger eller ca. 36 pr. Dag imod 6069 forrige Aar. Der blev udstedt ialt 7418 Certificater, eller ca. 25 pr. Dag imod 4107 sidste Aar. Aaret regnet til 300 Arbejdsdage.

Siden Kontrollen traadte i Virksomhed og til Udgangen af 1915 er ialt kontrolleret eller været Genstand for Prøvetagning

1.888.842.000 kg
eller 1.888.842 Tons à 1000 kg

hvorom henvises til Tabel II.

Kontrollen skal, i Lighed med tidligere Aar, slutte Beretningen med at udtale, at Arbejdet fremdeles udføres saa forsvarligt og samvittighedsfuldt som paa nogen Maade mulig; men noget materielt Ansvar for Uheld, som maatte ske under Kontrollens ret vanskelige Arbejde, kan ikke paalægges Kontrollen.

Det kgl. danske Landhusholdningsselskabs Generalforsamling

den 18. December 1915.

Den ledende Præsident, Kammerherre *Carl Bech*, aabnede Generalforsamlingen med følgende Udtalelse:

Maa jeg have den Ære at byde de Herrer Velkommen. Der er siden sidste Generalforsamling indtruffet forskellige smertelige Dødsfald, som jeg ikke kan lade være med at omtale her; jeg véd, at de Herrer gerne vil deltage med mig i Mindet om disse Mænd. Jeg nævner først Etatsraad *Rudolph Schou*, endvidere Jægermester *Skov*, Sekretær *S. P. Petersen*, Gaardejer *M. S. Holm*, Madebjerggaard, Etatsraad *Harald Branth*, Kammerherre *Lüttichau*, Etatsraad *A. Nygaard*, Kaptajn *Schroll* og Højskoleforstander *A. Jørgensen*, Høng. Alle disse Mænd har ved deres Dødsfald været omtalt i Pressen paa den smukkeste Maade og med den største Anerkendelse. Jeg skal ikke dvæle ved dem alle, men det maa være mig tilladt at nævne nogle ganske enkelte af dem, som i mange Aar paa den mest fremtrædende Maade har arbejdet for det danske Landbrug. Jeg skal først standse ved Sekretær *S. P. Petersen*, som med sjælden Ihærdighed og Dygtighed ofrede sig, kan jeg gerne sige, i hele sit Arbejde fra først til sidst for det landøkonomiske Foreningsvæsen. Han havde ved sin hurtige Opfattelse, sin lette glade Maade at tage Tingene paa og sin udmærkede Forstaaelse af Landbefolkningen Betingelser som ikke mange for at udrette meget. Vi kendte meget lidt til ham her; men vi kendte fra hans Pen mange udmærkede Artikler, der fremkom under Mærket p. p.; der var næsten altid noget fornuftigt og velgørende sundt over, hvad han skrev. Jeg kendte ham godt tidligere; for mange Aar siden var han Lærer i Grejsdalen, han gik videre ad Lærervejen og ofrede sig gan-

ske for det landøkonomiske Foreningsvæsen, saa han tilsidst blev Sekretær for de jyske Landboforeninger. De Herrer vil forstaa, at jeg har dvælet lidt ved ham, da jeg personlig har haft meget med ham at gøre. Etatsraad *Harald Branths* Navn er jo vel kendt af alle Husdyrbrugere; og alle, der interesserede sig for, hvorledes den unge Lærling skulde behandles, beundrede ham. Han deltog meget i den saakaldte Agrarbevægelse, men jeg tror, vi var gladest ved ham, naar han gik og passede sine Ting hjemme; dèr var han helt ud den rette Mand paa den rette Plads. Men hvor han kom hen, har han vakt Opmærksomhed. Kammerherre *Lüttichaus* Stilling indenfor det jyske Landbrug var fremtrædende i mange Aar; foruden at være Formand for de jyske Landboforeninger var han ledende Medlem af Hedeselskabets Bestyrelse. Her er det ikke Stedet at dvæle ved hans politiske Virksomhed, hvor han ogsaa vandt mange Venner; men mærkeligt var det dog ved *Lüttichau*, at hvor som helst han kom i Berøring med andre, vandt han altid Venner og Anerkendelse, ogsaa blandt Politikerne, selv om Bølgerne gik højt; og selv om Partipolitikerne ikke altid er meget elskværdige — det kan vel alle være enige om — ham mødte man altid med saa god Vilje, som man overhovedet kunde vise, fordi man vidste, at den gode Vilje ogsaa besjælede ham i fuldeste Maal. Etatsraad *Nygaard* har i lang Tid ikke haft med Landbruget at gøre, men i sin Tid var han Medlem af Bestyrelsesraadet her. Kaptajn *Schroll* var jo meget bekendt for sit Regnskabsvæsen. Alle disse Mænd, som jeg begyndte med at nævne, vil vi mindes her med Tak og Anerkendelse for, hvad de har været for det danske Landbrug. — Forsamlingen sluttede sig hertil ved at rejse sig.

Jeg skal derefter have den store Fornøjelse at gaa over til det første Punkt paa Dagsordenen:

Uddeling af 4 Præmier af „Gammeleje-Legatet".

Dette Legat blev stiftet i 1903 af Proprietær *Zacho*, Gammeleje. I Fundatsen for dette Legat hedder det i § 5:

»Legatet ønskes uddelt som Ærespræmie enten ved Landmandsforsamlinger, Udstillinger eller lignende, eller til særlig fremragende Mænd eller Kvinder, der paa en eller anden Maade have gjort sig udmærket fortjente af det danske Landbrug. Med Præmien følger et passende Diplom med Angivelse af den Fortjeneste, der har fremkaldt Æresprisen. Præmien kan kun uddeles én Gang til samme Person.

Præsidiet staar frit i sit Skøn over de Fortjenester, der betinge Ærespræmien, men denne maa, som alt sagt, ikke være under 500 Kr. og skal hver Gang ledsages af et særligt Diplom. Skulde de opsparede Midler tillade, at der i et Aar uddeles mere end 1 Ærespræmie, vil der intet være til Hinder derfor, saafremt Præsidiet iøvrigt maatte finde Betingelserne tilstede.

Der bør finde offentlig Meddelelse Sted om enhver Ærespris, der uddeles.«

Den eneste Gang, Legatet hidtil har været uddelt, var i 1905, da Dyrlæge *J. J. Schmidt* i Kolding modtog det for sin geniale Opdagelse af Kælvningsfeberens Aarsag. Der er faa Ting, som Landmanden har skattet højere end netop denne Opdagelse.

Paa et Bestyrelsesmøde i Oktober Maaned i Aar vedtog Bestyrelsesraadet enstemmigt at tildele en Præmie af Legatet til de 4 Statskonsulenter, der har været ansat i over 25 Aar, de Herrer *Harald Faber*, *J. Jensen*, *P. A. Mørkeberg* og *Axel Appel*.

Det Diplom, der skal ledsage Præmierne, er saalydende:

»Det kgl. danske Landhusholdningsselskab har herved den Glæde at meddele Dem, at paa Forslag af Selskabets Præsidium har dets Bestyrelsesraad paa et den 12. Oktober 1915 afholdt Møde enstemmigt vedtaget at tildele Dem en Præmie paa 500 Kr. af Gammeleje-Legatet som Anerkendelse for det udmærkede Arbejde, De har udført i Landbrugets Tjeneste i den lange Tid, i hvilken De har virket som Statskonsulent.«

Harald Faber maa vi desværre savne ved denne Lejlighed, men man har underrettet ham om, at man agtede at tildele ham Legatet i Aar, og han har sendt os et Brev, hvori han smukt bringer Selskabet en oprigtig Tak. De andre Herrer har vi den Glæde at se tilstede her, og jeg skal nu tillade mig at overrække Dem Præmierne og Diplomerne.

Jeg maa maaske endnu tilføje et Par Ord i Anledning af dette Legats Uddeling. Det er altsaa, som allerede sagt, over 25 Aar, De kan se tilbage paa. Den Gang Institutionen traadte i Kraft, efter at den i Grunden havde været forberedt i en Aarrække — saaledes gaar det jo heldigvis, kan jeg sige, ved alt nyt, at der tænkes noget i Forvejen — var De de første, der tog fat paa det store Arbejde. Naar jeg nævner Kaptajn *la Cour* i denne Forbindelse, vil De forstaa, at jeg gør det fordi han omfattede Sagen med den største Interesse; mange Tanker udsprang fra hans geniale Hjerne; han hørte til det Sæt af Mænd, der som *Dalgas* og *Fjord* stod den danske Høj-,

skole nær, som havde Minderne fra Krigen levende i sig og troede fast paa, at der indenfor vort Lands Grænser var meget at oprette til Gengæld for, hvad vi havde tabt udadtil, ikke saaledes at forstaa, at man derfor skulde have mindre Kærlighed til Sønderjyderne og tilsidesætte deres Sag. Det var noget nyt, De skulde gaa ind til. Man havde tænkt sig noget som Vandrelærere, praktiske Mænd, der gik fra Dør til Dør ude hos Landmændene, erfarne Folk, der kunde se tilbage paa, hvad de selv havde lært og oplevet hos andre og saaledes give gode Raad. Man tænkte sig en saadan Vandrelærer komme ind som en Ven af Huset, ikke blot som den kloge og erfarne, der kunde oplyse dem, men ogsaa som Vennen, man skattede indenfor de 4 Vægge; og ikke mindst skulde han være velkommen i Stalden og i Marken, naar han gik derud med Manden og hjalp ham. Saaledes blev det nu egentlig ikke; men jeg tror, at de Herrer, der kom til at staa i Spidsen for denne Gerning, alligevel har virkeliggjort den Tanke, idet De har dannet Skole, — efterhaanden har set en hel Del unge Mænd vokse op, der, skønt unge, dog er blevet rustede med en hel Del Teori, der kan være den praktiske Landmand til stor Nytte, og som de paa hensynsfuld Maade bringer til de gamle. Deres Gerning, mine Herrer, var det vanskeligt at gaa ind til; og det gælder om al vor Gerning og alle de Opgaver, der stilles os, at hvor meget vi end har bestræbt os for at løse dem saa godt som muligt, synes vi ofte, naar vi ser tilbage, at der er meget, vi gerne vilde have gjort endnu fuldkomnere, skønt vi har gjort vort Arbejde med den bedste Vilje. For at Resultatet skal blive godt, er der her eet, som maa sættes som Hovedopgaven, foran den egentlige, praktiske, faglige Opgave, nemlig at komme til at staa i et forstaaende og godt Forhold til Befolkningen; det er den første Betingelse for et godt Udbytte af et Arbejde som Deres; og jeg tør sige, at De i en sjælden Grad har haft Evner og Vilje dertil; Resultatet er derfor ogsaa blevet saa godt, som det er.

Hvad jeg har sagt til Dem, mine Herrer, vilde jeg gerne, at *Harald Faber* ogsaa havde hørt. Han er jo kommet til en noget anden Virksomhed end de Herrer; men ogsaa om ham véd jeg fra Folk, der er bosat i London, at han, der saa godt har forstaaet at tale sit Lands Sag, ogsaa har gjort det paa en saadan Maade, at han vandt Venner derved, Venner, hos hvem han havde Indflydelse. De Herrer har alle set, at det er nødvendigt at vinde Indflydelse netop paa den Maade, og at det paa den anden Side er nødvendigt at tage Hensyn til alle Sider; ogsaa denne vanskelige Opgave tror jeg De alle har løst paa

den smukkeste Maade. Vi vil derfor takke Dem for alt, hvad De har udrettet for Landbruget i de mange Aar, De har været knyttet til Selskabet, og vi vil ønske, at de endnu i lang Tid maa kunne arbejde paa samme smukke Maade som hidtil, og at al den teoretiske og praktiske Indsigt, De har vundet, fremdeles maa ligge og gro hos Dem, skønt De ikke længere er ganske unge. Vi bør aldrig staa stille, men altid arbejde paa at gaa endnu mere fremad; den Dag, man hører op med at lære, hører man op med at kunne virke; jeg haaber De endnu maa have mange lykkelige Aar at virke i — jeg er vis paa. at Befolkningen, baade paa Øerne og i Jylland, vil glæde sig over Deres Virksomhed. Den Tak, jeg bringer Dem fra Præsidiet, tør jeg derfor bringe Dem fra hele det danske Landbrug.

Statskonsulent *J. Jensen:* Som den ældste i Tjenesten af Statskonsulenterne skal jeg paa mine Kollegers og egne Vegne bringe Præsidiet vor erkendtlige og dybtfølte Tak for den smukke Hædersgave, det har overrakt os. Vi opfatter den som en Paaskønnelse af den Gerning, vi nu har røgtet, nogle af os op imod en Menneskealder, og det glæder os dobbelt, at denne Paaskønnelse er kommen fra vor nærmeste Foresatte, Det kgl. danske Landhusholdningsselskab, som har fulgt os — ja, jeg kunde sige meget mere om, hvad det har gjort for os — men i alt Fald fulgt os og haft den bedste Forstaaelse af vor Virksomhed. Maa jeg endnu en Gang bringe Selskabet en hjærtelig Tak.

Den ledende Præsident: Jeg beder derefter Sekretær *Hertel* meddele Udfaldet af Valgene.

Sekretær *Hertel:* Der er ialt afgivet 118 Stemmesedler. Til Præsident er genvalgt Kammerherre *C. Bech* med 111 Stemmer, til Medlemmer af Bestyrelsesraadet: Forstander *H. P. Larsen* med 113 Stemmer, Professor, Dr. med. *B. Bang*, Inspektør *J. P. Leegaard* og Proprietær *C. Grut Hansen*, hver med 112 Stemmer, samt Forpagter *G. F. Schroll* med 111 Stemmer. Som nye Medlemmer er valgte: Hofjægermester *Sehestedt Juul*, Ravnholt, og Hofjægermester *N. Juel*, Mejlgaard, hver med 68 Stemmer.

Landboforeningernes Stemmegivning har givet følgende Resultat: Viborg Amt: Hofjægermester *Krabbe* til Hald, Randers Amt: Forpagter *Damsgaard-Sørensen*, Bjellerup Ladegaard, Aarhus Amt: Landbrugslærer *K. Bak*, Starupgaard, Svendborg Amt: Forpagter *J. Willumsen*, Anhof, Københavns Amt: Landbrugslærer *Chr. Christensen*, Tune, Bornholms Amt: Proprietær *P. Andersen*, Sejersgaard, og Odense Amt: Proprietær *V.*

Jespersen, Næsbyhoved. Til Revisor er genvalgt Godsforvalter *J. Holm*, Løvenborg, med 98 Stemmer. Til Medlem af Bestyrelsen for Fond til Landmænds Uddannelse er genvalgt Professor *B. Bøggild* med 110 Stemmer. Til Medlemmer af Belønningsudvalget er genvalgt Gaardejer *J. P. Jensen*, Toftegaard, og Godsinspektør *H. C. G. Tilemann*, Mosager. Til Medlem af Bogudvalget er genvalgt Forpagter *Chr. Sonne*, Rosenlund. Til Bestyrelsen for Korn- og Foderstofkontrollen i Københavns Frihavn er genvalgt Grosserer *G. Hage*, Proprietær *S. Friis*, Ordrup, og Sekretær *H. Hertel*.

Sekretæren oplæste derefter Navnene paa de i Aarets Løb indmeldte, som alle var optagne som Medlemmer. Medlemsantallet stiller sig derefter saaledes:

Ved Generalforsamlingen forrige Aar havde Selskabet	802	Medl.
Optagne i Aarets Løb er	23	—
	825	Medl.
Afgaaede ved Døden eller udmeldte	22	—
Selskabet har altsaa d. $^{18}/_{12}$ 1915	803	Medl.

Det reviderede Regnskab for Regnskabsaaret 1. April 1914 til 31. Marts 1915 fremlagdes med tilhørende Bilag til Medlemmernes Gennemsyn. Revisorerne havde fundet Regnskabet fuldstændig i Orden, og i Bestyrelsesmødet forud for Generalforsamlingen var der givet Regnskabsføreren Decharge.

Beretninger.

Om Selskabets almindelige Virksomhed afgaves følgende Beretning af

Sekretær *Hertel:* Foruden de sædvanlige 2 Tidsskrifter, Landøkonomisk Aarbog og Aarsberetningen, har Selskabets Medlemmer i Aar modtaget 2den Udgave af afdøde Inspektør *A. V. Tuxens* Skrift: Kortfattet Vejledning for Landvæsenslærlinge paa større Gaarde. Paa Selskabets Anmodning har Forpagter *Sonne* velvilligt gennemset Skriftet og foretaget de Ændringer, som Udviklingen i de 18 Aar, der er forløbet siden 1ste Udgave udkom, har nødvendiggjort. Flere Skrifter er planlagt allerede for Aar siden, saaledes en Haandbog i Rodfrugtdyrkning, en Bog om Landbrugets Ukrudtsplanter og et Skrift om Landboforeningslivet, Statsforanstaltninger til Landbrugets Fremme m. v.. der skal være et Supplementsbind til *Krarup* og *Tuxens* Værk: Landbrugets Udvikling siden 1835. De kyn-

dige Mænd, der har lovet at udarbejde disse Bøger, har nu i en lang Aarrække bevaret deres frejdige Haab om, at de snart vil kunne aflevere Manuskripterne, og en Gang maa dette deres Haab vel blive opfyldt. — I Maj Maaned i Fjor udsatte Landhusholdningsselskabet en Prisopgave om Fedning, men da ingen af de indkomne Besvarelser var fyldestgørende, er Prisopgaven atter udsat i Aar. Endvidere har Selskabet, af Midler fra Brødr. Bendix' Jubilæumslegat, udsat 2 nye Prisopgaver i Aar: Tørring af Sædefrø og Opdræt af Heste. Endelig skal jeg erindre om, at Landhusholdningsselskabet har nedsat et Udvalg for at forberede en ny Fortegnelse over Bøger, passende for Sogne- og Landbrugsbiblioteker. En Række Forfattere er i Gang med at udarbejde de enkelte Afsnit af Fortegnelsen. Endnu kan det ikke siges, hvornaar denne vil være færdig til Udgivelse; men Prof. *Steenberg*, Udvalgets Formand, ringede mig op i Gaar og meddelte, at han havde faaet de fleste Manuskripter, saa han haabede, vi snart kunde se Ende paa Arbejdet.

Der er i Aar holdt 4 Foredrag i Selskabet, nemlig af Kreditforeningsdirektør *Blem*, Professor *Goldschmidt*, Læge *Hindhede* og Prof., Dr. phil. *Kølpin Ravn*. For 1916 er der foreløbig planlagt 9 Foredrag, som vil blive afholdt paa 6 Aftener.

Af Landvæsenslærlinge paa større Gaarde tjener der for Tiden 36 under Landhusholdningsselskabet, hvad der er lidt mindre end i de nærmest foregaaende Aar og lidt mere end i Aarene længere tilbage. For Tiden har Selskabet ingen Foderlærlinge og ingen Lærlinge paa mindre Gaarde.

Der er ikke indenfor Selskabet i 1915 nedsat noget nyt Udvalg eller ophævet noget gammelt. Et Udvalgs Arbejde er paa Grund af Verdenskrigen omtrent helt standset, nemlig den Virksomhed, som har været udfoldet af »Udvalget for Afsætning af dansk Sædefrø til Udlandet«; men forhaabentlig vil Arbejdet kunne optages igen, naar Krigen er forbi. Det var i Virkeligheden et ret betydeligt Arbejde, dette Udvalg allerede havde udrettet, og dets Arbejde havde allerede sat Frugt, men er altsaa nu desværre standset. Derimod er der udrettet et stort Arbejde af »Udvalget til Fremme af Jordens Grundforbedring ved Afvanding og Vanding« — et Arbejde, hvorom der senere paa Dagsordenen vil blive givet Meddelelse. En betydelig Virksomhed er ogsaa udfoldet af »Udvalget til Gedeavlens Fremme« og navnlig da af Formanden for det nedsatte Forretningsudvalg, Hr. Dyrlæge *O. P. Pyndt*. Resultatet viser sig i en stigende Interesse for Gedeavlen, navnlig blandt Smaakaarsfolk, ved Oprettelsen af Avlsforeninger, Indkøb af gode

Stamdyr m. v. De af Regnskabsudvalget udarbejdede Regnskabsbøger er udkommet i nyt Oplag, og der er udsendt et Tillæg til Heftet »Prøveregnskab og Aarsopgørelse« med Angivelse af Fremgangsmaaden ved Beregning af skattepligtig Indtægt og ved Opstilling af Status. Salget af Regnskabsbøgerne gaar meget tilfredsstillende; de er nu indført til Brug i en Mængde Landbrugsskoler. Endelig kan det meddeles, at der i August Maaned af De samvirkende danske Landboforeninger, De samvirkende danske Husmandsforeninger, Andelsudvalget og Landhusholdningsselskabet blev valgt et Landbrugsraad paa 8 Medlemmer til at udtale sig enten om Sager, der forelægges det af Regeringen og Prisreguleringskommissionen, eller til selv i givet Tilfælde at fremkomme med Henvendelser til disse. Selskabets Repræsentanter i Raadet er Proprietær *Grut Hansen* og Forstander *Madsen-Mygdal*.

Statskonsulentvirksomheden er gaaet sin rolige Gang. Hvad Selskabets egen Konsulentvirksomhed angaar, har *N. Otto Nielsen* i Riga, der i Fjor blev ansat som Selskabets Landbrugskonsulent i Rusland, i Aar fratraadt Stillingen, da han i Februar blev ansat som Danmarks Landbrugskonsulent samme Sted, foreløbig for 2 Aar at regne.

Af Understøttelser har Landhusholdningsselskabet, dels ved Hjælp af Julius Skrikes Stiftelses og dels af egne Midler ydet følgende: Statskonsulent *Mørkeberg* til Udarbejdelse af Familiestambøger 200 Kr., *M. Gormsen*, der den 1. Maj havde udtjent under Selskabet og ved Bedømmelsen fik 1. Karakter med Udmærkelse, 600 Kr. til sin Videreuddannelse; af Proprietær *Holms* Legat har *Lauge Olsen* faaet 500 Kr. til fortsat Studium paa Landbohøjskolen, Landbrugskandidat *Bondorff* ligeledes 500 Kr. til at gennemgaa et Fortsættelseskursus paa Skolen og Islænderen *G. S. Halsson* 160 Kr. Af Købmand *Sørensens* Legat, der uddeltes første Gang i Aar, er der tildelt 200 Kr. til følgende: Landvæsenseleverne *A. C. Jonassen* og *Erik Friis Hansen* til Ophold paa en Landbrugsskole, Frøken *Højlund* til Uddannelse som Sygeplejerske og *H. E. Eriksen* til Uddannelse som Købmand. Legatet skal jo ikke blot uddeles til Landbrugere, men ogsaa til unge Folk af andre Erhverv. Det aarlige Tilskud af 150 frcs., som Landhusholdningsselskabet sammen med De samvirkende Landboforeninger sender til *la commission internationale d'agriculture*, har det, lige saa lidt som i Fjor, kunnet afsende, men Beløbene vil blive sendte, naar Forholdene tillader det. Af Konferensraad *W. A. Hansens* Legat har Finmarken i Aar modtaget 420 Kr. Til næste Aar vil Beløbet tilfalde Island.

Om Uddelingen af 4 Ærespræmier af Gammeleje-Legatet er der givet Meddelelse, og om Uddelingen af Landhusholdningsselskabets Sølvbægre, af Belønninger af det Pedersen-Bjergaardske Legat og af Selskabets Dueligheds-medailler for Landboflid vil der senere blive givet Meddelelse.

Endvidere skal jeg meddele, at Landhusholdningsselskabet har foranstaltet en Indsamling til afdøde Kammerraad *Andersens* 2 Døtre, der lever under meget trange Kaar i København. Der er indkommet 4565 Kr. Herfor er der købt Livrenter til Damerne saaledes, at de faar 265 Kr. aarlig, saa længe de begge lever, medens den længstlevende faar 170 Kr. aarlig. Endvidere har de faaet udbetalt et kontant Beløb af cirka 550 Kr.

Paa Anmodning af Færøernes Landboforening har Landhusholdningsselskabet udtalt sig om et Forslag angaaende Oprettelsen af en Landbrugsskole og en Forsøgsanstalt paa Færøerne. Paa Selskabets Anmodning traadte de Herrer Etatsraad *P. Feilberg*, Statskonsulenterne *F.* og *K. Hansen*, Landbrugsskoleforstander *J. J. Hansen*, Lyngby, og Kontorchef under Hedeselskabet *C. Flensborg* sammen i et Udvalg for at gennemgaa og udtale sig om Forslaget, og Udvalgets Betænkning blev af Selskabet sendt til Færøernes Landboforening, fra hvilken Selskabet selvfølgelig har modtaget en Tak.

De aarelange Overvejelser angaaende Oprettelsen af et Forsøgsmælkeri stunder nu forhaabentlig mod deres Afslutning. I November Maaned modtog Selskabet en udførlig Betænkning fra det Udvalg, der har været nedsat for at udarbejde Planer m. v. for et saadant Mælkeri. Betænkningen er sendt til de Sagkyndige og de Institutioner, der sammen med Selskabet har haft med Spørgsmaalet at gøre, og naar de har haft tilstrækkelig Tid til at gennemgaa og drøfte Betænkningen, indbyder Selskabet dem til et forhaabentlig sidste Møde om Sagen, der antagelig derefter tilstilles Ministeriet.

Der har i Selskabet af de 4 store Landbrugsorganisationer været afholdt 3 af de saakaldte tvangfri Møder; men om disse vil der senere blive givet Meddelelse.

Medens Selskabets Korrespondance med Institutioner, Foreninger og Private i Indlandet omtrent har haft samme Omfang som normalt, har de Henvendelser, Forespørgsler o. l., som det modtager fra Udlandet, i Aar været nede paa et Minimum — selvfølgelig paa Grund af Verdenskrigen.

Der var meget mere, man i og for sig kunde have draget frem, men det vilde lægge for meget Beslag paa Tiden. Jeg vil blot endnu sige, da det hører det forløbne Aars Virksom-

hed til, at Landbrugskand. *H. C. Larsen* har fratraadt sin Stilling som Selskabets Kasserer. Sagen kommer senere paa Dagsordenen, saa jeg skal ikke komme nærmere ind herpaa, men jeg vil gerne have Lov til her for Generalforsamlingen at udtale en Tak fra Hr. *Larsens* Kolleger i Sekretariatet for den personlige Elskværdighed, han i de mange Aar, vi har samarbejdet, altid har vist. Selv vil jeg dertil knytte min personlige Tak for den udmærkede Bistand, jeg i alle Forhold altid har faaet hos Hr. *Larsen*, en Bistand, som, selv da Hr. *Larsen* for nogle Aar siden fortrinsvis maatte indskrænke sit Arbejde til Kasserervirksomheden, dog aldrig har svigtet, naar jeg har henvendt mig til ham angaaende Selskabets almindelige Virksomhed. Jeg ønsker paa Generalforsamlingen at bringe Hr. *Larsen* hans Kollegers og min personlige Tak for udmærket og elskværdigt Samarbejde i de forløbne mange Aar.

»Fond til Landmænds Uddannelse«.

Beretning om Fondens Virksomhed i det 46. Forretningsaar, 1915, aflagdes af Sekretær *Hertel:*

Efter at den sædvanlige Meddelelse om Uddeling af Fondens Midler for indeværende Aar var udsendt, indkom 17 Ansøgninger om Understøttelse af Fonden.

Følgende 6, som for Tiden studerer paa Landbohøjskolen, fik Understøttelse: *Niels Aage Hansen, Jens Johannes Holm Hansen, Simon Nielsen, Kristian Peder Lauridsen, Thomas Hansen Thomsen* og *Gunnar Sigurdur Halsson.* De første 5 har faaet tilstaaet 20 Kr. maanedlig i 8 Maaneder, den sidste 12 Kr. maanedlig i 8 Maaneder.

Understøttelserne vil saaledes tilsammen udgøre 896 Kr., og da der var 899 Kr. 58 Øre til Raadighed, vil der altsaa blive et Overskud af 3 Kr. 58 Øre at overføre til næste Aars Regnskab.

Beretning fra Selskabets Konsulent i Mælkeribrug.

Der var omdelt et trykt Bilag, der toges til Efterretning uden Omtale.

Beretning fra Selskabets Konsulent i Fjerkræavl.

Der forelaa et trykt Bilag, som toges til Efterretning uden Omtale.

Meddelelse om Selskabets Kontrol med Korn og Foderstoffer i Københavns Frihavn i Aaret 1915.

Den ledende Præsident: Vi savner desværre i Aften Hr. Inspektør *James Høyer*, som paa Grund af forceret Arbejde ikke kan være til Stede; hans Arbejde er forøget i ganske overordentlig Grad. Han har imidlertid tilskrevet Sekretær *Hertel* nogle Oplysninger, som Hr. *Hertel* vil meddele.

Sekretær *Hertel:* Det er kun en ganske kortfattet Meddelelse, jeg har faaet fra Inspektør *Høyer;* han havde indtil for 8 Dage siden haabet at kunne være til Stede her i Aften, men Arbejdet er blevet saa overvældende, at hans Helbred ikke har slaaet til. Han har sendt mig nogle Tal, der belyser den enorme Stigning i Kontrollens Udvikling. Det kontrollerede Kvantum var i 1906: 152,000 Tons, i 1907: 122,000, i 1908: 105,000, i 1909: 97,000, i 1910: 84,000, i 1911: 113,000, i 1912: 113,000, i 1913: 99,000, i 1914: 71,000, men i 1915: ca. 160,000.

Naar de Herrer hører dette sidste Tal, vil De forstaa, at Hr. *Høyer* har været saa optaget, at det har slidt i højeste Grad paa hans Kræfter. I et andet Brev har han meddelt, at Skibene med Varer, der skal kontrolleres, ligger lige fra Islands Brygge til ud i Frihavnen, saa de maa arbejde næsten Døgnet igennem. Han beder derfor undskylde, at han ikke har kunnet være til Stede her for at give sine Meddelelser, som han gerne vilde have givet. Naar man hører denne Redegørelse, forstaar man, at det har været ham umuligt.

Den ledende Præsident: Fra Professor *Rørdam* foreligger der ikke i Aar nogen trykt Beretning; men Professoren har sagt, at han er villig til at give de Oplysninger, de Herrer muligvis kunde ønske. Jeg henstiller altsaa, om nogen har noget at spørge Professoren om i Anledning af hans Virksomhed i agrikulturkemisk Henseende, eller om Professoren selv har noget at meddele os? — Da dette ikke var Tilfældet, gik man over til den næste Sag:

Meddelelse om det landøkonomiske Rejsebureau.

Landbrugskandidat *Ib Windfeld:* Det landøkonomiske Rejsebureau har nu bestaaet i 4 Aar, men medens der indtil den 1. August i Fjor kunde noteres en meget stærk Stigning i Benyttelsen af Bureauet, har de nu herskende Forhold, der har vanskeliggjort Samkvemmet mellem Nationerne i en hidtil ukendt Grad, selvfølgelig bevirket, at Antallet af unge danske Landmænd, som søger til Udlandet, er aftaget stærkt, samtidig

med, at Antallet af Udlændige, der søger hertil for at studere det danske Landbrug, er svundet ind til et Minimum.

Fra unge Danske, som ønskede at komme til Udlandet, har man modtaget Henvendelse fra 28, deraf ønskede 10 at komme til England og Skotland, 8 til Rusland, 6 til Norge og Sverige, 2 til Amerika og kun 2 til Tyskland. Billedet er et noget andet end i de foregaaende Aar, hvor Strømmen jo i langt overvejende Grad er gaaet mod Syd.

For at erfare noget nærmere om, hvorledes Udsigterne var for unge danske Landmænd til at faa Pladser i England og Skotland, rettede man sidste Vinter en Forespørgsel til Hr. Landbrugskonsulent *Harald Faber* i London. Hr. *Faber* meddelte da, at det maatte antages, at der kunde faas Plads i Skotland som hidtil; der vilde muligvis dèr være en Del mindre Arbejdskraft paa Grund af Krigen, og de fleste Steder, hvor de før har haft Danske, har de været godt fornøjede med dem. I England stillede Sagen sig noget anderledes, da man der er mere sky eller ængstelig overfor Udlændinge. Der er dog en Del unge Danske, som desuagtet er rejst til England i Aar, og som ogsaa har faaet Plads derovre.

Hr. *Faber* gør i sin Skrivelse opmærksom paa, at de fleste unge Danske kommer til England med for lidt Kendskab til Sproget. Jeg tror, at det er af den allerstørste Betydning for de unge Danske, der rejser ud, at de har nogenlunde Herredømme over vedkommende Lands Sprog.

Bureauet modtog ogsaa en Del Forespørgsler angaaende Pladser i Rusland, og man henvendte sig derfor til Statskonsulent *N. Otto Nielsen* i Riga og bad ham undersøge, hvorledes Udsigten var for danske Landmænd til nu under Krigen at faa Plads i Rusland. Af den Skrivelse, man modtog fra Hr. *Nielsen*, fremgik det, at med Hensyn til alle de praktiske Stillinger, det være sig som Godsinspektører, Forvaltere, Mejeribestyrere eller Elever, da gælder det som første Betingelse for en Ansættelse, at Vedkommende, foruden at være dygtig oplært til sit Fag, er i Besiddelse af de fornødne Sprogkundskaber, og det tilføjes, at det kan ikke noksom indprentes alle de unge Mennesker, som søger Stillinger ved det russiske Landbrug, hvor overordentlig vigtigt det er, forinden deres Afrejse til Rusland, at sætte sig noget ind i Landets Hovedsprog. Af de talrige Henvendelser fra Danske, som søger Plads ved Landbruget i Rusland, vil man se, hvor let de i de allerfleste Tilfælde gaar hen over dette Kardinalpunkt og bestandig fremhæver Kendskabet til Engelsk, som jo er ret værdiløst, da det saa at sige kun tales og forstaas i Havnebyerne,

og til Fransk og Tysk, som kun er af underordnet Betydning. Nej, det er Russisk, man maa lægge sig efter, thi lige saa utænkelig en udelukkende fransktalende Forvalter vil være paa en af de danske Herregaarde, lige saa umulig er en dansktalende eller, lad os hellere sige, ikke russisk talende Godsfunktionær i Rusland. Som man vil se, er det atter Sproget, der her fremdrages som en af de første Betingelser for at komme frem i Rusland.

Under Hensyn til den foreliggende Krigssituation anfører Hr. *Nielsen*, at han paa det indstændigste vil fraraade danske Landmænd at tage til Rusland, inden Freden er sluttet, thi selv for Danske, som i mange Aar har været bosat derovre og kender Forholdene til Bunds, er Situationen for Tiden saaledes, at den kræver en ikke saa ganske ringe Takt og Agtpaagivenhed for at klare de mange Skær i Hverdagslivet.

Af større Fællesrejser har Bureauet i Aar kun planlagt en enkelt mod 18 i Fjor, nemlig for Eleverne fra Alnarp, som under Ledelse af Professor *Weibull* og Lektor *Forsberg* gæstede Danmark i Begyndelsen af August Maaned.

Antallet af Enkeltpersoner, som har ønsket at rejse her i Landet i indeværende Aar, har ogsaa indskrænket sig til ganske faa.

Endelig har Bureauet i det forløbne Aar været Mellemmand mellem en Del Familier fra Tysk-Polen og disses Slægtninge, der ved Krigens Begyndelse var blevet internerede som Civilfanger i Rusland, og man har videresendt saavel Breve som Penge til disse.

Sluttelig skal jeg blot nævne, at den franske Udgave af en kortfattet Beskrivelse af det danske Landbrug endnu ikke er udsendt; man har ikke fundet Anledning til under de nuværende Forhold at fremskynde Trykningen deraf. Oversættelsen er blevet revideret, og dette Arbejde er nu saa vidt færdigt, at Bogen kan blive trykt i det kommende Aar.

Den ledende Præsident: Det har jo været ganske ekstraordinære Forhold for Bureauet at virke under, men det at holde Gerningen gaaende har jo sin Betydning; forhaabentlig kommer der bedre Tider, hvor Rejserne vil blive optaget i det gamle Omfang.

(Sluttes).

Storbritanniens og Irlands Indførsel af Landbrugsprodukter i Aaret 1915*).

Til Bretland indførtes der i de sidste 3 Aar:

Af	1915 Mill. £	1914 Mill, £	1913 Mill. £
Korn og Mel for	112,4	79,7	85,5
Levende Kvæg og Faar	»	0,05	0,3
Al Slags Kød	86,3	63,1	56,4
Smør	27,0	24,0	24,1
Ost	11,1	8,0	7,0
Æg	6,1	8,7	9,6
Ialt	242,9	183,5	182,9

Den samlede Indførselsværdi af disse Landbrugsprodukter var altsaa ca. 4416 Mill. Kr. mod ca. 3330 Mill. Kr. i 1914 og ca. 3323 Mill. Kr. i 1913. I 1915, sammenlignet med 1914, indførtes der omtrent den samme Mængde Korn og Mel, noget mere Kød og lidt mere Ost, men lidt mindre Smør og betydelig mindre Æg. For disse Tilførsler overstiger Indførselsværdien i 1915 den for 1914 med godt 1000 Mill. Kr.!

For Danmarks 3 store Udførselsartikler stiller Forholdet sig saaledes:

Af Smør indførtes:

Fra	1913 Cwts	1914 Cwts	1915 Cwts
Rusland	751,414	616,380	1,017,507
Sverige	332,331	270,138	129,505
Danmark	1,706,759	1,749,072	1,327,100
At overføre	2,790,504	2,435,590	2,474.112

*) Efter Trade and Navigation of the United Kingdom, London.

Fra	1913 Cwts	1914 Cwts	1915 Cwts
Overført...	2,790.504	2,435,590	2,474,112
Nederlandene	153,172	183,999	44,622
Frankrig	248,579	273,810	352,090
Amerikas foren. Stater	164	7,844	77,130
Argentina	72,418	55,704	82,947
Australien	588,399	433,802	371,670
Ny Zeeland	251,663	357,920	374,898
Kanada	813	3,151	24,401
Andre Lande	33,316	32,092	53,525
Ialt...	4,139,028	3,983,921	3,855,395

Tabellen viser, at Smørindførselen fra Rusland er vokset med 400,000 Cwts, men fra Danmark formindsket med 422,000 Cwts. Dette skyldes formentlig bl. a., at Mælkemængden her i Landet i 1915 har været noget mindre end normalt, særlig paa Grund af den mangelfulde Sommergræsning og den stedfundne Formindskelse af Besætningerne. Nederlandene, Sverige og Australien har ligeledes formindsket deres Tilførsler, medens de øvrige i Tabellen nævnte Lande har forøget dem, men Udslagene til den ene eller den anden Side er ikke meget store.

Af Bacon indførtes:

Fra	1913 Cwts	1914 Cwts	1915 Cwts
Danmark	2,334,945	2,714,707	2,063,221
Amerikas foren. Stater	1,803,371	1,522,958	3,529,599
Kanada	243,522	342,286	864,185
Andre Lande	476,052	518,029	66,372
Ialt...	4,857,890	5,098,080	6,523,377

Tilførselen fra Danmark er altsaa gaaet ned med ca. 650,000 Cwts, hvad der vel for en væsentlig Del skyldes den Tilbagegang, der har fundet Sted i vor Svinebestand: ved Kreaturtællingen i Juli 1914 udgjorde denne 2,5 Mill. Stkr., men ved Tællingen i Maj 1915 kun 1,9 Mill. Stkr., d. v. s. at den var formindsket med godt 23 pCt. De forenede Stater i Amerika har forøget deres Tilførsler med 2 Mill. Cwts, og fra Kanada er der indført over $^1/_2$ Mill. Cwts mere.

Af Æg indførtes:

Fra	1913 St. Hundr.	1914 St. Hundr.	1915 St. Hundr.
Rusland	11,453,277	6,870,827	3,074,156
Danmark	4,264,943	4,315,900	2,657,835
Tyskland	533,740	406,374	»
Nederlandene	977,350	1,192,286	874,013
Frankrig	702,281	632,947	1,970
Italien	845,789	874,193	4,
Østrig-Ungarn	833,651	911,674	»
Andre Lande	1,938,919	2,701,084	3,635,218
Ialt	21,579,950	17,905,285	10,247,960

Som man ser, har alle Hovedleverandørerne i meget betydelig Grad formindsket deres Kontingent, saaledes at Bretlands samlede Ægimport i 1915 var ca. 44 pCt. mindre end i 1914 og ca. 53 pCt. mindre end i 1913. For Danmarks Vedkommende maa Tilbagegangen antagelig for en væsentlig Del bl. a. søges deri, at da det i Fjor ofte var i høi Grad vanskeligt for ikke at sige umuligt at skaffe de Foderstoffer til Veje, som netop egner sig for Fjerkræet, var Ægproduktionen mange Steder betydelig mindre end normalt.

Værdien af det indførte danske Smør, Bacon og Æg er for de 3 sidste Aar i den engelske Statistik opgjort til:

	1913 £	1914 £	1915 £
Smør	10,657,589	11,038,637	10,221,398
Flæsk	8,865,670	9,936,454	9,128,847
Æg	2,296,843	2,546,979	1,863,527
Ialt	21,820,102	23,522,070	21,213,772

Disse 3 Produkters samlede Indførselsværdi var altsaa i 1913 ca. 397 Mill. Kr., i 1914 ca. 428 Mill. Kr. og i Fjor ca. 385 Mill. Kr.

De Svingninger, der har fundet Sted i Tilførslerne til Bretland af de her nævnte 3 Produkter er vel betydelige, men dog ikke saa store, som man paa Forhaand var tilbøjelig til at tro. — Ogsaa hvad Kornindførselen angaar har der fundet betydelige Svingninger Sted. Saaledes er t. Eks. Importen af Hvede, Byg og Havre fra Rusland, der i 1914 var henholdsvis

7 1/2, 5 1/2 og 1 Mill. Cwts, i 1915 gaaet ned til 0,8 Mill. Cwts Hvede og helt standset af Byg og Havre. Derimod er Hvedeindførselen fra Argentina vokset fra 6 1/2 til godt 12 Mill. Cwts og fra De forenede Stater fra 34 til 41 1/2 Mill. Cwts; fra det sidste Land kom der endvidere over 5 Mill. Cwts Havre mere end i 1914. Majstilførselen steg i Fjor med 9 1/2 Mill. Cwts, hvad der skyldes den større Indførsel fra Argentina (44 Mill. i 1915 mod 28 1/2 Mill. i 1914); derimod var Indførselen af Majs fra Donaulandene omtrent helt standset.

Endelig kan det anføres, at Kartoffelindførselen er gaaet meget betydelig tilbage. Den var 9 1/2 Mill. Cwts i 1913, 3 1/3 Mill. Cwts i 1914, men kun 2 Mill. i Fjor.

Hvorledes Tilførselen af Levnedsmidler vil stille sig i indeværende Aar, er ikke godt at sige, men endnu mere usikkert bliver Spørgsmaalet, naar Verdenskrigen er forbi. Maaske vil Storbritanniens Forsyning med Levnedsmidler glide ind i sit gamle Leje, men muligvis vil nye Traktat- og Toldforhold bringe større eller mindre Afvigelser i det tilvante. Den, der lever, vil faa det at se.

Boganmeldelser.

Statistisk Aarbog 1915. Udgivet af Det statistiske Departement. 234 Sider. (G. B. N. F. Kbenh.).

Som sædvanlig udkom Aarbogen i December Maaned og bringer en Rigdom af Oplysninger om de fleste af de Forhold, som herhjemme lader sig statistisk behandle. Selvfølgelig kan Aarbogen ikke bringe samlede Opgørelser for Aaret 1915, da dette ikke var forbi, da Haandbogen udkom, men for 1914 bringer den forskellige, hidtil ikke offentliggjorte, Opgørelser — saaledes over vor samlede Ind- og Udførsel i dette Aar. For første Gang i vor nyere Handelshistorie viser Handelsbalancen sig at være gunstig for os, idet vi, selvfølgelig paa Grund af Verdenskrigens Indflydelse i Aarets sidste 5 Maaneder, har indført mindre og faaet vore vigtigste Udførselsartikler bedre betalt end sædvanlig.

I de sidste fem Aar havde vor Ind- og Udførsel følgende Værdi:

	Indført til Forbrug her i Landet Mill. Kr.	Udført af danske Varer Mill. Kr.
1910	577	490
1911	623	537
1912	739	597
1913	777	637
1914	718	780

For de vigtigste Landbrugsprodukters Vedkommende havde Udførselen af indenlandske Varer følgende Værdi i 1914 og 1913:

	1914 Mill. Kr.	1913 Mill. Kr.
Heste	102.5	20.7
Hornkvæg	58.0	48.0
Flæsk	179.8	161.7
Okse- og Kalvekød	16.4	13.9
Smør	213.0	200.3
Mælk og Fløde	12.1	22.6
Æg	36.2	33.0
Huder og Skind	16.8	13.5

Hvad man særlig lægger Mærke til i denne Tabel, er den vældige Stigning i Eksportværdien for Heste, en Stigning der dels skyldes den forøgede Udførselsmængde og dels de højere Priser: i 1913 udførte vi kun 27.913 Heste, men i 1914 95.710, og den gennemsnitlige Eksportpris pr. Hest var henholdsvis ca. 740 Kr. og 1070 Kr. De i 1914 opnaaede Priser var i Virkeligheden endnu bedre, end hvad der fremgaar af disse to Tal. Thi i 1913 bestod vor Udførsel af vort sædvanlige gode Hestemateriale, medens der i 1914 i de 3—4 Maaneder, da Eksporten gik over alle Bredder, udførtes en stor Mængde »Hestepøbel«, rene Udskudsheste, som under almindelige Forhold aldrig kunde været solgte. Men alligevel var den gennemsnitlige Udførselsværdi pr. Hest ca. 330 Kr. højere i 1914 end i 1913.

Vor Udførsel af indenlandske Landbrugsvarer til Storbritannien og Tyskland havde følgende Værdi i 1914 og 1913:

	Storbritannien		Tyskland	
	1914 1000 Kr.	1913 1000 Kr.	1914 1000 Kr.	1913 1000 Kr.
Levende Dyr	14	43	160.220	68.080
Flæsk, Kød m. m.	178.886	162.364	24.502	19.215
Smør, Fløde, Mælk og Ost	186.093	180.081	23.800	26.293
Æg	34.349	31.421	1.626	1.322

Naar Hestenes undtages, gav i 1914 de 5 Maaneders Krigstilstand sig ikke meget store Udslag i vor Landbrugsudførsel. Anderledes vil Forholdet stille sig, naar Tallene for 1915 engang foreligger.

I Aarbogens »internationale Oversigter« lægger man særlig Mærke til en ny Tabel, »The Economist's« Pristal. Disse er beregnede paa 22 Varegruppers Pris med Basis i Femaaret 1901—05. Pristallene var for:

	Korn og Kød	The, Sukker, Smør og Kolonialvarer
1901—05	500	300
Juli 1914..	579	352
August — ..	641	369
December — ..	714	415
April 1915..	847	440
Juli — ..	839	440
Oktober — ..	834	444

Den Nød, som Dyrtiden har bragt med sig, belyses bl. a. ved Hjælpekassernes Virksomhed i Finansaarene 1913—14 og 1914—15. Det første Aar beløb Understøttelserne sig til 1.6 Mill. Kr., det sidste Aar til 5.8 Mill. Kr.

Blandt de nye Oplysninger, Aarbogen bringer, er en Opgørelse over Tyende- og Daglejerlønnen i Landbruget i Aaret 1915. Sammenlignet med de tilsvarende Opgørelser for Aarene 1905 og 1910 stiller Forholdet sig saaledes for hele Landets Vedkommende:

Gennemsnitlig Aarsløn for Tyende

	Mænd				Kvinder			
	Sommer	Vinter	Kostens Værdi	Ialt	Sommer	Vinter	Kostens Værdi	Ialt
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
1915....	290	156	354	800	158	110	298	566
1910....	239	125	263	627	129	91	228	448
1905....	184	95	230	509	102	71	197	370

Faste mandlige Daglejere paa egen Kost

	Gennemsnitlig Dagløn			Gennemsnitlig Aarsløn
	Foraar og Sommer	Høst	Vinter	
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
1915.....	2.85	3.32	2.15	783
1910.....	2.35	2.80	1.75	680
1905.....	1.95	2.42	1.44	580

Pengelønnen for saa vel Karle som Piger er altsaa i de sidste 5 Aar steget mellem en Sjettedel og en Femtedel. Tages Kostværdien med i Betragtning, er Husbondens Udgift til Løn og Kost saa vel for det mandlige som for det kvindlige Tyende over 25 pCt. større i 1915 end i 1910. For Daglejernes Vedkommende er Aarslønnen stegen med godt 100 Kr. i de sidste 5 Aar.

Statistisk Aarbog er en af de nyttigste Haandbøger, som udkommer herhjemme. I den vil man kunne hente sig megen Viden om vore Samfundsforhold og ved dens Hjælp kunne kontrollere mange af de Spørgsmaal, der er under Debat i Rigsdagen, i Pressen eller Mand og Mand imellem.

Rentabilitets-Fodringsforsøg med Jerseykvæg til Belysning af Roernes Produktionsværdi. Af Professor *Harald Goldschmidt.* (G. B. N. F., København.)

Siden den første Beretning om Rentabilitets-Fodringsforsøg med Malkekøer udkom (1903), har Professor *Harald Goldschmidt* udgivet vel et Dusin Skrifter om Fodring, dels som direkte Forsøgsberetninger, dels som Foredrag og Redegørelser. Prof. *G.* har gennem disse Forsøg gjort et godt og lødigt Arbejde, og det er udenfor al Tvivl, at der i økonomisk Henseende kan vindes en Del ved at følge Professorens Forslag.

Det ligger udenfor Tidsskriftets en Gang afstukne Ramme at komme dybere ind paa de nu udkomne Forsøgsresultater, hvor fristende det ellers kunde være, og jeg skal her indskrænke mig til kortelig at resumere Resultaterne:

Professoren mener at kunne konstatere, at man — saa fremt man ikke ønsker at forbedre Køernes Huld, men kun ønsker at udnytte Dyrene i Mælkeproduktionens Tjeneste — ikke bør forøge Roefoderet udover, hvad der stemmer med Rentabilitets-Fodringsprincippet.

Forøgelse af Roemængden forøger ikke Mælkemængden i paaviselig Grad, men vel Mælkens Fedme, og denne Forøgelse kan værdsættes til 0,9 Øre for 5 kg Roer, naar Smørfedtet sættes til Kr. 2,40. — Forøgelsen af Roemængden — stadig som Tilskud til et efter Rentabilitets-Fodringsprincippet sammensat Foder — har bidraget til at forøge Køernes Huld.

Dette er vistnok Hovedresultatet af Forsøgene, som burde omplantes paa vort danske Kvæg, før man kan føle sig ganske sikker paa Resultaterne. Iøvrigt henvises til selve Bogen.

Det vilde være interessant, om man en Gang kunde faa et Forsøg i Gang for at vise, om Køernes Huld og Mælkeydelse saa vel som Mælkens Fedme og Rentabiliteten vil ændres ved udelukkende Fodring med hjemmeavlet Foder.

G. Ellbrecht.

Det kgl. Selskap for Norges Vel's Undersøgelser over Landbrugets Driftsforhold: Regnskapsresultater fra norske gaardsbruk, regnskapsaaret ¼ 1913—¼ 1914. (Tredje regnskapsaar). Ved *Haakon Five.*

Den foreliggende Beretning, som er den tredje i Rækken af denne Art, adskiller sig nærmest fra sine Forgængere derved, at den omfatter et betydeligt større Antal Regnskaber, saaledes at en Gruppering af Materialet efter forskellige Hensyn bedre lader sig gennemføre, ligesom en nærmere Omtale af de enkelte Landbrug bliver mulig, uden at Anonymitetsprincipet brydes*).

Medens Antallet af Landbrug, der i de to foregaaende Aar afgav Materiale til Undersøgelserne, var henholdsvis 39 og 41, saa er Tallet i 1913—14 steget til 73, hvoraf 39 deltager i Undersøgelserne første Gang, medens Resten er Gengangere fra tidligere Aar. En Gruppering af Ejendommene efter Beliggenhed, Størrelse, Kapitalstyrke og Driftsforhold viser, at de forskellige Landsdele frembyder betydelige Forskelligheder, og da tilmed Vejrforholdene har været væsentlig forskellige i de enkelte Dele af Landet, fremviser disse ret afvigende Tal for Landbrugets Rentabilitet. En sammentrængt Oversigt over de nævnte Forhold findes i omstaaende Tabel (S. 108).

Som det fremgaar af denne Oversigt, har det økonomiske Resultat været bedst paa Østlandet, hvor Ejendommene er relativt store, og hvor en forholdsvis stor Del af Arealet aarligt besaas. Det er imidlertid ikke alene disse Forhold, der hæver Rentabiliteten paa Østlandet, men tillige den Omstændighed, at Høsten i 1913 var betydelig bedre Øst paa end paa Vestlandet. At Ejendomsstørrelsen, eller rettere Størrelsen af Indmarksarealet, imidlertid har haft en ikke ringe Indflydelse paa Rentabiliteten, viser Grupperingen af Ejendommene paa Vestlandet, idet de mindste Ejendomme her, efter at der er regnet med et rimeligt Vederlag for Familiens eget Arbejde, slet ikke er i Stand til at yde nogen positiv Rente af den i Ejendommene nedlagte Kapital, medens den næste Størrelsesgruppe dog forholder sig noget gunstigere, og den tredje Gruppe endog møder med en Forrentningsprocent, der ligger højere end Gennemsnittet for Østlandet. Men Antallet af Landbrug i denne Gruppe er meget lille (6), og ser man nærmere til, er det særlig et enkelt, meget kapitalstærkt Brug med en Forrentningsprocent paa 11,54, der hæver Gennemsnittet.

*) En nærmere Omtale af Principerne for Bogføringen saavel som for de derpaa baserede Undersøgelser findes i nærv. Tidsskrift 1914 p. 145 o. frd.

En nærmere Udredning af Aarsagerne til den vekslende Rentabilitet kan der imidlertid ikke blive Tale om her; de, som maatte ønske at studere Spørgsmaalet mere indgaaende, maa gaa til selve Beretningen, hvor der i et Afsnit paa ca. 40 Sider er gjort udførligt Rede for de forskellige Forholds Indflydelse paa Rentabiliteten i de enkelte Brug. For norske Læsere, og særlig for Deltagerne i Undersøgelserne, frembyder dette Afsnit megen Interesse, idet der til Omtalen af de enkelte Brug knytter sig tabellariske Oversigter, som gør Sammenligningen fra Brug til Brug og fra Gruppe til Gruppe meget let.

Foruden Hovedafsnittet vedrørende selve Landbrugets Rentabilitet indeholder Beretningen interessante Afsnit vedrørende Husholdningsudgifterne, Landbrugernes Nettoindtægt og det private Forbrug.

Ved den anvendte Fremgangsmaade bliver det muligt at beregne Udgiften for en normal Kostdag temmelig nøje for hver enkelt Gaard. Gennemsnitlig udgør denne Udgift for de enkelte Landsdele følgende Værdier, angivet i Øre pr. Dag:

	Østlandet	*Vestlandet*	*Namdalen*	*N. Østerdal*
Minimum.....	74	54	87	80
Maksimum.....	132	138	145	107
Middel	**108**	**81**	**107**	**92**

Landmandens Nettoindtægt sammensættes af Arbejdsvederlag + Renteindtægt af den Del af Kapitalen, der ikke er laant.

Som Arbejdsvederlag er regnet den normale Arbejdsløn paa Egnen, idet de af Familiens Medlemmer, som ikke modtager direkte Løn, er omregnede i voksne Mænd og Kvinder efter en bestemt Skala. Som Normalrente for den laante Kapital regnes $4^1/_2$ %.

Tages Hensyn ogsaa til den Indtægt, som skyldes Skoven, Bierhverv og Husholdning, faas følgende Gennemsnitstal pr. Brug. (Se Tabellen Side 109).

Forskellen mellem det opnaaede Renteudbytte (Driftsindtægt ÷ Driftsudgift) og Renteudgiften af den samlede Aktivkapital, beregnet efter $4^1/_2$ %, betegnes af Forfatteren som »Nettoavkastningsdifference«, og alt efter som denne er positiv eller negativ, vil den komme til at forøge eller formindske den forud beregnede Arbejdsfortjeneste. Tallene i Tabellens nederste Linje er altsaa den beregnede Nettoindtægt pr, voksent Familiemedlem under Forudsætning af, at hele

Landsdel, Gruppe	Øst-landet	Vest-landet	Nam-dalen	Nordre Øster-dalen	Vestlandet		
					I	II	III
Antal Gaarde	21	39	8	4	16	17	6
Indmarksareal ha*)	25,21	6,40	17,05	11,78	3,38	7,15	12,34
Besaaet Areal i pCt.	40,8	16,40	20,9	15,7	14,5	15,8	20,8
Samlet Laandbrugskapital pr. ha Kr.	1620,00	2493,90	1157,20	1698,50	2861,40	2153,20	2147,40
Rene Driftsindtægter — —	371,40	396,40	261,80	409,70	429,20	378,50	359,90
— Driftsudgifter — —	286,50	360,60	214,20	356,30	453,20	318,30	233,80
Nettoudbytte — —	84,90	35,80	47,60	53.40	÷24,00	60,20	126,10
Forrentningsprocent —	**4,82**	**0,50**	**4,10**	**3,04**	**÷ 2,53**	**1,65**	**5,33**

*) Ved Indmark forstaas det dyrkede Areal + den Del af det »naturlige« Græsareal, som støder nærmest op til dette, og som er ryddet for Skov og Krat samt eventuelt afgrøftet, men som endnu aldrig har været under Plov.

Landsdel	Øst-landet	Vest-landet	Nam-dalen	N. Øster-dal
Arbejdsfortjeneste .... Kr.	2088,61	1715,31	1545,99	2569,90
Renteindtægt ..... —	2138,78	570,43	1717,43	868,09
Ialt Nettoindtægt .... Kr.	4227,39	2285,74	3263,42	3437,99
Nettoindtægt pr. voksent arbejdende Familiemedlem..... Kr.	1509,78	846,57	1483,37	838,53
Nettoindtægt efter Forrentning af den samlede Aktivkapital med 4½ pCt. ..... Kr.	901.44	492,44	687,17	555,30

Aktivkapitalen var laant og forrentet med 4½ %, hvortil dog yderligere bemærkes, at den Del af Arbejdsudgiften i Husholdningen og af Husholdningskapitalens Forrentning, som falder paa Familiens egne Kostdage, ikke er medregnet i disse Tal. Grunden hertil er, at den norske Lov tillader Fradrag af denne Udgift (Indtægt) ved Angivelsen af den skattepligtige Indtægt.

I sidste Afsnit er givet nogle interessante Oplysninger om det private Forbrug og dettes Fordeling paa Kostudgifter og andre Udgifter. Det viser sig, at de gennemsnitlige Kostudgifter svinger fra 50 % af det samlede Forbrug paa Østlandet til 68 % for de mindste Landbrug paa Vestlandet. Interessant er det endvidere at se, hvor store Svingninger der er i Forbruget pr. voksen Mand, naar man sammenligner de enkelte Landsdele. Højest kommer Østlandet med 828 Kr. pr. Mand aarlig, lavest Smaabrugene paa Vestlandet med ca. 460 Kr.

Sammenligner man Forbruget med Nettoindtægten af Landbrug, Skovbrug og andet Erhverv, efter at den samlede Aktivkapital er forrentet med 4½ %, viser det sig, at Forbruget i alle Landsdele gennemsnitlig har været større end Nettoindtægten pr. Brug; det vil altsaa sige, at dersom Landmændene ikke selv ejede noget af den i Bedriften anbragte Kapital, vilde de i det paagældende Aar, forudsat at Forbruget under disse Omstændigheder var det samme, have forøget

deres Gæld med det Beløb, som Forbruget er større end Nettoindtægten, i dette Tilfælde med 100—300 Kr. pr. Ejendom, beregnet som Middel for de forskellige Landsdele.

O. H. Larsen.

Fodringslære. Af *H. J. Rasmussen.* 245 Sider. (August Bangs Boghandels Forlag. Københ.).

Landbrugets Kulturplanter. Af *K. Hansen* og *O. Christensen.* Niende Udgave. 223 Sider. (August Bangs Boghandels Forlag. Københ.).

Uorganisk Kemi. Udarbejdet til Brug ved Landboskoler og Folkehøjskoler af *Chr. Christensen* og *J. Aagaard,* Tune Landboskole. Trettende Udgave. 107 Sider. (August Bangs Boghandels Forlag. Københ.).

Brødundersøgelser. Grov eller fin Formaling. Klidens Fordøjelighed. 7. Beretning fra *M. Hindhedes* Kontor for Ernæringsundersøgelser. 48 Sider. (Jacob Lunds medicinske Boghandel. Københ.).

Beretning fra Statsanstalten Dansk Frøkontrol for det 44. Arbejdsaar 1914—15. Ved *K. Dorph-Petersen.* 59 Sider. (Københ.).

Beretning om lokale Markforsøg udførte paa Fyn i Sommeren 1915. Samlet og bearbejdet af Planteavlsudvalget for De samvirkende Landboforeninger i Fyns Stift ved Konsulent *H. Kryger Larsen.* 156 Sider. (Odense).

Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskoles Bibliotek.

Forøgelse i Oktober—November 1915.

Svensk:

Barthel: Långtidspasteurisering av mjölk. Stockh. 1915. 41 S.
Bengtsson: Våra fodermedel. Stockh. 1915. 40 S.
Feilitzen: Om betesvallarna på torfjord vid Flahult och Storestorp. Jönk. 1015. 55 S.
Haglund: Bidrag till frågan om ystningsvärdet hos mjölk med olika sammansättning. Stockh. 1915. 29 S.
Karlsson: Rotfruktsförädlingen på Svalöf. Malmö 1914. 16 S.
Rhodin: Försök med olika metoder vid igenläggning av åkerjord till gräsvall. Stockh. 1915. 16 S.
Wærn-Bugge: Hemslöjden i småbrukarehemmen. Stockh. 1915. 32 S.
Åmark: Spanmålshandel och spanmålspolitik i Sverige 1719—1830. Stockh. 1915. 387 S.
Östergren: Något om skördestatistik. Stockh. 1915. 56 S.

Tysk:

Augstin: Die Weidewirtschaft. Berl. 1915. 240 S.
Berger: Die Agaven. Beiträge zu einer Monographie. Jena 1915. 288 S
Fleischmann: Lehrbuch der Milchwirtschaft. 5. Aufl. Berl. 1915. 597 S.
Güldenpfennig: Studien üb. die Beschaffenheit der Wolle von reinblütigen Schafen und Somali-Kreuzungen. Halle 1914. 77 S.
Käppeli: Das Simmentalervieh der Schweiz. 2. Aufl. Bern 1915. 150 S.
Keilhack: Tropische und subtropische Torfmoore auf Ceylon und ihre Flora. Berl. 1915. 28 S.
Pauli: Produktionskostenberechnung in bäuerlichen Betrieben mit besonderer Berücksichtigung der Milchproduktion. Jena 1913. 333 S.
Plehn: Das Trockenfarmen im Westen der Vereingten Staaten. Hamb. 1913. 39 S.
Todorovic: Biometrische Studien über das Wachstum weiblicher Pinzgauer und Murbodener Rinder. Bern 1913. 35 S.
Wecke: Die frühzeitige Feststellung der Trächtigkeit bei den Haustieren. Berl. 1915. 56 S.

Engelsk:

Foght: Rural Denmark and its shools. New York 1915. 355 S.
Government crop reports, their value, scope, and preparation. Wash. 1915. 27 S.
Hansen: Co-operative tests of Alfalfa from Siberia and european Russia. Mitchell 1913. 122 S.

Mindre Meddelelser.

Tørveproduktionen i Danmark. Som det vil erindres, udsendte Landbrugsministeriet i Sommeren 1915 et Cirkulære, hvori der rettedes en Opfordring til Moseejerne om at forøge Tørvetilvirkningen. Det statistiske Departement har søgt at danne sig et Overblik over, i hvilken Grad den Anledning, der har været til Produktionens Udvidelse, er bleven benyttet, og Resultatet er meddelt i »Statistiske Efterretninger«, Nr. 22. I Følge Departementets Redegørelse er Produktionen i 1915 ca. 240 Mill. Stkr. eller 12 à 15 pCt. større end i 1914. Gennemsnitsvægten pr. Tørv kan paa det nærmeste ansættes til 400 à 450 g pr. Stkr., saaledes at Stigningen i Produktionens samlede Vægt bliver 12 à 15.000 Tons. I Forhold til vort Forbrug af Kul og Kokes, der andrager ca. 3½ Mill. Tons, er dette jo kun en ganske ubetydelig Mængde.

Afsætningsforholdene har utvivlsomt i 1915 været bedre end tidligere; Efterspørgselen har været livligere og Priserne for Maskintørv højere i alle Landsdele. Gennemsnitsprisen for hele Landet er opgjort til ca. 5 Kr. 20 Øre pr. 1000 Stkr. mod 4 Kr. 55 Øre i 1914. Prisstigningen er altsaa ca. 15 pCt. For skaarne Tørv har Prisen i 1915 været ca. 4 à 4¼ Kr. mod ca. 3½ Kr. i 1914.

Foredrag i Landhusholdningsselskabet. I Februar Maaned er der fastsat følgende Foredrag:

Onsdagen d. 16. Kl. 8. Statskonsulent *J. Jensen:* Hesteavlens nuværende Stilling og Fremtidsudsigter og Konsulent *G. Ellbrecht:* Mælkeribrugets nuværende Stilling og Fremtidsudsigter.

Onsdagen d. 23. Kl. 8. Statskonsulent *P. A. Mørkeberg:* Svineavlens nuværende Stilling og Fremtidsudsigter og Statskonsulent *Axel Appel:* Kvæg- og Faareavlens nuværende Stilling og Fremtidsudsigter.

Mælkeribruget i Danmark 1915.

Af Professor *Bernhard Bøggild.*

Nu har det i 30 Aar været overdraget mig af Tidsskriftets vekslende Redaktører at skrive den aarlige Mælkeriberetning; men aldrig før har jeg haft et Aar at skildre som det nu forløbne. — Ikke alene har Verdenskrigen hele Aaret spredt Rædsel og Ulykker rundt om os og foraarsaget Utryghed og talrige Vanskeligheder indenfor vort lille Lands Omraade, men tilmed har vi hele Aaret haft talrige Tilfælde af Mund- og Klovesyge, vi har haft Foderknaphed, haarde Frostangreb baade i Slutningen af Juni og i September, Sommertørke og talrige Indgreb fra Regeringens Side i den personlige Handlefrihed, som Nutidens Landmænd tidligere aldrig har kendt Mage til. Og nu, da Aaret er forbi, maa vi dog prise os lykkelige ved, som det er gaaet. Vi har vedblivende kunnet bevare vor Neutralitet, og det danske Husdyrbrug og Mælkeribrug er kommet forholdsvis godt igennem alle Vanskeligheder og har, som i saa mange tidligere Aar, været en god og solid Indtægtskilde, som der er blevet værnet godt om af de forskellige Organisationer, blandt hvilke særlig De danske Mejeriforeningers Fællesorganisation har gjort et godt Arbejde.

Høsten i 1914 havde givet et meget forskelligt Udbytte i de forskellige Egne, og da der mange Steder kun var meget smaa Beholdninger af Halm og Hø, og da Turnips og Rutabaga ogsaa mange Steder kun havde givet smaa Afgrøder, og Tilførslen af Oliekager og andre Han-

delsfoderstoffer formedelst Krigsforholdene var meget usikker, og Kul og alle indførte Varer var stærkt stigende i Pris, mente de fleste Landmænd det rigtigst at spare paa alle tilstedeværende Beholdninger. — Man søgte først og fremmest at udnytte den tilstedeværende Efteraarsgræsning saa nøje som muligt, og deraf fulgte, at mange Steder fandt Indbindingen saa sent Sted, endog for Malkekøernes Vedkommende, at efter Forlydende mange Landmænd senere maatte fortryde, at de havde ladet Køerne tabe saa meget i Mælkemængde, at det ikke senere lykkedes at faa dem til at give det sædvanlige Udbytte.

En medvirkende Aarsag til Nedgang i Mælkemængden først paa Vinteren var det ogsaa, at de høje Priser paa Handelsfoderstoffer og den stærke Efterspørgsel efter saavel Heste som Kvæg og Svin til Slagtning foranledigede, at man i de fleste Egne af Landet i usædvanlig Grad formindskede Besætningerne ved Salg til gode Priser ikke alene af Heste og Svin, men ogsaa af Køer. Og dertil kom, at Mund- og Klovesygen ogsaa bidrog til at formindske Mælkemængden først i December paa Øerne og senere ogsaa i Jylland.

Heldigvis blev Vinteren mild. Der kom nok noget Sne i Slutningen af November, men det blev snart igen Tøvejr, og Vejret vedblev at være mildt indtil 6. Januar. — Der kom da en Frostperiode, men det var kun i det nordlige Jylland, at der kom saa meget Sne, at der i Midten af Maaneden blev Togstandsninger og Vanskeligheder for Mælkevognene at naa frem gennem Snedriverne. Den sidste Halvdel af Januar gav kun saa meget Frost, at der netop blev Lejlighed til at faa samlet Is nok til at fylde Ishusene.

Allerede 2. Februar blev det atter Tøvejr, og ved Maanedens Midte viste Eranthis og andre Foraarsbebudere sig i vore Haver, men omtrent samtidig (18. Februar) spredte »den tyske Blokade af alle Englands Kyster« stor Ængstelse for, hvorledes det skulde gaa saavel med de haardt tiltrængte Tilførsler

af Foderstoffer som med vor Eksport til England. Nogle danske Skibe med Oliekager, Majs m. m. blev sænkede i den sydlige Del af Vesterhavet, og et Par store tyske Luftskibe strandede ved Fanø Vesterhavsbad og ved Blaavandshuk; men de danske Englandsbaade vedblev dog at sejle og undgik vidunderligt de talrige Miner, af hvilke mange drev i Land baade paa Jyllands og Norges og Sveriges Kyster, saaledes at den af Mælkerier og Slagterier oprettede Krigsforsikring i 1915 ikke har haft et eneste Havaritilfælde at erstatte, og store Forsikringsbeløb er saaledes hidtil sparede.

Skibsfarten holdtes nogenlunde gaaende; men Fragterne steg og dermed Varepriserne. Særlig Kul og Foderstoffer var ofte vanskelige at faa i sædvanlig Kvalitet og i tilstrækkelig Mængde, og f. Eks. Havre svingede fra 17 til 32 Kr. pr. 100 kg, Majs fra 16 til 24 Kr. og 43 pCt.'s Bomuldsfrøkager fra $15^1/_2$ til 24 Kr. pr. 100 kg, hvorhos Regeringens Forbud f. Eks. mod Opfodring af den hjemmeavlede Rug var et usædvanligt Indgreb i den danske Bondes Handlefrihed og følte sig særlig trykkende i de Egne af Jylland, hvor man vitterlig havde dyrket Rugen for som sædvanlig at opfodre en Del af den. Skummetmælk blev en efterspurgt Vare til Fodring af Kalve, som man søgte at opdrætte i størst muligt Antal, og de høje Priser paa Havre og Hø foranledigede, at man paa mange Mælkerier vedtog at forhøje Betalingen for Mælkekørselen for at støtte Kuskene, der jo i Reglen hører til de i økonomisk Henseende mest vanskelig stillede Andelshavere.

I Marts fik vi flere Gange Frost og Sne. Den 19. Marts kom der endog en haard Snestorm fra Nordost med 5—6 ° Kulde, og Maaneden ud vedblev det at være koldt og raat Vejr, saa at Jorden endnu i Paasken i Begyndelsen af April var helt ubekvem. Vejene var tunge at færdes paa i det ofte taagede Vejr, og man længtes meget efter Foraarsgræsset for ved dets Hjælp at faa Mælkemængden forøget. I Marts og April fandt man Smørprisen lav i Sammenligning med Prisen paa Foder-

stoffer, og de høje Ostepriser gav nok Ostehandlerne noget at tænke paa, men gav ikke mange Penge til Andelshaverne, fordi de fleste Mælkerier kun havde lidt Mælk at lave Ost af; Andelshaverne kunde ikke undvære den.

Det var først i Slutningen af April, at vi fik smukt Foraarsvejr, og i de første Dage af Maj faldt der en velgørende Regn, hvorefter Græsset kom godt frem, saaledes at det blev muligt at lade Køerne komme noget ud og derved spare paa det kostbare Kraftfoder. Men midt i Maaneden fik vi nogle Dage med kold Regn og Storm, saa at meget Kvæg helst maatte have været taget i Hus igen — i hvert Fald om Natten —, og det var først i Pinsedagene, 23.—24. Maj, at vi fik den længe ønskede Varme.

Det frodige Foraarsvejr blev dog kun af kort Varighed. Allerede i Begyndelsen af Juni blev Vejret temmelig tørt, og med Ængstelse hørte man om talrige Udbrud af Mund- og Klovesyge. Landmændene ønskede Regn, men lige ved St. Hansdag (22.—23. Juni) fik vi Nattefrost, saaledes at talrige Kartoffelmarker i Jylland og den nordlige Del af Fyn blev sorte, Rugen tog Skade i Toppen, og Græsset blev standset i Væksten, saaledes at Udsigterne til en god Avl i betydelig Grad forringedes. Mange Landmænd maatte lade Køerne afgræsse de Kløvermarker, der var bestemte til Høslæt, og enkelte Steder maatte man endog i Begyndelsen af Juli lade Køerne komme i Engene for dog nogenlunde at holde Mælkemængden oppe, og de fleste Mælkerier fik ingenlunde den Mælkemængde, man havde ønsket, særlig for at kunne udvide Osteproduktionen. — Priserne baade paa Ost, Smør og Sødmælk til Byerne steg, men man kunde ikke tilfredsstille Efterspørgslen, og i hele Juli Maaned var der Uro og Ængstelse i Luften. Der faldt vel en Del Tordenbyger, der nogle Steder gjorde Gavn, men de foraarsagede ogsaa mange Ildebrande, og Vejret var vedvarende koldt og blæsende, og særlig paa de lette Jorder

frygtede man Misvækst og Fodermangel, og mange Køer blev solgte; men de blev jo højt betalte.

I Begyndelsen af August blev det heldigvis bedre. Der kom hyppig Regn, og Vejret var køligt, saa Høsten trak lidt ud og blev forholdsvis sen; men det var godt. Græsset blev igen frodigt, og i det smukke Septembervejr blev Kornhøsten godt bjærget. Mængden af Halm blev lille, men Kærneudbyttet blev bedre, end det havde set ud til. Rodfrugtmarkerne kom sig godt, og Efteraarsgræsningen blev mange Steder endog ualmindelig god, indtil Nattefrosten 17.—18.—19. September standsede Væksten og vel ogsaa blev en Ulempe for Køerne; men meget Kvæg blev dog ude til langt ind i Oktober, da omsider en slem Nattefrost 25. Oktober standsede al Plantevækst og beskadigede mange Roer.

Det var saaledes med mange Vanskeligheder og Engstelser, at Aaret forløb, og endnu skal det i saa Henseende nævnes, at der jo er en stor Mængde Varer, som man i Nutidens Landbrug og Mælkeribrug er vant til at betragte som Nødvendighedsartikler, og som man plejer at skaffe sig med kort Varsel pr. Brev eller Telefon, men som det nu under Krigen blev vanskeligt og dyrt at faa. Det er ikke alene Kul, Foderstoffer, Kunstgødninger og alle Slags Kemikalier, hvoraf Forsyningerne er blevne uregelmæssige og dyre. I Efteraaret 1914 og i Løbet af Vinteren blev det galt med Smørsalt, Olie, Pergament, Smørfarve, Osteløbe m. m., som Mælkerierne nu vilde forsyne sig med, men hvoraf Fabrikanter og Handlende kun raadede over meget begrænsede Partier. — F. Eks. Osteløbefabrikanterne, der plejer at faa russiske Løber, maatte nu opfordre danske Slagtere og Landboere til at tage Vare paa Kalveløberne. Og trods Forbud mod Udførsel af en lang Række Varer er disse dog stegne i Pris, og Driftsudgifterne ved Produktionen af Mælk og Mælkeriprodukter er jo derved efterhaanden stegne i betydelig Grad, samtidig med at Lønninger til Arbejdere og Medhjælpere i Landbrug og Mælkeribrug maatte forhøjes,

noget fordi en Del Mandskab stadig holdes inde ved Sikringsstyrken, men dog mest fordi Prisstigningen paa alle Fornødenheder i de fleste Husholdninger er bleven følt som en hidtil ukendt Dyrtid.

Paalidelig Belysning af de vigtigste af disse Forhold angaaende Landets Indførsel og Udførsel maa man savne i Aar, da Statistisk Departement tilbageholder de i saa Henseende nødvendige Oplysninger, men i dette Tilfælde kan det derfor være af desto større Interesse at undersøge Resultaterne af Aarsregnskaberne paa nogle Andelsmælkerier, og heldigvis kan vi atter i Aar benytte de samme 5 Mælkeriers Aarsregnskaber, som nu i mange Aar velvillig har været stillede til Raadighed.

Det fynske Andelsmælkeri, hvis Regnskab har været omtalt i de elleve foregaaende Aarsberetninger, har i Aaret 1. November 1914 til 31. Oktober 1915 modtaget 8,121,628 Pd. Sødmælk i Sammenligning med, at der i 1913—14 blev modtaget 8,754,700 Pd. og i 1912—13 8,462,700 Pd., hvorhos det maa erindres, at Mælkemængden i 1913—14 vilde være bleven meget større, om ikke Krigen var udbrudt, og Folk for at spare paa Kraftfoderet havde ladet Køerne gaa alt for længe ude om Efteraaret, saaledes at Mælkeriet i September og Oktober 1914 kom til at modtage daglig indtil 3000 Pd. Mælk mindre end paa samme Tid de foregaaende Aar. — Her ses altsaa Nedgangen i Mælkeproduktionen i Efteraaret 1914 at være fortsat ind i 1915, idet Andelshaverne, efter Mælkeribestyrerens Meddelelse, vedblivende sparede paa de dyre Oliekager og endog begyndte at sælge en Del af Køerne; og det var først Tid efter anden hen mod Vinterens Slutning, at man, opmuntret af de gode Priser paa Smør og Ost, begyndte at fodre noget bedre, saaledes at den sædvanlige Mælkemængde efterhaanden atter blev naaet.

Mælkeforbruget til 1 Pd. Smør, der i 1913—14 og i 1912—13 var henholdsvis 25.5 og 25.4, har i 1914—15

kun været 24.55 Pd., altsaa særdeles gunstigt, og Smørprisen, der i de nævnte to Aar var henholdsvis 105.6 og 102.9 Øre pr. Pd., har i 1914—15 været 136.87 Øre pr. Pd. — Skummetmælk og Kærnemælk afregnes her Andelshaverne til 3 Øre pr. Kande, og dernæst maa det bemærkes, at i den ret betydelige Butikshandel har Prisen for Skummetmælk og Kærnemælk hele Aaret kun været 2 Øre pr. Liter, medens der for Sødmælk blev taget 10 Øre og først efter 12. Oktober, da Smørprisen steg til 205 Øre pr. Pd., 15 Øre pr. Liter, hvilket maa siges at være meget lave Priser, naar der ses hen til Priserne, som opnaaedes ved Salg af Smør og Ost; men man har fundet sig i Tabet og holdt de nævnte lave Detailpriser for her, som mange andre Steder, at hjælpe Smaafolk.

Osteproduktionen, siger Mælkeribestyreren, har i Aar været en ren Guldgrube. Ost har været let at sælge til høje Priser, og den Blandingsost, der sidste Aar kostede 25 Øre pr. Pd., er i Aar blevet betalt med 60—62 Øre pr. Pd. og endda i ret frisk Tilstand; men til Leverandørerne og i Detailhandelen blev man staaende ved en Pris af 25—30 Øre pr. Pd. — Der er til Osteproduktion anvendt 1,390,000 Pd. Skummetmælk og Kærnemælk samt 226,000 Pd. Sødmælk, og omtrent Halvdelen af Osten er solgt hjemme til de nævnte lave Priser, men desuagtet viser Osteregnskabet et Overskud af over 20,000 Kr.

Trods de nævnte lave Priser i Detailhandelen og til Andelshaverne bliver Nettoudbyttet, hvortil Mælken er udbragt, 23.82 Øre pr. Kande, altsaa meget nær 6 Øre pr. Pd., medens det tilsvarende Tal for 1913—14 var 4.5 Øre pr. Pd.

Det samme store, meget mønsterværdige jyske Andelsmælkeri med stor Osteproduktion, som har været omtalt hvert Aar siden 1894, har i Aar indsendt omstaaende Regnskab for Tiden 30. Oktober 1914 til 29. Oktober 1915.

Mælkemængden har her i 1915 været 10,829,108 Pd., medens den i 1914 og i 1913 var henholdsvis 11,349,675 Pd. og 10,547,382 Pd., og Forbruget af Mælk til 1 Pd. Smør er gaaet ned fra 25.4 i 1914 og 25.3 i 1913 til nu i 1915 at være 25.27. — Transporten af Fløde over Grænsen og Kærning Syd for Grænsen for Mælkeriets Regning, der her har været brugt i nogle Aar, hørte jo op straks efter Krigens Udbrud, da Tyskland ophævede Smørtolden, og Smørrets Salgspris, der i 1914 og 1913 var henholdsvis 106.24 og 108.2 Øre pr. Pd., har i 1915 været 140.3 Øre. — Der har altsaa i 1915 i Sammenligning med 1914 været en noget mindre Mælkemængde, en lille Stigning i Smørudbyttet af Mælken og en stor Stigning i Smørprisen.

Der er blevet ostet 1,535,869 Pd. Sødmælk, 2,425,915 Pd. Skummetmælk og 68,816 Pd. Kærnemælk, altsaa lidt over 4 Mill. Pd., medens der i 1914 blev ostet 3.3 Mill. Pd. af omtrent samme Blandingsforhold. Der er ligesom tidligere Aar lavet Goudaost, Edamost, Taffelost og 25 pCt.'s Ost; men de høje Priser har foranlediget, at der er blevet lavet Ost af saa meget Mælk, som Andelshaverne har kunnet undvære. Der er solgt Ost for 196,000 Kr. og solgt og tilbageleveret Valle for godt 9000 Kr., saaledes at Osteregnskabet balancerer med 205,400 Kr.; og hvad Salget angaar, skriver Bestyreren, at han ikke har benyttet Eksporten i ret stor Udstrækning, men har søgt at knytte sin gamle faste Kundekreds endnu fastere til sig ved stadig at holde de gamle Kunder forsynede, og paa den Maade gaar Salget fremdeles godt, og Mælken udnyttes til en usædvanlig høj Pris, idet den gennemsnitlige Pris i Engros-Handelen for ialt 335,363 Pd. af de nævnte forskellige Slags Ost har været 55.3 Øre pr. Pd., medens det tilsvarende Tal for 1914 var 36.5 Øre pr. Pd.

Har saaledes Salgsprisen for Smør og Ost været meget høj, har dog ogsaa D r i f t s u d g i f t e r n e v æ r e t s t o r e, og ved Sammenligning af Aarsregnskaberne maa det særlig paapeges, at Udgiften til Brændsel er steget

UDGIFTER
paa et jysk Andelsmælkeri med stor Osteproduktion.

	Ialt Kroner	Øre pr. 1000 Pd. Mælk
Kørsel af Mælk m. m.	15841.98	146.3
Kul	7524.53	69.5
Smørdritler, Pergament m. m.	5762.95	53.3
Olie	350.00	3.2
Lønninger	9430.20	87.1
Salt, Farve, Løbe, Kalk, m. m.	3511.94	32.4
Inventarets Vedligeholdelse	3760.47	34.7
Mælkevognenes Vedligeholdelse	979.55	9.0
Bygningernes Vedligeholdelse	707.55	6.5
Regnskabsbøger, Porto, Rejser m. m.	644.91	6.0
Renter, Skatter og Afdrag	804.59	7.4
Andre Udgifter	1180.38	10.9
Ialt...	50499.05	466.3

INDTÆGTER
paa et jysk Andelsmælkeri med stor Osteproduktion.

Salg af 361590 Pd. Smør (à 140.3 Øre)	507428.54 Kr.
— - 349932 - Ost	196146.08 —
Andelshaverne 6222743 Pd. Skum.- og Kærnemælk.	62227.43 —
— 3704960 - Valle	2836.78 —
Salg af Mælk og Fløde	14998.12 —
Andre Indtægter	659.52 —
Ialt...	784296.47 Kr.

Der er ialt indvejet 10829108 Pd. nymalket Mælk, altsaa er Mælken udbragt i ..... 7.24 Øre pr. Pd.
Der er udbetalt til Andelshaverne for Mælk ..... 5.20 — —

Forskel ..... 2.04 Øre pr. Pd.
Driftsudgift ..... 0.47 — —

Overskud ... 1.57 Øre pr. Pd

fra 41.5 til 69.5 Øre pr. 1000 Pd. Mælk, Kørselsudgiften fra 121.9 til 146.3 Øre, Olie fra 1.9 til 3.2 Øre og Salt, Farve, Løbe, Kalk m. m. fra 15.4 til 32.4 Øre pr. 1000 Pd. Mælk; men den endelige Nettopris, hvortil Mælken er udbragt, er jo høj, nemlig 6.77 Øre pr. Pd. eller 27.08 Øre pr. Kande, medens de tilsvarende Tal for 1914 var 4.97 Øre pr. Pd. og 19.88 Øre pr. Kande. — Skummetmælk og Kærnemælk er begge Aar tilbageleveret Andelshaverne til 1 Øre pr. Pd.; og som sidste Aar bebudet er der i Begyndelsen af 1915 blevet indlagt Kølemaskine og en større Dampmaskine, samtidig med at det gamle Ishus blev forandret til Ostelager, og der blev opstillet Syrningskar, saaledes at de Andelshavere, der ønsker det, kan faa Skummetmælk hjem i syrnet Tilstand.

Det vestjyske Andelsmælkeri, hvis Regnskab har været omtalt i de foregaaende 14 Aarsberetninger, og hvor der i 1914 kom en ny Bestyrer, har i Tiden fra 23. Oktober 1914 til 21. Oktober 1915, som omstaaende Regnskab viser, indvejet 10,427,258 Pd. Sødmælk, medens der i 1914 trods den daarlige Sommergræsning blev indvejet 11,042,107 Pd., og Bestyreren skriver, at Nedgangen i Mælkemængden, der ogsaa har fundet Sted paa de omliggende Mælkerier, skyldes dels, i Vinterhalvaaret, Foderstoffernes forholdsvis høje Pris og dels den lange Tørke i Forsommeren. — Mælkeforbruget til 1 Pd. Smør, der i 1914 var naaet ned til det for Vestjylland meget lave Tal 25.34, har i 1915 været 25.90 Pd., og Driftsudgifterne pr. Pd. Smør, der i 1914 var 10.2 Øre, er i 1915 steget til 13.8 Øre pr. Pd., altsaa ikke mindre end 3.6 Øre pr. Pd. Smør, en Stigning, der skyldes forøgede Udgifter særlig til Mælkekørsel, Kul, Olie, Salt m. m., men ogsaa til Lønninger; og Gælden er i Aarets Løb blevet forøget fra 6200 Kr. til 44,600 Kr., idet der er foretaget en betydelig Ombygning, anskaffet Kølemaskine og andre nye Maskiner, indført Skummetmælks-

UDGIFTER
paa et vestjysk Andelsmælkeri.

	Ialt Kroner	Øre pr. 1000 Pd. Mælk
Kørsel af Mælk	30034.29	288.0
— - Kul, Smør m. m.	321.83	3.1
Lønninger	6101.00	58.5
Brændsel	7245.99	69.5
Dritler og Pergament m. m.	5924.90	56.8
Olie og Fedt	271.04	2.6
Salt, Farve, Løbe, Papir og Rengørings-artikler	1450.44	13.9
Vedligeholdelse af Bygninger og Vej	383.00	3.7
— - Inventar	684.65	6.6
Skat, Renter og Afdrag paa Gæld	3022.53	29.0
Andre Udgifter	3946.61	37.8
Ialt...	59386.28	569.5

INDTÆGTER
paa et vestjysk Andelsmælkeri.

Solgt 402550 Pd. Smør (à 132.88 Øre)	534916.73 Kr.
— 9953707 - Sk.- og Kærnem. til Andelsh. à 1/2 og 3/4 Ø. pr. Pd.	64779.53 —
— 42178 - Skummetmælk à 1 Øre pr. Pd.	421.78 —
Andre Indtægter	3112.95 —
Ialt...	603230.99 Kr.

Der er ialt indvejet 10427258 Pd. Sødmælk, som er udbragt i ..... 5.785 Øre pr. Pd.

Der er udbetalt Andelshaverne for Mælk 479430 Kr. 07 Øre, altsaa ..... 4.596 — —

Forskel ..... 1.189 Øre pr. Pd.

Driftsudgift..... 0.570 — —

Overskud ... 0.619 Øre pr. Pd.

syrning og bygget en ny Bestyrerbolig *), alt imedens Mælkeriet, omend med noget Besvær, har været holdt i Drift hele Tiden.

Smørprisen, der i 1914 var 105.96 Øre pr. Pd., har i 1915 været 135.43 Øre, altsaa i meget væsentlig Grad højere, og derved er det blevet muligt, trods den nævnte Stigning i Driftsudgifterne pr. Pd. Smør, og trods det, at Skummetmælk og Kærnemælk her afregnes til kun $^1/_2$—$^3/_4$ Øre pr. Pd. og sælges i Detail til 1 Øre pr. Pd., at udbringe Mælken til en Nettopris af 4.596 + 0.619 Øre pr. Pd. eller 20.86 Øre pr. Kande, medens det tilsvarende Tal for 1914 kun var 16.932 Øre pr. Kande, der jo dog blev karakteriseret som et fuldtud godt Resultat i Sammenligning med alle foregaaende Aar. — Som sædvanlig har der været anvendt 150 Kr. til »Bremseudhaling«, Eftersyn af alt Kvæg paa Egnen for at dræbe Bremselarver, en Foranstaltning, som man erfaringsmæssig har god Nytte af, og som man uden Tvivl gør rigtig i at fortsætte med.

Det tredie store jyske Andelsmælkeri, der har været omtalt i de sidste otte Aarsberetninger, har i Tidsrummet 24. Oktober 1914 til 23. Oktober 1915 indvejet 9,891,226 Pd. Mælk, medens der det foregaaende Aar var 11,108,232 Pd. — Her er altsaa en betydelig Nedgang i Mælkemængden, hvilket skyldes saavel de høje Foderstofpriser i Vinterhalvaaret som en meget daarlig Sommergræsning, der hos mange Andelshavere var saa ynkelig, at de kun havde Valget mellem at sælge Kvæg eller allerede om Sommeren at opfodre ikke alene Græsset, der skulde have været benyttet til Hø, men ogsaa en Del af den grønne Sæd. — Mælkeforbruget til 1 Pd. Smør er her gaaet ned fra 25.7 til 25.5 Pd., og Smørprisen er stegen fra 107.62 Øre til 138.45 Øre pr. Pd.; men Driftsudgifterne er ogsaa stegne, nemlig fra 480.61 Øre til

*) Alt til en Udgift af 51,551 Kr. 48 Øre.

606.10 Øre pr. 1000 Pd. Mælk, eller med andre Ord fra 12.04 Øre til 14.55 Øre pr. Pd. Smør, og Indtægten af Osteproduktionen har kun været forholdsvis lille, fordi Andelshaverne ikke kunde undvære Mælken, som de havde haardt Brug for til Husholdningen og til Foder.

Resultatet er saaledes paa Grund af lille Mælkemængde og store Driftsudgifter blevet mindre godt, end hvad de høje Priser paa Smør og Ost kunde have givet Haab om, men der er dog naaet 5.88 Øre pr. Pd. Sødmælk mod 4.50 Øre Aaret før, eller med andre Ord med Skummetmælken afregnet til 3 Øre pr. Kande er Nettoværdien af en Kande Sødmælk stegen fra 18.0 til 23.5 Øre. — Den i 1914 bekostede Boring efter Vand, Ombygning og Overgang til Syrning af Skummetmælken er man fremdeles godt tilfreds med.

Og endelig det fynske Andelsmælkeri, hvor der i et Par Aar blev tilvirket Kasein, og som har været omtalt i de fire sidste Aarsberetninger, har i Aaret 2. Oktober 1914 til 30. September 1915 indvejet 6,011,285 Pd. Mælk mod 6,452,135 Pd. det foregaaende Aar. — Bestyreren skriver, at denne Nedgang skyldes ikke alene, at Oliekagerne om Efteraaret 1914 var forholdsvis dyre i Sammenligning med Smørret, men ogsaa Sommertørken, der foranledigede, at der maatte anvendes Kraftfoder ved Siden af det sparsomme Græs, eller der maatte sælges Køer, og han mener, at der er blevet solgt ca. 10 pCt. Køer udover det normale Salg; men de blev jo betalte med høje Priser.

Mælkeforbruget til 1 Pd. Smør er her gaaet ned fra 25.17 Pd. til 24.78 Pd., og Smørprisen er stegen fra 106.07 Øre til 131.85 Øre pr. Pd.; (det maa jo her tages i Betragtning, at Aaret gaar fra Oktober til September, og at Smørprisen i Oktober 1914 var lav, medens den var meget høj i Oktober 1915).

Om Osteproduktionen, der jo her er forpagtet ud,

saaledes at Lagringen foregaar i Odense, skriver Bestyreren, at Kontrakten var blevet fornyet for tidlig, saa at Aarets høje Ostepriser ikke i helt tilfredsstillende Grad kom Mælkeriet til Gode. For Kalenderaaret 1915 har Kontrakten med Forpagteren været 2 Øre pr. Pd. Skummetmælk og Vallen frit tilbage; men fra Nytaar 1916 skal Prisen være 4 Øre pr. Kande Skummetmælk, naar Centrifugeosten koster 15 Øre pr. Pd., stigende med $^1/_5$ Øre for hver Øre, Osteprisen stiger pr. Pd., medens Sødmælken skal betales efter Mælkeriets Forbrug til 1 Pd. Smør med Smørprisen og Skummetmælken fradrages og betales som ovenfor nævnt.

Endvidere skriver Bestyreren, at efter at nogle Mangler ved Ishusets Isolering var blevne afhjulpne i 1914, har Isen nu holdt sig godt, saaledes at der i 1915 har været Is til Raadighed endog i Slutningen af December. Og han slutter med at sige, at Generalforsamlingen forløb godt, og at Andelshaverne var tilfredse med Resultatet, der blev, at med den tilbageleverede Skummetmælk og Kærnemælk regnet til 1 Øre pr. Pd. er en Kande Sødmælk udbragt til en Nettopris af 23.8 Øre imod 19.38 Øre pr. Kande det foregaaende Aar og 19.39 Øre i 1913, der jo dog blev anset for et godt Aar.

Disse Eksempler vidner om, at Mælkemængden i det nu forløbne Aar vel har været betydelig mindre end i de nærmest foregaaende Aar, men at Mælkeforbruget til 1 Pd. Smør ogsaa de fleste Steder har været mindre, samt at Salgspriserne paa Smør og Ost har været saa ualmindelig høje, at man trods en betydelig Stigning i Driftsudgifterne har faaet Mælken udnyttet til en meget højere Nettopris end nogen Sinde tidligere. Men tilføjes maa det for at undgaa mulige Mistydninger, at den her omhandlede Stigning i Driftsudgifterne af nogle Øre pr. Pd. Smør kun omfatter Driftsudgifterne ved Mælkens Behandling paa Mælkerierne, ikke den uden Tvivl meget

større Stigning i Udgiften ved Mælkens Produktion hjemme i Staldene ved Stigning i Foderpriser, Nedgang i Mælkemængde ved Mund- og Klovesyge m. m., som der ikke her er Materiale til at opgøre.

Landbrugsaarets vekslende Smørpriser belyses ved omstaaende Tabel over de maanedlige Gennemsnit af Københavns Smørnotering. Her er saavel Børsudvalgets som Statistikudvalgets Tal sammenstillede med Tallene fra de foregaaende Aar.

Det ses, at Prisen i November, ligesom Tilfældet havde været i Oktober, ikke var meget højere end tidligere Aar, og det var derfor naturligt, at mange Landmænd fandt det rigtigst at spare paa de dyre Oliekager, som det maaske tilmed vilde blive vanskeligt at faa flere af. — I Slutningen af November og i December steg vel

Tabel I.

Maanedlig Gennemsnit af Københavns Smørnotering.

	1912—13		1913—14		1914—15	
	Børsudv.	Statistik-udv.	Børsudv.	Statistik-udv.	Børsudv.	Statistik-udv.
November.....	109.50	110.00	110.25	110.75	119.00	119.75
December.....	110.75	111.75	110.75	112.00	131.60	131.80
Januar	107.80	108.20	107.60	109.20	132.00	134.50
Februar.....	110.50	110.75	104.50	105.50	121.00	124.00
Marts.....	111.25	112.50	104.50	106.00	125.50	127.50
April	102.25	102.75	98.60	99.60	121.20	122.80
Maj.....	96.60	97,20	95.75	96.75	126.50	127.75
Juni.....	99.00	100.50	97.75	98.50	123.00	124.50
Juli	101.60	102.40	107.20	108.00	132.60	134.40
August.....	101.50	102.50	101.00	102.00	140.75	143.50
September	110.00	110.50	105.25	105.25	150.80	152.20
Oktober.....	113.20	113.80	118.60	119.40	177.75	177.75
Gennemsnit for hele Aaret	106.06	106.79	105.54	106.48	133.52	135.06

Prisen, men Usikkerheden for Opretholdelsen af Dampskibsfarten blev ved at holde sig og forøgedes yderligere i Februar ved Tysklands Erklæring om Blokade af alle Englands Kyster. Men Eksporten blev dog heldigt holdt gaaende, og Smørpriserne var ikke højere, end hvad Producenterne fandt rimeligt i Forhold til Foderstofpriserne, og Englænderne fik Vinteren igennem omtrent det sædvanlige Kvantum dansk Smør, hvilket kun blev muligt derved, at Flødeeksporten til Tyskland var ophørt, og det kun var forholdsvis smaa Mængder Smør, der gik til Tyskland, Schweiz og Østrig. Ja, ses der hen til, at Indførselen til Danmark næsten var standset og kun omfattede smaa Partier svensk Smør, og at Mælkeproduktionen, som foran omtalt, var mindre end sædvanlig, maa man snarest forbavses over, at Eksporten til England Vinteren igennem kunde blive lige saa stor som under de normale Forhold to Aar tidligere.

Men sidst i Maj indtraadte der en Forandring, som allerede omtalt S. 23 i Redaktionens Artikel om Landbruget i 1915. En stærk Efterspørgsel fra Tyskland med Tilbud om høje Priser truede med at foranledige en stærk Nedgang i Eksporten til England, hvorfor Mejeriforeningernes Fællesorganisation i Hast indvarslede til et Møde i København 12. Juni, hvortil blev indbudt Formænd og Direktører for samtlige Smøreksport-Foreninger samt Bestyrelsen for Eksportør-Foreningen; men da Eksporten allerede i den Uge, hvori Mødet afholdtes, var gledet tilbage i sit vante Leje, og da det ikke mentes nødvendigt af udenrigske Grunde at træffe en bindende Ordning, indskrænkede man sig til at udtale, at det danske Mælkeribrug vilde være daarlig tjent med — for en øjeblikkelig Fordels Skyld — at løbe Fare for at miste vore gode Forbindelser paa det engelske Marked, da det dog fornemmelig maatte blive det Marked, der efter

Krigen skal bære den danske Smørproduktion oppe.

Sommeren igennem gik Smøreksporten derefter fremdeles i sit vante Spor, omend Priserne i Juli og August blev ret høje; men i Slutningen af September kom der igen stærk Efterspørgsel Syd fra, idet tyske og østrigske Opkøbere bød højere og højere Priser, og derfor indvarslede Mejeriforeningernes Fællesorganisation atter til Møde i København 1. Oktober, hvortil blev indbudt Statistikudvalget, Noteringsudvalget, Smøreksport-Foreningerne, samtlige Medlemmer af Eksportør-Foreningen og Konsulent *Harald Faber,* der netop var i Byen. — Mødet resulterede i følgende Udtalelse:

»Foreningen af Eksportører af dansk Smør og Smøreksport-Foreningerne erklærer sig villige til at medvirke til at regulere Smøreksporten i det Forhold, der anses nødvendigt for at sikre vor Import.« Og der blev straks nedsat et 7 Mands Udvalg *) til at udarbejde en Form for Sagens Realisation.

Dette Udvalg, hvis Formand var Fællesorganisationens Formand, Forpagter *Niels Porse,* kunde allerede Torsdag 7. Oktober vedtage en Henvendelse til Landbrugsministeriet, gaaende ud paa, at man maatte anse det for en Nødvendighed at faa Smøreksporten reguleret, men at en saadan Regulering ikke kunde gennemføres, med mindre Retten til at udføre Smør, Fløde og Mælk blev begrænset til kun at omfatte Firmaer, der overfor et nedsat Smøreksport-Udvalg afgav betryggende Erklæringer om at ville fordele Smørret efter de fra Udvalget givne Regler for Eksporten.

Et Par Dage senere tilsagde Ministeriet sin Medvirk-

*) Forpagter *Porse,* Gaardejer *Hans Jensen,* Grosserer *H. Klitgaard,* Grosserer *E. O. Andersen,* Direktør *Kirchhoff,* Direktør *Larsen* (Svendborg) og Forstander *Larsen* (Malling).

ning til en saadan Ordning, og allerede 11. Oktober afholdtes Plenarmøde, hvor Udvalgets Plan for Reguleringen godkendtes, og hvor Ordlyden vedtoges af den Erklæring, som de eventuelt autoriserede Eksportører skulde underskrive, inden Autorisation gaves. Det nedsatte Udvalg genvalgtes som Smøreksport-Udvalg til at administrere Ordningen, og endvidere blev der nedsat et Voldgiftsudvalg til at dømme om Tvistigheder vedrørende Eksportørernes eventuelle Hjemfalden under Straffebestemmelserne.

Den saaledes vedtagne Ordning havde to Hovedformaal:

1) At sikre vor Import af Raavarer, Foderstoffer, Kul, Levnedsmidler, Industrivarer m. m. til Landets Behov;
2) at søge at bevare vort gamle Smørmarked i England.

Og disse to Formaal søgte man at opnaa ved:

1) At stille de forskellige Eksport-Firmaer og Eksport-Foreninger lige i Konkurrencen;
2) at sikre Firmaerne, at de kunde beholde deres gamle Forbindelser ved indbyrdes Overenskomster om Eksport-Fordelingen, og
3) at fordele Fortjenesten paa de forskellige Markeder ligeligt til Mælkerierne.

De to første af disse tre Punkter forklarer Formanden, Forpagter *Porse* *), ved følgende Eksempel:

Man tænker sig to Firmaer, af hvilke det ene tidligere har eksporteret alt sit Smør til England, det andet sit til andre Lande. Der bliver nu fastsat en vis Udførselsprocent med Udførselspligt og Ret til disse to Markeder, og det første Firma vil da være interesseret i at afgive sin Udførselsret til andre Lande i lige saa stærk Grad som det sidste Firma i at afgive sin Udførselsret til England. Er nu f. Eks. Markedsprisen 10 Kr. højere pr. 50 kg i andre Lande end i England, vil der ved Bytningen være at afgive en Erstatning paa tilsvarende Beløb

*) Se Mælkeritidende. 1915. S. 859.

fra det andet Firma til det første. Erstatningens Størrelse bliver dog en ren Handel mellem Firmaerne. — Med Hensyn til Punkt 3 blev der truffet den Ordning, at Børsnoteringen og Statistikudvalgets Notering suspenderedes, og at der hver Uge i Fællesskab fastsættes et »Afregningstal« *), paa Grundlag af hvilket Mælkerierne faar Ugens Smør betalt.

Denne Ordning søgtes derefter hurtigst muligt gennemført. Smøreksport-Udvalget oprettede et Kontor i Frederiksberggade (Nr. 1 B) i København under Kontorchef *Kyeds* Ledelse, hvorfra der ved stadige Indberetninger fra Eksportører og Toldvæsen føres Kontrol med Reglernes Overholdelse, hver Uge bestemmes, efter hvilket »Forholdstal« Smørret skal eksporteres til England og imod Syd, og nu er det umuligt saavel for de enkelte Mælkerier som for hidtil ukendte Opkøbere at eksportere Smør. Alene de af Ministeriet autoriserede Eksportører kan eksportere.

Denne Ordning har vist sig meget snild og tilfredsstillende. Kun Skade, at den ikke kunde træde i Virksomhed nogle faa Dage tidligere; thi i Begyndelsen af Oktober bød tyske Opkøbere vældige Priser, og da Noteringen den 7. Oktober var naaet op til 170, og der i de følgende Dage omkring paa Mælkerierne blev købt Smør til øjeblikkelig Afsendelse til Tyskland og Østrig, som betaltes kontant med 220—230, ja 235 Øre pr. Pd., blev det vanskeligt for de almindelige Eksportører at tilfredsstille Mælkerierne. Eksportørerne maatte selv ønske at komme ind under Kontrollens Bestemmelser for at blive fri for den helt vilde Konkurrence; men Noteringen maatte suspenderes, og den 14. Oktober blev Afregningstallet fastsat til 205, som ganske naturligt næste Torsdag, 21. Oktober, igen maatte nedsættes til 170.

Den voldsomme Stigning i Slutningen af September

*) Dette skal være et Udtryk for den Gennemsnitspris, der kan opnaas ved at sælge til forskellige Priser til forskellige Lande.

og Begyndelsen af Oktober vakte naturligvis Misfornøjelse i England, men da *Harald Faber* og Eksportørerne i Danmark i Løbet af et Par Uger fik Englænderne gjort bekendt med de virkelige Forhold og den nu trufne Ordning til Handelens Betryggelse, blev de beroligede og forstod, at der var handlet baade hurtigt og hensynsfuldt imod dem af det danske Smøreksport-Udvalg.

En vanskelig Krise var overstaaet, og vil vi nu bagefter se paa de maanedlige Gennemsnitstal i Tabel I, vil vi se, at Smørprisen, der begyndte forholdsvis lav i November, steg tilfredsstillende i December og Januar, derefter holdt sig jævnt høj i 6—7 Maaneder og omsider hen i September og Oktober steg til en hidtil uanet Højde. — De i Tabellen opførte Tal viser, at der hele Tiden fra Januar til September var nogen Forskel mellem Børsudvalgets og Statistikudvalgets Noteringer; men den Kendsgerning, at Børsudvalget i disse 9 Maaneder maatte foretage 11 Inkluderinger af først 2 og senere 3 Øre pr. Pd., vidner om, at Gennemsnitstallet for Statistikudvalgets Noteringer ikke alene uden Tvivl kommer den virkelig opnaaede Aarspris nærmest, men ogsaa at Statistikudvalgets Gennemsnitstal ingenlunde er for højt, saaledes at Mælkeriernes Gennemsnitspris for Aaret fra November 1914 til Oktober 1915 kan sættes til mindst 135 Øre pr. Pd., altsaa ca. 29 Øre højere end det foregaaende Aar.

Hvad dernæst Smøreksportens Størrelse angaar, kan der i Mangel af dansk Statistik kun henvises til den engelske, der i Tabel II for Kalenderaaret 1915 er sammenstillet med de tilsvarende Tal for de nærmest foregaaende fire Aar. — Her ses det først, at Englands Tilførsel fra Rusland har været meget stor. Denne, der jo hovedsagentlig er foregaaet over Archangelsk, omfatter uden Tvivl ikke alene det Smør, som plejer at gaa direkte til England, men ogsaa, hvad der fra Sibirien, det egentlige Rusland og Finland plejer at gaa til Danmark og Tyskland. Al Afsætning den Vej har i Aar været standset, men i England har der været gode Priser at opnaa, og derfor

er Smørret sendt over Archangelsk, selv om Transporten har været langvarig, uregelmæssig og kostbar.

Fra Sverige har Tilførslen derimod været usædvanlig lille, kun ca. 40 pCt. af den sædvanlige Mængde, og det maa vel skyldes saavel Nedgang i Produktionen og et delvist Eksportforbud som en forholdsvis forøget Eksport til Tyskland, idet efter Forlydende en Del svenske Eks-

Tabel II.

Englands Indførsel af Smør i Cwts.

(1 Cwt. = 50.8 kg.)

Fra	1911	1912	1913	1914	1915
Rusland	638284	638650	751414	616380	1017507
Sverige	360357	335014	332331	270138	129505
Danmark	1707178	1618048	1706759	1749072	1327100
Holland.....	104655	113716	153172	183999	44622
Frankrig.....	171080	246652	248579	273819	352090
Forenede Stater.	23052	2596	164	7844	77130
Argentina	24209	67244	72418	55704	82947
Victoria.....	441481	264522	275519	204716	106024
N. S. Wales	281588	186695	155936	122392	158222
Queensland	151330	90036	156914	106694	107424
New Zealand ...	276446	349012	251663	357920	374898
Kanada	61936	27	813	3151	24401
Andre Lande ...	61096	47947	33310	32092	53525
Ialt...	4302692	4005159	4139022	3983921	3855395

portører har ladet sig forlede af de høje Priser til at sende forholdsvis meget Smør til Tyskland og forsømme deres gamle Kunder i England. — Lignende Forhold har, saa vidt bekendt, gjort sig gældende for Hollands Vedkommende; men her maa det jo ogsaa erindres, at det er vanskeligt at dømme om, hvor meget Forbruget af Mælk og Mælkeriprodukter er steget i selve Holland, særlig paa

Grund af de mange dels landflygtige Belgiere og dels internerede Soldater fra Belgien og andre Lande.

Fra Frankrig er Tilførslen vel stegen i Sammenligning med de nærmest foregaaende Aar, men den er ikke naaet op til, hvad den var i 1910 og tidligere Aar inden Mund- og Klovesygens haarde Angreb i 1911. Man kan derfor ikke med Rette kalde Tilførslen fra Frankrig særlig stor, tilmed da de Dele af Frankrig, hvorfra Smøreksporten foregaar, jo ligger langt fra Fronten. — Derimod er Tilførslen fra Argentina, Kanada og særlig fra de Forenede Stater i Nordamerika mærkelig forøget, ligesom ogsaa Tilførslen fra Nordamerika af Ost og Bacon; men her er det vel, som tidligere Aar af og til, de høje Priser, der har lokket Varerne frem. — Tilførslen fra Australien og New-Zealand har omtrent været som de nærmest foregaaende Aar.

Alt i alt har Englands Tilførsel af Smør i 1915 kun været lidt mindre end i de foregaaende Aar, og hvad Nedgangen fra Danmark angaar, maa den, som foran forklaret, tilskrives dels Nedgang i Produktionen paa Grund af høje Foderstofpriser, Salg af Køer og talrige Angreb af Mund- og Klovesyge, dels stærk Nedgang i Danmarks Indførsel af Smør og endelig i Efteraarsmaanederne stærk Efterspørgsel fra Tyskland og Østrig, hvilke Lande dog ogsaa før Krigen var betydelige Aftagere, f. Eks. i 1912 og i 1913 Tyskland Smør og Fløde tilsammen repræsenterende 33—39 Mill. Pd. Smør og Østrig 6—8 Mill. Pd. — Hvor meget der i 1915 er gaaet Syd paa, kan endnu ikke oplyses.

Af Interesse er det at bemærke, at samtidig med de foran omtalte kritiske Uger for den danske Smøreksport var der ogsaa Uro i vore Nabolande. — I Norge fandt man det nødvendigt ved et Møde i Landbrugsdepartementet 14. Oktober, at Smørpriserne maatte reguleres for det indenlandske Forbrug, og straks efter blev der udstedt et Udførselsforbud, dog saaledes, at Landbrugsdepartementet kan give Dispensationer. — I Sverige udstedte

Regeringen 21. Oktober et Forbud mod Udførsel af Natursmør, som ikke er forsynet med Runemærket, som traadte i Kraft samme Aften Kl. 12. Prisen paa ikke-runemærket Smør faldt derved i Løbet af en Uge fra 4 Kr. 30 Øre til 3 Kr. 15 Øre pr. kg. — I Tyskland indførtes i Oktober Maksimalpriser, og i Holland har Eksporten hele Aaret været indskrænket til 70 pCt. af det statskontrollerede Smør.

Osteproduktionen har ogsaa haft et meget mærkeligt Aar, og Ostepriserne er stegne til en hidtil ukendt Højde. — Allerede i Efteraaret 1914 købte Ostehandlerne omkring paa Mælkerierne alt, hvad der var salgbar Vare, og betalte med gode Priser, samtidig med at Detailpriserne i Byerne steg i betydelig Grad. Indførselen var kun sparsom, og Eksport af endog ret mager Ost gav god Fortjeneste, og for at sikre Befolkningen en tilstrækkelig Forsyning blev der derfor allerede i November 1914 indledet Forhandlinger mellem Prisreguleringskommissionen og Mælkeribrugets Organisationer. — Vinteren forløb dog, uden at der blev fundet nogen tilfredsstillende Ordning, og hen paa Foraaret forøgedes Produktionen ca. 25 pCt. udover det sædvanlige, idet Mælkerierne ganske naturlig ønskede at benytte Lejligheden til nu at forøge Osteeksporten, som der i saa mange Aar har været talt om, uden at den har bragt synderlig Fordel.

Trods Produktionens Forøgelse steg dog Efterspørgslen, og særlig de magre Blandingsost steg mest i Pris. De erfarne Osteproducenter vedblev vel at forsyne deres sædvanlige Kunder, der villig betalte de stigende Priser, da al indført Ost blev mere og mere sparsom og dyr. Men der var mange Mælkerier, som kun plejer at lave Ost til stedligt Forbrug, der nu forøgede Produktionen, og det manglede ikke paa »Eksportører«, som uden Kritik købte endog helt friske Ost, der i mange Tilfælde ikke kunde taale Transporten. — Man hørte om Utilfredshed

med Kvaliteten i Tyskland, og midt i Juni syntes Eksporten foreløbig at skulle ophøre.

I Juli og hen i August kom Eksporten atter stærkt paa Tale, og de høje Detailpriser paa almindelige Husholdningsvarer foranledigede da, at der den 25. August blev udstedt Forbud mod Eksport af Ost, idet der dog blev meddelt de osteproducerende Mælkerier en staaende Dispensation til at udføre et Kvantum Ost, der svarede til 25 pCt. af deres Produktion og af de allerede forhaandenværende Beholdninger. »Udførselen sker imod Forevisning og Aflevering for hver Sending af et af Kontoret for Mejeristatistik (Vindegade 72, Odense) udfærdiget Udførselsbevis, der vil kunne benyttes til Udførsel af det paalydende Kvantum Ost, uanset paa hvilket Mejeri her i Landet denne Ost er produceret.«

Denne sidste Bestemmelse foranledigede, at Osteeksporten kunde blive til direkte Fordel ogsaa for de Mælkerier, der leverede deres Ost til deres sædvanlige, hjemlige Kunder — ja endog for de Mælkerier, der fordelte hele Produktionen til deres egne Andelshavere. Disse Mælkerier kunde nemlig fra Kontoret i Odense faa udleveret »Udførselsbevis« lydende paa en Fjerdedel af deres Produktion, og dette »Udførselsbevis«, en hel ny Handelsvare, kunde sælges til en Eksportør, der havde købt Ost, for hvilke Producenten ikke kunde skaffe »Udførselsbevis«, idet intet Mælkeri kunde skaffe »Udførselsbevis« for mere end en Fjerdedel af sin Produktion. — En mig bekendt troværdig Mælkeribestyrer paa Fyn solgte saaledes i Slutningen af Oktober sit »Udførselsbevis« for 35 Øre pr. kg, medens han beholdt Ostene og Dagen efter blev budt 86 Øre pr. kg for Skummetmælksost til Hjemmemarkedets Forsyning, saaledes at han i Virkeligheden fik 121 Øre pr. kg for sin Produktion af Skummetmælksost.

Denne den 25. August indførte Ordning af Eksporten viste sig tilfredsstillende for Mælkerierne, og Eksporten gik ret livlig i September og Oktober; men Priserne i Hjemmemarkedet vedblev at være meget høje, og der blev derfor i de sidste Dage af Oktober indledt nye Forhandlinger mellem Regeringen og Mælkeribrugets Organisationer, hvorefter Justitsministeriet 5. November udstedte en Bekendtgørelse om, at den i August trufne Ordning ændredes derhen:

at der fremtidig kun maa udføres 15 pCt. af den samlede Produktion,

at Udførsel kun maa finde Sted af Ost med et Sødmælksindhold af mindst 20 pCt., svarende til 23 pCt. Fedtstof af Ostestoffet, og

at Udførselen kun maa ske gennem de af Landbrugsministeriet dertil godkendte Eksportører paa de for Udførselen særlig foreskrevne Vilkaar, saaledes at Hjemmeforbrugets Tarv behørig iagttages.

Bekendtgørelsen traadte straks i Kraft, og Udførsel af mager Ost blev saaledes forbudt, hvorved man mente at sikre Hjemmemarkedet den billigste Ost, og tillige mente man at forhindre, at den daarlige, magre Ost vedblivende skulde misrekommandere den danske Osteproduktion paa det udenlandske Marked.

Interessant vil det blive, naar de statistiske Oplysninger kommer frem, at se, hvor stor Eksporten har været. At Importen kun har været lille, er temmelig sikkert. — Ved Aarets Slutning var Lagrene kun smaa, og Priserne var stegne til, at bedste dansk Gouda- og dansk Schweizerost betaltes paa Mælkerierne med indtil 110 Øre pr. Pd. og i Detailhandelen med 150 Øre pr. Pd., medens gode Blandingsost betaltes med 50—60 Øre pr. Pd. paa Mælkerierne og indtil 1 Kr. pr. Pd. i Detailhandelen, og almindelig Skummetmælksost betaltes paa Mæl-

kerierne med ca. 40 Øre pr. Pd. og i Detailhandelen med 60—65 Øre pr. Pd., og mange Mælkerier har solgt en stor Del af Osten i alt for frisk Tilstand.

Efter Forlydende skal der ogsaa være bleven budt ret høje Priser for Kasein *), men det er vistnok kun ganske undtagelsesvis, at Produktion har fundet Sted. Derimod har ganske naturligt alle Slags Knapost, fynsk Røgost og ogsaa Myseost været efterspurgt og hjembragt gode Priser.

Endnu skal det omtales, at de Forretningsfolk indenfor Mælkeribruget, der har været mindst godt stillede i det forløbne Aar, er dem, der skal have deres største Omsætning ved Detailsalg af Mælk. — Ikke alene i København, men ogsaa i de større Provinsbyer har det været vanskeligt for Mælkehandlerne at stille saavel Mælkeproducenterne som Forbrugerne tilfreds. De i Efteraaret 1914 gældende Detailpriser paa Mælk tillod ikke Mælkehandlerne at give en Pris, der kunde sidestilles med Indtægten af Mælk ved Produktion af Smør, Ost, Flæsk og Kalvekød, og i Løbet af Vinteren maatte Producenterne have Prisen forhøjet, selv om der var gamle Kontrakter, idet de høje Foderstofpriser og Mund- og Klovesygen voldte mange Indskrænkninger i Produktionen. Følgelig maatte ogsaa Detailprisen forhøjes, og da dette gentog sig i Løbet af Foraaret og Sommeren, blev man i Byerne og særlig i København betænkelig for, hvad Enden skulde blive. Der førtes talrige Forhandlinger mellem Producenter og Mælkehandlere, og paa Sjælland blev det forsøgt at faa en Del af Andelsmælkerierne til at levere Mælk til en Sammenslutning af Mælkehandlere i København, uden at det dog lykkedes at faa Sagen gennemført, fordi Andelshaverne forlangte en høj Pris, hvis de skulde undvære Skummetmælken. Ad den Vej kunde der ikke skaffes b i l l i g e r e Mælk.

*) Udførsel af Kaseín blev forbudt 22. Novbr. 1915.

Prisreguleringskommissionen lod et særligt »Mælkeudvalg« undersøge Sagen, og — saa vidt bekendt — drøftedes det i September, om Maksimalpriser *) skulde søges indført. Dette skete ikke; men der blev dog naaet det Resultat, at man fra 14. September 1915 fik ens Maal for Flaskemælk, nemlig Litermaalet. — Enkelte Forretninger, hvoriblandt »Københavns Mælkeforsyning«, havde siden Meterlovens Ikrafttræden benyttet Flasker, der indeholdt $^1/_1$, $^1/_2$ eller $^1/_4$ Liter, men de fleste Forretninger benyttede mindre Flasker, nogle rummede en Pot (altsaa $3^1/_2$ pCt. mindre end en Liter), andre endnu mindre, og dette Misforhold havde Publikum fundet sig i — eller maaske ikke agtet paa. — Skulde Priserne reguleres, maatte der jo handles om et bestemt Maal, og man valgte da naturlig Litermaalet, der ved Meterloven indførtes i Detailhandelen for Mælk »i løst Maal«.

Hvad iøvrigt Arbejdet indenfor Mælkeribrugets Omraade angaar, kan det meddeles, at der er blevet holdt Udstillinger og Møder omtrent som tidligere. Mælkeriskolerne holdt Eksamen i Slutningen af Juni (i Stedet for i April **), og nye Kursus begyndte igen i September. — En Del Mælkerier, og deriblandt 2 af de foran omtalte 5 Mælkerier, har faaet opstillet Kølemaskiner og foretaget Udvidelser. Enkelte nye Redskaber er fremkomne, f. Eks. en ny Mælkepumpe, Trifolium, og en Sie, Økonom, konstruerede af Maskinmester *Ejgil Hansen*, en Mælkespandeløfter, konstrueret af Mælkeribestyrer *Elmer*, m. fl.; men de urolige Forhold og de stigende Priser har dog formentlig bevirket, at man mange Steder tøver med at gøre Bekostninger; — blot man ikke senere skal komme til at fortryde, at man har tøvet for længe.

*) I nogle Kommuner faar nu Ubemidlede »Dyrtidshjælp« i Form af Mælkebilletter, hvorved Mælken kan faas 6 Øre pr. Liter billigere end almindelig Dagspris.

**) Se Tidsskriftet. 1915. S. 142.

Motorpløjning.

Foredrag i Det kgl. danske Landhusholdningsselskab den 26. Januar 1916 af Docent, Maskinkonsulent *Anton Christensen.*

Den, som følger med i Landbrugsmaskinernes Udvikling, vil have bemærket, at hver Gang, der opfindes eller fremkommer en ny Kraftmaskine, forsøges der paa at anvende denne ved Jordbearbejdning. Der berettes saaledes om, at allerede *Papin* i Begyndelsen af det 18. Aarhundrede syslede med Planer om at udnytte Dampkraften til Pløjning, og sikkert er det, at *James Watt* i Aaret 1780 sikrede sig Patent paa en Dampplov. I de følgende 2 Menneskealdre ser man en Række Opfindere, Ingeniører, Fabrikanter og Landmænd beskæftigede med Konstruktionen af Dampplove, men først efter Midten af forrige Aarhundrede er Opgaven saavidt løst, at en fabriksmæssig Fremstilling af Dampdyrkningsredskaber kan begynde. Det var *Fowler's* Tomaskinsystem, som slog igennem, og det er dette, der siden har været dominerende og vist sig praktisk, naar Betingelserne for Dampdyrkning iøvrigt er til Stede.

Grundlæggeren af den elektrotekniske Industri, *Werner Siemens*, udtager 1880 Patent paa en Plov dreven ved Elektricitet; der konstrueredes adskillige Elektroplove, hvoraf enkelte fremdeles arbejder i Marken.

Det er dog først efter Eksplosionsmotorens Fremkomst og enorme Udbredelse i indeværende Aarhundrede,

at der for Alvor kommer Fart i Fremstillingen af Motorplove. Denne Kraftmaskine aabnede nye Muligheder for mekanisk Jordbearbejdning, og den stedse knappere og dyrere Arbejdskraft animerede til Konstruktion af haandkraftbesparende Maskiner, saa der deltog ikke mindre end 57 Fabrikker med 66 forskellige Motorplove i de Udstillinger og Prøver, som var arrangerede 1913.

Disse mange forskellige Maskiner kan inddeles i to Hovedgrupper efter Arbejdsorganets Bygning og Virkemaade, nemlig:

I. Egentlige Motorplove eller Maskiner med plovlignende Arbejdsorganer, og

II. Fræsere eller Gravemaskiner med roterende (eventuelt op- og nedadgaaende) Arbejdsorganer.

I. Efter Plovens Forbindelse med Motoren og Trækkets Anordning maa der skelnes mellem 4 forskellige Hovedtyper af Motorplove, nemlig:

a) Bæreplove, hvor Motoren er sammenbygget med Ploven, der bæres af Motorvognen.
b) Bugserplove, som har Motor og Plov hver for sig. Ploven hægtes til Motorvognen, der fungerer som Trækkemaskine.
c) Tovsystemet, hvor Ploven trækkes ved et Staaltraadstov af faststaaende Motorer.
d) Vindesystemet eller Kombination af Bugser- og Tovsystemet. Ploven trækkes af en bevægelig Motorvogn, der ved en Vinde arbejder sig frem langs et Tov, som er fastgjort til Ankre i hver af Agerens Ender.

Maskinerne med plovlignende Arbejdsorganer er mest benyttede og har foreløbig størst Betydning; indenfor disse egentlige Motorplove maa Valget i de fleste Tilfælde staa mellem Bæreplove og Bugserplove.

Som Eksempel paa en lille Bæreplov kan nævnes Fowler-Wyles Motorplov. Den er konstrueret af *A. Wyles*, Evesham, og har i flere Aar været benyttet

som Haveplov, da den egnede sig til Bearbejdning i Frugt- og Humlehaver, hvor man vanskelig kan komme frem med Heste. Motoren havde oprindelig kun 4 H. K., og det hele Apparat vejede 330 kg. Et mindre Redskab med Kultivator i Stedet for Plov vejede kun 127 kg og havde en Motor til $2^1/_2$ H. K. Senere har *John Fowler*, Leeds, overtaget Fabrikationen, og Ploven fremstilles nu med en 8 Hestes Motor og koster ca. 2400 Kr. Denne lille Motorplov har interesseret flere danske Lændmænd, men der har siden Krigen været Vanskeligheder ved at faa fremskaffet et Eksemplar.

»Avance« fra *J. V. Svenson*, Augustendal ved Stockholm, hører til de smaa eller mellemstore Bæreplove. Det er i Øjeblikket den Motorplov, som er bedst kendt her i Landet. Den herværende Repræsentant, *H. C. Petersen & Co.*, opgav i Juli 1915, at der paa det Tidspunkt var solgt 24 Plove til Danmark. Avance har en 12 Hestes encylindret Raaoliemotor monteret paa en firehjulet Vogn, som bærer 3 Plovlegemer. Disse er saaledes forbundne med Maskinen, at Drivværket udløses fra Motoren, saa Vognen staar stille, naar et Plovlegeme støder mod en jordfast Sten. — Arbejdsydelsen er $^1/_5$—$^1/_4$ ha i Timen. Prisen er nu ca. 8500 Kr.

Tuxham Motorploven er bygget som Avance, men Motoren er tocylindret og opgives at udvikle 18 H. K.

En noget lignende lettere Bæreplov er fornylig fremkommen i Tyskland, fabrikeret af *Scheffeldt*, Koburg, men iøvrigt er de tyske Motorplove gennemgaaende store.

Stock, der har tjent som Model for flere tyske Bæreplove, har to meget høje, men forholdsvis smalle Hjul, forsynet med store Spader for at forøge Gribeevnen. Paa Hjulene hviler en Ramme, som fortil bærer en firecylindret 45 Hestes Motor og bagtil de 6 Plovlegemer. Desuden findes Kuskesæde, Indstillingsanordninger og bagtil et mindre Styrehjul. Stock var den første rationelt byggede Bæreplov. Opfinderen satte sig til Maal at bygge et Pløjeredskab og ikke en Universalmaskine.

Motoren forbrænder Benzin, Arbejdsydelsen er ca. 1/2 ha i Timen. Prisen er ca. 18.000 Kr.

I Vinteren 1913 kom der en Stock Motorplov til Lolland-Falster, hvor den fremdeles arbejder, men der er ikke anskaffet flere. De nyere Stock-Plove er forsynede med Forbedringer til Bakkørsel og til Plovlegemernes Indstilling, som ikke findes paa det Eksemplar, der kom til Danmark.

Ingeniør *Aage Jacobsen*, København, har konstrueret en Motorplov efter et lignende Princip. Ploven har arbejdet ved Birkerød; den synes at være særdeles manøvredygtig, men er endnu næppe færdigbygget.

Bugserplove stammer fra Amerika, hvor de finder udstrakt Anvendelse. De har forholdsvis lave, men i Reglen brede Hjul forsynede med Ribber for at øge Modstanden. Maskinerne fremstilles i meget forskellig Størrelse fra 10 til over 100 H. K. Plovene, der hægtes til Trækkemaskinen, kan enten forbindes i en stiv Ramme eller forsynes med selvstændige Aase, saa hver Plov kan bevæges og højdestilles uafhængig af de øvrige.

I Almindelighed kræves foruden Manden, der styrer Bugsermaskinen, en Person til Opløftning og Isætning af Plovene ved Vendingen. Enkelte Plove har avtomatisk Løfteapperat, som Motorpasseren sætter i Funktion ved Ryk i en Snor. Plovene kan løftes og isættes enkeltvis, saa man undgaar de ubearbejdede Trekanter ved Enderne.

Bugsersystemet har i flere Aar været repræsenteret her i Landet af forskellige store Motorplove fra *International Harwester Comp.*

I det sidste Aars Tid er der indført en Del andre Mærker som »Munktell« af Fabrikens herværende Filial, »Avery« af Brødr. *Bendix*, »Daimler« af *H. C. Christiansen;* »All work« og »Cyklone« er fra samme Fabrik og forhandles af *R. Emmeche & Co.* og *Isidor Heimann & Co.*

Afvigende Bugsermaakiner er den amerikanske Ca-

terpillar, som i Stedet for Baghjul har et Par Skinnebælter for at øge Hvilefladen, samt den franske Lefebvres, der føres frem af et endeløst Baand med Spader, som trænger ned i Jorden.

Tovsystemet, der er velkendt fra Dampdyrkningen, bliver kun i ringe Grad benyttet ved Motorpløjning; det samme er Tilfældet med Vindesystemet, som dog kan have nogle Fordele ved Pløjning paa blød Bund, da det tillader Anvendelsen af forholdsvis lette Motorvogne.

II. De vigtigste Fræsere har en roterende Valse med Spader eller Tænder; *Köszegis* Motorkultivator stammer fra Østrig, men fremstilles nu af *Lanz*, Mannheim; den har faste Spader paa en roterende Tromle, medens *K.* von *Meyenburg* anvender fjedrende Tænder. I begge Tilfælde pulveriseres Jorden og blandes med Gødning og Planterester i hele Bearbejdningslaget. Saamaskinen kan hægtes paa Fræseren eller følge umiddelbart efter.

— De her nævnte Maskiner maa kun betragtes som Hovedtyper af de mange forskellige Konstruktioner, som de senere Aar har frembragt. Oversigten giver dog kun en svag Afspejlning af Resultaterne af det enorme Arbejde, der præsteres Verden over for at fremskaffe gode og praktiske Maskiner til Jordens Bearbejdning.

Men ogsaa af landøkonomiske Institutioner er der udfoldet en betydningsfuld Virksomhed for at undersøge Brugbarheden af de mange forskellige Maskiner, som bringes paa Markedet. I Efteraaret 1913 afholdtes flere store Motorplovprøver omkring i Europa, f. Eks. i Galanta i Ungarn, Chassard i Belgien, Klein Wanzleben ved Magdeburg, Grignon, og Soissons, Frankrig, desuden i England, Italien, Rumænien o. fl. Steder; men skønt den europæiske Sagkunskab var mobiliseret, har Prøverne dog ikke kunnet klargøre de mange kombinerede Spørgsmaal med en saadan Tydelighed, at enhver Køber har en direkte Vejledning ved Valg og Anskaffelse, da vekslende Vejrlig og Jordbundsforhold øver en umaadelig

Indflydelse paa Motorplovens Arbejdsevne og Bedømmelse.

I Galanta-Prøven deltog 28 Motorplove, henhørende til 20 forskellige Konstruktioner; der var Muligheder for at drage Sammenligning mellem Motorplove og Fræsere, mellem Bæreplove og Bugserplove samt mellem Damptraktorer og Bugsermaskiner til Motorkraft osv.

Da desuden flere af Maskinerne deltog i andre europæiske Konkurrencer samme Efteraar, har man Midler til at sammenholde Resultaterne fra de forskellige Prøver; man finder iøvrigt, at Opgivelserne afviger ret stærkt.

Som Hovedresultat kan dog uddrages følgende: Bæreplovene er forholdsvis lette og nogenlunde anvendelige selv paa mindre fast Bund; de er driftsbillige, kan benyttes ved forskellige Markarbejder og er meget manøvredygtige. Bæreplovene er fremkomne og fortrinsvis udviklede i Tyskland; det angives ofte, at de maa foretrækkes, hvor Efteraaret er regnfuldt, saa man undertiden er henvist til at bearbejde Jorden i fugtig Tilstand.

Bugserplove staar m. H. t. Manøvreevne og flersidig Anvendelighed over alle andre Systemer.

Tyske Sagkyndige angiver, at Bugserplovene er mindre vel egnede til at arbejde i meget løs og fugtig Jord, de passer derimod til Egne, hvor Efteraaret er tørt og Jorden forholdsvis fast som i deres Hjemland Amerika.

Ved Galanta-Prøven arbejdede Bugserplovene godt; den meget indgaaende og langvarige Prøve ved Klein Wanzleben godtgjorde iøvrigt ogsaa, at en Bugserplov (International Harwester) arbejder praktisk taget lige saa godt og omtrent lige saa billigt som en Bæreplov (Stock). De tyske Sagkyndiges Reservation overfor Bugserplovene stammer maaske fra, at de fortrinsvis har observeret store Eksemplarer.

Motorplove efter Vindesystemet eller Tovtræksystemet har et ringe Brændstofforbrug pr. ha, da kun Plo-

ven bevæges henover Marken; af samme Grund kan Systemet anvendes, selv om Bunden er blød, naar Marken iøvrigt er nogenlunde jævn og regelmæssig. Manøvreevnen er yderst ringe.

Fræsemaskinerne egner sig ikke til dyb Behandling; den ret stærke Pulverisering vil man i Regelen anse for uheldig som afsluttende Jordbehandling om Efteraaret. Det maa dog bemærkes, at der er tyske Undersøgelser, som godtgør, at Fræsningen er særdeles heldig ogsaa til Efteraarsbehandling.

Af de mange Systemer vil danske Landmænd sandsynligvis foreløbig kun have Interesse af de to: Bæreplove og Bugserplove, inden for hvilke der iøvrigt ogsaa forekommer store konstruktive Forskelligheder.

Hvor Hovedformaalet er Pløjning, vil formodentlig Bæreplovene foretrækkes. Naar »Avance« hist og her svigter i Marken, er det ikke fordi Bæreplovsystemet i og for sig er uheldigt. Drifsforstyrrelserne skyldes saa godt som altid Kraftmaskinerne, som kommer i Uorden, fordi der ofte savnes den fornødne Kyndighed hos Plovføreren.

Som stationær Motor er Avance særdeles velrenomeret; men den synes at stille store Krav til Betjeningen, naar den udsættes for Stød, Rystelse og vekslende Belastning under Pløjningen.

Motorplovens Arbejde.

Den, der ikke er nøjere kendt med Forholdene, undres over, at der kræves saa stærke Kraftmaskiner til Motorpløjning. Ved Spandpløjning trækker to Heste en almindelig Plov, men Motoren paa en Kraftplov har 6—8 H. K. pr. Plovlegeme. Der kræves en stærk Maskine, dels fordi Eksplosionsmotoren kun taaler lidt Overbelastning, og Maskinen maa til enhver Tid overvinde den vekslende Modstand, og dels fordi Motorplovens Selvtransport fordrer megen Kraft. Selv en saa

let bygget Motorplov som »Stock« krævede under Prøven ved Magdeburg til Selvtransport paa jævn Mark 17 H. K. eller 35—40 % af dens samlede Motorstyrke (se Tab. 1). Ved International Harwester o. fl. andre Motorplove er Arbejdstabet til Egentransport forholdsvis større, og ved Pløjning op ad Bakke vil næppe Halvdelen af Motorstyrken komme til Nytte paa Plovene.

Tab. 1. Motorplovenes Arbejdsforbrug i Tomgang.

Efter Prøven ved Magdeburg 1913.

Motorplov	Motorens Arbejdsevne H. K.	Arbejdsforbrug i Tomgang H. K.	Nyttearbejde til Pløjning H. K.
Fr. Küers	24,1	ca. 5	19,0
Internat. Harwester Comp.	64,7	28,5	36,2
Universal	46,3	16,7	29,6
Caterpillar	65,3	20,9	44,4
Pöhl, lille	25,2	8,2	17,0
Stock	45,5	17,3	28,2
Wendeler Dohrn	51,2	16,6	34,6
Akra	60,2	20,9	39,3

Det er naturligt, at mange Landmænd befrygter, at Motorploven sammenpresser Jorden, saa denne taber i fysisk Beskaffenhed til Géne for kommende Bearbejdninger og til Skade for følgende Afgrøder. Frygten er vistnok ugrundet i de fleste Tilfælde; almindelig Agermark i god Skik sammentrykkes næppe saa meget, at den tager Skade i fysisk Henseende. Nogle svenske og tyske Mosedyrkere mener endogsaa, at Sammenpresningen gavner Humusjorden. Paa adskillige tyske Ejendomme er der gennem 5—6 Aar anvendt Motorplove — i Reglen Stock —, uden at man har observeret uheldige Følger af Sammenpresningen. Iøvrigt er man heller ikke

fri for Sammentrædning ved Spandpløjning. Stock med 6 Plovlegemer vejer ca. 6000 kg eller omtrent det samme som 6 Spand Heste.

Dog kan Jorden være saa vaad, at de almindelige Bære- og Bugserplove ikke kan komme frem; Caterpillar og Vindeplove kan derimod arbejde, selv om Jorden er saa blød, at den ikke kan pløjes med Heste.

Jordfaste Sten og stejle Stigninger gør Motorpløjningen vanskelig men ikke umulig. Avance o. fl. skaanes ved Sikkerhedskoblinger, selv om Ploven støder paa en Sten, men Arbejdet vil selvfølgelig sinkes ved Standsningen.

Som Regel kan der pløjes paa Bakker, der stiger 1 paa 10. Ved stærkere Stigninger eller paa tung Jord vil det ofte være nødvendigt at aftage Plovlegemer.

Under normale Forhold kan der pløjes $^3/_4$—1 ha pr. Plov daglig, hvis der er Skiftemandskab til Betjeningen kan der udrettes langt mere, men foreløbig kniber det med at faa kyndige og øvede Plovmænd. Selve Styringen læres let, men Motoren har ofte medført Vanskeligheder, som den stedlige Betjening ikke har kunnet overvinde. Forhandlerne har ikke i tilstrækkelig Grad fremhævet Nødvendigheden af kyndig Betjening; de har ofte paastaaet, at enhver Arbejder kan køre en Motorplov efter faa Timers Vejledning. Praksis har vist, at dette ikke er Tilfældet. Købere bør derfor ikke alene sikre sig kyndig Montørhjælp, indtil et Par Mand er indøvede i Brugen, men Montøren bør komme og følge Arbejdet f. Eks. en Dag hver Uge, indtil det stedlige Mandskab er fortrolig med alle Enkeltheder ved Behandlingen. Da ikke alene Arbejdsmængden, men ogsaa Pløjearbejdets Kvalitet, Brændstoføkonomien og Maskinens Holdbarhed i saa høj Grad afhænger af Betjeningen, vil det være daarlig Økonomi at spare paa denne Konto.

Skal den mekaniske Jordbearbejdning ind i sikre Former, maa der iværksættes en Uddannelse af Motorplovførere; en Begyndelse hertil er gjort sidste Efteraar

paa Teknologisk Institut. I et tysk Fagblad er nylig udviklet Planer om Oprettelsen af et Lærested for Motorplovførere i Forbindelse med Dannelsen af et Selskab for Akkord-Motorpløjning.

Pløjearbejdets Kvalitet afhænger af Jordbundens Beskaffenhed og Plovens Form. I Almindelighed udføres Motorpløjningen ligesaa godt og ofte bedre end Hestepløjningen. Jorden behandles ensartet og kan — naar velformede Plove benyttes — lægges overordentlig smukt. Endvidere giver Motorploven Muligheder for dybere Behandling end Hestepløjning. Selve Plovlegemerne maa være velhærdede og af godt Materiale. Ved de tyske Prøver fremhævede Dommerne navnlig Skær og Muldplader af de amerikanske Moline- og Deere-Plove.

Naar Plovlegemerne aftages og erstattes med Kultivatorer, Harver o. lign., kan Motorvognen gøre god Tjeneste som Trækkraft ved Foraarsbearbejdningen. Enkelte lollandske Forpagtere paastaar endogsaa, at de heri ser en af Maskinplovens største Fordele, fordi Motorkultiveringen om Foraaret muliggør en rettidig Saaning.

Bugsermaskinerne kan uden videre spændes for Kultivatorene. Bæreplove som Avance og Stock maa derimod forsynes med et særligt Træktøj, da man ikke uden videre kan hægte Kultivatorene til Motorvognen. Paa Visborggaard anvendes en ret simpel og utvivlsomt god Trækhammel, som fortil forbindes med Plovens Trækstænger og bagtil har Trækkæder til 3 Kultivatorer.

Hos Hr. *P. Bondesson*, Svaløf, o. fl. Steder anvendes Avance desuden som Trækkraft for lettere Harver, Tromler m. m. Ogsaa Stock kan forsynes med særlige Trækanordninger for Harvning, Mejning m. m.

Bugsermaskiner til Selvbindere maa helst have en

Fart af 1 Meter pr. Sekund (1 m pr. sek. er 3,6 km eller ca. 1/2 Mil i Timen). Motormejning forsøgtes sidste Høst hos Godsejer *A. Hvass*, Tustrup ved Randers. En lille 16 Hestes Traktor fra International Harwester Comp. trak 2 af Gaardens ældre Mc Cormick-Bindere, som forsynedes med Styreanordning.

Bugsermaskinen gik 1,2 m pr. Sek., der mejedes 1,1 ha i Timen. Brændstoffet var 1/3 Raaolie og 2/3 Petroleum; der benyttedes 9,6 kg af Blandingen pr. ha.

Den store Traktor, som deltog i Prøven ved Magdeburg, havde i den foregaaende Høst mejet 135 ha.

Bugsermaskiner er anvendelige ved Transporter; mange er for Tiden taget i Brug til Krigstjeneste. Flere Motorplove kan benyttes som Lokomobil til at trække Tærskemaskine, Kværn, Stenknuser, Maskinsav, Pumpe o. s. v.

Godsejer *O.* de *Bang*, Haraldskær ved Vejle, har sidste Sommer benyttet en Avance som Drivkraft for en Centrifugalpumpe til et Overvandingsanlæg.

Skal Kraftmaskinen i udstrakt Grad anvendes ved saadanne Arbejder, bør der i højere Grad end ved almindelig Markarbejder tages Hensyn til, om Motoren kan forbrænde den billige Raaolie. I denne Henseende har Avance Fortrin fremfor Motorplove, der kræver den dyre Benzin.

Det er en Selvfølge, at der her i Landet endnu kun foreligger faa Erfaringer vedrørende Motorplovenes Driftssikkerhed og Holdbarhed; Avance har paa flere Gaarde arbejdet tilfredsstillende, men andre Steder har den svigtet og givet Anledning til store Reparationer og generende Driftsforstyrrelser; men det fremhæves i Reglen, at Brud og Standsninger skyldes mangelfuld Betjening.

Prøven ved Magdeburg strakte sig over ca. 6 Uger, saa hver Maskine kunde arbejde 32—35 Dage. Caterpillar havde ingen Driftsforstyrrelser og pløjede paa 33 Dage ca. 200 ha. Stock og International Harwester

havde hver en Dags Driftsforstyrrelse; de pløjede henholdsvis 126 og 174 ha.

Bugserploven »Universal« og Bæreploven »Akra« var hver 8—9 Dag ude af Virksomhed paa Grund af Reparationer.

Fra Herstaberg i Sverige foreligger Oplysninger om Brugen af Avance i Efteraaret 1913:

Fra 1. September til 29. November gik Ploven 68 Dage à 8—10 Timer. I Perioden faldt 12 Helligdage; 10 Arbejdsdage tabtes til Reparationer o. lign. I de 68 Dage pløjedes 72 ha i forskellige Marker. Jorden var nogle Steder saa fast og stenet, at Bearbejdning med Heste ansaas for umulig.

Udgifterne til Motorpløjning.

I det nylig nævnte Tilfælde opgiver Hr. *Gustav Ringberg*, Herstaberg, i »Landtmannen« Udgiften til Pløjning af de 72 ha saaledes:

1/2 Aars Afskrivning: 5 % af Kr. 6800...	340.00
1/2 » Rente 6 % p. a.....	204.00
Løn til Motormanden.....	168.75
Brændselsolie.....	277.41
Smøreolie.....	114.53
Montør, Rejser, Presenning m. m.	67.20
Reservedele etc.....	430.01
Ialt.....	1601.90

eller Kr. 22.25 pr. ha.

Regnskabet med Beløb for halvaarlig Afskrivning forudsætter, at Motorploven faar en lignende Arbejdssæson i den øvrige Del af Aaret.

Brændstofudgifterne — næsten 4 Kr. pr. ha — er betydelig større end dem, der er funden ved Nyhedsudvalgets Observationer, men Pløjevilkaarene har ogsaa været særlig ugunstige, hvilket bl. a. fremgaar af, at der gennemsnitlig kun er pløjet lidt over 1 ha daglig. Under normale, gunstige Forhold kan Pløjearbejdet blive

billigere, men Eksemplet gengives, fordi det i højere Grad end mange andre Regnskaber giver Oplysninger om Udgifterne til Reparationer; disse er meget varierende, men de vil aldrig udeblive.

Da en Motorplov maa afskrives i Løbet af 6—8 Aar, skal der regnes med mindst 12—15 % til Amortisation; heraf følger, at Arbejdsdagenes Antal øver stor Indflydelse paa Rentabiliteten.

De Eksempler, der er gengivne i Tab. 2 og 3, forudsætter 100 aarlige Arbejdsdage, 15 % Afskrivning og 5 % Rente og 5 % til Vedligeholdelse. Tallene for Brændselsforbrug og Arbejdsydelse er afrundede, men de svarer nogenlunde til Resultaterne fra Nyhedsudvalgets Observationer ved Brug af Avance og Stock heri Landet. Herefter kommer man, efter Brændstofprisen i Fjor, til en Udgift af 15 Kr. pr. ha for Pløjning med Avance og 18—19 Kr. for Pløjning med Stock. For Tiden koster Raaolien 13 og Benzin 45 Øre pr. kg, saa Pløjningen bliver dyrere.

Tab. 2. Rentabilitetsopstilling for en Avance-Motorplov.

Pris 8000 Kr.

Aarlige Udgifter:		
Forrentning: 5 pCt. af 8000 Kr.	Kr.	400
Afskrivning: 15 pCt. af do.	-	1200
Vedligeholdelse: 5 pCt. af do.	-	400
Direkte Arbejdsudgifter:		
Betjening i 100 Dage à 5 Kr.	-	500
Brændselsolie: 40 kg daglig; 4000 kg à 10 Øre*)	-	400
Smøreolie, Tvist o. l.	-	100
Ialt	Kr.	3000

Daglig Udgift $= \frac{3000}{100} =$ Kr. 30.00.

Daglig Pløjning 2 ha; Pløjeudgift for 1 ha = Kr. 15.00,

Da Motorploven ogsaa er anvendelig til Foraarsarbejde, ved Tærskning o. l., kan der blive ca. 100 Ar-

*) Prisen er f. T. 13 Øre pr. kg.

bejdsdage aarligt; færre Arbejdsdage giver højere Udgifter pr. Dag.

Tab. 3. Rentabilitetsopstilling for en Stock-Motorplov.

Pris 18000 Kr.

Aarlige Udgifter:		
Forrentning: 5 pCt. af 18000 Kr.	Kr.	900
Afskrivning: 15 pCt. af do.	-	2700
Reparationer: 5 pCt. af do.		900
Direkte Arbejdsudgifter:		
Betjening: 100 Dage à Kr. 5.00	-	500
Brændstof: 125 kg Benzin daglig: 12500 kg à 30 Øre*).	-	3750
Smøreolie, Tvist m. m.	-	500
Samlet aarlig Udgift	Kr.	9250

Daglig Udgift $\frac{9250}{100}$ = Kr. 92,50.

Pløjet 5 ha daglig, Udgift pr. ha $\frac{92{,}50}{5}$ = Kr. 18.50.

Stock-Motoren kan trække Kultivatorer, Bindere og andre Maskiner.

De tyske Opgivelser af Pløjeudgiften pr. ha ligger i Reglen mellem 16 og 22 Mk. Tal, der i Øjeblikket snarere er for lave end for høje. Danske Landmænd vil maaske finde disse Pløjeudgifter for store; men i Tyskland, hvor Akkordpløjning med Dampplove er praktiseret gennem flere Aartier, er man vant til at betale 25—30 Mk. pr. ha for almindelig Pløjning. Paa Münchenhof betales efter følgende simple Skala: »Eine Mark pro Zoll und Morgen«. Altsaa 1 Mk. pr. Morgen ($^1/_4$ ha) for hver Tommes Pløjedybde.

Er det vanskeligt at faa sikre Tal for de direkte Udgifter til Maskinpløjning, er det endnu vanskeligere at faa Rede paa, i hvilket Omfang Hesteholdet kan indskrænkes ved Anvendelse af Motorplove. Man kan ganske vist med nogenlunde Sikkerhed skønne over, hvor mange Heste der skal til for at pløje eller kultivere

*) Prisen er f. T. 45 Øre pr. kg.

lige saa meget som en normalt arbejdende Motorplov, men det er ingenlunde givet, at Maskinploven kan erstatte eller overflødiggøre det samme Antal Heste paa Ejendommen. En svensk Landmand angiver, at han ved Brugen af »Avance« driver sin Ejendom med 4 Spand Heste mindre end tidligere, og dog faar Arbejdet lige saa rettidigt udført. Enkelte tyske Godsejere opgiver, at en Stock-Motorplov erstatter 6—8 Spand Heste eller 10—11 Par Trækstude.

Hvor Maskinploven kan bevirke en saa stor Indskrænkning i Hesteholdet, vil Motorpløjning for Tiden blive billigere end Spandpløjning; men der er næppe nogle danske Landmænd, som regner med en saa stor Besparelse i Hesteholdet ved Maskinpløjningen. Iøvrigt skal man ved Betragtningen over Motorplovens Rentabilitet ikke alene tage Hensyn til de direkte Fordele, man maa i endnu højere Grad regne med de indirekte, som kan være meget betydelige, selv om de ikke kan opgives i Kroner og Øre.

Ved al Jordbehandling kommer det ikke alene an paa Mængde og Kvalitet, men ogsaa paa Tidspunktet for Arbejdets Udførelse. Alle kender Betydningen af en rettidig (hvilket i Reglen vil sige tidlig) Foraarsbehandling, og mange kan nævne Eksempler paa, at for sildig Saaning har medført en Afgrødeformindskelse, som repræsenterer anselige Værdier.

Men det er ogsaa vigtigt, at Efteraarspløjningen udføres i rette Tid. Skal der praktiseres en virksom Efteraarsbrak eller dyrkes Stubafgrøder, maa Marken behandles umiddelbart efter Høst. Motorploven er et Middel til at komme tidlig paa Stubben, uden at Hestene tages fra andre Arbejder, som ikke maa opsættes.

Naar en Gaard har 2—3 motorkyndige Mænd til at skifte ved Betjeningen, kan en Maskinplov gaa hele Døgnet og derved bidrage mægtigt til, at Markarbejdet udføres rettidigt, og at det travle Sæsonarbejde udjævnes.

Det siges ofte, at Motorplovene passer ikke for

Danmark; Ejendommene er for smaa. Det maa dog erindres, at der er ca. 900 Gaarde med over 20 Tdr. Htk. og ca. 2100 med et Tilliggende af over 12 Tdr. Htk. Man skal selvfølgelig ikke lade sig forlede til Anskaffelse, fordi man hører, at der i Tyskland i Løbet af faa Aar er solgt ca. 1000 Stock-Plove, foruden at der bruges mange andre Motorplove og over 3000 Dampplove. Selv om det lønner sig at maskinpløje i Tyskland, behøver det ikke at være fordelagtigt i Danmark, men de indirekte Fordele, der ligger i Mulighederne for rettidig Udførelse af Jordbehandlingen, er mindst lige saa betydelige i Danmark som i vore sydlige Nabolande.

Foredraget var efterfulgt af følgende Diskussion:

Professor *Bøggild* spurgte, om Foredragsholderen kunde oplyse, hvor mange Motorplove der nu findes ude blandt praktiske Landmænd i Danmark. Hvor stort Antal af dem har været i Brug gennem længere Tid, og kan man deraf dømme om, hvordan det betaler sig at bruge dem. Det forekom Taleren, at det saa noget besynderligt ud, at der i det af Foredragsholderen fremdragne Eksempel var brugt for 277 Kr. 41 Øre til Brændselsolie og 114 Kr. 53 Øre til Smøreolie, det maatte være en meget dyr Smøreolie. Det maatte ikke gerne gaa med Motorplovene, som det var gaaet med Malkemaskinerne, at de fleste Landmænd hurtig holdt op med at bruge dem.

Proprietær *Grut Hansen* spurgte, hvad den letteste af Motorplovene vejede, og om hvilken Vægt en Motorplov har, der trækker 3 Plovlegemer. Hvor meget koster en Motorplov, som er passende for en Gaard paa 100 Td. Land.

Dernæst ønskede Taleren gerne oplyst, om man ved nogle af Plovene kunde undgaa de af Foredragsholderen omtalte ubearbejdede Trekanter.

Proprietær *Smith*, Nyrupgaard, ønskede Oplysning om, hvor vidt der nu er Motorplove at faa her i Landet, og om de kan faas til Foraaret. Taleren nævnede, at man i Frederiksborg Amt i afvigte Efteraar havde stillet et ret vidtløftigt Apparat paa Benene for at faa en Prøve med forskellige Motorplove. Man havde tidligere haft lignende Prøver med Kartoffeloptagere, og disse Prøver havde faaet en uventet stor Tilslutning. Man

havde sikret sig Løfte fra forskellige Forhandlere om at faa Plovene til Prøve, men efterhaanden som Tidspunktet for denne nærmede sig, trak Firmaerne sig tilbage. Et enkelt Firma meddelte, at dets Plove laa i Kirkwall, et andet Firma havde solgt alt, og et tredje udeblev ganske. Det er utvivlsomt, at det kun er et ganske ringe Antal Landmænd, der evner at købe saadanne Motorplove. Prisen opgives til 8000 à 8500 Kr. pr. Stk. Kunde der mon ikke laves en Slags Fællesdrift med saadanne Plove, og havde Foredragsholderen Erfaring for, at dette var forsøgt i Udlandet.

Godsejer *H. Madsen*, Overberg: Hvis Tilstedeværelsen af større praktiske Landmænd, der her har givet Møde, skal være Udtryk for den Interesse, de nærer for Motorpløjning, saa var denne unægtelig ikke ret stor, men i Virkeligheden er der Landet over en ret stærk Interesse for at faa disse Plove undersøgt. Evnen til at anskaffe dem skal man helst i Øjeblikket lade være med at tale om, thi kan der spares blot 3 à 4 Spand Heste, vil dette let opveje, hvad Ploven koster. Ængstelsen for at anskaffe Motorplove bunder vistnok mere i, at man ikke anser Motorerne for ganske driftssikre, og de bevægelige Motorer, som man her har med at gøre, er jo endnu mindre driftssikre end de faststaaende, hvilket ogsaa fremgik af Foredragsholderens Udtalelse om, at flere af Motorplovene ikke godt taalte Stød og Rystelser.

Dernæst gælder det navnlig om at faa Folk, der er i Stand til at passe Motorerne, og først naar man naar dertil at kunne anvise gode Læresteder, hvor en saadan Pasning kan læres, vil man i mange Landbrug gaa til Anskaffelse af Motorplove. Taleren ønskede gerne at spørge Foredragsholderen, om ikke Dampbugsermaskiner kunde finde mere Anvendelse; baade ved Pløjning og Høstning vil de Standsninger, man faar ved de bevægelige Motorer, betyde meget mere end ved Dampbugsermaskiner, thi hvad Driftsstandsning betyder, kender enhver praktisk Landmand. Til Driften hjemme paa Gaarden maa man sikkert ogsaa foretrække faststaaende Maskiner fremfor transportable Motorer.

Foredragsholderen havde nævnt, at det omdelte Bilag var udarbejdet paa et tidligere Tidspunkt, dette kunde man ogsaa let se af den Pris, der var anført for Brændselsolie, idet denne nu er omtrent det dobbelte af, hvad der her er regnet med. Kunde man ikke tænke sig en Udvikling af Dampbugsermaskinerne, thi Eksplositionsmotorerne var næppe driftssikre nok endnu.

Foredragsholderen udtalte, at i 1869 havde vi faaet den

første egentlige Dampplov her til Landet, og i de nærmest følgende Aar kom der nogte faa Stykker til, men de anvendtes ikke i større Udstrækning, kun paa Højbygaard paa Lolland vedblev man at benytte dem. Angaaende Antallet af Motorplove, der var i Brug her i Landet, da kunde der ikke opgives noget bestemt, men Taleren var af den Formening, at man kunde regne med en 25—30 Avance-Motorplove og ca. 10 Bugserplove. Kun 3 à 4 Avance-Plove havde været i Brug et halvandet Aarstid, saa de Erfaringer man havde, var ikke fyldestgørende, men syntes ikke at være særlig animerende til Anskaffelse.

Taleren oplyste, at paa Rosenfeldt, der var et af de Steder, hvor Avance-Ploven var benyttet, havde man haft ret betydelige Driftsstandsninger, og Arbejdsydelsen kunde gennemsnitlig ikke sættes til 4, men kun til 3 Td. Land. Dog maa det tilføjes, at efter at man nu er bedre kendt med Maskinen, gaar det betydelig bedre end i Fjor.

Med Hensyn til Bugsermaskiner, da er der kommet en Del af dem her til Landet, de har arbejdet ret godt, men egentlig ikke billigt. Sidste Efteraar havde man faaet en Del amerikanske Bugserplove her til Landet, og de havde vakt Interesse blandt Landmændene. Med Hensyn til at faa Plovene frem til Foraaret, saa det maaske ikke allerbedst ud, der kommer en Gang imellem enkelte Plove, men der er sikkert solgt langt flere, end der er leveret. Det kunde se ud til, at de amerikanske Bugserplove er mere driftssikre end Avance, men man skal dog endnu ikke fremhæve dem paa Avances Bekostning.

De i Tabellen anførte Tal saa ganske vist ikke godt ud, de stammede fra Herstaberg i Sverige, men den paagældende Landmand har desværre flere danske Lidelsesfæller. Næsten alle Driftsforstyrrelser synes imidlertid at gaa tilbage til Motoren. Avance har en encylindret Motor og arbejder efter totakt Systemet. De amerikanske har to- eller firecylindret Motor og arbejder efter firetakt Systemet, og Taleren var af den Formening, at det var heldigst at dele Motoren i flere Cylindre. Muligvis vilde man derved faa mere driftssikre Motorer, men Taleren ønskede dog ikke at udtale sig nærmere herom. Med Hensyn til de ubearbejdede Trekanter, da slipper man meget vanskelig fra dem ved de Plove, hvor selve Plovlegemerne er sammenbygget med Rammen. Ved Bugserplovene kan man derimod ordne det saaledes, at en Mand ved Agerens Ende kan løfte hvert enkelt Plovlegeme ud af Jorden ved Hjælp af et Haandtag og sætte dem i igen. Endvidere har

man paa enkelte Plove indrettet et automatisk Løfteapparat. Selve Vendepladsen er selvfølgelig større end ved de almindelige Hesteplove. Man plejer at regne med, at der kastes 2 almindelige Agre sammen, og med en Forpløjning paa ca. en halv Snes m. Angaaende Prisen for en Plov, egnet til en Gaard paa ca. 100 Td. Ld., da har man her i Landet kun Erfaring med Hensyn til Avance-Ploven, der koster godt 8000 Kr., og de, der kommer fra Amerika, koster omkring en halv Snes Tusinde Kr., men Prisen er iøvrigt meget forskellig efter Størrelsen.

Dersom en Mand vilde købe flere Motorplove og akkordpløje for Fremmede, da kunde han næppe paatage sig dette for under en Snes Kr. pr. Hektar. Naar der blev spurgt, om ikke en Damptraktor vilde være mere driftssikker end en Motorplov, maa dette besvares bekræftende. Ved en Prøve i Belgien, foranstaltet af det belgiske Koloniministerium for at udfinde hvilke Plove der var bedst egnet for Kolonierne, var man kommet til det Resultat, et en Damptraktor var den bedste.

Det er indlysende, at f. Eks. en Stock-Motorplov med en 45 Hestes Benzinmotor vil arbejde dyrt, naar den anvendes til at trække en Maskine, der kun kræver 11 à 12 Hestes Kraft. Det skal dog bemærkes, at Avance kan benyttes ret billigt til saadanne Arbejder.

Professor *O. H. Larsen* spurgte, om Foredragsholderen kunde opgive noget om, hvordan Prisen stillede sig for Motorpløjning ved Akkord eller Entreprice. Foredragsholderen havde jo nævnet, at man efter de tyske Oplysninger maatte regne med ca. 20 Mk. pr. Hektar, men Spørgsmaalet var, om man paatog sig Akkordpløjning til denne Pris; i saa Fald blev Motorpløjning ikke dyrere end Pløjning med lejet Hestekraft. Taleren havde i 1913 overværet et Foredrag i Berlin om Motorpløjning af Prof. *G. Fischer*, og allerede den Gang mente han, at Motorpløjning kunde udføres billigere end Hestepløjning til samme Dybde, men hermed er jo ikke sagt noget om Motorpløjningens Rentabilitet i det enkelte Landbrug, thi denne vil jo særlig afhænge af, hvor meget man kan reducere Hestekraften. Sluttelig spurgte Taleren, hvilken Pløjedybde der var regnet med ved den opgivne Pris.

Godsejer *H. Madsen*, Overberg, gjorde opmærksom paa, at naar han havde spurgt om det var at anbefale at anvende Motorploven i stationær Drift, saa skyldtes dette, at Forhandlerne reklamerede stærkt med Anvendelse heraf. Det var jo imidlertid indlysende at de meget store Motorer ikke vil kunne finde Anvendelse med Fordel ved den stationære Drift.

Proprietær *S. Friis* mente, at det ofte var Motorpasserens Skyld, naar der viste sig at være Vanskeligheder med Motorpløjningen. Taleren var forbavset over, hvor smal en Forpløjning man kunde nøjes med, og hvor lidt Motorplovene sammentrykkede Jorden. Denne Sammentrykning var egentlig mindre end ved Brugen af Heste, hvilket naturligvis skyldes Motorplovens brede Fælg.

Foredragsholderen udtalte, at de Oplysninger, man har fra Tyskland, ikke stammer fra Interessentskaber, men fra opstillede Rentabilitetsberegninger. Der regnes som Regel med 20 à 22 Mark pr. Hektar.

Den Dybde, hvortil der pløjes, er vistnok gennemgaaende 7—8 Tommer, altsaa gennemgaaende lidt dybere end her i Landet.

Professor *Westermann* bragte paa Selskabets og de Tilstedeværendes Vegne Foredragsholderen en Tak for de Oplysninger, han her havde givet om dette aktuelle Emne. Det var næppe usandsynligt, at Motorpløjning vil komme til at spille en betydelig større Rolle, end den gør nu.

†

Overassistent *H. P. Lunde.*

Efter et langvarigt Sygeleje døde den 30. Januar en af vort Mælkeribrugs kendte og veltjente Mænd: Overassistent *Hans Pedersen Lunde.*

Som fynsk Gaardmandssøn — han fødtes den 18. November 1852 i Sønderby nær Assens — stod hans Hu fra Barnsben af til Landbruget, i 4 Aar lærte han det praktisk, hvorefter han gennemgik, dog uden at tage Eksamen, det sædvanlige Kursus for Landmænd paa Landbohøjskolen og senere et Kursus i praktisk Mælkeribrug under Professor *Segelcke.* Fra November 1875 til Maj 1879 var *Lunde* Bestyrer af Herregaardsmælkeriet »Jomfruens Egede«, fra Midten af Maj 1879 blev han som Assistent knyttet til de af Docent *Fjord* ledede Mælkeriforsøg, og om Efteraaret samme Aar foretog han med Landhusholdningsselskabets og Det Classenske Fideikommis' Understøttelse en Rejse til Holland for at studere Osteproduktionen. I April 1883 blev han ansat som Overassistent ved Forsøgslaboratoriets ambulante Forsøg, Aaret efter var han Dommer ved en international Mælkeriudstilling i Amsterdam, og

ved den nordiske Udstilling 1888 ledede han det »arbejdende Mælkeri«.

Lunde har været knyttet til mange af Forsøgslaboratoriets Forsøg: Pasteuriseringsforsøgene af sød Mælk og Fløde, Anvendelse af god Syre til Bekæmpelse af Mælke- og Smørfejl, Afkølingens Betydning for Smør under Forsendelse — han fulgte med Smørret til England og ledede Bedømmelsen dér —, Mælkerisystem- og Centrifugeforsøgene osv. Han var som Forsøgsmand Paalideligheden selv. Vel arbejdede han meget langsomt — han manglede absolut »Tidstalent«, det vil sige Evnen til at besørge baade det ene og det andet —, men saa kunde man paa den anden Side ogsaa være vis paa, at naar hans Arbejde endelig var færdigt, kunde det ikke være grundigere udført — han havde ikke glemt Prikken over i'et.

Lundes Væsen var elskværdigt og omgængeligt. Mælkerierne stod ham aabne, hvor han kom, og som Faa var han afholdt af Mælkeribrugets Mænd. Ved Møder og Udstillinger var han altid en kær Gæst og i mange Aar en stærkt benyttet Foredragsholder og Dommer. Vort Mælkeribrug har i ham mistet en Mand, der vel ikke stod i første Række blandt Fagets Udøvere, men som var en samvittigsfuld og kyndig Arbejder, der i mange Aar med Dygtighed udfyldte den Plads, som var ham betroet.

Det kgl. danske Landhusholdningsselskabs Generalforsamling

den 18. December 1915.

(Sluttet fra Side 97).

Meddelelse om Uddeling af Selskabets Hædersbelønninger.

Sekretær *Hertel:* I Følge Reglerne for Uddeling af Hædersbelønninger for Landboflid har Belønningsudvalget Ret til at indstille Mænd, der ved fortjenstfuldt Arbejde har gjort sig fortjente dertil, til en Udmærkelse af Landhusholdningsselskabet.

Fire Gange tidligere har Belønningsudvalget benyttet sig af denne Ret: I 1902 fik Forpagter *Bokelmann* Landhusholdningsselskabets største Sølvbæger for hans 30-aarige Virksomhed som Dommer ved Maskinprøverne, i 1905 tildeltes det Dyrlæge *J. J. Schmidt* i Kolding for hans Opdagelse af Kælvningsfeberens Aarsag, i 1907 til Gaardejer *Niels Kristensen*, Ølgod Sogn, Ribe Amt, for hans Fortjenester ved det første danske Andelsmejeris Oprettelse for 25 Aar siden, og i 1909 til Højskoleforstander *Anders Jørgensen*, Høng, for hans Arbejde for Husmandssagen og navnlig for Husmandsrejserne.

I Aar har Belønningsudvalget indstillet to Mænd til at modtage det største Sølvbæger, og dette er blevet tildelt

Godsinspektør *H. C. G. Tilemann* for hans mangeaarige, fortjenstfulde Arbejde i forskellige af Selskabets Udvalg, og

Fabrikant *N. J. Fogh*, tidligere Landvæsenslærling under Landhusholdningsselskabet, for hans Fortjenester paa Maskinvæsenets Omraade, særlig ved Fabrikationen af hans Patentharve.

Endvidere har Belønningsudvalget indstillet og Selskabet uddelt følgende Belønninger for Landboflid:

Det store Sølvbæger til Husmand *Mads Peter Mogensen*, Jerup Hede, Hjørring Amt, og det almindelige Sølvbæger til Boelsmand *Peter Hansen og Hustru*, Torpe, Holbæk Amt, og Husmand *Kristen Sørensen Ravn*, Haasum Sogn, Viborg Amt.

For 5. Gang har Landhusholdningsselskabet i Aar uddelt sin Dueligheds medaille. Første Gang var i 1911, da der indkom 99 Ansøgninger; i 1912 indkom der 45, i 1913 27, i 1914 38 og nu i Aar 44, hvoraf 9 fra Kvinder og 35 fra Mænd. Der er uddelt 20 Medailler, nemlig til 3 Kvinder og 17 Mænd. De fordeler sig saaledes efter Landsdele:

Sjælland: Havemand *Vilhelm Frederik Andersen*, Knabstrup, Husmand *Hans Jørgensen*, Ørsted pr. Havdrup, Pigen *Maren Hansen*, Snertinge pr. Klarskov, Fodermester *Chr. Larsen*, Vielsted pr. Sorø, og Husejer *Jens Nielsen*, Lellinge pr. Køge. Lolland-Falster: Arbejdsmand *Niels Petersen*, Carlsfeldt, Arbejdsmand *Hans Jørgen Jensen*, Liselund, Enke *Justine Larsen*, Liselund, Kusk *Rasmus Hansen*, Liselund, og Plantør *Andersen*, Ourupgaard. Jylland: Pigen *Dorthea Nielsen*, Solbjerg, Daglejer *Otto Poulsen*, Langholt, Husmand *Karl Andersen*, Aarslev Søndergaard, Arbejdsmand *Jens Jensen Holm*, Kirketerp, Skovfoged *Ole Peter Jensen*, Thyrsbæk, Husmand *Bertel Sørensen*, Brundby, Samsø, Tjenestekarl *Jens Kristian Sørensen*, Halkjærgaard, Skovarbejder *Jens Sørensen*, Funder Kirkeby, Husmand *Jens Jensen*, Laastrup, og Gaardbestyrer *Nikolaj Nielsen*, Skovsende.

Af J. Pedersen-Bjergaards Legat til Uddeling af Præmier for særlig fremragende Ydelser paa Landbrugsbinæringernes Omraade af Folk i smaa Kaar er der uddelt 7 Præmier og 2 »Hædrende Omtale« til følgende: Cand. pharm. *C. C. Priergaard*, Hellerup, Portør *Anton Hansen*, Holte, Gaardejer *Jeppe Hansens Hustru*, Risby pr. Præstø, Frøken *Karoline Ulriksen*, Kærby pr. Kallundborg, Husmand *Hans Peter Dam*, Østerhaab pr. Bryrup, Jomfru *Kirstine Hansen*, Herslev pr. Fredericia, Husmand *Martin Mortensen*, Frydendal pr. Grønbjerg, Husejer *C. Mygind*, Toelsvad pr. Jullerup, og *Elias Christensen*, Bjerregaard pr. Hammerum.

Meddelelser fra Præsidiet.

Maskinkonsulentstillingen.

Den ledende Præsident, Kammerherre *Bech:* For nogle Aar siden, efter Statskonsulent *Birks* Død, blev Maskinkonsulent-

stillingen delt i to Virksomheder, den ene, som omfatter Motorer ved faste Installationer, den anden, som omfatter andre Motorer samt alle Redskaber, der hører under Landbruget; og foreløbig blev det saaledes delt, at Konsulent *Anton Christensen* overtog den sidste Gruppe, medens Konsulent *Feilberg* havde den første. Det gik forsaavidt godt, men begge følte de, at det var et meget væsentligt og meget stort Arbejde, de havde paataget sig. Konsulent *Feilberg* blev saa ansat som Docent ved Landbohøjskolen, og Konsulent *Anton Christensen* kom mere og mere ind i Sagerne og blev fra alle Sider anerkendt som fuldstændig dygtig og egnet til Stillingen. Da Konsulent *Feilberg* ikke mere mente at kunne overkomme Arbejdet ved Siden af Docentstillingen, ønskede man en anden Ordning, og Ministeriet underrettede Landhusholdningsselskabet om, at det helst vilde have en Henvendelse fra samtlige Landbrugets Organisationer, altsaa fra dem, der er repræsenteret paa de tvangfri Møder, for paa denne Maade at faa en fyldig Udtalelse fra det danske Landbrug. Resultatet blev, at de Herrer Konsulenter stillede sig saaledes, at vi mente, den heldigste Ordning vilde være, at Konsulent *Anton Christensen* blev ansat som fast Maskinkonsulent, men at der til hans Raadighed skulde stilles et ikke saa lille Beløb — 3500 Kr. — som imidlertid var det mindst mulige, naar der skulde opnaas noget. Han skulde have denne Sum som Maksimum til Raadighed — selvfølgelig mod at aflægge fuldstændigt Regnskab — for at skaffe fornøden Medhjælp til Bedømmelse af Motorer ved faste Installationer, medens han selv beholdt det øvrige Arbejde; han skulde være frit stillet med Hensyn til Valget af den kyndige Medhjælp, som han mente ikke at kunne undvære, hvilket han heller ikke kan. Et Andragende derom er indgaaet til Ministeriet, og vi afventer Svaret. Jeg tror, at man fra alle Sider, som har haft med den Ting at gøre, maa være overbevist om, at saaledes vil Sagen foreløbig bedst kunne udvikle sig.

De tvangfri Møder af Landbrugsorganisationerne.

Den ledende Præsident: Jeg nævnede før et Eksempel paa, at man sammenkaldte et saadant Møde, naar der følte Trang dertil, naar der forelaa en Opgave eller et Spørgsmaal, som man passende og helst vilde have løst af alle Landbrugets Organisationer i Fællesskab. Der er ikke Tale om, at saadanne Møder sammenkaldes til bestemte Tider; heller ikke foretages der nogen Afstemning ved disse Møder, men det er egentlig kun Diskussionsmøder blandt Landbrugsorganisationerne. Disse Organisationer er: De samvirkende danske Landboforeninger,

De samvirkende danske Husmandsforeninger, Andelsudvalget og Landhusholdningsselskabet. Hidtil har Landhusholdningsselskabet sammenkaldt disse Møder, og de er afholdt under Ledelse af os. Der er afholdt 3 saadanne Møder i Aarets Løb, det første den 7. Juli, det andet den 19. August og endelig det sidste, som blev omtalt før, den 23. November. Ved disse Møder er der, som nævnt, blevet drøftet de mest paatrængende Ting — jeg skal ikke komme nærmere ind paa Ærnnerne; det kender de Herrer ad andre Veje. Det vil maaske ikke vare længe, inden der atter afholdes et saadant Møde, og det vil ogsaa nok vise sig i Fremtiden, at der virkelig er Trang dertil, og at det er en sund og heldig Maade at drøfte Tingene paa.

Jeg maa maaske dog nævne en enkelt Ting, som blev Resultatet af Forhandlingerne paa et saadant tvangfrit Møde, der blev afholdt i Anledning af, at Prisreguleringskommissionen under vanskelige Forhold — ganske overordentlig let forstaaeligt — var blevet sammensat paa saadan Maade, at Landbruget egentlig ikke fandt sig tilstrækkeligt repræsenteret deri. Det er ikke noget, der skal siges som nogen Bebrejdelse, men det var noget, som formentlig burde rettes. Og det blev det virkelig ogsaa, idet man paa et tvangfrit Møde efter Henstilling fra Ministeriet ordnede Sagen saaledes, at der blev dannet et Landbrugsraad, hvortil Landbrugsorganisationerne maatte vælge 8 Medlemmer, saaledes at Landhusholdnivgsselskabet valgte et Medlem og i Forening med Andelsudvalget et andet Medlem. Paa denne Maade er valgt Proprietær *Grut-Hansen* og Forstander *Madsen-Mygdal.* Det blev den Gang stillet os som Alternativ at faa flere Medlemmer, indtil 3, ind i Prisreguleringskommissionen, hvor de altsaa skulde have Stemmeret; men vi valgte den første Fremgangsmaade, at der oprettedes et Landbrugsraad, hvis Erklæring skulde indhentes ved Spørgsmaal, som berørte Landbruget paa intim Maade. Vi valgte som sagt denne Fremgangsmaade, og hidtil har man haft en Fornemmelse af, at det var nok saa virkningsfuldt og heldigt, som hvis vi havde valgt at faa flere Landbrugsstemmer ind i selve Prisreguleringskommissionen. Dette er, hvad jeg antager vil have Interesse for de Herrer at høre om denne Sag; men jeg vil gerne give yderligere Oplysninger, hvis det ønskes.

Kassererstillingen i Landhusholdningsselskabet.

Den ledende Præsident: Som alt omtalt af Sekretær *Hertel* meddelte i Sommer Landbrugskandidat *H. C. Larsen,* at han

paa Grund af sit Arbejde i Planteavlsudvalget ønskede at fratræde Stillingen som Selskabets Kasserer.

Præsidiet modtog denne Meddelelse med levende Beklagelse. I 20 Aar har Hr. *Larsen* været Selskabets Kasserer til Præsidiets udelte Tilfredshed, og indtil de senere Aar, da Statens Planteavlsudvalg i stigende Grad lagde Beslag paa hans Tid og Arbejdskraft, har han ogsaa paa udmærket Maade hjulpet med ved Selskabets almindelige Virksomhed; det var ofte, der blev lagt Beslag paa Hr. *Larsen* her i Selskabet ogsaa udenfor hans Virksomhed som Kasserer.

Efter at Stillingen som Kasserer var bekendtgjort, indkom der 22 Ansøgninger. Præsidiet har nu ansat Landbrugskandidat *H. M. Knudsen* i Stillingen fra 1. November at regne. Hr. *Knudsen*, som er 33 Aar gammel, tog Landbrugskandidateksamen 1904, har senere bl. a. været Assistent ved Lyngby Forsøgsstation, Redaktionssekretær ved »Dansk Landbrug« og Revisor i Landbrugsministeriet. Det er altsaa Virksomheder, som efter vort Skøn netop paa udmærket Maade forberedte Hr. *Knudsen* til den Stilling, han nu har overtaget i Selskabet.

I Følge Lovenes § 9 vælges Kassereren af Præsidiet, medens hans Honorar bestemmes ved Generalforsamlingen. Paa et Bestyrelsesmøde i Oktober Maaned vedtoges det enstemmigt at foreslaa Generalforsamlingen, at Honoraret sættes til 2400 Kr. aarlig eller det samme Beløb, som Hr. *H. C. Larsen* havde i Gage. Det vil jeg altsaa gerne bede om Generalforsamlingens Tilslutning til. Hvis ingen har noget derimod at indvende . . . (Ophold) . . . anser jeg Samtykket som givet. Det er altsaa givet.

Proprietær J. H. Holms Legat.

Sekretær *Hertel:* Dette Legat, hvis nominelle Størrelse er ca. 100,000 Kr., blev skænket Landhusholdningsselskabet i 1906, men skulde først træde i Kraft efter Legatstifterens Død og da anvendes til Uddannelse af unge Landmænd udenfor Bondestanden. Propr. *Holm* døde i 1913, og i Aar skulde vi betale Arveafgift af Legatkapitalen, der efter Kurserne blev opgjort til ca. 94,000 Kr. Arveafgiften er for saadanne Legater 10 %; men der staar i Arveafgiftsloven, at Foreninger og Institutioner, der virker i velgørende Øjemed eller for samfundsnyttige Interesser, efter Ansøgning kan faa Arveafgiften nedsat til den laveste i Loven bestemte, nemlig 4 %. Selskabet søgte om denne Lempelse, og Skattedepartementet har bevilget den; vi har derefter betalt i Afgift 3756 Kr., som er fragaaet Legatkapitalen; denne andrager altsaa nu ca. 90,000 Kr.

Efter Propr. *Holms* Testamente er der tillagt Godsforvalter *J. Holm*, Selskabets Revisor, som eksekutor testamenti Bemyndigelse til at anvende en Del af den Afdødes efterladte Formue til velgørende Stiftelser eller Foreninger, saaledes at Kapitalen bevares og kun Renterne anvendes efter vedkommende Foreningers Bestemmelse.

Selskabet har haft den Glæde, at Godsforvalter *Holm* har tillagt det 8000 Kr. Arveafgiften heraf er 320 Kr., saa at Nettobeløbet er 7680 Kr. Renten af dette Beløb skal anvendes paa samme Maade som Renten af den Legatkapital, Propr. *Holm* i 1906 skænkede Landhusholdningsselskabet, dog uden at være begrænset til Uddannelse af unge Landmænd »udenfor Bondestanden«; den kan gives til alle Klasser indenfor Landbruget.

Udvalget til Fremme af Jordens Grundforbedring ved Afvanding og Vanding.

Professor *Westermann:* Ved Bestyrelsesmødet og Generalforsamlingen i December i Fjor blev der givet en Meddelelse om det nævnte Udvalgs Sammensætning og indledende Arbejde, hvilket havde ført til Nedsættelse af to Underudvalg med væsentlig forskellige Opgaver,

Underudvalget, der beskæftiger sig med teknisk-økonomiske Opgaver, overvejede i Aarets Begyndelse Muligheden for at faa anstillet Forsøg vedrørende Forholdet mellem Drænledningers Afstand og Dybde i forskellig Jord, Drænledningers Vandføring og andre Spørgsmaal vedrørende Regulering af Jordens Fugtighed. Formanden forelagde Sagen ved de provinsielle Planteavlsudvalgs Møde i Marts d. A. for om muligt at interessere disse for Forsøgene. De foreløbige Overslag over Udgifterne viser imidlertid, at disse maa betragtes som uoverkommelige, og Underudvalget anser sig derfor nødsaget til at opgive saadant Forsøgsarbejde og i dets Sted søge at fremme Kendskabet til de nævnte Spørgsmaal paa mere indirekte Maade.

Paa det juridisk-økonomiske Omraade er der af det andet Underudvalg gennemført et ret betydeligt Arbejde med udmærket Bistand fra fhv. Herredsfoged, Etatsraad *C. B. V. Hansen.* Dette Arbejde, der er ført videre af det samlede Udvalg, er resulteret i, at dette til Landhusholdningsselskabet har indsendt 3 Forslag, vedrørende 1) Lov om Dannelse af offentlige Interessentskaber for Afvandings- og Vandingsanlæg, 2) Ændringer i Loven af $^{30}/_{12}$ 1858 om Landvæsenskommissioner, og 3) Foranstaltninger til Overholdelse af Vandløbslovgivningens Bestem-

melser ved Jærnbaneanlæg. Udvalget har anmodet Landhusholdningsselskabet om at søge disse Forslag realiserede ved Henvendelse til Ministeriet, og efter at Sagerne har været behandlede i Præsidiet, er dette ogsaa sket. Uden at komme nærmere ind paa de talrige Detailler skal jeg ganske kort angive Forslagenes Hovedindhold.

Det første Forslag tilsigter gennem Dannelse af Interessentskaber at fremme Afvanding af vandlidende Arealer, derunder Søer og Indvande, samt Vanding af Enge og andre Jorder, og Tanken er her, at de paagældende Kommunalbestyrelser skulde tage Bestemmelse om Interessentskabets Dannelse efter Begæring af et vist Antal af de interesserede Lodsejere, der maa repræsentere en vis Andel af det paagældende Areal. Kommunalbestyrelsen skulde desuden sætte Sagen i Værk, staa i Forskud med de til Forarbejderne fornødne Udgifter og føre Tilsyn med Interessentskabet efter visse nærmere angivne Regler.

Forslaget om Ændringer i Loven om Landvæsenskommissioner har til Formaal at skabe større Enhed og Ensartethed i Ledelsen af disse derved, at der udnævnes to faste Landvæsensdommere, en for Østifterne og en for Jylland, og en af disse skulde da som Regel være Formand i enhver Landvæsenskommissionssag og derved opnaa en Sagkundskab, som den Retsbetjent, der kun sjældent virker som Formand, ikke kan besidde.

Det sidste Forslag tager særlig Sigte paa, at der ved Brobygninger og Omlægning af Vandløb i Anledning af Jærnbaneanlæg tages tilbørligt Hensyn til Landbrugets Interesser med særligt Henblik paa Afledning af skadeligt Vand. Man har nemlig i adskillige Tilfælde haft Anledning til at beklage Mangel paa rimeligt Hensyn og Samarbejde paa dette Omraade.

Udvalget har haft sin Opmærksomhed henvendt paa Spørgsmaalet om Fremskaffelse af billige Laan til Udførelse af Grundforbedringer, men da denne Sag for Tiden behandles i Landbokommissionen, vil man afvente Resultatet af dennes Arbejde og derefter eventuelt fremsætte Udvalgets Anskuelser, særlig vedrørende den Maade, hvorpaa Grundforbedringsarbejderne under saadanne Forhold bør planlægges og udføres.

Fra Hr. Forstander *Klodskov*, Kærehave Husmandsskole, har Udvalget faaet tilsendt til Erklæring et interessant Forslag med Tegninger og Overslag vedrørende kunstig Vanding af en Del af Skolens Jord, og Udvalget har besvaret denne Henvendelse med en Udtalelse til Forstanderen.

Efter Anmodning fra Hedeselskabet har Udvalget anbefalet

til Landhusholdningsselskabet at yde Medvirkning til Opnaaelse af en Bevilling, ved hvilken Hedeselskabet kan blive sat i Stand til at foretage Undersøgelser over danske Vandløbs Vandføring.

Som meddelt ved Generalforsamlingen i Fjor, har man rettet Henvendelse til de samvirkende Landboforeninger i Jylland, paa Fyn og Lolland-Falster, samt til Landboforeningen paa Bornholm om at fremskaffe en Oversigt over de vandlidende Arealer i de respektive Landsdele paa lignende Maade, som det allerede er sket for Sjællands Vedkommende. Man har modtaget imødekommende Svar fra alle de nævnte Foreninger, men det er jo et stort Arbejde, der vil tage lang Tid, og vi tør næppe stole paa, at vi, som vi havde haabet, kan faa de nævnte Oversigter i Løbet af Sommeren 1916.

For at anvende Ventetiden paa nyttig Maade og ruste Udvalgets Medlemmer til Behandling af forskellige foreliggende Spørgsmaal, har man skaffet dem Lejlighed til Orientering ved Litteratur, der kan benyttes efter Lejlighed og til enhver Tid paa Landbohøjskolens Bibliotek.

Forslag fra Præsidiet.

Virksomhedsplan og Budget for Aaret 1916—17.

Landbrugskandidat, Kasserer *Knudsen:* Forslaget til Virksomhedsplanen og Budgettet for det kommende Regnskabsaar, der omfatter Tiden fra 1. April 1916 til 31. Marts 1917, findes omdelt paa Pladserne og har været omsendt til de Herrer Medlemmer af Selskabet. Jeg maa dog dertil bemærke, at der er sket en Rettelse i det omsendte, trykte Forslag, idet Tallet 1600 Kr. i Indtægtsrubriken i 2. Kolonne under Afsnit A Konto 4 er forandret til 800 Kr., hvilken Forandring og de deraf følgende Rettelser i Opsummeringerne er vedtaget paa Bestyrelsesmødet i Dag, efter at selve Forslaget var vedtaget paa Bestyrelsesmødet i Oktober til Forelæggelse for Generalforsamlingen. De paagældende Rettelser er paaført de Forslag, der er omdelt paa Pladserne her. Jeg skal om et Øjeblik komme tilbage til denne Rettelse.

Forslag til Virksomhedsplanen giver mig ikke Anledning til nogen Bemærkning; Planen er ganske i Overensstemmelse med den, der gælder for indeværende Aar, og som den har været i de senere Aar.

Forslag til Budgettet er for den væsentligste Dels Vedkommende overensstemmende med Budgettet for indeværende Regnskabsaar. Paa nogle enkelte Poster er der Ændringer.

Jeg skal tillade mig at gøre opmærksom paa, hvori disse Ændringer bestaar.

Opstillingen af Budgettet er i det hele den samme, som den har været i flere Aar. For at lette Sammenligningen findes Tallene for indeværende Aars Budget opført i de to første Kolonner, medens det foreslaaede Budget for 1916—17 findes i de øvrige Kolonner.

Efter at den før omtalte Rettelse i det trykte Forslag er gjort, findes der under Afsnit *A*: »Selskabets ordinære Virksomhed«, paa Konto 4 paa Indtægtssiden foreslaaet en Nedsættelse af 800 Kr. Paa indeværende Aars Budget er denne Post, »Bidrag fra det Classenske Fideikommis«, opført til 1600 Kr., hvilket Bidrag Selskabet som sædvanlig i sin Tid havde søgt om; men det blev af Fideikommisset nedsat til det halve. For det kommende Regnskabsaar har i Henhold hertil Selskabet kun søgt om 800 Kr. og faaet Meddelelse om, at dette Beløb vil blive tilstaaet det. Men ved en Forglemmelse er denne Ændring ikke bleven opført paa Forslaget til Budgettet, da dette blev udarbejdet i September. Da man nu er bleven opmærksom paa dette Forhold, har man foranlediget det ændret paa Bestyrelsesmødet i Dag.

Under Afsnit *A* findes en Ændring til i Forhold til Budgettet for i Aar. Det er paa Konto 20, »Husleje og Inventarium«, hvor der paa Indtægtssiden er foreslaaet en Forhøjelse af 200 Kr., nemlig fra 1100 til 1300 Kr.; den fremkommer ved, at »Statens Planteavlsudvalg«s Huslejeafgift forhøjes fra 800 til 1000 Kr. aarlig. Andre Ændringer findes der ikke under Afsnit *A*.

Som det vil ses af de to sidste Linjer under dette Afsnit, er der, efter at den før omtalte Rettelse er foretaget, budgetteret en Afskrivning paa Gælden med et Beløb af 820 Kr. Gælden var ved sidste Regnskabsaars Afslutning den 31. Marts d. A. kun ca. 100 Kr. og er for 1. April 1916 anslaaet til 2000 Kr.; den vil da med den nævnte Afskrivning ved Udgangen af det Aar, som Budgettet skal gælde for, være 1180 Kr., selvfølgelig under den Forudsætning, at Budgettet iøvrigt vil kunne overholdes.

Under Afsnit *B*: »Legatmidler og Fond, henlagte under Selskabet«, skal jeg henlede Opmærksomheden paa, at der paa Konto 14, »Proprietær J. H. Holms Legat«, er foreslaaet en Forhøjelse paa Indtægtssiden af 200 Kr., nemlig fra 3900 til 4100 Kr.; denne Forhøjelse er foraarsaget af Legatkapitalens Forøgelse i indeværende Aar, hvorom der allerede er givet Meddelelse af Sekretæren.

Under samme Afsnit findes opført et nyt Legat under Konto 17, nemlig »Købmand Jørgen Sørensens og Hustru Cecilie Sørensen, født Langes Legat«, hvis Kapital er indbetalt til Selskabet i Efteraaret 1914. Renteindtægten — 1100 Kr. — er opført paa Indtægtssiden, og paa Udgiftssiden er opført 800 Kr., idet der ifølge Legatfundatsen kun skal anvendes Renten af de $^4/_5$ af Kapitalen til Understøttelse; Restbeløbet af Renten — 300 Kr. — overføres til Legatkapitalen.

Den ledende Præsident: Maa jeg spørge, om nogen har noget at bemærke om disse Forslag til Virksomhedsplan og Budget? (Ophold.) Da det ikke er Tilfældet, betragter jeg dem som vedtagne.

Hermed slutter jeg Mødet, idet jeg bringer de Tilstedeværende en Tak for Nærværelsen.

Boganmeldelser.

Kvægavl og Arvelighed. Af Konsulent *J. Fisker.* (Aug. Bangs Forlag).

Konsulent *Fiskers* Bog om Kvægavl og Arvelighed er paa 107 Sider. I Indledningen oplyser Forfatteren, at Opgaven har været i korte Træk at paavise den Udvikling, som har fundet Sted indenfor de 2 nationale Kvægracer, det jyske Kvæg og det røde danske Malkekvæg, samt at belyse de Foranstaltninger, der hidtil har dannet Grundlaget for Avlsarbejdet, og endelig at give et lille Indblik i de nyere videnskabelige Arvelighedsforskninger for derved at bringe under Overvejelse, om visse Ændringer i de Metoder, som hidtil har været benyttede i de offentlige og private Foranstaltninger til Kvægavlens Fremme, maatte være betimelige.

I Overensstemmelse hermed er Bogen delt i 3 Hovedafsnit. Disse er omtrent lige store. Fremstillingsformen er knap, men klar, med kritiske Bemærkninger samt Henstillinger om Ændringer, begrundede efter Forfatterens Sædvane.

I Kapitlet om Udviklingen af nævnte Kvægracer er det særlig disses Ydelse, der tages under Behandling. Og med klare Tal fra Konkurrencerne mellem hele Kvæghold og fra Kontrolforeningerne samt fra Stambøgerne og fra enkelte fremragende Kvægholds Historie paavises det, at en meget paafaldende Fremgang indenfor begge Racer har fundet Sted siden Begyndelsen af 90erne i forrige Aarhundrede. Det belyses ogsaa, hvorledes visse Avlscentre og bestemte Avlsdyr, særlig Tyre, indenfor hver af Racerne har spillet en særlig stor Rolle i Udviklingen og navnlig i Bestræbelserne for at højne Racernes Mælkefedme. I en Slutningsbemærkning skriver Forfatteren, »at omkring Aaret 1900 stod det bedste indenfor de

2 Racer temmelig nær ens, men Udviklingen med Hensyn til Ydelse er foregaaet i langsommere Tempo indenfor den jyske Race i Overensstemmelse med Planen for Avlsarbejdet. Der er ved Udvalget lagt stærkere Vægt paa Bygning og mindre paa Ydeevnen, og Resultaterne maa ganske selvfølgelig svare dertil.« Det tilføjes, at med de Resultater, der hidtil er naaet af de bedste Besætninger, er vi næppe endnu ved Grænsen af, hvad Racerne kan udvikles til.

Bogens næste Hovedafsnit behandler Foranstaltningerne til Kvægavlens Fremme. Her er det Dyrskuevirksomheden, Konkurrencerne mellem hele Kvæghold, Stambogsføringen samt Kvægavls- og Kontrolforeningerne, der analyseres.

For de Unge, som gennemlæser Bogen, er dette Afsnit meget oplysende, hver af de nævnte Underafdelinger stilles i historisk Belysning, man ser deres Opstaaen og Udvikling gennem Tiderne. Men dette er ikke det Hele, de forskellige Foranstaltninger bringes ogsaa i kritisk Belysning, og derved bliver Stoffet interessant ikke alene for de Unge, men ogsaa for dem, der har fulgt Strømningen i Husdyravlen gennem Tiderne. — Under Omtalen af Tyrebedømmelsen paa Dyrskuerne viser Forfatteren, hvorledes Kendskabet til Afstamningen efterhaanden har trængt Hensynet til Malkepræg og Malketegn i Baggrunden. Og i Forbindelse dermed paavises Afkomsbedømmelsens overordentlige Betydning for Udvalget af Avlsdyr, vel at mærke naar den er bygget paa et tilstrækkeligt solidt Grundlag. Forfatteren ønsker Reformer indført her. Hvor Hundyrenes Bedømmelse omtales mærker man, hvor magtpaaliggende det er Forfatteren, at Familiegrupper efterhaanden afløser de sædvanlige Samlinger. Det siges herom, at større Samlinger af Hundyr, saavel ældre som yngre, hver for sig i indbyrdes Slægtskab, vil afgive et levende Demonstrationsmateriale til Belysning af Udvalgets Betydning, og at Hovedopgaven med Præmiering af Hundyr saa klart som muligt bør samle sig om at henvise til de Besætninger, der maa anses for at omfatte det bedste Avlsmateriale og at demonstrere Betydningen af Anvendelse af fremragende Avlsdyr. — Konkurrencerne mellem hele Kvæghold betragter Forfatteren med stor Sympati. Det hedder om disse, at Betingelserne for Bedømmelsen af de forskellige Besætningers Godhed er de bedst mulige, hvortil føjes, at de hidtil udkomne Konkurrenceberetninger med de fyldige Oplysninger om de enkelte Besætningers Standpunkt er af stor Værdi for Avlsarbejdet, ligesom de giver et godt Indblik i Opdrætnings- og Produktionsomkostningerne. — Stambogsføringen, saavel den private Stambogsføring, særlig

Familiestambøgerne, som den offentlige Stambogsføring omtales ret udførligt, baade historisk og kritisk. Det siges, at de er værdifulde Kildeskrifter, der i høj Grad kan bidrage til Vejledning i det fremtidige Avlsarbejde. — Under Omtalen af Kvægavls- og Kontrolforeningerne giver Forfatteren adskillige gode Vink med Hensyn til Ændringer i det fremtidige Arbejde.

Bogens 3die Afsnit om Forplantning og Arvelighed er vel nok den interessanteste Del. Efter nogle Betragtninger om Arvelighedsforhold i Almindelighed, hvorved man erindres om, at her endnu ligger store, uløste Opgaver, gaar Forfatteren over til at omtale »De Mendelske Spaltningslove«, Bastardlæren og Professor *Johannsens* »Rene Linier«. Det er Planteavlen man saaledes føres ind paa. Men ved nærmere Betragtninger finder Forfatteren en vis Analogi mellem »Rene Linier« i Planteriget og Stammer eller Familier i Dyreriget. Og under denne Synsvinkel sammenlignes Erfaringerne fra Bastardavlen indenfor Planterne med Erfaringerne fra visse paaviselige Arvelighedsforhold hos Husdyrene. Det er navnlig bestemte Tyres Indflydelse paa Afkommets Mælkefedme, som her omtales. Den videre Behandling af denne Sag synes at godtgøre, at man til en vis Grad kan anvende Erfaringerne fra Bastardlæren i Planteriget ved Bedømmelsen af Husdyrenes Stamtavler, og at man derved bedre end hidtil kan skønne om de Anlæg, som kan ventes overførte paa Afkommet af Avlsdyr, hvis Afstamning man kender. — Videre hedder det imidlertid, at skal man kunne drage praktisk Nytte af denne Betragtning, maa der foregaa en Ændring i Princípet for Tyrenes Afkoms Bedømmelse, denne maa være meget mere omfattende end hidtil og praktisk talt gælde alt til Stede værende Afkom, da man ellers ikke kan vide, om Tyren nedarver ensbeskafne eller blandede Anlæg. Til Gengæld er det saa ikke nødvendigt at gentage Afkomsbedømmelsen saa ofte som nu. Om den praktiske Nytte af en saadan indgaaende Afkomsbedømmelse udtaler Forfatteren, at med de gennem Bastardforskningen indvundne Erfaringer har vi Ret til at vente, at en Tyr, der konstant giver Døtre med høj Fedtprocent, giver de samme Anlæg i Arv til sine Sønner, uanset om den i sit Ophav har delvis lav Mælkefedme. Hvor vi i en Stamtavle træffer saadanne Handyr, interesserer det os ikke, hvad der ligger bag ved disse. — Hertil føjer Forfatteren dog den oplysende Bemærkning. at det hører Fremtiden til nøjere at konstatere, om en saadan Maalestok er anvendelig.

Det er Mælkefedmen, som er brugt til Belysning af disse Arvelighedsforhold, fordi det er den Faktor, som bedst kan

betragtes talmæssigt. Iøvrigt gør Forfatteren opmærksom paa, at Mælkefedmen selvfølgelig kun er et af de Forhold, man maa have i Erindring i Bestræbelserne for Kvægavlens Fremme, vi maa have velbyggede, trivelige og ydedygtige Dyr. Om disse forskellige Egenskaber siges det, at der ikke er nogen fast Samafvigelighed, og at man derfor ved Sammenparring af Dyr, der hver i sin Retning er fremragende, kan sammenknytte saadanne gode Anlæg og ved videre Udvalg fastholde disse.

Det er selvfølgelig kun i store og grove Træk og kun antydningsvis, der her er gjort Rede for Indholdet af Konsulent *Fiskers* Bog om Kvægavl og Arvelighed. Men mere er heller ikke tilsigtet. Enhver interesseret Kvægopdrætter bør anskaffe den og læse den. Den indeholder meget oplysende Stof og mange Betragtninger om Fremtidens Arbejde, som ikke bør være upaaagtede. Selv om man ikke i alle Enkeltheder deler Forfatterens Syn paa Sagen, vil enhver dog læse Bogen med Udbytte.

Peter August Mørkeberg.

H. Iversens Regnskabsbog for Landmænd. Ved *Karsten Iversen.* 2. Udgave. København 1915.

Den foreliggende 2. Udgave af *H. Iversens* Regnskabsbog, udgivet af *Karsten Iversen*, betyder i flere Henseende en væsentlig Forbedring af 1. Udgave, som udkom 1908, og som findes omtalt i Tidsskrift for Landøkonomi 1909, Side 49—50.

For de tre Afsnits Vedkommende, som Bogen den Gang omfattede: Pengeregnskabet, Dagbogen med Arbejds- og Markregnskabet samt Regnskabet over den indre Omsætning mellem Stald og Lade, er der ikke foretaget principielle Forandringer, men flere af de anvendte Skemaer er ændrede noget, ligesom der er kommet enkelte nye Skemaer til. Pengeregnskabet, der omfatter Kassebog og Aarsregnskab (Status samt Vindings- og Tabs-Konto) men ingen særlig Hovedbog, er saaledes blevet suppleret med en ny skematisk Oversigt over samtlige Indtægter og Udgifter, hvori paa den ene Side sondres mellem Driftsomsætningen og den private Omsætning og paa den anden Side mellem kontant Omsætning og Kreditomsætning, idet der tages Hensyn til udestaaende Fordringer og Tilgodehavende, saavel ved Regnskabsaarets Begyndelse som ved dets Slutning. Denne Oversigt træder nærmest i Stedet for Hovedbogen og foreslaas benyttet i Forbindelse med Aarsopgørelsen efter det dobbelte Bogholderis System.

For Dagbogens Vedkommende medfører de foretagne Ændringer en Indskrænkning i Henseende til Planteavlsregn-

skabets Specificering, men giver paa den anden Side Plads til en yderligere Gruppering af Arbejdskraften, hvilket er en Forbedring. Paa dette Punkt frembyder Bogen en Fordel sammenlignet med *Duborgs* og Landhusholdningsselskabets Dagbog, som den ellers meget ligner.

I Regnskabet over Omsætningen mellem Stald og Lade (Besætningsregnskabet eller »Driftsregnskabet«, som det mindre korrekt benævnes) er ingen væsentlige Ændringer foretagne udover Tilføjelsen af et særligt Mælkeregnskabsskema, som danner Grundlaget for den særlige Malkekonto, der findes i Aarsopgørelsen over de enkelte Driftsgrenes Rentabilitet.

Med denne Aarsopgørelse, som udgør Regnskabets 4de og nye Afsnit, har det faaet en værdifuld Forøgelse. Lige saa vigtigt det er at begynde med Pengeregnskabet og de Oplysninger, som dette giver om det samlede Landbrugs Rentabilitet, lige saa naturligt er det at fortsætte med en specificeret Aarsopgørelse, naar det fornødne Materiale dertil kan skaffes til Veje.

I det af Hr. *Iversen* gennemførte Prøveregnskab er dette Materiale til Stede i et saadant Omfang, at man gennem Aarsopgørelsen faar Oplysning om alle de vigtigste Driftsgrenes Rentabilitet og deres Indflydelse paa det samlede Resultat. Til at begynde med vil man maaske foretrække lidt færre Konti, men efterhaanden vil man snarere fristes til at gaa videre, navnlig hvor Jordens Benyttelse er mere kompliceret end i det her anførte Eksempel.

Ved Aarsopgørelsen er det dobbelte Bogholderis Princip gennemført, hvad det rent tekniske angaar, og Forfatteren viser tillige, hvorledes det kan gennemføres i Henseende til en fuldstændig Adskillelse af de enkelte Driftskonti; samtidig er den Opgørelsesmaade, der anvendes i Landhusholdningsselskabets Regnskab, demonstreret.

I den Tekst, som ledsager Prøveregnskabet, og som helt igennem paa fortrinlig Maade belyser dette, har Forfatteren kortelig gjort Rede for Formaalet med de forskellige Opgørelsesmaader, og Brugeren af Regnskabet vil paa dette som paa andre Punkter som Regel være tilstrækkelig orienteret ved en omhyggelig Gennemlæsning af Teksten, ligesom den dobbelte Opgørelse af de vigtigste Driftskonti vil lette ham Forstaaelsen af Regnskabets Betydning og Anvendelse i Praksis. Bogen fortjener saaledes Udbredelse, navnlig hos Landmænd, som selv ønsker at føre deres Regnskab, men den kan selvfølgelig lige

saa vel anvendes i Regnskabsforeninger o. l. Steder, hvor Udgiften til Prøveregnskabet vil kunne spares.

De 4 Regnskaber med tilhørende Skemaer koster indbundne i stift Bind med Shirtingsryg 4 Kr., men kan ogsaa faas særskilt à 1.25 pr. Stk. Prøveregnskabet koster 4.50 indbundet. *O. H. Larsen.*

Prøve med Roeoptagere. 7. Beretning fra Statens Redskabsudvalg ved *Anton Christensen.* 25 Sider. (August Bangs Boghandel. Københ.).

Beretning om Landboforeningernes Virksomhed for Planteavlen paa Sjælland 1915. Samlet og bearbejdet af de samvirkende sjællandske Landboforeningers Planteavlsudvalg ved Konsulent *A. P. Jacobsen.* 459 Sider. (Aug. Bangs Boghandel. Københ.).

Mejeribruget i Danmark i 1914. Udgivet af Det statistiske Departement. (Statistiske Meddelelser, IV R., 49. Binds 1. Hæfte). 87 Sider. (G. B. N. F. Københ.).

Syvende Beretning om sammenlignende Forsøg fra statsunderstøttede Avlscentre. 90. Beretning fra Forsøgslaboratoriet. 119 Sider. (Aug. Bangs Bogh. Københ.).

Forsøg med Malkemaskinen Heureka. 91. Beretning fra Forsøgslaboratoriet. 45 Sider. (August Bangs Boghandel. Københ.).

Avlsprincipper. Af *James Wilson,* Professor ved The Royal College of Science for Ireland, Dublin. Oversat af Professor *Harald Goldschmidt.* Med Tekstfigurer og Billedtavler. 187 Sider. (G. B. N. F. Københ.).

Beretning om Foreningen af jydske Landboforeningers 41. Delegeretmøde i Aarhus den 12. og 13. November 1915, samlet af Foreningens Sekretær. (Aarhus).

Stambog over Tyre af jysk Race XXIII. Af Statskonsulent *Axel Appel.* Udgivet af De samvirkende danske Landboforeningers Forretningsudvalg. 154 Sider. (Aarhus).

Stambog over Heste af jysk Race XXII. Af Statskonsulent *J. Jensen.* Udgivet af De samvirkende danske Landboforeningers Forretningsudvalg. 71 Sider. (Aarhus).

Dansk Skovforenings Tidsskrift. *Tillige Forstlig Diskussionsforenings Organ.* Redaktionsudvalg: Forstassistent *O. Fabricius* (Redaktør), Skovrider *Johs. Helms* (Formand) og Skovrider *Paul Wegge.* 1. Hæfte. 116 Sider. Tidsskriftet vil udkomme med 4 Hæfter aarlig og udsendes den 15. Februar, 15. Maj, 15. August og 15. November. (København).

Mindre Meddelelser.

Mælkeribruget i Danmark i 1914. Ved den Haandværks- og Industritælling, som fandt Sted i Aaret 1914, blev der indhentet en Række Oplysninger om vore Mælkerier. Disse Oplysninger har Det statistiske Departement samlet i et Hæfte af »Statistiske Meddelelser« under Titlen »Mejeribruget i Danmark i 1914.« *) Efter det omfangsrige, meget interessante Hæfte skal her meddeles enkelte Oplysninger.

Der har været Stigning i den aarlige Mælkemængde pr. Ko i Danmark, naar man betragter en længere Aarrække. For de ældre Tider er Opgivelserne imidlertid skønsmæssige. Professor *Bøggild* meddeler i sin Bog om »Mælkeribruget i Danmark«, at i 1844 anslog Professor *B. S. Jørgensen* det gennemsnitlige Aarsudbytte af alle Landets Køer til 500 à 750 kg, tyve Aar senere satte Professor *Segelcke* det til ca. 950 kg, 1888 anslog Forstander *A. la Cour* det til 1750 kg og 1898 (der var et godt Aar) beregnede Professor *Bøggild* det til ca. 2200 kg. Siden 1906 har Mejeridriftsstatistiken hvert Aar udregnet et Gennemsnitstal. Efter dette skulde den aarlige Mælkemængde pr. Ko være:

1906	2357 kg	1911	2570 kg
1907	2585 -	1912	2521 -
1908	2661 -	1913	2621 -
1909	2638 -	1914	2644 -
1910	2566 -		

Da Beregningen er foretaget efter den Mælk, som leveres til Mælkeri, vil den virkelige Mælkemængde pr. Ko ligge noget over det fundne Gennemsnit, idet Hjemmeforbruget af Sødmælk ikke er taget i Betragtning.

*) IV Række, 49. Binds 1. Hæfte.

Ogsaa hvad Mælkens Fedtindhold angaar, er der foregaaet en for Mælkeribruget fordelagtig Udvikling, idet Fedtindholdet er steget og Antal kg Mælk pr. kg Smør er gaaet ned. Mælkeridriftsstatistiken angiver følgende Tal:

	Kg Mælk pr. kg Smør		
1899	26.3	1910	25.6
1906	25.6	1911	25.4
1907	25.4	1912	25.6
1908	25.6	1913	25.3
1909	25.3	1914	25.4

Fra 1899 er Forbruget af Mælk pr. kg Smør saaledes gaaet ned med ca. 1 kg eller med omtrent 4 pCt. De smaa Svingninger i de senere Aar viser formentlig, at man foreløbig er naaet til en Grænse, der ikke er let at komme ned under, men Bestræbelserne for gennem Kontrolforeningernes Virksomhed at faa en fortsat Udvælgelse af Køer med særlig fedtholdig Mælk fortsættes jo stadig og vil forhaabentlig bære Frugt.

Den samlede Mælkemængde, der i 1914 indgik i Mælkeriernes Produktion, er opgjort til 3285 Mill. kg. Vil man have Landets samlede Mælkemængde, maa hertil lægges Mælken fra ca. 50.000 Køer, som ikke er medregnet i Departementets Opgørelse, og desuden Hjemmeforbruget af Sødmælk. Gør man dette, mener Departementet at kunne anslaa den samlede Mælkeproduktion i Danmark i 1914 til omkring 3500 kg.

Den producerede Mængde Smør i 1914 udgjorde i alt ca. 117 Mill. kg. Heraf udførtes i 1914 95 Mill. kg og forbrugtes her i Landet 22 Mill. kg. I 1905 udgjorde Hjemmeforbruget af dansk Smør 15 Mill. kg. I samme Tidsrum er Forbruget af udenlandsk Smør gaaet ned fra 5.9 Mill. kg til 1.4 Mill. kg. Den Forskydning, der saaledes er foregaaet i Forbruget, idet indenlandsk Smør i stigende Grad er traadt i Stedet for det udenlandske, kan bl. a. skyldes de strængere Bestemmelser om Salg af udenlandsk Smør, som blev givet i Lov af 30. Marts 1906.

Af Ost produceredes i 1914 i alt ca. 15.5 Mill. kg. Heraf udførtes omtrent 0.5 Mill. kg, medens 15 Mill. kg forbrugtes her i Landet. Samtidig blev der indført ca. 0.5 Mill. kg udenlandsk Ost.

Endelig angiver nedenstaaende Tabel Mælkeriernes samlede Produktion i 1914 og den samlede Salgsværdi af de fremstillede Produkter. De angivne Værdier for Skummetmælk, Kærnemælk og Valle er for den væsentligste Del Normalværdier, idet man har anslaaet en Værdi for de Mængder, der leveres tilbage til

Leverandørerne. Denne anslaaede Værdi er for Skummetmælk og Kærnemælk sat til 2 Øre pr. kg, for Valle til 0.5 Øre pr. kg (disse Værdistørrelser anvendes i »Danmarks Mejeridrifts-statistik«):

	Mængde 1000 kg	Salgsværdi 1000 Kr.
Smør	116.794	249.957
Ost	15.534	7.203
Fløde	20.024	15.972
Sødmælk	93.426	13.518
Skum. Mælk og Kærnemælk	2.818.873	59.079
Valle	180.061	913
Ialt	—	346.642

Værdien af den samlede Mælkeriproduktion androg altsaa i 1914 ca. 347 Mill. Kr., og deraf udgør Smørværdien alene ca. 250 Mill. Kr.

Foredrag i Landhusholdningsselskabet. I Marts Maaned er der fastsat følgende Foredrag:

Lørdag den 4. Marts Kl. 8. Statskonsulent *Axel Appel:* Kvæg- og Faareavlens nuværende Stilling og Fremtidsudsigter.

Onsdagen den 8. Marts Kl. 8. Bestyrer *L. Helweg:* Handelen med Rodfrugtfrø og Bestyrer *K. Dorph-Petersen:* Handelen med Græsfrø.

Onsdagen den 15. Marts Kl. 8. Professor, Dr. phil. *Erik Arup:* Det ældste Landbrug i Danmark.

Vor Hesteavls nuværende Stilling og Fremtidsudsigter.

Foredrag i Det kgl. danske Landhusholdningsselskab den 16. Februar 1916 af Statskonsulent *J. Jensen.*

Med den nuværende Stilling forstaar jeg den Situation, der er skabt ved Verdenskrigen, og da denne begyndte umiddelbart efter Tællingen d. 15. Juli 1914, skal jeg give et kort Resumé af dennes Resultater. Den samlede Hestestyrke var 567,000, hvilket var langt det højeste Antal hidtil og sikkert et meget rigeligt Antal. Deraf var 426,000 over 3 Aar og altsaa i arbejdsdygtig Alder, nemlig ca. 225,000 i Jylland og ca. 201,000 paa Øerne, hvor dog ikke alle 3aarige tages i Brug. Af de arbejdsdygtige Heste var igen 87,000 indførte Smaaheste, hvoraf de 67,000 alene var i Jylland. Antallet af Føl (under 1 Aar) var omtrent 49,000, akkurat det samme som ved Tællingen i 1909 og svarende til ca. 55,000 fødte Føl. Krigssituationen medførte en øjeblikkelig Revolution i Hesteverdenen Europa over, idet alle Lande med Undtagelse af Danmark standsede Hesteudførselen, og Tyskland resolut ophævede Indførselstolden paa ca. 70 Kr. Fra Midten af August begyndte saa Opkøbene her, og de tiltog i de følgende Maaneder med rivende Fart og til stadig stigende Priser, der til Slutning naaede en hidtil ukendt Højde, nemlig en Stigning af indtil 100 pCt., ja derover for ringere, men noget mindre for den gode Vare. Salgsprisern paa Udførselsvaren laa omtrent mellem 1000 og 16—1700 Kr. Der købtes »fuldtandede« ar-

bejdsvante, selv ældre Heste; medens Plage nærmest kun afsattes her hjemme, ligeledes til stigende Priser, til Erstatning. Da vi var afskaarne fra Indførsel undtagen fra Island, foruroligede det nærmest sindssyge Opkøb Landbrugets ledende Mænd, saa de fra Oktober foranledigede Udførselsforbud for Føl og Plage, hvilket dog ikke fik nogen Betydning. Omtrent samtidig blev der i Norge tilladt Udførsel af 1200 Heste, som alle gik hertil. Ogsaa fra Sverige ligesom igen fra Norge blev der lidt senere aabent for en begrænset og kontrolleret Udførsel af ældre Heste, og fra Sverige tillige af Føl og Plage. Endelig d. 23. November kom Udførselsforbudet for alle Heste herfra, dog med Dispensation for et Par Uger for opkøbte Heste.

Aarsopgøret for 1914 stiller sig saaledes: Udførsel til 1. August 17,268 — hvilket kun var ganske lidt under forrige Aars — og derefter 77,442, hvorfra der dog maa trækkes ca. 8000, som den normale Udførsel plejer at udgøre — Føllene fraregnede — i Efteraarshalvaaret. Det ekstraordinære Salg indbragte i Følge Beregning efter »Statistisk Aarbog« ca. 80 Mill. Kr.

Indførselen udgjorde i alt ca. 19,500 Stkr., hvilket var noget mere end i 1913, idet der dog i nævnte Tal var flere Føl. Heldigvis havde vi inden Krigen faaet ca. 7000 (Ponier) fra Rusland og 3000 Stkr. fra Sverige, hvortil der i Efteraarshalvaaret kom andre 3000, hvoraf ca. 1000 Føl, samt 4—500 fra Norge og 1300 fra Island. Aarsforsyningen derfra blev forsinket i England, saa den egentlig bør fordobles paa Bekostning af 1915.

Da Udførselen ophørte, standsede al Handel; men mærkværdig nok holdt »Krigsprisen« sig, idet Folk frygtede Hestemangel. Men Frygten viste sig ugrundet, idet Landbruget kom let og godt over Foraarsarbejdet ved en fornuftig Økonomi, tildels ved at tage Plage i Brug og tildels, fornemlig paa Øerne, ved, at mange holdt Heste i Live, som ellers var bestemt til Slagtning. Kun i Byerne, hvor man, fristet af de høje Krigspriser, havde solgt væk,

klagedes der over Hestemangel, der dog vist nærmest skyldtes, at man ikke gerne vilde købe til Dagens Pris. Oprydningen var i dobbelt Betydning en Velsignelse for Landet, dels ved, at den bragte Landbruget og Landet Penge paa et Tidspunkt, da Forholdene var usikre og trykkede, og dels ved at indskrænke Tallet paa de mange unyttige Ædere, som Landbruget havde underholdt, og som med de fordoblede Foderpriser vilde have været en dyr Luksus.

For at konstatere Indvirkningen af Krigen paa Landets Husdyrbestand blev der ekstraordinært afholdt en Kreaturtælling for 1915 d. 15. Maj, hvilket var 2 Maaneder før den planmæssige Tid. Sammenligning bliver derfor for Føllenes Vedkommende, da de fornemlig fødes i April og Maj, ikke fuldt paalidelig. Tællingen gav en Totalsum af 525,785 Heste, eller ca. 41,000 Stkr. færre end Aaret forud. Nedgangen fra sidste Tælling falder forholdsvis stærkest paa Føllene: med ca. 12,000, hvilket dels kan skyldes den tidligere Aarstid for Tællingen og dels Salg af drægtige Hopper. Thi Opkøbene gik afgjort stærkest ud over Hoppebestanden, der i 1915 for Hopper fra fyldt 6 Aar og opad var ca. 44,000 mindre end i 1914, medens Nedgangen for Vallaker af samme Alder kun var 5000, hvad der sandsynligvis for en stor Del skyldes Indførsel, fornemlig af Vallakker, hvilken endog har bidraget til, at Klassen: Vallaker over 11 Aar var større 1915 end i 1914 baade paa Øerne og i Jylland. Det var nemlig mest gamle, tarvelige Heste, vi modtog fra Norge. Og naar 1 Aars Plagen var tiltaget betydeligt siden 1914, maa Grunden dels ligge i standset Udførsel og dels i forøget Indførsel af Føl dette Aar.

Stillingen har forøvrigt i det forløbne Aar været den, at der er bedækket en stor Mængde Hopper, for en stor Del i yngre Alder (2- og 3-Aar), end Tilfældet plejer at være. Frygten for, at Avlen skulde have lidt ved Salg af

de mange Hopper, har tilsyneladende efter Dyrskuerne at dømme, været ugrundet; thi de gode Hopper, som man kunde have antaget for gode Avlsdyr, der er gaaet bort, har for største Delen været saadanne, der enten har været for gamle eller ikke frugtbare. Af Hesteskuer har der været afholdt færre, end Tilfældet plejer at være, idet de smaa Dyrskuer faldt bort; men de større har ikke staaet tilbage for tidligere Aars, tvertimod udmærkede Ungskuet i Vejle sig ved en fyldig og fortrinlig Repræsentation af 2 Aars Hingste, ligesom Skuet for Frederiksborgheste i Hillerød og det belgiske Hesteskue i Gørlev var gode.

Krigen har for saa vidt gjort os Fortræd, som der er bleven lukket for Udførsel hertil af Avlsmateriale fra Belgien og Oldenborg til den fortsatte Krydsningsavl, og, hvad værre er: det maa befrygtes, at selve den belgiske Avl har faaet et saadant Knæk ved Krigen, at der ikke fremtidig kan faas Avlsmateriale derfra.

Hesteprisen har holdt sig uforandret høj, trods den begrænsede indenlandske Efterspørgsel og Fodervanskelighederne: først Græsmangel, saa ringe Høstudbytte og dobbelte Foderpriser; men Hingstepriserne er yderligere stegne ved forøget Efterspørgsel. I Jylland, hvor Kampen staar om det bedste, handles der om Føl og 1—2 Aars Plage til 20,000 Kr. og mere kontant foruden indtil 30,000 Kr. paa Vilkaar.

Da Høsten viste sig ringe, især i de magrere Egne, og der ved Tilgang af en ny Aargang Plage viste sig Overflod paa Heste, ansøgte Hesteavlsforeningerne i Efteraaret om Udførselstilladelse for 10,000 Vallakker. Efter lange Forhandlinger blev Resultatet, at den blev givet til det tyske Landbrug mod Forpligtelse til at købe direkte af det danske Landbrug.

Efter at Taleren kort havde omtalt forskellige Forhold vedrørende det stedfundne Salg, fremhævede han, at Resultatet af Salgsskuerne er, at Landbruget synes noget at have overvurderet sine Kræfter, idet den 5aarige og de

ældre Aargange allerede var stærkt udtyndede, hvorimod det viser sig, at især Øerne ingenlunde fik rømmet deres Udskud ud, af hvilket der endnu er altfor meget at føde paa.

1915 gik ud uden nævneværdig Udførsel og med en ringe Indførsel, mindre end Halvdelen af den ordinære. Deraf har Island vistnok leveret Flertallet, hvoraf dog en Del stammede fra 1914, idet de var blevne opholdt i England; saa der antagelig er kommen ca. 1000 fra Sverige, af de dèr tilbageholdte, og noget lignende fra Norge.

De islandske Heste har mest været unge og smaa, idet man har skrabet Bunden og taget dem, som tidligere gik til Kulgruberne i England til 50—100 Kr. Nu koster de 2—300.

1916 er begyndt godt nok, og man haaber det bedste for Fremtiden; men at spaa rigtigt om, hvordan denne vil stille sig, er vanskeligt eller umuligt. Krigen har jo hidtil bragt Overraskelser og vil sikkert bringe flere, og hvad endelig Freden derefter skal bringe, er mere end usikkert. Vi ved, at en Krig sluger en Masse Heste, saaledes »Boerkrigen« alene ½ Mill. paa Englands Side; dernæst ved vi, at de krigsførende Magter: Frankrig og Tyskland har skrabet Bunden, og at den belgiske Hesteavl, vor Hovedkonkurrent, sandsynligvis er knækket for lange Tider. Vor svære Avl, hvis vi bliver fri for Krigens Rædsler, vil derved uforskyldt stige i Kvalitet. Og efter alt at dømme er det den svære Avl, der fremtidig synes at have Betingelserne for at gaa af med Sejren, idet Automobilerne jo allerede har givet Luksushesteavlen et Knæk. Da Prisen foruden af Tidskonjunkturerne bestemmes af Efterspørgsel og Tilbud, synes vore Chancer jo gode i det hele taget for en lønnende Hesteforretning i Fremtiden. Men om en ren Guldalder er det sikkert letsindigt at spaa; thi her griber saa mange Forhold ind, som ikke kan overses eller beregnes. Som Fabrikanter maa vi søge at tilfreds-

stille Markedets Krav, og de forandrer sig og vil muligvis blive anderledes efter Krigen, hvor Hestene har bestaaet en haard Prøve. De, der har gennemgaaet den bedst, vil sikkert blive toneangivende. Men endnu ved man jo intet derom. Inden Krigen var en kolossal Trækhest, af belgisk Type, den, der var i Velten og betaltes højst. Under Krigen har den Slags ikke været søgt, og det gælder saavel Fastlandet som England. Fra Konsulent Harald Faber har jeg paa Forespørgsel modtaget følgende Priser paa svære Heste i England: 1. Klasses Karreheste, der tidligere betaltes med 90—100 Lstr., er ikke stegne nævneværdig i Pris; gode, fuldtandede Heste, der før Krigen kostede 65—70 £, betales nu med 15 £ mere, og mindre, lettere Arbejdsheste (van horses), der før kostede 40—45 £, betales nu med ca. 20 £ mere. Avlsdyr er stegne stærkt.

Det ses altsaa, at dèr som her er det Mellemslagsen, der bliver forholdsvis bedst betalt; men Stigningen er rigtignok langtfra saa stor som her.

Da Hesteavl er en Forretning paa langt Sigt: 5—6 Aar, og man let kan beregne fejl, hvad Fremtidstypen angaar, synes det et Held, at vor Hest er en »Mellemform«, der kan udvikles i forskellig Retning efter Markedets og vore egne Krav. Dog én Ting er givet, at daarlige Heste er der kun Afsætning for under rent ekstraordinære Forhold, som en ny Verdenskrig, hvorfor det absolut maa fraraades at forcere Tillægget udover rimelige Grænser, d: benytte daarlige Avlsdyr, der jo atter giver daarligt Afkom; thi der er næppe nogen Gren af den landøkonomiske Produktion, der er slettere end et slet Hestetillæg. Paa den anden Side har et godt Tillæg i en lang Aarrække været en forholdsvis lønnende Forretning, og det vil den sikkert vedblive at være i en nærmere Fremtid.

Men ved at skue ind i Fremtiden gør man rigtigst i ogsaa at tage alle Vanskeligheder, der sikkert vil komme til at indvirke paa Hestekonjunkturerne i Tiden efter Krigen — i hvilken Grad ingen kender — med i Betragtning.

Af saadanne er den mest nærliggende: en øjeblikkelig Oversvømmelse af Militærheste, der bliver fri ved Fredsslutningen. De kan let komme til at trykke Prisen en Tid. Saa gør man vistnok ogsaa rigtigt i at regne med, at Tyskerne, der er blevne vante til at spare og bruge Surrogater paa alle Kanter, fremtidig vil økonomisere stærkt med Hestekraften, især hvis den skulde vedblive at være uforholdsmæssig dyr. Man maa sikkert ogsaa her gøre Regning paa en vis P e n g e m a n g e l hos vore Kunder. Endvidere er det allerede en Kendsgerning, at m e k a n i s k T r æ k k r a f t har begyndt en sejrrig Konkurrence med Hestene paa mange Felter og ikke paa de daarligste, hvilket den forholdsvise Flovhed paa Luksushestemarkedet er Bevis for. Men ogsaa i de store Byforretninger, hvor det drejer sig om Lastkørsel, tiltager Automobilerne, især paa de sværeste Hestes Bekostning, og der er heller ingen Tvivl om, at Teknikken efter Krigen, naar der ikke længere bliver presserende Brug for dens Hjælp i Ødelæggelsens Tjeneste, vil kaste sig over Kraftmaskiner af alle Slags, saa de baade bliver billigere og bedre end nu. Krigsvæsenet, Landbruget og Forretningslivet af mere blandet Natur vil sandsynligvis i den nærmere Fremtid blive de stabile Kunder; men det er ikke dem, der betaler bedst. Men hvordan Forretningslivet ellers vil forme sig, om der vil komme gode eller daarlige Tider, hvoraf Hestekonjunkturerne vil komme til at afhænge, er skjult, kun aner man, at de større Lande vil omgærde sig med T o l d m u r e saa høje, at det vil kræve Ofre af de udenforstaaende at komme over dem.

Konklusionen af alle de her anførte Præmisser bliver paa det nærmeste: at Hestene ikke er dødsdømte; men at der vil blive Brug for dem en rum Tid endnu, i alt Fald visse Slags, og at der hos vore Kunder, Tyskerne, er og længe vil blive Hestemangel. Under saadanne Forhold har Sælgerne altid en gunstig Chance og bliver medbestemmende om Prisen, der har holdt sig højt under

hele Krigen, saa der er Haab om, da vi selv til dels er udtømt ved Krigsopkøbene, hvilket Hul det tager Aar om at faa fyldt, at vi vil kunne holde Prisen nogenlunde oppe, saa Hestetillæg vil vedblive at være lønnende. Men rigtignok kun under den Forudsætning, at Avlen drives fornuftigt, ɔ: at vi producerer den Vare, som vi har Betingelser for og Markedet kræver, og at vi ikke ødelægger Forretningen for os selv ved Masseproduktion af Vraggods.

Foredraget blev efterfulgt af følgende Diskussion:

Statskonsulent, Ritmester *Schwarz-Nielsen* takkede sin Kollega for de Udtalelser, han her var fremkommet med. I det af Foredragsholderen fremførte var der forskellige Meddelelser, som Taleren kunde ønske at knytte Bemærkninger til, saaledes med Hensyn til Slutningsbemærkningen om Frederiksborg Hesten. Det vi her bør arbejde hen til, er mellemstore Heste, og Taleren var som Statskonsulent i den lettere Hesteavl glad for, at Foredragsholderen var af samme Mening, idet dette viste, at den Vej, man her er gaaet, er den rette, og Opdrætterne synes jo ogsaa at være af den samme Mening. Vi søger at forøge Væksten af Frederiksborg Hestene, men samtidig søger vi at holde Ædelheden vedlige. Taleren troede at kunne sige, at der er en ret udbredt og almindelig Tilfredshed med denne Avl.

Foredragsholderen havde omtalt Belgierne og Oldenborgerne som et Materiale, der blev benyttet til Indkrydsning; dette passede ikke for Oldenborgernes Vedkommende, thi vi bruger dem til Renavl, og vil meget nødig komme ind paa at bruge dem til Indkrydsning, hvilket vi anser for værende meget uheldigt. Vi har faaet en hel Del tarvelige Oldenborg-Hingste ind i Landet, og de gør nærmest kun Skade.

Inspektør *Søgaard,* Skulderupholm, omtalte forskellige Forhold vedrørende det stedfundne Hestesalg fra Sjælland til de fremmede Opkøbere. Til Statskonsulent *Schwarz-Nielsens* Udtalelser vilde Taleren sige, at man paa hans Egn saa Fordel ved at krydse de daarlige Hopper med tysk Halvblod, da man derved opnaar at faa en ganske god Brugshest, men man skal ikke benytte Frederiksborghingste til Krydsningen. Den danske Remontekommission køber nu en Del betydelig sværere Heste til Militærbrug, end den har gjort tidligere.

Folketingsmand *Pinstrup* udtalte sin Glæde over at høre Statskonsulent *Jensen* bekræfte, at Frygten for at Landmæn-

dene solgte bort af deres Heste, ikke var begrundet, og dette beviser jo, at de er saa fornuftige, at de ikke saver den Gren af, som de selv sidder paa. Naar vi i Jylland villig gik med til Udførselsforbud for Føl og Plagge, saa var dette nærmest at betragte som en Slags Lynafleder, vi haabede derved at undgaa Udførselsforbud for ældre Heste, men vi fik det jo senere alligevel. Taleren ønskede gerne at spørge Foredragsholderen, hvorledes han mente, det vilde stille sig med Hensyn til at faa et Indførselsforbud for Heste. Vi fik jo i Fjor en hel Del gamle Heste fra Norge, og nu er der atter frigivet en Del saavel i Norge som i Sverige. Indførsel af islandske Heste vil jo ikke blive berørt af et saadant Indførselsforbud, og fra Rusland kommer der ingen Heste nu under Krigen. Der er nu givet Tilladelse til Udførsel af 10,000 Heste, og det er jo muligt, at de kan blive udført i Løbet af indeværende Aar, men dette er dog kun en Femtedel af den normale aarlige Tilvækst til vor Hestebestand. Spørgsmaalet har været rejst før, og det vil maaske komme frem igen med større Styrke.

Statskonsulent *J. Jensen* var i Fjor en Modstander af at faa Udførselsforbud, og *Pinstrup* havde jo selv hævdet, at Landmændene behøvede ikke noget Formynderskab. Dette Spørgsmaal strejfer dog lidt Politiken, og her bør Fagkundskaben træde til Side. Taleren vilde gerne give baade svenske og Nordmænd og andre kristne Mennesker Tilladelse til at komme her til Landet med deres Heste.

Det, den norske Kommission i Fjor stemplede som værdigt til Eksport, var for Størstedelen gamle, magre Heste. Dersom Indførselen hertil paa praktisk Maade kunde ordnes saaledes, at vi f. Eks. selv valgte, hvad der maatte komme herned, saa var det noget andet. Det ser meget rimeligt ud, om der blev lukket for alm. Indførsel, saa at vi ikke her blev som en Slags Forsørgelsesanstalt for gamle udslidte Heste.

Folketingsmand *Pinstrup* var ogsaa Tilhænger af fri Handel, naar blot vi saa ogsaa har fri Udførsel, men med en aarlig Tilvækst af 50,000 Heste, vil vi jo snart staa med et stort Overskud.

Grev *Ahlefeldt Laurvigen,* Hvidkilde, bemærkede, at en Del af de mindre Gaardmænd og Husmænd havde solgt deres Heste, og de har senere haft Brug for at faa disse erstattede og har da anvendt de billigere og tarveligere Heste, som er bleven indført hertil. Taleren var af den Formening, at det var ret farligt at forbyde Indførsel af Heste.

Mælkeribrugets nuværende Stilling og Fremtidsudsigter.

Foredrag i Det kgl. danske Landhusholdningsselskab den 16. Februar 1916 af Konsulent Cand. polyt. *G. Ellbrecht.*

Det er i Grunden besynderligt at tænke sig, at der endnu findes Landmænd, der har levet paa den Tid, da vi egentlig ikke havde noget Mælkeribrug, og da man endnu stod tvivlende overfor Spørgsmaalet Malkekvæg contra Studefedning. Disse Mænd har gennemlevet og medvirket i en for det danske Land- og Mælkeribrug saa ganske overordentlig betydningsfuld Periode, der sikkert er ganske uden Sidestykke. 1850-Generationen har arbejdet og virket i den allermest betydningsfulde Periode, da vi gik over fra de gamle Systemer til Centrifugering og fra Enedrift til Andelsdrift. Og endelig har vi, der er fødte omkring 1870, oplevet denne vigtige Periode, og vi er komne med i det sidste og i mange Henseender særdeles vigtige Afsnit af Mælkeribrugets Historie, og da vi begyndte vort Arbejde, brugte man endnu flere Steder de gamle Skummesystemer.

Indtil Midten af forrige Aarhundrede var det danske Mælkeribrug ikke synderlig bevendt. Paa de mindre Gaarde havde man knap og nap til eget Behov, i alt Fald en stor Del af Landet over; det var de store Gaarde, der var de ledende, og i Grunden ret naturligt. Godsejerne havde bedre Indsigt, bedre Forstaaelse og bedre Midler til at gennemføre et velordnet Mælkeribrug, og læser man Beretninger og Foredrag igennem fra den Tid, støder man ofte paa Meddelelser om de store Gaardes Be-

stand af Malkekvæg og paa Ydelsen. Fra Godsejernes Selskab — Landhusholdnings-Selskabet — udgik Bevægelsen, thi det var dèr, man samledes og ved Foredrag drøftede Dagens Spørgsmaal; det var derfra Bidragene til Forsøgene og Uddannelsen som Regel kom. Det var saaledes dette Selskab, der for en Del bidrog til, at *B. S. Jørgensen* efter sin teoretiske og praktiske Uddannelse kom til at holde sine Foredrag om Landbrugslæren paa den polytekniske Læreanstalt i 1848—49, for derefter at ansættes først som Docent ved denne Læreanstalt, senere (1858 som Professor ved Landbohøjskolen med Landøkonomi som Lærefag. Det var ligeledes Selskabet, der — om jeg saa maa sige — satte *Th. R. Segelcke* i Vej, og som knyttede ham til sig i 1860 som Selskabets Konsulent. Og endelig var det ogsaa Selskabet, der bar de ret store Udgifter til *Fjords* første Forsøg, ligesom en stor Del af Fjords Foredrag holdtes i Selskabets Foredragssal.

Efterhaanden som den praktiske og teoretiske Erfaring steg, øgedes ogsaa Produktionen, og bedre og bekvemmere Arbejdsmaader indførtes. I 1867 indførte saaledes *Blumensaadt* i Odense den flydende Smørfarve, og Apoteker *Chr. Hansen* fremkom med den fabrikmæssig fremstillede Løbe i 1872.

Fra det ældgamle Bøttesystem gik man over til Koldtvands- og Issystemet og fik herigennem betydelig mere Herredømme over Produktionen. Men knapt var man kommen i Vej med denne Skumningsmaade, førend Centrifugen fremkom og bragte en hel Revolution i vort Mælkeribrug. I 1878 opstilledes saaledes den første kontinuerlig virkende Centrifuge i København.

I 1879 tog Danmark den højeste Pris ved den internationale Konkurrence i Londen, og Englænderne fik derved en større Interesse for vore Produkter, og vi skulde vide at udnytte denne.

Centrifugens Fremkomst revolutionerede som sagt hurtigt vort Mælkeribrug, og den bragte Andelsbevægelsen i sit Fodspor; det var imidlertid for dyrt for den mindre

Landbruger at anskaffe sig en saadan Maskine, der kunde skumme Mælken saa hurtigt, og man sluttede sig sammen for at arbejde i Fællesskab. Man saa med megen stor Skepsis til Produkterne fra disse Mælkerier, og man var af den Formening, at det sammenbragte Bondesmør aldrig kunde komme i Nærheden af Herregaardssmørret; Tiden viste hurtigt det modsatte.

Det første Andelsmælkeri oprettedes 1882 og de andre fulgte hurtig efter; nu har vi vistnok henimod 1600 Mælkerier, hvoraf vel godt de 75 pCt. er Andelsmælkerier.

Senere har vi gennem Pasteuriseringen af Fløden faaet et fortrinligt Middel til Smørrets Ensartethed, ligesom ogsaa den gode Syre, der nu maa siges gennemgaaende at finde Anvendelse paa Mælkerierne, har været en mægtig Faktor til Kvaliteternes Forbedring.

Centrifugens Fremkomst, Oprettelsen af Andelsmælkerierne, Pasteuriseringen og Fremstillingen af den gode Syre er sikkert de 4 væsentligste Faktorer til det danske Mælkeribrugs ret enestaaende Udvikling.

(Her ses bort fra den Udvikling, Kvægbruget samtidig og som Følge heraf har undergaaet).

Lad os lige se paa Udviklingen:

I 1844 anslog Professor B. S. Jørgensen Aarsudbyttet af den danske Ko til 1000—1500 Pd., hvad der antagelig svarer til omkring 40 Pd. Smør. I 1864 anslog Prof. Segelcke Smørudbyttet til godt 73 Pd. pr. Ko eller vistnok ca. 2200 Pd. Mælk. I 1884 anslaar Prof. Bøggild Smørudbyttet til en lille Drittel, hvad der antagelig svarede til 2800 Pd. Mælk. I 1903 angiver Statistisk Bureau Mælkemængden til 5200 Pd., og endelig kan Mælkemængden for 1914 maaske sættes til 5600 Pd. Fra B. S. Jørgensens Vurdering i 1844 til Tallene i 1914 er Mælkemængden pr. Ko altsaa bleven 4 Gange saa stor, men samtidig er Smørmængden stegen fra 20 kg til over 100 kg, eller mindst 5 Gange.

Efter den fornylig udkomne Bog fra Statistisk Departement: »Mejeribruget i Danmark i 1914«, angives for de

Tab. I. Ind- og Udførsel af Smør.

	Samlet Indførsel		Indgaaet til Forbrug		Samlet Udførsel		Udførsel af			
							indenlandske Varer		udenlandske Varer	
	Mængde 100 kg	Værdi 1000 Kr.	Mængde 100 kg	Værdi 1000 Kr.	Mængde 100 kg	Værdi 1000 Kr.	Mængde 100 kg	Værdi 1000 Kr.	Mængde 100 kg	Værdi 1000 Kr.
1880—84....	34.575	6.441	—	—	145.691	28.593	—	—	—	—
1885—89....	53.592	8.483	—	—	253.262	43.682	—	—	—	—
1890—94....	126.693	21.208	—	—	487.375	88.507	—	—	—	—
1895—99....	166.499	28.114	—	—	653.297	119.752	—	—	—	—
1900—04....	227.208	40.120	61.137	10.073	890.404	168.491	719.036	138.117	171.308	[illegible]378
1905—09....	174.269	30.434	40.959	5.802	979.539	194.126	846.141	169.964	133.39[illegible]	[illegible]162
1910.....	138.974	25.854	28.307	4.983	995.420	203.730	884.752	182.436	11[illegible]	[illegible]94
1911.....	171.015	32.274	27.338	4.922	1039.448	221.122	895.771	192.783	1[illegible]	[illegible]9
1912.....	146.225	29.007	27.061	5.090	970.813	215.256	851.649	191.088	[illegible]	[illegible]38
1913.....	141.199	26.375	28.314	5.000	1023.120	222.047	910.235	200.321	[illegible]	726
1914.....	97.048	18.887	13.855	2.494	1036.130	230.022	952.937	213.01[illegible]	[illegible]	[illegible]04

1503 Mejerier, den behandler, den samlede Mælkemængde til 3,285 Milliarder kg, og heraf anvendes de 2,986 til Smørproduktion. Endvidere angives Smørproduktionen [illegible] kg og Osteproduktionen til 15,5 Mill. kg. [illegible]delsomsætningen med i Betragtning, er vort [illegible] af Smør 23 Mill. kg og af Ost 15,5 Mill. [illegible]ivid altsaa henholdsvis 8¼ og 5½ kg. Vær- [illegible]af vore Mælkeriprodukter anslaas til 347 Millioner [illegible]ner, og heraf udgør Smørret de 250 Millioner og Osten [illegible] Mill. Kr. Lad os nu tage de enkelte Produkter for sig:

Vor Udførsel af S m ø r var gennemsnitlig i Perioden 1865—69 omtrent 5 Mill. kg., Indførslen kun 0.5 Mill. kg. I 1870—74 stod Udførslen til godt 10 Mill. kg og Indførslen til henimod 2 Mill. kg. I 1875—79 var Udførslen godt 13 Mill., Indførslen omtrent 2.5 Mill., og i Tabel I kan den senere Udvikling ses. Udførslen er stærkt stigende, og navnlig efter 1890, da Andelsmælkerierne havde faaet Vind i Sejlene. Fra samme Aar stiger Indførslen ogsaa temmelig stærkt og kulminerer i 1901 med godt 24 Mill. kg. Nedgangen her skyldes sikkert Dannelsen af »Danske Mejeriers Smørmærkeforening«, der fra 1. Juli 1901 anvendte Lurmærket som Kendingsmærke for dansk Smør. Fra 1906—07 er der atter en følelig Nedgang i vor Smørindførsel, og dette skyldes vistnok udelukkende Lurmærkeloven af 30. Marts 1906. Samtidig er der en ikke saa helt ringe Nedgang i udenlandsk Smør, indgaaet til Forbrug. Dette havde i flere Aar været omkring 6 Millioner kg; i 1907 gik det ned til knapt 4 og var fra 1914 kun 1.35 Mill. kg. Her er Agitationen for dansk lurmærket Smør ganske øjensynlig.

Vor Udførsel af dansk Smør er paa en enkelt Svingning nær stadig øget og var for 1914 95.29 Mill. kg, repræsenterende en Værdi af 213 Mill. Kr.

Foruden denne stærke Stigning af vor Smørudførsel er der i de senere Aar, i Ly af den tyske Smørtold, opblomstret en ikke saa lille Udførsel af F l ø d e. Tab. II viser denne Fremgang. Man vil se, at fra kun at være

Tab. II. Ind- og Udførsel af Fløde.

	Samlet Indførsel		Indgaaet til Forbrug		Samlet Udførsel		Udførsel af			
							indenlandske Varer		udenlandske Varer	
	Mængde 100 kg	Værdi 1000 Kr.	Mængde 100 kg	Værdi 1000 Kr.	Mængde 100 kg	Værdi 1000 Kr.	Mængde 100 kg	Værdi 1000 Kr.	Mængde 100 kg	Værdi 1000 Kr.
1907.....	312	20	166	11	76.752	4.783	76.606	4.773	146	10
1908.....	3.095	213	535	37	71.923	5.008	69.362	4.832	2.561	176
1909.....	6.185	427	44	3	108.384	7.479	102.242	7.055	6.142	424
1910.....	1.929	135	1.929	135	160.002	11.200	160.002	11.200	—	—
1911.....	1.701	174	1.701	173	199.889	14.592	199.889	14.592	—	—
1912.....	1.776	181	1.776	181	275.734	21.011	275.734	21.011	—	—
1913.....	1.755	179	1.755	179	285.187	22.530	285.187	22.530	—	—
1914.....	2.541	254	2.541	254	153.318	12.051	153.318	12.051	—	—

Tab. III. Ind- og Udførsel af Mælk.

	Samlet Indførsel		Indgaaet til Forbrug		Samlet Udførsel		Udførsel af			
							indenlandske Varer		udenlandske Varer	
	Mængde 100 kg	Værdi 1000 Kr.	Mængde 100 kg	Værdi 1000 Kr.	Mængde 100 kg	Værdi 1000 Kr.	Mængde 100 kg	Værdi 1000 Kr.	Mængde 100 kg	Værdi 1000 Kr.
1907.....	12.900	61	12.900	61	121.201	1.212	121.201	1.212	—	—
1908.....	17.600	105	17.549	103	122.924	1.230	122.873	1.229	51	1
1909.....	32.325	240	32.325	240	120.693	1.207	120.693	1.207	—	—
1910.....	48.026	233	48.026	233	77.309	767	77.309	767	—	—
1911.....	55.570	317	55.570	317	104.646	1.149	104.646	1.149	—	—
1912.....	63.008	396	63.008	396	93.329	968	93.329	968	—	—
1913.....	56.530	277	56.530	277	19.057	96	190.57	96	—	—
1914.....	42.587	293	42.587	293	16.451	62	10.451	62	—	—

7.6 Mill. kg i 1907 er den i 1913 steget til 28.5 Mill. kg, eller næsten 4-doblet. Værdien var 22,5 Mill. Kr. At den er falden siden, har sin naturlige Aarsag.

Vor Mælkeudførsel har til Tider ogsaa været ret antagelig, men aldrig spillet nogen betydelig Rolle. I Aarene 1907—09 var den godt 12 Mill. kg, repræsenterende 1.2 Mill. Kr. eller godt 10 Øre pr. kg. Den relativ store Udførsel i de tre omtalte Aar skyldes væsentligst Kampforhold mellem Leverandører og de store Mælkeforsyninger i Berlin.

Hvad endelig Osten angaar, saa kan man sige, at Interessen for denne Produktion aldrig har været synderlig stor. Vi har aldrig haft nogen nævneværdig udenrigsk Omsætning med dette Produkt, og faar det under normale Forhold næppe i den første Tid. Vort Mælkeribrug er ikke indstillet derpaa, og en saadan Indstilling tager Tid. Ganske vist er vor Overskudsindførsel faldet noget i de senere Aar, væsentligst paa Grund af enkelte Mælkeriers store Produktion af gode Efterligninger af udenlandske Mærker, men det betyder i Virkeligheden ikke noget.

I 1914 stod vi saaledes her hjemme vel udrustede til at fortsætte Handelen med vore Mælkeriprodukter. Der var Fremgang over hele Linien og alt tegnede til gode Aar med mere Fremgang.

Saa kom den store Krig den 1. August 1914, og Situationen ændredes med et Slag. Vi vidste ikke, hvor det bar hen, og om vi skulde med eller ej. En naturlig Ængstelse og Nervøsitet sporedes overalt. Noteringerne suspenderedes de 2 første Uger af August, men sattes saa igen. Og da den første Nervøsitet havde lagt sig, kom Handelen igen ind i normale Spor. — Toldskranken for Smørret hævedes for Tyskland, det sydlige Udland viste sig at være stærke Aftagere af vort Smør, og Priserne gik i Vejret fra Midten af September Maaned, omend ikke særlig

Tab. IV. Ind- og Udførsel af Ost.

	Samlet Indførsel		Indgaaet til Forbrug		Samlet Udførsel		Udførsel af			
							indenlandske Varer		udenlandske Varer	
	Mængde 100 kg	Værdi 1000 Kr.	Mængde 100 kg	Værdi 1000 Kr.	Mængde 100 kg	Værdi 1000 Kr.	Mængde 100 kg	Værdi 1000 Kr.	Mængde 100 kg	Værdi 1000 Kr.
1880—84....	6.926	968	—	—	1.038	49	—	—	—	—
1885—89....	6.444	721	—	—	2.377	88	—	—	—	—
1890—94....	6.799	684	—	—	277	7	—	—	—	—
1895—99....	10.127	1.090	—	—	336	21	—	—	—	—
1900—04....	9.959	1.217	9.677	1.182	767	49	527	19	240	30
1905—09....	8.311	1.144	8.490	1.117	2.889	169	2.655	137	235	32
1910.....	6.174	929	6.159	927	2.577	130	2.562	128	15	2
1911.....	5.520	900	5.459	890	1.733	98	1.672	88	61	10
1912.....	5.966	998	5.874	983	3.638	231	3.546	213	92	18
1913.....	6.790	1.087	6.691	1.071	3.097	178	2.998	162	99	16
1914.....	4.863	830	4.755	812	4.948	334	4.840	315	108	19

foruroligende. Ved Aarets Slutning var Børsens Notering 133 mod 111 i 1913. Denne Forskel holdt sig nogenlunde, skønt med stigende Tendens. Derimod ændredes Forskydningen af Udførslen til Udlandet sig meget betydelig, og Situationen blev i Slutningen af Maj Maaned saa foruroligende, at »De Danske Mejeriers Fællesorganisation« indvarslede til et Møde i København d. 12. Juni. Til dette Møde indbødes Formænd og Direktører for samtlige Smøreksportforeninger, samt Bestyrelsen for Eksportørforeningen. Da Forholdene imidlertid atter var blevne nogenlunde rolige, enedes man om følgende Udtalelse: »at det danske Mejeribrug var ilde tjent med — for en øjeblikkelig Fordels Skyld — at forskærtse vore gode Forbindelser paa det engelske Marked, da det dog fornemmelig maatte blive det Marked, der efter Krigen skal bære den danske Smørproduktion oppe.«

I September bliver Forholdene atter foruroligende og Noteringen stiger stærkt og var nu omkring 50 Øre højere end Aaret forud. Fællesorganisationen indvarsler da atter til et Møde, som holdtes den 1. Oktober i København. Til Mødet var Statistikudvalget, Noteringsudvalget, Smøreksportforeningerne og samtlige Medlemmer af Eksportørforeningerne samt Konsulent *Harald Faber,* der for Tiden var hjemme, indbudte. Man enedes om følgende:

Foreningen af Eksportører af dansk Smør og Smøreksportforeningerne erklærer sig villige til at medvirke til at regulere Smøreksporten i det Forhold, der anses nødvendigt for at sikre vor Import.

Der nedsattes et 7 Mands Udvalg for at virke for Sagen. Udvalget bestod af Gdr. Niels Porse (Formand), Grossererne H. Klitgaard (Næstformand), O. E. Andersen og C. W. Kirchhoff, Direktør N. Larsen, Svendborg, Forstander H. P. Larsen, Malling, og Gdr. Hans Jensen, Vemmelev.

Den 7. Oktober afholdtes Udvalgsmøde, og her enedes man om at henvende sig til Landbrugsministeriet med Anmodning om at faa Smøreksporten reguleret. Man

mente, at en saadan Regulering kun kunde gennemføres, ved at Retten til Udførsel overdroges bestemte Firmaer, der saa gav betryggende Erklæringer om at ville fordele Smørret efter de Eksportregler, som Udvalget maatte give. Ministeriet billigede Planen, og et Plenarmøde i København den 11. Oktober godkendte ligeledes Planen og ogsaa Ordlyden af den Erklæring, som de autoriserede Eksportører skulde underskrive, inden der gaves dem Autorisation. Samtidig nedsattes der et Voldgiftsudvalg, bestaaende af Grosserne C. Holbek, Wm. Dilworth, Johannes Baune, Direktør H. Hansen, Proprietær Petersen (Aastrupgaard) samt Mejeribestyrer I. P. Justesen. Overretsassessor Møller er Udvalgets Formand og dets juridiske Raadgiver til at dømme om Tvistigheder vedrørende Eksportørernes eventuelle Hjemfalden under Straffebestemmelserne. Meningen med denne Fordeling var, at de forskellige Eksportører og Eksportforeninger skulde stilles lige i Konkurrencen, og at Firmaerne skulde kunne holde deres gamle Forbindelser vedlige ved indbyrdes Overenskomster om Eksportfordelingen, og endelig, at Fortjenesten paa de forskellige Markeder skulde fordeles ligeligt til Mælkerierne. Desuden vilde man ved denne Overenskomst sikre sig Indførsel af Raavarer og søge at bibeholde de gamle Forbindelser.

I Bekendtgørelse af 11. Oktober 1915 træffes der saa den Ordning, at Udførsel af Smør, Fløde og Sødmælk kun kan ske gennem de af Landbrugsministeriet dertil godkendte Eksportvirksomheder. Og en Forordning af 22. November 1915 udvider Paabudet til at omfatte al Mælk.

Det har været Eksportudvalgets Opgave og Arbejde hver Uge at fastsætte Fordelingstallet henholdsvis til England og andre Lande og at kontrollere Eksportreglernes Overholdelse. Materialet faas ved ugentlige tvungne Indberetninger fra Eksportørerne, og fra Indberetninger fra Toldvæsenet. Kontrollen er meget effektiv. Den 5. Oktober var Noteringen 170. Den følgende Uge suspenderes Noteringen, og man enedes om det saakaldte Afregnings-

tal, den 12. Oktober blev dette desværre 205. Siden er det faldet og stod ved Aarets Udgang i 136 mod 133 Aaret forud, men dog 25 Øre højere end Noteringen i 1913.

Bevægelsen i Noteringerne kan ses af Tabel V.

Tab. V. Smørnoteringer.

I Perioder paa 4 Uger	1912	1913	1914	1915
1.....	114	108.0	106.8	132.0
2.....	113.8	109.0	104.5	121.0
3.....	116.8	112.5	104.5	125.5
4.....	109.3	103.8	99.8	121.0
5.....	98.3	98.3	95.3	126.3
6.....	100.8	96.5	97.0	122.5
7.....	98.5	101.5	103.3	128.5
8.....	103.8	101.0	(111)	140.0
9.....	107.5	103.0	101.3	140.3
10.....	110.5	111.5	111.8	160.0
11.....	111	113.5	117.3	(176.8)
12.....	109.5	110.3	122.0	(168)
13.....	110.5	110.8	132.8	(147.3)
Gennemsnit	108	106.2	(108.1)	(139.1)

Tabel VI angiver Englands Tilførsler af Smør, og det vil fremgaa heraf, at Tilførslen for 1915 ikke er saa meget mindre end de tre foregaaende Aar. Forskellen mellem 1915 og 1914 er omtrent 129,000 cwts, og mellem 1915 og 1913 er den næsten 283,000 cwts. Mindre-Indførslen fra Danmark udlignes næsten med Mer-Indførslen fra Rusland.

For Ostens Vedkommende havde Mælkeribrugets Organisationer og Prisreguleringskommissionen allerede paabegyndt Forhandlingerne i November 1914, og Organisationerne foreslog, at Udførselsmængden sattes til 33 pCt. Den 26. August 1915 kom der imidlertid et Forbud, der paabød, at kun 25 pCt. af den fremtidige Produktion maatte udføres. Kontrollen gaves til Kontoret for Mejeristatistik, der var underkastet Tilsyn fra Land-

brugsministeriets Side, ligesom det paalagdes Mejerikonsulenterne at have Indseende med, at Mælkerierne førte Produktionsbogen som foreskrevet. Den 4. November 1915 udkom der en ny Anordning om Udførsel af Ost. Efter

Tab. VI. Englands Smørtilførsler.

Lande	1912	1913	1914	1915
	cwts	cwts	cwts	cwts
Rusland	683.650	751.414	616.380	1.017.507
Sverige	335.014	332 331	270.138	129.505
Danmark ...	1.618.048	1.706.759	1.749.072	1.327.100
Holland	113.716	153.172	183.999	44.622
Frankrig ...	246.652	248.579	273.819	352.090
U. S. A.	2.596	164	7.844	77.130
Argentina ..	67.244	72.418	55.704	82.947
Victoria	264.522	275.519	204.716	106.024
Ny Syd Wales	186.695	155.936	122.392	158.222
Queensland .	90.036	156.944	106.694	107.424
Ny Zealand .	349.012	251.663	357.920	374.898
Canada	27	813	3.121	24.401
Andre Lande	47.947	33.316	32.262	53.525
Summa.....	4.005.159	4.139.028	3.984.204	3.855.395
Værdi £ ...	24.354.193	24.083.658	24.014.276	27.035.703

denne maa der nu kun udføres 15 pCt. af den samlede Produktion, og der maa kun finde Udførsel Sted af Ost med et Sødmælksindhold af mindst 20 pCt., svarende til 23 pCt. Fedtstof af Ostestoffet; Udførslen skal finde Sted gennem de af Landbrugsministeriet dertil godkendte Eksportører paa de for Udførslen nærmere foreskrevne Vilkaar, saaledes at Hjemmeforbrugets Tarv behørig iagttages.

Der er stærk Tvivl, om disse Forholdsregler har virket godt nok.

Tabel VII viser Svingningen i Priserne for de sidste 4 Aar. Der er det mærkelige Forhold med vor Ostehandel, at Priserne svinger periodisk, og som Regel har vi

Tab. VII. Ostepriser.

	Skummet Mælks Ost pr. kg				Ost pr. kg				25 % Ost pr. kg			
	1912	1913	1914	1915	1912	1913	1914	1915	1912	1913	1914	1915
Januar	37.4	36.2	25.4	43.4	47.2	48.8	31.6	58.0	62.4	62.6	54.2	71.2
Februar	37.0	36.6	24.4	45.4	47.2	48.2	34.4	56.8	61.2	62.6	54.2	76.0
Marts.	37.2	35.2	22.4	51.4	46.8	47.6	36.6	61.2	64.0	62.8	56.6	84.8
April	36.8	34.6	20.6	55.2	48.2	45.4	31.2	71.8	64.6	61.6	53.0	88.8
Maj	36.2	31.2	23.4	62.4	50.0	42.6	34.0	78.0	66.6	57.6	50,0	102.0
Juni	35.2	28.2	24.2	62.0	49.2	40.4	32.4	75.0	65.4	57.6	50.2	101.6
Juli	35.6	27.4	26.4	58.6	49.0	39.8	33.6	74.6	62.2	54,0	49.8	95.4
August.....	35.6	27.8	—	61.0	46.2	40.2	—	83.0	62.8	55.0	—	102.2
September	36.4	28.4	—	69.2	48.8	38.8	—	86.8	61.6	55.0	—	104.8
Oktober	36.8	28.6	—	78.4	48.0	40.4	—	99.6	62.6	57.6	—	122.0
November	38.0	26.6	—	74.0	48.2	40.2	—	100.0	63.8	52.8	—	121.8
December.....	37.0	27.2	—	72.6	49.2	36.4	—	96.8	63.8	53.2	—	131.0

hvert 4. Aar meget lave Priser. Fra Juli 1913 til Juli 1914 havde vi en saadan Periode, der sporedes en stigende Tendens og Stigningen var sikkert kommen uden Krigen. Denne har imidlertid bevirket en uhyre Stigning, og ved Udgangen af 1915 var Priserne paa Skummetmælks Ost større end vi nogensinde før har haft dem for 25 pCt. Naar der er Nedgang i Priserne for Skummetmælks Ost og 10 pCt. Ost for November og December skyldes det Forbudet af 4. November, men samtidig er Prisen paa 25 pCt. stegen til 131 Øre eller det dobbelte af Prisen i selv gode Aar. — I Virkeligheden er Priserne paa 25 pCt. Oste endnu højere, da der betales et temmelig stort Beløb for Udførselstilladelsen.

Sidste Aar har saaledes bragt Landmanden særdeles gode Priser hjem for Mejeriprodukter, men dog ikke saa store som udenforstaaende mener. Det dyre Kraftfoder og den almindelige Prisstigning betinger en Merindtægt af henimod 6 Øre pr. Kd. Sødmælk. Der kunde have været en stor Fortjeneste paa alle Mælkeriprodukterne, om der var solgt væk, — men man saa i Tide, at det kun var en øjeblikkelig Fordel, og man gik saa til Lovgivningsmagten og anmodede om Forholdsregler, som ogsaa efterfulgtes. Jeg synes dette bør fremhæves, da det var en frivillig Gang. Og naar Landmanden bærer den ingenlunde lille Byrde — den er større end de fleste aner — saa har han derigennem vist det rette Fædrelandssind, samtidig med at han har set godt fremad.

Sluttelig maa jeg ogsaa omtale Byernes Forsyning med Mælk. Efter at Grosserer *G. Busck* i 1878 havde oprettet Københavns Mælkeforsyning og vist, at man kunde faa god og holdbar Mælk selv langvejs fra, er Byernes Forsyning med Mælk efterhaanden bleven god. Der stilles visse Betingelser med Hensyn til Køerne; deres Behandling og Fodring samt til Mælkens renlige Behandling og Afkøling, inden Afsendelsen til Byerne. Da *Busck* i sin Tid stillede disse Betingelser, som vi nu synes saare naturlige og rimelige, maatte han betale godt derfor, thi det var

et vældigt Arbejde, mente Landmanden. Desværre *er* der et større Arbejde forbunden med at sælge Mælken til København — helt bortset fra Kørslen — og det burde der ikke være. For dette Arbejde betales der som rimeligt er. Saa kom Krigen, og Krigsforholdene gav Mælkerierne en betydelig større Indtægt, og Følgen blev, at Leverandørerne til Byerne fik en meget lavere Pris end Mælkerierne;

Tab. VIII. Englands Ostetilførsler.

Lande	1912	1913	1914	1915
	cwts	cwts	cwts	cwts
Holland	268.286	291.895	349.124	129.105
Italien	91.060	101.794	97.932	75.917
U. S. A.	21.227	22.449	31.390	459.793
Australien ..	1.408	7.933	18.157	20.948
Ny Zealand .	543.917	547.182	742.419	709.326
Canada	1.352.570	1.293.768	1.167.778	1.315.177
Andre Lande	30.319	32.319	27.064	16.676
Total.....	2.308.787	2.297.340	2.433.864	2.726.942
Værdi £....	7.414.091	7.035.039	7.966.162	11.113.869

dette hverken vilde eller kunde de finde sig i, og forlangte derfor en betydelig højere Pris. Følgen blev, at Detailpriserne steg meget, endog overordentlig meget, og dertil er der i og for sig intet at sige. Der var sikkert ikke et eneste Menneske, der vilde takke nogen Landmand for, at han renoncerede paa 5 à 6 Øres Paalæg eller en Mælkeforsyning, om den vilde holde de gamle Priser. Trods den store Forhøjelse har hverken Landmand eller Forhandler spundet Silke. Det har Publikum vanskeligt ved at forstaa, men det er rigtigt.

Dette er i korte Træk, hvad jeg har ment at burde fremkomme med om *status quo* og *status quo ante*. Der var mere, jeg kunde have Lyst til at sige, men Tiden tillader det ikke.

Og naar jeg saa skal ind paa den stillede Opgaves

sidste Spørgsmaal, »Fremtiden«, ja, saa maa jeg straks fremhæve, at der sikkert ikke findes en eneste, der blot tilnærmelsesvis kan stille Mælkeribrugets Fremtidshoroskop, og jeg skal heller ikke en Gang forsøge derpaa.

Det staar imidlertid for mig, at den gode Tid, som Landmanden hidindtil uomtvistelig har haft, vil høre op efter Krigens Udgang. Købeevnen vil sikkert forringes i en ikke uvæsentlig Grad, og Produkternes Pris vil naa betydelig længere ned, maaske saa langt ned, at det er vanskeligt at afgøre, om Mælkeproduktionen i det hele taget kan betale sig. Det gaar vel sagtens i Udlandet som det er gaaet her, at en stor Del Mennesker har vænnet sig til at spise Margarine i Stedet for Smør, mange falder tilbage igen, om ikke andet saa af Forfængelighedshensyn; men der bliver alligevel nok til at spise Smørret, om det da fabrikeres godt og holdbart. Vi Danske har vort Renommé i Ly af vort Smørs Ensartethed, ikke saa meget i Kraft af dets Godhed. Her er en Opgave at tage op i endnu højere Grad end før. Vel er der gjort og der gøres stadig et stort Arbejde i saa Henseende, men der er langt tilbage endnu; vore Konkurrenter arbejder ogsaa, og de arbejder ihærdigt. Det kommende Forsøgsmælkeri vil faa mange Opgaver at løse for vort Smørs Vedkommende, og hver Gang, vi faar nye Anvisninger, maa vi være der og følge dem, vi maa ikke vente, thi vort Maal skal være: fineste Kvalitet og bedste Ensartethed. Det ligger i Landmandens egen Interesse at faa den bedst mulige Arbejdskraft, men han maa ogsaa betale for den; i al anden Industri betales der godt for Lederen, og derfor har den ogsaa altid de bedste, den kan faa. Paa mange Mælkerier er Licitationsprincippet endnu gældende, men derved skaffer man sig ikke den gode Arbejdskraft. Landmanden maa holde fast ved den gode Leder, men maa ogsaa betale ham, thi derved faar han selv det bedste Udbytte.

Landmanden maa endvidere vide, hvilken Mælk han sender til Mælkeriet; ofte er den af daarlig Kvalitet, men det siger sig selv, at en daarlig Raavare giver en daarlig Fær-

digvare, selv om Arbejdsmaaden kan bøde derpaa i mange Henseender, men hertil hører en erfaren og kyndig Mand.

Endvidere maa Landmanden vide, om Besætningen betaler sig; det er ikke nok, at han faar saa og saa meget pr. Kd. Sødmælk, og at han ved en Prøvemalkning ved saadan nogenlunde Besked med den enkelte Kos Mælkemængde, thi det er ikke nok. En Ko med 3000 kg Mælk à 4 pCt. Fedt giver samme Smørmængde som en med 4000 kg Mælk à 3 pCt. Fedt.

Endelig maa Andelshaveren være lydhør for Kravet om nye Maskiner og Redskaber; det er en daarlig Økonomi at køre med gamle og udslidte, mere eller mindre ubrugelige Ting.

Dette er nogle af de Krav, der bør stilles, om vi tør regne med en fortsat Udvikling efter Krigen. Handelsstanden skal nok vide at sælge paa fordelagtigst Maade.

Jeg tror ogsaa, det vil være rigtigst at komme noget mere ind paa en regelret Osteproduktion. Vi kan herhjemme godt spise den dobbelte Mængde, og vi k a n ogsaa faa en Udførsel, men det maa og skal der arbejdes for. Hvilken Kvalitet Ost, vi skal have frem, kan der disputeres om; personlig har jeg — efter mine Erfaringer fra Udlandet — altid været af den Formening, at en 40 pCt. Stikost vil være den bedst lønnende at udføre; laves den rigtig, har vi en smuk bygget Ost af blød, smidig og fedladen Konsistens, der let lader sig skære og smager godt. Men vi kommer aldrig ind paa nogen lønnende Udførsel, naar vi reagerer for den allermindste Forandring i Markedsforholdene; det har vi hidindtil gjort. En god, ensartet lagret Vare er der altid Brug for. Og for at faa dette, maa vi have vore Lagre bedrede en hel Del. Gennemgaaende har vi for fugtige og for varme Lagre, ligesom vi er inde paa at sælge Osten altfor frisk, naar Markedsforholdene er gode. Aar 1915 har tilfulde vist os, at vi ikke har formaaet at fremstille en tilfredsstillende Udførselsvare.

Professor *Westermann* bragte Foredragsholderne og Deltagerne i Diskussionen efter Statskonsulent *Jensens* Foredrag en Tak og udtalte, at Landhusholdningsselskabet har ønsket gennem Foredragene at give en Oversigt over vor Omsætning med Udlandet. Vi har nu i Aften hørt om Hesteavlen og Mejerivæsenet, og vil i det næste Møde faa Foredrag om Kvægavlen og Svineavlen. I denne Tid er det jo af stor Vigtighed at være klar over, hvorledes Afsætningsforholdene stiller sig lige overfor Udlandet; det har da sin store Betydning, at vore Konsulenter følger med paa dette Omraade, og Taleren haabede, at de ogsaa vilde fortsætte dermed.

Undersøgelser vedrørende Landbrugets Rentabilitetsforhold i Finland.

Af Professor *O. H. Larsen.*

Omtrent samtidig med Iværksættelsen af de her i Tidsskriftet tidligere omtalte Undersøgelser vedrørende Landbrugets Driftsforhold i Norge og Sverige*) nedsatte man i Finland en særlig Komite under Centralforbundet af finske Landboforeninger med det Formaal at undersøge de Veje, ad hvilke man bedst kunde øge det finske Landbrugs relativt lave Produktivitet.

Indenfor denne Komite fremsatte Docent i Landøkonomi ved Helsingfors Universitet, Dr. *I. E. Sunila*, i 1911 Forslag til Plan for en organiseret Regnskabsføring blandt finske Landmænd som Grundlag for statistiske Undersøgelser vedrørende Landbrugets Rentabilitetsforhold. Dette Forslag blev tiltraadt af de øvrige Komitemedlemmer og senere af Centralforbundet, hvorefter man i 1912 under Ledelse af Dr. *Sunila* gik i Gang med Arbejdet.

Om det første Aars Undersøgelser foreligger nu en meget omfattende og meget interessant Beretning paa ca. 200 Sider i Kvartformat, udarbejdet af Dr. *Sunila.*

*) Tidsskrift f. Landøkonomi 1914 S. 144, 1915 S. 101 og 165 og 1916 S. 54.

Af denne Beretning fremgaar det, at man ved Planlæggelse af Arbejdet har gjort sig nøje bekendt med de Undersøgelser af lignende Art, der er i Gang saavel i de skandinaviske Lande som i Tyskland og Schweiz; men det er dog aabenbart særlig sidstnævnte Land, der har tjent som Mønster. Saavel hvad Formaalet angaar som ogsaa i Henseende til den benyttede Regnskabsform har man, saavidt det lader sig bedømme efter Beretningen, holdt sig ret nær op til dette Mønster, selv om de forskellige Forhold i de to Lande selvfølgelig maa medføre adskillige Modifikationer af Prof. *Laur's* Metode.

Dette gælder navnlig m. H. t. Arbejdets Organisation, idet man i Finland langt mere direkte har søgt at drage de lokale Landboforeninger med sig ind i Arbejdet, dels derigennem, at disse økonomisk støtter de regnskabsførende Landmænd ved at levere dem gratis Regnskabsmateriale og dels ved, at de stiller deres Konsulenter til Raadighed for Medlemmerne som Vejledere og direkte Hjælpere ved Bogføringens Gennemførelse, navnlig under Udarbejdelse af den aarlige Inventarliste, Status og Beskrivelse af Ejendommen.

Denne Ordning medfører et intimt Samarbejde mellem Dr. *Sunila* og de lokale Konsulenter, uden at Undersøgelsesbureauet derfor giver Afkald paa den direkte Forbindelse med de regnskabsførende Landbrug; men det er en Selvfølge, at Arbejdet vinder i Paalidelighed ved den mere effektive Kontrol og Vejledning, som de lokale Konsulenter, der i Forvejen har gennemgaaet et Instruktionskursus hos Dr. *Sunila,* er i Stand til at udøve, ligesom det derved bliver muligt paa en overkommelig Maade at faa Undersøgelserne knyttede til et stort Antal Landbrug, spredte over hele Landet. Endvidere har Metoden den Fordel, at hele Undersøgelsesarbejdet gennem det nøje Samarbejde med de lokale Landboforeninger demokratiseres, hvilket ikke bør undervurderes.

Den egentlige Aarsopgørelse af Regnskaberne foretages ligesom de fleste andre Steder, hvor lignende Undersøgelser er i Gang, af det statistiske Bureau, og den Indsigt i de enkelte Landbrugs Forhold, som herved erhverves, er af stor Betydning for den efterfølgende statistiske Bearbejdelse.

Ved Regnskabsføringen sondres i Finland mellem:

1) Landbrugsbedriften (herunder indbefattet Skov og bortforpagtede Arealer),

2) Husholdningen og

3) Landmandens private Økonomi og Bierhverv.

Ved de statistiske Undersøgelser adskilles det egentlige Landbrug fra Skoven og de bortforpagtede Arealer, ligesom der foruden Undersøgelser vedrørende Husholdningen og den private Økonomi gøres Rede for Landmandens samlede Indtægt og Forbrug samt for Indtægten af Landbrugsbedriften, nationaløkonomisk set. Der sondres ved Undersøgelserne mellem Kapitalforhold, Pengeomsætning og Rentabilitetsforhold, og for hvert af disse Forhold gives en meget indgaaende og interessant Redegørelse i Beretningen, ledsaget af en Række instruktive grafiske Fremstillinger.

Derimod tillader Regnskabsformen ikke en Undersøgelse af de enkelte Driftsgrenes Rentabilitet indenfor Landbruget, men ad statistisk Vej søger man saa indgaaende som muligt at belyse saavel Kapitalforholdenes som Driftsforholdenes Indflydelse paa Rentabiliteten af den samlede Landbrugsbedrift, og Beretningen indeholder i saa Henseende værdifulde, selvstændige Bidrag til en systematisk, videnskabelig Behandling af disse vigtige Spørgsmaal. Forfatteren har ved de forskellige Undersøgelser selvfølgelig først og fremmest haft de specielle finske Forhold for Øje, men tillige søgt at bringe saadanne Metoder i Anvendelse, at en Sammenligning med Resultaterne fra andre Landes Undersøgelser ikke udelukkes, skønt Vanskelighederne i saa Hen-

seende er ret store, men det maa paaskønnes, at der paa forskellige Omraader er gjort Forsøg paa at overvinde disse.

Den foreliggende Beretning omfatter Materiale fra 122 Landbrug, fordelte paa 8 Len og 16 Landboforeninger (Hushållningssälskap). Med Undtagelse af de nordligste Herreder er alle Dele af Landet nogenlunde ligeligt repræsenterede. Landet inddeles, nærmest efter Klimaforhold, i 3 Zoner: en nordlig, en sydlig og en mellemliggende Zone med henholdsvis 28, 47 og 47 Brug. Gennemsnitsstørrelsen af det samlede Areal er 213 ha pr. Ejendom, men heraf er kun ca. 200 ha under egen Drift. Af dette Antal er igen ca. 74 % Skov og kun ca. 22 % egentligt Landbrugsareal (Ager, Eng og Græsningsareal). Reduceres Eng- og Græsningsarealerne efter deres Værdi i Forhold til Agermarken (1 ha Ager i Gennemsnit = 2,84 ha Eng og 7,82 ha Græsningsareal) faas en Gennemsnitsstørrelse af ca. 33 ha Landbrugsareal pr. Ejendom. Efter Størrelsen af det reducerede Areal inddeles Ejendommene i følgende 5 Grupper:

I.	Smaabrug	med under 10 ha	red.	Areal.
II.	Smaa Middelbrug	— 10— 25	—	—
III.	Middelstore Brug	— 15— 50	—	—
IV.	Store Middelbrug	— 50—100	—	—
V.	Store Brug	— over 100	—	—

Denne Inddeling saavel som den foran nævnte Zoneinddeling opretholdes nu ved de fleste specielle Undersøgelser. En nærmere Gennemgang af disse Undersøgelser vil føre alt for vidt. Her skal blot anføres et Par Tabeller til Belysning af Kapital- og Rentabilitetsforholdene paa de undersøgte Ejendomme:

Egentlig Landbrugskapital pr. ha dyrket Jord.
(Angivet i finske Mk.[1]).

	I	II	III	IV	V	Middel[2])
Forraad.....	8.83	16.29	9.61	12.64	4.18	**11.26**
Dødt Inventar.	116.19	77.51	75.66	62.58	56.23	**70.32**
Lev. Inventar..	158.59	133.44	113.68	93.11	131.47	**115.18**
Plantekapital..	10.25	2.43	2.38	1.03	4.65	**2.45**
Bygninger.....	720.16	481.21	408.48	319.69	427.66	**406.73**
Grundforbedr..	1.36	1.92	0.73	0.12	—	**0.73**
Jorden.....	398.43	442.33	434.21	446.14	703.00	**475.19**
Ialt...	**1413.81**	**1155.13**	**1044.75**	**935.31**	**1327.19**	**1081.86**

Det fremgaar af denne Tabel, at det finske Landbrug ikke er meget kapitalintensivt, og navnlig er Driftskapitalen lav i Forhold til Grundkapitalen.

Hvad Rentabiliteten angaar, da har denne i det paagældende Aar (1912), der betegnes som et relativt godt Aar, været nogenlunde god, set i Forhold til den i Ejendommene anbragte Kapital, men Nettooverskudet pr. ha dyrket Jord er ikke stort.

Til Forstaaelse af den beregnede Forrentningsprocent skal lige anføres, hvorledes Bruttoudgift og Bruttoindtægt bestemmes. Til Aarets Bruttoindtægt henregnes:

1) Alle kontante Indtægter og løbende Fordringer, dog ikke Salgspris for Jord, Bygninger eller Inventar og heller ikke Salgssummen for afhændede Dyr udover den Værdi, hvortil de er opførte i Status.
2) Alle Naturalydelser til Husholdning, Skoven, Privat og Bierhverv.
3) Forøget Kapitalværdi af Beholdninger og Kreaturer, dog ikke naar disse er indkøbte.

[1]) 1 Finsk Mark = 72 Øre.
[2]) Middel af de absolute Tal.

Til Bruttoudgift medregnes:

1) Alle kontante Driftsudgifter og løbende Driftsgæld, men ikke Udgifter til Jordkøb, Nybygninger, Grundforbedringer, Maskiner, Renter, Skatter og andre Afgifter.
2) Værdien af Naturalydelser til Folkeholdet i Form af Kost og Løn samt af Familiens eget Arbejde.
3) Værdien af de Naturalydelser, som Landbruget modtager fra Skoven og andet Erhverv.
4) Formindsket Værdi af Landbrugets Kapital i Aarets Løb ved Slid og Amortisation, men ikke ved direkte Salg af Jord, Bygninger, Maskiner eller Kreaturer.

Beregnet paa denne Maade faas følgende Oversigt over Rentabilitetsforholdene indenfor de enkelte Størrelsesgrupper:

Gruppe	Finske Mark pr. ha dyrket Jord				Forrentningsprocent
	Saml. Landbrugskapital	Bruttoindtægt	Bruttoudgift	Nettooverskud	
I	1413.81	504.71	429.37	75.34	5.33
II	1155.13	299.34	246.32	53.02	4.59
III	1044.75	238.88	191.80	47.08	4.52
IV	935.31	173.58	134.51	39.07	4.18
V	1327.19	205.33	170.10	35.23	2.65

Bedst er Forrentningen af Kapitalen paa de smaa Ejendomme, som har haft den store Omsætning, og der er ogsaa opnaaet det største Overskud pr. ha, men et enkelt særlig rentabelt Landbrug har her bidraget til at hæve Middeltallet meget stærkt.

En nærmere Omtale af Resultaterne tillader Pladsen ikke, men det tør vistnok siges, at Materialet er benyttet saa stærkt, som det overhovedet kan taale, og dette maa tages i Betragtning ved en nærmere Bedømmelse af Resultaterne.

Men bortset herfra er den stærke Udnyttelse af Grundmaterialet af stor Interesse. Den giver nemlig Forfatteren Lejlighed til at vise, at Rammerne for de Undersøgelser, som her er paabegyndte, er lagt saa rummelig, at de efterhaanden vil kunne afgive Plads for en meget alsidig Belysning af det finske Landbrugs Drifts- og Rentabilitetsforhold, og da Dr. *Sunila* tilmed bebuder forskellige selvstændige Specialundersøgelser, tør man sikkert imødese de fremtidige Beretninger med megen Interesse.

Kapitelstakst

(Statistiske Meddelels

	Rug	Byg	Havre	Hved
	pr. Td.	pr. Td.	pr. Td.	pr. T
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Sjællands Stift (Bornholm undtaget)	18.24	18.16	14.65	
Møen	.....	.....	.....	19.01
Bornholm	18.05	18.15	13.88	.....
Fyns Stift	18.39	18.93	14.84	
Lolland-Falsters Stift:				
forrige Halsted Amt	18.47	18.78	14.31	18.97
forrige Maribo Klosters og Aalholm Amter	18.57	19.00	15.04	19.07
forrige Nykøbing Amt	18.53	18.40	15.04	18.98
Aalborg Stift:				
Vendsyssel og Han-Herrederne	18.27	18.08	14.62	
Thy og Morsø	18.19	17.92	14.55	
Viborg Stift	18.27	18.49	14.33	
Aarhus Stift	18.28	19.10	14.85	.....
Ribe Stift:				
Ribe Amt	18.48	19.12	15.55	.....
Vejle Amt	18.41	19.22	15.45	.....
Ringkøbing Amt	18.39	18.50	14.92	.....
Gennemsnit for hele Landet	18.35	18.60	14.77	19.01
— for 1914	19.55	18.10	14.05	19.44
— for 1904—13	11.36	11.13	7.69	13.27

De abnormt høje Kapitelstakster, som i Fjor blev en Følge af de ekstraordinære Forhold, der herskede Verden over, har i Aar ikke alene holdt sig paa samme Højde, — bortset fra de Omraader, hvor Staten har grebet regulerende ind ved Maksimalpriser paa Rug og Hvede, — men de er endogsaa steget yderligere, saa-

r 1915.

R., 48. Bd.s 6. Hefte).

Hvide Ærter pr. Td. Kr.	Graa Ærter pr. Td. Kr.	Boghvede pr. Td. Kr.	Boghvede-gryn pr. Td. Kr.	Smør Kr,	Flæsk pr. Td. Kr.	Honning pr. Pot Kr.
21.58	20.00			pr. Pd.		
.....	.....	.....	.....	1.42		
33.74	31.50					
24.95	23.75					
27.61	27.08					
				pr. Td.*)		
.....	.....	.....	48.57	348.66		
				pr. Pd.		
.....	.....	22.65	.....	1.59	0.82	1.91
.....	.....	22.21	.....	1.57	0.84	1.68
.....	.....	22.20	.....	1.56	0.84	1.74
				pr. Pd.		
26.97	25.58	22.35	48.57	1.54	0.83	1.78
20.91	19.91	18.67	35.48	1.20	0.71	1.47
13.51	12.89	11.81	23.24	1.03	0.58	1.25

ledes at Aarets Takster er de højeste, der nogensinde er ansatte (bortset fra Pengeforvirringens Tid i Begyndelsen af det 19de Aarhundrede).

*) 1 Td. Smør à 224 Pd.

Boganmeldelser.

Fodringslære. Af *H. J. Rasmussen.* (August Bangs Forlag. Københ.)

Det er nu 30 Aar eller en Menneskealder siden, første Udgave af »Svendsens Fodringslære« udkom; af de Landmænd, som i dette Slægtled har besøgt vore Landboskoler, har vel nok Flertallet benyttet denne Bog som Lærebog.

Med den stærke Udvikling, vort Husdyrbrug er undergaaet i dette Tidsrum, er Husdyrenes Fodring blevet et Spørgsmaal af stor økonomisk Betydning, vi har jo her i Landet en saa stor Bestand af Kvæg og Svin i Forhold til Arealet, at intet andet Land overgaar os i saa Henseende, og naar vi i 1913 — det sidste Helaar, som Krigen ingen Indflydelse har haft paa i saa Henseende — brugte 650 Mill. kg Oliekager, dels indførte, dels hjemmeproducerede til en Værdi af ca. 77 Mill. Kr., samt en hel Del andet, dels indkøbt, dels hjemmeavlet Kraftfoder, foruden store og stigende Mængder af hjemmeavlet Grovfoder, saa vidner dette om, at vort Landbrug tumler med store Værdier paa dette Omraade.

Ordsproget siger: »Nye Tider, nye Mænd«; Forstander *A. Svendsen* er nu borte, hans Bog opnaaede 9 Oplag; med den Udvikling, der har været paa Fodringsspørgsmaalets Omraade, kan man vel nok sige, at hans Bog her og der kunde trænge til en Ombearbejdning.

Tager man den nye Fodringslære i Haanden, er hele Forskellen, hvad det Ydre angaar, denne, at Navnet »Svendsen« er blevet ombyttet med Navnet »Rasmussen«; det er samme Udstyr og samme Forlag.

Aabner man Bogen, finder man den inddelt i de samme tre Hovedafsnit som *Svendsens*: Ernæringen, Fodermidlerne og Husdyrenes Fodring, en Stofordning, som jo er ret naturlig.

Forfatteren indleder sin Bog med et Forord, hvori der gøres Rede for Bogens Fremkomst og hvoraf det fremgaar, at der havde været paatænkt et Samarbejde mellem ham og *Svendsen*, da denne forberedte 9. eller sidste Udgave af sin Fodringslære.

Bogens første Hovedafsnit »Ernæringen« optager 89 af Bogens 238 Sider; det begynder med en Oversigt over Dyrelegemets kemiske Sammensætning, efterfulgt af et Afsnit om Næringsstofferne eller Fodermidlernes kemiske Sammensætning. Vi, der skal undervise efter Bogen, glæder os over det næste Afsnit, Fordøjelsen, der — jeg tør vel sige i Modsætning til i *Svendsens* Bog — giver en kortfattet og klar Oversigt over de Processer, der finder Sted under denne, for saa vidt vi kender disse.

I Afsnittet om Fodermidlernes Fordøjelighed og i de følgende Afsnit, Stofskifteprocesserne, de forskellige Næringsstoffers Betydning for Ernæringen, Næringsstofforholdet, Fodermidlernes Næringsværdi og deraf følgende Værdsættelse, mærker man, at Forfatteren har fulgt med i det nye, der er fremkommet i den sidste Snes Aar, og at det særlig er afdøde Prof. *O. Kellner's* Arbejder paa disse Omraader, han har støttet sig til og er en Tilhænger af.

For at faa givet en Fremstilling af dette delvis nye Grundlag i Fodringslæren, er Bogens første Hovedafsnit i Forhold til dens hele Omfang svulmet lidt meget op, naar man erindrer, at Bogen hovedsagentlig skal benyttes til 5 à 6 Maaneders Kursus, ligesom jeg vil tilføje, der skal en ikke ringe Dygtighed til hos Læreren, hvis han skal kunne fange og vedligeholde Elevernes Interesse og faa disse bibragt Forstaaelse af de mange herhen hørende Enkeltheder.

Dette fik endda være, hvis man var vis paa, at *Kellner's* Synspunkter er de rigtige, og at vi, ved at tilegne os disse, blev dygtigere Fodermestre for vore Malkekøer end tidligere, men dette er ikke Tilfældet.

Forfatteren har grundig ændret sin Mening om Næringsstofforholdets Betydning for en økonomisk Fodring af vore Malkekøer; dette var der ikke noget at sige til, hvis Forfatterens Opfattelse af dette Spørgnmaal havde hvilet paa en Teori, der i Tidens Løb havde vist sig at være forkert, men naar, som det her er Tilfældet, Forfatteren selv i sin Tid har bevist, »ført Bevis for«, dette Forholds Betydning, og For-

fatteren saa desuagtet ændrer Mening, saa forstaar man ikke dette.

Side 49—50 anfører Forfatteren et Forsøg, der var forkert anlagt (Fodret var for lille) og derfor gav et forkert Resultat, hvilket medførte, at Videnskaben fik en forkert Opfattelse af Stofomsætningen i Dyrets Legeme ved Muskelarbejde.

Et lignende Forhold kan paapeges ved en Mængde af de Forsøg, der i den nyere Tid er benyttet til at ville afkræfte Næringsstofforholdets Betydning, idet dette kun træder tydeligt frem, naar Størrelsen af det daglige Foder f. Eks. til Malkekøer nogenlunde er afpasset til Malkeproduktionens Størrelse, altsaa naar man fodrer økonomisk; vil man undersøge det i et Forsøg, hvor der til Køer, der vejer ca. 900 Pd. og malker ca. 26—27 Pd. Mælk dgl., er givet 14 Pd. Kraftfoder, deraf de 8 Pd. Oliekager, 40 Pd. Roer, 6 Pd. Hø og 9 Pd. Halm, vil der i dette Foder være et saadant Overskud af alle Næringsstofferne i Forhold til Køernes Behov, at det vilde være ret ligegyldigt, om Næringsstofforholdet i denne Foderblanding er som 1 : 5 eller som 1 : 8, Udslaget i Mælkemængde ved en saadan Ændring vilde kun blive ringe.

Ved Forsøget, der er anført ovenfor, blev Videnskabens Opfattelse forkert, fordi der ved Forsøget var givet et for lille Foder, her derimod naar man til en forkert Opfattelse, fordi Foderet er for stort; fjærnede man derimod mindst Halvdelen af Kraftfoderet, saa Foderets Størrelse kom til at staa i et rimeligt Forhold til Mælkeproduktionens Størrelse, vilde man finde, at et Forhold i Foderblandingen som 1 : 5 vilde give en Del mere Mælk, end naar Forholdet er som 1 : 8; saaledes var Forholdet tidligere, da næsten alle regnede med Næringsstofforholdet, saaledes er det fremdeles, da næsten ingen regner dermed, og saaledes vil det vedblive at være.

Vel ved vi, at vi inden for visse Grænser hellere maa give lidt rigeligt af de billige hjemmeavlede Kulhydrater end af den dyre indkøbte Æggehvide, men derfor er der alligevel Brug for Næringsstofforholdet.

Forfatteren er derimod meget glad ved *Kellner's* Stivelseværdier, en Enhed, hvormed man skulde kunne maale Fodermidlernes Evne til at danne Fedt i Dyrelegemet og dermed tillige deres Næringsværdi til Fedning; man kunde forøvrigt lige saa godt vurdere og maale alle vore Fodermidler efter deres Indhold af Varme (Varmeenheder).

Dette er en meget ensidig Betragtningsmaade, Føden har jo mange andre Opgaver ved Livsvirksomheden end at yde Varme, Energi og danne Fedt; *Kellner* gør sig endvidere skyl-

dig i flere grove Fejl i sin unødig brede og store Haandbog, som Forfatteren støtter sig til, men som det ikke her ved denne Anmeldelse er Stedet at komme ind paa.

Forfatteren gaar derefter over til at sammenligne Stivelseværdien med vor Foderenhed og anfører, at den førstnævnte er grundlagt paa videnskabelige Forsøg med Fededyr, medens Foderenheden er Resultatet af praktisk anlagte Fodringsforsøg; ja, det var jo rart om »Videnskaben og Praktikken« her kunde tage hinanden under Armen og afstive hinandens Svagheder.

Som Forfatteren anfører, mente *Kellner*, at hans Stivelseværdier ogsaa kunde bruges som Næringsenhed i Malkekvægets Foder, naar blot Foderet indeholdt tilstrækkeligt af fordøjelig Æggehvide (det er jo straks et meget stort Forbehold, der aabenbarer en følelig Mangel ved en Enhed eller Maalestok); et Pd. Rug, Byg eller Hvede skulde herefter være lige saa meget værd som et Pd. af vore bedste æggehviderige Kager, da Indholdet af Stivelsesværdier her paa det nærmeste er ens; tidligere regnede vi jo ogsaa et Pd. af hver af disse Fodermidler for en Foderenhed, men da vore Køer havde en anden Opfattelse og værdsatte Æggehviden betydelig højere end Teoretikerne i den nyere Tid, saa var der ingen anden Udvej for at redde Foderenheden som brugbar Maalestok, end at kassere de oprindelige store og gaa over til de nye smaa Foderenheder, hvorefter 0,7 Pd. af de æggehviderigeste Kager f. Eks. Bomuldsfrøkager er en Foderenhed lige saa vel som 1 Pd. Byg; og de er jo nu indført herhjemme, kun er Pd. ændret til kg; nu bliver det derimod galt med Indholdet af Stivelseværdier, idet der i 1 Pd. Byg er 0,72 Pd. Stivelsesværdi, medens der i 0,7 Pd. Bomuldsfrøkage kun er 0,5, men da de to Enheder »praktiske« og »videnskabelige« jo gerne skulde stemme overens for at stive hinanden af, saa lykkes det saa nogenlunde ved at lade *Kellner* i Stikken paa et andet Punkt og forhøje hans Værdital for Æggehvide 0,94 med 52 pCt. til 1,43; det er dog ikke Forfatteren, der har fundet paa denne Udvej, men han slutter sig til den og anbefaler den.

Ved saadan at file af et Sted og eventuelt lægge til et andet Sted, alt efter som det gøres Behov, saa kan det jo nok lykkes at skaffe Overensstemmelse, men hvad er det hele værd, det er jo Nonsens, hvad bliver der af Stivelseværdiens Værd som Maalestok efter en saadan Endevending, og er det overhovedet muligt at paavise, at Brugen af disse har ført eller kan føre os et Skridt videre i Retning af en mere økonomisk

Fodring af Malkekøer, eller giver Bogen en eneste Anvisning i saa Henseende paa Grundlag af denne nye Enhed.

Men dette Tillæg af 52 pCt. bort fra *Kellners* Vurdering er et glædeligt Vidnesbyrd om, at man begynder at lade Æggehviden komme til sin Ret igen i Malkekoens Foder, og at man begynder at vurdere den lige saa højt som Koen, det staar man sig forøvrigt ogsaa bedst ved, hvem der skal have med Fodringen af Malkekøer at gøre.

Kellner har forøvrigt ogsaa fundet, at Kaalroer indeholder ca. 18—20 pCt. mere Stivelseværdi end Runkelroer; da Køerne, i alt Fald her i Danmark, heller ikke vil indrømme dette, saa klarer Forfatteren det ved følgende Betragtning: »Man kommer uvilkaarlig til at gætte paa, om ikke der ved *Kellners* Forsøg med Runkelroer er givet saa store Mængder, at Fordøjelsen er kommet i Uorden, saa at det har skadet Roernes Udnyttelse og dermed givet Anledning til det lave Værdital«. Ja, naar Videnskabens Mark saaledes bliver en Fodboldplads, hvor Lærde og Lægfolk tumler omkring og søger at klare Uoverensstemmelser med forudfattede Meninger ved Gætninger, saa skal det nok blive godt, har man Lov at gætte een Gang, har man ogsaa Lov at gætte to Gange, hvis det gøres Behov, og det bliver egentlig nødvendigt her for at klare denne formodede Mavepine hos *Kellners* Forsøgsdyr, det er ikke nok at gætte paa, at *Kellner* har givet mange Runkelroer, men tillige at han har udført sit Forsøg om Efteraaret, lige som Roerne er taget op, thi da ved vi jo, at et stort Roefoder kan medføre noget saadant.

Vore Køer vil forøvrigt heller ikke vurdere Hvedeklid efter Stivelseværdien, og ser vi paa de Forsøg, som Professor *I. Hansen*, Bonn, har udført, synes de tyske Køer at slutte sig til vore. Han anlægger nemlig Forsøgene ud fra den Betragtning, at *Kellners* Stivelseværdier er rigtige, og skal to Fodermængder nu sammenlignes, maa der derfor sørges for, at der er lige mange Stivelseværdier i disse til de to Forsøgshold af Køer. Følgen deraf er da blevet i et af Forsøgene, at 4 kg Byg ombyttedes med 6,71 kg Hvedeklid, og naar vi nu husker paa vore egne Klidforsøg, undrer det ikke os, at Køerne paa Klidholdet viser en betydelig Stigning baade i Mælkemængde, Fedtmængde og Tilvækst. Der er fremsat følgende meget vise Betragtning (dog ikke af Forfatteren) for at klare denne Uoverensstemmelse: enten har Kornets Næringsstoffer en lavere Værdi ved Mælkeproduktionen end ved Fedning, eller ogsaa har Hvedekliden en højere Værdi ved Mælkeproduktion end ved Fedning, ja man kan sige 2 + 2 er 4, men man kan ogsaa

sige 4 er 2 + 2, men hvad bliver der af den videnskabelige Enhed Stivelseværdien, de to Hold fik jo lige mange af disse. Det er forøvrigt ikke den eneste Fejl, som Hensynet til Stivelseværdien fører Prof. *Hansen* ind paa ved sine Forsøg paa Gaarden Dikopshof, Forsøg, som Forf. ogsaa henviser til og som efter hans Mening stiver Stivelseværdierne yderligere af.

I Bogen Side 81—82 anfører Forf. efter *Kellner* et Eksempel paa en Beregning af Stivelseværdien i Grovfoder (Hø og Halm) og Grønfoder, et rigtig typisk Eksempel paa en Del af den tyske Videnskabelighed og saakaldte Grundighed.

Ja, Menneskene bliver sig selv lig, *Settegast* satte i sin Tid Kogsaltet i Høværdi og *Kellner* sætter Savsmuld, Oldenborrer (friske og tørrede), Fedtegrever, Kartoffeltop, Humleranker, Blade og fint Kvas af vore Løvtræer til de forskellige Aarstider i Stivelseværdi, ja, selv Vandpesten maa med; og det kan gøres ved Beregninger paa Kontoret, naar man har de paagælgende Stoffers Fordøjelighedskoefficienter, kun de færreste af Tallene i hans lange Tabeller er bestemt ved direkte Fodringsforsøg.

Det synes forøvrigt, som om vi efter *Kellner* skulde kunne forhøje vore Kartoflers Næringsværdi med 66 pCt. ved at lade dem fryse først, idet de efter hans Tabeller vinder i Stivelseværdi derved; det var jo rart, naar vi har det lidt knapt med Foderstoffer, om vi derved kunde faa en Td. Kartofler til at give samme Tilvækst som ellers godt 13 Skpr. I Fysikken lærer vi jo forøvrigt ogsaa, at Varme er Varme, hvad enten vi betegner den som negativ eller positiv, nu har vi i saa mange Aar kogt vore Kartofler, i Aar da Brændet er særlig dyrt, kunde der nok være Grund til at udnytte Oplysningen og spare Kogningen, thi ved denne bliver en Td. ikke til 13 Skpr.

Nej, lad Tyskerne beholde deres Stivelseværdi, det har jeg fremsat allerede for mange Aar siden og gør det igen her ved denne Lejlighed, og lad os, vore Landmænd og vore Elever være fri for at plages med den, vi har andet og mere nyttigt at bruge Tiden til paa vore Skoler.

I det følgende Afsnit »Fodermidlerne« giver Forfatteren vistnok baade i Fremstilling og Omfang en saa god Fremstilling, som vi kan forlange det i en Bog af denne Størrelse; sammenlignet med *Svendsens* Bog er Stoffet meget omordnet; nogle vil maaske savne en Omtale af Ensilage (Roetopensilage omtales dog); Blodmelasse omtales kun yderst kortfattet. Naar Forf. ikke synes at ville omtale vore egne »Kraftfoderblandinger«, saa er det urigtigt, synes jeg, at omtale Fabrikant

Bibbys i Liverpol, der desuden med sit lave Æggehvideindhold, sammenlignet f. Eks. med *Coldings*, daarlig egner sig til et større Roefoder, og hvad »Garantien« angaar, da maa vi vel dog sætte vort eget forrest.

I sin Fremstilling af de enkelte Fodermidlers Foderværdi benytter Forf. sig stadig af Resultaterne fra Forsøgslaboratoriets Forsøg, og man faar ogsaa bedre Besked der end ved at gaa til *Kellner*. I det hele taget kan Landmændene læse dette Afsnit med stort Udbytte.

Efter et lille Afsnit om Indkøb af Foderstoffer og Foderstofloven gaar Forf. over til Bogens sidste Hovedafsnit »Husdyrenes Fodring«; medens de to første Afsnit nøjagtig har samme Omfang som i *Svendsens* Bog, saa er tredje Afsnit knapt halvt saa stort som i denne, kun 33 Sider mod 70. Mange vil vist synes som jeg, at dette er en altfor kortfattet Behandling; selv om man vel ikke var helt tilfreds med *Svendsens* Fremstilling, saa var den dog langt fyldigere end her; der kunde være uddraget og gengivet noget mere af Laboratoriets Beretninger til Belysning af Fodringen saa meget mere, som jeg mener at vide, at Forf. har mere Kendskab til disse end de fleste, at dømme efter, hvad Forf. har uddraget af disse og fremført ved tidligere Lejligheder.

Jeg havde egentlig ikke tænkt, at vi i en ny Fodringslære skulde træffe paa de fire Tune-Køer mere (S. 197), jeg har aldrig kunnet indse, at de kan tjene som Bevis for, at det er forkert at inddele vore Køer i forskellige Foderklasser efter Mælkeydelse; selv om den stærke Fodring kan holde Mælkeydelsen bedre oppe end svagere Fodring, saa staar Landbruget sig dog bedst ved at faa saadanne Køer erstattet med bedre snarest; Ko Nr. 4, der hentydes mest til, blev jo forøvrigt malkefedet.

De to Køer paa Bregentved Nr. 64 og 68 fra Forsøgene i Vinteren 1905—06 drages ogsaa frem her som Bevis for, at Æggehvide kan erstattes af Kulhydrater i ret vid Udstrækning; hvor er der skrevet og talt meget om disse to Køer; Nr. 64 fik 1¼ kg Bomuldsfrøkager mere, men 15 kg Roer mindre dgl. end Nr. 68 og desuagtet fulgtes de ad dgl. i Mælkemængde i 3½ Md.; hertil er dog at bemærke, at Nr. 64 malkede efter 2den Kalv, medens Nr. 68 var i sin bedste Alder efter 4de Kalv; der er derfor draget altfor vidtgaaende Slutninger af dette Forsøg i Tidens Løb; det var kedeligt, at der ikke skete en Ombytning af de to Køer i Forhold til Foderet, da den halve Tid var gaaet, saaledes som Prof. *H. Goldschmidt* meget almindeligt har brugt det ved sine Forsøg, kunde de saa have

fulgtes ad, ja saa maatte man bøje sig derfor, men det havde de neppe gjort. (Nr. 64 er født et Aar senere, end anført i Beretningen).

Jeg har en Gang fremført dette mundtlig i Forf.s Nærværelse, men mulig Forf. ikke mener, at Forskellen i Alder og Kælvetider har nogen Indflydelse, Praksis viser det forøvrigt tydeligt nok, synes jeg.

Dette Hovedafsnit kan Forf. vistnok skrive bedre og fyldigere i en kommende ny Udgave.

Bogen slutter med to mindre Afsnit om Fedekvægets og om Hestens Fodring, samt med Tabeller over Fodermidlernes Indhold af de forskellige Næringsstoffer, dels det absolute, dels beregnet fordøjelig, samt endvidere af Stivelseværdier og Foderenheder.

Til Dels savner vi jo Forsøg herhjemme til at kaste Lys over en økonomisk Fedning, der var Spørgsmaal nok at undersøge; af Hensyn til Fedningen i Vest- og Nordjylland kunde der saaledes være god Grund til at faa undersøgt, om Hørfrøkager til Fedning besidder den Overvægt over de øvrige Kager, som mange mener i disse Egne, en Opfattelse der medfører, at de der køber Hørfrøkagen i dyre Domme.

I Afsnittet om Hestens Fodring meddeler Forf. ganske korte Uddrag af enkelte af de Forsøg, vi har paa dette Omraade, men ikke af alle mærkelig nok; man kan her og der faa den Opfattelse, at Forf. næsten er flittigere til at fremdrage udenlandske Forsøg end vore egne; saaledes ogsaa det tyske Forsøg Side 45, vi har jo selv lige saa pæne Forsøg, og tilmed med Malkekøer, ved Bregentvedforsøgene.

Medens vi i *Svendsens* Bog fik en Del om Stalden, Staldplejen, Hudplejen, Malkningen og herhenhørende Forhold, saa har Forf. udeladt dette i sin Bog og formodentlig ment, at dette ikke hørte hjemme her; da *Svendsens* Kvægavl og Kvægopdræt heller ikke behandler disse Afsnit, saa mangler vi et Grundlag ved Undervisningen herom.

Alt i alt er Bogen et meget godt Arbejde, som ikke alene de unge Landmænd paa Skolen bør stifte Bekendtskab med, men de ældre kan ogsaa i Aarets Løb hente mange gode Oplysninger vedrørende vore Besætningers Fodring. Forf. fører et Sprog, der gør Bogen let at læse og let at lære.

Landboskolen ved Lyngby.

J. J. Hansen.

Forsøg med Malkemaskinen Heureka. 91. Beretning fra Forsøgslaboratoriet. (Aug. Bangs Bogh.).

Der har nu i nogen Tid været ret stille om Maskinmalkning; mange forskellige Maskiner har Landet over været forsøgte, men kun meget faa af dem har vist sig saa brugbare, at de har gjort stadig Fyldest. I den nu udkomne Forsøgsberetning meddeles Resultaterne af en gammel Kending, »Heureka«, konstrueret af Fabrikant *Jens Nielsen*. Jeg skal ikke komme ind paa Maskinens Beskrivelse, da det vil føre alt for vidt, og jeg skal derfor henvise til den udførlige Beskrivelse, der findes i Beretningen.

Maskinmalkningsforsøg er altid vanskelige, endog meget vanskelige, og der er til Dato, saa vidt mig bekendt. ikke udført et eneste Forsøg, der er saa udtømmende, at man virkelig kan sige, det er fyldestgørende, thi dertil kræves for det første meget lang Tid, og for det andet et meget stort Forsøgsmateriale, der tilmed skal være ensartet, og selv om der arbejdes med store Hold, vil disse dog inden lang Tid være forskellige, skønt de i Begyndelsen har været nok saa ensartede.

Denne Beretning er en god Beretning og meget vel gennemtænkt, men Resultatet kan kun udtrykkes i, om Maskinen er brugbar eller ikke i den Forstand, at der kun kan siges noget om Maskinen i den forholdsvis korte Tid, den har været prøvet; der kan ikke udtales noget, om man i det hele taget kan anbefale Maskinen som Erstatning for god Haandmalkning, og dette er ganske naturligt.

Som Hovedresultat kan udsiges, at Heureka i den Tid, den har været egentlig forsøgt (126 Dage), næppe har malket saa godt som god Haandmalkning, men dens Underlegenhed har kun været ganske ringe. Den har ikke haft nogen skadelig Indflydelse paa Mælkens Fedme; det modsatte synes endog at være Tilfældet. Mælken er — bakteriologisk set — knap saa ren som vel behandlet, haandmalket Mælk. Endvidere fastslaas, at en Eftermalkning bør være en fast Regel. Denne Udtalelse er jeg særlig glad for, thi jeg har Gang paa Gang søgt at fastslaa Eftermalkningens store Betydning, ikke alene overfor Tryk- men ogsaa overfor alle Systemer af Malkemaskiner.

Endelig karakteriseres Maskinen søm gørende et tiltalende Indtryk og værende let at betjene. En Maskinmalker kan passe 3 Maskiner og dermed maskinmalke samt eftermalke ca. 18 Køer i Timen. Med Eftermalker til Hjælp kan man passe højst 5 Maskiner og naa ca. 35 Køer i Timen.

G. Ellbrecht.

Avlsprincipper. Af *James Wilson*, Professor ved »The Royal College of Science for Ireland«, Dublin. Oversat af Professor *Harald Goldschmidt*. Med Tekstfigurer og Billedtavler. 187 Sider. (G. B. N. F. København.).

Man maa være Professor *Goldschmidt* taknemlig for, at han i en udmærket Oversættelse har fremlagt Professor *Wilson's* Skrift om »The Principles of Stock-Breeding« for danske Læsere. Bogen omhandler Avlsproblemet i Husdyravlen belyst ved *Mendel's* Opdagelse. Det hedder i det Forord, som ledsager den engelske Udgave: »Avlsproblemet er vanskeligt. Forfatteren har prøvet paa at klarlægge det, men tør ikke haabe, at det er lykkedes fuldt ud. Han har gjort det lettere forstaaeligt, end det muligvis tidligere har været, idet han har undgaaet mange af de Udtryk, som almindeligvis benyttes af Forfattere, der skriver om *Mendel's* Lære, og i Stedet derfor brugt andre, mere dagligdags Udtryk, som forhaabentlig ikke derfor er mindre rammende og klare. Ligeledes er Forfatteren gaaet uden om de mere fjærntliggende Spørgsmaal i den mendelske Diskussion. Hensigten hermed har været saa lidt som muligt at forvirre baade sig selv og Læseren, men det maa haabes, at Bogen ikke desmindre vil være belærende.« — Emnet er ikke let, men Professor *Wilson* har fremstillet det saa klart og overskueligt, som det vistnok overhovedet er muligt, og kræver Gennemlæsningen end stor Opmærksomhed og en Del Anstrængelse, vil den dog lønne sig, thi Bogen giver et udmærket Indblik i de moderne Avlsteorier. Fremstillingen ledsages af mange smukke Billeder, og Oversætteren har tilføjet en Række oplysende og vejledende Anmærkninger for at klare Forstaaelsen.

Skriftet vil sikkert interessere alle Opdrættere, saa vist som det jo er et saare vigtigt Spørgsmaal, hvorledes *Mendel's* Teori kan nyttiggøres i Husdyravlens Tjeneste. I Bogens sidste Tredjedel kommer Professor *Wilson* ind herpaa og paa Spørgsmaalet om Fremtidens Arbejde. Efter hans Mening maa dette for en væsentlig Del bestaa i at faa ændret Racerne for at imødekomme, hvad der er stærkest Efterspørgsel efter, i at faa overført attraaværdige Egenskaber fra en Race til en anden, der selv i andre Retninger ejer en eller flere af de Egenskaber, man sætter særlig Pris paa. Om Bestræbelserne herfor, om de mange uopklarede Forhold, vi endnu staar overfor, om det uhyre Forskningsarbejde, der maa til for at bringe Klarhed til Veje om de mange Hjul, der griber ind i hverandre — om dette og mere maa man selv læse sig til i Bogen.

Ufrugtbarheden hos Kvæget. Dens Aarsag og Behandling. Af Dyrlæge *J. Albrechtsen.* 93 Sider. (H. Hagerups Forlag. Kbenh.).

Kapitelstakster for Afgrøden m. v. i 1915. Af 1. Februar 1916. Udgivet af Det statistiske Departement. 14 Sider. Statistiske Meddelelser, 4. Række, 48. Binds 6. Hæfte. (G. B. N. F. Kbenh.).

Høsten i Danmark i Aaret 1915. Udgivet af Det statistiske Departement. 61 Sider. Statistiske Meddelelser, 4. Række, 49. Binds 4. Hæfte. (G. B. N. F. Kbenh.).

Beretning om Foreningen af danske Landbrugskandidaters Virksomhed i Aaret 1915. Udarbejdet af Foreningens Sekretær. 52 Sider. (Kbenh.).

Ferskvandslagene ved Nørre Lyngby. Af *A. Jessen* og *V. Nordmann.* 66 Sider. Mergelaflejringerne i Hammerum Herred. Af *V. Milthers.* 21 Sider. Mellemmiocæne Blokke fra Esbjerg. Af *E. M. Nørregaard.* 59 Sider. — Udgivne af Danmarks geologiske Undersøgelse. (C. A. Reitzel. Kbenh.).

Beretning om det 29. Delegeretmøde i De samvirkende Landboforeninger i Fyns Stift i Odense den 26. og 27. November 1915. Udarbejdet af Foreningens Sekretær. 182 Sider. (Odense).

Stambog over Tyre af rød dansk Malkerace. XVIII og XIX. Udarbejdet af Statskonsulent *P. A. Mørkeberg.* Udgivet af De samvirkende danske Landboforeningers Forretningsudvalg. 394 Sider. (Odense).

Afkomsundersøgelse over Tyre. I. Bellingetyre. — II. Sanderumtyre. — II. Ryslinge- og dermed nær beslægtede Tyre. — IV. Kristoffertyre. — Beretning til De samvirkende Landboforeninger i Fyns Stift af Konsulent *Jørgen Fr. Pedersen.* 159 Sider. (Odense).

Landbrugets Rentabilitet. Kritisk Studie til Belysning af Rentabilitet i Landbruget med specielt Hensyn til Tiden før Verdenskrigens Udbrud. Af Kaptajn *M. Pedersen,* tidligere Ejer af Ebbestrupgaard. 308 Sider. (G. B. N. F. Kbenh.).

Mælkeribruget i Danmark. Beskrevet af Professor *Bernhard Bøggild.* Fjerde omarbejdede Udgave. 1. Levering. 160 Sider. Bogen vil udkomme i 4 Leveringer, hver paa ca. 10 Ark. (G. B. N. F. Kbenh.).

Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskoles Bibliotek.

Forøgelse i Januar 1916.

Svensk:

Andersson: Australien. Natur och kultur. Stockh. 1915. 264. S.

Anvisningar rörande bokföringsanteckningar för lägenheter, som deltaga i undersökningen af landthushållningens rentabilitet. Helsingf. 1915. 39 S.

Officiel berättelse öfver Baltiska utställningen i Malmö. 2. del. Bd. 1. Malmö 1915.

Dannfelt: Handbok i jordbrukslära. 2. uppl. 1. del. Stockh. 1915.

Edin: Om kalvgödning med skummälk, försatt med försockrad stärkelse, Stockh. 1915. 40 S.

Feilitzen: Något om maskinella anordningar för upptagande af afloppsgrafvar och diken i mossar. Jönköp. 1916. 27 S.

— Torfutställningen vid mosskulturföreningens höstsammanträde. Jönköp. 1916. 14 S.

Gripenberg: Den föreslagne ökade sädesodlingen i landet. Helsingf. 1915. 36. S.

Grotenfelt: Kumminörtens odling i Finland. Helsingf. 1915. 37 S.

Hammarlund: Försök med utrodning av potatiskräfte. Stockh. 1915.

Hansson: Värdet av Lucern och annat grönfoder vid utfodringen av svin. Stockh. 1915. 29 S.

Hegardt: Betes-skötsel. Stockh. 1915. 122 S.

Henning: Bidrag til kännedomen om berberisbuskens uppträdende i mellemsta och södra Sverige. Stockh. 1915. 11 S.

Kemner: Rapssugaren, Eurydema oleracea, L. Stockh. 1915. 14 S.

Nordenskiöld: Forskningar och äventyr i Sydamerika. Stockh. 1915. 597 S.

Rasstambok för nordsvenska hästar av *Hallander.* 1. Bd. Stockh. 1915.

Rhodin: Elektrokali som kaligödselmedel. Stockh. 1915. 22 S.

Söderbaum: Egendomlig växtfysiologisk verkan av ammoniumsulfater. Stockh. 1915. 13 S.

Sunila: Undersökning av landthushållningens i Finland rentabilitet 1912—13. Helsingf. 1915. 200 S.

Tysk.

Albert, Fischer u. *Keiser:* Hauptprüfung der Grasmäher sowie der Heuwender und Schwadenrechen. Berl. 1914. 75 S.

Anweisung für die Aufstellung und Ausführung von Dränageentwürfen. Herausgeben von der Generalkommission für die Provinz Schlesien. 4. Aufl. Berlin 1911. 42 S.

Busse: Bewässerungswirtschaft in Turan und ihre Anwendung in der Landeskultur. Jena 1915. 326 S.

Elfving: Vermögensverhältnisse kleinbaüerlicher Ansiedler in Finland. Helsingf. 1915. 527 S.

Hagemann: Versuche über die Einsäuerung von Grünfutter und von Diffusionsrückständen. Weida 1914. 80 S.

Knispel: Die Verbreitung der Pferdeschläge in Deutschland. Berl. 1915. 693 S.

Krüger u. *Nachtweh*: Hauptprüfung von Beregnungsapparaten. Berl. 1915. 52 S.

Linter u. *Münzinger*: Kalkstickstoff als Düngemittel. Berl. 1915. 52 S.

Lochner: Ausbildung von Reitpferden und Reitern. I. Hilfen. Mainz 1915. 70 S.

Marting u. *Vieth*: Prüfung zweier Melkmaschinen, der Omega und der Heureka. Berl. 1914. 41 S.

Müller: Das Franzosenkraut (Galinsoga parviflora Cav.). Berl. 1914. 31 S.

Stieger: Buchführungsergebnisse in 5-jährigen Durchschnitter. Berl. 1915.

Wagner: Die Wirkung von Stallmist und Handelsdüngern nach den Ergebnissen von 4—14 jährigen Versuchen. Berl. 1915. 544 S

Engelsk.

Duggar: Southern field crops (Exclusive of forage plants.) New York 1914. 579 S.

Calpin: The social anatomy of an agricultural community. Madison 1915. 34 S.

Heredity and eugenics. A course of lectures by *W. E. Castle* etc. Chicago 1912. 316 S.

Marshall: Features of the sheep industries of United States, New Zealand, and Australia compared. Wash. 1915. 35 S.

Melhus: Germination and infection with the fungus of the late blight of potato. Madison 1915. 64 S.

Widtsoe: Dry-farming. A system of agriculture for countries under a low rainfall. New York 1913 445 S.

Wilson: The world's supply of wheat and other cereals. Rome 1915. 39 S.

Woodward: Land rainage by means of pumps. Wash. 1915. 59 S.

Mindre Meddelelser.

Norges Forsyning med Kvælstofgødninger. I Følge en Meddelelse i »Norsk Landmandsblad« Nr. 2 d. A. har et Aktieselskab: Bjølvefossen, der raader over store Vandfald ved Aalvik i Hardanger, taget Initiativet til en Fabrikation af Luft-Kvælstofgødninger, i hvilken norske Landbrugere gennem deres Fællesindkøbsforeninger skal være direkte interesseret.

Det er Hensigten at fremstille Cyanamid (den Kvælstofforbindelse, der forefindes i Kalkkvælstof), der nu fabrikeres rundt omkring i Verden og forbruges i stadig stigende Mængder. Fra 1910 til 1915 skal Produktionen af dette Stof saaledes være steget fra 30.000 til 250.00 Tons. Men foruden Cyanamid vil man ogsaa fremstille svovlsur Ammoniak, der skal anvendes som Gødning, og der er sluttet en Kontrakt med Landhusholdningsselskapernes Fælleskjøp, i Henhold til hvilken Aktieselskabet aarlig skal levere 6000 Tons svovlsur Ammoniak, en Mængde der formenes at være tilstrækkelig til i en Aarrække at kunne dække det norske Landbrugs Forbrug af Kvælstofgødning. — Landhusholdningsselskapernes Fælleskjøp har tegnet sig for en større Del af Aktiekapitalen og har paa denne Maade gjort sine Medlemmer direkte interesseret i Fabrikationen af Kvælstofgødningerne.

Aktieselskabet Bjølvefossen oprettedes i 1905 og har foruden Bjølvevandfaldet efterhaanden erhvervet sig store for Fabriksanlæg velegnede Grunde tæt ved Søen og den projekterede Kraftstation, hvorved man sparer Udgifter til Kraftoverføring og Transformering, ligesom man opnaar, at Produkterne kan føres direkte og uden Transportudgifter over i Skibene.

Aktieselskabets oprindelige Kapital, 2.400.000 Kr., tænkes nu udvidet til 8 Mill. Kr. Selskabet har desuden sikret sig et

Laan paa 5 Mill. Kr., og hele Foretagendet vil saaledes lægge Beslag paa en Kapital af ikke mindre end 13 Mill. Kr.

Til en Begyndelse paatænker man at installere et Kraftanlæg paa ialt 34.000 H.K., og ved Fabrikkens Indretning tages der Hensyn til, at denne let kan udvides. Hele Fabriksanlægget vil antagelig være færdigt i Løbet af 1½ Aar.

Harald R. Christensen.

Udførselen af Mælkeriprodukter i 1915. I »Statistiske Efterretninger«, Nr. 4, meddeles bl. a., at Udførselen af dansk Smør i de sidste 3 Aar har været følgende:

1913	1914	1915
Mill. kg	Mill. kg	Mill. kg
91,0	95,3	101,6

Den Fremgang, som saaledes har fundet Sted, hidrører saa godt som helt fra, at den tidligere Udførsel af Fløde, der i 1913 var naaet op til 28½ Mill. kg. (svarende til 10,4 Mill. kg. Smør), standsede næsten helt ved Krigens Udbrud. Iberegnet Smør i udført Fløde har i Virkeligheden Smøreksporten meget nær haft samme Størrelse i de 3 sidste Aar, nemlig i

1913	1914	1915
Mill. kg	Mill. kg	Mill. kg
101,4	100,9	101,9

Derimod har der været en meget stærk Opgang i Værdien paa Grund af de voldsomme Prissvingninger, der naaede højest i Oktober Maaned. Gennemsnittet af Københavns Smørnoteringer (og Afregningstal) var omtrent 30 pCt. højere i 1915 end i 1914, og det er vel sandsynligt, at der i de faktisk opnaaede Priser fra Udlandet har været en endnu stærkere Opgang.

Indførselen af russisk Smør var helt standset i Fjor. Af andet fremmed Smør kom der kun 3,7 Mill. kg, hvoraf 3,4 Mill. kg atter udførtes.

Af Ost udførtes der i

1913	1914	1915
Mill. kg	Mill. kg	Mill. kg
0,3	0,5	4,3

Indførselen var samtidig i Mill. kg

0,67	0,48	0,39

Endelig havde Udførselen af kondenseret Mælk følgende Størrelse:

1913	1914	1915
Mill. kg	Mill. kg	Mill. kg
2,9	2,7	3.5

Svineavlens nuværende Stilling og Fremtidsudsigter.

Foredrag i Det kgl. danske Landhusholdningsselskab den 23. Februar 1916 af Statskonsulent *Peter Aug. Mørkeberg.*

Det er et naturligt Krav fra Det kongelige Landhusholdningsselskabs Side, at der af og til holdes Mønstring over den Stilling, som vore Husdyr indtager. Og ikke mindst gælder dette Svinene som Følge af disses store Rolle i Landbrugets Økonomi. Af denne Grund mente jeg ogsaa at burde give et bekræftende Svar paa Selskabets Anmodning om at holde et Foredrag om Svineavlens nuværende Stilling og Fremtidsudsigter, skønt den ejendommelige Situation, hvori vi for Tiden befinder os af Hensyn til Krigen, selvfølgeligt gør det vanskeligt at besvare særlig den sidste Del af Opgaven. Der er vel ingen, som kan sige noget sikkert om Fremtidsudsigterne for vor Svineavl. Jeg kan det i alle Tilfælde ikke. Derfor holder jeg mig ogsaa væsentligst til Besvarelsen af Opgavens første Del.

Programmet for mit Foredrag har jeg lagt saaledes, at jeg først omtaler Apparatet, hvorved vi søger at holde vor Svinebestands Kvalitet paa Højde med Tiden samt den Udvikling af vor Svineavl, som maa antages at have fundet Sted. Dernæst gaar jeg over til nogle statistiske Betragtninger og nogle Meddelelser om de ejendomme-

lige Forhold, som staar i Forbindelse med vor Svineavl i de senere Tider, og endelig til nogle økonomiske Betragtninger.

Sidste Gang, da Svineavlens Ledelse behandledes som selvstændigt Emne her i Selskabet, var den 5. Februar 1896, da jeg indledede en Diskussion om Danmarks Svineavl. Jeg gjorde den Gang Rede for den Udvikling, som havde fundet Sted siden Midten af forrige Aarhundrede og paaviste den Forbindelse, som Svinebestandens Karakter havde med vore Markedsforhold. Det tyske Marked, som var vort Hovedmarked indtil 1887, prægede Svinebestanden indtil dette Tidspunkt. Derefter var alle Bestræbelser ved Svineavlens Ledelse gaaet ud paa at tilfredsstille Fordringerne paa det engelske Marked, som da næsten totalt afløste det tyske. Og Fordringerne til Flæskets Kvalitet var paa disse to Markeder meget forskellige. Medens det tyske Marked fordrede det dybe og brede Fedesvin, betalte Englænderne mest for lange og kødfulde Svin.

I 1887 tilfredsstillede vore Svin i de fleste af Landets Egne det tyske Marked. For at opnaa dette Resultat havde man i udstrakt Grad benyttet det middelstore Yorkshiresvin og Berkshiresvinet til Krydsning med vor oprindelige Landrace. Men i 1887 kunde man langt fra tilfredsstille det engelske Marked, naar da enkelte Landsdele undtages, saaledes Holstebroegnen, hvor man allerede fra Slutningen af 70'erne havde indrettet sig paa at forsyne England med Flæsk. Sidstnævnte Sted havde man allerede opnaaet gode Resultater ved at krydse Egnens Svin af gammel dansk Race med det store Yorkshiresvin, hvorved man havde dannet det saakaldte »Holstebrosvin«.

En ny Krydningsperiode kom nu ind over Landet. Svinene fra Holstebroegnen blev spredt viden om og benyttedes til Forædling af den stedlige Svinebestand næsten overalt. Desuden begyndte en ny Invasion af

ægte store Yorkshiresvin, som fra enkelte Besætninger, hvor der dreves Renavl med denne Race, spredtes i store Masser til Krydsningsavl Landet over.

Og Flæsket forbedredes ved denne Paavirkning, idet Svinene blev længere og mere kødfulde.

Men efterhaanden kom man ind i en vild Krydsningsavl. Og jo længere man kom bort fra de rene Landsøer og de ægte Yorkshireorner, desto mere utilfredsstillende blev Resultatet baade for Landmændene og for Markedet (Slagterierne), idet Søerne blev for lidet frugtbare, Afkommet for fordringsfuldt, og en stor Del af Flæsket blev behæftet med Skavanker af forskellig Slags. — Der kom derfor mange Steder Klager frem baade fra Slagteriernes og Landmændenes Side, navnlig fra de sidste.

En Undersøgelse af Forholdene, som jeg paa Det kongelige danske Landhusholdningsselskabs Foranledning havde foretaget i forskellige Egne af Landet samt i Irland, hvis Flæsk pristes højt paa det engelske Marked, havde givet det Resultat, at man arbejdede bedst ved at krydse de grovere Søer af Landrace med de ægte store Yorkshireorner. Man havde da en mælkerig So, som gav et stort og levedygtigt Kuld, og Flæsket blev en god Markedsvare.

Svineavlscentrene.

Mit Forslag gik derfor ud paa, at vi skulde vedligeholde begge Racer her i Landet, Landracen og den store Yorkshirerace og frembringe Brugsdyret (det som skulde slagtes) ved at krydse den ægte Landso med den ægte Yorkshireorne. Og at man skulde benytte denne Fremgangsmaade, indtil Landracen gennem Renavl ved et hensigtsmæssigt Udvalg og en passende Pleje blev god nok baade for Landmanden og Markedet (baade for Producent og Konsument).

Vi skulde med andre Ord bort fra den vilde Krydsningsavl og ind i en Avlsretning, som lededes efter de nævnte bestemte Principer.

Den eneste Udvej, som jeg øjnede til Gennemførelsen af denne Sag, var Oprettelsen af Avlscentre for Svin af hver af nævnte Racer.

I disse Avlscentre skulde der drives Renavl, i disse Centre skulde hver af Racerne forbedres efter bedste Evne, og fra disse Centre kunde den almindelige Landmand forsyne sig med Avlsdyr, naar Bestanden trængte til Fornyelse eller Forbedring.

Planen vandt Det kongelige Landhusholdningsselskabs Billigelse.

Allerede nogen Tid i Forvejen var den forelagt i De samvirkende sjællandske Landboforeningers Udvalg til Svineavlens Forbedring og billiget der. Ved de sjællandske Delegeretmøder 1893 og 1894 forelagde Udvalget den med Bestyrelsens Tilslutning, og det anbefaledes, at De samvirkende sjællandske Landboforeninger skulde søge at etablere nogle Yorkshirecentre, medens det maatte blive de lokale Landboforeningers Sag at tage sig af Landsvineavlen.

Efter det omtalte Foredrag i Det kongelige danske Landhusholdningsselskab blev Planen nu taget op til Drøftelse af de samvirkende Landboforeninger saavel paa Fyn som i Jylland og paa Lolland-Falster, samt af Bornholms landøkonomiske Forening. Og alle Steder enedes man om, at den burde fremmes. — Foreningen af jydske Landboforeninger udsendte en Rundskrivelse til alle de lokale Landboforeninger i Jylland, hvori det anbefaledes, at Landboforeningerne amtsvis sluttede sig sammen om Planens Realisation, medens Fællesforeningerne paa Fyn og Lolland-Falster samt Bornholms landøkonomiske Forening selv sørgede for dens Udførelse.

Planen fængede saaledes hurtigt Landet over i de ledende Landbrugskredse. Overalt følte man,

at der maatte gøres noget for at forbedre Svineavlen, og at den forelagte Plan syntes tilfredsstillende.

Ogsaa fra Lovgivningsmagtens Side vandt Planen Støtte. Af den ekstraordinære Bevilling paa 100.000 Kr. til Fremme af Avlscentre, som blev givet aarlig i Aarene 1898—1902, anvistes hvert Aar 20.000 Kr. til Svineavlscentrene og med Husdyrloven af 23. Maj 1902 sikredes der Svineavlscentrene et Tilskud af 45.000 Kr. aarlig.

Det blev Landboforeningerne, som gennemførte Planen, idet de nedsatte Udvalg til Udpegning af og Kontrol med Centrene. Og Konsulentvirksomheden har ydet Planen en meget virksom Støtte, idet der efterhaanden blev givet mig 7 Assistenter ved Svineavlens Ledelse, som har bistaaet Landboforeningernes Udvalg og Avlscentrenes Ejere med Raad og Daad.

Det er ikke Hensigten at gennemgaa Svineavlscentrenes Historie meget nøje her, det tillader Tiden ikke. Men jeg finder det rigtigt at minde om, at deres Historie ikke er gammel, at de er opstaaet som Følge af en naturlig Trang til at faa Svineavlen ledet efter en fornuftig Plan, fordi den vilde Krydsning hverken tilfredsstillede Landboerne eller Markedet, samt at det er Landboforeningerne, der har billiget og gennemført Avlscenterbevægelsen. — Hertil skal det føjes, at fra 1. September 1913, da den nye Husdyrlov af 8. Juni 1912 traadte i Kraft for Svineavlscentrenes Vedkommende, er Ledelsen af disse overgaaet til De samvirkende danske Andelsslagterier.

Hvem der ønsker at følge Sagen nærmere vil finde en Del Oplysninger i Konsulentberetningerne og i mine Aarsberetninger.

Her skal kun fremdrages enkelte Hovedlinier.

Avlscentrenes Antal, Størrelse og Beliggenhed fremgaar af Tab. I for Landsvinecentrenes Vedkommende. Det vil heraf bemærkes, at vi allerede 1897 havde 41 Avlscentre for Svin af Landrace, og at disses Antal hurtigt steg til 95, samt at de med smaa Sving-

Tabel I. Landsvinecentrenes Antal og Bestanden af kaarede Dyr paa de angivne Tider fra 1897 til 1915.

Tidspunkt	1. Distrikt			2. Distrikt			3. Distrikt			4. Distrikt			5. Distrikt			6. Distrikt			7. Distrikt			Jylland + Samsøe			Hele Landet		
	Antal Centre	Kaarede		Antal Centre	Kaarede		Antal Centre	Kaarede		Antal Centre	Kaarede		Antal Centre	Kaarede		Antal Centre	Kaarede		Antal Centre	Kaarede		Antal Centre	Kaarede		Antal Centre	Kaarede	
		Orner	Søer		Orner	Søer		Orner	Søer		Orner	Søer		Orner	Søer		Orner	Søer		Orner	Søer		Orner	Søer		Orner	Søer
1897	20			3			3			5												10			41		
1/4 1898	28	27	122	3	7	20	4	3	27	5	6	59										29	25	123	69	68	351
1/4 1899	35	28	183	3	5	33	4	4	26	5	7	70										39	45	179	86	109	491
1/4 1900	36	41	179	3	4	32	4	4	19	5	9	58										43	47	206	91	105	494
1/4 1901	32	44	183	3	3	26	4	4	24	5	7	57										48	49	224	92	107	514
1/4 1902	30	39	190	3	5	40	4	5	25	8	11	82										50	59	291	95	119	628
1/4 1903	30	42	225	4	5	49	3	3	16	10	12	97	13	15	102	14	16	101	33	38	225	60	69	428	107	131	815
1/4 1905	27	36	231	4	4	40	3	3	20	9	14	116	14	16	91	17	17	90	36	46	259	67	79	440	110	136	847
1/4 1907	29	42	227	5	8	56	3	3	16	10	17	116	12	14	90	18	18	111	34	57	295	64	89	496	111	159	911
1/9 1912	17	27	131	3	4	28	4	4	22	9	11	82	10	10	56	17	17	101	22	29	178	49	56	335	82	102	598
1/9 1915	20	30	149	6	12	62	12	12	68	10	17	80	14	16	94	20	20	95	28	38	209	62	74	398	110	145	757

ninger har holdt sig der omkring, saa vi nu har 110 Landsvinecentre. Ligeledes vil det bemærkes, at Landsvinecentrene lige fra 1897 har været spredt over hele Landet, Tabellen angiver Forholdet distriktsvis, undersøges Sagen nærmere viser det sig, at de er spredt i alle Landets Amter. — Bestanden af kaarede Dyr var i 1898: 68 Orner og 351 Søer. Den steg ret hurtigt og naaede et Kulminationspunkt i 1907, da der fandtes 159 kaarede Orner og 911 kaarede Søer. Nu er der 145 kaarede Orner og 757 kaarede Søer i Landsvinecentrene.

Yorkshirecentrene begyndte med 5 paa Sjælland i 1895, og der opstod snart derefter Yorkshirecentre i alle Distrikter. I 1903 havde vi 18 Yorkshirecentre med en Bestand af 122 kaarede Søer. Næste Aar 23 Centre med 122 kaarede Søer. Dette Antal har vi holdt jævnt hen. I Øjeblikket har vi 23 Yorkshirecentre med 28 kaarede Orner og 147 kaarede Søer.

Sagen vandt altsaa snart Opdrætternes Tilslutning og har bevaret denne gennem Tiderne, uagtet det ikke er nogen let Sag at vinde og bevare Avlscenterprædikatet. Bestandens Kvalitet maa først underkastes 2 Domstoles Kendelse, Det lokale Avlscenterudvalgs (Kontroludvalgets) og Distriktsudvalgets. Desuden skal Bogføringen være i Orden, og Sundhedstilstanden skal være tilfredsstillende i Henhold til foreliggende Dyrlægeattester[1]). Yderligere staar Centret paa Prøve 1 Aar, inden Anerkendelse kan finde Sted.

[1]) Fra 1902 til 1913 bestod det lokale Avlscenterudvalg (Kontroludvalget) af 3 Medlemmer, valgte af den eller de Landboforeninger, hvorunder Centret sorterer, og dette Kontroludvalg tilsaa Centret flere Gange aarlig. I samme Tidsrum bestod Distriktsudvalget af 3 Medlemmer, hvoraf 1 valgtes af Landbrugsministeriet, 1 af Andelsslagterierne i Distriktet og 1 af Landboforeningerne. Efter 1913 bestaar det lokale Avlscenterudvalg af 3 Medlemmer, hvoraf 2 vælges af Andelsslagterierne i Kredsen, medens Statskonsulentens Assistent i Distriktet indtræder som det 3. Medlem. Og Distriktsudvalget bestaar

Efter den hurtige Vækst af Centrene at dømme, kunde man maaske fristes til at antage, at Udviklingen er foregaaet let og uden væsentlige Vanskeligheder. Dette er dog ingenlunde Tilfældet. Der er ofret et stort Arbejde og megen Taalmodighed for at føre Udviklingen fremad. Navnlig i de første Aar var der store Vanskeligheder at overvinde. Og disse gjaldt især Landracen. Lad os først betragte den.

Til at begynde med var det den usolide Nedartningsevne, man havde at kæmpe med.

Det maa herom erindres, at man saa at sige begyndte paa bar Bund. Ud af det brogede Virvar af Former og Afstamningsforhold, som karakteriserede den danske Svinebestand i Slutningen af forrige Aarhundrede, skulde man vælge Grundelementerne til Avlscentrene.

Nogen bestemt Type paa Landracen kunde man ikke opstille. Og de enkelte Dyrs Stamtavle var et ubeskrevet Stykke Papir. Det var kun rent undtagelsesvis, at man kunde faa oplyst, hvem Bedsteforældrene var til de enkelte Dyr i Svinestalden.

Efter den Krydsningsavl, som var anvendt Landet over i det foregaaende halve Aarhundrede, skulde man ikke tro, at der var meget af den gamle Landrace tilbage. Der var maaske heller ikke et eneste Individ, som var helt frit for fremmed Blod. Men det maa erindres, at der ved Siden af Bestræbelserne for Krydsning ogsaa har været en Understrøm imod samme. Og sidstnævnte havde navnlig paavirket de Landmænd, som havde en væsentlig Indtægt ved Salg af Grise, Torvegrise. Køberne af disse foretrak Grise med lange, hængende Øren. Det var almindeligt i mange Egne af

---

af de to af Slagterierne valgte Medlemmer af det lokale Avlscenterudvalg samt af Distriktsformanden, som vælges af Landbrugsministeriet. Statskonsulentens Assistent i Distriktet er Distriktsudvalgets Sekretær.

Landet. Og store, hængende Øren var ejendommelige for Landracen, medens Afkommet efter Yorkshireornerne i Reglen havde temmelig smaa og opstaaende Øren. Disse Opdrættere, som Producenterne af Torvegrise maa kaldes, havde altsaa en naturlig Aarsag til at holde sig til Landracen, og det havde de haft i Mands Minde. Heri har vi en naturlig Forklaring paa, at den gamle Landrace ikke ganske var uddød, men endnu eksisterede trods Krydsningsavlen, om end ikke ganske upaavirket af fremmed Blod.

Og blandt disse Svin med lange Øren og forholdsvis lige Profil udsøgte man nu Grundbestanden til Avlscentrene, idet man tillige lagde en Hovedvægt paa, at Søerne var frugtbare og mælkerige og Grisene levedygtige, haardføre og hurtigt voksende.

Men da disse Dyrs nærmere Afstamning var ubekendt og fremmed Blod ofte var indpodet i nærmere eller fjærnere Led, er det jo intet Under, at de første Elementer i Avlscentrene ikke sjældent skuffede paa den Maade, at Afkommet ikke lignede Forældrene hverken i Ydre eller i de Egenskaber, som maatte forlanges af Landracen.

Som Følge af disse Forhold var Avlscentrenes første Bestand meget uensartet af Type; nogle Individer var grove med den gamle Landraces Type og andre bar umiskendelig Præg af fremmed Paavirkning. Dertil kommer den omtalte Upaalidelighed i Nedartningsevne, som var meget generende og hindrende for den tilstræbte Fremgang.

Dette var Avlscenterbevægelsens første og største Vanskelighed. Men den var ikke dræbende for Bevægelsen. Blandt den Stab af Landmænd, som gik ind i Avlscenterarbejdet, var der heldigvis mange virkelige Opdrættere, som vidste, at Avlen kunde give Skuffelser, og at disse kunde overvindes ved ihærdigt og planmæssigt Arbejde.

Og her maa jeg straks fremkomme med den Oplys-

ning, at der samtidig med Grundlæggelsen af et Avlscenter uvægerligt fulgte Stambogsføring, gennem hvilken man kunde følge Stamdyrenes Afkom Slægt for Slægt, særlig hvad Frugtbarhed, Mælkerigdom og Levedygtighed angaar. Mine Assistenter har stadig sørget for, at denne Stambogsføring er holdt i Orden.

Ved Hjælp af Stambogsføringen fik man forholdsvis hurtigt udsat de usolide Avlsdyr og formeret de solide. Ved samme Hjælp og ad andre Veje fik man ogsaa Tid efter Anden udfundet de Avlscentre, som fremfor andre havde de bedste Avlsdyr. Og saaledes kom en fornuftig Udveksling af Stamdyr i Stand fra det ene Avlscenter til det andet og fra den ene Egn til den anden.

Men efterhaanden opstod herved en ny Fare for Avlscentrene. Det viste sig her som saa ofte i Husdyravlen, at enkelte Opdrættere havde samlet den egentlige Elite af Stamdyr. Og fra disse spredtes saa Avlsdyr til de fleste andre Centre. Med det begrænsede Avlsmateriale kom man snart i for nær Slægtskabsavl, Indavlen meldte sig med dens gode Sider og med dens Farer. Den lokale Stambogsføring i hvert enkelt Center var nu ikke længere tilstrækkelig. Der var ikke en Gang Vejledning nok i den Centralstambog, som mine Assistenter førte hver for sit Distrikt, en saadan Stambogsføring hørte ogsaa med til den grundlæggende Plan. Udvekslingen af Stamdyr maatte nemlig foregaa fra det ene Distrikt til det andet. Det blev nødvendigt at have en Stambog for hele Landet. Man begyndte med en Ornestambog, hvis første Bind udkom 1906. Den efterfulgtes af 2den, 3die og 4de Bind. Men heller ikke dette var tilstrækkeligt. Man maatte ogsaa for at have Klarhed over hele Avlscentermaterialet have en Stambog over samtlige kaarede Søer i Avlscentrene. Den udkom 1914, dels i almindelig Stambogsform, dels som Slægtsoversigter.

Denne officielle Stambogsføring har været os til stor Nytte i Arbejdet for passende Slægtskabskombina-

tioner, den har hjulpet os til at udnytte Indavlen og til at undgaa dens farligste Konsekvenser. Stambogsføringen lærer os ogsaa, hvor mægtigt det Arbejde har været at udskille Perlerne fra Rosset. Den viser os nemlig, at hele den nuværende Bestand i Avlscentrene hører til 69 Familier, hvilket atter vil sige, at den kan føres tilbage til 69 Stammødre. Alle de andre Søer, som fra først af dannede Grundlaget for Udviklingen, er altsaa efterhaanden udsondrede tilligemed alle deres Efterkommere. Interessant er det ogsaa i Henhold til Stambøgerne at kunne meddele, at medens man ved Centrenes Dannelse kun undtagelsesvis kunde udfylde mere end 2 Led i Svinenes Stamtavler, hører det nu til Sjældenhederne, naar man ikke kan udfylde Stamtavlen i mindst 4 Led for de Dyr, som hører til Avlscentrene, og i adskillige Linier kan vi udfylde Stamtavlen i 11 Led med kendte Dyr.

Med Ihærdighed, Taalmodighed og Snille fra Opdrætternes Side overvandt man da de Vanskeligheder ved Avlscentersagen, som nu er berørt, den upaalidelige Nedartningsevne og Indavlens Farer.

Ved Grundlæggelsen af Avlscentrene og ved Avlens Ledelse i disse er der altid lagt Vægt paa Ophavets Frugtbarhed og Afkommets Levedygtighed, to meget væsentlige Betingelser for Landracens Eksistensberettigelse. Stambogsføringen har ogsaa i denne Henseende været vejledende. Men det har ikke altid og alle Vegne været let at gennemføre dette Hensyn, fordi Ejerne af Avlscentrene ved Udvalget af Avlsdyr ofte har foretrukket at lægge Hovedvægten paa andre Forhold. I det store og hele har Frugtbarhedsforholdene dog spillet en stor Rolle ved Udvalget. Og man har da ogsaa Berettigelse til at sige, at Landracen, som den er repræsenteret i de statsanerkendte Avlscentre, er frugtbar og giver levedygtigt Afkom.

Dette Forhold kan vi for en længere Aarrække be-

lyse statistisk ved at angive det gennemsnitlige Antal Grise ved Fødsel og Fravænning for samtlige Faringer indenfor Centrene.

Tabel II. Aarligt gennemsnitligt Antal Grise ved Fødsel og ved Fravænning fra samtlige Søer i de statsanerkendte Avlscentre for Landsvin.

Aar	Antal Kuld	Antal Grise ialt		pCt. Levedygtighed	Ant. Grise pr. Kuld	
		Ved Fødsel	Ved Fravænning		Ved Fødsel	Ved Fravænning
1/10 1903—30/9 1904	1700	18621	14739	79.1	10.9	8.6
1/10 1904—30/9 1905	1636	17726	13784	77.7	10.8	8.4
1/10 1905—31/8 1906	1596	16945	13317	78.6	10.6	8.3
1/9 1906—31/8 1907	1708	18093	14259	78.8	10.6	8.3
1/9 1913—31/8 1914	1431	15243	11868	77.8	10.6	8.3
1/9 1914—31/8 1915	1468	15586	12153	78.0	10.6	8.3

Tab. II giver Oplysning i saa Henseende. Det vil bemærkes, at det er et betydelígt Antal Fødsler, der ligger til Grund for Beregningerne, og at Søerne for alle de anførte Aar har givet fra 10,6 til 10,9 Grise ved Fødsel og fra 8,3 til 8,6 Gríse ved Fravænning.

Og da man godt kan gøre Regning paa, at Landsøerne farer 2 Gange aarlig, er vi berettigede til at gaa ud fra, at man af Søerne fra Landsvinecentrene gennemsnitlig kan vente 16 à 17 levedygtige Grise om Aaret. Dette Forhold maa vi have i Erindring, naar vi vil sammenligne Svineavlscentrenes Antal og Størrelse f. Eks. med Kvægavlscentrenes.

Ved Udvalget af Avlsdyr i Landsvinecentrene har vi dernæst lagt væsentlig Vægt paa Svinenes Form, Finhed og Type.

I den Henseende har Dyrskuerne været meget vej-

ledende for os. — Vi havde den Lykke, at de provincielle Fællesforeninger over hele Landet straks ændrede deres Dyrskueprogram i Overensstemmelse med Avlscenterbevægelsen, saa snart det blev vedtaget at søge denne fremmet. Det vil sige, at man gik bort fra det gamle System, hvorefter alle Svín konkurrerede i samme Klasse, uafhængig af Afstamningen, og over til at inddele Svinene i 2 store Hovedklasser, Landsvin og Yorkshiresvin, der saa selvfølgelig atter havde Underafdelinger i Henhold til Køn og Alder. Og de lokale Landboforeninger fulgte efterhaanden Fællesforeningernes Eksempel, saa Svinene paa Landets Dyrskuer nu overalt er fremstillet i de 2 Hoved-Grupper: Landsvin og Yorkshiresvin.

Og vi har adskillige store Svineskuer her i Landet, af hvilke jeg navnlig kan fremhæve Foreningen af jydske Landboforeningers Ungskue samt Fællesskuerne paa Fyn og Sjælland, hvortil kunde føjes flere lokale Dyrskuer.

Der er ingen Tvivl om, at den Dom, som er fældet paa disse Skuer, har haft stor Indflydelse paa Udvalget af Stamdyr i Centrene.

Man er ogsaa berettiget til at sige, at nævnte Dyrskuer har afspejlet Kvaliteten af Centrenes Bestand, hvad Form, Finhed og Type angaar; thi det er en Kendsgerning, at de udstillede Svin næsten uden Undtagelse i den sidste halve Snes Aar enten er sendt direkte fra Avlscentrene, eller fra Steder, hvor Svinebestanden stammer fra Avlscentrene.

Det har derfor en vis Interesse at følge Landsvinenes Form og Type, som denne gennem Tíderne har vist sig paa Dyrskuerne, efter at Avlscenterbevægelsen begyndte. Her har vi nemlig et Grundlag for Bedømmelsen af Landsvinene, som mange kan kontrollere, medens det kun er faa, som har haft Lejlighed til at følge Udviklingen i de mange Avlscentre i Hjemmene.

Det er da paafaldende, at der er foregaaet en meget stor Forandring gennem Tiderne.

I Slutningen af forrige Aarhundrede og i Begyndelsen af dette Aarhundrede var det en meget uensartet Bestand, som dannede Landsvineafdelingerne paa Dyrskuerne. Nogle af Landsvinene var grove, skarpe og uharmonisk byggede med et stort, langtrynet Hoved, lange, hængende Øren, svær Forpart og smal Bagpart, medens andre i høj Grad nærmede sig Yorkshiresvinene baade i Form og Type. Man kunde knapt nok forstaa Berettigelsen af at henføre denne Samling af Individer til samme Race. — Endnu saa sent som 1905 udelukkede man fra Præmiering en paa Foreningen af jyske Landboforeningers Fællesskue i Horsens fremstillet, iøvrigt meget anselig Samling af Landsvin, fordi den havde et ret stærkt udtalt Yorkshirepræg.

Men efterhaanden faldt disse Ydergrænser og en ret ensartet Type af Landsvin fremstod, som næppe nogen vil frakende Racenavnet. Ser man bort fra den Del af Landsvinene, som nærmede sig Yorkshireracen mest i Ydre, og som nu er forsvundet fra Dyrskuerne, er der ingen Tvivl om, at Landracen som Helhed er gaaet betydeligt frem i harmonisk Bygningsform, i Skinkernes Udvikling og i Knoglernes og Skindets Finhed.

Hermed være ikke sagt, at Landracen er bragt til Fuldkommenhed. Det er den ikke. Men den er traadt ud af Taagen som en selvstændig Race med sine bestemte Ejendommeligheder. Der er endnu store Udviklingsmuligheder. Den befinder sig i en fremadskridende Udvikling baade med Hensyn til Form, Finhed og Typefasthed.

Skulde jeg give en Karakteristik af den danske Landrace paa dens nuværende Standpunkt, maatte denne lyde omtrent saaledes: Det danske Landsvin er et stort som Regel hvidt Svin med et middelstort, langtrynet, ret spidst, lavpandet Hoved, stumpvinklet Profil, lange og brede, hængende Øren, middelsvær Bov, langt

og dybt, lidt fladt Mellemstykke, kraftig Ryg, ret bredt, omtrent lige Kryds, ret gode Skinker, ret fine og velstillede Lemmer.

Hvad Yorkshirecentrene angaar kan jeg fatte mig i Korthed. Samtlige Yorkshirecentre er grundlagt paa Materiale, som er hentet fra Modercentrene i England. Vi staar her overfor en færdig dannet Race, som vi, hvad dens ydre Form angaar, ikke venter at kunne bringe til større Fuldkommenhed, end Englænderne har bragt den. Vi har gennem Tiderne gjort et saa kyndigt Udvalg, som det har været os muligt. Men da vort Avlsmateriale kun er af ringe Omfang, har det været nødvendigt af og til at hente nye Stamdyr i England for at undgaa en for vidt dreven Indavl og for at opretholde Typen. Og ved Indkøbene i England har vi altid søgt at faa Afkom af de bedste Avlsdyr i de bedste Avlscentre. Omtrent hvert 5. Aar har vi hentet en Del nye Elementer derovre fra. Med denne Fremgangsmaade har Yorkshirecentrene bestandig været af god eller meget god Kvalitet.

Imidlertid er der en hel anden Gruppe af Egenskaber, som man maa have i Erindring ved Svíneavlens Ledelse, men som man ikke kan bedømme tilstrækkelig nøjagtigt med det blotte Øje, det er Flæskets Kvalitet samt Svinenes Trivelighed og Vækstenergi.

Forsøgslaboratoriet har her rakt os en hjælpende Haand, som vi er i høj Grad taknemlige for. Forsøgslaboratoriet har nemlig i en lang Aarrække, lige siden 1899, udført Forsøg med Afkom af Stamdyrene i Avlscentrene, hvorved vi har faaet paalidelige og vejledende Oplysninger om, hvilken Nedartningsevne Stamdyrene har med Hensyn til nævnte Egenskaber. —

Nu udføres disse Forsøg paa 3 Forsøgsstationer: Overløjstrup (forhen paa Rodstenseje), Elsesminde og Bregentved.

Det er Avlscentrene, som leverer Materialet til For-

søgene. Overløjstrup tager Forsøgsdyrene fra Jylland, Elsesminde fra Fyn og Bregentved fra Sjælland, Lolland-Falster og Bornholm.

Ejeren af ethvert statsanerkendt Avlscenter er forpligtet til at levere gennemsnitlig 2 Grise pr. kaaret So aarlig til Forsøgsstationerne, og da vi har ca. 900 kaarede Søer (757 Landsøer og 147 Yorkshiresøer), kan der disponeres over et stort Forsøgsmateriale. Af pekuniære og andre Hensyn maa man dog indskrænke sig til ca. 1000 Forsøgsdyr aarlig. Desuagtet er det jo meget storstilede Forsøg, som der næppe findes Magen til andre Steder.

Afkommet leveres i 7—8 Ugers Alderen. Hvert Forsøgshold bestaar af 4 Helsøskende. Samtlige Forsøgshold fodres af ensartede Foderblandinger og faar afvejede Portioner, ligesom de selv vejes med regelmæssige Mellemrum. Forsøgene slutter, naar Slagterivægten er naaet. Derefter slagtes Forsøgsdyrene paa et Svineslagteri og bedømmes meget nøjagtigt af sagkyndige Dommerhold.

Paa den Maade faar vi Oplysning om

1) hvor gammelt hvert Forsøgshold er, naar det har Slagterivægten,

2) hvormange F. E. der er brugt til Produktionen af 1 kg Tilvækst,

3) hvorledes det forholder sig med Kvaliteten af Flæsket.

Saasnart Forsøget er afsluttet, sendes Resultatet til Svinenes Ejere og til det Kontroludvalg, hvorunder Centret sorterer samt til Statskonsulenten.

Resultatet benyttes ved Udvalget af Stamdyr, idet de Stamdyr foretrækkes, hvis Afkom har vist størst Trivelighed, størst Vækstenergi og bedst Flæsk.

Dette er Hovedformaalet med Forsøgene. Og de har gjort god Nytte.

Men med det store Materiale, som Forsøgene omfatter, er man ogsaa berettiget til at drage nogle almin-

delige Slutninger af dem, som kan have Interesse for vort Hovedformaal ved denne Lejlighed: at belyse Svineavlens nuværende Standpunkt.

Forsøgslaboratoriet udgiver hvert Aar en Beretning

Tabel III. Kort Sammendrag af Resultaterne fra Forsøgsstationerne for Perioden fra 1. September 1913 til 31. August 1914.

(Uddrag af Forsøgslaboratoriets 87. Beretning).

Race		Landrace			Yorkshirerace		
Forsøgsstation		Bregentved	Elsesminde	Rodstenseje	Bregentved	Elsesminde	Rodstenseje
Antal Hold		65	27	70	13	26	18
Antal Dage ved Ankomst		58	54		65	57	
— — - Slagtning		196	195	187	192	203	198
Vægt i kg ved Forsøgstidens Begyndelse		13.7	13.8	14.3	16.2	13.1	13.4
— — — Afslutning		90.9	92.3	91.4	90.2	91.4	90.5
Kg Tilvækst for 1 Dyr i 10 Dage		5.6	5.6	5.9	5.9	5.4	5.7
Kg F. E. pr. 1 kg Tilvækst i hele Forsøgstiden		3.80	3.72	3.56	3.72	3.71	3.44
pCt. Svind ved Slagtning		25.6	27.2	25.1	24.0	25.0	24.4
— Affald		13.9	13.8	13.4	13.8	13.7	13.2
— Eksportflæsk		60.5	59.0	61.5	62.2	61.3	62.4
Points (0—15) ved Bedømmelsen af:	Flæskets Fasthed	12.3	12.7	13.0	13.2	13.5	13.7
	Bovparti	12.0	12.1	11.9	12.2	12.7	12.0
	Rygflæskets Tykkelse			12.8			12.7
	— Fordeling						
	— Tykkelse og Fordeling	12.1	12.6		12.7	12.7	
	Bugens Form og Fylde	10.5	11.9	11.7	12.7	12.4	12.9
	Skinkernes Form og Størrelse	10.7	12.1	11.5	12.8	13.1	12.9
	Finhed af Hoved, Ben og Svær	12.2	12.0	12.0	13.5	13.2	13.2
	Kødfylde i overskaaret Stand	12.1	11.9		13.1	12.9	

om Forsøgene. Og tager vi Gennemsnitsresultaterne fra hver af de senere Aars Beretninger, er der ikke stor Forskel paa de Oplysninger, som vi derved faar frem.

Til Belysning af Sagen her vælger jeg Beretningen for Tiden fra 1. September 1913 til 31. August 1914,

skønt der foreligger en Beretning for det følgende Aar. I sidstnævnte Aar er Tilgangen af Forsøgsdyr til en enkelt af Forsøgsstationerne nemlig indskrænket en Del paa Grund af Mund- og Klovesyge, og Foderets Sammensætning er paa samtlige Forsøgsstationer ændret og paavirket noget som Følge af Krigen.

Tabel III giver Oplysning om disse Forhold. Her gøres der Rede for 162 Hold Landsvin og 57 Hold Yorkshiresvin, ialt omfattende ca. 800 Dyr.

Tiden tillader ikke at gennemgaa denne Tabel med dertil hørende Oplysninger i Enkeltheder. I saa Henseende maa jeg henvise til Forsøgslaboratoriets 87de Beretning, hvoraf den er et Uddrag. Opmærksomheden skal blot henledes paa enkelte Forhold. Man vil saaledes bemærke:

1) at saavel Landracen som Yorkshireracen er hurtigt voksende og omtrent lige hurtigt voksende. Begge har naaet Slagterivægten, ca. 90 kg, i kort Tid, 187 til 203 Dage,

2) at begge Racer er trivelige og omtrent lige trivelige, idet der kun er anvendt 3,44 til 3,80 F. E. pr. kg Tilvækst, levende Vægt, mellem Vægtgrænserne 15—90 kg.

3) Angaaende Flæskets Bedømmelse i Points, fra 0—15, maa det erindres, at de værdifuldeste Dele af Baconsiden paa det engelske Marked er Mellemstykket, saavel Rygsiden som Bugsiden, og at Skinkerne altid er dyrere og om Forsommeren meget dyrere end Boven. Det er derfor en Fordel, at Mellemflæsket og Skinkerne er vel udviklede.

Tallene her viser, at Flæsket baade af Landracen og af Yorkshireracen er et godt Produkt, men at det er bedst hos Yorkshireracen. Pointene for Rygflæsket er omtrent ens for begge Racer, men for Bugvæggens Form og Fylde og Skinkernes Form og Størrelse er Tallene bedst for Yorkshireracen. Det samme gælder Flæskets Fasthed og Finheden af Hoved, Ben og Svær.

Landracen leverer altsaa en god Side Flæsk, men Yorkshireracen en bedre.

Her er noget at indhente for Landracens Vedkommende.

Af Krydsningsprodukter mellem de to Racer er der i de senere Aar kun inddraget faa under Forsøgene. Men det Materiale, som foreligger, viser, at Krydningsprodukterne, d. v. s. Afkommet efter So af Landrace og Orne af Yorkshirerace, har samme Vækstenergi og samme Trivelighed som de ægte Racer, og at Krydsningsprodukternes Flæsk har en Kvalitet midt imellem de rene Racers, ofte nærmest Yorkshireracen. —

Ved hvad jeg nu har fremført, mener jeg at have godtgjort, at det Program for Svineavlens Ledelse, som blev forelagt, drøftet og billiget ved Det kongelige Landhusholdningsselskabs Møde den 5te Februar 1896, er ført ud i Livet med en Tilslutning og en Kraft, som staar i et godt Forhold til den Betydning, som Svineavlen har for vort Land i økonomisk Henseende.

Formentlig fremgaar det ogsaa af de forelagte Kendsgerninger, at Hovedopgaven, Dannelsen af en dansk Landsvinerace, er lykkedes langt over Forventning i Løbet af det korte Spand af Aar, maalt med Husdyravlens Alen, som ligger mellem 1896 og Nutiden.

Der er vist ingen, som kender til Forholdene, der vil nægte, at vi i vore Avlscentre har en frugtbar og levedygtig, hurtigt voksende og trivelig Landrace, som giver Flæsk af god Kvalitet.

Vi har ogsaa i vore Avlscentre en god Yorkshirerace. Og Erfaringen viser, at vi kan producere »fint« Flæsk til det engelske Marked af Krydsningsproduktet, som frembringes ved at parre Soen af ren Landrace med Ornen af ægte Yorkshirerace.

Vi sidder altsaa nu inde med saadanne Betingelser for vor Svineavl, at vi kan tilfredsstille baade Producenterne og Konsumenterne.

Paa den anden Side mener jeg ogsaa at have paavist, i hvilke Retninger Landsvineavlen trænger til Forbedringer, naar det Maal skal naas, at den skal blive god nok i sig selv.

Men Avlscentrene udgør jo kun en ringe Del af den danske Svinebestand. De danner kun Apparatet, hvormed den danske Svinebestand som Helhed skal forbedres.

Landbruget har da ogsaa vist, at det værdsætter Svineavlscentrene som gode Arnesteder for Svineavlens Udvikling.

Salget af Avlsdyr fra Avlscentrene viser, at det forholder sig saaledes. Tab. IV giver en Fremstilling af den aarlige Afsætning af Avlsdyr fra Avlscentrene for Svin af Landrace og af Yorkshirerace.

Det fremgaar heraf, at der fra Landsvinecentrenes Grundlæggelse til 31. August 1915 er solgt som Avlsdyr 13.190 Orner og 39.485 Søer, og at Salget af Avlsdyr fra Yorkshirecentrene i Tiden fra 1. Oktober 1903 til 31. August 1915 har været 5700 Orner og 1723 Søer. Endvidere oplyser Tabellen, at Afsætningen navnlig af Landorner er stærkt stigende i de senere Aar.

At Landboforeningerne her i Landet betragter Svineavlscentrene som gode Midler til Svineavlen Forbedring, fremgaar af den simple Kendsgerning, at de har opelsket, bevaret og formeret disse Institutioner fra deres første Begyndelse til de senere Tider. Det var først, da den nye Husdyrlov af 8de Juni 1912 traadte i Kraft, at de maatte overlade Ledelsen af Svineavlscentrene til andre, fordi de ikke disponerede over de Midler, som Staten fordrede, der skulde gives fra anden Side for at erhverve Statstilskudet til Avlscentrene. — Paa det Tidspunkt sorterede Avlscentrene under 52 Udvalg,

Tabel IV. Aarlig Afsætning af Avlsdyr fra de statsanerkendte Avlscentre for Svin af Landrace og af Yorkshirerace.

Tidsrum	Landrace		Yorkshirerace	
	Orner	Søer	Orner	Søer
Fra Centrenes Oprettelse til 30/9 1898..	221	1239		
- 1/10 1898—30/9 1899	287	1303		
- 1/10 1899—30/9 1900	257	1487		
- 1/10 1900—30/9 1901	435	2131		
- 1/10 1901—30/9 1902	419	2474		
- 1/10 1902—30/9 1903	451	2516		
- 1/10 1903—30/9 1904	637	2480	426	57
- 1/10 1904—30/9 1905	713	2476	335	67
- 1/10 1905—31/8 1906	955	2620	402	77
- 1/9 1906—31/8 1907	1052	2875	555	177
1/9 1907—31/8 1908	653	1743	378	141
- 1/9 1908—31/8 1909	559	1794	375	109
- 1/9 1909—31/8 1910	825	2005	457	151
- 1/9 1910—31/8 1911	1059	2340	564	165
- 1/9 1911—31/8 1912	806	1934	488	124
- 1/9 1912—31/8 1913	1173	2478	651	219
- 1/9 1913—31/8 1914	1369	2828	581	225
- 1/9 1914—31/8 1915	1319	2762	488	211
Ialt til 31/8 1915	13190	39485	5700	1723

nedsatte af provincielle Fællesforeninger, lokale Landboforeninger eller Sammenslutninger af lokale Landboforeninger.

Og at de samvirkende Andelsslagterier, som nu har Ledelsen af Svineavlscentrene, ligeledes betragter disse som virksomme og gode Midler til Svineavlens Fremme, kan man udlede deraf, at de tilbød at støtte Sagen med 25.000 Kr. aarlig, som Husdyrloven foreskrev. Desuden er Landsvinecentrenes Antal formeret, efter at Slagterierne har overtaget Ledelsen.

Raceforholdet i den danske Svinebestand.

Vil man nu danne sig et Skøn over, i hvor høj Grad den danske Svinebestand i Almindelighed er blevet paavirket af den Plan for Svineavlens Ledelse, som blev vedtaget af Landboforeningerne i Slutningen af forrige Aarhundrede, og som er gennemført af Landboforeningerne og senere af Andelsslagterierne ved Hjælp af Svineavlscentrene, har man et naturligt Udgangspunkt i Kreaturtællingen for Aaret 1909, da der stilledes Spørgsmaal om Raceforholdene for de Orner, der anvendes som Bedækningsdyr.

Til Belysning af denne Sag fremsættes følgende Tabeller (V og VI), som er et Uddrag af det statistiske Tabelværk om nævnte Kreaturtælling.

Siden 1909 er der saa vidt mig bekendt ikke foretaget nogen Racetælling. Og den Racetælling, som ligger nærmest forud for 1909, fandt Sted 1871. Sidstnævnte kan imidlertid ikke bruges til Sammenligning, da vi som det fremgaar af den herværende Fremstilling var inde i en Periode af vild Krydsning fra 1880 til Aarhundredets Slutning.

Tabel V. Orner, der bedække

	1909				1898
	Landrace	Yorkshire	Andre og bl. Racer	Tilsammen	
Sjælland	1621	300	509	2430	2595
Bornholm	28	95	28	151	127
Lolland-Falster	316	82	85	483	374
Fyn	604	79	60	743	666
Øerne	2569	556	682	3807	3762
Det sydøstl. Jyll.	629	113	131	873	827
- nordlige —	346	121	104	571	559
- sydvestl. —	348	253	76	677	531
Jylland	1323	487	311	2121	1917
Hele Landet	3892	1043	993	5928	5679

Tabel VI.
Af Orner, som bedækker, tilhørte i 1909

	Landrace pCt.	Yorkshire pCt.	Andre og bl. Racer pCt.
Sjælland	66,7	12,4	20,9
Bornholm	18,6	62,8	18,6
Lolland-Falster	65,4	17,0	17,6
Fyn	81,3	10,6	8,1
Øerne	67,5	14,6	17,9
Det sydøstlige Jylland	72,0	13,0	15,0
- nordlige —	60,6	21,2	18,2
- sydvestlige —	51,4	37,4	11,2
Jylland	62,4	23,0	14,6
Hele Landet	65,7	17,6	16,7

Vi maa derfor bedømme Racetællingen 1909 rent umiddelbart.

Som det fremgaar af Tabel V, var der i 1909: 5928 Orner til Bedækning i Landet. Af disse var 3892 af Landrace, 1043 af Yorkshirerace og 993 af andre og blandede Racer. Omsat i pCt. bliver dette, som det fremgaar af Tab. VI: 65,7 % af Landrace, 17,6 % af Yorkshirerace og 16,7 % af andre og blandede Racer. Procent Fordelingen af disse Racer varierer meget i de forskellige Landsdele.

Gaar man ud fra, at disse Tal er paalidelige, hvad der i det store og hele ikke er Grund til at tvivle om, eftersom Befolkningen i Aaret 1909 var vant til at bedømme Begreberne: Landrace, Yorkshirerace og andre eller blandede Racer, er det mest paafaldende, at der kun var 16,7 % Orner af andre og blandede Racer[1]) i Virk-

[1]) Man er berettiget til at regne saa at sige alle de Orner, som opføres under »Andre eller blandede Racer« til Blandinger mellem Landrace og Yorkshirerace; thi der var paa det Tidspunkt kun en forsvindende Del af andre Racer end de nævnte her i Landet. Der var enkelte Eksemplarer af Berkshirerace og enkelte af »den store sorte engelske Race«, men tilsammen udgjorde disse næppe mere end 100 Stkr.

somhed; thi i Midten af 90erne har sikkert de aller fleste Bedækningsorner været af blandet Race. Det er altsaa Landracen og Yorkshireracen, navnlig førstnævnte, der har bredt sig paa de blandede Racers Bekostning.

Dette var jo netop, hvad Avlscerterbevægelsen tilsigtede! Ganske vist var det jo det egentlige Program, at vi fra Avlscentrene for Landsvin skulde have Landsøer og fra Yorkshirecentrene Yorkshireorner bredt over hele Landet, eftersom man derved vilde skabe de bedste Betingelser for Produktionen af »fint« Flæsk. Men Landbostanden har altsaa villet det anderledes. Størsteparten har foretrukket at drive Renavl af Landsvin (65,7 %), medens kun 17,6 % har foretrukket at benytte Yorkshireorner til Produktion af Slagtedyr.

Saaledes kan man i alle Tilfælde læse Tallene. I Virkeligheden er sikkert mere end 17,6 % af Slagterisvinene faldet efter Yorkshireorner; thi en Del af de 65,7 % Landorner er benyttet til Produktion af Avlsdyr, idet mange Landmænd, efter at have forsynet sig med Avlsmateriale fra Landsvinecentrene, bruger at vedligeholde dette ved eget Tillæg. I Stedet for stadig at købe Afløsningen i Avlscentrene, nøjes de med at anskaffe Ornerne derfra.

At Størsteparten af de 3892 Landorner, som i Sommeren 1909 anvendtes til Bedækning i Landet, stammer direkte eller indirekte fra Centrene, er der god Grund til at formode, og naar man sammenligner dette Tal med Salget af Orner fra Landsvinecentrene i de nærmest forudgaaende Aar, er der intet i Vejen for, at dette kan være Tilfældet.

Alle de 993 Yorkshireorner, som samtidig anvendtes til Bedækning, kan meget godt være udsendt fra Yorkshirecentrene i Følge Salgstallene fra disse. Og det forholder sig nok ogsaa saaledes, at Størsteparten af dem er Orner fra Centrene.

Det var i Aaret 1909. Hvorledes Forholdene er

for Tiden, kan man ikke vide med Bestemthed. Men der er al Sandsynlighed for, at Antallet af Orner af blandede Racer er gaaet yderligere tilbage, og at disse delvis er blevet erstattede af Yorkshireorner, samt at Ornerne af Landrace ogsaa har bredt sig en Del. Salget af Avlsdyr fra Avlscentrene, som fremgaar af Tabel IV, kunde tyde derpaa.

Efter disse statistiske Oplysninger har man Grund til at antage, at Avlsmaterialet fra Avlscentrene for Svin af Landrace har gennemsyret de fleste Egne af Landet, saaledes at vi nu i det væsentligste har en Sobestand af Landrace de fleste Steder — enkelte Egne dog undtaget. Og at godt Halvdelen, maaske hen imod $^3/_4$ af de Svin, som bringes til Slagterierne, er Afkom af Orner af Landrace, medens godt $^1/_4$ er efter Yorkshireorner.

Dømmer jeg efter et rent personligt Skøn, forholder det sig ogsaa omtrent saaledes.

Avlscentrene har altsaa i høj Grad bidraget til at reformere den danske Svineavl.

Kvaliteten af det danske Flæsk.

Hvorledes forholder det sig nu med Flæskets Kvalitet i Forhold til disse Ændringer i Svinebestandens Karakter.

Herpaa er det mærkværdigt nok vanskeligt at give et Svar, som tilstrækkelig solidt kan dokumenteres.

Dette beror derpaa, at de forskellige Andelsslagterier ikke benytter samme Sorterings- og Afregningsmaade overfor deres Leverandører.

Enkelte sorterer Varen stærkt i Henhold til dens Kvalitet og varierer Prisen derefter samt oplyser paa

Afregningen Varens Fortrin og Mangler. Andre anvender en mere enkel Sorteringsmaade og varierer ikke Prisen stærkt i Forhold til Varens Kvalitet. Atter andre er gaaet fra det ene System til det andet. Man er saaledes afskaaret fra ved Henvendelse til samtlige Andelsslagterier i Landet at fremskaffe en ensartet skematisk Fremstilling gældende for nogle Aar, hvoraf Flæskets Fremgang eller Tilbagegang i Kvalitet kunde udledes og dokumenteres for de enkelte Egne og for Landet som Helhed.

Hertil kommer, at Flæskemarkedet i sidste Halvdel af 1914 og i Aaret 1915 har været stærkt paavirket af Krigssituationen, der har bevirket, dels at der er leveret tungere Flæsk end sædvanlig til Slagterierne, dels at man har været mindre nøjeregnende end ellers med Kvalitetsbetalingen til Leverandørerne. Ved Besvarelsen af Spørgsmaalet om Ændringer i Flæskets Kvalitet har man derfor maattet se noget bort fra Situationen i Krigstiden, og det har ikke gjort Besvarelsen lettere.

Af disse Grunde har jeg indskrænket mig til at stille Forespørgsler om Flæskets Kvalitet til 14 ældre, store Andelsslagterier, 7 paa Øerne og 7 i Jylland, ved personlig eller skriftlig Henvendelse.

Spørgsmaalene har jeg stilet saaledes til Slagterienes Direktører:

1. Hvorledes er Kvaliteten af Flæsket paa Deres Slagteri, betragtet som Eksportvare til det engelske Marked, naar særligt Hensyn tages til de normale Forhold inden Krigens Udbrud?

2. Kan man med det engelske Marked og normale Forhold for Øje inddele Flæsket af Aarsleverancen af Svin til Deres Slagteri i Grupper, som viser Flæskets Fortrin og Mangler? Hvis dette ikke er gørligt, anmodes De om at fremstille Deres Opfattelse af disse Forhold i Almindelighed.

3. Er Flæskets Kvalitet i Fremgang. Og er Fremgangen paafaldende i de sidste 15 Aar.

Det maa bemærkes, at jeg ved denne Henvendelse ikke har taget særligt Hensyn til, om de paagældende Slagterier anvendte en mere eller mindre detailleret Afregningsmaade til Leverandørerne.

Paa det første Spørgsmaal har jeg fra samtlige Slagterier modtaget en Besvarelse, der omtrent kan formes saaledes, at Flæskets Kvalitet som Eksportvare til det engelske Marked maa kaldes god, naar særligt Hensyn tages til de normale Forhold inden Krigens Udbrud. De Udtryk, som anvendtes fra de forskellige Slagterier, varierer fra ret tilfredsstillende gennem tilfredsstillende til meget god. Fra et enkelt Slagteri lyder det »nogenlunde tilfredsstillende«, hvortil føjes, at Slagteriet ikke i flere Aar har modtaget nogensomhelst Klager fra Englandsforbindelserne.

Det andet Spørgsmaal om Flæskets Fortrin og Mangler besvares af de fleste Slagterier saaledes, at Flæsket i Almindelighed er godt, fast, passende langt og kødfuldt, men at der endnu er en Del Flæsk, som har for tynd Bug og for daarlige Skinker. Finheden af Knogler og Svær er i Almindelighed god, dog findes fremdeles et ringe Procenttal Svin, som er for grove. De væsentligste Udsættelser synes af være »for tynd Bug« og »for daarlige Skinker«. Og Klagerne over disse Fejl varierer stærkt efter Landsdelene. — I Almindelighed synes det at forholde sig saaledes, at disse Fejl er mindst fremtrædende, hvor der anvendes forholdsvis flest Yorkshireorner til Flæskeproduktionen, hvilket jo stemmer godt overens med Resultaterne fra Forsøgsstationerne.

I Overensstemmelse hermed er der flere Slagterier, som udstationerer Yorkshireorner i deres Opland.

— Det kunde synes, at Flæsket paa Bornholm danner en Undtagelse derfra, idet man paa Bornholm har ca. 15 % Svin med tynd Bugvæg, uagtet man her bruger og i lang Tid har brugt forholdsvis flere Yorkshire-

orner end i nogen anden Del af Landet. Men ved nærmere Kendskab til Forholdene ser Sagen dog anderledes ud. Efterat man her havde brugt et forholdsvis stort Antal Yorkshireorner i nogle Aar, steg Kvaliteten af Flæsket nemlig til et ualmindelig fint Produkt med særlig god Bug. Saa kom man ind i en Periode med tynd Bugvæg, uagtet man vedblev at benytte Yorkshireorner. Men dette skyldtes efter nærmere Undersøgelse en ualmindelig vidt dreven Indavl. Dette skal jeg ikke komme nærmere ind paa her. Kun skal jeg bemærke, at det bornholmske Flæsk fremdeles er en meget god Vare — trods de 15 % tyndbugede Svin — og at man nu søger at raade Bod paa Indavlen samt vedbliver at benytte Yorkshireorner i samme Udstrækning som tidligere.

Flertallet af Direktørerne, som jeg har henvendt mig til, blandt disse ogsaa Direktøren for Bornholms Andelsslagteri, er af den Formening, at Anvendelsen af Yorkshireorner har bidraget meget til at forøge Mængden af »fint« Flæsk.

Flere af Andelssvineslagteriernes Direktører har udtalt til mig, at den ringe Variation i de Priser, som i 1915 er betalt Leverandørerne for Flæsk af forskellig Kvalitet, bevirker, at Landmændene gør sig mindre Umage ved Udvalget af Stamdyr end sædvanlig, og at man derfor kan befrygte en Tilbagegang i Kvaliteten. Og de tilføjer, at en gennemført Kvalitetsbetaling med Angivelse paa Afregningen af Flæskets Fortrin og Fejl, er et væsentligt Middel til at bringe Kvaliteten opad, idet den fører Svineavlen ind i en for Flæskeproduktionen heldig Retning.

Som et passende Skelet for Kvalitetsbetalingen henviser flere til følgende System, som vist først er grundlagt i Odense:

Klassifikationsregler.

Svin uden fremtrædende Fejl betegnes med:

× = prima.
1 = passende fed.
2 = mellemfed.
3 = fed.

Svin med Fodrings- og Bygningsfejl betegnes med:

m = halvmager eller tynd.
h = halvblød.
T = tynd Bug.
S = daarlige Skinker.
K = kort Krop.
G = grov af Skind, Hoved etc.
V = Vrag.

Ved Understregning af det anførte Bogstav betegnes Graden af Fejlen.

Paa det 3die Spørgsmaal, om Flæskets Kvalitet er i Fremgang, og om Fremgangen har været paafaldende i de sidste 15 Aar, lyder alle Svarene bekræftende. Flere skriver, at Fremgangen er absolut, andre at den er stadig, og atter andre, at den er paafaldende. — Selv Bornholm, som jo i de senere Aar har haft et Tilbageslag med Hensyn til Bugens Tykkelse, men som iøvrigt har fint Flæsk, hævder, at man desuagtet har haft Fremgang; thi medens man i 1902 havde 40 % korte Svin, har man nu kun 20 % af denne Vare, hvortil føjes, at de tyndbugede Svin dog altid kan sælges som ordinært Markedsbacon, medens korte Svin, som bliver for tunge i begge Endestykker, er meget værre, fordi Midterstykket af Siden altid er det dyreste, mest efterspurgte og lettest sælgelige.

Forøvrigt maa jeg fremhæve, at Meddelelserne om den almindelige Fremgang i Kvaliteten af vort Flæsk i de sidste 15 Aar ikke alene er indgaaet fra Distrikter, hvor man maa formode, at der anvendes et forholdsvis

stort Antal Yorkshireorner, men ogsaa fra Distrikter, hvor saavel Søer som Orner væsentligst er af Landrace.

Et andet Forhold, som ogsaa tyder paa, at Kvaliteten af det danske Flæsk har holdt Trit med den Fremgang i Flæskekvaliteten, som er foregaaet i de Lande, som vi konkurrerer med paa det engelske Marked, er Priserne, som dersteds noteres for de forskellige Landes Flæsk.

Tabel VII. Priser paa Bacon i Shs. pr. Cwt. Gennemsnit for Aaret af højeste ugentlige Noteringer efter »Grocer«.

Aar	Dansk	Irsk	Kanadisk
1896—1900.....	57.1	59.0	50.0
1901—1905.....	62.2	64.6	57.4
1906—1909.....	64.6	67.8	61.2
1910.....	74.1	76.9	72.0
1911.....	66.4	70.0	61.7
1912.....	71.2	73.4	67.4
1913.....	78.5	81.1	75.3
1914.....	75.5	80.4	72.1
1915.....	94.8	96.0	86.2

Landbrugskonsulent *Harald Faber* har givet mig den Fremstilling af disse Forhold, som findes i Tabel VII.

Det vil heraf ses, at det danske Flæsk holder sig 3—4 sh. pr. ctw. over det kanadiske og ca. 2 sh. under det irske. I 1914 var det irske dog 5 sh. over det danske, men det indvandtes atter i 1915, da der kun var 1,2 sh.s Forskel. Sidstnævnte Aar noteres dansk Flæsk 8 sh. over det kanadiske. I 1915 har det danske Flæsk altsaa klaret sig udmærket i Pris baade i Forhold til det irske og det kanadiske Flæsk. Men Priserne i 1914

og 1915 kan vi ikke rigtigt regne med ved Sammenligning af Kvaliteterne, da det er Krigsaar.

Alt i Alt har vi vel da Lov til at hævde, at der er et gunstigt Forhold mellem de Ændringer, som i Løbet af dette Aarhundrede er foregaaet i vor Svinebestands Karakter og i Flæskets Kvalitet bedømt som Eksportvare til det engelske Marked.

Og er dette rigtigt, har vi ogsaa Lov til at drage den Slutning, at Svineavlen er ledet i et godt Spor, idet Flæskets Kvalitet er forbedret samtidig med at en frugtbar Landrace, som giver levedygtigt, hurtigt voksende, triveligt Afkom, har bredt sig over hele Landet. Vi er vel ogsaa berettiget til at slutte, at vi bør fortsætte Arbejdet i samme Retning, forsaavidt som vi vedblivende kan betragte det engelske Marked som vort Hovedmarked.

Og af det foranførte maa det fremgaa, at vi staar godt udrustede til at kunne gøre dette, da vi fremdeles i vore Avlscentre har en Kilde af betydelig Kraft til Gennemførelse af Opgaven.

Gennem Avlscentrene vil vi yderligere kunne forbedre Landracen og fremme Kvaliteten af vort Flæsk i de Retninger, som er antydet.

Svinebestandens Størrelse.

Til et Tidsbillede af Svineavlens nuværende Stilling hører ogsaa en Omtale af Svinebestandens Størrelse.

De Oplysninger, som jeg kan fremsætte herom, stammer fra »Det statistiske Departements« Beretninger.

Tabel VIII giver en Fremstilling af Svinebestandens

Tabel VIII. Svinebestandens Størrelse i det egentlige Danmark ved Kreaturtællingerne 1893, 1898, 1903, 1909, 1914 og 1915.

Aar	Orner 4 Mdr. og derover	Søer 4 Mdr. og derover	Fedesvin 4 Mdr. og derover	Grise under 4 Mdr.	Tilsammen
1893.....	5.671	95.619	263.617	464.224	829.131
1898.....	7.336	135.825	337.522	687.831	1.168.514
1903.....	7.956	166.915	384.746	897.082	1.456.699
1909.....	7.934	147.934	422.439	889.515	1.467.822
1914.....	12.663	282.750	706.950	1.494.343	2.496.706
1915.....	11.660	214.768	686.626	1.005.921	1.918.975
Tilvækst fra 1914—1915...	÷ 7.9 %	÷ 24.0 %	÷ 2.9 %	÷ 32.7 %	÷ 23.1 %

Størrelse i det egentlige Danmark ved Kreaturtællingerne 1893, 1898, 1903, 1909, 1914 og 1915.

Det ses heraf, at der er en stærk Tilvækst i Svinenes Antal lige til 1914, og at denne navnlig har været paafaldende fra 1909 til 1914; og det ses tillige, at der har været en Tilbagegang af 23,1 % i Svinenes Antal fra 1914 til 1915. Denne Periode er endda kun paa 10 Maaneder, fra $^{15}/_{7}$ 1914 til $^{15}/_{5}$ 1915.

Forskellen mellem 1914 og 1915 har jo den største Aktualitet. Det har derfor nogen Interesse at betragte denne noget nærmere. Det vil da straks bemærkes ved at se den nederste Linie i Tabellen, at Tilbagegangen ikke er lige stor for alle Klasser af Svin. Og navnlig er det iøjnefaldende, at Søernes og Grisenes Antal er gaaet meget tilbage, henholdsvis 24,0 % og 32,7 %, medens Fedesvinenes Antal kun er dalet 2,9 %. — Ved Produktionen af Flæsk har man altsaa i Maj 1915 endnu ikke mærket synderligt til Reduktionen; Fedesvinenes Antal er ikke meget mindre end Aaret forud; men det maa ventes, at Produktionen af Flæsk vil gaa betydeligt ned i de paafølgende Maaneder, dels fordi

Grisenes Antal er betydeligt mindre end sædvanlig, dels fordi Søernes Antal er indskrænket betydeligt.

Betragter man Søernes Antal som en Maalestok for Produktionsevnen, vil det bemærkes, at denne har været store Svingninger underkastet. Paa de Tider, da Kreaturtællingerne fandt Sted, havde vi:

1893	ca.	96.000	Søer
1898	-	136.000	—
1903	-	167.000	—
1909	-	148.000	—
1914	-	283.000	—
1915	-	215.000	—

Der er altsaa Tale om meget store Svingninger her. Og navnlig vil det bemærkes, at Søernes Antal fra 1909 til 1914 steg med 90 %, medens Tilbagegangen fra 1914 til 1915 var 24 %.

Der er altsaa i Svineavlen en stor Elasticitet i Produktionsevnen. Det er ikke noget uopretteligt Tab, at Søernes Antal paa et enkelt Aar daler med 24 %, naar det har vist sig, at det i Løbet af en 5-aarig Periode kan stige med 90 %.

Ser man direkte paa Søernes Antal, er der jo i og for sig heller ikke noget særligt foruroligende i, at dette nu kun er 215.000, eftersom der kun ved en eneste Kreaturtælling, nemlig 1914, har vist sig et større Antal. Vi kan snart indhente det forsømte. Men for Produktionen af Flæsk i den nærmeste Fremtid er det selvfølgelig en betænkelig Sag.

Søger man efter Aarsagen til Søernes svingende Antal, viser det sig stedse, at en Forøgelse staar i Forbindelse med gunstige Betingelser for Flæskeproduktionen. — Aarsagen til Nedgangen fra 1914 til 1915 kan dog ikke absolut forklares paa denne Maade. Vi vil senere komme tilbage til denne Sag.

Udførselsmængde og Værdi.

I mange Aar har vi udført store Mængder af Svineprodukter, levende Svin og Flæsk m. m. I dette Aarhundrede har vi dog væsentligst kun udført Flæsk. Indtægten ved Flæskesalget udgør en meget væsentlig Del af Landets Indkomst fra Udlandet. Vor Flæskeudførsel er saa stor, at Svineavlens Ledelse maa rette sig efter vort udenlandske Markeds Krav.

Udførselsmængden af Flæsk svinger med Svinebestandens Størrelse. Sidstnævnte har vi netop omtalt. Tabel IX, som er et Uddrag af »Det statistiske Departements Efterretninger«, giver en Forestilling om Udførselsmængden og dennes kalkulerede Værdi.

Tabel IX. Udførsel af indenlandske Varer.
Flæsk og Skinker.

Aar	Mængde	Værdi
1905	159.630.000 Pd.	80.015.000 Kr.
1906	159.730.000 -	83.372.000 -
1907	192.140.000 -	96.421.000 -
1908	218.590.000 -	101.976.000 -
1909	189.980.000 -	104.626.000 -
1910	193.556.000 -	
1911	228.793.000 -	120.738.000 -
1912	255.028.000 -	146.012.000 -
1913	252.708.000 -	161.740.000 -
1914	294.223.000 -	179.796.000 -

Det vil heraf fremgaa, at Udførselsmængden af vort Flæsk er gaaet overordentlig stærkt op i den her skildrede 10-aarige Periode, nemlig fra 159 Mill. Pd. til 294 Mill. Pd. Der har været en stadig Stigning i Udførselsmængden, naar undtages Aarene 1909 og 1910, da der udførtes noget mindre end Aaret forud. — Be-

tragtes Værdien af de udførte Varer, stiger denne i hele Perioden fra ca. 80 Mill. Kr. til ca. 180 Mill. Kr. aarlig.

Det er imponerende Tal. De giver os et Indtryk af, hvor vigtig den Sag er, som her behandles.

Om Afsætningsstederne bemærker Det statistiske Departement i Handelsstatistiske Meddelelser for 1913, at Hovedmassen af vor Flæskeudførsel gaar til England, at dette Marked i 1913 tog 98 % af vor Udførselsmængde, medens det i 1912 undtagelsesvis kun modtog 93 à 94 %; Resten, 6 à 7 %, gik til andre Lande.

Et bedre Bevis for, at vi i vor Svineavl har burdet rette Bestræbelserne efter at tilfredsstille det engelske Markeds Fordringer, kan der næppe gives.

At vore Tilførsler af Flæsk til England ogsaa betyder noget for dette Land fremgaar af samme Meddelelser fra Det statistiske Departement, hvor det oplyses, at vi i 1905 leverede 27 % af Englands samlede Tilførsel af Bacon, medens vi i 1912 leverede 50 % og i 1913 48 %.

Som det vil bemærkes er, Udførselsstatistiken ikke ført længere frem end til 1914. Der foreligger endnu ingen offentliggjort Opgørelse for 1915. Og dog er dette ejendommelige Aar af særlig Interesse for os nu.

Det har derfor nogen Betydning at se paa vort Hovedafsætningssteds, Englands, statistiske Efterretninger for dette Aar.

Konsulent *Harald Faber* har vist mig den Opmærksomhed at forsyne mig med det dertil nødvendige Materiale, som fremsættes i Tab. X.

Man vil bl. a. heraf bemærke, at Danmark i 1914 leverede ca. 53 % af alt det Bacon, som førtes fra Udlandet til det engelske Marked, medens vi i 1915 kun leverede ca. 32 %.

Det er en Tilbagegang, som ikke er ringe, nemlig ca. 39 %. Som man imidlertid vil se, er Aarsagen ikke

alene den, at Danmark har ført mindre Mængder af Flæsk til det engelske Marked end sædvanlig, men tillige, at Totalindførslen til England er steget.

Sammenligner man de Indførselsmængder af Bacon, som England har modtaget fra Danmark i Aarene 1914 og 1915, er Tilbagegangen kun ca. 24 %.

Tabel X. Indførsel til England (U. K.) i Cwts.

Aar	Bacon (Sideflæsk)				Skinker		
	Danmark	Kanada	Forenede Stater	Total	Kanada	Forenede Stater	Total
1910	1.794.416	411.935	1.306.921	3.863.389	37.621	665.775	719.126
1911	2.122.087	615.807	1.807.835	4.868.738	62.295	887.303	954.811
1912	2.318.708	387.401	1.698.347	4.634.099	74.525	819.997	897.876
1913	2.334.945	243.522	1.803.371	4.857.890	90.082	760.567	854.995
1914	2.714.807	342.286	1.522.958	5.098.080	58.985	774.805	838.830
1915	2.063.221	864.185	3.529.599	6.523.377	120.719	1.364.004	1.485.190

Man vil ogsaa af Tabellen bemærke, at Indførselsmængderne af Bacon fra »De forenede Stater« og fra »Kanada« er steget enormt fra 1914 til 1915. De er hver især mere end fordoblede.

Det er navnlig Tilførslerne fra Kanada, som i dette Tilfælde betyder noget for os, da det maa antages, at det kanadiske Flæsk i Hovedsagen er anvendt til at udfylde Tilbagegangen fra Danmark. Kanada har altsaa erobret nogle af vore Kunder i England.

Vor anden Hovedkonkurrent paa det engelske Baconmarked er som bekendt Irland. Det har derfor nogen Interesse at se paa Eksporten af Bacon fra dette Land, for derigennem at faa en Forestilling om, hvor mægtig denne Konkurrent er.

Hr. *Faber* har ogsaa forsynet mig med Materiale til Belysning af dette Spørgsmaal. Tabel XI viser Udførsel

fra og Indførsel til Irland af Bacon og Skinker samt levende Svin (fedede).

Tabel XI. Udførsel og Indførsel fra og til Irland af Bacon og Skinker samt levende Svin (fedede) i Cwts.

Aar	Eksport		Import		Eksport
	Bacon	Skinker	Bacon	Skinker	Levende Svin
1904.....	780.405	121.061	658.623	25.580	478.922
1905.....	712.984	107.014	732.042	35.019	362.791
1906.....	721.130	115.920	794.680	33.916	409.510
1907.....	859.608	120.021	773.547	27.514	448.578
1908.....	916.077	127.056	845.835	43.794	371.537
1909.....	888.713	116.077	681.469	38.922	316.891
1910.....	886.986	117.506	477.382	25.464	301.576
1911.....	966.834	126.242	614.578	26.786	323.574
1912.....	1.163.063	142.091	564.093	21.610	253.165
1913.....	995.257	120.419	568.921	23.504	187.422
1914.....					146.458

Til Forklaring af denne Tabel tjener, at næsten hele Eksporten gaar til England, og at den aller største Del af Importen kommer fra »De forenede Stater«. — Foruden de nævnte fedede Svin, hvis Antal jo er nedadgaaende, udføres tillige ca. 20.000 unge Svin aarlig til Fedning. — Sidstnævnte Tal er dog stærkt aftagende i de senere Aar.

Statistiken over det fra Irland udførte Flæsk kan foreløbig ikke føres videre end til 1913, hvor interessant det end vilde være at se Tallene for de følgende 2 Aar.

(Sluttes).

De Hjempermiterede og Landbruget.

Krigsministeriet har bemyndiget Foreningen »Dannevirke« til at danne Bindeled mellem de militære Afdelinger og Centralarbejdsanvisnings Institutionen for at virke hen til at mildne Følgerne af, at de værnepligtiges civile Liv brydes, saaledes at Foreningen kan bidrage sit til, at Traaden hurtigst muligt atter kan knyttes, saa de værnepligtige saa vidt muligt straks efter Hjemsendelsen kan glide ind i en civil Stilling eller i et Arbejde, der passer for dem.

Det er sjældent, at den Stilling, en ung Mand forlader ved Indkaldelsen, staar ham aaben efter Hjemsendelsen. Værnepligtsalderen er en kritisk Tid for de Unge. Der er f. Eks. mange lovende unge Mænd fra Landet, som har en god og sund Fremtid for sig der, for hvem Fristelsen til at tage »et tilfældigt Arbejde« i en By er for stor, fordi de ikke har nogen Plads i deres egentlige Virksomhed, som de straks kan tiltræde.

Enhver, der kender disse Forhold, ved, at langt den overvejende Del af dem, der her lader sig friste af en tilsyneladeode øjeblikkelig Chance, en skønne Dag opdager, at Livet er gaaet itu, at det hele er bleven en Skuffelse. De opdager, at deres Natur og Opdragelse gør det vanskeligt helt at klare sig i Konkurrencen mod

de byfødte, faglærte unge Mænd, og de glider efterhaanden over i Byernes store Proletariat.

Er de først der, kommer de vanskelig tilbage til de Forhold, hvor de passer. De sidder fast i den store Sump, hvor de nærmest er i Vejen, fordi de kun bidrager til at tage Brødet ud af Munden paa de Arbejdere, der i Følge Fødsel og Opdragelse er bedre egnede til Arbejdet i Byerne.

Foreningen »Dannevirke« tror, at der kan gøres meget her, idet den som Soldaterforening mener at turde paaregne de militære Afdelingers og Arbejdsgivernes Velvilje og Forstaaelse af, at Sagens Gennemførelse vil gavne alle Parter og Landet i sin Helhed. Foreningen »Dannevirke« vil henvende sig til Afdelingerne og bede disse om at paavirke de værnepligtige, naar Lejlighed gives, og om at lade foretage Opslag paa Samlingsstuerne samt udlevere Blanketter til »Anmeldelse af Pladssøgende«. Det samme vil Foreningen foranledige i Soldaterhjemmene i Lejrene og i Landets Garnisonsbyer.

Arbejdsgivernes Interesse maa Foreningen »Dannevirke« haabe vækket for Spørgsmaalet, saaledes at disse i Tide henvender sig til de statsanerkendte, kommunale Arbejdsanvisningskontorer om at faa anvist Folk, der f. T. aftjener deres Værnepligt eller er indkaldt til Sikringsstyrken.

Der maa Tilbud frem fra begge Sider for snarest at faa Sagen ind i en god Gænge.

Der er oprettet statsanerkendte Arbejdsanvisningskontorer (gratis) i følgende Byer: København, Fredericia, Helsingør, Næstved, Randers, Ringsted, Slagelse, Vordingborg, Faxe, Hillerød, Herning, Frederikssund, Frederiksværk, Grenaa, Nakskov, Kolding, Hobro, Holstebro, Hørsholm, Kjellerup, Skjelskør, Saxkøbing, Rønne, Ringkøbing, Præstø, Nykøbing F., Vejle, Storehedinge, Sorø, Stege —, og der vil i den nærmeste Fremtid blive oprettet saadanne i: Aarhus, Aalborg, Odense, Holbæk m. fl. Byer.

Det maa haabes, at Landmændene, naar de mangler Arbejdskraft, vil henvende sig enten til Centralarbejdsanvisningen i København eller til det nærmeste af de ovennævnte alt oprettede Kontorer i Provinserne for at forhøre, om der muligvis kan skaffes dem brugbare Folk. Henvendelsen kan være skriftlig, telefonisk eller personlig, som det passer bedst.

Boganmeldelser.

Landbrugets Rentabilitet. Kritisk Studie til Belysning af Rentabilitet i Landbruget med specielt Hensyn til Tiden før Verdenskrigens Udbrud. Af Kaptejn *M. Pedersen,* tidligere Ejer af »Ebbestrupgaard«. (G. B. N. F. 1916.)

Af Anmeldelser i Landbrugets Ugeblade saavel som i Dagspressen vil ovennævnte Skrift være de fleste af Tidsskriftets Læsere bekendt, og mange har sikkert ikke ladet sig nøje med det Indtryk, som de gennem Anmeldelserne har modtaget, men anskaffet Bogen og gjort den til Genstand for et nærmere Studium, hvilket den i høj Grad fortjener. I dansk Landbrugslitteratur er den enestaaende baade i Henseende til Indhold og Form, og den har heller ikke noget egentligt Forbillede i andre Landes landøkonomiske Litteratur.

Forfatteren kalder selv sin Bog en kritisk Studie, men denne Betegnelse er hverken rammende eller udtømmende. Af en Studie at være er den for fordringsfuld og kraftig i Linjerne, og hvad det kritiske Moment angaar, saa overskygges Kritikeren jævnlig af Docenten. Vel uddeler Forfatteren ofte drøje Hug til forskellige Sider, men en Del af dem falder ret tilfældigt, og man faar nærmest det Indtryk, at Forfatteren enten har savnet Lyst eller Evne til en virkelig kritisk Behandling af det Materiale, som har staaet til hans Raadighed, og som han i ikke ringe Udstrækning benytter.

Til Gengæld har han med rund Haand doceret egne Erfaringer og Undersøgelser paa en saadan Maade, at Bogen i Virkeligheden mere kommer til at fremtræde som en Art landøkonomisk Haandbog end som en kritisk Studie af Landbrugets Rentabilitet, og man kommer uvilkaarligt til at tænke paa, hvad ogsaa oplyses i Forordet, at Bogens forskellige Afsnit oprindelig er udarbejdede i Foredragsform.

Det er, naar man læser dem, som hører man Foredragsholderens Stemme, og hvem der har set Kaptejn Pedersen paa en Talerstol, kan vanskelig frigøre sig for Indtrykket af hans energiske og livfulde Person, der med alle til Raadighed staaende Midler søger at indprente Tilhørerne sin Opfattelse af det paagældende Spørgsmaal.

Og som Manden er, saaledes er hans Bog: livfuld og interessant, trods de mange Tal, fuld af Paastande, understregede og fremhævede med kraftig Haand, til Tider maaske lidt for kraftig! De mange voldsomme Ord og den rigelige Benyttelse af fede Typer kan i Længden komme til at virke lidt sløvende paa Læseren, men Indholdet og fremfor alt de mange instruktive Beregninger holder Interessen fangen, og selv om det selvfølgelig ikke er af de Bøger, som man læser i eet Aandedrag, saa virker den dog ikke trættende for Læsere, der har en lille Smule Øvelse i at se paa Tal.

Forfatteren er selv noget ængstlig for de mange Tabeller, fordi han ved, at Landmanden ikke kan lide Tal, men han hævder paa den anden Side, at Tallene er nødvendige, og der er ingen Ting, som Landmanden trænger mere til end lære at tumle med Tal. Her har Bogen aabenbart en stor Mission. Thi det er jo rigtigt, at Landmændene ikke elsker Tal. De mange Beretninger med lange Kolonner af »døde« Tal har gjort dem ængstlige og kølige. Men her kommer Kaptejn Pedersen med en Bog, der trods sine 180 Tabeller er næsten kemisk fri for »døde Tal«. Hver enkelt Tabel belyser, som oftest paa en let overskuelig Maade, et økonomisk Spørgsmaal, der er aktuelt, og hvorom de allerfleste Landmænd savner Besked. Den Slags Tabeller bliver ikke kedelige eller trættende, tværtimod, de giver Læserne Lyst at fremskaffe tilsvarende Tal fra deres egen Bedrift for derved at faa Lejlighed til Sammenligning, og dette har, efter Forfatterens Udsagn, netop været et Hovedformaal med Bogen, omend ikke dens eneste.

Det er aabenbart, at Kaptejn Pedersen tillige har sat sig som Opgave at yde et positivt Bidrag til Belysning af Landbrugets Rentabilitet, saavel i dets Helhed som med Hensyn til dets enkelte Grene. Men rent bortset fra, at Bogen er skrevet under helt andre økonomiske Forudsætninger end de nuværende, saa er det ikke lykkedes at besvare disse Spørgsmaal paa en saadan Maade, at Svarene kan tillægges almindelig Betydning. Dertil har det Materiale, som Forfatteren har haft til Raadighed, været for spinkelt og for mangelfuldt, selv om det paa enkelte Omraader kan fremvise Resultater, der, sammenholdt med det, vi kendte i Forvejen, har almen Værdi. Men

hvor der mangler regnskabsmæssigt underbyggede Tal, hjælper Forfatteren sig paa anden Maade, saaledes at Resultaterne ofte faar et Sandsynlighedspræg over sig, der næsten virker mistænkeligt. Dette kommer bl. a. frem, hvor der foretages Sammenligning mellem forskellige »Systemer«. Ofte overraskes man ved at se, at Forskellen paa Enderesultaterne ikke bliver større, og man fristes til at tro, at en Sammenligning paa Grundlag af et virkeligt Regnskabsmateriale vilde have givet et ganske andet Resultat.

Men desværre, et saadant Materiale mangler endnu, og Kaptejn Pedersens Bog kan selvfølgelig ikke afhjælpe denne Mangel; den kan kun yderligere understrege, hvad der ogsaa fra anden Side er fremhævet — Vigtigheden af snarest muligt at søge Manglerne afhjulpne gennem en organiseret Regnskabsføring.

Med Hensyn til Stoffets Ordning og Inddeling er Bogen let overskuelig, og de enkelte Hovedafsnit er udarbejdede saa selvstændigt, at flere af dem kan læses med godt Udbytte hver for sig, men selvfølgelig bør de helst læses i den Rækkefølge, hvori Forfatteren har anbragt dem, og det er følgende:

I. Kægbrugets Rentabilitet.
II. Hesteholdets Rentabilitet.
III. Svineholdets Rentabilitet.
IV. Gødningens Rentabilitet.
V. Jorddyrkningens Rentabilitet.
VI. Det samlede Landbrugs Rentabilitet.

Endelig indeholder Bogen et syvende Afsnit, hvori behandles forskellige aktuelle Spørgsmaal som Ejendomskøb, Vurdering til Laan, Ejendomspriser etc., ja Forfatteren viger end ikke tilbage for at kaste et Blik ind i Fremtiden, og det Billede, han her opruller, er ikke meget opmuntrende for danske Landmænd. Muligvis har Forfatteren ogsaa selv haft paa Fornemmelsen, at han her maler med lovlig mørke Farver, thi han slutter sine Spaadomme med at minde om det gamle Ord: »man skal haabe det bedste, men være forberedt paa det værste«, og ud fra denne Opfattelse kan Spaadommene maaske siges at være paa deres Plads, saa meget mere, som Forfatteren ikke nøjes med at pege paa Ondet, men ogsaa anviser Midler til dets Bekæmpelse.

Fra forskellig Side er den Anskuelse fremsat, at dette Afsnit af Bogen i Forbindelse med Afsnittet om Køb af Landejendomme er dens bedste, og det skal indrømmes, at Forfat-

teren her faar Lejlighed til at fremsætte en Række Sandheder i en meget virkningsfuld Form. Som Eksempel skal blot nævnes den Maade, hvorpaa Risikoen ved at købe en »forsømt« Gaard demonstreres; det er ypperligt gjort, og de udførte Beregninger understøtter her paa en fortrinlig Maade den knappe, men kraftige Tekst.

Men det maa ikke glemmes, at Forudsætningen for Opstillingen af disse Taleksempler er de Beregninger, som er gaaet forud, og hvor anerkendende man end stiller sig overfor Slutningskapitlet, saa er det dog det Arbejde, som er nedlagt i de forudgaaende Afsnit, der har den blivende Værdi.

Ved Gennemlæsningen af de enkelte Afsnit faar man det Indtryk, at Forfatteren ikke med samme Kærlighed har beskæftiget sig med dem alle, ja om et enkelt Afsnit, Gødningens Rentabilitet, udtaler han endog, at han er gaaet til Arbejdet med den mest aabenbare Ulyst, og han er heller ikke selv tilfreds med det Resultat, hvortil han er kommen. Med Hensyn til et enkelt Punkt, Staldgødningens Vurdering, foreslaar han endog Nedsættelsen af en særlig Kommission for at løse Knuden. Og dog er Vanskelighederne ved Vurderingsspørgsmaalet ikke saa store som de Vanskeligheder, der frembyder sig ved en rigtig Fordeling af Gødningens Værdi paa de enkelte Afgrøder.

Det vil føre alt for vidt at komme nærmere ind paa de Fremgangsmaader, som Forfatteren her foreslaar. Det skal dog anføres, at han resolut bryder Staven over en simpel Fordeling paa Grundlag af Foderenhedsproduktionen, idet han hævder, at denne er ganske ubrugelig som Maal for de enkelte Afgrøders Gødningsforbrug. Der maa foruden til Afgrødens Størrelse ogsaa tages Hensyn til dens kemiske Sammensætning, og ved Hjælp af et nyt Begreb, »Gødningsenheden«, foretages Fordelingen da paa Grundlag af de beregnede Mængder bortført Kvælstof, Fosforsyre og Kali, idet Forfatteren ved en »Gødningsenhed« forstaar den Mængde af ovennævnte Næringsstoffer, der, sammensat i det for hver enkelt Planteart bestemte Forhold, kan købes for 1 Øre. For hver enkelt Afgrøde beregnes dens »Gødningstal« — d. v. s. det Antal Gødningsenheder, der medgaar til Produktion af 100 Foderenheder i den paagældende Afgrøde.

Men det samlede Forbrug af Plantenæring skal ikke erstattes gennem Gødskningen, og Forfatteren angiver derfor i pCt. for de enkelte Hovedafgrøder, hvad man normalt maa regne med at skulle erstatte. Disse saakaldte »Erstatningsprocenter« er for:

Korn- og Frøafgrøder samt Sukkerroer	80 %
Alle andre Slags Rodfrugter samt Staldfoder	60 %
Vedv. Græs til Afgræsning	40 %
1ste og 2det Aars Græs indenfor Driften	20 %

men selvfølgelig maa Erstatningsprocenterne variere noget efter Omstændighederne, og dette vil navnlig blive nødvendigt for Græsafgrødernes Vedkommende.

En Simplificering af de hidtil anvendte Fremgangsmaader ved Staldgødningens Fordeling er Kaptejn Pedersens Metode ikke, og den har desuden den Svaghed tilfælles med disse, at den giver rigelig Plads for Vilkaarlighed; men det er alligevel sandsynligt, at Forfatteren her er inde paa en Vej, som med Tiden kan blive farbar, og som i hvert Fald frembyder visse Fordele sammenlignet med en Fordeling alene paa Grundlag af Foderenhedsproduktionen.

I Sammenligning med det Arbejde, som Forfatteren ofrer Staldgødningen, er hans Behandling af Kunstgødningens Rentabilitet meget overfladisk, og de Betragtninger, som her fremsættes, er ikke alle lige værdifulde. Paastanden om, at det vil være ganske omsonst at anvende Kunstgødning paa vandsur og kalkfattig Jord er saaledes ikke rigtig, eftersom Forsøgene ofte viser god Virkning af letopløselig Kunstgødning paa Jorder med sur Reaktion. Men derfor skal man selvfølgetig ikke undlade at bringe Jordens Reaktionsforhold i Orden saa hurtigt som muligt.

Efter Afsnittet om Gødningens Rentabilitet følger et meget interessant og værdifuldt Kapitel om Jorddyrkningens Rentabilitet, hvor Forfatteren gør Brug af de forannævnte Metoder til Beregning af Staldgødningens Værdi og dens Fordeling. Det maa nævnes med Anerkendelse, at der overalt ved Beregningen af de enkelte Afgrøders Rentabilitet og Produktionspris pr. Foderenhed er medtaget saavel de »almindelige Driftsudgifter« som Skatter, Renter og Driftslederløn, hvilket selvfølgelig er nødvendigt, naar man vil finde den »sande« Produktionspris. Det er ikke uden Grund, at Forfatteren kritiserer de Tal for Produktionsudgifter, som jævnlig ser Lyset herhjemme, thi selv om der ogsaa kan rejses berettigede Indvendinger mod en Del af de Resultater, som Kaptejn Pedersen kommer til i sine Beregninger, saa ligger Forklaringen hertil mindre i de anvendte Metoders Mangler end i den Vilkaarlighed, hvormed selve Grundlaget — Afgrødernes indbyrdes Størrelse — fastsættes.

Naar Kartoffeldyrkningen f. Eks. stiller sig saa gunstigt i

Forhold til de andre Hovedafgrøder, saa skyldes dette særlig den Omstændighed, at Forfatteren her regner med en Middelafgrøde af 150—160 Tdr. under Forhold, hvor Kornafgrøderne samtidig giver 15 Fold og Roerne 350 Tdr. Disse Tal svarer næppe til det normale Forhold mellem de tre Afgrøders Produktion, og man fristes til at mistænke Forfatteren for en lille Svaghed overfor Kartoflerne, hvis gode Egenskaber ogsaa anden Steds i Bogen berømmes. Det skal dog samtidig anføres, at Kaptejn Pedersen bestemt fraraader en kritikløs Udvidelse af Kartoffelarealet, navnlig paa de bedre Jorder.

Som nævnt frembyder Afsnittet om Jorddyrkningens Rentabilitet meget af Interesse. Ved Fastsættelsen af Prisen pr. Arbejdsdag for Mænd saavel som for Heste har Forfatteren haft gode Støttepunkter i Regnskaberne fra Ebbestrupgaard, og der kan næppe anføres noget væsentligt mod de benyttede Middeltal, som falder ganske godt sammen med tilsvarende Tal andensteds fra. Det samme gælder om Tallene for de enkelte Afgrøders Krav til Haandkraft og Hestekraft, naar man sammenligner disse Tal med Tallene fra Konkurrencerne paa Sjælland*) og tilsvarende Tal fra Tyskland. Ganske vist er Kaptejn Pedersens Tal noget højere, men han har ogsaa paalignet de enkelte Afgrøders Arbejdspræstationer, som ikke er medtagne paa Sjælland, og som forhøjer Tallene noget.

Som Afslutning paa dette Afsnit anstiller Forfatteren nogle »kritiske Betragtninger« over de Resultater, han selv og andre er komne til ved Beregninger af denne Art, og han fremhæver, hvor nødvendigt det er ved disse Beregninger at benytte en forskellig Pris pr. Foderenhed i Kærne- og i Grovfoder. En Række Sammenligninger mellem de enkelte Afgrøders Rentabilitet under forskellige Driftsforhold er meget instruktive og lærerige, men »Resultaterne« kan ikke tillægges almindelig Betydning paa Grund af det vilkaarligt valgte Udgangspunkt.

Vender vi os fra Planteavlen til Bogens tre første Afsnit, der omhandler Husdyrbrugets Rentabilitet, støder vi først paa Kvægholdet. Dette Afsnit indledes med en Foderenhedstabel, der angiver den Skala, hvorefter Foderet overalt er omsat i Foderenheder. At denne Skala allerede var forældet, da Forfatteren skrev sin Bog og er det end mere nu, maa selvfølgelig

---

*) Beretning om Landboforeningernes Virksomhed for Planteavlen paa Sjælland 1915. S. 62—67.

anses for uheldigt, men det betyder dog mindre for de efterfølgende Beregninger, fordi Resultaterne alligevel ikke holder Stik under de nuværende Prisforhold.

Hovedsagen er, at de enkelte Beregninger er stillede op paa en saadan Maade, at Læseren har let ved at forstaa og kontrolere Tallene, og enhver interesseret Husdyrbruger vil sikkert med Udbytte kunne læse disse Afsnit. Foruden de forskellige Rentabilitetsberegninger rummer netop denne Del af Bogen en Rigdom af Iagttagelser og Erfaringer, der fremsat paa en fornøjelig og original Maade gør Bogen til en fuldstændig Haandbog i økonomisk Husdyrbrug.

Det er vanskeligt at sige hvilket Afsnit, der særlig bør fremhæves, men man faar uvilkaarligt Indtryk af, at Svineavl og Svinehold har haft Forfatterens Interesse i særlig Grad, medens Hesteholdet aabenbart kun interesserer ham ud fra det Synspunkt, at Hestekraften er et nødvendigt Onde i Landbruget. Nogen stor Tro paa, at Hesteavl og Opdræt skulde have nogen Berettigelse som selvstændig Produktionsretning har Forfatteren aabenbart ikke, at dømme efter de Beregninger han anstiller vedrørende dette Spørgsmaal. Man faar uvilkaarligt det Indtryk, at han her bevæger sig paa et Omraade, hvor han ikke har Erfaringens solide Grundlag at staa paa. Mange af de Argumenter, som føres i Marken er vel værd at mærke sig, naar Talen er om Hestetillæg og Opdræt, men der er næppe mange Opdrættere, som har Erfaringer eller Regnskaber at støtte sig til paa dette Omraade, der vil give Forfatteren Ret i hans pessimistiske Syn paa denne Produktionsretning.

I Bogens sidste Hovedafsnit er der paa Grundlag af de i de foregaaende Afsnit beregnede »Normer« udarbejdet et fuldstændigt Driftsoverslag for 2 Ejendomme paa 80 Tdr. Land og med forskellige Driftssystemer, hvoraf det ene har Helbrak og kun 1 Roemark, medens det andet har 2 Roemarker og ingen Brak. I Overensstemmelse hermed er Besætningen selvfølgelig ogsaa større paa den sidstnævnte Gaard. For hvert Driftsystem er Beregningerne udførte paa Grundlag af en Planteproduktion, der svarer til henholdsvis 12, 15 og 18 Fold Korn, idet de andre Afgrøders Størrelse er sat i Forhold hertil.

Ser man bort fra de Indvendinger, som kan gøres saavel mod Ansættelsen af de enkelte Afgrøders relative Størrelse som mod de benyttede Produktions- og Udnyttelsespriser, saa frembyder disse Driftsoverslag overordentlig stor Interesse, og navnlig er det under de nuværende Forhold meget interes-

sant at se, hvorledes det gennem Tabellerne paavises, at nedadgaaende Konjunkturer først gaar ud over de Ejendomme med den lille Produktionskraft, medens 18 Folds Gaardene taaler en kendelig Nedgang, før de bliver urentable.

Det vilde være meget fristende at anføre enkelte af de Tabeller, som Forfatteren har udarbejdet til Belysning af dette vigtige Forhold, men Pladsen tillader det ikke, og det maa være tilstrækkeligt at henvise til selve Bogen.

Det samme gælder Underafsnittet »Ebbestrupgaard«, som omhandler den Ejendom Kaptejn Pedersen indtil for faa Aar siden selv ejede og drev, og for hvis Driftssystem og Driftsudbytte der i Fremstillingen er gjort Rede. Denne Redegørelse viser for Regnskabsaaret 1912—13 et Nettooverskud paa 14,592 Kr. til Forrentning af Ejendommens Værdi, hvilket svarer til ca. 4½ % af 324,000 Kr. Ejendommens Areal er 149 Tdr. Td., hvoraf 135 Tdr. Ld. produktivt Areal; Nettooverskudet har altsaa med 4½ % forrentet ca. 2400 Kr. pr. Td. Ld., hvilket maa siges at være et særdeles fint Resultat. Driftssystemet er baseret paa en intensiv Dyrkning af Foderafgrøder, ingen Brak og en stor Besætning bestaaende af 44 Køer, som malkefedes, 50—60 Ungkreaturer, som indkøbes og græsfedes i Sommerens Løb, samt ca. 175 Fedesvin, men intet Opdræt af nogen Art.

Det er sandsynligt, at denne Drift har passet godt til de naturlige Forhold og til Konjunkturerne i de nærmeste Aar forud for Krigen; men det er dog næppe dette alene og ikke engang fortrinsvis dette, der har frembragt det gode Resultat.

I sine »Bemærkninger til Resultatet« gør Forfatteren selv opmærksom paa de forskellige Forhold, som efter hans Opfattelse har været af størst Betydning, og han nævner og understreger her bl. a., at Driftslederen næsten altid har været hjemme og er gaaet fuldstændig op i sin Virksomhed.

Ja, mon det ikke er her, Hunden ligger begravet. Ved Gennemlæsningen af Kaptejn Pedersens Bog faar man netop Indtrykket af en Landmand, der gaar fuldt op i sin Bedrift, der kender hvert Dyr i sin Stald og følger dets Udvikling fra Dag til Dag, der aldrig lader noget Arbejde, som staar for Tur at udføres, vente, men altid sørger for, at hver Ting bliver gjort i rette Tid og gjort netop saaledes, som den efter hans Opfattelse bør gøres.

Man skulde mene, at Ebbestrupgaard i Kaptejn Pedersens Tid maa have været et udmærket Lærested for unge Landmænd, og det er forsaavidt beklageligt, at dette Lærested ikke

eksisterer mere. Men det vilde jo under alle Omstændigheder kun være blevet et mindre Antal Landmænd, der ad denne Vej havde faaet Lejlighed til at stifte Bekendtskab med Kaptejn Pedersens Personlighed. Gennem sin Bog har han sørget for, at mange flere kan komme til at gaa i Skole hos ham, og da han har skrevet sin Bog med samme Dygtighed, Energi og Optagethed som den, hvormed han styrede sin Gaard, saa vil et nærmere Studium af Bogen kunne blive en baade fornøjelig og nyttig Skolegang.

O. H. Larsen.

Ufrugtbarhed hos Kvæget, dens Aarsag og Behandling. Af Dyrlæge *J. Albrechtsen.* (H. Hagerups Forlag. København).

Den gennem Aarene om sig gribende Ufrugtbarhed hos vore Malkekøer og de deraf følgende Klager har foranlediget, at saavel Repræsentanter for Veterinærvidenskaben, som for den praktiske Veterinær eller Dyrlæge, har taget hele dette Spørgsmaal om Ufrugtbarhedens Udbredelse, dens Aarsager og Bekæmpelse op til grundig Undersøgelse, hvad Landbruget kun kan være taknemlig for, da hele Spørgsmaalet i høj Grad berører Kvægholdets Rentabilitet.

I nærværende Bog af Dyrlæge *Albrechtsen*, der har gjort sig det til en Hovedopgave gennem systematiske Undersøgelser og ved systematisk Behandling af Ufrugtbarhedssygdommene at anvise virkningsfulde Veje til Bekæmpelse af denne Plage, er der dels givet en ganske kort Fremstilling af hvad forskellige Forskere af dette Spørgsmaal til forskellige Tider har ment at være Hovedaarsagen til de forskellige Ufrugtbarhedsforhold hos Kvæget, og hvad de der ud fra har anvist som Midler til disses Bekæmpelse, dels en meget udførlig, instruktiv Fremstilling af de Resultater, som Forfatteren gennem mange Aars indgaaende og omfattende Arbejde er kommen til, saa vel med Hensyn til, hvor Hovedaarsagerne er at søge til den forekommende Ufrugtbarhed, som til Anvisning af Midler til dennes Bekæmpelse.

Den nærværende Bog søger — i Henhold til hele sit Anlæg og Indhold — først og fremmest sin Læsekreds blandt Veterinærer, men ogsaa Landmænd vil med Interesse og Udbytte kunne læse i hvert Fald flere af Bogens Afsnit.

Dens Hovedformaal er dels at godtgøre — paa Grundlag af et stort Undersøgelsesmateriale — at den fornemlige Aarsag, Hovedaarsagen, til langt de hyppigst forekommende Tilfælde af Ufrugtbarhed (Sterilitet), der i Hovedtrækkene giver sig til Kende enten ved Kastning (Abort) eller ved en stadig Omløben

hos alle eller Flertallet af de normalt kælvende Køer, er at søge i forskellige Lidelser i Børen, Børmunden og Børhalsen, i de kroniske og skjult forløbende Affektioner i Børen, og kun i et langt mindre Antal Tilfælde i Uregelmæssigheder i Æggestokkens Bygning og Funktion (Ovarieanomali), som primær Aarsag til Steriliteten, dels i Henhold hertil at paapege, at Bestræbelserne i langt højere Grad end hidtil bør rettes paa gennem forebyggende Foranstaltninger at forhindre en Infektion af Fødselsvejene hos Nykælvere, og for saa vidt dette ikke lykkes, da gennem en systematisk Behandling at bringe de af forskellige Aarsager fremkomne Betændelser, der optræder i Tilslutning til Kælvningen og især til Aborter, til snarest mulig Afslutning. Om de forebyggende Foranstaltninger hedder det: »I alle de Besætninger, jeg har haft under Behandling i de senere Aar, har jeg søgt at faa indført, at Køerne kælver i Boks eller i Mangel deraf i Baase, hvis Bund er renset fuldstændigt og desinficeret med rigelig, ren Halm, der er det bedste af alt Strømateriale, og hvoraf der maa anvendes saa rigeligt, at Lejet altid er tørt. Disse Foranstaltninger gennemføres konsekvent for hver kælvende Ko i 2—4—5 Dage efter Kælvningen. — Om Sommeren undgaas Infektionen lettest, naar Koen kælver paa Marken. — I mindre Besætninger er de anførte Reformer ofte tilstrækkelige til enten helt at hæve Steriliteten eller dog at indskrænke den betydeligt. I større, meget inficerede Besætninger, hvor de hygiejniske Forhold er mindre gode eller endda slette, kræves der et betydeligt Arbejde, før disse Forhold bliver ordnede; men det er i Reglen Spild af Tid og Ulejlighed at behandle slige Besætninger, hvor der ikke bliver truffet energiske Forholdsregler i den anførte Retning.« Herefter kommer Dyrlægens Opgave, den energiske Behandling af de foreliggende Lidelser, og hele denne Side af Sagen er gjort til Genstand for en meget indgaaende Behandling, der rummer stor og mangesidig Erfaring og giver fortrinlige Anvisninger. Sygdommene i Børen, Symptomer, Prognose og Behandling m. m. optager henved Halvdelen af Bogens Tekst, og er ledsaget af en Række gode Illustrationer.

Selvfølgelig gøres der ogsaa Rede for Sygdomme i Ovarierne (Æggestokken), saaledes for den cystiske Degeneration af Ovariet, og under hele dette Afsnit drager Forfatteren kraftig til Felts mod den Overvurdering, der finder Sted af Virkningen af Fjærnelsen af det »persistente« gule Legeme (Klemning af Køer), idet han gør gældende, at denne Akt er et ret sammensat Begreb, og at man derfor ikke med

nogen Logik kan føre Virkningen af et af saa mange Led bestaaende Indgreb tilbage til alene eller væsentlig at hidrøre fra Udklemningen af det »persistente« gule Legeme.

Men herom staar Meningerne blandt Veterinærerne endnu delvis forskellige. Dyrlæge *Albrechtsen* lader det »persistente« gule Legeme ude af Betragtning, som en uvæsentlig Aarsag til Ufrugtbarheden. —

Bogens sidste Afsnit viser Resultatet af Behandlingen ud fra de forfægtede Hovedsynspunkter, paa en hel Række Gaarde, og dette imødeses med ikke ringe Forventning. Forfatteren gør opmærksom paa, at det opnaaede Resultat maa ses i Forhold til det Arbejde, der er lagt deri, og maa ikke betragtes som det bedste, der kan opnaas. Hovedvægten maa lægges paa, at Behandlingen indgaar som Led i den praktiske Dyrlæges daglige Arbejde, saa det kan blive udført saa tidligt og saa ofte, det er nødvendigt. — Gennem Tabeller — udarbejdede paa Grundlag af et indgaaende Regnskab over samtlige Køer — over Resultatet af 22 Besætninger — store og mindre — gennem flere Aar — 3—5 — vises, hvad der er naaet. Resultatet er — som det vel maatte ventes — ret forskelligt, men gaar dog ganske overvejende i Retning af, at det tilsigtede er naaet i større eller mindre Grad, nemlig Nedgang i Antallet af Udsættere, der er udsatte paa Grund af Ufrugtbarhed, »der er bragt ned til et Tal, der er af ganske underordnet Betydning for Besætningernes Økonomi». — Endvidere belyses Spørgsmaalet om Forholdet mellem »Nykælvere« og »Gammelkælvere», saaledes som disse Betegnelser her er defineret og behandlet, og det viser Tiltagen af Antal «Nykælvere« og Tilbagegang i Antal »Gammelkælvere«. Kælvningsprocenten viser ogsaa Stigning — for alle Besætninger 4—6 %, men med betydelige Svingninger, men lægges Kælvningsprocenten, Procenten for Kastere, der jo har været drægtige i det paagældende Aar, og Ikke-Kælvere, af hvilke kun ca. 1 % ikke var drægtige ved Slutningen af Aaret, sammen, naaes der dog en Drægtighedsprocent af ca. 85—90. Forskellige Forhold inden for de store Besætninger, hvor til Eks. »Løbningen standses i 4 à 5 Maaneder fra første August« bidrager til at gøre Billedet uklart, navnlig vedrørende Forholdet om Indskrænkning af Tiden mellem 2 Kælvninger, der i de 18 af de 22 Besætninger er bragt noget ned. Fremgangen er størst i de mindre Besætninger.

Kritiken over denne Bog vil blandt Fagmænd sikkert forme sig forskelligt, men dens Indhold rettelig tilegnet vil

ubestridelig være ensbetydende med et vægtigt og betydeligt Bidrag til virkningsfuld Bekæmpelse af Ufrugtbarhed hos Koen.

Axel Appel.

Det danske Hedeselskab 1866—1916. Et Jubilæumsskrift af Professor *C. Nyrop.* Udgivet af Det danske Hedeselskab. 230 Sider i Kvart. (Københ.).

Andelsbevægelsen i Danmark. Udgivet af Andelsudvalget, udarbejdet af Sekretær *H. Hertel.* 1. Hefte. 48 Sider. Skriftet vil udkomme antagelig i 12—14 Hefter efter Tid og Lejlighed, hvert paa 48 Sider. (G. B. N. F. Københ.).

Undersøgelser over Fremgangsmaader til Bestemmelse af Jordens Reaktion. Af *Harald R. Christensen.* 101. Beretning fra Statens Forsøgsvirksomhed i Plantekultur. 83 Sider. (G. B. N. F. Københ.).

Aarsoversigt over Smørbedømmelserne for 1915. Udgivet af Forsøgslaboratoriet. 88 Sider i Kvart. (Københ.).

Aarbog 1915. Udgivet af Maribo Amts økonomiske Selskab. (Nykøbing F.).

Beretning om den 2-aarige Konkurrence mellem veldrevne og vellønnende hele Landbrug paa Lolland-Falster 1913—15. Udarbejdet af Konsulent *Georg Engel.* 45 Sider. (Maribo).

Beretning om Statsdyrskuekommissionens Virksomhed i Aaret 1915. I. Statshingsteskuerne og Hesteavlscentrene. 179 Sider. II. Statstyreskuerne. 78 Sider. III. Landboforeningernes Dyrskuer og de provinsielle Fællesforeningers Dyrskuer. 57 Sider. Udgivet paa Landbrugsministeriets Foranstaltning. (Københ.).

Korthornsracen. Stambog over Kofamilier. I. Af *Hans Duborg.* Udgivet af Fællesledelsen for Sydvestjyllands Kvægavlsforeninger. 130 Sider. (Ribe).

Næsgaards Bogen. III. Udgiven af Foreningen »Gamle Næsgaardianere«. 92 Sider. (Københ.).

Tyende- og Daglejerlønnen i Landbruget 1915. Udgivet af Det statistiske Departement. (Statistiske Meddelelser, 4. Række, 51. Binds 2. Hefte). 49 Sider. (G. B. N. F. Københ.).

Mindre Meddelelser.

† **Landbrugskonsulent *R. Chr. Effersøe.*** Den 23. Marts døde, 59 Aar gammel, Færøernes mangeaarige Landbrugskonsulent *Rasmus Christoffer Effersøe.* Han var født i Trangisvaag, tog 1879 Landbrugseksamen paa Landbohøjskolen, var en kort Tid Assistent hos Docent *Fjord* og i 5 Aar Godsforvalter i Sverige. Til Færøerne vendte han tilbage i 1884 og udnævntes senere til Øernes Landbrugskonsulent. »Dimmalætting, Amtstidende for Færøerne«, giver ham et meget smukt Eftermæle. Bladet skriver bl. a.: »I 1886 udkom en Bog om Landbruget og Husdyrbruget paa Færøerne samt om Midler til Husdyrbrugets Fremme. Den unge Landbrugskandidat *R. Chr. Effersøe* gav herigennem et med megen Omhu tilrettelagt, dygtigt og grundlæggende Arbejde paa det Felt, hvor hans egentlige Livsgerning faldt . . . . Det var ikke alene et i pekuniær Henseende overmaade daarligt aflagt, men tillige et meget vanskeligt Hverv, *Effersøe* paatog sig, da han blev Landbrugskonsulent paa sine Fødeøer, fordi Landbrug og Husdyrbrug var stivnet i de middelalderlige Former. Der maatte energisk og dygtigt Arbejde til for at faa Gang deri. Ved Foredrag omkring paa Øerne forsøgte *Effersøe* at vække Folks Interesse og aabne deres Øje for nye og bedre Driftsmaader, men det var vanskeligt af faa Folk med, og det pinte ham ofte. Som Konsulent var

det hans Hovedopgave at vejlede, men Landmændene maatte selv tage Initiativet til Ændring i Driftmaaden. *Effersøe* havde ofte den Glæde at kunne yde Hjælp, og han forstod som faa at give gode og kloge Raad. Naar vort Landbrug har kunnet hævde sig som et bærende Erhverv ved Siden af Fiskeriet, da kan man i mangt og meget takke *Effersøe* derfor. I de senere Aar har han været med til gennem korte Landbrugskursus at sætte Landbrugere i Stand til bedre at udnytte deres Bedrift, og som Medlem af Landbokommissionen har han øvet en ikke ringe Indflydelse paa de Forslag om Ændringer i vor Landbolovgivning, som denne Kommission har fremsat.«

Effersøes Virksomhed omfattede ikke alene Landbruget, men han har — skriver Bladet — »paa mange Maader beriget vort lille Samfund, levet for det og ofret sig for det«.

Den ekstraordinære Kreaturtælling Februar 1916. I Ugen den 21.—28. Februar blev der afholdt en ekstraordinær Kreaturtælling her i Landet ligesom Tilfældet var den 15. Maj i Fjor. De forskellige Tidspunkter, paa hvilke de to ekstraordinære Tællinger er foretagne, vanskeliggør selvfølgelig en Sammenligning mellem dem, idet Tilgangen af fødte Dyr for en væsentlig Del falder i de tidlige Foraarsmaaneder og saaledes kunde paavirke Tællingsresultatet i Fjor, men ikke i Aar.

Det samlede Antal Heste og Føl var ved Februartællingen i Aar 515.400 og ved Majtællingen i Fjor 525.700. Tilbagegangen er altsaa ca. 10.000 Stkr. Da der kun har fundet en ringe Udførsel Sted i det paagældende Tidsrum, hænger denne Tilbagegang uden Tvivl for en væsentlig Del sammen med det valgte Tidspunkt for Tællingen; derpaa tyder det, at Tilbagegangen udelukkende falder paa de to yngste Grupper: Føl og Plage. Den forholdsvis ubetydelige Nedgang i Hestebestanden vil utvivlsomt være mere end opvejet, naar vi naar Maj Maaned i Aar og alle drægtige Hopper har folet.

Hvad Hornkvæget angaar, var Tallet i Aar ca. 2.289.800 Stkr. mod 2.416.500 Stkr. i Fjor. Tilbagegangen, der altsaa er ca. 127.000 Stkr. eller godt 5 pCt., har udelukkende ramt de to Grupper: Stude og Tyre samt Malkekøerne, hvorimod der har

været nogen Tilvækst i de yngre Grupper: Kalve og Kvier over 1 Aar, som ikke har kælvet. Antallet af Malkekøer og Stude og Tyre var ved de to Tællinger:

	1916	1915	Tilbagegang absolut	Tilbagegang i pC.
Malkekøer	1.142.046	1.281.547	ca. 139.500	10.6
Stude og Tyre ...	136.786	156.173	- 19.300	11.8

De Malkekøer, der er slagtede, hører for de flestes Vedkommende sikkert til den daarlige Ende, og det er derfor en Fordel for Landmændene, at de har kunnet blive af med dem til høje Priser. Anderledes vil det stille sig, hvis det viser sig, at Nedgangen fortsættes, og man begynder at sælge bort af de gode Køer, men man tør dog sikkert gaa ud fra, at de fleste Landmænd ikke vil gøre dette.

Antallet af Svin var i Aar ca. 1.983.200 Stkr. mod 1.918.600 Stkr. i Fjor. Der var saaledes en Fremgang i den samlede Svinebestand paa ca. 64.600 Stkr. eller 2.6 pCt. Medens Antallet af Orner og Søer er nogenlunde det samme som ved Majtællingen i Fjor, er det inden for Grupperne Fedesvin og navnlig Grise under 4 Maaneder, Fremgangen har fundet Sted. Sandsynligheden taler stærkt for, at Fremgangen inden for Svinebestanden vil fortsætte sig.

For Faarenes Vedkommende stiller Forholdet sig saaledes: ved Tællingen i Aar var der ca. 254.400 Faar og Lam mod ca. 533.000 Stkr. i Fjor. Tilbagegangen har altsaa været over 50 pCt., men dette skyldes selvfølgelig, at Tællingen i Aar foregik $2^1/_2$ Maaned tidligere end i Fjor. De i Foraarets Løb fødte Lam kunde komme med ved Majtællingen 1915, men ikke ved Februartællingen 1916. Tallene tjener saaledes nærmest kun til at vise, hvilken Rolle det valgte Tællingstidspunkt kan komme til at spille med Hensyn til Tællingsresultaterne.

Alt i alt tør det sikkert siges, at Februartællingen ikke giver Anledning til Ængstelse, men tværtimod viser, at vort Landbrug har disponeret ædrueligt.

Spekulationen i Landejendomme i Finland har i den senere Tid været meget stærk inden for de forskellige Befolkningsklasser. Den uhyre Prisstigning paa Brænde har givet Anledning til en ekstra Savvirksomhed, der efterhaanden har udviklet sig til en ligefrem Skovrydning, og en stor Mængde Landejendomme er solgte til Folk uden for Landbruget, der uden Hensyn til Ejendommenes fremtidige Tarv søger at ud-

nytte Konjunkturerne det mest mulige. Da man ikke ad Lovgivningens Vej kan dæmme op for Spekulationen, har den finske »Lantbruksstyrelse« for nyligt udsendt et Cirkulære til samtlige Landboforeninger, i hvilket den stærkt fremhæver Spekulationens Farer for Landbrugets Udvikling og henstiller til dem hver inden for sin Kreds at henlede Landmændenes Opmærksomhed paa disse Farer samt søge i Forstaaelse med Landmændene at faa gennemført Foranstaltninger til at standse Spekulationens Vækst. Det angives imidlertid ikke, hvilke Foranstaltninger der kan tænkes iværksatte for med Held at modarbejde den skadelige Spekulation.

Statskonsulent i Maskinbrug. Landbrugskandidat *Anton Christensen*, der i 1912 konstitueredes som Konsulent med Hensyn til Landbrugsredskaber og -Maskiner, er fra 1. April d. A. ansat som Statskonsulent i Maskinbrug. Fra samme Tidspunkt at regne er Ingeniør *C. L. Feilberg* fritaget for det ham i 1912 overdragne Hverv som midlertidig Konsulent med Hensyn til Kraftmaskiner og Installationer af faste Anlæg.

Kvægavlens og Faareavlens nuværende Stilling og Fremtidsudsigter.

Foredrag i Det kgl. danske Landhusholdningsselskab den 4. Marts 1916 af Statskonsulent *Axel Appel.*

Det er ikke uden Betænkeligheder, at jeg er gaaet ind paa at efterkomme Præsidiets Anmodning om at holde et Foredrag om Kvæg- og Faareavlens nuværende Stilling og Fremtidsudsigter. Thi om den nuværende Stilling kan der vanskelig siges andet, end hvad der i Forvejen kan forudsættes ret kendt for mine Tilhørere, og om de fremtidige Udsigter lader der sig, af let forklarlige Grunde, kun opstille Formodninger, der saare let kan vise sig at falde mindre godt sammen med Virkeligheden, idet ingen med større Sikkerhed kan vide, hvorledes Vilkaarene for Udviklingen af vor Kvæg- og Faareavl vil forme sig efter Afslutningen af denne Verdenskrig, der har vendt op og ned paa saa mange af vore Begreber og Forestillinger.

Naar jeg alligevel har sagt ja til den til mig rettede Anmodning, da er det ud fra den Tankegang og det Synspunkt, at en mere samlet Fremstilling af de øjeblikkelige Forhold og de forskellige Momenter, der her kommer i Betragtning, dog formentlig vil kunne paaregne en vis Interesse i Tiden og muligt faa nogen Be-

tydning over for de Foranstaltninger, der maatte blive truffet til Fremme af en formaalstjenlig Avl og Brug af de paagældende Husdyr i den nærmeste Fremtid.

Den alt overvejende Interesse samler sig da om vor Kvægavl og vort Kvæghold, der under de herskende Konjunkturer har været og er af afgørende Betydning for Omsætningen af Hovedmængden af det danske Landbrugs Planteavlsprodukter til forædlede dyriske Produkter i Form af Mælk, Smør og Kød. — Det er min Opfattelse, en Opfattelse, som jeg formentlig deler med det store Flertal af danske Landmænd, at i ingen tidligere Periode har Kvægavlen spillet en større Rolle end netop i de senere Aar, og at vi derfor i et stort, men navnlig i et for Formaalet velegnet Husdyrhold — her Kvæghold — har et for Landet som Helhed uundværligt Omsætningsled — der direkte peger ud mod Verdensmarkedet — og hvis mer eller mindre gode Funktionsevne bliver af overordentlig stor Betydning for Landbrugets Rentabilitet; selvfølgelig kan der i adskillige Landbrugsbedrifter drives — og bliver drevet — et endog meget rentabelt Landbrug, der kun i ringe Grad eller slet ikke har Brug for Kvægholdet, som Omsætningsled. Men disse Landbrug tillader jeg mig her, trods al Respekt for saadanne, at se bort fra.

I en Aarrække har Ledelsen af vor Kvægavl og Brugen af vort Kvæghold haft Smørproduktionen til Hovedformaal, men her har dog selvfølgelig gjort sig forskellige Nuancer gældende.

Paa Øerne har Udviklingen i saa Henseende været præget af en noget større Ensidighed end i Jylland, hvor dels Jordbundsforholdene, dels Beliggenhsforholdene og Traditionen, samt Befolkningens Tilbøjeligheder og Anlæg har medført, at der i adskillige Egne, særlig i det nordvestlige og sydvestlige Jylland, men delvis hele

Vestkysten op og pletvis i andre Dele af Provinsen, er anvist Kvægopdræt med delvis Fedning — altsaa Kødproduktion — en betydelig større Plads ved Siden af Malkekøerne end i andre Egne af Landet.

Men Forholdet har dog ogsaa her været dette, i Henhold til de gennem mange Aar som Helhed gunstigste Konjunkturer for Mælkeridriftens Produkter, sammenlignet med Kødpriserne, at Hensynet til Mælkemængden, til Smørret, i betydelig Grad har været bestemmende for det enkelte Kvægholds indre Sammensætning og for Avlens Ledelse saaledes, at ogsaa her er Malkekøernes Antal blevet forøget og Hensynet til, at Koen har kunnet betale sit Underhold med Mælk blevet et væsentligt Hensyn overfor Udvalget, og man har saaledes ikke kunnet nøjes alene med dette, at Koen var en god »Studemoder«.

En nærmere Undersøgelse af Kvægstyrken her i Landet paa Grundlag af de foreliggende Kreaturtællinger viser imidlertid for de senere Aars Vedkommende forskellige Tegn paa en vis Forskydning i det indbyrdes Forhold mellem Antallet af Malkekøer paa den ene Side og Antallet af Ungkvæg, Tyre og Stude paa den anden Side, en Forskydning, hvis Aarsag formentlig maa søges i den — særlig fra 1910 — stedfindende Opgang i Kødpriserne, en Stigning, der, i Følge det københavnske Noteringsudvalg, for 1. Kl. Varer betinger ca. 10 Øre pr. $^1/_2$ kg sl. Vægt — fra 49.7 Øre i 1910 til 59 Øre i 1914 og 60,8 i 1913; i 1915 har vi naaet 89,3 Øre som Gennemsnit.

Denne Forskydning giver sig ogsaa umiskendelige Udslag i vort Udførselsoverskud af »beregnet salgbart Kød af levende og slagtede Kreaturer«, idet dette fra at have været knapt 43 Mill. kg aarlig i Treaaret 1909—11 er steget til 56 Mill. kg aarlig i Treaaret 1912—14, og udgjorde $59^1/_2$ Mill. kg i 1914.

Bortset fra den ekstraordinære store Udførsel under

Krigssituationen, særlig i 1915, er dette saaledes en betydelig Forøgelse. Den nævnte Forskydning i Kvægbestandens Sammensætning er samtidig kendetegnet af nogen Forskydning i det indbyrdes Styrkeforhold mellem Racerne, saaledes som det er udtrykt gennem Antallet af Bedækningstyre.

Kreaturtællingerne i 1909 og 1914 viste:

	1909	1914
	Stkr.	Stkr.
Ialt Hornkvæg.....	2.254.000	2.462.862
- Malkekøer.....	1.282.000	1.310.268

Sides 1909 var der saaledes for Hornkvægets Vedkommende en Tilvækst af 208.800 Stkr. eller 9,2 %, en aarlig Stigning paa godt 40.000 Stkr., hvilket er en anselig Stigning sammenlignet med forskellige tidligere Perioder, men dog betydeligt mindre end i Perioden 1903—1909, hvor den beløb sig til 70.000 Stkr. aarlig. Stigningen er omtrent tre Gange saa stor i Jylland som paa Øerne.

Men denne Stigning falder højst ulige paa de forskellige Kvæggrupper. For Malkekøernes Vedkommende er Forandringen kun ringe, idet Stigningen her kun andrager 28.000 Stkr. eller 2,2 %. For Øerne er den ganske ubetydelig, nemlig kun 0,58 %. Bemærkelsesværdigt er det, at medens Køer under 6 Aar er tiltaget med 98.000 Stkr. i det paagældende Femaar, er Køer fra 6—10 Aar aftaget med 55,000 og Køer over 10 Aar med 15.000 Stkr. Vore Køers Gennemsnitsalder er saaledes nedadgaaende. At vi udsætter en ret betydelig Del af vore Malkekøer, inden de naar deres fulde Mælkeydelse, betegner sikkert et Tab, selv om de gode Kødpriser danner en heldig Modvægt her over for, og der kan være skellig Grund til at imødegaa denne for tidlige Afgang ved med alle til Raadighed staaende Midler at befordre Dyrenes Sundhed og dermed deres normale Funktion, samt at øge Triveligheden. Her

staar bl. a. mere frisk Luft, mere Bevægelse til fri Raadighed.

For Tyre, Stude, Ungkvæg og Kalve er Forøgelsen langt større end for Malkekøernes Vedkommende, nemlig henholdsvis 31,18 og 17,6 %; Tallene for Jyllands Vedkommende er endogsaa 48,19 og 22 %.

Vedrørende vore Avlsdyrs Raceforhold udtrykt ved Antallet af Bedækningstyre, hvilket dog af forskellige Grunde ikke nær altid kendetegner det sande Forhold, oplyser Kreaturtællingen i 1914, at det samlede Antal Bedækningstyre fra 1909—14 var vokset fra 42.703 til 53.217 eller med 25 % (Jylland 40 %, Øerne 12 %).

Paa Øerne var de 91 % af samtlige 24.917 Bedækningstyre af rød dansk Race, og denne saaledes ganske dominerende. Her var Tilbagegang for Jerseytyre. — Jylland med 28.300 Bedækningstyre viste 45 % af jysk Race, 23,3 % af Korthornsrace og 23 % af rød Race, 0,7 % Jersey samt 8 % »Andre og blandede Racer«. Jylland viser Fremgang i Antal Bedækningstyre for samtlige repræsenterede Racer, men stærkest for Korthornsracen, hvor Tilvæksten er 83 %, fra 3593 til 6596 Stkr., derefter kommer det røde danske Malkekvæg med 52 %, fra 4277 til 6512, og den jyske Race med 24 %, fra 10387 til 12852; Jerseytyrene viser 10 % Fremgang, fra 181 til 200 Stkr., Jerseykrydsninger 64 %, fra 25 til 41, andre Racer og Blandinger 5 %, fra 2004 til 2099.

Af disse Tal fremgaar det saaledes, at Korthornstyrene i Antal er steget betydeligt stærkere end Tilfældet er for de øvrige Racer, og at dette staar i nøjeste Forbindelse med de stigende og gode Priser paa Kreaturer og Kød, derom er der aldeles ingen Tvivl.

Betragter vi denne Kendsgerning fra et Avlsstandpunkt og saaledes fæster vor Tanke ikke blot paa Øjeblikket, men paa den nærmeste Fremtid, da kan det næppe nægtes, at den foregaaede Udvikling rummer visse

Farer for et i det lange Løb betryggende og dermed lønnende Avlsarbejde.

At en rationel drevet Korthornsavl erobrer nyt Land, er der ingen Grund til at beklage sig over, hvad enten dette nu sker gennem samtidig Indsættelse i Besætningen af baade Tyre og Køer eller Kvier eller det sker gennem delvis Anskaffelse af Korthornsdyr og delvis gennem en maalbevist gennemført Krydsning af det stedlige Hundyrsmateriale med gode, racerene Korthornstyre eller gennem en saadan alene, og saadant har fundet Sted. — Det fortjener at bemærkes her, at Korthornsopdrætterne, særlig i det sydvestlige Jylland, nu gennem en Aarrække har udført en betydelig Virksomhed gennem Erhvervelsen af gode, typiske Dyr — Tyre — med god Afstamning — indførte fra Slesvig og England, et Arbejde, der har vist kendelige og gode Resultater i Avlen.

Derimod stiller Sagen sig noget anderledes, hvor man, paavirket af en Højkonjunktur og for snarlig, øjeblikkelig Vindings Skyld, iværksætter en delvis Formeringsmaade af sin Kvægbestand derigennem, at man anskaffer en »Vardekalv« eller en »Korthornstyr« og ved denne paa en større eller mindre Del af sin Malkebesætning af jysk eller rødt Kvæg producerer Brugsdyr, Fedningsobjekter med en formodet — og i mange Tilfælde sikkert ogsaa virkelig — forøget Vækstenergi.

Denne Fremgangsmaade vil nemlig — det viser Erfaringen — meget let, ja i de allerfleste Tilfælde, føre til, at inden man ved af, er Grunden undergravet for et fremtidigt fortsat Avlsarbejde med det Komateriale af enten jysk eller rødt dansk Malkekvæg, som man gennem Aars Arbejde — flere eller færre — har søgt og faaet opbygget. Det bliver en Rovdrift — trods alle gode Forsætter — hvis Følger er Offringen af den paagældende Kobestand paa Blandingsavlens Alter, og man burde derfor nøje overveje, om den formentlige Gevinst er det Offer værd, der her bringes. Jo bedre

Avlsbesætning og Brugsbesætning af ren Race, man staar med, des større er selvfølgelig Offret. At adskillige Kvægholdere i Jylland i de senere Aar, som og for længere Tid tilbage, har ment at burde bringe dette Offer, er sikkert; for en Dels Vedkommende, der stod med tarvelige Besætninger, er der maaske ikke sket stor Skade, og hvis »Tiden« bliver staaende nogle Aar endnu, kan det økonomiske ved denne Kursændring maaske næppe drages i Tvivl, men for mange turde dog maaske »Nachspielet« blive det artigste, og avlsmæssigt betyder det i adskillige Tilfælde en Svækkelse og Forringelse af Kvægbestanden.

Hele dette Forhold kan derfor ogsaa sættes i Forbindelse med den relative Nedgang, der, som Tællingen viser, har været i Antal Bedækningstyre af jysk Race sammenlignet med de andre Racer, og særlig med Korthornsracen. Denne Nedgang er saaledes delvis en Følge af dette Forhold, der atter kan føres tilbage til de høje Priser paa Kvæg og Kød.

Ogsaa det røde danske Malkekvæg viser i Jylland relativ større Fremgang end det jyske, saavidt Antal Bedækningstyre angaar. Ved Ejerskifte af en Landejendom, med Salg af Besætning og Indkøb af en ny Besætning, vil der — og særlig hvor den ny Ejer er en Øbo, ret hyppigt blive anskaffet rødt Kvæg i Steden for det tidligere jyske. Den røde danske Malkerace er jo i stort Flertal her i Landet som Helhed. Udvalget og Udbudet er derfor større — og relativt bedre, og Erhvervelsen af en god Besætning derfor lettere.

Naar den jyske Race siden Aarhundredskiftet ikke helt har fulgt det samme Tempo med Hensyn til at udvikle og fremme Mælke- og Smørydelsen, som er indslaaet af det røde danske Malkekvæg i flere af vore Provinser og derfor heller ikke er naaet saa højt, da bør Grunden hertil sikkert for den væsentligste Del søges deri, at dette Formaal ikke — hverken gennem Udvalget eller gennem Brugen — er fulgt saa ensidigt som paa Øerne,

og ikke — eller dog kun i ringe Grad — i de Racerne iboende Anlæg og Egenskaber, thi der er næppe, særlig for det østjyske Malkekvægs Vedkommende, nogen større Forskel mellem dette og det røde danske Malkekvæg. — Den forskellige Brug viser her meget store Udslag; det ses allerbedst indenfor den enkelte Race. For Jerseykvægets Vedkommende har de seneste Aar ikke animeret til et udvidet Hold af denne Race, der, som Smørproducent, hævder en høj Position, men med hvis Hold der er forbundet ikke ringe Ensidighed og ikke uvæsentlige Vanskeligheder og Risiko.

Efter dette Overblik over den numeriske Styrke af vort Kvæghold og dettes indbyrdes Forhold mellem de forskellige Kvæggrupper, samt over den Side af Avlsforholdene, der afspejler sig i Racefordelingen, saaledes som denne er paavirket af Konjunkturerne, skal vi gaa over til at se paa, hvad der er naaet af Præstationer i den Avl, der er den alt overvejende her i Landet, nemlig Malkekvægsavlen, dels i sin store Almindelighed, dels indenfor det Mindretal af Besætninger, hvor Avlen og Brugen i Forening har medført en Produktionsenergi og et Produktionsformaaende, der hæver sig højt over det almindelige Niveau, og som viser vore hjemlige Kvægracers Udviklingsmuligheder, der, ikke mindst i de senere Aar, har vist sig at ligge betydeligt over, hvad vi tidligere har kunnet antage.

Udviklingen gennem de sidste 40 Aar kan kortelig karakteriseres derved, at Gennemsnitsudbyttet eller Gennemsnitsmælkeydelsen af samtlige Landets Køer under et er mere end fordoblet i det paagældende Tidsrum. Ad beregningsmæssig Vej kommer vi til det Resultat, at det gennemsnitlige Mælkeudbytte omkring Midten af Syvtierne — vi havde den Gang hverken Andelsmejerier eller Kontrolforeninger — var ca.

1300 kg pr. Ko. For Aaret 1914 var Middeludbyttet i Henhold til Mejeridriftsstatistiken 2644 kg leveret til Mejeriet. Lad nu dette maaske være vel højt, saaledes at forstaa, at det opgivne Antal Køer til Mejeriet snarest er for lavt, saa kommer hertil Hjemmeforbruget af sød Mælk i Husholdningen, til Kalve og Grise, og vi naar da op over det dobbelte, som nævnt.

For de Kvægbesætninger her i Landet, hvis Ydelse og Foderforbrug er oplyst gennem Kontrolforeningsvirksomheden, ligger Gennemsnitsydelsen fra 400—900 kg højere; for Fyn og Sjælland saaledes ved 3500 og 3300, for Jylland og Lolland Falster omkring 3000 kg pr. Ko — og med en Fedtprocent fra 3,50 til 3,57, men med meget stor Forskel i Ydelsen mellem de enkelte Foreninger indenfor de enkelte Provinser.

Kommer vi til de enkelte Besætninger er Forskellen selvfølgelig endnu større, og Udbyttet af Mælk og Smør kan her være som 1—4. I de bedst ydende Besætninger er man indenfor den røde danske Malkerace paa Sjælland i Henhold til Oplysninger givne ved det sjællandske Landbodelegeretmøde i Efteraaret 1915 — naaet til for Besætninger af Størrelse 12 Køer — en Ydelse af henholdsvis 5600 og 5900 kg Mælk med en Fedtprocent af 3,80 og 3,78 og 240 og 249 kg Smør pr. Ko aarlig i de to sidste Aar. Den sidst afholdte Konkurrence mellem hele Kvæghold paa Fyn, 1913—15, omfattende 10 Besætninger med fra 10—32 Køer, viser et Gennemsnitsudbytte i 2 Aar af disse Besætninger af 4241 kg Mælk, 3,85 % Fedt og 183 kg Smør. 36 Besætninger i de sjællandske Kontrolforeninger med 622 Køer har haft 4469 kg Mælk, 3,85 % Fedt og 192 kg Smør. Adskillige Besætninger baade paa Øerne og i Jylland møder nu med over 4 % Fedt i Gennemsnit, enkelte Besætninger og en hel Række Køer med over 200 kg Smør og enkelte Køer paa Sjælland med over 7000 kg Mælk.

For de bedste Avlsbesætninger af jysk Race er den aarlige Ydelse naaet stærkt op mod 4000 kg Mælk, og

for ganske enkelte Besætninger over 4000, og Smørudbyttet 170—180 kg — enkelte Besætninger over 200 kg Smør, en Præstation, der vel ikke kommer op paa Højde med, hvad der er naaet indenfor det røde danske Malkekvæg, men som iøvrigt er et Udtryk for en stor og fortrinlig Ydelse og for Racens Velegnethed som Malkedyr. For de Besætningers Vedkommende, der i Jylland er under Foreningen af jyske Landboforeningers Tilsyn, hævder Jyderne sig overfor de røde Besætninger.

Alle Køer

Race	Antal Køer	kg Mælk	% Fedt	kg Smør
Jysk	626	3452	3,79	146
Rødt	598	3597	3,61	145

Normale Køer

Jysk	352	3791	3,82	162
Rødt	355	3863	3,65	157

Medens det saaledes er en Kendsgerning, at vore hjemlige Malkekvægsracer, særlig gennem de sidste 25 Aars Avlsarbejde og hele Brug, er undergaaet en Udvikling, der betegner en endog meget betydelig Stigning i den kvalitative og kvantitative Mælkeydelse, da ligger det nær at spørge, om denne Udvikling af Evnen til at give megen og fed Mælk, opnaaet dels gennem en stærkere og jævnere Ernæring, dels gennem et planmæssigt, paa delvis reel Viden grundlagt Udvalg af Avlsdyr, særlig af Tyre, ikke i uheldig Retning har paavirket vort Malkekvægs Størrelse, Velbyggethed og Trivelighed saaledes, at her er tabt forholdsvis i samme Forhold, som der er vundet i Ydelse.

Besvarelsen af dette Spørgsmaal lader sig her ikke udtrykke gennem Angivelse af Gennemsnitsvægten for et saa stort Antal Kreaturer, som her vilde være fornødent til derigennem at godtgøre Udviklingen i sin store Almindelighed. Her maa Skønnet træde supplerende til

sammen med de Vægt- og Maalangivelser, der staar til Raadighed. Og naar jeg da her skulde angive mit personlige Skøn over hele dette Forhold, et Skøn indvundet gennem personlige Iagttagelser og Erfaringer fra min 26-aarige Konsulentvirksomhed og støttet til Vidnesbyrd fra Kolleger og andre, der har haft baade Evne og Lejlighed til at følge den foregaaende Udvikling, da vil dette mit Skøn som Helhed være dette, at vort Malkekvægs Størrelse, Velbyggethed og Trivelighed ikke blot er bibeholdt under den foregaaende Udvikling, men øget. Dette gælder ikke mindst for det røde danske Malkekvægs Vedkommende baade i Almindelighed og saaledes som dette afspejler sig i de Besætninger, særlig paa Fyn og Sjælland, der nu repræsenterer Eliten af denne Race. Her er samtidig med en stærk Højnelse af Mælkeproduktionen og af Mælkens Fedtindhold udviklet en kraftigere, en vægtigere, en mere velbygget og en triveligere Type af Malkekvæg, end vi kendte for en Menneskealder siden. Ikke mindst er Fremgangen i Størrelse og Velbyggethed kendelig i Statsskuetyrene paa Sjælland, men ogsaa paa Fyn. Og samtidig er Ensartetheden i det røde danske Malkekvæg fremtrædende.

Og det samme er Tilfældet indenfor den jyske Malkerace, særlig for Øst- og Midtjyllands Vedkommende. At samtidig en meget stor Del af Nordvest- og Vestjyllands tiltalende, kraftige og trivelige jyske Kvæg er forsvundet, er i meget væsentlig Grad en Følge af den gennem Tiden iværksatte Krydsning med Korthornstyre og har som saadan intet med selve den omtalte Udvikling af det jyske Malkekvæg at gøre.

Naar vi saaledes er naaet til den Erfaring herhjemme, at det lader sig gøre at højne vort Malkekvægs Ydelse, samtidig med at dets Størrelse og Velbyggethed, Trivelighed og Sundhed ikke blot bevares, men endogsaa øges, ja da er dette jo kun en Bekræftels af det, hvorom vi for længst har set Kendsgerningerne tale uden for

vort Lands Grænser og som manifesterer sig i Tilstedeværelsen af højt udviklede, stærkt mælkeydende Kvægracer, hvor samtidig Størrelse og Bygningsform — om end selvfølgelig præget af sin særlige Brug — i fuldt Maal er tilfredsstillende. Og som saadan kan vi eksempelvis nævne det hollandske Kvæg.

Men naar vi her nævner netop dette Kvæg, da føres vi umiddelbart til Omtalen af Betingelserne for denne Forening af høj Ydelse og stor og god Legemsbygning, og det er Ernæringsforholdene, Opdrætningen og Køernes senere hele Underhold og Brug. Thi selvfølgelig opretholdes dette: i det lange Løb at forene den høje Mælkeydelse med et kraftigt, velbygget Ydre — Eksteriør — kun gennem en kraftig, god og sund Opdrætningsmaade og en kraftig, ligelig Ernæring. — At forene et kyndigt Udvalg af Avlsdyr med en formaalstjenlig Opdrætningsmaade og senere hele Behandling, Brug og Udnyttelse af vore Køer gennem en rationel Fodring, Røgt og Pleje — herunder fortrinlig udført Malkning — er det, der skal til for at vore Bestræbelser skal lykkes.

Og kan vi end, som nu paavist, paapege de store Fremskridt, der er sket, paavise den betydelige Stigning i Ydelsen af Kvæget i Danmark i Almindelighed og vise hen til en mindre Del af vore Besætninger, der har naaet en høj Udvikling saavel vedrørende Ydelse som Eksteriør og derigennem konstateret Racernes Udviklingsmuligheder, saa maa vi dog fremdeles erkende, at vi i det Hele og Store har overordentlig meget at gøre bedre, at vi endnu befinder os paa Begynderstadiet — Racernes Forædling er en langsom Historie — og at vi baade overfor Avlens rationelle Ledelse og en hensigtssvarende økonomiske Udnyttelse af det foreliggende Materiale endnu har saare meget at lære.

Men de gjorte Erfaringer og den gennemlevede Udvikling synes mig i sin Helhed lovende for det fremtidige Arbejde. Det gælder derfor om i stor Ud-

strækning og paa intensiv Maade at udnytte alle de Midler, som Erfaringen har vist os kan føre fremad mod det stillede Maal. Alt andet lige vil Kvægavlens Fremtidsudsigter være bestemte af, hvorledes at denne Udnyttelse iværksættes og gennemføres.

Hvad selve Kvægavlens Fremgangslinie angaar, da ligger denne jo først og fremmest — ligesom hele den daglige Ledelse og Udnyttelse af Kvægholdet — i den enkelte Opdrætters Haand — og ikke hos de saakaldte »ledende Mænd«. Det er derfor ogsaa den enkelte Opdrætter eller Kvægbruger, der bærer Ansvaret for om der sker noget og for hvad der sker.

Men ud over dette grundbestemmende Arbejde af Enkeltmand iværksættes der jo indenfor større eller mindre Kredse et Samarbejde, der atter knytter sig til Organisationer eller Institutioner af provinsielt Omfang, og gennem dette Samarbejde, der saaledes tages op ud over Landet, søges løst forskellige Opgaver, som den enkelte Landmand alene vanskeligt eller slet ikke magter. — Samarbejdet vedrørende de forskellige Hjælpemidlers bedst mulige Udnyttelse giver sig saaledes Udslag i vore Avls- og Kontrolforeninger — og i vore Dyrskuer.

Det kan derfor med Føje hævdes, at Kvægavlens Stilling og dens Fremtidsudsigter — her ganske bortset fra Forhold, som vi ikke er Herrer over, saaledes Konjunkturerne — til en vis Grad vil være bestemt af, hvorledes og i hvilken Udstrækning de for Haanden værende Hjælpemidler til Avlens Fremme udnyttes gennem de paagældende Organisationer, gennem den større eller mindre Brug, der gøres af saadanne Organisationer. Af det Liv, den Energi og Forstaaelse, hvormed der arbejdes indenfor de enkelte Sammenslutninger og Foreninger, vil man indenfor Kvægavlen faa en Afspejling af Fremskridtets Art og Tempo.

Hvad Brugen af de paagældende Midler angaar, da

er denne endnu — efter saa mange Aars Forløb — langt ringere end ønskeligt og tiltrængt.

Det meget store Flertal af danske Kvægbrugere staar uden for Rammerne af disse Organisationer, uden aktiv Deltagelse i det i disse foregaaende Arbejde, men de er jo alligevel indirekte paavirkede af det, idet Resultaterne af dette Arbejde ogsaa, om end paa anden eller tredje Haand, komme dem tilgode.

Jeg undervurderer ikke eller glemmer her paa ingen Maade det dygtige Avlsarbejde, der vel nok i stigende Grad udøves af de Opdrættere, der af bestemte, bevidste Grunde holder sig — og kan med fuld Føje og Fordel holde sig udenfor Avlsforeningerne, idet de selv holder gode Stamtyre, men det er en Kendsgerning, at det store Flertal ikke endnu er vaagnet til Bevidstheden om, at deres mer eller mindre passive Stilling er en Hindring for Fremskridt, som de kunde blive delagtig i, og at de gennem denne Passivitet forsømmer at udnytte den Chance Tiden giver og derigennem forhaler Udviklingen baade for dem selv og for andre.

Vedrørende Udbredelsen af Kvægavlsforeninger her i Landet er Stillingen denne, at der i Henhold til indgivne Ansøgninger om Statstilskud for Finansaaret 1915—16 fandtes ialt 874 Foreninger, hvoraf 545 i Jylland, 155 paa Sjælland og Møen, 110 paa Fyn, 35 paa Lolland-Falster og 29 paa Bornholm. Det er kun en i hvert andet Sogn. Regner vi gennemsnitlig 100 Køer pr. Forening eller pr. Tyr, det er kun en lille Brøkdel af Foreningerne, der har to Tyre, naar vi højst til 100.000 Køer, altsaa ikke en Gang 10 % af den samlede Kobestand, der betjenes af Kvægavlsforeningstyre.

Vi har været betydelig højere tidligere! I 1908 saaledes 1296 Kvægavlsforeninger. Siden er det gaaet gradvis tilbage med Antallet af mange forskellige Grunde, hvoraf kan nævnes manglende Sammenhold, for ringe Forstaaelse af Opgaven og derfor for tarvelige Tyre, forskellige Uheld, betydelig Nedsættelse af Statstilskuddet.

Men i de senere Aar synes Bevægelsen atter at være fremadgaaende, og det kan i hvert Tilfælde vist siges med Føje, at de enkelte Foreningers Forstaaelse af Opgavens Formaal og Betingelserne for Formaalets gode Løsning gennem Anskaffelse og Brug af de bedst mulige Avlsdyr er i god Vækst, et Moment af overordentlig Betydning for Fremtidens Arbejde og dettes Udslag. Efterspørgselen efter virkelig, gode Avlsdyr fra anerkendte Besætninger er snarest større end Tilbudet.

For Kontrolforeningernes Vedkommende er Interessen nok saa stor, som for Kvægavlsforeningerne, og vi har her en noget jævnere og mere stadig Vækst. For Finansaaret 1915—16 er der indgivet Ansøgning om Statstilskud fra 664 Kontrolforeninger, hvoraf fra Jylland 298, Sjælland med Møen 158, Fyn med Langeland 142, Lolland-Falster 47 og Bornholm 19, med ialt ca. 240.000 Køer eller knapt 19 % af den samlede Kobestand; Procenten er dog ret forskellig i de forskellige Provinser, lavest i Jylland med 15,3 % — højest paa Fyn med 31 %. —

Det vil heraf ses, at ogsaa for Kontrolforeningernes Vedkommende er der et meget stort uopdyrket Felt og at det brede er tilbage. De anførte Talstørrelser viser ogsaa, at Tallet paa krontrollerede Køer overstiger langt Tallet paa de Køer, der betjenes af Kvægavlsforeningstyre. Dette kan i og for sig ikke overraske, da mange Opdrættere eller Kvægholdere, der er Medlemmer af Kontrolforeninger — og blandt saadanne mange, der har store Kvæghold — selv holder Tyre og derfor ikke er Kvægavlsforeningsmedlemmer.

Forskellen er dog langt større, end hvad der kan være begrundet i dette Forhold, og dette viser da hen til, at der paa langt nær ikke er det Sammenspil mellem den Virksomhed, der finder Sted i Kontrolforeningerne og saa selve Avlsarbejdet, som er Forudsætningen for, at den gennem Kontrolforeningsvirksomheden fremskaffede Viden om Avlsdyrenes formentlige

Egenskaber og særlig deres formodede Nedarvningsevne i Henhold til Ophavets Ydelse, kommer til sin fulde Anvendelse og derigennem bliver effektiv i Avlsøjemed.

Hvor værdifuld end Kontrolforeningsvirksomheden er for den enkelte i Retning af at give denne fortrinlig Vejledning i det foreliggende Materiales bedst mulige øjeblikkelige Udnyttelse, saa bør det fastholdes, at dette Resultat, hvor udmærket det end er, kun angaar en Side af Sagen, og det en for Avlens Vedkommende endog ret uvæsentlig Side, som vi ingenlunde kan nøjes med, men at det her i første Linie kommer an paa at lægge Forholdene saaledes til Rette, at Kontrolforeningstallene med Oplysninger om Ydelsens Størrelse og særlig dennes Kvalitet, bliver en Hovedfaktor ved Udvalget og Benyttelsen af de Dyr, der skal bære Avlen, særlig for Tyrenes Vedkommende. Foruden en Udvidelse af selve Kontrolforeningsvirksomheden, for hvilken der i høj Grad er Brug, er Sammenspillet mellem denne og selve Avlens Ledelse — Udvalget — derfor af den allerstørste Vigtighed. Hvad der kan naas gennem Kontrolforeningernes Virksomhed i Retning af Vejledning over for Valg af Avlsdyr, hvilke kan overføre til deres Afkom Anlæg til de Egenskaber, der bliver hovedbestemmende over for et økonomisk og rentabelt Kvægbrug, altsaa her Evnen til at kunne give fed og megen Mælk for det givne Foder, derom foreligger der Vidnesbyrd fra snart alle Egne af Landet.

Vi kan ikke noksom fremhæve den Betydning for Fremgangen i den almindelige Kvægavl som det har, at vi her i Landet, særlig blandt de mindre Kvæghold, har en Række Besætninger, der, som Følge af den paagældende Opdrætters Dygtighed i Avlsledelsen og hele Brugen af sin Besætning, er bragt op til en højere Standard i Retning af værdifuld Ydelse og Avlssoliditet end det store Flertal. Om Virkningen af Spredningen

af Avlsdyr — Tyre — fra saadanne Besætninger, der er Brændpunkter for Avlen, hersker der kun en Mening, nemlig denne, at der herigennem er tilført Kvægavlen betydningsfulde Fremskridt, selv om ikke alt Avlsmaterialet fra de paagældende Kvæghold har virket efter Formodning eller Forventning.

Ogsaa paa dette Omraade staar vi hvad Sikkerhed angaar kun paa Begyndelsesstadet, men der er opnaaet værdifulde Resultater og Holdepunkter, der er vel egnede som Udgangspunkter for et fortsat Udviklingsarbejde ad de indslaaede Baner. Det gælder da om, at de alt indvundne Erfaringer systematisk søges udnyttede, og at vi gennem Avlsarbejdet i Fremtiden søger at trænge dybere ind i Kendskabet til de Faktorer, der er de væsensbestemmende for Ydelsens Kvalitet, for at vi, i saa høj Grad, som Hensynet til saadanne Egenskaber, der er Kilden til Livs- og Vækstenergien og dermed til Produktionsformaaendet i det hele, tillader, kan i vort Udvalg tage Hensyn til disse særlige Forhold og Faktorer, saaledes særlig her Evnen til at give fed Mælk. Her skal Afkomsundersøgelserne være det Arbejde, der kan føre os ad de rette Veje.

At Kendskabet til de Mendelske Spaltningslove, saaledes som disse har aabenbaret sig i Planteverdenen, kan blive os til værdifuld Støtte i Kvægavlsarbejdet, derom kan vi vel nære berettigede Forhaabninger, skønt Forholdene for Dyrenes Vedkommende jo er meget mere komplicerede end for de paagældende Planters. Men adskillige af de Forteelser vedrørende de iagttagne Nedarvningsforhold, for Eksempel vedrørende Mælkefedmen, der hidtil har syntes ret uforstaaelige, vil uden Tvivl delvis kunne finde sin Forklaring ud fra disse Love, der saaledes kan bidrage til at fremme et mere rationelt Udvalgsarbejde end hidtil. De gennem den nyere Arvelighedsforskning frembragte Resultater har derfor Krav paa vor fulde Opmærksomhed.

Ved Dyrskuerne spiller Ydelsen nu en stor

Rolle i Bedømmelsen; Husdyrlovens Krav er udmærkede og formaalstjenlige. Dyrskuernes Betydning i Avlsøjemed har ingen Sinde været større end netop nu.

Jeg gentager, at den sidste Menneskealder har bragt os let paaviselige, haandgribelige Fremskridt, som vi kun kan glædes over, men jeg gentager ogsaa, at det opnaaede Standpunkt i sin Helhed er langt fra tilfredsstillende, at det Gennemsnitsudbytte, hvortil vore Malkekøer er bragt op, ikke er hverken stort eller godt nok til, at Omsætningsarbejdet med det hjemmeavlede Grovfoder kan — med de Driftsudgifter vi nu har — give en Betaling for dette, der sikrer os et tilstrækkeligt stort Driftsudbytte pr. Hektar. Derfor maa vi videre frem! Vi har altfor mange Undermaalere! Vi maa gennem en rationel ledet Avl frem til Malkekøer, der giver os en værdifuldere Ydelse for det samme Foder, en højere Mælkemængde og en fedtrigere Mælk, altsaa et større Smørudbytte. Og vi maa ind paa at bruge vore Køers Omsætningsevne mere jævnt, Sommer og Vinter, og i mange Tilfælde stærkere, ligesom selve Fodringens Økonomi bør skænkes langt større Opmærksomhed og Forsøgsresultaterne tilegnes i meget større Omfang.

Udsigterne for Opnaaelsen af dette synes mig gunstige. Der er nu meget mere at bygge paa end for en Menneskealder siden. Til Raadighed staar en betydelig forbedret Kvægbestand samt en Række Hjælpemidler, til hvis overkommelige og gode Udnyttelse de praktiske Rammer er dannede. Og ihukommende afdøde *Harald Branths* Ord til Eleven: »at man kan, hvad man vil« og Elevens Svar: »men Slid skal der til«, kan det sikkert med Føje siges, at der er gode Betingelser for betydningsfulde Fremskridt i de kommende Tider, alt under Forudsætning af, at ingen ydre Forhold tvinger Udviklingen ind i andre Baner.

Vi føres her ved Omtalen af denne Forudsætning umiddelbart ind paa Betragtningen af vor Kvægavl og vort Kvægbrug, saaledes som Stilligen her har formet sig under Verdenskrigen og dennes Virkninger, og paa Betragtninger over, hvorledes Stillingen vil blive, naar Krigen en Gang faar Ende, altsaa over Fremtidsudsigterne.

Den ved Krigsbegivenhederne skabte Situation lader sig i sine Virkninger indtil Dato i alt væsentlig konstatere. Man kan vel saaledes i sin Helhed sige, at trods den, som Følge af Krigen, meget betydelige Fordyrelse af de Produktionsmidler, der i Form af indkøbte Foderstoffer anvendes ved Siden af det hjemmeavlede Grovfoder til Mælke- og Kødproduktionen, og trods en Fordyrelse af Produktionsprisen for det hjemmeavlede Grovfoder gennem en betydelig Stigning af Prisen paa Kunstgødning og dyrere Driftsudgifter i det hele, har de stærkt stigende Priser paa Smør — og navnlig paa Kvæg og Kød — betinget en noget fordelagtigere Produktion og altsaa tilvejebragt en noget højere Udnyttelsespris for det hjemmeavlede Grovfoder.

Denne fordelagtige Produktion og Situation for Kvæghold indtraf dog først langt hen i det første Krigsaar, idet der først omkring 1. Marts indtraadte et rimeligere Prisforhold mellem Produktionsmidler (Foderstoffer) og Produkter (Smør og Kød). Ved dette Tidspunkt kom der nemlig en Nedgang i Korn- og Foderstofpriserne, mens der viste sig en stadig Opgang i Priserne paa Smør og Kød, der for Smørrets Vedkommende dog kun varede til omkring ved 1. November 1915. I Oktober naaede Smørprisen en næsten fabelagtig Højde. »Afregningstallet« for en enkelt Uge var 205 Øre pr. $^1/_2$ kg og for Oktober blev Gennemsnittet 177$^1/_2$. Herefter fulgte en Nedgang i Smørprisen, samtidig med en Opgang i Prisen paa Foderstoffer saaledes, at ved Aarets Slutning var Betingelserne for gennem selve Smørpro-

duktionen at faa det hjemmeavlede Foder udbragt i en god Pris næppe gunstigere end før Krigen.

Gaaende ud fra det gennsmsnitlige Mælke- og Smørudbytte i de jyske Kontrolforeninger i $19^{13}/_{14}$, der var 3179 kg Mælk, 3,49 % Fedt og 122 kg Smør og et Foderforbrug af 2334 Foderenheder pr. Ko med et indbyrdes Forhold mellem Kraftfoder og Grovfoder som 22 til 78 bliver Betalingen for en hjemmeavlet Grovfoderenhed efter at Udgifterne til Kraftfoder er fradraget Indtægten for Smørret, alt i Henhold til de officielle Noteringer i de paagældende Perioder, følgende:

For Perioden 1. Januar—31. Juli 1914 (før Krigen) 10,00 Øre pr. Grovfoderenhed.

— — 1. August 1914—31. Marts 1915 (Krigsaarets 8 første Maaneder) 10,40 Øre pr. Grovfoderenhed.

— — 1. August 1914—31. Juli 1915 (første Krigsaar) 10,70 Øre pr. Grovfoderenhed.

Disse Tal er jo faktisk meget lidt forskellige. Ser vi derimod paa Kalenderaaret 1915, da opnaas en Betaling af 12,20 Øre, idet her kommer de særlig gunstige Maaneder August, September og Oktober til at virke med. I ovenstaaende Sammenligning er kun taget Hensyn til selve Smørpengene og ikke til Værdien af den skummede Mælk. Dens Værdi er forøget, men denne Forøgelse er ret forskellig og derfor her udeladt.

Trods en kortvarig Nedgang i Kødpriserne henimod Aarets Slutning — begrundet i en Monopolisering af Kvæghandelen — stillede Forholdene for Kødproduktionen sig betydeligt gunstigere. Det maa dog ved Bedømmelsen af hele Situationen erindres, at for alle de Landbrug, hvor de daarlige Høstaar i 1914 — og tildels 1915 — medførte et forholdsvis stort Forbrug af Kraftfoder, fordi Beholdningerne af det hjemmeavlede Grovfoder var smaa — og deres Tal var betydeligt, navnlig i Jylland — har de dyre Produktionsmidler i Form af Kraftfoder i meget følelig Grad forringet det økonomiske Udbytte, og det er ret tvivlsomt, at man

under saadanne Omstændigheder, trods de gode Priser paa Kød og Smør, kan siges at have haft bedre Udbytte end under mere normale Forhold; i adskillige Tilfælde snarest ringere.

Siden Krigens Udbrud 1. August 1914 er der foregaaet en stærk forøget Udførsel af levende Kvæg og tildes af Kød. De af Situationen skabte usikre Afsætningsforhold og Udsigter i Forbindelse med en meget lille Høst foraarsagede en større eller mindre Reduktion af Kvægbestanden, og de senere indtrædende høje Kvægpriser bevirkede yderligere et forøget Salg, ikke mindst af Køer.

Og der hævede sig Røster for Udførselsforbud for unge Dyr, og senere for drægtige Køer, men ikke for slagtet Kød. Særlig Slagterne blev bekymrede paa baade Konsumenternes og Producenternes Vegne.

Den i Maj Maaned 1915 afholdte ekstraordinære Kreaturtælling viste jo imidlertid paa ingen Maade nogen foruroligende Nedgang i Kvægantallet, det viste sig tværtimod, at denne var meget mindre end antaget.

Den samlede Nedgang fra 15. Juli 1914 til 15. Maj 1915 var 46.000 Stkr. eller 1,9 % (Øerne 3,7 og Jylland kun 0,6). Tilbagegangen faldt paa samtlige Amter med Undtagelse af Ribe, Ringkøbing og Hjørring Amter, hvor der var en Forøgelse af henholdsvis 2,1, 0,5 og 0,5 %.

For Malkekøerne var Tilbagegangen 28.000 Stkr. eller 2,2 %, og Nedgangen faldt særlig paa de ældre Køer med en relativ Forøgelse af Køer under 6 Aar. For Kalve og Kvier over 1 Aar, som ikke har kælvet, var under et Nedgangen kun 1 %; Kalvene alene viser Fremgang, men for disses Vedkommende giver Tællingen ikke det rette Billede, da denne er afholdt 15. Maj og ikke 15. Juli, og der fødes forholdsvis faa Kalve i de to paagældende Maaneder, mens Slagtninger vilde bringe Antallet ret betydeligt ned. — For Tyre var der en

Tilbagegang af 10,8 %, der særlig falder paa Tyre 2—5 Aar og fornemlig paa Tyre 3—5 Aar, mens Tyre over 5 Aar er vokset i Antal. De rigtig gode, ældre Tyre er blevet bevaret for Avlen. For Stude over 1 Aar har Tilvæksten været 3,6 %.

Siden Tællingen fandt Sted har Afsætningen af baade Køer, Tyre og Ungkvæg været livlig. At Bortsalget er sket i nogen foruroligende Grad, har jeg imidlertid ingenlunde som Helhed Indtrykket af. Man ser ikke mange tomme Baase i Kostaldene, hvorimod Baasene i mange Stalde er blevet »for lange«, hvilket er et Udtryk for et større Antal yngre Individer end tidligere, idet alt er blevet lagt til.

Jeg mener saaledes ikke, at der for 1915 i Almindelighed er Grund til af avlsmæssige Hensyn at beklage den skete Reduktion. Hvor Nødvendigheden har paabudt stærk Reduktion, har de gode Priser været en stor Fordel, og hvor denne Nødvendighed ikke har været tilstede vil Reduktionen, forudsat at der er solgt bort af de mindst produktive og ældre Køer og af det mindst trivelige Ungkvæg, næppe kunde foranledige nogen Beklagelse, tværtimod.

Man har herhjemme til meget fordelagtige Priser afhændet den »Dødvægt«, som man i alt for mange Tilfælde har kørt med, og man staar forhaabentlig tilbage med en relativ bedre, mere produktiv og kanske sundere Besætning. Jeg er nærmest af den Opfattelse, at i ikke faa Landbrug har Kvægbesætningerne, navnlig Koantallet, været større end Hensynet til en forsvarlig og økonomisk Ernæring har gjort ønskelig, saaledes at man i det hjemmeavlede Grovfoder ikke har haft det Hovedgrundlag for Kvægets Ernæring, der betinger den fordelagtigste Udnyttelse eller Omsætning af dette Grovfoder, idet man har skullet anvende alt for meget Kraftfoder, og dette er maaske atter gaaet ud over Sommerernæringen. Hvad dette har at betyde under Forhold, som de nu oplevede med

de meget høje Priser paa Kraftfoder, derom kan adskillige tale med af Erfaring.

At Mund- og Klovesygens Hærgning har hæmmet forskellige Bestræbelser til Fremme af Kvægavlen, saaledes Dyrskuevirksomhen, er en Kendsgerning, lige som der er gaaet en Del godt Avlsmateriale til Grunde som Følge af denne Sygdom, særlig paa Øerne, hvor Sygdommen har haft størst Udbredelse.

Set fra et Avlsstandpunkt har de høje Produktpriser næppe haft nogen stimulerende Indflydelse paa det store Flertal af Opdrættere i Retning af at søge en kraftigere og videre Udnyttelse af de forhaandenværende Hjælpemidler til et forbedret og mere underbygget Udvalg af Avlsdyr gennem Deltagelse i Kvægavls- og Kontrolforeningsarbejdet. Snarest har Situationen vel virket i modsat Retning, idet Forretningen har været god som Helhed; hvorfor saa anstrenge sig saa meget? Prisen paa Avlsdyr — Tyre — er dog steget ret betydeligt i det sidste Aar, om end ikke i Forhold til Priserne paa Brugsdyr, saa Tiderne er gunstige netop nu til virkelig Forbedring af Udvalget. Og Efterspørgselen efter virkelig gode Avlsdyr er da ogsaa voksende indenfor den Kreds, der vil noget alvorligt i saa Henseende.

Hvilke er nu Udsigterne for Fremtiden med Hensyn til Kvægavlens Betydning og Kvægbrugets hele Rolle i Landhusholdningen? Her kan vi kun skønne eller formode! Men efter alle Solemærker at dømme vil den Prisnedgang, der vil indtræde kortere eller længere Tid efter Krigens Afslutning, i mindre Grad føles paa Fedevareproduktionens Omraade end paa Kødproduktionens Omraade, af mange forskellige Grunde, som jeg ikke her kan komme ind paa. Og det er saaledes en given Ting, at et stort, men fremfor alt et produktionsdygtigt Kvæghold efter

Krigen fremdeles vil være af afgørende Betydning for Landbrugets Omsætning og hele Økonomi. Dette er der al Grund til stærkt at betone.

Der er fra ansete Nationaløkonomers Side fremsat den Formodning, at efter Krigen maa der, paa Grundlag af de Forhold, som Krigen har medført og de deraf følgende Ændringer i Ernæringsforholdene hos vore fremtidige Kunder, regnes med en noget anden Fordeling end tidligere, og saaledes at der vil blive en relativ mindre Efterspørgsel efter vort hidtidige fornemste Udførselsprodukt: Smørret, der jo vilde være ensbetydende med lavere Priser, mens der vil bllve en relativ større Efterspørgsel efter Kød, der saaledes vilde betinge forholdsvis bedre eller højere Priser.

Prof. *L. Birch* gav denne Anskuelse Udtryk i sit Foredrag ved De samvirkende sjællandske Landboforeningers Delegeretmøde i November 1915 derved, at han udtalte, at »den ædle danske Stud atter vilde komme til Ære og Værdighed«. Kontorchef *J. Warming* hævdede i alt væsentlig samme Opfattelse ved det fynske Delegeretmøde.

Jeg tør ingenlunde paastaa, at de fremsatte Formodninger ikke vil vise sig at komme til at slaa til. Det er muligt! Men det tør dog paa den anden Side anses for højst sandsynligt, at trods den midlertidige Afvænning fra Smør, og den midlertidige Tilvænning til Margarinen, vil Smagen for det gode danske Smør ikke fornægte sig, men stadig gøre sig gældende, hvor ikke en Prisforskel, som den nærværende, gør det umuligt. Og denne Prisforskel bliver jo næppe staaende. Det være sig nu, som det vil! Her staar Fremtiden hen i det uvisse, som paa saa mange andre Omraader.

Et synes mig imidlertid klart, og det er dette, at det for Tiden vilde være ganske malplaceret at raabe

»Vagt i Gevær« for en Strømkæntring i hele vor Driftsmaade, saavel vedrørende vor Kvægavls Ledelse og vort Kvægbrugs hele Stilling, som vedrørende Markbruget.

Principielle Ændringer i Avlsledelsen for Øjeblikket mener jeg ikke Forholdene og Fremtidsudsigterne giver tilstrækkelig Anledning til at indlade sig paa. Vor Kvægavl bør i den alt overvejende Del af Landet foreløbig fremdeles ledes med Smørproduktionen som Hovedformaal, men det bør, samtidig med at vi søger at fremme Avlen af Kvæg med høj og værdifuld Mælkeydelse, være os meget magtpaaliggende at lægge stærkt til, at fremme Triveligheden og en god Legemsbygning hos Opdræt og Køer.

Dette vil formentlig være den solide Fremskridtets Vej, og det er den, som vi har befaret i en Aarrække med Hensyn til Udviklingen af vore to hjemlige Kvægracer (for Korthornet er Mælkeydelsen blevet en stigende Faktor), og hvor vi gennem et forstaaende og energisk Arbejde er naaet et godt Stykke frem. Men de nærværende Forhold og Udsigter bør blive os en kraftig Spore til at Kravet til et godt Opdræt, til dettes gode Underhold, til en fuldere Udnyttelse af det unge Dyrs Vækstenergi kan ske bedre Fyldest end hidtil, saa at vi mindsker det endnu alt for store Antal Kreaturer, der hverken er Fugl eller Fisk.

Følgende denne Retningslinie vil der da under Hensyn til lokale Ernæringsforhold og Udnyttelsesforhold i det Hele, samt til Konjunkturerne, til enhver Tid kunne ændres i Kvægholdets indre Sammensætning. Vil de høje Konjunkturer for Kød holde sig nogenlunde, vil Korthornskvæget paa den jyske Halvø sandsynligvis vinde Terræn.

Faareavlens Betydning indenfor dansk Husdyrbrug bliver stadig mindre og mindre. Den helt fra

Sekstierne stedfindende Tilbagegang i Faareholdets Størrelse her i Landet — en Undtagelse danner dog Perioden 1888—93 — har ogsaa — og i forstærket Grad — gjort sig gældende i Femaaret 1909—14, hvor det samlede Antal Faar og Lam er gaaet ned fra 727.000 Stkr. til 515.000 eller med 29,2 % mod 17,1 % i Aarene 1903—09. Denne Tilbagegang har fundet Sted i alle Egne af Landet; størst er den paa Sjælland med 40,1 %, mindst i det nordlige Jylland, hvor den dog er 25 %.

Faareholdets aftagende Rolle i Forhold til Kvæghold e t s Vækst gennem Tiderne belyses skarpt i følgende Talstørrelser:

Pr. 100 Kvæghøveder	var	der	i	1838	her	i Landet	193	Stkr. Faar og Lam.
—	—	—		1866	—	—	157	— —
—	—	—		1888	—	—	84	— —
—	—	—		1898	—	—	62	— —
—	—	—		1915	—	—	22	— —

Faareholdets betydelig større Rolle i Jylland end paa Øerne jævnført med Kvægholdet viser sig deri, at i 1915 havde Jylland 30 Stkr. Faar og Lam pr. 100 Kvæghøveder, Øerne kun 10; i 1898 var det henholdsvis 83 og 33. Indenfor de enkelte Amter er Forholdet dette, at i Jylland har Thisted Amt 42 Stkr. Faar og Lam pr. 100 Kvæghøveder, Ringkøbing 39 og Viborg 36, men Aarhus og Vejle Amter har kun henholdsvis 12 og 14 Stkr. Af Øernes Amter staar Svendborg højest med 17 Stkr. — altsaa flere end Aarhus og Vejle — og Sorø lavest med kun 4,7 Stkr. pr. 100 Kvæghøveder.

Ved den ekstraordinære Kreaturtælling i 1915 var Antallet af Faar og Lam steget fra 1914 (mens der for alle de andre Husdyr var nogen Tilbagegang), nemlig fra 515,000 til 533,300 eller 3,5 %, hvilken Stigning fandtes ret gennemgaaende med Undtagelse af Københavns Amt, Bornholm, Maribo, Odense og Hjørring Amter, hvor der var Nedgang, særlig for Københavns Amts Vedkommende. En nærmere Undersøgelse af dette Forhold viser dog, at denne Stigning næppe betyder en

virkelig Forøgelse af Faareholdet, idet Forøgelsen udelukkende falder paa Lammene, medens baade Moderfaar over 1 Aar, Væddere og Beder og Faar til Fedning er reducerede i Antal, for Jyllands Vedkommende stærkest for Beder og Faar til Fedning, for Øerne størst for Moderfaar. Naar Lammene viser en ret betydelig Tilvækst — fra 242,000 til 275,207 eller en Stigning af 13,7 %, da kan dette Forhold formentlig finde sin Forklaring deri, at Tællingen i 1915 foregik 2 Maaneder tidligere end Tællingen Aaret forud, og der saaledes paa dette Tidspunkt fandtes en stor Del Lam, der vilde blive slagtede i Løbet af de to følgende Maaneder.

At Faarets stadigt aftagende Rolle i Landbrugets Tjeneste i og for sig skulde skyldes Faarets ringere Evne — sammenlignet med Kvæg — til paa fordelagtig Maade at kunne omdanne de paagældende Planteavlsprodukter til forædlede, dyriske Produkter, kan vel næppe antages.

Faareavlens Tilbagegang her hjemme maa sikkert for en ikke ringe Del tilskrives den stærkt aftagende Brug af hjemmegjorte Klæder, der atter hænger sammen med en Forandring i Levesættet og i Folkeholdets hele Karakter, dels tilskrives en stærkere Benyttelse af Jorden, og dels maa det tilskrives, at den Ulempe, der kan foraarsages af Lammene paa forskellige Afgrøder, ikke kan tolereres under de nuværende Driftsformer for Markbruget, og endelig — og det er jo et væsentligt Moment — har Kød- og Uldpriserne indtil de seneste Tider — sammenlignet med Priserne paa Mælkeriprodukter — gennem mange Aar ikke været i Faareholdets Favør.

Nationaløkonomisk set spiller Faareavlen derfor kun en underordnet Rolle, selv om et dygtig ledet Faarehold kan svare udmærket god Regning, og selv om Faareholdet under visse lokale Jordbunds- og Beliggenhedsforhold fremdeles er af stor Betydning for de paagældende Egne.

I Almindelighed bliver der da ogsaa skænket Faareholdet langt ringere Interesse, end der skænkes de øvrige Husdyr, hvilket, ganske bortset fra Faareholdets Størrelse og Betydning indenfor det enkelte Landbrug, ikke er, som det burde være, thi Faaret er ikke mindst i Stand til hurtigt at kunne kvittere, gennem sit Afkom, for et godt Udvalg af Avlsdyr og for en forbedret Røgt og Pleje.

Den i Husdyrloven af 1902 hjemlede beskedne Sum af aarlig 5000 Kroner til Fremme af Faareavlen gennem Tilskud til Faareavlsforeninger viste sig, samtidig med at der paa det paagældende Tidspunkt ad forskellige Veje blev slaaet til Lyd for, at det selv med et lille Faarehold gjaldt om at gøre dette saa indbringende som muligt, at være i Stand til i betydelig Grad at vække Interessen hos mange Faareholdere for en Forbedring af Faarenes Kvalitet gennem Brug af bedre, racerenere Væddere end hidtil anvendt, og hermed fulgte ogsaa som Regel en bedre Pleje.

Den saaledes vakte Interesse gav sig Udslag i Oprettelsen af Faareavlsforeninger, af hvilke der efter kort Tids Forløb dannedes over 100 Foreninger, hvoraf det store Flertal i Jylland, der anskaffede sig gode, racerene Væddere fra saadanne Besætninger — Avlscentre — hvis Indehavere gennem adskillige Aars dygtigt Opdrætterarbejde og ved Indførsel af Racedyr fra England havde bragt deres Besætninger op til et meget smukt Standpunkt og som nu ved forøget Efterspørgsel efter gode Væddere til Avlsforeningerne fik yderligere Afsætning for deres Avlsmateriale. Dels herigennem, dels ved Salg fra disse Avlens Brændpunkter til Private, foregik der i nogle Aar — fra 1904—1912 — en ret udstrakt og højst gavnlig Forædling og Forbedring af Faarebestanden, der i de Egne, hvor Faareavlsforeningerne fik nogen videre Udbredelse, viste en meget gavnlig Virkning i Fremkomsten af mere velbyggede, triveligere, vægtigere og tidligere modne Faar, der betød en større

og fordelagtigere Kødproduktion end tidligere, altsaa et større Udbytte af Faareholdet.

I Husdyrloven af 1912 faldt Bevillingen til Faareavlens Fremme ud; der skulde spares, og var der noget ved Sagen, maatte Faareholderne vel selv kunne bringe det Offer af 50 Kr. pr. Vædder, som Staten hidtil havde ydet. Ræsonnementet tog sig godt ud — og Bevillingen blev inddraget. Men Resultatet blev en meget stærk Nedgang i Antallet af Faareavlsforeninger og hermed fulgte en meget betydelig Svækkelse af det godt paabegyndte Arbejde til Faareavlens Forbedring. Anderledes er Menneskene nu en Gang ikke! Der skal ofte et vist ydre Moment til, selv om dette kan synes ubetydeligt i og for sig, for at man tager sig sammen og samler sig om en bestemt Opgave og dennes Løsning, og naar dette Moment mangler, da gaar Arbejdet i Staa. Det var det, der skete her ved Inddragelsen af det beskedne Beløb paa 5000 Kroner.

Dette har igen virket tilbage — og ikke i heldig Retning — paa de Opdrættere, der havde sat en Del ind paa Oparbejdelsen og Vedligeholdelsen af gode Avlsbesætninger med Salg af Avlsdyr for Øje.

Det er nu udelukkende Avl af Kødfaar, vi driver, med de engelske Racer som Forædlingsmateriale og særlig repræsenterede ved Oxforddownsracen og beslægtede Racer og i mindre Grad Dishley- eller Leicesterfaaret, begge hørende til de største Typer indenfor Faareavlen i England.

Vejledende — men ikke fyldestgørende — Oplysninger om Raceforholdet haves i Optællingen af Bedækningsvæddere. Disses Antal var i 1914 efter den da stedfundne Tælling følgende:

	Jylland		Øerne		Hele Landet	
	Stkr.		Stkr.		Stkr.	
Oxforddowns o. l. Racer	4.639 =	39,0 %	970 =	53,5 %	5.609 =	40,8 %
Dishley o. l. Racer ...	828 =	7,0 -	165 =	9,1 -	993 =	7,2 -
Andre og bl. Racer..	6.452 =	54,0 -	679 =	37,4 -	7.131 =	53,0 -
	11.919 =	100,0 %	1.814 =	100,0 %	13.733 =	100,0 %

20.088 i 190_9

I Aaret 1913—14 fødtes 354.005 Lam, men i 1908—09 fødtes 487.504.

Hvad Fremtidsudsigterne for Faareavlen her i Landet angaar, da vil, forsaavidt der ikke indtræder Konjunktursvingninger i Forholdet mellem Smør- og Kødpriser — den hidtidige Udvikling formentlig fortsættes, altsaa fremdeles Nedgadg i Faareavlens Betydning. — Skulde der imidlertid oprinde Tider, da Kødproduktionen opnaaede forholdsvis bedre Kaar end Smørproduktionen, da kan Forholdene godt komme til at ligge saaledes, at Faareholdets Betydning i Landbrugets Omsætning vil tiltage.

Faareavlens Indskrænkning eller Nedgang er jo ikke blot et Forhold, der viser sig herhjemme, men det samme finder Sted — om end maaske ikke saa stærkt i vort Naboland Sverige, i England, ja i de fleste europæiske Lande og i de forenede Stater i Amerika. Samtidig er Befolkningsantallet i de paagældende Lande forøget mer eller mindre.

At Verdensmarkedets Forsyning med Kød og Uld paavirkes ret kendeligt heraf er indlysende, og det hører saaledes ikke til det umulige, at vi i de kommende Aar — efter Krigens Afslutning, gaar en Periode imøde, der vil frembyde relativt gunstige Afsætningsforhold for Kød og Uld, hvilket atter vil virke tilbage paa Faareholdets Stilling og Størrelse. Iøvrigt vil et rationelt Avlsarbejde for Produktionen af trivelige, tidligt udviklede Kødfaar, under alle Eventualiteter, fulgt af en dertil svarende god Plejr, altid være anbefalingsværdigt og sikre et godt og økonomisk Udbytte ogsaa af denne Gren af Husdyrholdet.

Foredraget blev efterfulgt af følgende Diskussion:

Professor *B. Bøggild* ønskede at bringe Statskonsulent Appel en Tak for det meget interessante Foredrag. Taleren vilde gerne paa et enkelt Punkt supplere Foredragsholderens Udtalelser, som han iøvrigt fuldt ud kunde tiltræde. Der var sikkert Anledning til at pege paa, at det, der er steget mest i Værdi, er skummet Mælk. Man har ikke i Byerne kunnet undgaa at komme til at se dette, hvorimod man maaske lægger mindre Mærke til det paa Landet, hvor man paa Andelsmejerierne stadig regner Skummet-Mælken til en Pris af 1 Øre pr. Pund eller 4 Øre pr. Kande. Denne Værdiberegning skyldes som bekendt de Fjord'ske Fodringsforsøg. Taleren havde ofte paatalt, at det var en altfor lav Pris, og især er det nu under Krigssituationen en meningsløs lav Pris. Man ser i Andelsmejerier med stor Detailhandel af Mælk, at de er bleven staaende ved den lave Pris af 4 Øre Kanden, og dette synes at være et Tegn paa den gode, humane Tone ude blandt Landboerne, at de har holdt den lave Pris baade paa skummet Mælk og Kærnemælk selv til Ikke-Andelshavere. Dog synes det nu mange Steder at blive klart for Landboerne, at Prisen for skummet Mælk og Kærnemælk hidtil har været for lavt ansat. Taleren vilde anse det for ønskeligt, om vi Landet over kom tilbage til den gamle, gængse Pris af 2 Øre pr. Pund skummet Mælk. Nu er det misvisende at beregne Udbyttet af Køernes Mælkeydelse alene efter Smørudbyttet. Med Nutidens store Forbrug af skummet Mælk til Husholdningsbrug og til Opdræt af Kalve og Grise, Føl og Kyllinger er 2 Øre pr. Pund en meget moderat Pris.

Hofjægermester *Krabbe* udtalte sin Glæde over Statskonsulentens Udtalelse angaaende Faareavlen. Taleren havde hjemme i et Amt, hvor Faareavlen er af stor Betydning, og man havde der med megen Beklagelse set, at Ministeriet havde strøget den Bevilling, man i en Del Aar havde haft til Faareavlens Fremme. Intet Kød er saa dyrt nu som Faarekød, det betales for Tiden med 2 Kr. pr. Kilo for levende Vægt. Det vilde være meget ønskeligt, om Arbejdet for Faareavlen, der var saa godt paabegyndt, kunde blive taget op igen derved, at man atter fik det lille Statstilskud af 5000 Kr., som man tidligere havde haft.

Konsulent *I. Fisker* gjorde opmærksom paa, at det af Statskonsulent Appel anførte Tal for Ydelse ikke stammede fra to Besætninger, men derimod fra en og samme Besætning i to paa hinanden følgende Aar. Taleren havde opfattet Statskon-

sulentens Udtalelse saaledes, at Levedygtigheden i vore Mælkekvægsbesætninger nu er lavere end tidligere, men dette var dog næppe Tilfældet. I Bestræbelsen for at skabe en stærkt ydende Besætning har man udskudt de ældre Køer og indsat unge Individer i Stedet for. Det var sikkert rigtigt, naar det i Foredraget var nævnt, at samtidig med at Køerne var gaaet stærkt frem i Ydeevne, var de ogsaa gaaet frem i Størrelse og Vægt. Der er næppe Fare for, at Størrelse og Bygning ikke kan vedligeholdes samtidig med en yderligere Udvikling af Malkeevnen. Det overvejende Hensyn, der i en Aarrække blev taget til Forædlingspræget var langt farligere i saa Henseende. Naar det endvidere var udtalt, at vi nu stod ved et Vendepunkt i Avlen, var dette sikkert rigtigt, men naar Foredragsholderen havde udtalt, at det var for lidt, der var naaet, vilde Taleren pege paa, at Fremgangen i det gennemsnitlige Udbytte ikke er Udtryk for, hvad der kan naaes, dette maa maales ud fra de Fremskridt, der er sket i de Besætninger, hvor der er gjort et godt Arbejde.

Godsejer *H. Madsen*, Overberg: Statskonsulent Appel havde sikkert Ret, naar han i sit Foredrag sagde, at vi stod bedre rustede nu end nogen Sinde tidligere. Vi har imidlertid hørt fra de mange Raadgivere, som Landbruget pludselig har faaet under Krigssituationen, at der nu er Fare paa Færde for vor Kvægbestand, men Landmændene er ikke saa dumme, at de formindsker Bestanden saa meget, at der er Fare derved. Det forlød nylig i Bladene, at Kvægbestanden var formindsket ifølge den nu foretagne Kreaturtælling med ca. 25 %, men noget saadant kan der dog næppe være Tale om. Slagtning paa Landet finder næsten ikke Sted, der er saa at sige ingen Slagtere paa Landet, der slagter mere, de arbejder som Handelsmænd, da de derved tjener betydelig mere. Det forekom Taleren, at de Tal, Foredragsholderen havde nævnt med Hensyn til Betalingen for det hjemmeavlede Foder, ikke havde været særlig gunstige. Der var kun en enkelt Periode, hvor vi kom op paa ca. 6 Øre pr. Grovfoderenhed, ellers laa vi hele Tiden meget nær ved Produktionsprisen for det hjemmeavlede Foder. Det var ikke bedre at producere Smør nu under Krigen, end det havde været det før Krigen.

Dyrlæge *Pyndt* oplyste, at man i sin Tid i Viborg Amt havde oprettet 33 Faareavlsforeninger, og dette havde virket i høj Grad forbedrende paa Amtets Faarebestand. Naar Foredragsholderen nu havde udtalt, at Faareavlen gik saa stærkt tilbage, saa forekom det Taleren, at man fra Rigsdagens Side gjorde alt for at gøre Faareavlens Betydning endnu mindre

end den var i Forvejen, idet man havde strøget den nødvendige aarlige Bevilling. Faareavlen spiller mange Steder i Jylland en betydelig Rolle.

Statskonsulent *Axel Appel* bemærkede til Professor Bøggild, at hans Fremhævelse af Skummetmælk-Prisens Betydning selvfølgelig var paa sin Plads. Taleren havde ikke ved sin Opgørelse taget dette Moment i Betragtning, fordi det var vanskeligt, idet det sikkert var ret forskelligt, hvilken Pris man i det forløbne Aar havde kunnet udbringe skummet Mælk til, men denne Pris spillede selvfølgelig en ret betydelig Rolle for Mejerierne. Taleren mente, at Godsejer Madsen havde misforstaaet ham, den fremsatte Udtalelse gik ud paa, at Udnyttelsesprisen for en Grovfoderenhed i 1915 ud fra det givne Grundlag var 6.1 Øre. For det første Krigsaar 5.3 eller kun ubetydeligt mere end før Krigen. Da Smørret i Februar 1915 kom op i en Pris af 124 Øre Pundet begyndte Folk at tale om, at nu maatte Landbruget da skovle Penge ind, men dette var jo ingenlunde Tilfældet. De højere Priser, vi saa senere fik f. Eks. i Oktober Maaned med en Udnyttelsespris af 8.1 Øre pr. Foderenhed, bødede imidlertid en Del paa de lavere Priser, vi tidligere havde haft.

Naar der i mange Besætninger var sket en stærk Fornyelse, følte Taleren sig overbevist om, at saa skyldtes den større Afgang væsentligt dette, at Køerne maatte udsættes tidligere, ikke fordi Levedygtigheden i og for sig er ringere, men grundet paa Ufrugtbarhed, Overløbning o. l. Skal vi afhænde for mange Malkekøer, inden de naar deres fulde Ydelse, er dette absolut uheldigt.

Naar vi ikke fik Lov til at beholde Statstilskudet paa 5000 Kr. til Faareavlen, var dette selvfølgelig uheldigt, men det Arbejde, som blev sat i Gang, var dog næppe, som Hofjægermester Krabbe mente, helt gaaet til Spilde, og det kan endnu spores paa Dyrskuerne.

Der var ved Bedømmelsen paa vore Dyrskuer maaske delvis taget vel meget Hensyn til Forædlingspræget. Nu havde man faaet Ydelsen som en Faktor, der er traadt i Stedet for paa en heldig Maade. Taleren ønskede gerne af understrege, at der ikke vilde være nogen Grund til at blive nervøs selv om Resultaterne af Kreaturtællingen, naar de nu kommer frem, skulde vise en ret betydelig Nedgang i vor Kvægbestand. Ved at tillægge alt, og da navnlig alle Hundyrene, kunde man hurtigt igen bringe vor Kvægbestand op paa den fulde Højde.

Professor *B. Bøggild* nævnede, at ved sidste internationale

Mælkerikongres i Bern var Spørgsmaalet om Køernes Sundhedstilstand og den forøgede Mælkeproduktion stærkt fremme, og Taleren havde da hævdet, at naar vi ofte udsætter Køerne i en ret ung Alder, saa skyldes dette ikke, at de ikke kan leve længere, men derimod at det ikke betaler sig at beholde dem i Besætningen, naar de bliver Kastere eller Overløbere, saaledes som man tidligere ofte gjorde. Udsætterkøer betales nu højt, og der tillægges mange Kvier til Rekruttering af Besætningen.

Statskonsulent *Axel Appel* troede, at man i tidligere Aar maaske nok lod en Del Køer blive staaende i Besætningen, selv om de ikke betalte sig, men Resultatet for de senere Aar peger i Retning af, at Gennemsnitsalderen er nedadgaaende. Taleren vilde tilraade, at man skaffede vore Malkekvægbesætninger mere frisk Luft og mere Bevægelse.

Konsulent *I. Fisker* ønskede at understrege, at havde man Køer, som i 7—9 Aars Alderen kun gav sine 6—7000 Pd. Mælk om Aaret, saa sætter man dem ud.

Statskonsulent *Axel Appel*: Hvis Fisker har Ret i den fremsatte Udtalelse, skal vi af med 50—75 % af vor Malkekvægbestand.

Godsejer *H. Madsen*, Overberg, vilde sige til Statskonsulenten, at der næppe blev ret mange Landmænd, der kom til at betale Krigsskat af Merfortjeneste ved Smørproduktionen; hvad de har tjent paa Kvægholdet, har de i overvejende Grad maattet tage paa Udsætterkøerne. Man kan i de gode Besætninger maaske sætte Køer ud, som staar med en aarlig Ydelse af 6—7000 Pd. Mælk, men i de almindelige Besætninger kan man ikke gøre det. Taleren troede ligesom Statskonsulenten, at der nu er procentvis flere Udsættere end før.

Inspektør *Rasmussen*, Næsgaard, gjorde opmærksom paa, at der burde sættes langt mere Kraft ind paa Bekæmpelsen af Tuberkulose. Kampen mod denne Sygdom syntes at være stilnet af, men den burde tages op igen.

Statskonsulent *Axel Appel* vilde nødig, man skulde forlade dette Møde med det Indtryk, at Smørproduktionen havde været en daarlig Forretning, selv med de høje Foderstofpriser — og hvor der ikke har været alt for knapt med det hjemmeavlede Grovfoder, havde Kalenderaaret 1915 dog givet et godt Resultat, om end ikke nær saa godt, som mange Ikke-Landmænd troede, og vender vi saa »Kødsiden« til, hjælper dette jo yderligere paa Resultatet.

Kammerherre *Bech*: Naar der blev talt om, at man nu sætter Køerne tidligere ud end for Aar tilbage, saa var dette

vist saadan at forstaa, at man nu er mere kritisk overfor sine Køer end tidligere. Taleren ønskede at spørge Foredragsholderen, om det ikke kunde lade sig gøre at faa opstillet en Rentabilitetsberegning mellem et Landbrug baseret paa Køer alene, og et med Faar alene samt et Landbrug med baade Køer og Faar. Dersom der blev Tale om at skaffe nyt Statstilskud til Faareavlens Fremme, da kunde man vistnok regne med velvillig Støtte fra Landhusholdningsselskabets Side.

Hofjægermester *Krabbe* hævdede, at hele det Organisationsarbejde, der er lavet for Oprettelse af Faareavlsforeninger, nu er fuldstændig spildt, og det eneste, der er tilbage at spore, er Virkningen af de gode Væddere, der blev indkøbt. Taleren var af den Mening, at det er sjældent, man indenfor Husdyravlen ser en saa positiv stor Virkning som dette lille Beløb af 5000 Kr. til Faareavlen gjorde. Der var derfor glædeligt at høre Statskonsulentens Udtalelse; thi skal vi komme nogen Vegne med Faareavlen her hjemme, saa maa Staten træde hjælpende til.

Statskonsulent *Axel Appel* udtalte sin Glæde over den Interesse, der havde vist sig for Faareavlen her ved dette Møde, og vilde derfor meget ønske, at det atter blev muligt at faa en Bevilling til Faareavlens Fremme. Der var imidlertid allerede stillet i Udsigt en mindre Bevilling til Støtte for Indehaverne af Avlscentre til Indkøb af gode Avlsdyr, men dette kunde ikke erstatte Støtten til Faareavlsforeninger.

Taleren maatte beklage ikke at kunne give noget direkte Svar paa Kammerherre Bechs Forespørgsel om Faareavlens Rentabilitet, da der kun var meget faa større Faarehold med fuldstændigt Regnskab. Paa Næsgaard havde man tidligere haft et ret stort Faarehold, og Faarene havde her paa let, tarvelig Sandjord kunnet yde ca. 55 Kr. for Græsningen pr. Td. Land i de gode Aar. Dog maa det bemærkes, at der fra Næsgaard har fundet en Del Salg af Avlsdyr Sted. Paa de gode Jorder mener man ikke at kunne finde sig i de Ulemper, Lammene kan foraarsage paa Afgrøderne i de mindre og middelstore Landbrug. Taleren ønskede gerne til Slut at udtale en Tak til Landhusholdningsselskabet for den Støtte, dette altid har ydet denne Gren af vor Husdyravl.

Kammerherre *Bech*: En hjertelig Tak til Statskonsulent Appel for hans udmærkede Arbejde gennem de mange Aar og for det interessante Foredag her i Aften.

Svineavlens nuværende Stilling og Fremtidsudsigter.

Foredrag i Det kgl. danske Landhusholdningsselskab den 23. Februar 1916 af Statskonsulent *Peter Aug. Mørkeberg.*

(Sluttet fra S. 269).

Flæskemarkedet 1915.

Naar man skal danne sig et Billede af Svineavlens nuværende Stilling ($^{23}/_{2}$ 1916), bliver det nødvendigt at se noget nærmere paa Afsætningsforholdene og hvad dermed staar i Forbindelse i Aaret 1915, der jo var et Krigsaar fra Ende til anden. Ganske vist var vi ikke selv inddraget i Krigen, men som bekendt har denne i mange Retninger øvet sin Indflydelse paa vort Erhvervsliv. Og da vi med Hensyn til Flæskeproduktionen i høj Grad er afhængig af Udlandet, er det ganske naturligt, at Krigsforholdene særlig har paavirket dette Erhverv.

For Svineavlens og Flæskeproduktionens Vedkommende har Aaret 1915 da ogsaa været meget ejendommeligt.

Det kendetegnes ved en ubetinget Frygt for Fodermangel til Svinenes Underhold i de 2 à 3 første Maaneder. Baandlæggelsen af den hjemmeavlede Rug og Hvede til Menneskefode gjorde en stor Del af vore egne Beholdninger utilgængelige for Svinefodring.

Og Foderstofferne, som vi havde bestilt i Udlandet, udeblev. Da de saa endelig kom, kunde de kun erhverves til en hidtil ukendt høj Pris.

Til Gengæld har vi i Aarets Løb haft høje Flæskepriser i England og endnu højere Priser paa de fleste Produkter af Svin i Tyskland.

Endelig har det hjemlige Marked paa Svineprodukter spillet en Rolle som aldrig tilforn.

Betegnende for Situationen har det været, at Torveprisen paa gode Grise i Januar og Februar Maaneder var 4—12 Kr., i Marts 10—15 Kr., i April ca. 20 Kr., i Maj ca. 25 Kr., i Juni ca. 26 Kr. I Juli steg de til 30 Kr., og Resten af Aaret har Prisen været ca. 2 Kr. pr. kg.

Naar undtages Frygten for Fodermangel i Aarets 2 første Maaneder, samt de høje Foderstofpriser, som vi senere kommer tilbage til, stillede Forholdene sig saaledes »tilsyneladende« gunstigt for Flæskeproduktionen. Der var høje Priser paa Udlandets Markeder og stort Begær paa det indenlandske Marked. — Men man havde Grund til at vente, at Eksporten vilde tage en anden Retning end ellers, fordi Priserne paa Flæsk var højere i Tyskland end i England.

Allerede ved Krigens Begyndelse indsaa De samvirkende danske Andelsslagterier, at der let kunde opstaa Eksportvanskeligheder. Derfor holdtes der i August 1914 et Delegeretmøde, ved hvilket Bestyrelsen gaves Bemyndigelse til at handle efter Overbevisning i Eksportøjemed. Dette viste sig snart meget heldigt, eftersom den saaledes havde frie Hænder ved dens Forhandlinger med Dampskibsselskaberne, da det en Tid saa sort ud med Besejlingsforholdene. Senere, da man saa, at Priserne, som kunde hjembringes for Flæsk, var højere fra Tyskland end fra England, bestemtes det ved et nyt Delegeretmøde i De samvirkende danske Andelsslagterier i Oktober 1914, at det engelske

og det tyske Marked skulde forsynes fra Andelsslagterierne i samme Forhold som tidligere, og dette Skridt foretoges af 3 Grunde, først af Neutralitetshensyn, dernæst for at bevare det gennem Aarene møjsommeligt oparbejdede engelske Marked for dansk Flæsk, og endelig fordi man havde Grund til at vente Frigivelse af Foderstoffer fra England, naar det engelske Marked blev forsynet paa sædvanlig Maade. — I denne Forbindelse maa det erindres, at vor Udførsel af Kød næsten udelukkende gaar til Tyskland.

Men den store Stab af Slagtere og Flæskeeksportører udenfor Andelsslagterierne var jo ikke Repræsentanter for Flæskeproducenterne paa samme Maade som Andelsslagterierne; for dem var selve Handelsinteresserne Hovedsagen, og de søgte derfor de Markeder, hvor Flæsket betaltes bedst, dog formentlig med et vist Hensyn til deres gamle Kunder.

Da vi saa kom ind i Aaret 1915 var der 2 Forhold, som straks gjorde sig stærkt gældende, først Landmændenes Frygt for Fodermangel og dernæst de høje Priser paa Flæsk i Tyskland, ikke mindst svært Flæsk, ogsaa Soflæsk. — Dette foranledigede, at en Del undervægtige Svin blev bragt i Markedet, og navnlig at der blev slagtet en Masse Søer, ogsaa en stor Mængde drægtige Søer, endog Søer, som var langt henne i Drægtighedsperioden. — Denne Handel gik tildels udenom Andelsslagterierne, som ikke ønskede at animere Landmændene til at forringe Produktionsbetingelserne, hvilket den store Nedslagtning af Søer nødvendig maatte foranledige. — Nej, der var en hel, stor Stab af Handelsmænd i Virksomhed, de gamle og mange nye, som bogstavelig talt trawlede Landet for at faa Svin af alle Slags, ikke mindst Søer, som Landmændene i flere Dele af Landet ikke er forpligtet til at levere til Andelsslagterierne. Desuden var mange Flæskeeksportører i Virksomhed, baade de gamle og flere nye, som købte Flæsk, hvor de kunde faa det.

De bestaaende Love hindrede ikke denne Fremgangsmaade. Flæsk i saltet og røget Tilstand kunde udføres af enhver Eksportør, naar det var forsynet med 1. Kl. eller 2. Kl. Statsstempel eller kommunalt Stempel. Stempel var godt nok til Udførsel af saltet eller røget Flæsk. Desuden kunde »Enhver« udføre fersk Flæsk, slagtet paa anerkendte Eksportslagterier og forsynet med 1. Kl. Statsstempel.

Denne Situation var ganske uholdbar. Den truede med at fortynde Landets Svinebestand i utilbørlig Grad.

Det blev nødvendigt at gribe ind fra Lovgivningsmagtens Side for at sætte en Stopper derfor ved at regulere Svineavlen og Handelsforholdene.

Følgen heraf blev:

Indenrigsministeriets Bekendtgørelse af 25. Marts 1915, hvorved det forbydes at slagte drægtige Søer samt Svin, der vejer under 65 Kilo i levende Vægt, og

Landbrugsministeriets Bekendtgørelse af 25. Marts 1915, hvorved Retten til at slagte Svin, hvis Kød og Affald er bestemt til Eksport, indskrænkes til bestemte Slagterier, hvis Navne findes i Bekendtgørelsen, nemlig de egentlige Svineslagterier (Andels- og Privat-Slagterier). Eksporttilladelsen blev desuden indskrænket til dertil autoriserede Virksomheder, nemlig foruden bemeldte Slagterier tillige enkelte private Eksportører, som før Krigen havde drevet Eksportforretning med Flæsk.

De til Eksportslagtning autoriserede Slagterier maatte samtidig indgaa paa den Forpligtelse, dels at levere et nærmere bestemt Maksimum af Flæsk[1]) til de netop omtalte private Eksportører, dels at forsyne Hjemmemarkedet med Flæsk til Maksimalpris.

[1]) Disse Eksportører maatte købe Flæsket af de autoriserede Eksportslagterier til Priser efter Overenskomst. — Kunde der ikke opnaas Overenskomst mellem Parterne, vilde Prisen være at fastsætte af et af Ministeriet dertil nedsat Udvalg.

Den store Slagtning af Søer, som netop er omtalt, havde gjort Andelsslagterierne ængstelige med Hensyn til den fremtidige Tilførsel af Svin, hvorfor De samvirkende danske Andelsslagterier foranstaltede en Svinetælling, som blev foretaget i Marts Maaned 1915. Denne blev dog ikke gennemført over hele Landet. Men den viste en saa betydelig Nedgang i Landets Svinebestand, særlig Sobestanden, at den i væsentlig Grad bidrog til, at Det statistiske Departement lod den almindelige Kreaturtælling foregaa i Maj 1915. Dennes Resultat for Svinenes Vedkommende er omtalt foran.

I Henhold til den ministerielle Bekendtgørelse af $^{25}/_{3}$ 1915 var det altsaa nu forbudt at slagte synligt drægtige Søer. Men det standsede ikke Slagtningen af Søer i det Hele taget. — Soslagtningen fortsattes fremdeles i stor Maalestok. De tyske Priser paa denne Vare var meget høje. I det Hele var Priserne i Tyskland høje, særlig paa Flæsk af vægtige Svin. Og Gennemsnitsvægten af de Svin, der leveredes til Slagterierne, var nu højere end sædvanlig som Følge af de høje Pattegrispriser.

For at give en Forestilling om, hvor fristende det tyske Marked i det hele taget har været i Forhold til det engelske, skal jeg i Henhold til Oplysninger, som jeg har modtaget fra et dansk Andelsslagteri, hvor der aarlig slagtes ca. 76.000 Svin, anføre, hvad dette Slagteri har hjembragt Netto for ferske Svin med Hoved, Ben og Flomme fra det tyske Marked og de tilsvarende Nettopriser, som er hjembragt fra England for fineste tilskaaret, prima Bacon (altsaa Flæskesider uden Hoved, Ben, Flomme og andet Affald). Priserne er Gennemsnitspriser pr. Maaned angivet i Øre pr. kg.

Maanedlige Nettopriser, hjembragt 1915 fra

	Det tyske Marked	Det engelske Marked
Maj	187.1	155.5
Juni	193.6	152.5
Juli	187.6	156.0
August	205.1	168.0
September	259.8	175.0
Oktober	296.6	165.0
November	290.8	161.0
December	288.6	157.0

Disse Tal taler for sig selv. Fristelsen til at foretrække det tyske Marked maa have været meget stor.

Det er derfor meget naturligt, at Andelsslagterierne, der af de allerede nævnte Grunde, ønskede at forsyne de udenlandske Markeder i samme Forhold som før Krigen, vedtog Bestemmelser for at kontrollere denne Sag, da de maatte gaa ind paa at levere deres Part af Hjemmeforbruget. Og denne Kontrol er bleven meget effektivt gennemført og føres fremdeles. — De private Slagterier kom »efterhaanden« ind paa samme Fordelingsmaade.

Som meddelt vedblev der efter $^{25}/_{3}$ 1915 at strømme mange Søer til Eksportslagterierne. Mængden blev saa stor, at man rigtigt for Alvor blev bange for en for stærk Udtynding af Moderbestanden. — Følgen heraf blev:

Landbrugsministeriets Bekendtgørelse af 2. Oktober 1915, hvorved det blev forbudt at mærke Kød af Søer med Eksportstempel. Det kunde herefter kun afsættes paa Hjemmemarkedet.

Da det er af Interesse at vide, hvormeget Sobestanden er formindsket, efterat Kreaturtællingen fandt Sted den $^{15}/_{5}$ 1915, maa jeg være Veterinærinspektørerne, D'Hrr. *Dalsgaard* og *Mørkeberg*, taknemlig, fordi de har oplyst mig om, hvormange Søer, der ved Eksportslagterierne slagtedes fra $^{15}/_{5}$ til $^{2}/_{10}$ 1915, da der kom Eksportforbud for Soflæsk.

Disse Oplysninger, som er supplerede til Aarets Udgang, har jeg sammendraget i følgende Oversigt:

Slagtning af Søer paa Eksportslagterierne 1915.
(Antal).

	Dalgaards Distrikt Jylland ÷ Eksportslagterierne i Kolding, Esbjerg og Varde	Mørkebergs Distrikt Øerne + Eksportslagterierne i Kolding, Esbjerg og Varde	Ialt
Maj	2286	2748	5034
Juni.....	2457	4023	6480
Juli	2638	4024	6662
August.....	2600	4157	6757
September	2045	6432	8477
Oktober.....	2050	3678	5728
November.....	2105	2951	5056
December	1798	2879	4677
Ialt.....	17.979	30.892	48.871

Ser man paa den bageste Kolonne i denne Tabel, faar man en Forestilling om, at en meget stor Nedslagtning af Søer har fundet Sted mellem $^{15}/_{5}$ og $^{2}/_{10}$ 1915. Det undgaar sikkert heller ikke Opmærksomheden, at Soslagtningen især blev stor i den sidste Maaned, før Udførselsforbudets Udstedelse. — Betragter man de to første Talrækker ser man endvidere, at det navnlig er Øerne, som i stigende Grad har udryddet Sobestanden, medens der ikke er nogen nævneværdig Stigning i Antallet af slagtede Søer i Jylland. Aarsagen til denne Forskel kan jeg ikke paavise, men formentlig staar det noget i Forbindelse med, at Jylland i Tiden mellem $^{15}/_{7}$ 1914 og $^{15}/_{5}$ 1915 havde formindsket Sobestanden med 26.4 %, medens Øerne i samme Tidsrum kun havde formindsket sin Sobestand med 21.3 %. De 2 Kolonner dækker jo forøvrigt ikke absolut henholdsvis netop Øerne og Jylland. Desuden er det ikke udelukket, at nogle Søer fra Jylland kan være slagtede paa Øernes Eksportslagterier. — Tabellen maa bedømmes umiddelbart, da man ikke har tilsvarende Tal fra Aaret forud. — Oplysningerne om Slagtningen af Søer fra 2. Oktober 1915 til Aarets Udgang frembyder ikke samme Interesse som Oplysningerne fra Maj til Oktober; thi efter $^{2}/_{10}$ 1915 kunde Soflæsk som foran omtalt kun afsættes til Maksimalpris paa Indlandets Marked, og nogen Hjemmeslagtning har da formentlig fundet Sted, medens man ganske roligt kan gaa ud fra, at der i Tiden fra $^{15}/_{5}$ til $^{2}/_{10}$ 1915 ikke er hjemmeslagtet andre Søer end saadanne, som maatte nødslagtes.

Som tidligere berørt fastsattes der i Henhold til Indenrigsministeriets Bekendtgørelse af 25. Marts 1915 Maksimalpris paa Flæsk. — Det hedder herom, at den fastsættes paa Grundlag af Firmaerne Denny' og Danish Bacon Compagnys officielle Notering (altsaa den engelske Notering) med Fradrag af Omkostningerne ved Saltning, Beskæring og Forsendelse, hvortil føjes, at den ændres og derefter offentliggøres saa ofte, som det findes nødvendigt.

Maksimalprisen paa Flæsk begyndte at virke den 12. Maj 1915 i Henhold til Indenrigsministeriets Bekendtgørelse af 11. s. M. Og denne første Maksimalpris for slagtede Svin i hele og halve Kroppe var som følger:

For slagtede Svin uden Hoved og Fødder 154 Øre pr. Kilo slagtet Vægt; for slagtede Svin med Hoved og Fødder 146 Øre pr. Kilo slagtet Vægt.

I Løbet af den følgende Tid skiftede Priserne et Par Gange, indtil 26/8 1915, da den fastsattes saaledes for her i Landet slagtede Svin i hele og halve Kroppe:

For slagtede Svin uden Hoved og Fødder 140 Øre pr. Kilo slagtet Vægt.

For slagtede Svin med Hoved og Fødder 132 Øre pr. Kilo slagtet Vægt.

Denne Maksimalpris er ikke senere ændret.

Ved disse Bestemmelser blev Flæsk billigere end Oksekød og Kalvekød. Og som Følge deraf steg Flæskeforbruget enormt. Hvor stort Forbruget af Flæsk er under almindelige Forhold, har man ingen sikker Oplysning om. Men efterhaanden er det steget, saa det mod Slutningen af Aaret 1915 udgjorde ca. 30 % af den samlede Flæskemængde paa de autoriserede Eksportslagterier. I selve Juleugen var Forbruget endnu højere.

Vi har altsaa i 1915 haft 3 Flæskemarkeder at forsyne, vort Hjemmemarked, vort gamle engelske Marked, samt det tyske Marked.

Hvorledes disse staar i Forhold til hinanden med Hensyn til Priserne er allerede omtalt.

Hvormeget Flæsk der er gaaet til hvert af disse Markeder, ved jeg ikke. Der er ikke offentliggjort nogen dansk Statistik derom.

Men jeg ved, hvormeget der i hvert af de sidste Aar er slagtet paa vore Andelsslagterier, og hvormeget der heraf er gaaet til England og til anden Anvendelse. Tabel XII giver Oplysning herom.

I en foregaaende Tabel er det vist, at den samlede Tilførsel af dansk Flæsk til England var 24 % mindre i Vægt i 1915 end i 1914. Af de i Tabel XII anførte Tal fremgaar det, at de danske Andelsslagterier har

Tabel XII. Antal Svin, slagtede paa de danske Andelssvineslagterier.

Aar	Til England		Til anden Anvendelse	Ialt	
1913.....	1.771.595		128.890	1.900.485	
1914.....	2.199.434	÷ 22 %	175.659	2.375.093	÷ 10 %
1915.....	1.706.492		434.865	2.141.357	

sendt 22 % færre Svin til England i 1915 end i 1914, og at Totalslagtningen samtidig er gaaet 10 % ned. Naar det saa samtidig erindres, at der gennemgaaende er leveret tungere Svin til Slagterierne i 1915 end Aaret forud, turde det heraf med al ønskelig Tydelighed fremgaa, at de danske Andelsslagterier ikke har svigtet vor gamle og gode Kunde, England.

Endnu skal jeg omtale 2 saa vigtige Produkter som Fedt og andet Slagteaffald.

Vore sædvanlige Markeder for disse Varer er Hjemmemarkedet og det tyske Marked. England har aldrig været Kunde i Fedt, og af Slagteaffald plejer det kun at købe Hoved og Tær.

Under almindelige Forhold sælger vi selvfølgelig disse Varer til det Marked, som giver højst Pris. —

Havde vi kunnet gøre dette i Aaret 1915, vilde disse Varer have hjembragt meget store Summer. Men Indtægten er forringet betydeligt ved Maksimalpris og Udførselsforbud.

Jeg skal ikke komme meget ind paa denne Sag.

Om Fedt skal jeg blot meddele, at man regner $2^1/_2$ à 3 kg prima Svinefedt pr. Slagterisvin. — Nettoprisen, som vi kunde faa hjem for denne Vare fra Tyskland, var i August 1914 ca. 80 Øre pr. kg. Den steg imidlertid hurtigt og naaede Maksimumsprisen i September 1915, da der betaltes indtil 5 Kr. 50 Øre pr. kg. Fra Oktober 1915 til Januar 1916, da der var Maksimalpris paa Fedt i Tyskland bød man her i Danmark for Udførsel til Tyskland 3 Kr. 50 Øre pr. kg. Senere er Prisen steget betydeligt, uagtet Maksimalprisen i Tyskland er bevaret.

Den 10. Januar 1915 blev det imidlertid forbudt at udføre Svinefedt her fra Landet, undtagen Fedt til teknisk Brug (Destruktionsfedt).

Ved Cirkulære udstedt i Februar samme Aar blev det tilladt at udføre 70 %, og ved Cirkulære af $^2/_{11}$ 1915: 60 % af det paa Eksportslagterierne fremstillede Svinefedt tjenligt til Menneskeføde.

Ved Indenrigsministeriets Cirkulære af $^{21}/_5$ 1915 fastsattes der en Maksimalpris paa 1 Kr. 60 Øre pr. kg for rent ukrydret Svinefedt i Detailsalg.

Og ved Bekendtgørelse af $^{26}/_8$ 1915 bestemtes Maksimalprisen for rent, ukrydret Svinefedt ved Salg fra Slagterierne til Grossisterne til 1 Kr. 44 Øre pr. kg og ved Salg til Detaillisterne til 1 Kr. 50 Øre pr. kg.

Angaaende Slagteaffald skal jeg kun meddele, at Plucks er en Vare, som vi under almindelige Forhold har et Marked for i Tyskland til en Pris af 1.50—1.75 Øre pr. Sæt. I Begyndelsen af 1915 steg Prisen ved Salg til Tyskland til 4 à 5 Kr. pr. Sæt. — Men i Løbet af 1915 er der efterhaanden kommet Forbud mod

Udførsel af Plucks og det meste andet Slagteaffald. Og der er sat Maksimalpriser paa det hjemlige Marked for denne Vare.

Svineholdets Rentabilitet.

Af det nu meddelte vil det fremgaa, at den danske Landbostand ikke har udnyttet Krigssituationen fuldt ud, hvad Svineproduktionen angaar 1915. Dette er endog langt fra Tilfældet. Man har bragt betydelige Ofre for at bevare det engelske Marked og kun i begrænset Omfang udnyttet de høje Konjunkturer i Tyskland. — Dertil kommer Maksimalprisen paa Flæsk og Fedt og Slagteaffald paa det hjemlige Marked, samt Forbud mod Udførsel af Slagteaffaldet og en stor Del af Fedtproduktionen.

Naar hertil føjes de høje Foderstofpriser, vil man forstaa, at Rentabiliteten af Svineproduktionen i 1915 ikke har været særlig god.

Det er vanskeligt at gøre klart Rede for dette Forhold. Det kommer saa meget an paa, hvilke Udgangspunkter man vælger.

Der kan ikke være Tale om ved denne Lejlighed at behandle dette Forhold udførligt. Helt uden om Spørgsmaalet vil jeg dog ikke gaa. Selvfølgelig stiller Rentabiliteten sig meget forskellig i de enkelte Landbrug. Vi maa betragte Situationen og Aaret som Helhed.

Først maa vi være enige om, hvad Pattegrisen koster os. Og af det allerede fremførte har vi set, at Torvepriserne paa disse har varieret meget, fra ca. 9 Kr. til ca. 30 Kr. pr. Stk. — Imidlertid maa vi her gaa ud fra, hvad Pattegrisen koster, naar man selv driver Svineavl. — Og herom er det en almindelig Antagelse, at vi som Foderstofpriserne har stillet sig i 1915, har kunnet frembringe en Gris paa 15 kg Vægt for en Gennemsnitspris af 15 Kr.

Dernæst maa vi have et Udgangspunkt angaaende det Antal F. E., som Gennemsnitssvinet bruger pr. kg Tilvækst. Af det foregaaende har vi erfaret, at man paa Forsøgsstationerne i Gennemsnit har frembragt 1 kg levende Tilvækst for mindre end 4 F. E. Saaledes kan vi imidlertid ikke regne i det store Hele, da vi maa gaa ud fra, at Avlscentrenes Svin er noget mere trivelige end Svin i Almindelighed, ligesom den Pleje, som Svinene faar paa Forsøgsstationerne er noget regelmæssigere og bedre end den sædvanlige. Men vi kan gaa ud fra, at der i Almindelighed bruges 5 F. E. pr. kg levende Tilvækst indenfor Vægtgrænserne 15—100 kg.

Endvidere kan vi nok gaa ud fra, at 20 % af Foderenhederne bestaar af hjemmeavlet Foder som Mælk, Valle, Rodfrugter, Kartofler, Lucerne og andet, samt at Resten har været Handelsfoderstoffer som Byg og Majs. Sidstnævnte har i Aaret 1915 i Gennemsnit kostet 20 Kr. 40 Øre pr. 100 kg. — Vi vil gaa ud fra dette Tal. Og de hjemmeavlede F. E. kan vi vist passende beregne til 12 Øre pr. F. E. Dette Tal vil vi ogsaa gaa ud fra.

Endelig maa vi have et Udgangspunkt med Hensyn til den Pris, hvortil Svinet er udbragt. — Her mener jeg, at vi kan holde os til den Gennemsnitspris, som Andelsslagterierne har givet Landmændene pr. kg slagtet Vægt for de leverede Andelssvin. Og denne andrager, saa vidt jeg har bragt i Erfaring, for Aaret 1915: 1.55 à 1.60, Efterbetalingen iberegnet. Vi vil gaa ud fra, at Svinene er udbragt i 1.56 Øre pr. kg slagtet Vægt.

Ligeledes vil vi gaa ud fra, at Svinet svinder 28 % fra levende til slagtet Vægt.

Ud fra disse Forudsætninger vil vi da nu opstille en Beregning paa det Udbytte, som de danske Landmænd antagelig har haft af et Gennemsnitssvin paa 100 kg levende Vægt i Aaret 1915:

Svin paa 100 kg levende Vægt. 28 % Svind.

Pris paa Grisen ved en Vægt paa 15 kg	15	Kr. 00	Øre.
85 F. E. à 12 Øre	10	— 20	—
340 F. E. à 20,40 Øre	69	— 36	—
Udgift ialt	94	Kr. 56	Øre.
Indtægt = 72 × 156 Øre	112	— 32	—
Overskud	17	Kr. 76	Øre.

Af dette Overskud paa 17 Kr. 76 Øre pr. Svin har Landmændene saa at afholde Udgifterne til Pasning, Strømateriale, Forrentning af Bygninger og Besætning m. m. samt Risikoen ved Uheld.

Efter disse Betragtninger at dømme synes Svineavlen ikke at have været nogen meget lønnende Forretning for de danske Landmænd i Aaret 1915.

Til Slutning ønsker jeg blot at fremhæve dette, at de danske Landmænd har bragt betydelige Ofre for at bevare det gode engelske Marked, og at jeg betragter dette som en klog Handling. Thi hvordan Fremtiden end stiller sig, staar det for mig som det mest sandsynlige, at England ogsaa i Fremtiden vedbliver at være vort Hovedmarked for Flæsk.

Og vi staar godt rustede til at forsyne dette Marked med den Vare, som det kræver, naar vi blot vil udnytte de Midler, som staar til vor Raadighed.

Husdyrbruget 1915

med særligt Henblik paa Kvægavlen og Kvægbruget.

Af Statskonsulent *Axel Appel.*

For det danske Husdyrbrug blev 1915 et stærkt bevæget og højst ejendommeligt Aar, i hvilket Produktions- og Arbejdsvilkaarene — navnlig for Kvæg- og Svineholdet — var præget af Verdenskrigens Følger i en usædvanlig Grad.

Men 1915 var ogsaa i anden Henseende kendetegnet ved Forhold og Begivenheder, der stærkt paavirkede saavel Vilkaarene for et roligt Arbejde, som Betingelserne for et godt økonomisk Udbytte af dette Arbejde. Mund- og Klovesygen fik i dette Aar en Udbredelse som aldrig før. Der var knapt med Foder i mange Landbrug i Vinteren 1914—15 og meget knapt med Græs en lang Tid af Sommeren, ligesom Avlen af Straafoder (Hø og Halm) som Helhed var ringe eller dog betydeligt under middel. Hertil kom høje Priser paa Foderstoffer, foranlediget i første Linie af de meget høje Fragttakster, samt Indskrænkninger af forskellig Art i Dispositionsretten (Opfodringsforbud — Maksimalpriser), saa det vil skønnes, at Aaret medførte adskillige Omstændigheder, der paa uheldig Maade paavirkede Udbyttet af vort Husdyrbrug og vort Husdyrhold i det hele.

Naar det desuagtet med fuld Føje kan siges, at Aaret 1915 som Helhed var et godt Aar for vort Husdyrbrug, og ikke mindst for Kvægholdets Vedkommende,

da skyldes dette, at Priserne paa Fedevarer var usædvanlig høje, særlig i Aarets sidste Halvdel, og særlig Priserne paa Kvæg og Kød. Vi naaede i Aarets sidste Maaneder Priser, der ganske satte alt, hvad vi havde oplevet paa Hestehandelens Omraade i Efteraaret 1914, i Skygge.

I Oktober—November betaltes der op til 80 Øre pr. 1/2 kg levende Vægt for prima Fedekvæg, og magert Kvæg af god Kvalitet kostede 60—70 Øre. Rigtig gode Kælvekøer betaltes med 1000 Kr. og derover. Med Undtagelse af December 1915, hvis Priser trykkedes noget af Forsøget syd fra paa at monopolisere Kvægopkøbet her i Landet, steg Priserne fra Maaned til Maaned, som det ganske naturligt var at vente, men som det for adskillige faldt svært at tro paa og indrette sig efter, hvorfor ogsaa mange solgte for tidligt ud.

Der blev rømmet grundigt op i Kvægbesætningerne i 1915, men ikke for grundigt. Hvor stor Udførselen har været af levende Kvæg og af slagtet Kød kan endnu ikke dokumenteres med officielle Tal, men at den har været meget stor, ved vi alle. Den meget store Udførsel er dels og fornemlig begrundet i de meget høje Priser, dels i den Foderknaphed, der var fremtrædende i mange Landbrug og som nødvendiggjorde en betydelig Reduktion af Kvægholdets Størrelse. Da det nok tør siges at være en Kendsgerning, at der er solgt bort af de daarligste Individer, de mindst rentable Malkekøer, og disse er realiseret til store Priser, er der ikke noget at beklage sig over.

Den frie Handel og den frie Udførsel blev der lykkeligvis ikke lagt Hindringer i Vejen for i 1915, skønt det ikke manglede paa kraftige Opfordringer. I Fantasien saa adskillige bekymrede Mennesker, der viste en rørende Omsorg for deres Medmennesker, hen til en snarlig indtrædende Mangel paa Mælk og Kød i dette Land; det maatte ende galt, og der maatte gribes ind! Særlig var vel Slagterne bekymrede! De under Krigs-

situationen foretagne to ekstraordinære Kreaturtællinger har jo imidlertid tilfulde vist, at Landmændene meget vel selv har kunnet finde Maaden.

Om Udførselen af Mælkeriprodukter i 1915 foreligger der indtil Dato kun kortfattede og ret begrænsede Oplysninger. Disse viser da, at den samlede Udførsel af Smør — her medregnet Smør indeholdt i udført Fløde — er af samme Størrelse, som i de to sidste Aar, nemlig omkring ved 100 Mill. kg. Værdien heraf vil jo imidlertid være steget meget stærkt, da Prisen pr. kg er henved 30 % højere. Smørret er steget fra en Gennemsnitspris i 1914 af 109 til 140 Øre pr. ½ kg i 1915 eller 28½ %. Da Kraftfoderpriserne imidlertid har været henved dobbelt saa høje som tidligere, har Smørproduktionen ikke været nær saa god en Forretning, som mange, der staar uden for Landbruget, har fablet om. Hvis man alene holder sig til Smørret, da var Betingelserne for det hjemmeavlede Grovfoders Betaling gennem Malkekøerne ringere i Februar Maaned i 1915 med en Smørpris af 124 Øre end i Februar 1914 (før Krigen) med en Smørpris af 104 Øre pr. ½ kg. Først hen paa Sommeren og i Efteraarsmaanederne blev Smørproduktionen gunstig paavirket af Krigspriserne, og ved Slutningen af 1915 var Stillingen kun nogenlunde. Hvor man kun har haft nogenlunde gode Køer — og saadanne findes der endnu alt for mange af — og hvor man paa Grund af Foderknaphed har maattet gaa op fra 20—25 % Kraftfoder til 30—33 % af det samlede Foder, da har Krigsfortjenesten været saare tvivlsom. Men da Udnyttelsesprisen for den skummede Mælk billigvis bør medtages, naar Mælkeriproduktionens Vilkaar opgøres, og da denne har været meget betydelig, kan 1915 ogsaa for Mælkeridriften betegnes som et godt Aar.

Hvad der imidlertid paa Kvægholdets Konto i 1915 vejer stærkest til, er de abnormt høje Priser paa Kvæg og Kød. Mens 1914 ifølge Københavns Notering havde

en Gennemsnitspris for 1. Kl. Varer af 59 Øre pr. 1/2 kg slagtet Vægt, var denne 89 Øre i 1915; dette er en Stigning af Gennemsnitsprisen af 51 %, mens den for Smørret kun var 28 1/2.

Danmarks Udførsel af Ost er i 1915 tiltaget meget stærkt, og samtidig er Indførselen aftaget.

Om vor Flæskeudførsel i 1915 — dens Størrelse og Fordeling — tier stadig Statistiken, ligesaa om Udførselen af Æg, for hvilke der er opnaaet store Priser. Hestepriserne har været høje. I 1915 er der kun opkøbt og udført et forholdsvis ringe Antal af de til Eksport frigivne 10.000 Vallaker.

Vinterfodringen i 1914—15.

Paa Grund af den ringe Høst i 1914 var Beholdningerne af Straafoder fra Efteraaret 1914 smaa, og det samme var delvis Tilfældet ogsaa for Roernes Vedkommende. Dette beredte Vinterfodringen i 1914—15 ret betydelige Vanskeligheder. Halm kostede allerede i Januar 1915 3—3 1/2 Øre pr. 1/2 kg, og der blev solgt Roer til over 1 Kr. Tønden. Henad Foraaret steg Priserne yderligere, saa for hvem der maatte købe Grovfoder til deres Besætninger, blev det ugørligt til den paagældende Tid at skaffe Balance i Regnskabet for disse. Hele dette Forhold medførte, at man i ret udstrakt Grad gjorde Brug af Lyngen som Kvægfoder, ikke alene i Jylland, hvor den hvert Aar finder nogen Anvendelse som saadant, men ogsaa paa Øerne. Saaledes gik der adskillige Vognladninger Lyng til Sjælland fra Jylland i dette Øjemed. At vi havde en meget mild Vinter lettede Gennemfodringen i betydelig Grad. I saadanne Tider mærkes det for Alvor, hvad Halmen er værd som Kreaturfoder; men ikke desto mindre opleves det endnu, at der er Kontrolforeninger, der lader Halmen ude af Kontrolregnskabet, naar Fodringsmængderne bliver opgjort. Om

Kraftfoderforbruget

i 1915 kan der ikke, paa Grundlag af den i dette Aar indførte Mængde af Korn- og Foderstoffer, oplyses noget bestemt, da en Oversigt herover for 1915 endnu ikke foreligger for Offentligheden. Det er mer end sandsynligt, at Kraftfoderforbruget til vort Kvæghold her i Landet har været baade absolut og relativt mindre end i 1914, da Besætningerne er noget formindskede, særlig Antallet af Malkekøer, og da der vel ogsaa paa Grundlag af de meget høje Kraftfoderpriser sammenholdt med Smørprisen, er sparet paa dette. Krigens Følger har saaledes paa dette Omraader været mærkbare i ikke ringe Grad.

Der foreligger imidlertid en officiel Opgørelse over Indførselen af Korn- og Foderstoffer i det første Krigsaar, altsaa fra 1. August 1914 til 31. Juli 1915, der er ganske interessant og viser, at trods den store Nedgang i Indførselen i de sidste 5 Maaneder af 1914, fra Krigens Udbrud til Nytaar, har Indførselsoverskudet i $19^{14}/_{15}$ paa det allernærmeste været af samme Størrelse som i $19^{13}/_{14}$, idet Indførselen i de 7 første Maaneder af 1915 har været saa betydelig, at den ganske har neutraliseret Mindreindførselen i August—December 1914. Dette vil fremgaa af følgende af Statistisk Departement offentliggjorte Tal:

	Indførselsoverskud	
	$19^{14}/_{15}$	$19^{13}/_{14}$
	Mill. kg	Mill. kg
Hvede, Rug, Havre, Byg, Majs	751	712
Hvede- og Rugmel	39	72
Hvedeklid	20	44
Oliekager	558	549
Tilsammen	1368	1377

Under normale Forhold vilde dog den samlede Indførsel af ovennævnte Varer sikkert have vist en betydelig Stigning, idet der til Raadighed efter Høsten i 1914

var ca. 3 Mill. hkg mindre Korn og en Mindreavl af Roer, Hø og Halm svarende i Foderværdi til ca. 3 Mill. hkg, altsaa ialt ca. 6 Mill. hkg mindre. Men dette havde til Følge, som alt nævnt, at Besætningerne mange Steder blev — og maatte blive — reduceret, et Forhold, der yderligere forstærket tilkendegav sig paa Grund af de høje Foderstofpriser.

Den samlede Indførsels Sammensætning er kendelig ændret. Der er en ret betydelig Nedgang i Indførselen af Hvede og Rug, en lille Merindførsel af Byg, mens Indførselen af Havre er saa godt som ophørt. Udførselen af Byg har været stærkt aftagende paa Grund af Udførselsforbud, hvorimod der er indført betydelige Mængder fra Nordamerika. Majsindførselen er steget med over 200 Mill. kg.

Oliekageindførselen er lidt stigende, men med store Forskydninger overfor de enkelte Kagesorter. Saaledes er Indførselen af Bomuldsfrøkager mer end dobbelt saa stor, nemlig 458 Mill. kg imod 187 Mill. kg. Paa den anden Side er Solsikkekager gaaet ned til under en Femtedel af Aaret forud; fra Rusland faas jo nemlig intet. Ogsaa Indførsel af Hørfrøkager — der særlig kommer fra Rusland og Tyskland — er gaaet ned lige saa meget som Bomuldsfrøkagerne. Indførselen af Soyabønner er tiltaget med ca. $^1/_3$ Mill. hkg, nemlig fra 0,6—0,9 Mill. hkg, der i alt væsentlig er anvendt til Oliekager.

De kolossale Fragttakster, som Krigsforholdene har medført, har bragt Fodestofferne i 1915 op til hidtil ukendte Priser. For Majsens Vedkommende er Forholdet jo faktisk bleven dette, at Fragten pr. Tons har overskredet Værdien af det paagældende Foderstof ved Afskibningen fra Amerika. En Sammenligning mellem Priserne i 1915 og Priserne før Krigen viser for Majsens og Foderbyggets Vedkommende en Stigning paa ca. 100 % og for Oliekagernes Vedkommende ligger den omkring ved de 70 %.

Jydsk Andelsfoderstofforretnings Gennemsnitsnotering (Lagerpris Aarhus) bliver for:

Teksaskager	(55 %)	11,70 Ø. pr. 1/2 kg	(10,60 i April, 13,80 i Decb.)
N. O. Kager	—	10,15 - —	(8,55 i — ,11,95 i —)
Soyakager	—	11,02 - —	(9,25 i — ,13,05 i —)
Hørfrøkager (amerik.)	—	12,75 - —	(12,15 i — ,14,10 i —)
Majs (amerikansk)	—	10,30 - —	(9,17 i Sept., 11,66 i Febr.)
Foderbyg	—	10,60 - —	(8,90 i — ,12,70 i —)

Den af V. Steins analytisk-kemiske Laboratorium udgivne Beretning om Undersøgelser af Foderstoffer i 1915 viser, at naar man sammenligner Laboratoriets Gennemsnitstal for 1915 med de i de nærmest foregaaende 6 Aar fundne, da er der for begge de amerikanske Hovedsorter af Bomuldsfrøkager en ret konstant Nedgang i Mængden af Værdistoffer og samtidig hermed en Opgang i Indholdet af Træstof. For Teksaskagernes Vedkommende er der dog en lille Stigning fra 1914 til 1915 i Mængden af de samlede Værdistoffer til Trods for en lille Nedgang i Fedtprocenten. Men her maa det erindres, at Teksaskagernes Kvalitet i det Aar, da Krigen udbrød, altsaa i 1914, var daarligere end nogensinde tidligere.

Mælkeudbyttet

i Vinteren 1914—15 var, grundet paa en noget knappere Anvendelse af Kraftfoderet, der var meget dyrt, og som en Følge af at Malkekøernes Antal var noget reduceret, baade relativt og absolut noget mindre end sædvanligt, og hvor man i Vintertiden havde det knapt med Grovfoder, kneb det med at skaffe Balance paa Malkekøernes Konto.

Ogsaa i Sommerens Løb var Betingelserne for en lønnende Mælkeproduktion periodisk ugunstige. 1915 bragte, som saa ofte før, en tør og græsknap Forsommer. Det tegnede egentlig meget godt med Græsmarkerne fra det tidligste Foraar af, idet Plantebestanden var upaaklagelig, om end noget spæd, men Foraaret

blev som Helhed barskt. Ikke desmindre var Græsmarkerne ved Udbindingstiden gennemgaaende ganske gode. I en Del Kvæghold, hvor der herskede stor Foderknaphed, var Kvæget paa Græs allerede i Slutningen af April; men den almindelige Udbindingstid fandt navnlig Sted i anden Uge af Maj, da Græsmarkerne — efter en velgørende Regn — afgav god og rigelig Ernæring. Desværre indtraadte der i Midten af Maj Maaned baade Storm og Kulde, der ikke alene gjorde det meget ubehageligt for Malkekøerne at opholde sig paa Græsmarken, men ogsaa bevirkede Nedgang i Mælkeudbyttet. Mange fandt det under disse Forhold nødvendigt atter at tage Køerne paa Stald. I Maanedens sidste Uge indtraadte der varmere Vejr. Da der derefter i Juni ingen Regn faldt, blev Resultatet, at Græsset svandt Uge for Uge, og Græsmarkernes Tilstand var ved Juni Maaneds Slutning usædvanlig slet. Juli bragte den længe haardt tiltrængte og ventede Regn, men den kom alt for sent, nemlig for største Delen af Landets Vedkommende først i Maanedens sidste Halvdel. Der kom nu atter Liv i Græsmarkerne, der efterhaanden antog et godt Udseende, særlig i August, og navnlig i den sydvestlige og sydlige Del af Jylland frembød de en usædvanlig Frodighed. Første Aars Kløvermarkerne, hvis Høudbytte blev tarveligt, afgav en udmærket Eftergrøde, og det var en Fornøjelse at se de ligefrem svulmende, nyudlagte Kløvermarker. Naar den egentlige Efteraarssæson derfor ikke afgav den Græsning, som Høstmaaneden lovede, da skyldtes det, at September blev baade tør og kølig.

Sommeren 1915 bragte en usædvanlig lille Kløverhøst, der af Statistisk Departement opgives til kun $^3/_5$ pr. Hektar af den sædvanlige, men særlig det tidlig høstede Agerhø blev godt indbjerget. Da Engene led meget under det kolde Foraar og senere indtrædende Frostnætter, var Udbyttet kun nogenlunde i Mængde, og Kvaliteten tog megen Skade under meget vanskelige Bjergningsforhold i Juli og August Maaneder; særlig var dette

Tilfældet for Vestjyllands Vedkommende. Høsten af Enghø er opgivet til 4/5 af den sædvanlige.

For Kornsorternes Vedkommende var Kærneudbyttet for Landet som Helhed ikke langt fra det normale, men saaledes fordelt, at man paa Øerne havde lige saa meget over det normale, som man havde under i Jylland. Hvad hele det samlede Høstudbytte angaar, der jo spiller en overordentlig stor Rolle for Kvægholdets gode og økonomiske Underhold, da angiver Statistisk Departement dette i omregnede »Afgrødeenheder«, og gaaende ud fra et Udbytte i Femaaret 1909—13 = 100, bliver Udbyttet for 1915: Rodfrugter 119, Kærne 100, Halm 81, Hø 64. Naar den samlede Rodfrugtavl i 1915 saaledes viser sig at have været stor, da er dette ikke ensbetydende med et stort Udbytte eller større Udbytte pr. Arealenhed, hvilket tvertimod har været mindre for Jyllands Vedkommende end i det paagældende Femaar, men da ligger Grunden hertil i, at det med Roer dyrkede Areal er undergaaet en betydelig Udvidelse.

Baade i Jylland og paa Øerne er Roernes Indhold af Tørstof i 1915 gennemgaaende en Del højere, end Tilfældet var i 1914, og særlig gælder dette for Jyllands Vedkommende for baade Turnips, Kaalroer og Runkelroer og mest for førstnævnte, hvis Tørstofprocent i 1914 var lav og ikke saa lidt under Middel af Femaaret 1909—13.

Produktionen og Udførselen af Fedevarer.

De officielle statistiske Data, der hidindtil foreligger vedrørende de forskellige Fedevaregrupper, er meget sparsomme og ufuldkomne. Noget udtømmende Billede af vor Fedevareproduktions Størrelse og dennes Fordeling til vore Kunder kan derfor paa nærværende Tidspunkt ikke gives. De usædvanlige Forhold, der hersker i Europa paa Grund af den store Krig, har i stærk Grad præget Forholdene paa hele dette Omraade. For Udslagene heraf kan der i Enkelthederne ikke foreløbig

gøres Rede, hvor interessant end dette kunde være. Et kan imidlertid slaas fast, og det er dette betydningsfulde, at man med formentlig meget god Virkning her hjemme fra under denne usædvanlige og særegne Situation har søgt at opretholde vore hidtidige Hovedkunders Forsyning med Fedevarer i saa stor Udstrækning, som Forholdene har gjort det muligt, idet man har indset, at man ikke paa Grund af en øjeblikkelig Fortjeneste skulde i nogen Maade forringe Chancen for at finde samme solide Kundekreds efter Krigen, som vi før Krigen havde erhvervet os i de paagældende Lande.

De statistiske Oplysninger om Udførselen af Fedevarer i 1915, der foreligger for Offentligheden indtil Dato, refererer sig alene til Mælkeriprodukter og angiver kun Udførselens Størrelse. Denne har da, som det allerede i Begyndelsen af denne Artikel kortelig er omtalt, været af lignende Størrelse, som i de to foregaaende Aar, omend i en lidt ændret Udførselsform. Selve Smørudførselen i 1915 var 101,6 Mill. kg dansk Smør imod 95,3 og 91,0 i henholdsvis 1914 og 1913, en Fremgang fra 1913 af 10,6 Mill. kg. Men her maa det erindres, at den betydelige Udførsel af Fløde, som vi har haft i tidligere Aar, er saa godt som blevet helt standset ved Krigens Indtræden. Denne Flødeudførsel, der i 1913 beløb sig til $28^1/_2$ Mill. kg (svarende til 10,4 Mill. kg Smør), gik ned til 15,3 Mill. kg (5,6 Mill. kg Smør) i 1914 og udgjorde kun 0,8 Mill. kg eller 0,3 Mill. kg Smør i 1915. Hvis vi derfor omregner den i de forskellige Aar udførte Flødemængde til Smør, da ses det, at de 3 sidste Aar viser en paa det allernærmeste lige stor Udførselsmængde af Smør for det danske Mælkeribrug, nemlig henholdsvis 101,4, 100,9 og 101,9 i 1913, 1914 og 1915.

Det gaar dog næppe an fra denne Udførselsmængde at slutte, at da har selve Smørproduktionen her i Landet været paa Højde med de sidst forudgaaende Aars. Derimod taler den Kendsgerning, at Køernes Antal er

formindsket, at Mund- og Klovesygen har mindsket Mælkeudbyttet i et stort Antal Besætninger, at der har været Foderknaphed i et betydeligt Antal Kvæghold og at der er sparet paa Kraftfoderet, fordi dette har været meget dyrt. En væsentlig Grund til, at vi har kunnet holde Udførselsmængden oppe paa det sædvanlige, maa da søges deri, at vi paa Grund af de høje Priser paa Smør i meget følelig Grad har indskrænket vort Hjemmeforbrug af dansk Smør og er gaaet over til at spise Margarine, hvorved der er frigjort saa meget mere af vort gode danske Smør til Udførsel.

Uden at komme ind paa Enkeltheder vedrørende Smørhandel og Smørpriser i 1915, hvilke er gjort til Genstand for udførlig Omtale af Prof. Bøggild i hans Artikel i Tidsskriftets Nr. 3 om »Mælkeribruget i Danmark 1915«, skal det dog her fremhæves, at naar vor hele Smørudførsel under de højst vanskelige Forhold, der syntes at skulle bringe denne ud af sit hidtil rolige og vante Leje, er foregaaet under gode og for Fremtidens Smørhandel formentlig betryggende Kaar, da skyldes dette i første Linie de danske Mejeriforeningers Fællesorganisation og det af denne foraarsagede Samarbejde med Foreningen af Eksportører af dansk Smør og Smøreksportforeningen. Vi begyndte Aaret med en Gennemsnitspris for Januar af 134,50 og naaede i August og September Priser paa 143,50 og 152,20 Kr. pr. 50 kg for at kulminere i Oktober med en gennemsnitlig Maanedspris af 177,25 Kr. og en enkelt Uges »Afregningstal« paa 205. Efter »Reguleringen« dalede Priserne atter, og Aarets Gennemsnitspris (Statistik-Udvalgets Notering) blev 140,60 imod 109,20 i 1914, en Stigning af 31,5 Øre pr. $^1/_2$ kg eller $28^1/_2$ %.

At Flæskeproduktionen her hjemme i 1915 har været mindre end i de foregaaende Aar, derom kan der næppe være Tvivl, idet denne er foregaaet under adskillige generende Omstændigheder, der har været hæmmende for hele denne vigtige Side af vor Fedevare-

produktion. Vi behøver her kun at minde om Fodringsforbud, Maksimalpriser og meget dyre Foderstoffer. Den første Halvdel af Aaret var nemlig ikke gunstig, og i Aarets første Maaneder nedsabledes mange Søer, Ungsvin og Pattegrise. Efterhaanden bedredes Forholdene. Hen i Foraaret faldt Foderstofferne i Pris, mens Flæskepriserne steg, og i den sidste Halvdel af Aaret har Flæskeproduktionen haft gode Arbejdsvilkaar. Vedrørende Størrelsen af Udførselen af Flæsk i 1915 tier Statistiken fremdeles. Det kan her oplyses, at i de danske Andelsslagterier er der slagtet 2.169559 Stkr. Svin i 1915 imod 2.426984 i 1914. Prisforholdene stiller sig i Henhold til den jysk-fyenske Gennemsnitsnotering saaledes, at 1915 viser for 1. Kl. 70,75, for 2. Kl. 70,69 og for 3. Kl. 69,29 mod henholdsvis 50,58, 49,56 og 49,36 pr. ½ kg i 1914, men dette sidste var ogsaa et daarligt Aar for en rentabel Flæskeproduktion.

Vedrørende Danmarks Udførsel af levende Kvæg og slagtet Kød i 1915, da kan dennes Størrelse ikke paa nærværende Tidspunkt opgives, da der ingen officielle Angivelser er fremkomne. Ingen, der har fulgt Begivenhedernes Udvikling paa dette Omraade, er jo imidlertid i Tvivl om, at denne Udførsel har været endog meget betydelig, hvilket atter har haft sin fornemste Aarsag i de ganske usædvanlig høje Priser, hvormed Kreaturer og Kød er blevet betalt i dette Aar, hvortil kommer det Forhold, at adskillige Landmænd, paa Grund af Foderknaphed og Fodertrang, har set sig nødsaget til at formindske deres Besætninger i ikke uvæsentlig Grad. Vore Eksportmarkeder har vist et Antal Dyr, som ingen Sinde før. Begæret syd fra har været stort; om end svingende fra Tid til anden, har Efterspørgslen været stigende og Priserne i Forhold hertil. Alt har kunnet sælges til høje Priser, der paa langt nær altid har staaet i det rette Forhold til den paagældende Vares Kvalitet, idet 2. og 3. Kl.s Varer forholdsvis har betinget de højeste Priser. At disse abnormt

høje Priser paa Kød har paavirket det hjemlige Forbrug i meget høj Grad i den Retning, at dette er bragt ned til et rent Minimum af, hvad det var tidligere, er en Kendsgerning. Hvem havde vel Raad til at spise Oksekød til Priser, der har været ca. det dobbelte af, hvad man kunde købe Flæsk og Svinekød til, og ad denne Vej er der da frigjort en saa meget større Mængde Kreaturer til Udførsel.

Nedenstaaende Angivelse af Gennemsnitsnoteringen paa Københavns Kvægtorv for 1. Kl.s Varer (bedste Stude og Kvier) i Kroner pr. 50 kg Slagtevægt giver et godt Sammenligningsgrundlag for Aarene, der gik, med Hensyn til de opnaaede og de gennem det paagældende Tidsrum stigende Priser.

1899	42,00	1908	47,90
1900	45,60	1909	47,40
1901	45,64	1910	49,70
1902	48,00	1911	54,16
1903	51,34	1912	58,60
1904	49,52	1913	60,81
1905	50,10	1914	58,98
1906	52,20	**1915**	**89,30**
1907	51,60		

Det fremgaar af ovenstaaende, at Gennemsnitsprisen for 1915 har været godt 30 Øre pr. $^1/_2$ kg højere end i 1914, hvilket er en Stigning af omtrent 51 %. For ældre Køer — altsaa en langt ringere Vare — er Stigningen 79 %, nemlig fra 33,5 Øre til 59,4 Øre i 1915.

Januar Maaned 1915 begyndte med en Gennemsnitspris af 68 Øre. I November var den gennem gradvis og ret jævn Stigning i Aarets Løb naaet til 112 Øre — godt op imod det dobbelte — for derefter at gaa lidt ned i December ($110^1/_2$). Vore Købere fra Syd har gentagne Gange forsøgt at trykke Priserne, hvilket ogsaa er lykkedes, men kun rent midlertidigt. Kvæghandelens Monopolisering har ikke kunnet gennemføres med den tilsigtede Virkning. Trangen til vort Kvæg var stadig

lige stor, ja stigende. Men rent momentvis opnaaedes ikke ringe Virkning, hvor det til Tider gik ud over de hjemlige Kvægopkøbere, og hvor Landmændene selvfølgelig ogsaa fik deres Tab, fordi de ikke alle under disse øjeblikkelige Kriser besad den fornødne Overvejelsesevne, der kunde diktere dem den ønskelige Tilbageholdenhed. I den 3. Uge af December var Københavns Kvægmarked totalt demoraliseret. Der fremkom ingen officiel Notering, thi af 2100 paa Markedet værende Kreaturer solgtes kun de 600. Det var Køberne, der, ved deres Udeblivelse, skabte denne Situation, men de lærte hurtigt igen at indfinde sig. Det samme gjorde sig gældende, men noget tidligere, paa de store jyske Eksportmarkeder og med lignende Resultat. Gennemsnitsnoteringen i 1915 paa Aalborg Eksportmarked for 1. Kl. Stude var 49,6 Øre pr. ½ kg levende Vægt, hvilket omregnet i Slagtevægt efter 60 % Kød kun giver 80,3 Øre eller 9 Øre lavere end den københavnske Notering.

Hamborg Noteringen (lev. Vægt) i »Ugeskrift for Landmænd« viser en Gennemsnitspris af 60,3 Øre mod 44,51 i 1914. En Omregning heraf til Slagtevægt, stadig efter 60 % Kød, giver 100,5 Øre i 1915 mod 74,2 i 1914 eller en Opgang af 26,3 Øre, hvilket er omtrent 4 Øre mindre end Stigningen i den københavnske Notering og procentvis en Opgang af kun 35 mod 51.

Det siger sig selv, at med en stærkt forøget Udførsel af Kvæg og Kød her fra Landet til usædvanlig høje Priser, der i Aarets sidste Maaneder var henimod det tredobbelte af, hvad vi tidligere har regnet for gode Priser, har det danske Husdyrbrug indkasseret overordentlig betydelige Beløb paa hele denne Konto, men selvfølgelig, hvad man har solgt, har man ikke mere, og der er jo rømmet op i Besætningerne. Det kan imidlertid siges med fuld Føje, at denne Oprømning i det hele og store er sket paa en særdeles forstandig Maade, og der var jo heller ikke Grund til at vente andet. Det

samlede Kvægantal blev i 1915 reduceret forholdsvis lidt, men selvfølgelig er Besætningernes Gennemsnitsalder gaaet noget ned. De daarligste Køer er sat ud, og der er lagt Kalve til i stor Stil. At en Del Ejendomme, særlig af de større, der har skiftet Ejer i disse Aar og delvis er blevet udstykkede, er blanket af for Besætning, det er en beklagelig Kendsgerning, som ikke har kunnet undgaas. Jeg skal ikke her komme ind paa nærmere Betragtninger over Stillingen i 1915 hele dette Forhold vedrørende, men henvise til mit Foredrag i Landhusholdningsselskabet om »Kvæg- og Faareavlens nuværende Stilling og Fremtidsudsigter«, refereret i »T. f. L.«, 7. Hæfte, Side 291—323. Det i 1915 udførte Kvæg er eksporteret i meget forskellig Foderstand, og det kan sikkert med fuld Føje hævdes, at der i 1915 ikke er drevet rational Fedning i nogen større Udstrækning, fordi det ikke har kunnet betale sig tilstrækkelig godt. Kvaliteten er under det stærke Begær langt fra kommen til sin Ret, hvorfor periodiske Prisstigninger har været overvejende bestemmende for Afhændelsestidspunktet, og der er saaledes sendt meget halvmagert — ja nærmest magert — Kvæg bort. I Foraaret 1915 — mens Kødpriserne endnu var forholdsvis lave — var det magre Kvæg til Salg til rimelige Priser. Saadant fornuftig indkøbt gav fortrinligt Resultat ved den derefter stedfindende Græsfedning, idet Priserne stadig steg paa det fede Kvæg, og dermed Priserne paa det magre. Fra April til September varierede Prisen paa dette med 20 Øre pr. $^1/_2$ kg. Men iøvrigt har Opkøb af Kvæg til Fedning været noget af et Lotterispil og sjældent budt større Chancer for Fortjeneste, hvorimod Salg af selvtillagt Kvæg i alle Aldere og værende i højst forskellig Foderstand i Salgsøjeblikket har været en indbringende Forretning. Pølsekøer er i gunstigste Tilfælde betalt med henved den firedobbelte Værdi af, hvad der har kunnet opnaas tidligere. Gode Kælvekøer har kostet 700—1000 Kr. og prima Varer 11—1200 Kr., jævnt gode

Kælvekøer 600—700 Kr. For magert Kvæg gik Priserne i Efteraaret 1915 op til 70 Øre og derover. For indeværende Aar er der jo naaet Priser, der for fedt Kvæg er betydeligt højere end i 1915.

II.

Kvægavlen.

Paa visse Omraader har Brugen af Midler til Kvægavlens Fremme været stærkt begrænset i det forløbne Aar. Dette gælder saaledes i første Linie hele vort Dyrskuearbejde, der kun i ringe Grad fik Lejlighed til at udfolde sig i 1915 paa Grund af den hærgende Mund- og Klovsyge. Iøvrigt kan den ved Krigen skabte Situation med de meget høje Priser paa Kvæg og Kød næppe siges at have virket fremmende paa det store Flertal af Kvægavlere i Retning af med mere Plan og større Kraft at arbejde for selve Avlens Fremgang. Snarere har Tiderne bevirket, at Hensynet til øjeblikkelig Fordel, uden Henblik paa et solidt underbygget Fremtidsarbejde, har været det afgørende i mange Tilfælde, og det er, naar Talen er om Avl, altid forbundet med Risiko. Hele dette Spørgsmaal har jeg iøvrigt mere udførlig omtalt i det ovenfor nævnte Foredrag, og jeg skal derfor ikke her gøre det til Genstand for en nærmere Betragtning.

Imidlertid skal det ogsaa paa den anden Side fremhæves, at der hos mange Opdrættere har vist sig en stigende Interesse for og Forstaaelse af, at der netop i disse Aar er al Grund til og gode økonomiske Betingelser tilstede for at gøre et dygtigt Udvalgs- og Opdrætterarbejde saaledes, at vi staa rustede med den bedst mulige og mest ydedygtige Kvægbestand, naar disse Tider, Krigstiderne med Krigspriserne, en Gang er forbi. Et Udslag heraf er den stigende Efterspørgsel efter virkelig gode Avlsdyr, særlig Tyre, en Efterspørgsel, der giver sig Udslag i første Linie fra Kvægavlsforeningernes Side,

men ogsaa fra en hel Del af de Opdrættere, der har privat Tyrehold og staar uden for det organisatoriske Kvægavlsarbejde. Jo mere det bliver klargjort og kundgjort, hvad de enkelte fremragende Avlsdyr virkelig betyder, naar Talen er om at arbejde sig fremad til et voksende økonomisk Udbytte af Kvægholdet, des flere vil der ogsaa slutte sig til det Samfundsarbejde indenfor Opdrætternes Kreds, der gaar ud paa at skabe gode, ja de bedst mulige Betingelser for saadanne Avlsdyrs Frembringelse, samt for deres mest fuldkomne Udnyttelse.

Men der trænges i Sandhed ogsaa til større Tilslutning til et planmæssigt Arbejde i Kvægavlen her i Landet, paa Øerne saavel som i Jylland. Det viser sig atter og atter, naar Talen er om Kvægavl, hvor svært det er at faa saa megen Forstaaelse vakt af Udvalgets og Plejens Betydning for virkelig Fremgang, at denne Forstaaelse giver sig handlekraftige Udslag. I vide Kredse er der fremdeles en Træghed og Ligegyldighed, der egentlig er ganske uforstaaelig og paa en vis Maade imponerende, og de saakaldte »gode Tider« udøver i denne Forbindelse, som sikkert ogsaa paa andre Omraader, næppe nogen gavnlig Indflydelse, da det jo tilsyneladende gaar fortræffeligt, som det gaar, og saa er det jo aldrig værd at tage saa alvorligt og tungt paa Tingene. Dette er næppe i disse Aar noget usædvanligt Ræsonnement!

Hvad Kvægavlsforeningssagen angaar, da staar vi i 1915, hvad Antallet angaar, omtrent som Aaret forud. I visse Provinser er Tallet ubetydeligt større, i andre noget mindre. Jeg har imidlertid den Opfattelse, at der gennemgaaende stilles større Krav til de Tyre, der købes til Foreninger, end tidligere, at man er mere kritisk i Valget særlig overfor Ophavsmødrenes Ydelse. (Se omst. Tabel.)

For de tre sidste Aars Vedkommende er Stillingen omtrent den samme. Den Nedgangstid, der var fremtrædende i Aarene 1909—1913, er ophævet som Helhed. For Sjællands Vedkommende har der dog ogsaa i de

	1915		1914		1913		1912		1911	
	Foreninger	Tyre	Foreninger	Tyre	Foreninger	Tyre	Foreninger	Tyre	Foreninger	Tyre
Nørrejylland m. Samsø.	545	594	543	611	527	584	579	660	675	7
Sjælland med Møen...	155	170	168	183	181	199	207	229	245	2
Fyens Stift.....	110	126	109	131	113	125	111	126	118	1
Lolland-Falster	35	50	37	44	36	44	45	54	38	
Bornholm	29	33	28	34	30	36	30	36	32	
Tilsammen	874	973	885	1003	887	988	972	1105	1108	12

tre sidste Aar været nogen Nedgang. For Jyllands Vedkommende er der for Kvægavlsforeningstyrenes Vedkommende Fremgang i Antal Korthornstyre og nogen Nedgang for Tyre af jysk Race og en lille Nedgang i Antal Tyre af rød dansk Race. —

Naar vi erindrer, at der er 1674 Sogne her i Landet, og at der kun er 874 Kvægavlsforeninger, da ser vi, at der for Tiden kun virker en Kvægavlsforening i hvert andet Sogn, og at der ikke er flere end ca. 10 % af Landets samlede Kvægbestand, der betjenes af Kvægavlsforeningstyre. At det private Tyrehold — i væsentlig Grad som en Følge af den Virksomhed, der nu i en Aarrække er udfoldet gennem vore Kvægavlsforeninger — er i kendelig Grad forbedret og i adskillige Kvæghold er fuldt tilfredsstillende, derom er der ingen Tvivl, men i alt for mange Besætninger er det fremdeles tarveligt, og der gives fremdeles ærede samtidige, der i den Grad regner med den lille Tabel, at de viger tilbage for en Krones Ekstraudgift for at faa deres Køer bedækket ved en virkelig god Tyr fremfor ved en Undermaaler. Videre er vi endnu ikke kommen!

Hvad Kontrolforeningsvirksomheden i det forløbne Aar angaar, da har denne været nogen Vækst undergivet, og Kontrolforeningerne kan i det Hele glæde

1910		1909		1908		1907		1906		1905	
Foreninger	Tyre	Foreninger	Tyre	Foreninger	Tyre	Foreninger	Tyre	Foreninger	Tyre	Foreninger	Tyre
719	828	763	894	783	947	763	890	677	810	658	743
259	282	282	317	292	328	273	315	250	284	222	254
124	139	134	154	142	163	142	169	128	151	120	136
41	55	46	55	48	54	48	56	50	55	49	54
33	43	30	43	31	42	31	43	30	38	28	33
176	1347	1255	1463	1296	1534	1257	1473	1135	1338	1077	1220

sig ved en mere stadig og jævn Udvikling end Kvægavlsforeningerne. — Hvad Antallet af Kontrolforeninger i 1915 angaar, da skal dette som sædvanlig anføres efter de i »Lommebog for Mejerister« givne Oplysninger, der refererer sig til Tiden omkring ved 1. Oktober 1915. Her angives det samlede Antal Foreninger til 645 og »Sjælland med Møen og Bornholm« staar opført med ialt 158 Foreninger; i dette Tal er dog Bornholm ikke medregnet, og da Bornholm har 19 Kontrolforeninger med 365 Medlemmer og 6435 Køer, bør de samlede Summer forøges med nævnte Tal, hvorefter det samlede Antal Kontrolforeninger var 664 med 15.527 Medlemmer og 244.843 Køer, hvilket i Henhold til den afholdte Kreaturtælling 15. Maj 1915 svarer til 19,1 % af Landets samlede Kobestand eller knapt hver 5. Ko. Dette er jo ingenlunde imponerende, og som man kunde vente det, i Henhold til Raceforholdene, er Procenten af den samlede Kvægbestand under Kontrol i Jylland som Helhed lavere end den er paa Øerne, idet Kontrolforeningernes Udbredelse i de Egne, hvor Korthornsavlen er den herskende eller langt overvejende, kun er ringe, om end de senere Aars Udvikling ogsaa der har vist en øget Interesse for denne Side af Kvægavlsarbejdet, idet man bliver mere og mere klar over, at selv hvor Talen

er om Opdræt og Kødproduktion, der gaar det økonomisk set ingenlunde an at se bort fra Mælkeydelsen og dennes Kvalitet. Det er derfor ogsaa en Misforstaaelse, naar man mener, at med eventuelle Udsigter til forholdsvis højere Kødpriser end Smørpriser og som Følge deraf et øget og bedre Opdræt end maaske hidtil, det da skulde være mindre vigtigt i Fremtiden at overvaage saadanne Hjælpemidlers Udbredelse og Benyttelse, der er saare nyttige og heldbringende — ja uundværlige — hvor det gælder om Fremavlen og Opdrætningen af kraftige, velbyggede, trivelige Malkekøer med stor og fortrinlig Ydelse. —

Aaret 1915 bragte paa Kontrolforeningsfeltets Omraade en fra mange Sider længe ønsket Enighed om at anvende en ensartet Foderenhedsberegning i de forskellige Provinser her i Landet. Ved Forhandlinger mellem Repræsentanter for Landets Kontrolforeninger — og for Kontrolforeningerne i Sverrig og Norge — enedes man om Hovedpunkterne vedrørende Foderenhedsberegningen, som man jo ikke kommer uden om; disse Hovedpunkter var:

1. 1 Foderenhed lig 1 kg Byg.
2. Erstatningstallene for Kraftfoderets Omregning til Foderenheder fastsættes i Overensstemmelse med de foreliggende Forsøgsresultater.
3. Roerne værdsættes efter deres Tørstofindhold.
4. Græsfoderenhederne beregnes i Forhold til den ydede Mælkemængde og Koens Vægt; alt Foder, der gives som Tilskud til Græsset, fradrages med fuld Værdi.

For Danmarks Vedkommende bliver altsaa nu den samme Skala for Omregningen af de enkelte Foderstoffer og Fodermidler i Foderenheder anvendt overalt. Herved vil formentlig blive vundet ikke uvæsentlig, dels i Retning af en ædrueligere Foderenhedsberegning, navnlig for Græssets Vedkommende, dels i Retning af bedre Betingelser for frugtbare Sammenligninger, hvilke dog

altid bør drages med megen Skønsomhed, og endelig vil det være en Fordel for Kontrolassistenterne, der snart arbejder i denne snart i hin Landsdel, at Foderenhedsberegningen nu overalt er den samme.

Vedrørende Spørgsmaalet om en rationel Afregning af den søde Mælk paa vore Andelsmejerier, et Spørgsmaal som i alleregentligste Forstand berører Kontrolforeningsvirksomheden og et Spørgsmaal, som vi aarlig vender tilbage til, fordi dets heldige Løsning kan komme til at betyde saa overmaade meget, da maa det atter fremhæves, at der er langt frem, inden vi der har naaet et nogenlunde tilfredsstillende Standpunkt. Mejeri-Drifts-Statistiken for 1915 er just kommen mig i Hænde, og den beretter atter om, hvorledes Stillingen har været i det sidste Aar. Man imponeres ligefrem over den Modstand mod en rationel og retfærdig Afregningsmaade, der stadig findes i visse Dele af Landet, og som til Eks. giver sig Udtryk i, at af 20 under en Mejeriforening værende Mejerier afregner kun de 3 eller 15 % paa tidssvarende og rationel Maade (efter Flødeeller Fedtenheder eller efter Faktor 3). I en anden Mejeriforening, hvorunder indberettes fra 32 Mejerier, er Afregningen derimod tidssvarende for de 26 eller for 85 %. Begge Eksempler er hentet fra Jylland. Provinsielt staar Fyn højest, Maribo Amt lavest. For 1915 er der af 742 indberettende Mejerier 444, der afregner efter Flødeenheder, Fedtenheder eller Faktor 3, altsaa 59,8 %, eller ca. de $^3/_5$, imod 53,7 % i 1914. Det er altsaa dog et ikke uvæsentligt Fremskridt, og saa godt som alle de Mejerier, der nu forlader Faktor 2, gaar over til Afregning efter Fløde- eller Fedtenheder.

1915 har bragt Priserne paa Avlsdyr et godt Stykke op, men denne Prisstigning paa Avlsdyr — fornemlig paa Tyre — har dog endnu ikke kunnet staa Maal i nogen Maade med Prisstigningen paa almindeligt Handels- og Slagtekvæg. Tyrepriserne er endnu for lave i Forhold til det almindelige Prisniveau. — Da Kvæg-

avlsforeningerne har solgt deres gode ældre Tyre — eller Tyre over 3 Aar — tidligere end de plejer, fristet dertil over Evne af de svimlende Kødpriser, saa har der i 1915 været livlig og stor Efterspørgsel efter unge Tyre til at udfylde de ældre Tyres Plads.

»Jysk Husdyravl« har ogsaa i 1915 offentliggjort en Del Oplysninger om Tyrehandelen, hvorefter den kontant betalte Gennemsnitspris for 65 Tyre af jysk Race var 959 Kroner og 952 Kroner paa Vilkaar, hvilket er omtrent 300 Kroner mere pr. Tyr end i 1914. — Fra vore bedste og solideste Kvægbesætninger sælges Tyrene, i stigende Grad kan man sige, i en meget ung Alder. Dette gælder i hvert Fald for Tyrene af jysk Race. Det er saaledes af Interesse at se, at der i 1915 er solgt 11 Tyrekalve i en Alder af fra 3 Uger til 1 Aar (gennemsnitlig $6^1/_2$ Maaned gamle) for 1309 Kroner kontant og 1573 Kroner paa Vilkaar. Blandt de opførte 65 Tyre var laveste Prie 475 Kroner kontant og 500 Kroner paa Vilkaar, højeste Pris 1800 og 2200 ialt 4000 Kroner for en 6 Maaneders Kalv fra Johannes Overgaard, Stautrup ved Aarhus. I Følge den jyske Kvægavlsberetning for 1915 er til Kvægavlsforeninger i Jylland fra 1. Januar—30. August 1915 købt 105 Tyre af jysk Race og 41 Tyre af rød dansk Race til en Gennemsnitspris af 700 Kroner, samt 42 Korthornstyre for gennemsnitlig 762 Kroner kontant. For Fyen opgives Gennemsnitsprisen for Aaret $19^{14}/_{15}$ for de 126 Tyre, der var i Kvægavlsforeningerne, til 848 Kroner kontant og 769 paa Vilkaar, men disse Tal kan selvfølgelig ikke direkte sammenstilles med de ovenanførte, der alene gjaldt for 1915. —

Om den d. 15. Maj 1915 stedfundne Kreaturtælling skal jeg baade for Kvæget og Faarenes Vedkommende henvise til mit Foredrag i Tidsskriftets 6. Hæfte, i hvilket ogsaa vil findes en kort Omtale af Faareavlens Stilling i 1915.

At Dyrskuevirksomheden for Kvægets Vedkommende

i 1915 blev saa overordentlig stærkt begrænset: paa Grund af Mund- og Klovesygens store Udbredelse, var et beklageligt Faktum. Heldigvis er der paa nærværende Tidspunkt gode Udsigter til, at dette ikke atter i Aar skal gentage sig, thi det vilde være ensbetydende med en ikke ringe Svækkelse af Avlsarbejdet og en Vanskeliggørelse af Avlsledelsen og Omsætningen af Avlsdyr. Hvor nyttigt end den foretagne Bedømmelse af de paagældende Avlsdyr var, der fandt Sted ved Landevejene, kan denne dog ingenlunde erstatte Savnet af at faa Dyrene fremstillet og bedømt samlede paa Dyrskuerne.

Vedrørende vore Husdyrs Sundhedstilstand i 1915, da har denne jo paa en desværre meget uhyggelig og tabbringende Maade været kendetegnet af den herskende Mund- og Klovesyge, der sidste Aar hærgede vort Land paa en hidtil ukendt Maade, hvad Udbredelse angik. Der var saaledes i alt i 1915 konstateret Udbrud af Sygdommen i 6482 Besætninger eller 3,6 % af det samlede Antal Kvægbesætninger ialt i Landet. Særlig gik det jo ud over Øernes Kvægbestand, og kun i forholdsvis ringe Grad optraadte Sygdommen i Jylland. Haardest ramt var Odense Amt, hvor Udbruddenes Antal var 1421 eller 12,4 % af Amtets Kvægbesætninger. Maj Maaned viste det højeste Antal angrebne Besætninger. Størrelsen af de angrebne Besætninger var tilsammen: af stort Kvæg 125.732, af Ungkvæg 46.743 Stkr. og 30.324 Kalve, ialt 202.403 Stkr. Kvæg eller 8,38 % af Landets samlede Kvægbestand. Af Svin desuden 163.051 Stkr., af Faar og Lam 12.865 Stkr. og af Geder 630 Stkr.

Særlig gennem en betydelig Nedgang i de af Sygdommen angrebne Køers Mælkeydelse under og efter Sygdommen, har denne bragt det danske Kvægbrug meget betydelige, ja store Tab, men ogsaa paa anden

Maade, idet den er fulgt af en hel Række Følgesygdomme, ligesom der ogsaa døde en Del Dyr af selve Sygdommen, nemlig 8418 Stkr. Kvæg, overvejende Kalve, nemlig 74 %, samt 16 % Ungkvæg og 10 % Køer. Af Følgesygdomme kan nævnes Yverbetændelse, der er optraadt med 4317 Tilfælde, af hvilke 73 endte med dødeligt Udfald, og 1/3 viste sig uhelbredelige. I et stort Antal Tilfælde er der indtraadt Kastning og Tilbageholdelse af Efterbyrden samt Overløbning. Som Følgelidelser er der, særlig paa Fyn og delvis paa Samsø, hyppigt indtraadt en særegen kronisk Utrivelighed. Ogsaa mange af Dyrene har været angrebet af Klovbrandbyld og med dødelig Udgang i 54 Tilfælde. — De af Sygdommen foraarsagede Ulemper overfor Dyrskuevirksomheden er allerede omtalt, men hertil kan endnu føjes alle de Udgifter og Ulemper, der har været en Følge af Desinfektioner og Afspærring m. v., skønt Afspærringsforanstaltningerne har været betydeligt lempeligere og mindre generende end under tidligere Epizotier. —

Af Litteratur vedrørende Kvæg- og Faareavlen har 1915, foruden en hel Række Stambøger samt Beretninger fra de provinsielle Fællesforeninger, samt fra Kvægavls- og Kontrolforeningsinstitutioner, frembragt en »Fodringslære« af Inspektør *H. J. Rasmussen,* Næsgaard, samt Arbejder af Konsulent *J. Fisker* og Godsejer *Moesgaard-Kjeldsen* om henholdsvis »Kvægavl og Arvelighed« og »Malkekvægets Fodring, Røgt og Pleje«, saa Aaret har givet en rigelig — og god — Høst paa dette Omraade.

Det danske Landbrug har i 1915 mistet usædvanlig mange af dets gode Mænd, der var fremme eller havde været fremme i betydningsfuld og ledende Virksomhed

paa forskellige Felter af Landbrugets Arbejdsmark. Her er der særlig Grund til at mindes to af dem, som Døden har berøvet os i det forløbne Aar, og hvis Arbejde særlig faldt paa Kvægavlens og Kvægbrugets Omraade i hvert Fald i en meget lang Aarrække af deres Virksomhed, nemlig *Harald Branth* til S. Elkjær og Konsulent *S. P. Petersen*. Førstnævnte var til sin Tid vor fornemste og mest fremragende Foregangsmand indenfor den jyske Kvægavl; *Harald Branth* var nemlig ikke alene Skaberen af S. Elkjær Kvægstammen, der i sin Tid øvede en Indflydelse paa den jyske Kvægavl, som ingen anden enkelt Kvægstamme, men det sortbrogede jyske Malkekvæg havde i *Harald Branth* dets ypperste Talsmand og Forkæmper i over en Menneskealder — og det baade i Mod- og Medbør.

S. P. Petersen, der fra 1888 til sin Død var Foreningen af jyske Landboforeningers Konsulent i Husdyrbrug, fik Lykke og Lejlighed til gennem mange Aar at yde den jyske Kvægavl en baade maalbevidst og virkningsfuld Vejledning i en Tid, hvor en saadan var stærkt paakrævet.

Fortjener vore Maskinprøver ikke, at der ofres dem mere Opmærksomhed?

Af Maskinkonstruktør *L. C. Nielsen.*

Det er ikke sjældent og ved Lejlighed med motiveret Styrke blevet fremhævet af dygtige, maskinkyndige Landmænd, at sammenlignende Maskinprøver er det bedste Middel til at belyse de forskellige Maskintypers Fortrin og Mangler til Vejledning for Køberne, hvis Interesser jo ikke i et og alt kan falde sammen med Sælgernes. Dette er ogsaa ubestridelig rigtigt. —

At enkelte Ikke-Landmænd alligevel modarbejder dette Faktum og motiverer det med, at hvad der var bedst — om man da overhovedet anerkender Prøvernes Rigtighed — i Aar, maaske er overfløjet til næste Aar, medens Reklamen alligevel kører videre med Prøveresultaterne, saa mener ovennævnte Landmænd, at saadanne Fremskridt maaske netop er sket som en Følge af Prøveresultaterne, disse er i alt Fald en Spore for Fabrikanterne og en Lære, hvorpaa der kan arbejdes videre. Hvis imidlertid Prøverne er saaledes anlagte, at man Aar efter kan foretage Prøver med det Ny alene saaledes, at Sammenligning kan ske uden at man samtidig behøver at prøve det tidligere om igen, vilde dette ikke blive uoverkommeligt, i nogle Tilfælde kan dette lade sig gøre, saa at man stadig fulgte Udviklingen;

dermed var denne Indvending for saa vidt bortfaldet — om man ellers overhovedet kan tillægge den nogen større Betydning end som en Hemsko for Maskinernes Udvikling.

Ved Bedømmelse af Landbrugets Maskiner, saavel Arbejdsmaskiner som Motorer, er der et Forhold, som ikke altid, eller maaske sjældent, tillægges den Betydning, som det fortjener, nemlig Drivkraften. Hvor der bruges Kul til at frembringe Drivkraften, faar det med de nu gældende Kulpriser forøget Betydning, og naar kommer Kullene igen ned paa de gamlè Priser? Men ogsaa under normale Forhold spiller Kraftforbruget en langt større Rolle, end der kan maales med Prisen paa selve Drivkraften, hvad jeg vil søge at paavise.

En Arbejdsmaskine bestaar foruden Stellet i Reglen af:

a. De Organer, der direkte udfører det ønskede Arbejde, som f. Eks. ved Tærskemaskiner af Cylinder og Bro samt de øvrige Organer, der efterhaanden skiller Halm, Emter og Avner fra den rene Kerne, ved Hakkelsemaskiner Organer til Fremføring af Foderet og Knivene, ved Mejemaskiner Afskære-, Opsamle-, Binde- og Udkasteorganer o. s. v. for hver Maskine, og som kan kaldes Arbejdsorganer.
b. Transmissionen. Da Motoren i Reglen afgiver Drivkraften gennem en roterende Aksel, maa Transmissionen overføre Kraften til Arbejdsorganerne, medens den samtidig maa omforme den til de Bevægelser og Hastigheder, der fordres af hver enkelt af disse.

Da nu Arbejdsorganerne er længst borte fra Motoren, maa enhver Kraftmodstand, som disse møder under Arbejdet, virke tilbage gennem hele Transmissisonen med hele den deri opsamlede Friktionsmodstand, inden den naar Motoren, som altsaa, foruden Arbejdsorganernes Nyttemodstand, tillige faar denne at overvinde, og den kan undertiden blive ret betydelig, ikke

at tale om de mindre hensigtsmæssige Arbejdsorganer, hvor Modstanden kan vokse ganske urimelig, inden den naar Motoren.

At der, selv ved Maskiner med tilsyneladende ringe Forskel saavel paa Arbejdsorganer som paa Transmissioner, alligevel kan være en betydelig Forskel paa Kraftforbruget, har vi et eklatant Eksempel paa fra Mejemaskinprøverne paa Konstantinsborg, hvor en Maskine A af Vægt 711 kg tog 143 kg Trækkekraft, medens en anden Maskine B af Vægt 677 kg tog 194 kg Trækkekraft — begge beregnede paa en 1 Meter Skaarbredde og alle andre Forhold lige.

Uagtet A vejede 34 kg mere end B, saa brugte A alligevel 51 kg mindre Trækkekraft end B. Disse 34 kg Vægtforskel maa dog have brugt en tilsvarende Del af den Kraft, der er medgaaet til at køre Maskinen hen ad Marken, hvorved Forskellen mellem Kraftforbruget i de to Maskiners Arbejdsorganer og Transmissioner bliver mere end de 51 kg Træk, denne Forskelforøgelse bliver yderligere fremtrædende, naar man ser, at 73 % i Rug og 79 % i Havre af hele den medgaaede Trækkekraft netop er brugt til at trække Maskinen hen ad Marken, uden at Arbejdsorganerne har udrettet noget.

Det maa, som det ogsaa fremgaar af Beretningen, indrømmes, at en vis Vægt paa Hovedhjulet, hvorfra Transmissionen og Arbejdsorganer bevæges, er nødvendig, for at dets Friktion imod Jorden kan blive i Stand til, uden Glidning, at holde disse Organer i Gang under Arbejdet, men det fremgaar af Prøverne, at en Maskine, hvis Vægt paa Hovedhjulet var knapt 600 kg, har overført 80 kg af Trækkekraften til Transmission og Arbejdsorganer, medens det, der under Prøverne blev brugt til disse, kun var mellem 30 og godt 50 kg, altsaa viser dette, hvad der ogsaa er antydet i Beretningen, at man uden Risiko i denne Henseende kan arbejde paa at gøre Maskinen lettere og derved indvinde noget af de henholdsvis 73 og 79 % af Trækkekraften, der er med-

gaaet til blot at trække den tomgaaende Maskine hen ad Marken.

Ved Maskiner og Redskaber med vidt forskellige Arbejdsorganer kan Forskellen blive langt større, f. Eks. Kværne, Plove, Kartoffel- og Roeoptagere o. fl. a. Almindelig gælder det, at mere Kraftforbrug i Arbejdsorganerne medfører mere Afslidning af disse og dermed mere Kraft ført gennem Transmissionen, dette fordrer atter denne gjordt sværere, hvilket paa dobbelt Maade forøger Friktionsmodstanden, alt at overvinde af Motoren. Som Tillæg faar man endda mere Olieforbrug, sværere Maskine, der er mindre haandterlig og dyrere og desuagtet ofte mere udsat for Brud, der yderligere nødvendiggør det paaklagede Oplag af Reservedele navnlig til Sæsonmaskiner. Var det vanskeligt, for ikke at sige umuligt, for nogen Landmand eller Tekniker at komme tilnærmende til den rette Dom uden Kraftmaalinger ved Mejemaskinerne med de nogenlunde ens Transmissions- og Arbejdsorganer, saa vil det være endnu umuligere, hvor disse, som anført, er mere forskellige, og selv om saa var, hvor var saa Beviserne for Rigtigheden af Dommen. Her var rigtig frit Spillerum for Kritik af Personer med langt ringere Maskinindsigt. Til de ved Maalingerne indvundne Tal kommer saa den praktiske Landmands Dom over Kvaliteten af det af Maskinen udførte Arbejde. Paa denne Maade kan den endelige Dom blive en værdifuld Vejleder og komme til at staa godt fast mod ubeføjede Angreb.

Endnu et Eksempel, der viser Nødvendigheden af Kraftmaalinger endda paa saa simpel en Maskine som en Hestegang, der i og for sig kun er en Transmissionsanordning væsentligst bestaaende af to eller tre Tandhjulsudvekslinger. Jeg tænker her paa Hestegangsprøverne i Holte. Ved et blot og bart Skøn over de der mødte Hestegange skulde man ikke synes, at der kunde blive synderlig Forskel paa deres Nyttevirkning (Forholdet mellem det Hestegangen af Hestene tilførte Ar-

bejde og det der kommer ud af denne igen gennem den indløbende Aksel). Maalingen viser dog Svingninger fra ca. 96 lige ned til ca. 71 % Nyttevirkning, og naar Vendingen tages med i Beregningen, viser Beretningen Sammenligningstal, der svinger imellem ca. 12 og ca. 20, hvor det højeste er Udtryk for den største Økonomi. Hvis nu Tabet ved de for smaa Bomlængder tages med i Sammenligningen, og det er fuldstændig korrekt at gøre dette, og Nyttevirkningen ved 14 Fods Bomme er sat til 100, saa vil en 10 3/4 Fods Bom — Baneradien for den paagældende Hestegang — kun give 77 % af Hestens Arbejde ind i Hestegangen, og af disse 77 % faas kun 71 % igen ud gennem den indløbende Aksel, der bliver altsaa kun ca. 55 % tilbage af Hestens Arbejde, der naar den indløbende Aksel. Antages nu, at der i en velkonstrueret Hestegang med Rimelighed kan indrømmes et Tab af omkring 10 % for fuld Kraft i Hjuludvekslingen, saa bliver dette kun til 7 à 8 % uundgaaeligt Tab. Der findes endda mange Hestegange, hvor den hele Nyttevirkning er ringere end det ovenfor beskrevne.

Disse Fakta er alt andet end Bevis for den Paastand, »at de bedste Typer i Løbet af kort Tid fortrænger de ringere, de mindre fuldkomne« og »at Livet selv er den bedste Regulator paa dette Omraade«. Hestegange er saa gammel kendte Maskiner, at der har været mere end Tid nok til, at de kunde have udviklet sig, hvis de anførte Betingelser havde været tilstrækkelige, men istedetfor er de snarere gaaet tilbage, hvad der findes forklaret i »Tidsskrift f. Landøkonomi«, 1909, Hefte 11 og 1911, Hefte 5. Jeg har set en Hestegang, der er lavet for over 50 Aar siden, som jeg, ved at betragte Prøveresultaterne fra Holte i 1911, maa anse for at være bedre end disse. Hvis der for et halvt Hundrede Aar siden var blevet udført Hestegangsprøver som dem i Holte, og Landmændene rigtig var blevne klare over de Forhold, som ovenfor er henvist til, saa var

der næppe kommet saa mange daarlige Typer frem, der nu fylder Markedet, og som Landmændene har at ødsle deres Hestekraft bort paa, og som snart har ødelagt al Interesse for Hestegange, uden at der i Tiden er naaet det Højdepunkt i Udvikling, som disse altfor sent udførte Prøver kunde have vist Vejen til.

Det fremgaar, som det gentagende er paavist, tydelig af de her gengivne Maalinger, at der kan være betydelig Forskel selv paa Maskiner, der tilsyneladende ikke er meget forskellige i Konstruktion, en Forskel, der uden disse Maalinger ofte kun kan ses eller maaske kun anes af dem, der er begavet med særlig mekanisk Indsigt og Snille. Men naar nu en saadan Mand sætter denne sin Evne ind og anvender Kapital paa Eksperimenter, der i Reglen er ret kostbare, og han omsider mener at være kommet til et godt Resultat, og han saa tilbyder dette til Bedømmelse, saa maa der ogsaa kunne bydes ham fyldestgørende Svar navnlig paa det vigtigste Spørgsmaal, som han saa godt som ikke kan faa besvaret paa anden Maade, nemlig:

1. Hvor meget udretter min Maskine (eller Redskab) pr. Hestekraft-Time, og hvor meget udretter andre lignende Maskiner, helst de bedste, i Sammenligning med min.
2. Hvorledes er Kvaliteten af det af min Maskine udførte Arbejde, og hvorledes staar det i Sammenligning med de andre til samme Øjemed.

Han maa gøres bekendt med Prøvemaaden og de dertil anvendte Apparater, saa at han derigennem faar Tillid til Resultaterne, at han deraf kan drage Lære maaske til videre Fremskridt.

Om han saa anvender en eventuel gunstig Dom i sin Reklame, og den kan fremme hans Omsætning, saa er dette dog kun en velfortjent Løn, thi ofte kan saadanne Forbedringer ikke engang blive Genstand for Patent, saa Vejen straks ligger aaben for Eftergørelse.

Skal Bedømmelsen derimod alene ske ved Skøn, kunde det hænde, at hans eget Skøn var det rigtigste.

Disse Kraftmaalinger kan almindelig udføres med to velkonstruerede Dynamometre, et for Hestekraft og et for Motorkraft.

Hvis man ved de ambulante Prøver kan opnaa Tilladelse til at prøve forskellige Maskiner omkring i Landet, bl. a. nyanskaffede, kan der efterhaanden indsamles et godt Materiale, der giver Overblik over den Udvikling, hver Maskinart til enhver Tid er naaet til.

Hestekraften er nu mange Steder afløst med Motorkraft, hvortil bruges Kul, Elektricitet, Petroleum eller Benzin. Det er dette, man køber, men det er Drivkraft man skal bruge. Ogsaa her maa man benytte Kraftmaalinger, men medens disse ved Arbejdsmaskinerne gaar ud paa at maale Kraft-Forbruget, saa maa det her gaa ud paa at maale Kraft-Udviklingen, naar man vil vide hvormeget hver Hestekraft-Time kommer til at koste for hver Motor; det faas kun ved samtidig at maale Motorens udviklede Drivkraft, og hvad dertil er forbrugt. Dette omsat i Penge giver Sammenligning.

At der ved Bedømmelsen af Motorerne ogsaa er andre Forhold, der maa tages i Betragtning ved Dommen, afkræfter ikke Betydningen af Kraftmaalingerne.

Iblandt de Maskin- og Redskabsprøver, der kunde tænkes udførte, kunde der maaske være Anledning til at ofre en Serie mindre Maskiner nogen Opmærksomhed.

Der er og bliver jævnlig oprettet mindre Landbrug af større; hvor store disse mindre Landbrug helst bør være har der været delte Meninger om, og naar jeg her kommer lidt ind derpaa, er det kun fra et rent maskinelt Synspunkt. Herefter, synes det mig, skulde et saadant mindre Landbrug ikke være større, end at Manden selv med lidt Bistand engang imellem af Hustru og Børn kan bestride Arbejdet alene, paa den anden Side skulde

det heller ikke være mindre, end at han ogsaa har saa meget Arbejde, han kan overkomme, og som Familien kan leve af, uden at Manden behøver at tage Arbejde hos andre. Skal en saadan Mand imidlertid ikke være altfor uheldig stillet i Sammenligning med det store Landbrug, maa han ogsaa kunne arbejde med Maskiner, men disse maatte saa være afpassede til saadanne mindre Bedrifter, de maatte kunne benyttes af ham selv uden megen Hjælp, være letløbende og billige. Drivkraften maatte ikke koste meget, en velkonstrueret Hestegang til en eller to mindre Heste kunde tænkes tilvejebragt maaske ved Indbydelse til Konkurrenceprøver med bestemt opgivet Hensigt. Hvor Terrænforholdene var gunstige, kunde en virkelig selvregulerende Vindmotor, der ikke krævede meget Tilsyn, ogsaa være paa sin Plads, idet en saadan Mand lettere kan indrette sit Arbejde efter Vinden, end man kan i det store Landbrug, ogsaa er smaa Vindmotorer i Reglen mindre udsatte for Brud end de store. Her var ligeledes en Opgave.

Hvis Prøverne kunde fremlokke virkelige Forbedringer eller gode ny Typer paa de forskellige Omraader, vilde dette sikkert være den bedste Vej til fortsat Fremgang, idet der kaldes paa enhver Ide, der maatte ligge gemt hen, fordi man ikke saa nogen Sandsynlighed for at kunne faa noget ud af den.

Statskonsulenternes Indberetninger for Aaret 1915.

I.

Beretning fra Statskonsulent J. C. A. Schwarz-Nielsen.

Over Indmeldelserne af Hingste og Hopper af de forskellige Avlsbrancher indenfor de lettere Heste, samt af Trækheste, tagne under eet, til samtlige de Dyrskuer paa Sjælland, jeg i det forløbne Aar har overværet, har jeg i omstaaende Liste fremsat en Opgørelse. Jeg gaar ud fra, at man derigennem saa nogenlunde kan slutte sig til, i hvilket omtrentlige Forhold de vedkommende Avlsbrancher er Genstand for Produktion i de forskellige Amter. Det bemærkes, at Skuerne i Holbæk Amt og den vestligste Del af Sorø Amt, der hvor den svære Avl er mest dominerende, har jeg ikke overværet. Dette er at tage i Betragtning ved Skønnet over, hvorledes Forholdet mellem let og svær Avl stiller sig her paa Sjælland i sin Helhed.

Hvor der udelukkende drives Renavl, ved vi, at Frem- og Tilbagegang i Avlen fra Aar til andet er vanskelig paaviselig. Hvis man, som desværre her paa Sjælland, har de konkurrerende Avlsbrancher lokalt sidestillede, ja ofte endog mængede mellem hverandre, der vil Udslaget i Retning af Tallet paa Indmeldelserne indenfor disse kunne svinge ret betydeligt, og det er vel med en vis Berettigelse, at man deraf tør drage en

Slutning om, i hvilken Avlsretning Tendensen blandt Opdrætterne synes at tage Kurs. At blive paa det rene dermed er betydningsfuldt for dem, paa hvem Avlens Ledelse mere eller mindre direkte hviler, naar da Ledelsen gaar ud paa at værne om Renavlen, som Basis for Avlen i Almindelighed og hver Avlsbranche for sig. Det gælder ogsaa om den økonomisk indbringende Krydsningsavl, der mere end i den svære Avl er knyttet som et Gode til den lettere, naar den da drives rationelt som Appendiks til Renavlen.

Paa Sjælland har der i det forløbne Aar været ret store Svingninger fra Aaret forud i Retning af Indmeldelser indenfor de forskellige Avlsbrancher. Medens det ogsaa i Fjor stadigt væk var Frederiksborgavlen, som var den dominerende indenfor den lettere Avl, saa saa vi f. Eks. i Aar i Sorø ret mange Trækheste, hvad der dér ikke tidligere har været set, i det mindste i de sidste Aar. I Hillerød og Næstved var som vanlig Frederiksborghestene de overvejende; den fremmede Halvblodsavl synes at gøre sig mere gældende i Egnen omkring Hillerød end omkring Næstved. Og det er da nærmest den lette Halvblodsavl, der synes knyttet til Frederiksborgegnen, medens det er den svære, der er repræsenteret i Næstvedegnen. Det dog kun i ringe Tal. Desværre er det kun i de færreste Kataloger, at der er skelnet mellem svært og let Halvblod, hvad der dog er saa betydningsfuldt for at kunne følge disse saa uensartede Avlsbranchers Udvikling. I Stambogen er en saadan Adskillelse paabudt af Stambogsudvalget. Dette skulde da antages at maatte være retledende for Katalogredigeringen. Man ser da ogsaa, at man f. Eks. i Næstved og Roskilde havde rettet sig derefter. — I Roskilde- og Præstøegnen syntes Indmeldelserne at tyde paa — hvad der vel ogsaa stemmer med Virkeligheden — at den største Brydning mellem de forskellige Avlsbrancher gør sig gældende. Særlig for Præstøegnen er det karakteristisk, og der bliver det vist aldrig ander-

ledes. Skuet der var, som man af Kataloget vil se, et af de mest brogede. — Roskildeskuet var, i Sammenligning med tidligere, næsten rent ud imponerende ved sin Størrelse. Den svære og lettere Avl var saa omtrent ligelig repræsenteret. Der er saa meget, der taler for, at Chancerne paa den Egn er størst for den svære Avl. Man kunde dog ikke undlade at lægge Mærke til, at det er, som om der pludselig var kommet Fremvækst ogsaa i Frederiksborgavlen, en naturlig Følge af, at denne i en ny oprettet Hesteavlsforening, som med Energi og Dygtighed ledes af en frederiksborgvenlig Bestyrelse, synes at have faaet en lovende Spirekraft. En ret imponerende Samling røde unge Hopper fremstilledes paa Initiativ af Foreningen, men den fik desværre ved Tilfældighed i Arrangementet for Fremstillingen ikke Lejlighed til at vække den Opsigt, den fortjente.

Paa Skuerne i sin Helhed synes Verdenskrigen ikke at have havt hæmmende Indflydelse. Som i de senere Aar var det ogsaa i Fjor Hillerød- og Næstvedskuet, der frembød størst Interesse, syntes at vidne om størst Overensstemmelse blandt Udstillerne i Henseende til Avlsformaal. Paa begge fandtes en fortrinlig Hoppesamling af store, smukke, typiskede og ensartede, ja næsten ensfarvede (røde) Individer, baade ældre og yngre. I Næstved følte man sig tiltalt af den treaarige Hingstebestand, og i Hillerød talte den toaarige Hingsteklasse ikke mindre end 40 Anmeldelser, vel noget nær det største Tal, man hidtil har set anmeldt. Mangel paa Avlsmateriale i Frederiksborgavlen synes der saaledes ikke at blive Grund til at befrygte. Medens Hillerødskuet hidtil i Henseende til Fremstilling af Frederiksborghopper har staaet uomtvistet som Nr. 1, saa kan det ikke nægtes, at Næstvedskuet nu er kommet saa godt med, at det vel snart maa siges at være blevet en jævnbyrdig Konkurrent paa dette Omraade.

Statshingsteskuet afholdtes i Roskilde den 15. og 16. Juli f. A. Af Hingste til sværere Brug var ialt anmeldt 29, af lettere Hingste 72, deraf af Frederiksborg Halvblod 50, af fremmed Halvblod 22. Af Frederiksborghingstene var 24 ældre; af disse havde 16 stillet Afkom og var blevet præmierede; 8 var 5 Aar og konkurrerede til Individspræmie; den fireaarige Tilgang udgjorde 16. — Af fremmed Halvblod var der kun 3 afkomspræmierede ældre Heste, 8 var 5, 11 4 Aar gl. De afkomspræmierede var forholdsvis faa i begge Klasser. Man ser, at de nye Bestemmelser for Afkomsskuernes aarlige Afholdelse ikke er modtagne med Sympathi blandt Hingsteejerne, som gør gældende, at det derved vundne ikke staar i Forhold til de dertil knyttede Omkostninger. Navnlig er man mindre tilfreds med, at Hingstene i en forholdsvis ung Alder skal stille stort Afkom, en Fordring, som Forholdene her paa Sjælland vanskeliggør at fyldestgøre. Den fireaarige Tilgang af Frederiksborghingste var i Kvantitet stor og i Kvalitet ret tilfredsstillende; af fremmed Halvblod var den mindre og ikke saa god som Aaret forud. I Kataloget var Afkomsbedømmelserne gengivne — en praktisk og belærende Foranstaltning. Ogsaa en mere til Forholdene egnet Inddeling er blevet gennemført. Dog savnes endnu det fremmede Halvblods Inddeling i »svært« og »let«.

Til Hoppekaaringen i Frederiksborg Amts Hesteopdrætterforening var Tilslutningen i Fjor Efteraar mindst lige saa stor som tidligere, paa enkelte Steder endog større. Der kaaredes mange og gode Hopper. Frederiksborghoppekaaringen i Roskilde Amt i Marts Maaned d. A. fik en Tilslutning langt større, end man skulde kunne have ventet. Dette skyldes først og fremmest den nydannede Hesteavlsforenings kraftige Medvirkning. Egnen viser sig at sidde inde med et Hoppemateriale, hvortil man tidligere ikke havde rigtig Kendskab. Ogsaa i de andre Kaaringskredse, Ringsted og Næstvedegnen, er Kaaringerne faldet heldigt ud. Vi

Liste over Indmeldelserne til nedennævnte Skuer paa Sjælland 1915.

Hingste:

Datum	Sted	Frederikborg Race			Svært Halvblod			Let Halvblod			Ialt	Trækheste
		ældre	3 Aar	2 Aar	ældre	3 Aar	2 Aar	ældre	3 Aar	2 Aar		
27/5	Næstved	14	7	18	1	2	2	—	—	—	44	4
1/6	Frederikssund	10	2	7	—	—	—	—	—	—	19	2
10-11/6	Hillerød	20	14	40	2	—	1	2	2	4	85	3
10/6	Præstø	12	3	17	4	1	—	2	1	3	43	12
18/6	Ringsted	2	7	4	—	—	1	—	—	—	14	1
23/6	Sorø	6	2	8	—	—	—	—	—	—	16	9
26/6	Roskilde	5	5	4	2	3	3	—	—	—	22	15
	Ialt.....	69	40	98	9	6	7	4	3	7	243	46

Hopper:

Datum	Sted	Frederiksborg Race				Svært Halvblod				Let Halvblod				Ialt	Trækheste
		Folhopper	4 Aar	3 Aar	2 Aar	Folhopper	4 Aar	3 Aar	2 Aar	Fol hopper	4 Aar	3 Aar	2 Aar		
27/5	Næstved	24	7	13	—	2	1	—	—	—	—	—	—	47	3
1/6	Frederikssund ...	23	—	10	7	—	1	—	—	—	—	—	—	41	1
10-11/6	Hillerød	43	7	38	34	1	—	1	1	4	1	5	3	138	2
10/6	Præstø.....	19	—	10	17	6	—	1	5	—	—	1	2	61	13
18/6	Ringsted	16	3	10	11	1	1	—	—	—	1	—	—	43	3
23/6	Sorø.....	18	2*+4	3	—	—	—	—	—	1	1	—	—	29	11
26/6	Roskilde	12	3	7	7	5	—	3	5	2	3	7	5	59	32
	Ialt.....	155	2+24	91	76	15	3	5	11	7	6	13	10	418	65

* 5-aarige Goldhopper.

sidder — trods Krigens Krav til Hesteforbrug — endnu inde med et godt Hoppemateriale.

Den svære Halvblodsavl paa Sjælland har sin Støtte i Hingstedepotet og Hoppecentret »Sjælland«, som energisk og dygtigt arbejder paa denne Avlsbranches rationelle Systemsættelse. I Centrets Virksomhed er der sket en væsentlig Forandring, idet der nu udelukkende arbejdes med Materiale af svært Halvblod. Frederiksborgafdelingen er nedlagt. Efter Opdrætternes Skøn har denne Virksomhed ikke ført til det Resultat, man havde ventet. Erfaringen synes at have bekræftet, at den nationale Avl egentlig har den bedste Støtte i sig selv. Det af Staten beordrede Tilsyn af Centret er af praktiske Grunde paa Indstilling forlagt fra September til Februar. Utvivlsomt vil Konkurrencen indenfor den lettere Hesteavl her paa Sjælland nærmest komme til at staa mellem Frederiksborgavlen og den svære Halvblodsavl. Centret er Samlingspunktet og det virkelige »Center« for den sidste. Som saadant kan det slet ikke undværes, om denne Avl skal drives rationelt og med godt Resultat. Efteraarsauktionen over Tillæget gav et særdeles godt Resultat, hidført saavel ved Føllenes Kvalitet som ved de gode Salgsforhold.

En Støtte i Lighed med »Hoppecentret Sjælland« er det, at der savnes i den lette Halvblodsavl her paa Sjælland. Saa længe en saadan ikke haves, vil Arbejdet inden for denne Avlsbranche kun blive halvgjort, saaledes som det i Virkeligheden er nu. Og selv om den havdes, er det gode Resultat dog ikke sikret. Avlens Rentabilitet er det det vanskelige at kunne sikre. Det Materiale, der i Øjeblikket staar til vor Disposition, er altfor blandet og mangelfuldt i Kvalitet. Derom vidnede Udstillingen paa Hillerødskuet, for hvis gode Fremstilling de interesserede Opdrættere havde anstrængt sig meget.

Opdrætningsanstalten paa »Ny Toftegaard« har stadig stærk Tilgang af Hingstemateriale og har ogsaa i Vinter været tilfredsstillende besøgt af Elever.

I den lette Avl paa Fyn kan det nu saa tilnærmelsesvis med Bestemthed gøres gældende, at den svære Halvblodsavl er eneraadende. Ren Frederiksborgavl er der nu »en Saga blott«. Hvad der af denne findes af Rester gaar mere og mere op i den svære Halvblodsavl. Den lette Halvblodsavl drives nu kun rent undtagelsesvis. Om Avlsformaalet er man altsaa fremdeles ualmindelig enig. Derimod er der flere Ting, der tyder paa, at Avlen i det sidste Aar har tabt noget i Omdømme og maaske ogsaa i Udbredelse. Det kan ikke nægtes, at Krydsningsavl mellem Oldenborghingst og svære Hopper drives i ret stor Maalestok, ja maaske er nok saa udbredt som den egentlige Renavl. Men man er dog vist paa det rene med at den gennemførte Renavl er den nødvendige Basis for Avlen i sin Helhed, ja ogsaa for Krydsningsavlen, om denne skal vedligeholdes i Længden og drives rationelt. Til Dyrskuerne, de faa der har været afholdt, har Tilslutningen kun været ringe, altfor ringe i Forhold til Avlens virkelige Udbredelse. Af tre- og toaarige Hoppeplage var der paa Fællesskuet i Svendborg fremstillet henholdsvis 3 og 9, af Goldhopper 1, af Følhopper 3 og af toaarige Hingsteplage kun 3, hvoraf endda kun 1 godkendtes. Til Fællesskuet i Odense var indmeldt 1 treaarig Hingsteplag af Frederiksborgrace, 5 treaarige og ikke mindre end 15 toaarige af fremmed Halvblod. Af Hingstemateriale var der altsaa rigeligt i Tal, men kun de færreste blev anerkendte, og det vist med Rette. En enkelt Treaaring, som havde været kaaret i Kl. I og kort forinden var blevet præmieret paa Brahetrolleborgskuet, mødte i saa uheldig Kondition (Strygesaar bl. a), at Dommerne ikke mente at kunne godkende den i den øjeblikkelige Tilstand og derfor undlod at bedømme den. Dette som Dommen i sin Helhed ved Skuet har været stærkt kritiseret, og det er ikke ukendt, at der blandt Opdrætterne gør sig den Anskuelse gældende, at Bedømmelsen af det svære Halvblod i sin Helhed er

saa streng, at det afholder Opdrætterne fra at fremstille. Af toaarige Hoppeplage var der anmeldt 12, treaarige 4, Goldhopper 2, Følhopper 11. Det fremstillede var af god Kvalitet, og paa en enkelt Undtagelse nær blev det præmieret. Bedømmelsen kan da i det Tilfælde ikke have været for streng. Men Tallet paa det fremstillede var altfor lille.

Ikke en eneste Hingst æskede Afkomspræmie i Fjor. Til Statsskuet var der af fireaarige Hingste anmeldt 1 Frederiksborghingst, som afvistes, 4 af fremmed Halvblod, hvoraf kun 1 fik 3. Præmie. Det var en god Hingst, tidligere kaaret i Kl. I. Endvidere præmieredes de to fremstillede 5 Aars Hingste. Skuet i sin Helhed var saaledes for Halvblodet magert og Tilgangen af yngre Hingste saa lille som mulig. At dømme efter hvad Skuerne i 1915 har budt paa, skulde man jo tro, at Tilstanden i Øjeblikket i den svære Halvblodsavl var trist. Jeg er dog vis paa, at det ikke er overensstemmende med Virkeligheden. Tilfældighed har her gjort sig gældende. Men jeg er ikke utilbøjelig til at tro, at man maaske er kommet ind i en Stilstandsperiode, at den svære Avl, naturlig støttet af Krigsforholdene (de tyske Opkøb m. m.), maaske vinder noget Terræn paa den lette Avls Bekostning. Foraarskaaringen forløb imidlertid heldig. I større Udstrækning har man sikkert ikke skilt sig af med sine Følhopper eller Følhoppeemner. Men man kan alligevel ikke lade være med at forbavses over, at Hoppematerialet, for hvis Forøgelse der nu i ret mange Aar har været gjort saa meget, ikke kommer frem i større Mængde. Det er desværre ikke usandsynligt, at mangelfuldt Opdræt er Skyld i, at ret mange Følhoppeemner gaar ud af Spillet. Jeg har lejlighedsvis stærkt pointeret dette for Opdrætterne, for at der muligt kunde bødes derpaa.

Som sædvanlig afholdtes der ogsaa i Fjor det private Skue paa Brahetrolleborg, hvortil Tilslutningen var

ret god. Dette Skue synes paa Opdrætterne at have større Tiltrækningskraft end de lokale og Statsskuerne.

Om Fremtiden i sit Skød bærer Frem- eller Tilbagegang i den lette Hesteavl paa Fyn vil i Henhold til det foregaaende være vanskeligt at spaa. En Ting er vis: Det er kun paa den svære Halvblodsavl, man vil fortsætte Arbejdet og bygge. Derom vidner de nys vedtagne Dyrskueregler, som paabyder, at indenfor Heste til lettere Brug kan kun Heste af Oldenborgracen og dermed beslægtede Typer konkurrere. Krydsningsprodukter udelukkes ganske fra Anerkendelse.

Paa Bornholm vedbliver Afkomsskuerne, trods de nye Bestemmelser, at gøre sig. Det er ogsaa nærmest derfra, at Eksemplet til Efterlignelse paa Øerne er taget. Men man maa jo erindre, at de der i Omkreds begrænsede Egne i høj Grad letter Samlingen af Afkom efter de forskellige Hingste. Afkomspræmieret blev i Fjor 1 Hingst for den store Samling Afkom, 4 i Alderen 6 til 9 Aar (deraf blev 1 bedømt paa Sjælland). Endvidere var foruden disse to afkomspræmierede, som i 1913 havde stillet den store Samling Afkom, paa Statsskuet. Til den landøkonomiske Forenings Skue, der sammen med Statsskuet afholdtes i Almindingen den 29. og 30. Juni f. A., var der af lettere Heste anmeldt 3 toaarige og 11 treaarige Hingste — altsaa et stort Kontingent, hvoraf sandsynlig dog faa vil have Fremtiden for sig som Avlsdyr — og 59 Hopper, hvoraf 36 Følhopper og 24 Treaaringer, altsaa ogsaa en stor og tillige god Tilgang. Af Følhopperne æskede 6 Præmiering for Afkom. De øvrige stillede ikke Afkom, men Dyrskuereglerne siger, at Følhopper maa, for at kunne præmieres, i det paagældende Aar enten have født levende Føl efter eller være synlig drægtige ved en statsanerkendt eller som treaarig præmieret Hingst (af samme Klasse som Hoppen). Kun tre Gange kan de præmieres som Følhopper. Yderligere Præmiering finder kun Sted for Afkom. — Hoppebe-

standen var gennemgaaende god og Skuet i sin Helhed tilfredsstillende. Det bemærkes endvidere, at alle treaarige, saavel Hingste som Hopper, forud for Bedømmelsen underkastes en Præstationsprøve, c. 2600 Meter paa ikke over 9 Minutter i Trav for Vogn og paa mindst 8 Minutter under Rytter. Ved Bedømmelsen tages tilbørligt Hensyn til Hestens Gang og Manerer under Prøven.

Af Trækheste var der paa Statsskuet 3 ældre Hingste. Til Dyrskuet var indmeldt 4 Følhopper og 3 treaarige do.

Hvert 3. Aar afholdes Hoppekaaring som paabudt i Husdyrloven. En saadan afholdtes i Slutningen af Marts. Tilslutningen til den var forbavsende stor. Der kaaredes af lettere Hopper ialt 376, deraf 53 i Kl. I, 328 i Kl. II. Af disse var 22 genkaarede i Kl. I og 103 genkaarede i Kl. II. Nykaarede blev altsaa 31 i Kl. I og 220 i Kl. II. Der afvistes 47 og synedes ialt 423 Hopper, foruden det med disse talrigt stillede Afkom. Dette giver en lille Forestilling om, hvad en Hoppekaaring paa Bornholm vil sige. Af Interesse kan det være at vide, at af disse Hopper var 78 ved Hermod, 39 ved Hermodsønner, 85 af Hermoddøttre, ialt 202 af Hermodafstamning.

Denne Hoppekaaring spiller i Øens Avl en fremtrædende og for Avlens Udvikling betydningsfuld Rolle. Dels synes og bedømmes med et rundt Tal omtrent $^1/_3$ af samtlige Øens Hopper, der aarlig bedækkes. — Til hver Hoppe bestemmes — i Samraad med Ejeren — Hingsten, hvortil den skal føres. Viser Hoppens tidligere Afkom, at Valget af Hingst har givet godt Resultat, da henvises atter til denne. I modsat Fald gøres Forandring med Resultatet som vejledende ved Valget. Først ved sit Afkom kan Hoppen kaares i Kl. A. Dertil kræves Fremstilling af to Stkr. Afkom, som skal være bedre eller mindst lige saa gode som Moderen.

En mere rationelt og idealt gennemført Kaaring end den paa Bornholm tror jeg ikke, man noget Sted skal

kunne paavise; ej heller i Udlandet. Om Dyrskuereglernes Gennemførelse kan egentlig det samme siges. Her foreligger baade en Kaaring og en Dyrskuebedømmelse værdig til Efterligning; men jeg indser tilfulde, at Forholdene i mangt og meget er anderledes der end her, hvorfor man nødes til at mindske Fordringerne her.

Hoppecentrets Opdrætningsvirksomhed er nu ophørt. Ved Eftersynet af de det tilhørende udstationerede Hopper befandtes disse vel holdte i enhver Henseende, og forholdsvis mange syntes drægtige.

Hesteavlen paa Bornholm omfattes vedblivende med stor Interesse af Øens Opdrættere, det bedste Bevis paa, at den er dem god.

Boganmeldelser.

Vermögensbildung kleinbauerlichen Ansiedler in Finland. Von *Østen Elfving*, Kolonialinspektor in Finland. Helsingfors 1915.

I Finland, saavel som i de andre skandinaviske Lande, er der i de senere Aar gjort meget fra Statens Side for at lette Landarbejderne Adgang til Jord, dels for derigennem at knytte Arbejdskraften fastere til Landbruget, dels for at højne Landbrugets Produktionskraft gennem Oprettelsen af nye, selvstændige Landbrug, særlig under saadanne Forhold, hvor Jorden tidligere slet ikke eller kun i ringe Grad har været under landbrugsmæssig Kultur.

I Finland, hvor denne Bevægelse er foregaaet jævnsides med Bestræbelser for en Forbedring af Lejehusmændenes (de saakaldte »torpar«'s) Kaar, har den, som forøvrigt ogsaa i andre Lande, tillige haft til Formaal at modarbejde Udvandringen.

Det egentlige Kolonisationsarbejde i Finland tog sin Begyndelse i 1898 med Oprettelsen af en statsunderstøttet Laanefond, der fortrinsvis stiller sine Midler til Raadighed for Kommunerne i Form af Laan, som anvendes dels til Indkøb og Udstykning af større Ejendomme, dels til Støtte af kommunale Laanekasser, hvis Opgave det er at komme den jordsøgende Landalmue til Hjælp, fortrinsvis ved Erhvervelsen af Jord, men dog ogsaa ved Opførelsen af Nybygninger og Udførelse af Grundforbedringer. Af saadanne Laanekasser findes nu ca. 300. Endvidere stiller Fonden sine Midler til Raadighed for særlige Andelsselskaber af jordsøgende Landboere, hvorimod den ikke, eller kun i mindre Grad, yder Laan direkte til Enkeltpersoner. Jævnsides med den stats-

understøttede Laanefonds Virksomhed har Staten ogsaa direkte ved Indkøb og Udstykning af Jord ydet et væsentligt Bidrag til det indre Kolonisationsarbejde i Finland.

Ad disse forskellige Veje er der indtil 1915 oprettet ca. 10.000 nye Landbrug, hvoraf de fleste har en saadan Størrelse, at en Familie kan leve derpaa uden at arbejde for andre, men en Del er dog ogsaa at betragte som Arbejderhuse med Jord. Kolonisterne er ikke altid Ejere af Jorden, men i de senere Aar hyppigt Forpagtere paa længere Aaremaal (28—30 Aar) og saaledes, at de, naar Forpagtningstiden er udløben har Ret til at overtage Ejendommen paa nærmere fastsatte Vilkaar.

Det er Nybyggere af denne Art, hvis Formuesforhold Forfatteren af ovennævnte Skrift har gjort til Genstand for en indgaaende, analystisk Undersøgelse, og hans Materiale stammer fra ialt 85 Jordbrug, fordelte over de forskellige Egne af Finland og med et gennemsnitligt Tilliggende af 43,56 ha, hvoraf 30,9 ha er Særeje, medens Resten er Fælleseje indenfor den paagældende Nybyggerkoloni. Af de 30,9 ha er største Parten Skov, nemlig 20,49 ha, og Ager og Eng udgør kun henholdsvis 4,83 og 5,11 ha. Det er altsaa landbrugsmæssigt set smaa Gaardmandsbrug, der er Tale om, men selvfølgelig faar det store Skovareal væsentlig Indflydelse paa hele Bedriftens Økonomi.

Formaalet med Undersøgelsen er at vise Formuefremgangen i disse Jordbrug fra Oprettelsen og indtil 1912. For de fleste Brugs Vedkommende drejer det sig om et Tidsrum paa 3—5 Aar, men en enkelt Koloni er dog allerede anlagt i 1904. Resultaterne af denne Undersøgelse, der er gengivet i en Bog paa over 500 store Oktavsider + talrige instruktive grafiske Farvebilag, har Interesse saavel i videnskabelig Henseende som for den praktiske Udvikling af Kolonisationsbevægelsen i Finland.

Ved Omtalen af de enkelte Kapitaldeles Vurdering, som er en nødvendig Forudsætning for Bestemmelsen af Nettoformuen, udtaler Forfatteren sig ret indgaaende om de forskellige Opfattelser, der navnlig blandt moderne, tyske Forfattere er fremherskende med Hensyn til Landbrugskapitalens Afgrænsning, Inddeling og Vurdering. Forfatteren støtter sig paa dette vanskelige, men vigtige Omraade navnlig til Schweizeren *Laur*[1]), men de særlige Forhold, som her har været til Stede, nød-

[1]) *E. Laur:* Grundlagen und Methoden der Bewertung, Buchhaltung und Kalkulation in der Landwirtschaft. Berlin. 1911.

vendiggør selvfølgelig forskellige Modifikationer af *Laur's* Metoder.

Særlig Interesse frembyder Vurderingen af det saakaldte Jordinventar (»Feldkapital«), som ved Nybyggerbrug af denne Art spiller en betydelig Rolle. Forfatteren henregner hertil:

1) Fleraarige Kapitalanbringelser (f. Eks. Paakørsel af Ler- eller Tørvejord, Anvendelse af Staldgødning, Udlæg af fleraarige Græsmarker m. m.).
2) Eetaarige Kapitalanbringelser (Arbejde, Saasæd og Kunstgødning, anvendt med den kommende Afgrøde for Øje).

Derimod henregnes den egentlige Grundforbedringskapital til Jordkapitalen, og til Bygningskapital medregnes foruden de egentlige Bygninger og bygningstekniske Anlæg tillige Gaardsplads og Veje. Bortset fra al Konjunkturstigning stiller Værdien af den egentlige Landbrugskapital sig saaledes, angivet i finske Mark (Fmk.)[1]) pr. ha Ager og Eng:

	Straks efter Overtagelsen	1ste Juli 1912
Jordkapital	158,35	167,33
Jordinventar	—	70,24
Bygningskapital	68,74	208,36
Ialt Grundkapital	227,09	445,93
Maskin- og Redskabskapital	18,51	41,94
Husdyrkapital	63,38	110,37
Forraadskapital	10,51	9,81
Kooperative Andele	0,35	1,23
Kassebeholdning	13,25	8,41
Ialt Driftskapital	106,00	171,76
Samlet Landbrugskapital	333,09	617,69

Efter danske Forhold er disse Tal jo meget lave, og navnlig er den lave Jordværdi paafaldende, naar man sammenligner den med Jordprisen i andre Lande. Men til Illustration af Kapitalfordelingen og Kapitaltilvæksten er Talene meget instruktive. Landbrugskapitalen er altsaa i Løbet af 4—5 Aar (bortset fra Konjunkturstigning) omtrent fordobbelt, og den samlede Aktivkapital paa det nærmeste steget i samme For-

[1]) 1 Fmk. = ca. 72 Øre.

hold. Den udgjorde ved Overtagelsen 4120 Fmk. pr. Ejendom og d. 1ste Juli 1912 7614 Fmk. Samtidig var Passiverne stegne fra 2179 Fmk. til 3306 Fmk. og Nettoformuen fra 1941 Fmk. til 4308 Fmk. pr. Ejendom.

Regnes der med 5 pCt. Rente af Nettoformuen, har samtlige Landbrug paa 7 nær foruden denne Rente og de andre økonomiske Forpligtelser, som paahvilede Bedriften, ydet Brugeren og hans Familie Underhold samt et aarligt Overskud af gennemsnitlig 355 Fmk.

Dette Resultat, der i Betragtning af de naturlige og økonomiske Forhold, hvorunder der er arbejdet, maa betegnes som godt, skyldes efter Forfatterens Mening først og fremmest Brugernes Flid og Nøjsomhed, men tillige den Omstændighed, at Jorden har kunnet overdrages dem til saa lav Pris og paa saa gunstige Betalingsvilkaar.

D. 17. Maj 1916.

O. H. Larsen.

Danmarks Mejeri-Drifts-Statistik. Udgivet ved Statstilskud af Udvalget for Mejeri-Statistik. 19. Aarsberetning (Regnskaber for 1915), udarbejdet af Kontoret for Mejeri-Statistik ved Kontorchef *Johannes Kyed.* 312 Sider. (Odense).

Statistiken indeholder Oplysninger om 742 Mælkeriers Aarsregnskaber (i Fjor 737) samt Hovedtabeller og grafiske Tavler, der belyser Mælkeribrugets Rentabilitet i det forløbne Aar.

Selvfølgelig frembyder Oversigten i Aar særlig Interesse, som omfattende et Aar, der fra første til sidste Dag har faaet sit Præg af de ved Verdenskrigen fremkaldte Forhold.

Det gennemsnitlige Antal Køer pr. Mælkeri er, sammenlignet med Aaret forud, kun gaaet ned med 36 (4 %), derimod er Mælkemængden aftaget med 8 %, foranlediget dels ved Tilbagegangen i Malkekøernes Antal og dels i Leveringen af en gennemsnitlig mindre Mælkemængde pr. Ko (2570 kg mod 2644 i 1914). Paa denne Nedgang bøder det lidt, at Forbruget af Mælk til 1 kg Smør var 25,2 kg mod 25,4 kg Aaret før.

Smørprisen pr. kg har været 271,9 Øre mod 212,9 Øre i Aaret 1914 — altsaa 28 % højere. Det hedder i Beretningen herom:

»Af Ikke-Fagfolk vil denne Stigning betragtes som værende en forøget Nettoindtægt for Landbruget, hvilket dog langtfra er Tilfældet, idet Udgifterne ved Smørproduktionen saavel hos Mælkeproducenterne som i Mejerierne tilsammen har medført, at den forøgede Indtægt uden Tvivl viser sig »kun at være paa Papiret« og ikke i Mælkeproducenternes Sparekasse-

bog. At dette er Tilfældet, kan den enkelte Mælkeproducent selv udregne for sit Vedkommende, idet Indtægtsforøgelsen ved selve Smørproduktionen andrager 45 Kr. 28 Øre pr. Ko, hvorfra skal drages den forøgede Udgift ved Produktionen, som Mejeriet har haft i det forløbne Aar i Sammenligning med det foregaaende, hvilket andrager ca. 4 Kr. 50 Øre pr. Ko. Mælkeproducenternes forøgede Indtægt som Følge af de høje Smørpriser er derefter ca. 40 Kr. 78 Øre«.

Osteproduktionen har, sammenlignet med det foregaaende Aar, været en god Forretning, men tager man ogsaa her i Betragtning, at Produktionsprisen for Mælk har været betydelig større i det forløbne Aar end tidligere, og at den Del af Mælkeriets Udgifter, der er lagt over paa Osteproduktionen, burde have været betydelig større, end Tilfældet er, da Kørsel, Kul, Arbejdsløn, Salt, Løbe osv. er steget betydelig, formindskes Udbyttet ikke saa lidt. Aaret har kun, mener Statistikkontoret, »været, hvad man under almindelige Forhold kalder for et godt Osteaar«.

Mælkeriernes Driftsudgifter er, som nævnt, stegne stærkt, i alt med ca. 20 %. Mælkekørselen saaledes med ca. 16 % og Udgifterne til Brændsel med ca. 60 %. Den sidste Udgift veksler forøvrig stærkt, hvad der fremgaar af nedenstaaende Tabel, og for de Mælkerier, der er højest oppe, er der meget at spare ved at søge denne Udgiftspost nedbragt.

Gennemsnitsudgiften til Brændsel, angivet i Øre pr. 1000 kg Mælk, var for 1/4 af Mælkerierne med henholdsvis højest og lavest Kulforbrug:

Mælkerier med en indvejet Mælkemængde af	Højeste 1/4	Laveste 1/4	Alle Mælkerier
over 3 Mil. kg.....	177	119	142
fra 2,5—3,0 —	192	118	154
- 2,0—2,5 —	207	123	165
- 1,5—2,0 —	231	126	176
- 1,0—1,5 —	237	126	186
under 1,0 —	303	132	234

Danske Mejerier. Illustreret Haandbog for Mejeribruget i Danmark. Redigeret af Konsulent *G. Ellbrecht.* 5.—8. Hefte. (Selskabet til Udgivelse af Nationale Haandbøger. Kbenh.).

Stambog over Tyre af rød dansk Malkerace. XVIII og XIX. Stbnr. 1138—1268. Udarbejdet af Statskonsulent *P. A. Mørkeberg* og udgivet af De samvirkende danske Landboforeningers Forretningsudvalg. 394 Sider. (Odense).

Meddelelser fra Holbæk Amts økonomiske Selskab. Foraaret 1916. 28. Aargang. 74 Sider. (Kallundborg).

Læren om Gjødsel. Af *John Sebelien.* I. De saakaldte kunstige Gjødselstoffer. 2. økede og omarbejdede Utgave. 299 Sider. (Grøndahl & Søns Forlag. Kristiania).

Stambog over Heste af lettere Race. XI. Ved Statskonsulent *J. C. Schwarz-Nielsen.* Udgivet af De samvirkende danske Landboforeningers Forretningsudvalg. 156 Sider. (Kbenh.).

Andelsbevægelsen i Danmark. Udgivet af Andelsudvalget, udarbejdet af Sekretær *H. Hertel.* 2. Hefte. 48 Sider. (G. B. N. F. Kbenh.).

Statskontrollerede Produktioner 1915. (Spiritus, Øl, Sukker, Margarine og Cigaretter m. m.). Udgivet af Det statistiske Departement. 34 Sider. Statistiske Meddelelser, 4. Række, 51. Binds 3. Hefte. (G. B. N. F. Kbenh.).

Beretning om Virksomheden i De samvirkende Landboforeninger i Sjællands Stift i Aaret 1915. Udarbejdet af Sekretær *A. P. Jensen.* 470 Sider. (Kbenh.).

Danmarks geologiske Undersøgelse. Beskrivelse til geologisk Kort over Danmark. Kortbladet Bornholm. Tekst (281 Sider) og Atlas. Ved *K. A. Grönwall* og *V. Milthers.* Marsken ved Ribe. Af *A. Jessen.* 66 Sider. *Louis le Maire.* En Skildring af *Victor Madsen.* 20 Sider. Spaltedale i Jylland. Af *V. Milthers.* 16 Sider. Om Dislokationerne i Lønstrup Klint. En foreløbig Meddelelse af *A. Jessen.* 28 Sider. Bornholms Geologi. 122 Sider. Af *V. Milthers.* Kridtaflejringerne paa Bornholms Vestkyst og deres Fauna. 37 Sider. Af *J. P. J. Ravn.* Oversigt over de af Danmarks geologiske Undersøgelse i Finansaaret 1915—16 udførte landøkonomiske Arbejder. 26 Sider. (C. A. Reitzel. Kbenh.).

Aarsberetning om Det kgl. danske Landhusholdningsselskabs Virksomhed i 1915—16. 217 Sider. (Kbenh.).

Mindre Meddelelser.

† **Greve, Kammerherre *Ludvig Reventlow*,** Rudbjerggaard, og **Etatsraad *Chr. Hansen*,** Mullerup, afgik begge ved Døden den 20. Juni. Tidsskriftet vil i sit næste Hefte bringe Nekrologer over de to Afdøde.

Hesteavlen i 1915. Da Statskonsulent *J. Jensen* i det Foredrag, han den 16. Februar d. A. afholdt i Selskabet, kom ind paa Hesteavlens Forhold i det forløbne Aar, og da Statskonsulenten selvfølgelig ogsaa kommer ind herpaa i sin Konsulentberetning for 1915, der senere vil blive offentliggjort her i Tidsskriftet, vil den sædvanlige Afhandling om Hestene i det forløbne Aar ikke blive meddelt i Aar.

Statskontrollerede Produktioner 1915. Nedenstaaende Oplysninger er hentede fra Det statistiske Departements aarlige Oversigt vedrørende Produktionen af Spiritus, Øl, Roesukker, Margarine og Tobak.

Spiritus. Produktionen var i 1915 14,6 Mill. l à 100 % eller ca. 1 Mill. l mere end Aaret forud og 1½ Mill. l mere end i 1913. Det personlige Forbrug pr. Indbygger (d. v. s. Produktionen + Overskudsindførselen ÷ denatureret Sprit) var i de sidste 5 Aar følgende:

1911	5,10 l
1912	4,55 -
1913	4,14 -
1914	4,20 -
1915	4,26 -

Det anvendte Materiale udgjorde i 1915: 32,14 Mill. kg Majs, 15,14 Mill. kg andre Kornsorter og 1,66 Mill. kg andre Stoffer. Kartofler blev ikke anvendte i Fjor.

Øl. Af skattepligtigt Øl produceredes der i Fjor 1.077.000 hl mod 1.027.000 hl i 1914 og 971.000 hl i 1913. Af Produktionen faldt ca. tre Fjerdedele paa de 4 Hovedstadsbryggerier. Af skattefrit Øl var den samlede Produktion 1.348.000 hl mod 1.500.000 hl i 1914 og 1.495.000 hl i 1913. Af dette Øl produceredes henimod de to Tredjedele udenfor Hovedstaden. Forbruget var pr. Individ:

	Skattepligtigt Øl	Skattefrit Øl	Ialt
	l	l	l
1911.....	36.6	55,5	92.1
1912.....	31,6	51,6	83,2
1913.....	31,0	52,4	83,4
1914.....	31,7	52.0	83,7
1915.....	31,9	46,3	78,2

Det samlede Alkoholforbrug i Form af Spiritus, skattefrit og skattepligtigt Øl samt Vin — alt omregnet til Alkohol à 100 % — udgjorde pr. Individ:

1906—10	1911	1912	1913	1914	1915
l	l	l	l	l	l
7,40	7,28	6,52	6,12	6,16	6,23

Til den samlede Ølproduktion anvendtes i 1915 af: Bygmalt 28,27 Mill. kg, Majs 2,13 Mill. kg, Ris 2,76 Mill. kg og Sukker 1.80 Mill. kg.

Roesukker. Produktionen udgjorde:

1911.....	116,2	Mill. kg
1912.....	134,7	—
1913.....	162,4	—
1914.....	152,2	—
1915.....	130,2	—

Det til Sukkerroer udlagte Areal blev omtrent fordoblet fra 1893 til 1908 og atter i de 4 Aar fra 1908—12; i 1914 var det ca. 30.600 ha og i Fjor ca. 31.100 ha. Sukkerproduktionen er vokset endnu stærkere, idet de samme Arealer har givet bedre Udbytte end før. I de sidste 5 Aar stiller Ind- og Udførselen sig saaledes:

	Udførsel	Indgaaet til Forbrug fra Udlandet
	Mill. kg	Mill. kg
1911	5,7	11,5
1912	47,1	14,0
1913	45,8	12,1
1914	46,2	9,0
1915	17,2	25,0

Det samlede Forbrug af Sukker er, naar man ser paa en længere Aarrække, som Helhed i stærk og stadig Stigning; i de 3 sidste Aar og navnlig i Fjor har Stigningen, baade absolut og pr. Indbygger, været særlig stor. Forbruget pr. Individ var:

1912	37,6 kg
1913	39,5 -
1914	39,9 -
1915	46,1 -

Opgangen fra 1914 til 1915 beror muligvis paa Forskydningen i de Oplag, der er beskattet, men endnu ikke forbrugt, men forøvrigt vilde en væsentlig Forøgelse af Sukkerforbruget være en naturlig Følge af, at Sukkerpriserne ikke er stegne i samme Forhold som de fleste andre Varepriser.

Margarine. Produktionen er stadig stigende og med den Forbruget pr. Individ. For de sidste 5 Aar var Tallene følgende:

	Antal Fabrikker	Produktion	Overskuds-Indførsel	Forbrug pr. Individ
		Mill. kg	Mill. kg	kg
1911	23	35,4	1,4	13,3
1912	26	39,6	1,8	14,8
1913	42	42,3	2,0	15,6
1914	45	43,6	1.6	15,8
1915	49	52,8	2,1	19,0

Den stærke Fremgang fra 1914 til 1915 skyldes selvfølgelig en Omlægning af Forbruget paa Grund af de overordentlig høje Smørpriser, navnlig i Efteraaret 1915.

Dyrkning af Tobak. Afgiften indbragte i 1914 ca. 14.500 Kr., hvad der svarer til en indhøstet Mængde Tobak af ca. 96.000 kg (mod 117.000 kg i 1913).

Lyng som Foder. I Tyskland har man konstrueret en Metode til Anvendelse af Lyng som Kreaturfoder, ved hvilken Lyngen pulveriseres i dertil indrettede Fabrikker. Lyngmelet skal indeholde omkring 7 % Protein og 0,9 % Fedt samt være i Besiddelse af en Foderværdi som middelgodt Enghø. Fra de store nordslesvigske Omraader gaar der daglig lange Tog med Lyng til Fabrikkerne.

Det internationale Landbrugsinstitut i Rom. I Deutsche Landwirtschaftliche Presse findes en Notits, der gaar ud paa, at det nævnte Institut selvfølgelig nu maa standse sin Virksomhed. I dets Sted vil der med det første blive oprettet et internationalt Landmandsforbund for Centralmagterne (»Internationaler Bund der Landwirte der Zentralmächte«). Dette Landmandsforbund skal foreløbig dannes af Delegerede fra de landøkonomiske Foreninger i Tyskland, Østrig, Ungarn, Tyrkiet og Bulgarien, og Meningen er, at der aarlig skal afholdes 2 Sammenkomster, en om Foraaret og en om Efteraaret.

Oprettelsen af et landøkonomisk Driftsbureau. Tanken om Oprettelsen af et landøkonomisk Driftsbureau blev for nogle Aar siden fremsat for Landhusholdningsselskabet af dets Regnskabsudvalg*), og den blev senere anbefalet af et andet af Selskabets Udvalg, nemlig Litteraturudvalget, der i sin Udtalelse herom tillægger et saadant Bureau stor Betydning for Indsamling af Materiale til en landøkonomisk Driftslære og henleder Opmærksomheden paa, hvor fattig vor landøkonomiske Litteratur er i saa Henseende**). Spørgsmaalet har været drøftet paa Selskabets Bestyrelsesmøde i Oktober Maaned 1914***), og det blev vedtaget at fremlægge det paa et »tvangfrit« Møde af Landbrugsorganisationerne. Dette fandt Sted paa Mødet den 23. November 1915, hvor Professor *Westermann* nærmere motiverede Betydningen af et saadant Driftsbureau, hvis Arbejde væsentligst skulde bestaa i en Bearbejdelse af færdige, vigtige Landbrugsregnskaber, eventuelt supplerede med direkte indhentede Oplysninger fra de paagældende Landbrug, der maatte vælges saaledes, at de forskellige Former af Landbrug her i Landet blev repræsenterede. Først ved en saadan Foranstaltning vilde det stedse forøgede Arbejde, der anvendes paa Landbrugsregnskab, komme til at gøre fuld Nytte for Samfundet. En af de Opgaver, fremhævede Professor *Westermann*, et saadant Bureau skal tage op, er Indsamling af Materiale til og Udarbejdelse af en landøkono-

*) Jvnfr. Tidsskrift f. Landøkonomi 1913, S. 181—84.
**) — — — 1913, S. 730.
***) — — — 1914, S. 631—32.

misk Driftslære, som vi i høj Grad savner her i Landet. Et vel organiseret Arbejde i den nævnte Retning vil ikke alene have stor Betydning for Undervisningen paa Landbrugsskolerne og derigennem for Landbruget, men ogsaa direkte vil det praktiske Landbrug kunne hente mange nyttige Oplysninger derfra om Driftskapitalens Størrelse og Fordeling paa de enkelte Led i Bedriften samt deres Forrentning under forskellige Jordbunds- og Dyrkningsforhold.

Efter en kortere Forhandling besluttedes det, at Selskabet skulde anmode Professor *O. H. Larsen*, der allerede tidligere havde afgivet en udførlig Erklæring om Sagen til det, at udarbejde en Plan for Arbejdets Ordning og at forelægge denne Plan paa et nyt tvangfrit Møde*).

Dette fandt Sted den 5. Maj i Aar, og som særlig indbudte deltog i Mødet Departementschef *Adolf Jensen*, Det statistiske Departement, og Professor *O. H. Larsen*, hvis Plan i Forvejen var omsendt til Deltagerne. Fra alle Sider vandt Tanken om at søge oprettet et landøkonomisk Driftsbureau og den fremsendte foreløbige Plan for et saadant Tilslutning, og det vedtoges at nedsætte et Udvalg til at arbejde videre for Sagens Gennemførelse.

Udvalget har senere faaet følgende Sammensætning: Professor *Westermann*, valgt af Landhusholdningsselskabet, Forstander *Brink Lassen*, valgt af De samvirkende danske Landboforeninger, Husmand *Jensen Vandman*, valgt af De samvirkende danske Husmandsforeninger, Statskonsulent *Fr. Hansen*, valgt af Andelsudvalget, Kontorchef *Henrik Pedersen*, valgt af Det statistiske Departement, og Professor *O. H. Larsen*, valgt paa Mødet den 5. Maj.

Den 31. Maj holdt Udvalget sit første Møde i Landhusholdningsselskabet, og det vedtoges enstemmig at anmode Hr. Forstander *J. Overgaard* om at overtage den foreløbige Organisation og Ledelse af det forberedende Arbejde, der maa gaa forud for Driftsbureauets Oprettelse. Herpaa har Hr. *Overgaard* givet et bekræftende Svar.

Hr. *Overgaards* Virksomhed paa Ladelund vil selvfølgelig blive fortsat uforandret som hidtil.

---

*) Jvnfr. Selskabets Aarsberetning 1915—16, S. 180—82.

†

Grev *Ludvig Reventlow.*

Den 20. Juni døde, efter længere Tids Svagelighed, Kammerherre, Hofjægermester, Greve *Ludvig Reventlow*, der var født den 5. November 1848 paa Pederstrup som Søn af Hofjægermester, Greve *Eduard Reventlow* († 1868) til Ugerup.

Ludvig Reventlows Lyst stod til Landbruget. Han lærte det hos Forpagterne *Daniels* paa Havrebygaard ved Bandholm og *Kosegarten* paa Schönhagen ved Kappel i Sønderjylland. I Aaret 1873 forpagtede han Hovedgaarden Skjelstofte under Grevskabet Christianssæde, og 1890 købte han Rudbjerggaard ved Nakskov. Vejen gennem Sogneraad og Amtsraad til en Række betydningsfulde Stillinger inden for Landbruget laa ham aaben. Han blev efterhaanden Formand for Vestlollands Landmandsforening, for Foreningen af Sukkerroedyrkere paa Vestlolland, for Afløsningen af Husmændenes Pligtarbejde, for den lolland-falsterske Afdeling af Østifternes Forening til Frugtavlens Fremme, for Maribo Amts økonomiske Selskab og (1896—1911) for de samvirkende lolland-falsterske Landboforeninger. Som Talsmand for en konsekvent, men moderat og

fordragelig Agrarpolitik valgtes han 1893 til Formand for den lolland-falsterske Afdeling af den samme Aar stiftede Agrarforening, og naar Sammenslutningen mellem de store og smaa Bønder ikke lykkedes, har han ingen Del af Skylden herfor, thi ingen ejede bedre Betingelser end han til at virke for Sammenslutningstanken. Han valgtes i December 1893 til Medlem af Landhusholdningsselskabets Bestyrelsesraad, i hvilket han sad lige til sin Død, han var Medlem af den lollandske Digebestyrelse m. m.

Grev *Ludvig Reventlow* var en Sønne-Søns-Søn af Statsminister *Christian Ditlev Frederik Reventlow*, Ætlingen af det store attende Aarhundrede, Landboreformernes første Mand. Han havde altsaa Fædrelandssind, Almensans og Fordomsfrihed at slægte paa, og han gjorde ikke Slægtens Traditioner til Skamme. Rettænkende og velmenende af Sind, usnobbet og ligefrem i sin Færd, udrettede han, uden Prunk og Pral, i det Offentliges Tjeneste et betydeligt Arbejde, der stedse fik sit Præg af hans sunde Fornuft og praktiske Sans.

Og, hvad der er mest værd, han havde rent menneskeligt taget Hjertet paa rette Sted. Hans Sind var humant, han var en Ven af de Smaa i Samfundet, og hans Haand var aaben, hvor Hjælp tiltrængtes. Arbejderne paa hans Gods fik ofte Vidnesbyrd herom, og det er et godt Eftermæle at give en Mand, at hans Arbejdere og Undergivne savner ham som human Husbond og en altid beredvillig Hjælper.

†

Etatsraad *Chr. Hansen.*

Den 20. Juni, samme Dag som Grev Reventlow, døde Etatsraad *Christian Hansen*, hvis Hovedvirksomhed vel faldt paa et andet Omraade end Landbruget, men som ogsaa inden for dette havde et landskendt Navn.

Chr. Hansen, der var født den 25. Februar 1843 paa Kragsberg ved Odense som Søn af Proprietær *C. H. Hansen*, kom 16 Aar gammel i Apotekerlære, aabnede 1877 sit eget Apotek i København og blev en af sin Stands bedste Mænd baade i teoretisk og praktisk Henseende. Hans Interesse for den farmaçevtiske Videnskab gav sig et storstilet Udtryk, da han i 1891 skænkede Grund og Bygning til den farmaçevtiske Læreanstalt, hvis første Direktør han blev.

I Landbruget blev *Chr. Hansens* Navn kendt ved den fabrikmæssige Tilvirkning af en konstant virkende og holdbar Osteløbe, som han begyndte i 1874. Samme Aar gjorde han i et Foredrag i Landhusholdningsselskabet Rede for sin Osteløbe med Fremvisning af Præparatet baade i flydende og fast Form og under Demonstration af dens eksakte Sammenløbningsevne over for Mælk. I Forbindelse med denne Virksomhed stod

Forsøg til en Forbedring af vor Osteproduktion, for hvilke han redegjorte ved Landmandsforsamlingen i Aalborg 1883.

Osteløbefabrikationen gjorde ham til en velstaaende Mand. Som Landmandssøn havde han altid næret levende Interesse for Landbruget, og i 1880 og 1882 købte han Godserne Bøstrup ved Slagelse og Mullerup i Svendborg Amt, som han begge forskønnede og forbedrede. Hans Kærlighed var knyttet til Fødeøen, en stor Del af Aaret opholdt han sig paa Mullerup, og snart blev der paa Fyn lagt Beslag paa den intelligente og virkelystne Mands Evner. Han valgtes saaledes i 1889 til Formand for Svendborg Amts landøkonomiske Selskab, og da han fratraadte Stillingen 1899, blev han Selskabets Æresmedlem. Det var en vel fortjent Hæder, der vistes ham, thi han havde været en virksom og initiativrig Formand. Dette var han ogsaa for den Sektion, som skulde forberede den landbohistoriske Udstilling paa Landmandsforsamlingen i Odense 1900. Resultatet af Sektionens Virksomhed blev en Indsamling af over 5000 Genstande, der i meget væsentlig Grad var tilvejebragt gennem Landets Skolelærere.

Den rettænkende og dygtige Mand var vel lidt af de mange Mennesker, han i sin omfattende Virksomhed kom i Forbindelse med.

†

Niels Jensen-Toustrup.

Efter nogle ved et Automobiluheld fremkaldte indre Beskadigelser døde den 7. Juli Formanden for Foreningen af jydske Landboforeninger, Gaardejer, Landstingsmand *Niels Jensen-Toustrup*.

Han fødtes den 30. November 1846 i Toustrup ved Silkeborg som eneste Barn af Gaardejer *Jens Nielsen*. Allerede 1872 blev han Ejer af den ret store Fædrenegaard, altsaa paa en Tid, da den politiske Kamp blev mere tilspidset, og Bønderne begyndte at rykke frem. Tallet paa brugelige Emner var den Gang langt mindre end nu, og Opmærksomheden blev derfor henledet paa den unge, godt begavede, velhavende, noget romantisk anlagte Bonde, der kun 26 Aar gammel valgtes ind i Folketinget. Hermed laa ogsaa Vejen ham aaben til Landbrugets Tillidsposter. *Niels Jensen* blev saaledes Formand for Silkeborg og Omegns Landboforening og for Hingsteskuekommissionen i Ribe og Vejle Amter, og da De samvirkende jydske Hesteavlsforeninger blev stiftet 1888, valgtes han til Foreningens Formand og virkede som saadan i 25 Aar. Han indlagde sig virkelig Fortjeneste af For-

eningens Oprettelse, thi det skyldtes fremfor nogen anden ham, at den i sig samlede store og smaa Bønder uden Hensyn til politiske Skillelinjer. Og han var i de mange Aar en fortræffelig Formand, der forstod at faa det til at gaa, at faa Folk til at samarbejde, men han var hverken nogen fremragende Hestekender eller nogen Foregangsmand paa Hesteavlens Omraade, hvad der heller ikke laa for hans Natur at være.

Det var *Niels Jensens* Ledelse af Hesteavlsforeningerne, der henledede Opmærksomheden paa det ønskelige i at faa ham knyttet til Ledelsen af den jydske Fællesforening, 1893 valgtes han ind i Bestyrelsen, blev senere Foreningens Næstformand og ved Kammerherre *Carl Bechs* Fratræden 1909 dens Formand.

Det var vel nærmest Omstændighederne, om man vil Heldet, der i sin Tid bragte *Niels Jensen* ind paa Rendebanen, men naar han efterhaanden naaede frem lige til Førerstillingen indenfor det jydske Landbrug, skyldtes det hans mange gode Egenskaber for at arbejde med i det offentlige Liv. Han var sundt dømmende og vel menende, en Mand uden skarpe Kanter, der helst søgte Modsætninger udjævnede for at faa det hele til at glide roligt og fredeligt, samtidig ogsaa en Mand med Evne til at styre og ordne, til at finde Kærnepunktet i en Sag og lede Forhandlingerne saaledes, at alt for megen Vrøvlen op ad Døre og ned ad Stolper blev afskaaren. Uden at være fremragende Fagmand paa noget Omraade kom han efterhaanden i Besiddelse af megen Erfaring og faglig Viden — for den væsentligste Del vistnok mere erhvervet gennem Øret end ved selvstændigt Arbejde —, og han forstod med praktisk Sans at finde de Kiler, paa hvilke der burde drives i hvert enkelt Tilfælde.

Repræsentativ som *Niels Jensen* var, udfyldte han derfor den ansete og betydningsfulde Formandsplads ikke blot rent korporligt, men ogsaa fagligt paa en Maade, der var al Anerkendelse værd.

I Aarenes Løb var der bleven ham overdraget en Mængde andre offentlige Hverv, af hvilke han sad inde med flere ved sin Død. Han var saaledes Medlem af Landbokommissionen og af Dansk Landbrugsmusæums Bestyrelse. Overalt arbejdede man vistnok gærne sammen med den støtte og sympatetiske Mand, der til det sidste bevarede sit humane Livssyn, sin humoristiske Sans og et Lune, der ved festlige Lejligheder kunde virke fornøjeligt og forfriskende.

Danmarks ældste Landbrug.

Foredrag i Det kgl. danske Landhusholdningsselskab den 15. Marts 1916 af Professor, Dr. phil. *Arup*.

Højtærede Hr. Præsident, mine Herrer:

Vi maa begynde med at sætte en Tidsgrænse; naar vil vi mene, at det ældste danske Landbrugs Tidsperiode er afsluttet? Men denne Tidsgrænse giver sig af sig selv, fordi den er rent formel: til det ældste Landbrugs Periode maa vi henføre hele den Udvikling, der ligger forud for de første skriftlige Optegnelser om danske Landbrugsforhold. Og de skriver sig næsten alle fra den første Halvdel af det 13. Aarh. I Sommeren 1214 sidder Munken *Atte* af de berømte Sunesønners Slægt i Sorø Kloster og skriver en Beretning om Klostrets første Godserhvervelser, forsaavidt de er Gaver fra hans Frænde, den store Biskop *Absalon* og hans hele mægtige Slægt. I de samme Aar er der gamle retslærde Bønder i Sjælland og Skaane, der maaske i et helt Liv har været deres Standsfællers Førere og Ledere paa Thinge, og som nu selv eller med en skrivekyndig Præsts Hjælp optegner de gældende Retsregler, af hvilke mange gennem Aarhundreder er blevet overleverede fra Mund til Mund, fra Thingdag til Thingdag. Og de faar i dette Arbejde Hjælp fra dem, der dengang øverst oppe i Samfundet var Bøndernes Talsmænd og

Ledere, de lærde og folkelige Bisper. Erkebisp *Andreas Sunesøn* i Lund faar inden sin Død 1228 fuldendt sin latinske Gengivelse af den skaanske Retsoverlevering, som paa mange Punkter udfylder den folkelige; *Gunner*, der 1222 blev Biskop i Viborg, samler den jyske Lov, den eneste, der officielt faar Stemplet som gældende Lov ved 1241 at blive højtideligt vedtagen paa Danehof i Vordingborg. Og saa har vi endelig bevaret fra den kongelige Centraladministration et Slags Indtægtsregnskab, nemlig en Opgørelse over de Indtægter, der i Foraarshalvaaret 1232 skulde indbetales til den kongelige Kasse. En Afskrift heraf fra før 1259 findes nu i et Haandskrift i Stockholms Bibliotek, og i det samme Haandskrift findes Afskrifter af forskellige andre Opgørelser, der ogsaa maa have haft hjemme i og tjent til Brug for den kongelige Centraladministration. Af disse er de to vigtigste en detailleret Opgørelse over, hvad Bønderne i Halland skulde betale i Skat til Kongen 1232 og følgende Aar, og en virkelig Jordbeskrivelse af Falster, hvor hver falstersk Landsby, paa ganske faa Forskydninger nær netop de samme Landsbyer, som findes paa Falster den Dag i Dag, er opført med sit Tilliggende af dyrket Jord. Ved en Misforstaaelse har man tidligere opfattet hele dette Haandskrift som en Jordebog; deraf bærer det endnu det misvisende Navn »Kong Valdemars Jordebog«; de to sidstnævnte Dele deraf har man givet de intetsigende Navne: Hallandslisten og Falsterlisten.

Alle disse skriftlige Kilder tilsammentagne gør det muligt for os at danne os temmelig faste Forestillinger om det danske Landbrugs Tilstand i den første Halvdel af det 13. Aarh., derved faar vi et fast Udgangspunkt for vor Opfattelse og Fremstilling af dansk Landbrugs Historie i de følgende Aarhundreder, der for det første Aarhundredes Vedkommende uddybes ved Jordebøger, som omkring 1300 blev optaget af Ribe Domkapitel og Aarhus Bisp, omkring 1370 af Roskilde Bisp

over deres samtlige Jordejendomme, og som endnu er bevarede. Saa bliver da paa det nærmeste Aaret 1200 Tidsgrænsen mellem det ældste danske Landbrugs Periode og de følgende, alene fordi vi efter Aar 1200 er vel underrettede. For Tiden før 1200 har vi af skriftlige Kilder kun nogle faa Dokumenter og nogle Runeindskrifter, alt, hvad vi iøvrigt ved derom, hviler paa Tilbageslutninger fra Tiden efter 1200 og Sammenligninger med omliggende Lande, men først og sidst paa det danske Nationalmusæums og det nordiske Oldskriftsselskabs utrættelige Forskerarbejde, hvis Resultater, efterhaanden som de indvandtes, er blevet fremlagt i selve denne Sal, og hvis Velvilje jeg ogsaa skylder, at jeg kan illustrere mit Foredrag ved Fund og Billeder.

Har den danske Landbruger givet Arkæologen udstrakt Frihed til at grave og forske i sin Jord, og har han villig fredlyst den Plet, Arkæologen pegede paa, saa giver den danske Arkæolog ham til Gengæld Beretningen om det ældste danske Landbrugs Historie.

Men man kan spørge: er denne det ældste danske Landbrugs Historie da saa interessant, har denne Tid, der ligger helt tilbage før Aar 1200, syvhundrede Aar tilbage, da haft nogen nævneværdig Betydning for os? Lad os besvare dette Spørgsmaal med et Par Betragtninger over Tid og Tal. Der er siden dengang, Munken *Atte* i Sorø Kloster begyndte at skrive »Sorø Gavebog«, hengaaet netop 700 Aar; de første Spor af Agerbrug i Danmark kan vi ikke sætte senere end til Aar 3000 før vor Tidsregning. Forud for den Tid, vi Historikere mener med Sikkerhed at kunne tale om, ligger 42 Hundrede Aar, i hvilke der har været drevet Ager- og Husdyrbrug i dette samme Land. Af 49 Hundrede Aar kan vi med Sikkerhed berette om de sidste syv, en Syvendedel af den hele Tid, dansk Jord har været i Kultur. 21 Slægtleds Arbejde kan vi med Sikkerhed fortælle om, forud derfor ligger vore Forfædres Arbejde med og i Jorden i 126 Slægtled. Lad dette Arbejde have været

aldrig saa langsomt i Forhold til vort, som vi ved det har været det, disse 126 Slægtled har dog lagt en Grund for vort Arbejde. Vi ved jo sikkert nok, at det er de sidste 4—5 Slægtleds Arbejde, der har skabt den i vore Øjne mægtige Forskel mellem før og nu; gaar vi tilbage til det Slægtled, der oplevede de store Landboreformer, saa vil vi bedre forstaa at vurdere de første 126 Slægtleds Arbejde. Jeg nævnte før, at i Falsterlisten opregnes saa at sige alle de Landsbyer, der den Dag i Dag findes paa Falster; til de 126 Slægtleds Arbejde hører da Grundlæggelsen af Landsbyerne her i Landet, og vi ved, at det først er Udskiftningen og Udflytningen omkring 1800, der i denne Henseende har tilvejebragt Ændringer i Landets Bebyggelse, som det overhovedet er værd at omtale. Betydningen heraf bliver klarere, naar vi tilføjer et Par andre Betragtninger. Efter Falsterlistens Opgivelser har man beregnet det Areal, der var under Plov i første Halvdel af det 13. Aarh., til c. 25.000 Tdr. Land, og rimeligvis var det noget større; det tilsvarende Tal for 1683 var 33.500 Tdr. Land, et Hundrede Aar senere har det jo næppe været meget større, først Hundrede Aar senere igen, 1888, er det fordoblet, blevet til 70.000 Tdr. Land. Altsaa var inden 1200 ikke alene Landsbyerne grundlagt, men langt det største Arbejde i Marken var gjort. Endelig har nylig *Lauritz Weibull* ud af Hallandslisten, hvor Skattebøndernes Antal er angivet, beregnet Indbyggerantallet i Halland i 1232 til 56.000, medens Tallet 1750 var 57.700, hvoraf dog vel mindst 3000 var bosat i Byerne. Dette Forhold er utvivlsomt i det store og hele almengyldigt for Landbefolkningen overalt i Danmark; det stemmer vel overens med lignende Beregninger af udenlandske Forskere, der ogsaa viser, at Landbefolkningen rundt om i Europa omkring ved Midten af det 13. Aarh. havde naaet en Højde, hvorpaa den næppe holdt sig i de følgende Aarhundreder, og som den i alt Fald først femhundrede Aar efter naaede op over. I

disse femhundrede Aar voksede adskillige Byer op, Bybefolkningen forøgedes, men Landbefolkningen voksede ikke i Tal. Disse betydningsfulde Træk tilsammentagne kaster et mærkeligt Lys tilbage over det ældste Landbrugs Historie og kan nok bringe den danske Landbrugshistoriker til den Opfattelse, at det egentlige betydningsfulde Arbejde, der er blevet gjort i dansk Landbrug før Landboreformerne, det var gjort allerede i den Tid, der ligger forud for al Historie.

I forrige Aarhundrede troede man, at man kunde opstille et almindeligt Skema for alle Folkeslags Kulturudvikling; den bevægede sig gennem tre Trin: først det omflakkende Jæger- og Fiskerliv, saa Hyrde- og Kvægopdrætterlivet, der maatte blive et Nomadeliv, fordi det var nødvendigt at finde tilstrækkelig Græsning til Kvæghjorderne, saa endelig Livet som Agerdyrker med den nødvendige Overgang til fast Bosættelse. Alle Folk Verden over havde at gennemgaa disse tre Trin, og Forskellen var blot, om et Folk var naaet frem til det sidste, højeste Kulturtrin eller om det endnu befandt sig paa et af de lavere. Endnu *Meitzen* kunde saaledes tænke sig selv Herredsinddelingen i Danmark opstaaet ved, at Herredet var det Omraade, indenfor hvilket en Stamme var draget om med deres Hjorder som Nomader, inden den slog sig fast ned som Agerbrugere. Denne Tanke er nu ganske forladt. Man har forstaaet, at Jæger- og Fiskerlivet kan ikke have været Menneskets oprindeligste Leveform, og at intet gør en Overgang fra Jæger- til Nomadeliv, fra Nomadeliv til Agerbrug naturlig eller let; hver af disse Former for Menneskets Liv og Arbejde kræver sine særegne naturlige Forhold og en ikke ringe og meget forskelligartet Teknik. Det er som »Samler«, at Mennesket først har levet; under sin første langsomme Udbredelse over den hele Jord har det overalt søgt sig sit Livsophold ved Opsamling af alt spiseligt, af Rodknolde og Bær, af vilde Skovæbler, Nødder og navnlig alt Slags Plantefrø, der kunde tjene til Føde.

Dertil har de samlet Snegle og Fugleæg, som de, hvor Lejlighed bød sig, ogsaa har jaget og fisket, men kun meget faa Steder har de kunnet eller maattet basere deres Økonomi alene herpaa; Indsamlingen af vegetabilsk Ernæring blev i de ældste Tider næsten overalt det vigtigste. Mere nærliggende end Jagten eller Fiskeriet maatte det da for »Samleren« være at forsøge en primitiv Kultur af nogle af de Rodknoldplanter eller Græsarter, der kunde tjene til Føde; Aar efter Aar gav de jo selv Mennesket Lejlighed til at gøre den Iagttagelse, at hvor Frøet faldt i Jorden, vilde snart en ny Plante vokse op. Derfor finder vi da ogsaa overalt i Europa i Fund fra den yngre Stenalder, der iøvrigt tydeligt nok viser, at Menneskene endnu levede som Samlere, klare Vidnesbyrd om, at disse Samlere ogsaa har dyrket nogle af de Planter, der var de vigtigste for deres Ernæring. Hvede og Byg, hvis oprindelige Hjemsted vel maa søges i Centralasien, har fra de allerførste Tider været kendt og dyrket i Europa, senere kommer Hirsen til, langt senere Rugen og Havren, hvis Hjemsted snarest er at søge i Sortehavsegnene. Men med Kornsorterne er jo kun eet af Landbrugets Elementer givet, langt større Vanskeligheder volder det at forstaa den første Oprindelse til Husdyrbruget, til Anvendelsen af Oksen som Trækdyr og ganske særlig til Anvendelsen af Mælken og Mælkeprodukter som Næringsmidler. At der her skulde være et vanskeligt videnskabeligt Problem, kan jo nok lyde noget underligt i en dansk Landbrugers Øre; vi er alle fra vort første Barneaar fortrolig med Tanken om Mælken som snart sagt Landbrugets vigtigste og naturligste Produkt og vil derfor paa Forhaand mene, at Tanken om Hornkvægets Tæmning for Mælkeudvindingens Skyld lige fra først af maa have ligget snublende nær. Men ser vi os om i Verden, vil vi snart finde, at saa særdeles nær ligger denne Tanke ikke, og den er heller ikke saa særdeles let at overføre i Praksis. I Amerika, hvor der dog før

Europæernes Komme var et ret udviklet Agerbrug i Mexico og Peru, er Tanken om at anvende et Pattedyrs Mælk til Menneskets Brug aldrig opstaaet, og i det ældgamle, tætbefolkede Agerbrugsland China, saavelsom i Japan, vækker Tanken derom endnu kun Modbydelighed, skønt Hornkvæget fra tidlig Tid ligesom hos os bruges som Trækdyr. Selve Tæmningen og navnlig Fremelskningen af en forøget Mælkeydelse maa have krævet lang Tid. Som bekendt forplanter vilde Dyr sig kun vanskeligt i Fangenskab, af Naturen yder ethvert Hun-Pattedyr kun Mælk til Opfodringen af sin Unge, og selvom stadig Malkning kan sætte Mælkeevnen op, saa taber den sig dog meget hurtigt; kun fortsat Malkning gennem mange Generationer af Dyr har kunnet fæstne Koens Mælkeevne. Ikke Europas fattige ukyndige Samler kan da være faldet paa den Tanke at tæmme Hornkvæget eller haft Mulighed for at realisere den; Baggrunden derfor maa have været et fast bestaaende Kultursamfund. Det er derfor, at den aandfulde tyske Forsker *Ed. Hahn* har fremsat den Formodning, at det er i Mesopotamien, i Babylon, hvor Agerbruget som i Ægypten havde skabt et ældgammelt Kultursamfund, at Hornkvægets Tæmning har fundet Sted. Men Aarsagen dertil har ikke været den praktiske Nytte, Mælkens Betydning som Næringsmiddel kan ikke fra først af have staaet saa klart som for os. Tæmningen er sket af religiøse Grunde. Thi Agerbruget har der skabt sig en egen Religion, som senere med Agerbruget bredte sig udover Europa, ogsaa til Danmark, og hvoraf vi nu finder de sidste Rester i folkelige Sædvaner. Forskellige Forestillinger har der virket sammen. Agerbrugets Guddomme har fra først af været kvindelige Frugtbarhedsguddomme. I Babylon har man tillagt Maanen en ganske særlig Indflydelse paa Agerbrugets Vilkaar, — og er Troen paa Maaneskiftets Betydning for Vejrliget endnu helt uddød selv i Danmark? Maanen var da en Gudinde, til hvem der maatte ofres,

mest naar hun nu og da kom i Fortræd ved en Formørkelse. Hornkvægets Horn var som en Afbildning af Halvmaanen, derfor blev det Maanegudinden helliget og nødvendigt ved Ofrene til hende, derfor holdt man i indviede Indhegninger Hjorder af Hornkvæg for altid at have Ofret parat. Men ogsaa Jorden selv var en Gudinde, Moder Jord, der ved Pløjningen og Udsæden med Vold befrugtedes; ogsaa vi taler jo endnu om »Jordens Skød«. Besaaningen var da en hellig Handling, og det er et gennemgaaende Træk i al Religion, at til visse hellige Handlinger kræves Renhed og helst Kønsløshed. Ikke det praktiske Forhold, at den kastrerede Okse var lettere at styre end Tyren, men det religiøse Krav om Kønsløshed gjorde fra først af Oksen til Plovens Trækdyr. Og gennem disse Tankegange, der medførte Nødvendigheden af altid at holde Hjorder af tæmmet Hornkvæg, blev ogsaa Mælken først værdig til sammen med Honning at bruges som Offer til Agerbrugets Guddomme, og derved overalt, hvorhen det tæmmede Hornkvæg bredte sig i Europa, et rent og brugeligt Næringsmiddel ogsaa for Mennesket. — Som Hveden og Bygget er de ældste dyrkede Kornsorter, er formentlig ogsaa Hornkvæget det ældste tæmmede Husdyr, Svinet er maaske ogsaa først tæmmet i Mesopotamien, men det havde ikke det Held at indgaa i en religiøs Kultus, i religiøs Henseende opnaaede det kun den negative Ære af nogle omboende Folk, f. Eks. af Jøderne, at faa tillagt Stempel som urent Dyr. Faaret og Geden er maaske først tæmmet i Persien, Hesten langt senere i Centralasien.

Mærkeligt nok synes disse forskellige Elementer af Landbruget paa en Gang og samlede at være kommet til Danmark. Som rene »Samlere« levede de første Mennesker, vi finder Spor af i Danmark, for 7 eller 10 Tusind Aar siden, paa en Tid, da der var landfast Forbindelse mellem Jylland, Øerne og Skaane, saa at Østersøen var en Ferskvandsindsø. Ved en lille Sø ved

Storebælt, der nu er Maglemose ved Mullerup, havde de slaaet sig ned. Der samlede de alt, hvad Sø og Skov bød paa af spiseligt: Nødder og Bær, Rodknolde og Urter, Skovfuglenes Æg eller Æg af Vildænder, Svaner og Lappedykkere, for hvem Søen Sommeren igennem var Rugeplads. Gedder kunde de fiske i Søen, og der var god Lejlighed til at lure paa alle Skovens Dyr, naar de fredeligt kom vandrende til dens Bred for at drikke, saa kunde det lykkes at fælde et Raadyr, en Kronhjort, ja selv et Vildsvin eller en Urokse. Som »Samlere« boede de endnu nogle Aartusinder senere; men da var Havet brudt igennem til Østersøen og Østersbankerne havde lokket dem ud til Kysterne; i Skovenes Udkanter, paa Brinkene mod Havet, hvor en Østersbanke laa nær og et Aaløbs eller et Kildevælds Ferskvand indbød, havde de valgt deres Bopladser. Der fortsatte de deres Samler- og Fiskerliv, der nu blot var blevet saa meget lettere; ved Ilden tilberedte de deres Fangst, og naar ogsaa Hundene havde mættet sig, efterlodes Skaller og Dyreben nedenfor Brinken, hvor disse utallige Mængder af Østers- og Muslingeskaller og af andre Levninger fra deres Maaltider sammen med Asken fra Baalene, Skaar af ituslaaede Lerkar og Affald fra Flinttilhugning snart dannede store Dynger. Paa selve disse Affaldsdynger, der findes i Mængde rundt om ved vore Kyster, levedes Livet og foregik al Virksomhed, saa at Hytten oppe paa Brinken kun ydede Værn imod Vind og Vejr. I selve Dyngen, der er det eneste Vidnesbyrd om disse Menneskers Liv, jordede de ogsaa deres døde.

Det er i tre saadanne Affaldsdynger, hvis Tid ved Hjælp af de Stenredskaber, de indeholder, kan bestemmes til omkring Aar 3000 før vor Tidsregning, at vi ved Siden af alle de Bestanddele, vi kender fra alle andre Affaldsdynger, paa engang finder de første sikre Vidnesbyrd om Husdyr- og Agerbrug her i Landet. Ved Siden af Knogler af de vilde Dyr og Hunden, Menne-

skets ældste Ledsager, finder vi paa engang Knogler af alle vore kendte firfødede Husdyr paa nær Hesten: af Svinet som af Faaret, af Oksen som af Geden, og af Knoglernes Form og Størrelse kan vi med Sikkerhed se, at det er Knogler af tamme Dyr og ikke af deres vilde Forfædre, f. Eks. af det tamme Svin og ikke af Vildsvinet. Men Husdyrene kommer ikke alene; mellem de mange Tusinde Lerkarskaar er der i de samme Affaldsdynger adskillige, hvori der sidder Korn af Hvede eller Byg eller i det mindste Aftryk deraf. Altsaa er Kendskabet til Husdyr- og Agerbrug kommet her til Landet paa engang og fuldstændigt, med alle de vigtigste af dets Former fuldt færdige, og det er nogenlunde samtidig kommet til Landets forskellige Egne, thi af de tre Affaldsdynger ligger den ene ved Aalborg, den anden ved Ørum Aa ved Kolindsund og den tredje ved Lejre Aa; ogsaa ellers har man spredt om i Landet gjort tilsvarende mindre Fund.

Disse Mennesker har jo sikkert ikke haft Husdyr i stort Tal, og det har kun været Smaapletter Jord, hvori de har saaet deres Hvede og Byg. Og dog kan man iagttage, hvorledes der derved straks skabes Forandring; medens alle andre Affaldsdynger ligger nede ved Strandkanten, ligger disse tre oppe paa Brinken i Nærheden af Hytterne og Skoven. Det var en selvfølgelig Forandring; heroppe var Muldjorden, Faaret og Oksen behøvede Græsning, og det tamme Svin søgte af sig selv til Skovs for i Efteraaret at mæske sig af de nedfaldne Agern i Egeskoven. Ringe som Forandringen var, sætter den dog et skarpt Skel: bagved ligger Samler- og Fiskerlivet, foran Livet som Agerdyrker og Kvægavler. Mulighederne for at skaffe sig Livets Ophold var nu blevet flere; Husdyrene og Kornet, det var Kød og Flæsk, Grød og Mælk, Brød og Uld, en ganske anden Sikkerhed og Rigdom end den, Østersbanken bød paa. Det gav Menneskene Mod til at forlade den gamle, kummerlige Boplads ved Strandkanten, og de næste totusind

Aars Landbrugshistorie ned til den Tid, da vor Tidsregning begynder, er nu netop den dunkle Fortælling om, at de smaa Menneskeflokke rundt om ved Danmarks Kyster overalt brød op derfra og langsomt søgte ind ad Landet til. Vi kan følge dem paa deres Veje og se, hvor de slog sig ned ved Hjælp af de Gravhøje, hvoraf vort Land er fuldt; i dem ligger jo begravet de Slægter, der før os levede og arbejdede i Danmark, Mænd, Kvinder og Børn, de er simpelthen hine Tiders Kirkegaarde eller Familiegravsteder. Men netop derfor »er Gravhøjene ikke planløst eller vilkaarligt rystet ud over Landet; naar man vil spørge, hvorfor overalt i Danmark Egne, hvor Højene findes i Mængde, veksler med andre, hvor de mangler, hvorfor de snart kun ligger enkeltvis, snart ses overalt, hist og her tæt samlede i Grupper, saa er det kun et fyldestgørende Svar herpaa: at Højene har faaet deres Plads saaledes, fordi Menneskene boede saaledes« (*Sophus Müller*). Dette Forhold er kun undersøgt for visse Dele af Jylland, men man har deraf tydeligt kunnet se, hvilke Egne det var man opsøgte. De store Hedestrækninger var naturligvis dengang ligesom i vore Dage næsten ubeboelige, og der ligger ogsaa kun hist og her en enlig Gravhøj; de lavtliggende fugtige Strækninger har man ikke villet vælge til Boplads, men man har ogsaa undgaaet den sværere, dengang stærkere skovbevoksede Jord; Skoven har man overhovedet ikke forsøgt at rydde, hvor den tæt og mægtig bredte sig paa Bakkerne, har den været uigennemtrængelig for Menneskene. Men i umiddelbar Nærhed af Skoven, langs dens Udkanter, paa de nogenlunde frie, højtliggende Bakkeflader, med let Sandjord — der har man slaaet sig ned. Der har hver lille Familie for sig valgt sig Boplads paa den højeste frie Bakketop i Egnen — thi man vilde bo frit og tørt — eller yderst paa en Bakkekams Brink, der rejstes den runde Hytte af Riskviste, som sammenklinedes med og dækkedes af Ler, og lige ved Siden af Hytten er saa

Gravhøjen blevet rejst. Man har gennem disse bebyggede Strøg kunnet paavise gamle, halvt udviskede Jordveje, der følgende det jævneste Terræn løber i Nærheden af og jævnsides med moderne Vejlinjer, og som i Snævringer, ved Vadesteder, overalt hvor Terrænet kun byder een Mulighed for Overgang, ganske falder sammen med vor Tids Veje; langs disse gamle Veje ligger Hovedmassen af Højene, snart enkeltvis eller spredt, snart samlende sig i Mængde. Naar vi betragter Gravhøjene nærmere, bliver det os klart, at denne Bosættelse rundt om i Landet lige fra først af var »fast«, som Bosættelsen ved Kysterne i den forudgaaende Tid har været det. Thi hvor Gravhøjene, som oftest, ligger samlede i større eller mindre Grupper, finder man overalt i den samme Gruppe forenet Høje, der maa være rejst til meget forskellig Tid; et enkelt Sted paa Bornholm har man Side om Side indenfor samme begrænsede Plads fundet Grave, der i uafbrudt Rækkefølge spænder ikke blot over disse totusind Aar, men fører os langt ned i det følgende Aartusind. Dertil er det et gennemgaaende Træk, at den samme Høj indeslutter Grave fra meget forskellig Tid, at altsaa Mennesker, mellem hvis Liv og Virken der har ligget Aarhundreder, er blevet jordfæstede i de samme Gravhøje, naturligvis fordi de havde levet og virket paa samme Sted. Og naar vi saa ser, at der nu og da selv paa de i den kristne Tid indrettede Kirkegaarde ligger Oldtidsgravhøje, som ved Rom, Fabjerg og Meirup i Jylland, saa tør vi nok antage, at endnu bor der og har der gennem alle fire Aartusinder rundt om i Danmark boet Mennesker paa de samme Steder, der fra først af valgtes til Bopladser. I Danmark bliver der da ikke Plads for nogen »Nomadetid«, umiddelbart efter den faste Bosættelse ved Kysten som Samler og Jæger følger den faste Bosættelse inde i Landet som Agerdyrker og Kvægavler.

Thi Jordens Opdyrkning gav Indvandrerne sig ufor-

trødent i Lag med; ved Siden af Gravhøjen dyrkedes en lille Plet Jord op. Overalt har da det første uundgaaelige Arbejde været at rense Jorden for Sten; Stenbesaaningen har sikkert oprindelig over store Dele af Landet været saa tæt, som det nu er vanskeligt at forestille sig, efter at der er opsamlet gennem flere Aartusinder. Rundt om i Jylland, hvor Lyngen har afgivet Dække, ved Hjortsballe i Tem Sogn, paa Kaathede i Asbjerg Sogn, ved Skellet mellem Gjerup og Aasted Sogne i Vendsyssel og ved Dollerup finder man i Mængde Stendynger, 3—6 m. store og 1/2—1 m. høje, ofte samlede om store, jordfaste Sten; i Additskov ved Silkeborg findes over et Areal af henved 30 ha. dels saadanne fritliggende Stendynger, dels smalle og flade Stenlægninger, der nu og da indrammer firkantede, stenfrie Pladser. Lerkarskaar, der er fundne mellem Stenene, henviser disse Stendynger i alt Fald til Tiden før vor Tidsregning, de kan derfor med Rette anses for Mindesmærker over de første Opdyrkningsarbejder, det første Jordbrug i Danmark. Om dette vidner ogsaa Seglen med Flintblad og Træskaft, Knusesten og Stentrug, og de store Lerkar til Opbevaring af Kornet, der er optagne paa de faa undersøgte Bopladser. Om Maaden, hvorpaa Jorden behandledes, lader der sig ikke sige andet, end at en simpel Ophakning vel er det rimeligste, og endda lader intet af de fundne Sten- eller Metalredskaber sig med Sikkerhed bestemme som særligt anvendeligt hertil. Med et saadan primitivt »Hakkebrug« passer meget vel den store Udbredelse, som Dyrkningen af Hirsen ved Siden af Hveden og Bygget har haft i det første Aartusind; i den hakkede Jord udplantede man snarere, end man saaede.

Men saa viser sig med et et særligt Agerbrugsredskab. Paa Klippeflader i Skaane og paa Bornholm, men mest i Bohuslän i Sverige har Kunstnere blandt hine Tiders Mennesker indhugget Hundreder af Tegn, Figurer og Scener af det daglige Liv; de kaldes »Helle-

ristninger« og maa vel skrive sig fra Tiden efter Aar 1000 f. v. T. Og blandt disse Billeder findes der fire, der fremstiller Pløjning. Et af dem er særligt tydeligt; man ser de to Okser, der trækker Plovredskabet, Manden, der styrer dem, og Redskabet selv, der er i den enklest mulige Form, kun bestaaende af to Stykker: Aasen, hvortil Okserne er spændt, og det derigennem stukne Styr, der nedenfor Aasen danner Plovhovedet. Et saadant Pløjeredskab, helt bestaaende af Træ, har man fundet i en Tørvemose ved Døstrup i Jylland, og selvom man ikke med nogen Sikkerhed kan henføre selve dette til saa fjerne Tider, er det dog iøjnefaldende, at det i sin simple Konstruktion stemmer fuldstændig overens med Billedet fra Helleristningerne. Det rette Navn paa dette Redskab er vistnok »Arð«. Selve dette Navn findes ganske vist ikke bevaret i noget dansk Sprogmindesmærke, men i Jyske Lov forekommer det dertil svarende Verbum »ærje« »at pløje« og det ligelydende Substantiv »Ærje«, »Pløjning«; og i svensk er Navnet selv bevaret i Formen »årder«. Naar vi bemærker, at »Arð« og »årder« er samme Ord som det latinske aratrum, det græske aratron, og at dette maaske atter viser tilbage til den semitiske Stamme »haraþ« »at pløje«, saa kan da maaske her den sammenlignende Sprogvidenskab udpege for os den Vej, ad hvilken dette første Pløjeredskab var naaet herop, i alt Fald illustrere Forbindelsen mellem det ældste Landbrug i Danmark og det ældste Landbrug paa vor Halvkugle, det semitiske. — Men er der nu ogsaa Vidnesbyrd om Jordens Bearbejdelse ved denne Arð? Der er her og der i Jylland, ved Sparkær, i Resen og Aal Sogne, paa Danerlyngen ved Viborg og Rødlandhede i Øster Han Herred, bevaret Anlæg, dækkede af Lyngen, der maaske kan henføres hertil; overalt hvor de findes, er der den lette Sandjord, hvorpaa Gravhøjene er rejst. Det er firkantede Jordstykker, der ligger mellem hverandre i forskellig Retning og Størrelse, de mindste 30 × 40 m. store,

de største 150 × 150 m., og adskilte, som det synes, ved højere Jordkamme af 3—4 m. Bredde; hvor flere saadanne Smaamarker mødes i et Hjørne, kan dette hæve sig $1^1/_2$ m. over deres Bund i Midten. Snarest er de da udhulede ved langvarig Bearbejdelse med Arð og maaske Jordrive og Jordkammene fremkomne ved, at Dyrkningsredskaberne stadig slæbte nogen Jord med sig dertil, hvor de standsede. Omend nu Arðen ikke var meget mere end en Hakke med Forspand, saa at med den kun en Rende, ingen Fure kunde drages, blev dog med den Arbejdet i Marken langt vigtigere for Familiens Underhold end før; Kornsorterne, der dyrkedes, blev flere, Hirsen forsvandt, men i Stedet for kom Havren og tilsidst Rugen, Hør dyrkedes ogsaa, og Høns og Gæs holdt i alt Fald snart efter deres Indtog.

Det afgørende Karaktermærke for Bebyggelsen af Landet i denne ældste Tid er imidlertid det, at denne Bebyggelse overalt er spredt; selv hvor den er tættest, fremtræder den kun som en spredt Bygd, intetsteds møder vi den sammensluttede By. Hver Familie dyrkede for sig sin lille Jordlod, og Bol er i Danmark en saa gammel Betegnelse for et saadant lille dyrket Jordstykke, bruges saa stadig om den Jord, der tjener til en Families Underhold, hænger sprogligt saa nøje sammen med Ordet Bolig, ja er vel oprindelig det samme Ord, at vi nok tør føre det helt tilbage til disse Agerbrugets første Tider og sige, at Bolstedet var den første og fra først af eneste Form for Bosættelsen i Landet.

Men saa i det første tusind Aar af vor Tidsregning maa Hovedmassen af de danske Landsbyer være opstaaet; thi da de Danske i Vikingetiden bosætter sig i Nord- og Øst-England, bosætter de sig i Landsbyer, hvis Navne er overensstemmende med dem, vi kender fra Danmark. Efter Landsbyernes Navne kan vi sondre imellem ældre og yngre Landsbyer. En Del af dem er nemlig dannet over Personnavne; det gælder saaledes om dem, der ender paa -lev, -sted, -torp, -rød

og -bølle, hvilke Endelser næsten uden Undtagelse forbindes med et Personnavn. Men medens de Personnavne, der er forbundet med Endelserne -torp, -rød og -bølle overvejende er saadanne, der var i Brug i Tiden c. 1100—c. 1300, saaledes ofte bibelske eller kristne Navne (Bjørnstrup, Pederstrup, Davidsrød, Knudsbøl), er Endelserne -lev og -sted aldrig forbundne med kristne Navne, men derimod med Navne, der maaske endnu var i Brug i det 9. Aarh. (Ringsted af Herinc, Ørslev og Ørsted af Øthar, Sigerslev og Sigersted af Sighar). Til den ældste Gruppe Landsbyer hører overhovedet formentlig de, hvis Navne ender paa -lev, -inge, -løse, -sted (der i Jylland oftest afkortes til -st) og -by; dertil ogsaa de paa -um, with (et) og maaske -tved. Til de yngste hører særlig den store Gruppe paa -torp (-rup, -strup, -drup); det er Udflytterbyer, opstaaet ved at en eller flere Mænd er draget bort fra de gamle Landsbyer og har brudt ny Jord op.

Aarsagen til Landsbygrundlæggelsen, denne store og i Danmarks Historie saa dybt indgribende Bevægelse, er ganske usikker; men betænker man den forholdsvise Hurtighed, nogle faa hundrede Aar, hvormed den maa være trængt igennem, i Forhold til Udviklingens Langsomhed i de foregaaende Aartusinder, og den ubrydelige Ensartethed og Regelmæssighed, der fra først af skulde præge Livet og Arbejdet i alle Danmarks Landsbyer i langt mere end tusind Aar, synes den Antagelse mest nærliggende, at denne overalt virkende Aarsag maa have været af tvingende, landbrugsteknisk Natur. Sandsynligst er den da fremkaldt ved Indførelsen af en ny og forbedret Plovtype, der har gjort en Driftssammenslutning nødvendig. Den store Hjulplov med en Kniv, et Langjærn, foran, der skar Jorden op, før Skæret gik gennem den, med en fast Muldfjæl, der vendte Jorden, og med et Forstel paa to Hjul, der gav den en fast og sikker Gang, har Kelterne kendt og maaske selv opfundet allerede Aarhundreder før vor Tidsreg-

nings Begyndelse; fra dem optog Romerne den, og den har sikkert vundet ved at komme under Behandling af den overlegne romerske Teknik. At den da ogsaa i de første Aarhundreder af vor Tidsregning har bredt sig til de nærboende germanske Stammer, tør anses for givet; allerede før Anglers og Sachsers Indvandring til England i det 5. Aarh. var den sikkert i Brug saavel i Tyskland som i England. I England har vi et Billede af Hjulploven allerede i et Haandskrift fra det 10. Aarh., fra Slutningen af det 11. har vi den smukke Afbildning i Randen af Bayeuxtapetet; i Danmark er den derimod først blevet afbildet i det 15. Aarh.s Kalkmalerier i vore Landsbykirker, saaledes i Hald Kirke og i Elmelunde, hvor dog Hjulforstillingen er erstattet med en Hammel. Det teknisk afgørende var i og for sig heller ikke Hjulene, det var Langjærnet, Saalen og navnlig Muldfjælen, thi den skabte Furen. Uden Muldfjæl ingen Fure, men uden Furen heller ingen Ager; det hedder ogsaa i meget gamle Optegnelser, at »24 Furer Jord gør en Ager«, d. v. s. at Ageren dannedes af 24 Plovfurer. Overalt er derfor Ageren tilstrækkeligt Bevis for, at her har Hjulploven eller en den meget nærstaaende Plovform været i Arbejde, og det karakteristiske for de gamle Landsbyer var jo netop den dyrkede Marks Inddeling i Agre af samme Bredde, men forskellig Længde; fra første Færd var Ageren den faste Enhed i Landsbyens Mark. Maaske er endogsaa et saadant Oldtidsanlæg endnu bevaret; paa Egsmark Bymark i Mols ser man Agre med en Bredde af c. 5 m. strække sig jævnsides i lange lige Rækker fra Foden af en nu lyngklædt Bakke op imod dens Top. Ud fra denne Antagelse vil da Landsbygrundlæggelsen finde sin tilfredsstillende Forklaring. Thi Arbejdet med en saa svær Plov gjorde et Arbejdsfællesskab nødvendigt, der maatte som langt senere i Tiden mere end en Mand til at styre og lede den, og den krævede betydelig Trækkraft, almindeligst vistnok 8 Okser; hertil skulde da svare, at vi senerehen

overalt i Danmark finder en Inddeling af Landsbymarken i Stykker paa 8 Agre, en for hver Okse i Forspandet; til et saadant 8-Agers Udsnit af Marken knyttedes nu den gamle Betegnelse Bol. De danske Landsbyer skulde da oprindelig være Plovfællesskaber, hvori Deltagerne var fælles om Ploven eller Plovene, men hver stillede en eller flere Okser af Forspandet, og hver fik sin, maaske efter Antallet af de stillede Okser, afpassede Del af Fællesmarken. Bolet skilte sig da ud fra Boligen; som Boligerne flyttedes sammen i Landsbyen, lagdes Bolene sammen i Landsbymarken.

Der kan ikke være Tvivl om, at den første Driftsform i Agerbruget overalt var den, man senere betegnede som Alsædsbrug. Det Areal, der engang var taget under Plov, vedblev man Aar efter Aar at besaa; Vanskelighederne ved efter et eller flere Aars Forløb at tage ny Jord ind til Dyrkning vil fra først af have været alt for uoverkommelige. Paa det engang indtagne Areal blev derimod Jorden stadig lettere at behandle ved det Aar efter Aar fortsatte Arbejde dermed, Aar efter Aar fjernedes Sten, som Ploven stødte paa, Smaakrat og Buske omhuggedes, Ujævnheder i Jordsmonnet udglattedes. Der var sikkert nok meget, man gik udenom; der blev ikke gravet mange Grøfter til Afledning af Overfladevand, og rundt om i Bymarken pløjede man uden om Smaadamme og Siger, som man pløjede udenom kratbevoksede Smaabakker; endnu 1370 kan Roskildebispen fortælle os om, hvorledes der selv midt i en Bymark var blevet staaende en hel lille Skov. Men herved er jo ogsaa at erindre, at Kornavlen kun havde en underordnet Betydning for den hele Bedrift. Fra først af har Landsbybedriften jo kun haft et Formaal: at skaffe hver Husstand i Landsbyen det nødvendige Underhold, om at producere til Afsætning har der ikke været Tale. Kornet paa Bymarken gav Brød, Øl og Grød, men vigtigere for Landsbysamfundet var Kødet og Flæsket, Mælken og Ulden, som Husdyrene

afgav. Derfor standsede Landsbyens Omraade heller ikke med den lille dyrkede Bymarks Grænse, selvom den Aar efter Aar skødes længere ud; under sig inddrog den Overdrevet, kratbevoksede Græsgange, hvor Kvæget dreves ud, og Skoven, hvor Svinene oldenfededes, og rig var den Landsby, i hvis Nærhed der laa Enge, hvor der kunde slaas Hø til Vinterfoder. Efterhaanden afgrænsedes da udenom Bymarken et udstrakt Omraade, hvorpaa Landbysamfundet havde Alderstidshævd, og som det ikke vilde være villigt til at indrømme udenforstaaende Adgang eller Brugsret til. Men indenfor Landsbyfællesskabet blev det snart nødvendigt at bestemme hver enkelts Del i den fælles Ret; der var Grænser for det Antal Kreaturer og Svin, som Fællesoverdrev og Fællesskov kunde skaffe Føden til, og det kunde ikke tillades den enkelte at udvide sit Kvæg- eller Svinehold saa stærkt, at det blev til Skade for de andre. For Bestemmelsen af det rette Forhold mellem hver enkelt Landsbybondes Ret fandt man det retfærdige Grundlag i hver enkelts Del i Landsbymarken; efter hver Mands Bolandel i Marken bestemtes hans Ret til, hvilket Antal Kreaturer han maatte sætte paa Græs paa Overdrevet, og hvilket Antal Oldensvin han maatte have paa Skoven, fra først af vel ogsaa, hvor mange Læs Hø han maatte slaa i Engen, hvor der var Eng til Landsbyen. Bolet blev da vel først og fremmest 8 Agre i Bymarken, men dets uadskillige Tilbehør var fra først af en forholdsvis Andel i Brugsretten af fælles Eng, fælles Overdrev og fælles Skov. Saa langt Landsbyens Hævd gik, saa langt gik hver enkelt Landsbybondes Brugsret; hvad der laa udenfor al Hævd, var Alminding, hvor alle Mænd havde ens Ret.

Det var dog ikke overalt i Danmark, at der i dette Tusindaar grundedes Landsbyer; paa Bornholm vedblev Bebyggelsen at være enkeltliggende Bolsteder, og det samme var Tilfældet i de fattige vestjyske Egne, ligesom overalt mange Torper begyndte som Bolsteder og

først efterhaanden voksede ud til Landsbyer. Og saaledes var der overalt Mænd, som ikke vilde deltage i et Landsbyfællesskab, fordi de var velstaaende nok efter Datidens Forhold til at staa alene, enten de nu drev Kvægavl i større Omfang eller søgte sig Rigdom paa Havet ved Handelsfærd, der i Løbet af dette Aartusind i stigende Grad tillige blev til Vikingefærd. Medens saaledes Hovedmassen af Bolstederne sluttedes sammen i Landsbyerne, var der mange andre, der voksede ud til Gaarde, hvis Ejer samlede den overflødige Ungdom fra Landsbyerne til sig og gjorde dem til sine Huskarle, der fulgte ham paa hans Handels- og Hærfærd om Sommeren, og som han gav Underhold om Vinteren. Disse Gaarde laa derfor gerne ved Aamundinger og inde i Fjorde og Vige; flest var der sikkert af dem i Jylland, hvorfra i den store Udvandringstid, som Vikingetiden i Virkeligheden var, Hovedmassen af Udvandrerne kom. Men Underholdet af disse Udvandrerflokke krævede naturligvis et udvidet Agerbrug; det besørgedes under Gaardfruens Ledelse af de Trælle, der hjembragtes fra Vikingefærden, af hvilke nogle, efterhaanden som Gaardens Brug udvidedes og maaske kom til at omfatte flere Gaarde, vilde opnaa betroede Stillinger som Bryder, d. e. Forvaltere.

Af saadanne Gaarde var der rundt om i Landet sikkert ikke faa, og de fik formentlig efterhaanden et ikke ganske ringe Jordtilliggende. Den Mark, der lagdes ud ved Gaarden, lagdes ud paa samme Maade som Landsbymarken, dyrkedes som den med Hjulploven, og var som den delt i Agre, men den var »Enemærke«, en Mark, der kun havde een Ejer. Til denne Mark hørte som til Landsbymarken ved Hævd Brugsretten til Enge, Overdrev og Skov. Og som Vikingetiden stilnede noget af i det 10. Aarh., var der vistnok mange af disse Høvdinge, der i det fredelige Agerbrug fandt større Glæde end i Vikingelivet. Runestene fortæller os om dem og deres Liv. Paa en stor Sten fra Skivum (Aal-

borg Amt) læses: »Moderen Tyre og Sønnerne Odinkar og Gudmund, de tre rejste dette Minde efter Gisle. Han var den bedste og første af Landmænd i Danmark«. Og der er Vidnesbyrd om det gode Forhold mellem Bryde og Herskab. Paa en Sten i Ravnkilde Sogn (Aalborg Amt) læses: »Asser Bryde, Fogges Søn, ristede disse Runer efter sin Husfrue Gryd«. Der ligger deri en Tak for alt godt Samarbejde. Og der er en af disse Stene, hvis Indskrift rummer en dyb og dansk Livsvisdom; det er en Sten fra Søndervinge (Viborg Amt): »Tove Bryde rejste denne Sten efter sine Brødre Yre og Kade«. »Sæl« d. v. s. lykkelig, som ussel er ulykkelig, »Sæl den, som pløjede og saaede i sin Ungdom, det vil sikkert give rigt Udbytte«.

Tiden fra Aar 1000 til den Tidsgrænse, vi her har sat for vor Undersøgelse, da ved Midten af det 13. Aarh. dansk Landbrug ved Mængden af de skriftlige Kilder træder ind i sin historiske Tid, er nu kendetegnet ved, at i disse Par Hundrede Aar skred Landets Opdyrkning stærkere frem end i noget andet Tidsrum før det 19. Aarh. Aarsagerne hertil var først den, at med Englands Erobring standsede den krigerske, og senere med dets Adskillelse fra Danmark ogsaa den fredelige Udvandring fra Danmark dertil. Ja, der fandt sikkert endogsaa en Tilbagevandring Sted; mange Mænd, der havde tjent i den Vikingehær, som Knud den Store opløste i 1018, vendte hjem til Danmark med deres Sold og andre erhvervede Rigdomme og købte Trælle og tog sig for at dyrke sig et Gods op. I alt Fald blev det fra nu af nødvendigt i Landet selv at skaffe Underhold til den voksende Folkemængde. Men dertil kom nu snart en endnu langt vigtigere Aarsag, den, at der fra Midten af det 12. Aarh. grundlagdes en Række tyske Byer langs Østersøens Kyst (Lübeck 1143, Rostock, Wismar, Stralsund, Stettin, Kolberg, Elbing, Danzig og mange andre), hvis hastigt voksende Befolkning krævede Tilførsel af Levnedsmidler, og til hvilke derfor en egentlig og fast

Langbrugseksport begyndte, saa at det danske Landbrug, som *Erslev* har sagt, fra nu af fik ikke længere Danmarks, men Europas Priser for sine Varer — og enhver dansk Landbruger ved, hvad det vil sige, og kan let forstaa, hvilke Muligheder for en Udvidelse af det dyrkede Areal i Danmark der laa deri. Derved fik for første Gang Kornavlen for det danske Landbrug Betydning ud over det at tjene til Tilfredsstillelse af Landets eget Behov, for første Gang fik det danske Landbrug et Marked, hvor det kunde vente sikker Afsætning for en Overskudsproduktion af Korn. Det er da næppe for meget sagt, at der i Aarhundredet fra 1150 til 1250 har været et helt Nybyggerlivs, et moderne Kanadas Farve og Fart over det danske Landbrugs Vilkaar.

Allerede inden denne store Tid oprandt, var der i Landets frugtbareste Egne skabt Mulighederne for at modtage den paa rette Maade ved Overgangen fra Alsædsbrug til Trevangsbrug. Trevangsbruget er som Driftsform sikkert dokumenteret i Tyskland i Slutningen af det 8. Aarh.; dets Indførelse i Frankrig og England kan ikke være meget senere. Hvis det er nødvendigt at tænke sig en ydre Impuls til dets Indførelse i Danmark, kan man tænke paa de Mænd, der kom tilbage fra England for at blive Godsejere i Danmark, eller paa de tyske Bisper og de franske Munke, der i det 11. og 12. Aarh. kom her til Landet; de var, da det var lykkedes dem ogsaa her at gennemføre Tienden, interesserede i en Udvidelse af det danske Landbrug, og i alt Fald Munkene var selv ivrige og dygtige Agerbrugere. Vistnok i det 12. Aarh. trængte Trevangsbruget igennem paa Øerne og vistnok omkring 1200 i Skaane, thi Skaanske Lov taler et Sted om, at der er Byer, hvor der i Landsbymarken kun er en Vang, Byer, hvor den er delt i to Vange, men først og vel derfor som det almindeligste nævner den, at Bymarken er delt i tre Vange. Trevangsbruget krævede som bekendt, at der aarligt udlagdes tre saa temmelig lige store Vange, af

hvilke den ene besaaedes med Rug, den anden med Byg, medens den tredje laa hen som »Fælled« til Græsning, aarligt skiftedes, saa at hver Vang hvert tredje Aar laa som Fælled, de to andre besaaedes med »hart Korn«, Rug og Byg. Trevangsbruget var teknisk set et mægtigt Fremskridt fra Alsædsbruget; det gav dog en Tredjedel af Marken Hvile hvert tredje Aar og i alt Fald den Gødning, som Kreaturerne kastede af sig under Græsningen. Men dets Gennemførelse betød vistnok ogsaa et Fremskridt i Arbejdsydelse fra Bondens, Trækdyrenes og Plovens Side. Thi det er tydeligt nok, at til Begrebet Bol knyttede sig i hine Tider Forestillingen om saa megen Jord, som kunde dyrkes med een Plov. Men ved Trevangsbrugets Indførelse fik Bolbegrebet en Udvidelse, det blev ikke længere et samlet Udsnit paa 8 Agre i Bymarken; hvert Bol maatte under det nye Driftssystem have sin Andel i hver af de tre Vange. Bolet blev da under Trevangsbruget 8 Agre i hver Vang, af hvilke de to altid var under Plov. Fra da af er paa Øerne een Plovs Land den dyrkede Jord af et Bol under et enkelt Trevangsbrug, saa at den faktiske Arbejdsydelse, man krævede af Ploven, i alt Fald var fordoblet, og man teoretisk regnede med, at der med een Plov kunde dyrkes det tredobbelte Areal af det, man i de tidligere Aarhundreder havde tænkt det muligt at dyrke med een Plov.

Men der var jo visse Grænser for Plovens Ydeevne, der overalt i Landet maatte være saa nær de samme — og i alt Fald krævede Trevangsbruget, at de tre Vange var nogenlunde lige store; i de to Vange, der dyrkedes, maatte der Aar for Aar være nogenlunde det samme Pløjearbejde at udføre, den samme Saasæd at have til rede. Deraf fulgte, at hver Agers Størrelse maatte blive nøjere bestemt og overalt omtrent den samme. Som før sagt, var Agrene oprindelig udlagt i samme Bredde; nu maatte der altsaa ogsaa sættes en ensartet Grænse for deres Længde. Dertil fandt man,

som naturligt var, et Udgangspunkt i Udsæden. De Penge, man dengang havde, deltes i en Mark, der maaske netop under Hensyn til Trevangsbruget havde 8 Øre og hver Øre tre Ørtug, hver Ørtug 10 Penninge; en Gang i det 11. Aarh. overførte man den samme Inddeling til Kornmaalet: saa meget Rug eller Byg, som almindeligt vurderes til en Penning — den eneste Mønt, der udmøntedes — kaldte man for en Penning, senere en Skæppe Rug eller Byg. At Kornmaalet er opstaaet paa denne Maade, kan vi se af, at endnu i Skaanske Lov bestemmes, at man i Brandhjælp — allerede den Gang havde man altsaa en Landbygningernes Brandforsikring — skal yde enten een Penning eller een Skæppe Byg. Denne Vurdering og dermed dette Maal blev staaende, efterat en virkelig Pris skilte sig ud fra Vurderingen; 10 saadanne Skæpper Byg eller Rug var en Ørtug Byg eller Rug. Og denne Inddeling førtes saa videre over fra Kornmaalet til Jordmaalet; da viste det sig at passe nogenlunde, naar Ageren fik den Størrelse, at den kunde tage en Ørtug Rug eller Byg i Udsæd. Naturligvis gik det saa her ligesom ved Overførelsen af Pengemaalet til Kornmaalet; da engang Skæppen var bestemt som saa meget Byg, der vurderedes til en Penning, blev det Skæppemaal staaende, selvom man senere maatte give to Penning derfor; og saaledes blev ogsaa en Ørtug Jord, en Ørtugs Ager, et bestemt Arealmaal, selvom der deri i de forskellige Egne af Landet blev saaet snart lidt mere, snart lidt mindre end en Ørtug Korn. Det forstaar vi jo meget godt, der endnu ikke for Hektarer har glemt, hvad en Tønde Land er; engang i det 17. Aarh. begyndte man at kalde saa megen Jord, som der kunde saas en Tønde Korn i, for en Tønde Land, men den blev jo meget snart et bestemt Arealmaal, 14000 □ Alen, om der saa ogsaa rundt om i Landet blev saaet lidt mere eller lidt mindre end en Tønde Korn deri. Saaledes blev den før ubestemte Bolsager, Ottingsageren, nu ogsaa til et bestemt Areal-

maal: en Ørtug Jord, og tre saadanne Agre blev til en Øre Jord, et helt Bols Jord med otte Ørtugsagre i hver af de tre Vange kaldtes saa fra nu af en Mark Jord.

I Jylland blev Driftsforholdene noget mere forskelligartede, thi kun i den frugtbarere sydøstlige Del deraf trængte Trevangsbruget igennem vel nok allerede paa denne Tid. Men ellers vedblev man her endnu i Aarhundreder med Alsædsbruget; ja, endnu i det 19. Aarh. var Alsædsbruget almindeligt i Hjørring, Thisted og Aalborg Amter, især i Øster og Vester Han Herreder og paa Mors. Den Jord, man engang havde opdyrket, brugte man Aar efter Aar; Skiftet var: Byg, Rug, Byg, Rug, o. s. v. eller Byg, Byg, Rug, Havre og forfra igen. Paa denne dyrkede Jord anvendtes al den Gødningskraft, man havde; til Gengæld tog man hvert Aar langstraaet Afgrøde af Jorden. Naar dette kunde lade sig gøre, var det, fordi de større Græsgange og Enge gav rigeligere Vinterfoder til Kreaturerne. Det er et Spørgsmaal, om man allerede i det 12. Aarh. som senere almindelig i Vest-Jylland, var gaaet over til et Græsmarksbrug, hvor man i en længere Række Aar, 9 eller 11, dyrkede det samme Stykke Jord med Rug, Byg og Havre, men saa atter lod det hvile som Græsmark i en lige saa lang eller længere Aarrække, medens man dyrkede et andet Areal. Denne Forskellighed i Driftsmaaden gjorde, at man ikke til Jylland kunde overføre de Jordmaal, der var i Brug paa Øerne, fordi de havde Trevangsbruget alene til Forudsætning. Som naturligt var, fæstnede sig ogsaa her den enkelte Ager i omtrent samme Størrelse som paa Øerne, men hvad man der kaldte en Ørtug Jord, det hed i Jylland en Mark Sølvs Jord. Dette skrev sig fra, at der i Jylland paa et meget tidligt Tidspunkt blev gennemført en Vurdering af al Jordejendom, hvorved denne omregnedes i saa og saa mange Mark Guld, hvoraf denne Vurdering tog Navnet Guldvurderingen. I Jylland blev Bolbegrebet tidligt forældet; hvad det i Realiteten betød, var jo afhængigt af,

hvor store Engarealer og hvor megen Oldenskov, der var knyttet dertil. Vistnok gik ogsaa i Jylland tidligere end paa Øerne Brugsretten til Eng og Skov over til en Ejendomsret; Hævden til at slaa saa og saa mange Læs Hø i Engen omsattes til en Ejendomsret til et saa og saa stort Engareal, der kunde yde disse Læs Hø, Hævden til at have saa og mange Svin paa Skov omsattes til en Ejendomsret til et saa og saa stort Skovareal. Men med Hævdens Overgang til en Ejendomsret fulgte atter Retten til at afhænde denne til en Køber, uanset hvor stor dennes Andel var i Landsbymarken. Derfor var vistnok Guldvurderingen en Vurdering af en Landejendoms Værdi, baseret paa netop de tre Grundbestanddele deraf, der endnu i det 17. Aarh. lagdes til Grund ved Hartkornsvurderingen, og paa det i Middelalderen almindeligt antagne Værdiforhold mellem Guld og Sølv som 8 til 1. Der var først den dyrkede Jord: en Ørtugsager var at vurdere til en Mark Sølv, 8 Ørtugsagre, altsaa den dyrkede Jord af Bolet under Alsædsbrug, til en Mark Guld; men dertil kom det til Bolet hørende Engareal, saa og saa mange Læs Hø regnet for en Mark Guld, og det til Bolet hørende Skovareal, beregnet efter Antallet af Oldensvin, som Aarhusbogen siger, 16 Svinslag, altsaa Oldenskov til 16 Svin, regnet for en Mark Guld. Det var klart, at Bolet i de forskellige Egne af Jylland herefter maatte faa en yderst forskellig Værdi, omregnet i Mark Guld, men ogsaa at alene ved denne Vurdering, det første Forsøg paa en Matrikulering, lod de forskellige Landejendommes virkelige Værdi i deres indbyrdes Forhold sig beregne. Men vi kan igennem Guldvurderingen se, at man ogsaa i Jylland ved Aar 1200 krævede en større Arbejdsydelse af hver Plov, thi det Areal under Plov, der paa Øerne kaldtes en Mark Jord, det jævnstilles i Jyske Lov med tre Mark Guld dyrket Jord, og det betegnes som »fuld Plovs Ærje«, d. v. s. netop saa megen Jord, som man kan dyrke med een Plov.

Saaledes var da det danske Landbrug vel rustet til at møde den store Tid, der brød ind over det fra Midten af det 12. Aarh. Det kunde udvide sit Kornareal ved en hastigere Overgang til Trevangsbruget, og dermed skaffe de nordtyske Byer den Tilførsel. de behøvede. Trevangsbruget selv lod sig let udvide; de tre Vange kunde udvides ved Tilføjelse af nye Agerskifter, om der var Afsætning for deres Høst. Og at der var dette Initiativ hos de danske Bønder, i alt Fald hos dem, der laa de nye Markeder nærmest, det lærer Falsterlisten os. Denne er som sagt en Jordbeskrivelse, optaget fordi Kong *Valdemar* 2. i 1213 paalagde den dyrkede Jord paa Sjællandske Lovs Omraade en Jordskat, en Skat, der skulde svares af enhver sjællandsk og lolland-falstersk Bonde i Forhold til Arealet af hans dyrkede Jord. Falsterlisten viser os, hvor mægtigt Landsbyernes Kornareal var udvidet derved, at hver Vang nu omfattede flere »Aase«, flere Agerskifter; Driftssystemet: Trevangsbruget var overalt det samme, men Arealet var meget forøget ved Tillæggelse af nye Aase. Til Grundlag for Skatteansættelsen kræ-vedes kun en simpel Optælling af Ørtugsagrene, fordi Skattesatsen var afstemt efter Øre Jord, altsaa tre Ørtugsagre i et Trevangsbrug. Men da viste det sig ogsaa, at af de større Landsbyer, paa to Bol og derover, havde 14 kun eet Agerskifte i de tre Vange, og der var altsaa hvert Bols dyrkede Areal en Mark Jord, men 19 havde i hver Vang to Aase, saa at hvert Bol var paa to Mark dyrket Jord, 18 havde kun 1 Agerskifte, men var begyndt at udlægge endnu et, saa at den ene af dens Vange havde to Agerskifter; men der var ogsaa en af disse større Landsbyer, der havde tre Aase i hver af sine Vange, og to, hvor der hørte fire Aase til hver Vang, hvor altsaa hvert Bols dyrkede Areal var fire Mark Jord. Naturligvis stod Muligheden for en saa stærk Udvidelse af Bymarkens Areal i omvendt Forhold til dens Størrelse, der jo igen kan ses af Byens Bolantal.

Store Byer som Vaalse med 10 Bol eller Vigerløse med 15, hvor hver Vang altsaa var paa 80 eller endog 112 Agre, havde vanskeligere ved at fordoble eller endog firdoble saa stor en Bymark, og de to Byer Ravnsø og Alstrup, hvor Bolet havde naaet et Areal paa fire Mark Jord, var da ogsaa Byer paa kun to Bol, hvor altsaa hver Aas kun var 16 Agre — med alle deres 12 Aase havde de dog ikke mere end 192 Agre mod Vaalses 240 eller Vigerløses 336.

Det var ogsaa let forstaaeligt, at det var Byerne med de oprindelig smaa Bymarker, der havde de største Udvidelsesmuligheder; og derfor ser vi da ogsaa af Falsterlisten, at det var de ganske smaa Byer paa kun et Bol, der gik i Spidsen. Der var seks af dem, der havde tre Aase i hver Vang, der var syv, der havde fire, ja der var fire Etbolsbyer, der var naaet endnu længere, en af dem havde endog otte Aase i hver af sine Vange, saa at dette ene Bol altsaa havde 192 Ørtugsagre under Plov. Den By var Bjørup, og Navnene paa de andre var f. Eks. Alkestrup, Hildestrup, Riserup, Eskildstrup, Stangerup, Brarup — næsten alle Torper. Men det var jo ogsaa, som jeg gjorde opmærksom paa før, netop i denne Tid, at Hovedmassen af Torperne grundedes og voksede op; og derved fremtræder for os denne store Opdyrkningstid fra en ny Side. Thi Opdyrkningen af ny Jord fandt jo ikke blot Sted indenfor de gamle Landsbyer; den gik vel stærkest for sig udenfor, ude paa de store Overdrev, paa Almindingerne, de endnu ubeboede Egne, hvor ingen endnu havde tiltaget endog blot en Brugsret, og ved Rydning i Skovene. Torperne, de var netop de synlige og blivende Resultater af denne Side af det store Opdyrkningsarbejde, der blev gjort; det var Udflytterlandsbyerne eller Udflyttergaardene.

En saadan Torp kunde være udgaaet fra en af selve de gamle Landsbyer, enten det nu var en Enkeltmand eller nogle faa, der flyttede ud fra »Adelbyen«,

som de gamle Landsbyer kaldtes i Modsætning netop til Torperne. I saadanne Tilfælde kom Torpens Grundlæggelse ofte som en naturlig Fortsættelse af, at Adelbyen havde udvidet sit dyrkede Areal meget stærkt; hvor Bymarken strakte sig langt bort fra Byen, eller hvor en Vang eller et Agerskifte maaske var skilt fra den øvrige Bymark ved Eng eller Aa eller Krat, kunde det jo være praktisk og heldigt for alle Parter, at en frivillig Udflytning fandt Sted. En ny Aflæggerlandsby opstod da paa en saadan fjernere liggende Del af Bymarken eller Byomraadet, udlagde sin egen Bymark og tog fat paa at udvide den efter bedste Evne. Et bestemt Eksempel herpaa kan vi finde i Roskildebispens Jordebog, hvor det siges om Byen Solbjerg nær ved København, at den har otte Bol, men, fortsættes der, da disse Bol har en meget stor Udsæd, altsaa et meget stort dyrket Areal, er af en Del deraf Landsbyen Nyby blevet grundlagt, og den har nu tre Bol. At imidlertid en saadan Nygrundlægning, saa almindelig den var, ikke altid gik af uden Strid, kan man se af, at Jyske Lov bestemmer, at Bønderne i Adelbyen alene skal afgøre, hvad Agerjord eller Eng, der skal høre til Adelbyen og hvad til Torpen, ja hvis de finder, at Anlæggelsen af Torpen i det hele taget er dem til Skade, kan de forlange Torpanlæget standset og Udflytterne kaldt tilbage igen; selvom der kun er blevet en eneste Bonde tilbage i den gamle By, kan han forlange, at alle de andre opgiver Udflytningen og vender tilbage igen. Men paa den anden Side skulde dette Forlangende fremsættes inden tre Aar; havde Torpbønderne tre Aars Hævd paa deres Torp, kunde Adelbyen ikke mere forlange den afbrudt. Og dette galdt jo kun, hvor Torpen lagdes indenfor den gamle Bys Omraade, lagdes den udenfor alle Bymarker og udenfor al Byhævd, paa »Almindingen«, enten det nu var Hede eller udyrket Jord eller Skov, saa kunde i alt Fald før det 13. Aarh. næppe nogen gøre Indsigelse derimod.

I denne Opdyrkning af ny Jord havde ogsaa Gaardene deres Andel, og dette medførte formentlig, at adskillige Enemærkegaarde i denne Tid forvandledes til Landsbyer eller i alt Fald fik Torplandsbyer anlagt omkring sig eller paa selve deres Mark. I Forvejen var der med Hensyn til Driftsmaade ingen Forskel mellem Gaardene og Landsbyerne, det var overalt det samme Trevangsbrug eller den samme Alsædsdrift. Men nu viste det sig vistnok snart, at naar det gjaldt stadig Nyopdyrkning, var Landsbyfællesskabet den Organisation, der havde de største Udviklingsmuligheder. Der var den tilstrækkelige Arbejdskraft altid til Stede og øgedes Aar for Aar, og Initiativet var kraftigt og letvakt, fordi det laa i Jorddyrkerens egen Interesse at udvide det dyrkede Areal. Anderledes paa Enemærkegaardene; Bryden var der bleven til, hvad vi vil kalde en Forpagter, som mod en Afgift af oftest en Tredjedel af Afgrøden drev Jorden ved Hjælp af »Gaardsæder«, der svarede til det 19. Aarh.s Husmænd eller knap nok det. De var Trællenes Efterkommere, der mod Bolig i en ussel Hytte var forpligtede til at arbejde for Bryden; men deres slette Levevilkaar gjorde dem faatallige, og en Udvidelse af Gaardens dyrkede Areal betød for dem kun øget Arbejde. Det var da langt fordelagtigere for Herremanden at opløse Enemærkegaarden og deraf danne et Landsbyfællesskab; Gaardsæderne blev saa gjort til Landboer, d. v. s. til Fæstebønder, hvis Liv og Arbejde i et og alt kunde forme sig som Selvejerbøndernes, blot at de svarede Herremanden Landgæld for Brugen af Jorden; som Regel var Landgilden lig med Udsæden. Disse Fæstebønder fik da en selvstændig Interesse i Udvidelsen af det dyrkede Areal, der var lige saa stor som Selvejerbøndernes, og deraf voksede der for Jorddrotten forøget Indtægt ved den forøgede Landgilde. I denne Tid sejrede da den lille Bedrift i Fællesskab over den begyndende Stordrift, og hvor Enemærkegaardene bevaredes, var deres Marker af saa ringe Ud-

strækning, at de let holdtes i Drift af Gaardsæder med nogen Arbejdshjælp af de nærmestboende Fæstebønder i en nyanlagt Landsby.

Dels fra Landsbyerne, dels fra Gaardene toges da stadig ny Jord ind til Dyrkning, og navnlig tog man nu fat paa at rydde ny Jord til Dyrkning i de store Skove. Her gik særlig Klostrene i Spidsen; adskillige af disse (Sorø, Esrom og Ebeltoft, Maribo og Næstved) er grundlagt midt i Skovene, og Klosteroptegnelser viser os mange Eksempler paa Skovrydning og paa, at Munke og Bisper før de andre Herremænd forstod, hvilken Rigdom Skoven gemte; at den, naar Træerne var fældede og Jorden brudt op, vilde kaste godt af sig med Landgilde til Skovens Ejer. Derfor sikrede Kirken og Herremændene sig i denne Tid Skovene, saa vidt det var dem muligt. *Sakso* har en Fortælling om, at Svend Tveskæg en af de Gange, han blev taget til Fange, maatte lade de fornemste Familier i Landet stille deres Børn som Gisler for Løsesummen. Og for nu at udfri disse Gisler, fortæller *Sakso* videre, maatte Kongen sælge de store Skove i Landet; de blev i Sjælland og Skaane købt af Landsbybønderne, men i Jylland af enkelte rige Slægter. Denne Forklaring er naturligvis frit opfunden af *Sakso*, men den giver os Underretning om, at Skovene i Jylland paa hans Tid, ved Aar 1200, faktisk var i Herremændenes Besiddelse; og fra en senere Tid kan man se, at saaledes var Forholdet i alt Fald Syd for Limfjorden. Og paa Øerne, hvor Landsbybønderne da endnu havde Hævd paa de store Skove, søgte netop i det 13. Aarh. særlig Kirken at erhverve dem. *Absalon* søger overalt at erhverve Skovene fra Bønderne eller Herremændene, og hans kære Munke i Sorø Kloster skulde af deres Strid om Suserup nok lære at følge samme Politik og hellere at sikre sig Skoven end Agerjorden. Provst *Tyge* i Roskilde havde arvet Suserup, der jo sikkert var et Nybrud, maaske af hans Fader, i den store Skovegn lige Nord for Tystrup Sø, Torpen

synes dengang at have bestaaet af en større Gaard, en Sædegaard, og en almindelig Bondegaard. Provst *Tyge* havde nu lovet Munkene i Sorø at give dem Halvdelen af sin Hovedlod efter sin Død; men Munkene, der engang havde faaet Kig paa Ejendommen, kunde daarligt vente og bevægede til Slut Provst *Tyge* ved Penge og Mageskifte med andre Ejendomme til allerede inden sin Død, engang omkring Aar 1210, at overdrage dem den store Gaard i Suserup med alt Tilliggende paa nær en Tredjedel, som han gav sin Søster i Medgift, da hun giftede sig med en Mand, der hed *Bjørn*. Munkene vilde nu paastaa, at det var kun en Tredjedel af den dertil hørende Skov, som Søsteren havde faaet, og ikke tillige den tilsvarende Tredjedel af Agerjorden i Suserup; idet de altsaa dengang mente, at det var bedre at holde paa Agerjorden end paa Skoven. Men da *Bjørn* nu ikke kunde sætte sine Krav igennem overfor Munkene, saa tog han selv fat i Skoven, hvor hans Ret ikke blev bestridt, han fældede en stor Del af Skoven, opdyrkede Jorden og skabte sig saaledes, siger Munkene med slet skjult Ærgrelse, en helt prægtig ny Ejendom, og der levede han selv og hans Efterkommere i mange Aar. Efter *Bjørns* Død gik saa hans Sønner fra denne nye Torp angrebsvis tilværks mod Munkene i Suserup, thi her, som overalt hvor Nybrud opstod, lod der sig let rejse Strid om Grænserne mellem den gamle By og den ny, om hvilke af de mellemliggende Skove, Moser og Overdrev, der tilhørte hver af dem, og idet de saaledes udefra trængte ind paa Munkene, genoptog de tillige Kravet om en Tredjedel af selve Suserups Bymark og Enge. Saa sluttede Munkene i 1254 Forlig; nu var det Grænserne i Skove og Overdrev, der blev fastslaaet til Fordel for Suserup og Munkene, til Gengæld indrømmede de, at *Bjørns* Sønner i alt, hvad der hørte til Suserup, havde en Tredjedel i Agerjord og Enge. Dog blev en Skov særligt tillagt Munkene, til Gengæld fik *Bjørns* Sønner i Suserup særlig tillagt tre

Agre med tilhørende Enge, nemlig, siger Sorø Gavebog, i Damsvang Agerhønsager, i Søvang Ørnebjergsager og i Vestervang Rydager. Heraf ser vi, at Suserup Bymark var delt i tre Vange, hver med sit Navn, og at altsaa Driftsmaaden, som vi maatte vente, var Trevangsbrug. Det var Mænd som *Bjørn* og hans Sønner, der i hin Tid gjorde Landet rigere ved deres Arbejde; og deres Gerning fortjener nok saa meget at mindes af Historien som deres, der gik paa Togt mod Vender eller Ester med *Absalon* og *Valdemar Sejr*.

Men, mine Herrer, ved disse sidste Ord rører jeg nu ved et Punkt, som det til Slut er mig af stor Vigtighed at faa Lov til at sige et Par Ord om i Aften og i dette høje Selskab. Vort Fædrelands Historie er i sin inderste Grund det danske Landbrugs Historie, næsten al den Politik, der har været her i Landet fra de ældste Tider til Dagen i Dag, har sine Rødder i den danske Jord. Danmarks Arbejde og Politik er, som jeg har søgt at give en Forestilling om i dette mit Foredrag, skabt af danske Landsbybønder og danske Herremænd — men det er ikke dem, der har skrevet Danmarks Historie. Deraf kommer det, at de almindelige Forestillinger om Danmarks Historie er saa milevidt fjernet fra det, der er det virkelige Grundlag for dansk Arbejde, saa ganske uden Forstaaelse for det, der til alle Tider har været det bevægende i dansk Politik. Men skulde det ikke høre til dette høje Selskabs Formaal at give Historikerne Mulighed for at naa til den rette Forstaaelse af og den rette Fremstilling af vort Fædrelands Historie? Jeg har her talt noget nedsættende om de syv Hundrede Aars Arbejde, hvorover det danske Landbrugs historiske Tid spænder, for at fremhæve Betydningen af de fjerne Tider, hvis Historie jeg her havde at fremstille, men disse syv Hundrede Aar har jo deres betydningsfulde Udvikling og er jo dog den Tid, hvori det danske Folk stadig har stræbt at komme til Kundskab om og vinde den rette Forstaaelse af sig selv. Hvorledes vil

dette være muligt, uden at Danmarks Landbrugshistorie først er skreven? Der er gjort enkelte gode Forarbejder dertil, *Falbe-Hansen* har skrevet sit fremragende Værk om Landboreformerne, *Brasch*, *Rasmussen* og *Jensen* har givet enkelte Godshistorier, *Henrik Pedersen* har af sit rige Materiale, Chr. V's Matrikel, givet Afhandlinger, der ved deres klare Overblik og dybe Indsigt hver især er en Nyvinding for vor Viden om dansk Landbrugshistorie. Men hvor meget mere kunde vi ikke naa til? Det er meget glædeligt, at det kgl. Landhusholdningsselskab har overdraget Udarbejdelsen af en almindelig Landbrugshistorie til Statskonsulent *K. Hansen*, men det er dog ikke alene en almindelig Skildring paa Basis af det hidtil kendte og behandlede, som vi trænger til, langt mere er det dybtgaaende Detailstudier, bygget op paa Arkivmateriale. Dette kan naas, om blot nogle af de danske Godsejere, hvis Godsarkiv endnu er i Behold, vilde tillade en Historiker at behandle det systematisk, alene ud fra Godsdriftens Synspunkt. Der er Historikere nok, der fra Godsarkiverne søger interessante personnelle Oplysninger; det er ikke det, Godshistorikeren søger, han vil blot give Jordens, Godsdriftens Historie. Nationalmusæet og det danske Oldskriftselskab har sat et stort Forbillede til Efterligning, maatte der for den historiske Tid kunde skabes et lignende Samarbejde som det, det er lykkedes Oldskriftselskabet at gennemføre for den forhistoriske Tid. Paa Landbrugshistoriens Omraade bør Historieforskning og landbrugsteknisk Indsigt arbejde Haand i Haand, Historikere og Landbrugskandidater burde samarbejde. Maatte danske Godsarkiver blive stillet til Raadighed for saadanne forstaaende og fælles Efterforskninger, maatte det danske Landhusholdningsselskab se det som en af sine Opgaver at støtte de grundlæggende Forskninger i dansk Landbrugshistorie, uden hvilke vort fælles Fædrelands Historie aldrig kan tilfredsstillende fremstilles.

Foredraget var efterfulgt af følgende Diskussion:

Professor *O. H. Larsen:* Professor Arup nævnte i sit Foredrag, at Nomadebruget som særlig Driftsform aldrig har hørt hjemme her i Danmark. Taleren ønskede gerne at spørge, om dette ogsaa galdt for det øvrige Nordeuropa, for Tyskland f. Eks., og i saa Fald, hvor langt mod Syd. Endvidere nævnte Professor Arup, at det saakaldte Græsmarksbrug begyndte at vinde Udbredelse i Jylland i det 12. Aarhundrede; men da der som bekendt er mange Forfattere, navnlig Tyskere, der betegner Græsmarksbruget som en videre Udvikling af Nomadebruget, og da det sidste altsaa efter nye Undersøgelser aldrig har eksisteret i Jylland, vil jeg gerne tillade mig at spørge Foredragsholderen, hvorledes man herefter maa tænke sig Græsmarksbruget opstaaet, og hvorfra det er kommet til os.

Professor *Bøggild* vilde, næst at takke for det interessante Foredrag, gerne benytte Lejligheden til at faa oplyst, hvorledes det forholder sig med Betegnelsen Ager i Forhold til Kær og Eng. Man kalder f. Eks. i Vendsyssel Ager for »Børen«, siger at Køerne er paa »Børen« og taler om Børhø i Stedet for Agerhø.

Karl Jørgensen, Lyngby, vilde gerne spørge, om Professor Arup havde dannet sig en Anskuelse om, hvorledes Endelsen »løse« er opstaaet. Gennemgaaende synes det som Beboelserne i gammel Tid har været ved Aaløbene. En stor Mængde af de ældste Bynavne ender paa »inge« og det angives, at disse Byer gerne ligger paa Snævringer nær Vandløb, hvor der ingen Skov findes. Kunde Ordet »løse« mulig staa i Forbindelse med, at Byer med denne Endelse er anlagt paa Lysninger i Skoven, og kunde det ikke tænkes, at meget stærke Storme kan have blæst Skoven om, og at man derefter har ryddet saadanne Pladser og bygget der.

At Oldtidens Stenøkser meget vel lod sig anvende til Fældning af Træer, er paavist af Kammerherre *N. F. B. Sehested,* der ved udelukkende Brug af gammelt Stenværktøj lod opføre et Bjælkehus i sin Have ved Broholm paa Fyn. Men det maa have kostet et uhyre Arbejde med disse Hjælpemidler at rydde en Boplads i Urskoven, og det ligger da nær at tænke sig, at Befolkningen foretrak at lægge sine første Rydninger, hvor Vinterstormen havde »gjort lyst« i Forvejen.

I Følge gamle tyske Optegnelser blev i 1135 de ni Tiendedele af Tysklands Skove fældede af Stormen og den, som foretog en Rejse i de danske Skovegne efter Julestormen i 1902, kunde ikke undgaa at lægge Mærke til, hvor mange ikke planlagte Rydninger, der ved denne Lejlighed var bleven udført.

Det forekommer Forespørgeren ret sandsynligt, at saadanne naturlige »Lysninger« ofte maa være bleven opsøgte til Nyædling og at den Maade, hvorpaa de er fremkomne, maa have sat sine Spor i de ældste Bynavne.

Dr. *Bagger* havde det skuffet at høre, at Hjulploven først omkring det 15. Aarhundrede var bleven fremstillet ved Tegning her i Landet, og derimod langt tidligere i Tyskland. Der var jo dog i de senere Aar vendt en Del op og ned paa det, vi i sin Tid lærte i Skolen. Man er nu vist nogenlunde klar over, at den indogermanske Race har sin Oprindelse i Nordeuropa og derfra har bredt sig ned mod Syd gennem Mellemeuropa, og at det omvendte ikke er Tilfældet. Som Fingrene i en Haand, eller som Straalerne i en Vifte træffes Sporene af Racens Vandringsveje ned gennem Mellemeuropa. At Straalerne samles som i et Punkt her oppe i Skandinavien, viser, at Vandringen er udgaaet her oppe fra, thi hvad skulde vel have bevæget Vandringerne til fra alle Sider at strømme her op. Stednavne er vigtige Spor for Vandringerne, saaledes en Endelse som »lev«, der er almindelig for mange Bynavne her i Landet, svarer sikkert til den tyske Endelse »leben«, f. Eks. Aschersleben. Det vilde være interessant at faa Rede paa, om de Mennesker, som i sin Tid vandrede ud, ogsaa førte de Redskaber, de da benyttede, med sig.

Cand. pharm. *J. Lind:* Professor Arup havde omtalt Markens Rødder og Skovens Bær, men vi havde meget faa spiselige Bær her i Landet paa den Tid, og for saa vidt ogsaa Rødder. Der fandtes vel nok nogle Skovæbler, men de var saa sure, saa det nærmest var en Straf at skulle spise dem. Kvikrødder er ogsaa spiselige, men der har næppe været meget af Kvik den Gang, da den kræver en ret god Jord.

Professor *Arup:*

Det er den arkæologiske Forskning, der har paavist det ganske uholdbare i Tanken om, at der her i Nordeuropa forud for Agerbruget og den faste Bosættelse ligger en Nomadetid, og dette gælder saavel Tyskland som Danmark. Tanken om, at Græsmarksbruget skulde have sin Oprindelse fra Nomadelivet, er da ogsaa alene opstaaet, fordi man derved mente at kunne forklare den Skildring, Cæsar giver af Germanernes Agerbrug, hvor Stammen flytter om Aar efter Aar, og hvert Aar dyrker ny Jord op. Man havde betegnet den af Cæsar skildrede Driftsform som »extensivt Græsmarksbrug«, og deri villet se en Overgangsform mellem Nomadelivet og det Græsmarksbrug, vi kender. Men det har dog altid været meget vanskeligt at forlige Cæsars Skildring med Tacitus, og efter at

Arkæologien har rokket saa stærkt ved den, synes den nyeste tyske Forskning tilbøjelig til at mene, at Cæsars Skildring overhovedet ikke gælder Germanernes Agerbrug under regelmæssige Forhold, men alene det Agerbrug, der dreves af den militært organiserede Germanerstamme paa Vandring. Græsmarksbruget maa da tænkes opstaaet som en videre Udvikling af det oprindelige Alsædsbrug.

Taleren beklagede ikke at kunne give Oplysning om den af Professor Bøggild fremdragne særlige vendsysselske Betegnelse for Ageren »Børen«.

Tydningen af Landsbynavnene stiller os over mange Vanskeligheder; men man maatte særlig advare imod at drage for hastige og vidtgaaende Slutninger om Stammeslægtskab og Stammevandringer paa Grundlag af Landsbynavnenes Endelser, som om hver germansk Stamme i den Henseende havde haft sin særlige Navneskik. I saa Fald vilde allerede Endelsen »løse« give os en Nød at knække; den forekommer nemlig saa at sige ikke i Jylland, der kun har et »Hvalløse«, men er jo meget almindelig paa Øerne. Sikrest var det at fortolke Endelserne som Betegnelser for Naturforhold eller almenmenneskelige Forhold. »løse« betegner saaledes vistnok »Engdrag«, hermed passer det, at Forledet ofte er Navnet paa en Plante, Vandløse er saaledes oprindelig »Kvan-løse« d. v. s. Angelicaengene. Det er rigtigt, som af Dr. Bagger nævnt, at det danske »lev« svarer til det thüringske »leben«, men det vilde sikkert være for dristigt deraf at slutte til Vandringer fra Danmark til Thüringen eller omvendt. Endelsen »inge« anføres ofte som Bevis for, at Landsbyen er begyndt som Slægtslandsby i Lighed med hvad der er Tilfældet i slaviske Lande, saa at Ravning skulde betyde »Ravns Efterkommere«. Men bortset fra, at »inge« ofte er et forvansket »enge«, er der herimod at indvende, at man ikke senere finder noget Spor af, at netop de i Landsbyen samboende nogensinde er blevet opfattet som beslægtede. Derfor har man søgt en anden og formentlig rigtigere Forklaring af denne Endelse deri, at ligesom Skaaning er en Mand fra Skaane, er Bjerring en Mand, der bor paa Bakkerne, Hedinge Navnet paa deres By, der bor paa Heden. Om Hjulploven havde Taleren sagt, at Afbildninger af den vel først forekom i Danmark i det 15. Aarh., men som Bevis for dens Anvendelse kom Afbildningerne ikke i Betragtning, herfor var som af Taleren fremhævet det afgørende Bevis Landsbymarkens Inddeling i Agre, en Markdeling, der efter Talerens Formening var netop ligesaa gammel som Landsbyerne selv. Der staar Strid om, hvorvidt

Hjulploven er af keltisk eller germansk Oprindelse, men hvad Danmark angaar, saa har vi sikkert for Hjulplovens Vedkommende som i alle andre Forhold dengang været de modtagende, ikke de afgivende.

Det er givet, at »Samlernes« Kost ikke har været rigelig eller særlig velsmagende. De har heller næppe haft Mulighed for at være kræsne, men har maattet tage alt med, og deres Samlervirksomhed har sikkert ogsaa været udøvet rent instinktmæssigt, uden nogen større Vælgen og Vragen mellem brugeligt og ubrugeligt; saaledes som Joh. V. Jensen saa smukt og sikkert rigtigt har skildret Samlerinstinktet i Fremstillingen af »Moas Vaner« i »Bræen«.

Professor *Westermann:* Landhusholdningsselskabet har længe ønsket at tilvejebringe en lidt nærmere Forbindelse mellem de historiske Oplysninger, der foreligger for Offentligheden om vort ældste Jordbrug, og de Slutninger, man har draget herom paa Grundlag af arkæologiske Fund.

Selskabet har derfor henvendt sig til forskellige Videnskabsmænd, om hvem man formodede, at de ved deres Forskning var stødt paa Oplysninger af Betydning for denne Sag, men vore Bestræbelser var forgæves, indtil Hr. Professor Arup efter Anmodning viste Selskabet den Velvillie at give Løfte om at behandle Emnet i et Foredrag her.

Dette Foredrag har vi nu hørt, og jeg er vis paa, at alle med største Interesse har lyttet til Professorens fortræffelige Redegørelse, der jo baade bragte nye Ting frem for Dagen og belyste allerede kendte Forhold paa en ny Maade.

Jeg tillader mig paa Selskabets Vegne at bringe Professoren vor bedste Tak for det interessante Foredrag, der danner en saa smuk Afslutning paa de Møder, der i Vinterens Løb er afholdt her i Selskabet.

Statskonsulenternes Indberetninger for Aaret 1915.

II.

Beretning fra Statskonsulent Axel Appel.

Om min Virksomhed som Statskonsulent i Husdyrbrug i 1915 fremsendes hermed en meget kortfattet Beretning, idet jeg i øvrigt tillader mig at henvise til Artiklen i nærværende Tidsskrift, Hefte 7, i hvilket jeg har gjort Husdyrbruget i 1915, med særligt Henblik paa Kvægavlen, til Genstand for en ret udførlig Omtale.

Stambogførelsen. Foranlediget ved at min mangeaarige Medarbejder ved Stambogførelsen over Tyre af jydsk Race, Konsulent *S. P. Petersen,* døde i April 1915, har jeg, paa Opfordring af Foreningen af jydske Landboforeninger, alene overtaget Forfatterskabet af 23. Bind af Stambog over Tyre af jydsk Race, der udkom i Efteraaret 1915 og omfattede 53 Tyre, fra Nr. 2019—2071. Paa Fædrene Side kan Afstamningen for de 51 af de 53 optagne Tyre føres tilbage til Stambogstyre og 37 er Sønner af Stambogstyre. Det er stadig de gamle Tyreslægter, der er førende, saaledes Elkjær-Slægten med 13 Tyre, hvoraf de 8 alene gennem Stautrup-Grenen, samt Hanneruptyrene, Assistentslægten og Cæsartyrene. For samtlige i 23. Bind optagne Tyre foreligger Oplysninger om de paagældende Tyremødres Ydelse af Mælk og Smør,

hvilken Ydelse endnu er højst forskellig, fra udmærket til ret ordinær, men dog gennemsnitlig over 150 kg Smør.

I Foraaret 1915 har jeg fuldført den i Efteraaret 1914 paabegyndte Udarbejdelse af 4. Bind af Stambog over Tyre af Korthornsrace, fra Nr. 248—320, rigt illustreret med gennemgaaende gode Billeder.

Det kan bemærkes, at Brugen af det i Stambøgerne nedlagte rige Oplysningsmateriale over de optagne Avlsdyr giver sig gennemgaaende betydeligt større Udslag blandt Korthornsopdrætterne end hos Opdrætterne af jydsk Kvæg, skønt her var Anledningen ingenlunde mindre, tværtimod. Interessen er dog nok stigende for Benyttelsen af det Hjælpemiddel i Avlens Tjeneste, som Stambogførelsen er. Alt i alt har Udarbejdelsen af de ovennævnte to Stambogsbind krævet en ikke ubetydelig Del af min Tid.

For Dyrskuevirksomhedens Vedkommende har Aaret 1915 været ganske abnormt. Grundet paa den stærke Udbredelse af Mund- og Klovesyge blev der kun afholdt et meget begrænset Antal Kvægskuer i Jylland og ingen paa Øerne. Dette Forhold har i høj Grad vanskeliggjort Overblikket over Aarets Udvikling paa Kvæg- og Faareavlens Omraade, samt voldt betydelig Gêne for Avlsledelsen og Omsætningen af Avlsdyr. — En Del Statstyreskuer blev dog afholdt, saaledes i Viborg og Ringkøbing Amter til sædvanlig Tid, medens Stadstyreskuerne i Randers- og Thisted Amter først fandt Sted i September og for Randers Amt i Oktober, hvilke Skuer jeg alle overværede. Endvidere overværede jeg Landboforenings-Kvægskuer i Randers og Viborg, samt et Hesteskue i Aarhus.

Da Foreningen af jydske Landboforeningers Ungskue paa Grund af Mund- og Klovesyge ikke omfattede klovbærende Dyr, tilbød Foreningen gennem et Udvalg at lade foretage en Bedømmelse af de til Ungskuet indmeldte Tyre mod en vis Afgift, og paa dette Tilbud indkom der Begæring om Hjemmebedømmelse af 127

Tyre. Foreningens Husdyrudvalg havde nedsat et tre Mands Udvalg til at foretage den paagældende Bedømmelse, for hvilket jeg havde den Ære at være Formand, og Foreningen udrustede Udvalget med Bil og justitsministeriel Tilladelse til med denne at færdes paa alle Biveje, og herved blev det muligt for det paagældende Udvalg i Løbet af 12 Dage at foretage en Bedømmelse af samtlige 127 Tyre, der stod spredt over det ganske Jylland, omtrent fra Skagen til Esbjerg og fra Kolding til Thisted. — Endvidere deltog jeg i flere Afkomsskuer i Aarhus Amt samt overværede Hjemmebedømmelse af en Del Statsskuetyre i Aalborg Amt. — Det paatænkte Fedeskue i 1915 blev ikke til noget paa Grund af Krigssituationen.

Vedrørende Kvægavls- og Kontrolforeningsarbejdet i 1915, i hvilket jeg paa forskellige Maader har deltaget gennem disse Foreningers Organisationer, henvises til min Artikel om Husdyrbruget i 1915 i 7. Hefte af »T. f. L.«. Ogsaa i det forløbne Aar har jeg haft et omfattende Samarbejde med Foreningen af jydske Landfoforeninger paa adskillige Omraader. Den to-aarige Konkurrence mellem hele Kvæghold i Aalborg Amt afsluttedes til 1. Maj 1915. Som Bedømmelsesudvalgets Formand har jeg haft Hovedarbejdet ved Affattelsen af den om denne Konkurrence afgivne Beretning.

Stillingen paa Kvæg- og Faareavlens Omraade, der jo har været stærkt præget af Krigssituationen, er ogsaa gjort til Genstand for Behandling i min Afhandling om Husdyrbruget i 1915, hvortil jeg henviser.

Spørgsmaalet om Landbrugets Regnskabsførelse har i stigende Grad været drøftet. De i Jylland og paa Samsø oprettede Regnskabsforeninger har fortsat Arbejdet med delvis forøget Tilslutning og som det synes med voksende Interesse. Foreningen af jydske Landboforeningers Regnskabsudvalg har ogsaa i 1915 ladet afholde Kursus i Landbrugsbogføring,

denne Gang paa Malling Landbrugsskole, hvilket Kursus var meget godt besøgt.

Min Foredragsvirksomhed har ogsaa i 1915 været af betydelig Omfang. Gennemgaaende er Foredragsmøderne bedre besøgt end for en Del Aar tilbage, men i øvrigt er Tilslutningen højst forskellig under de forskellige lokale Forhold. Det gode, praktiske Greb paa hele Arrangementet af disse Foredragsmøder har en Del Landboforeninger fuldt tilegnet sig. Andre savner det ganske! Og saadan vil det vedblive at være.

Jeg har som tidligere deltaget i et meget stort Antal Møder, dels indenfor Foreningen af jydske Landboforeninger, dens Husdyrudvalg, Regnskabsudvalg og Udvalget for Tilsyn med Kvægbesætninger, dels i Landhusholdningsselskabets Udvalgsmøder for Regnskabsføring og for Gedeavlens Fremme; endvidere har jeg deltaget i Statsdyrskuekommissionens Møder, Delegeretmøderne i Aarhus, Odense og København, de jydske Mejeriforeningers Delegeretmøde og Dansk Mejeristforenings Delegeretmøde i Aarhus, samt i Aarsmøder for Organisationer af Kvægavls- og Kontrolforeninger. Tilvejebringelsen af Enighed om en ensartet dansk Foderenhedsberegning i Kontrolforeningerne har krævet adskillige Møder.

Fra Landbrugsministeriet og Landhusholdningsselskabet har jeg haft en Del Sager til Erklæring og Betænkning i lignende Omfang som tidligere.

Min litterære Virksomhed ud over Stambogsarbejdet har dels været større Afhandlinger om Husdyrbruget til Tidsskrifter og landøkonomiske Ugeblade, dels mindre Artikler til Dagspressen.

Beretning fra Statskonsulent Anton Christensen.

Virksomheden er i det væsentligste foregaaet paa samme Maade som i de foregaaende Aar. Skønt Spørgs-

maalene kan spænde over alle mekaniske Hjælpemidler, er der dog enkelte Maskiner, som at dømme efter Spørgsmaalenes Indhold i særlig Grad har interesseret Landmændene; dette gælder f. Eks. om Roe- og Kartoffeldyrkningsredskaber, Selvrensere og Motorplove.

Som det kan ventes, stammer de fleste Forespørgsler fra Landmænd, der ønsker Vejledning i Anledning af forestaaende Nyanskaffelser, samt fra Fabrikanter og Handlende, som søger Oplysning om udenlandske Maskiner.

Opfindere giver et særligt trofast Klientel; at dømme efter deres sikre Tro paa Opfindelsens Ufejlbarlighed, hører de til dem, der ikke har Lægedom behov; ofte søger de mig heller ikke udelukkende for at faa maskinteknisk Vejledning, men ogsaa i Haab om at faa Anvisning paa økonomisk Hjælp til at gennemføre deres Planer. De fleste Opfindere er nemlig rige paa Idéer, men fattige paa Mønt. Det vilde være ønskeligt, om der eksisterede et Fond, hvorfra der kunde faas Midler til at hjælpe enkelte fattige Opfindere over Begynder-Vanskelighederne til Realisation af fornuftige Idéer. Det maa jo erindres, at Nutidens imponerende Maskinteknik er Summen og Resultaterne af samlede Forsøg, spredte Opfindelser og smaa Fremskridt.

Af Meddelelser fra Statens Redskabsprøver er i det forløbne Aar udsendt 3. Beretning, der handler om Prøven med Foderkogere, som afholdtes i Vinteren 1914—15.

I det forløbne Aar er afholdt Hovedprøver med Kartoffellæggere og Roedyrkningsredskaber for det mindre Landbrug. Resultaterne af disse Hovedprøver er meddelte henholdsvis i 4., 6. og 7. Beretning fra Statens Redskabsudvalg. Desuden er der afholdt nogle Enkelt- og Nyhedsprøver, om hvilke der er gjort Rede i 5. Beretning.

En ny dansk Kartoffeloptager fra Samsø har interesseret mange større Kartoffelavlere. Nyhedsudvalget

har haft Lejlighed til at prøve Maskinen; Resultaterne af Prøven fremkommer i 8. Beretning fra Statens Redskabsudvalg; i samme Beretning findes Meddelelse om Undersøgelser vedrørende en Afsvampningsmaskine af svensk Fabrikat.

Desuden er der foretaget Observationer vedrørende Motorplove og Maskiner til Frøtærskning.

Som i tidligere Aar har jeg bistaaet ved enkelte Maskinfremvisninger arrangerede af Landboforeninger og i nogle Tilfælde givet forklarende Vejledning paa Stedet samt holdt enkelte Foredrag og deltaget i flere Landbomøder.

Af 148 Rejsedage er ca. de to Trediedele medgaaet til Forberedelse af og Deltagelse i Redskabsprøver.

Boganmeldelser.

J. C. la Cour. Af *K. Hansen.* 6. Bind af Serien »Folkets Førere«. 96 Sider. (G. B. N. F. København).

Statskonsulent *K Hansen* skildrer i en Indledning Slægten *la Cour's* første Optræden i Danmark, hvortil den kom med *Pierre la Cour* — fransk af Æt — 1732. Navnlig dvæles ved *Laurits Ulrik la Cour, Jørgen la Cour's* Fader, der 1825 købte Herregaarden Skjærsø i Randers Amt. De næste Afsnit omhandler J. C. la Cours Ungdom og Uddannelse: Livet paa Skjærsø, Skoleaarene i Aarhus og Studiet paa Polyteknisk Læreanstalt, hvor han tog Landbrugskandidateksamen, Virksomheden som Assistent hos Professor *B. S. Jørgensen* ved Landbohøjskolen, den ærefulde Deltagelse i Krigen 1864 osv. Derefter følger et Afsnit om Oprettelsen af og Livet paa Landboskolen ved Lyngby, medens det sidste Afsnit behandler la Cours store offentlige Virksomhed som Redaktør af nærværende Tidsskrift, Sekretær og senere Præsident i Landhusholdningsselskabet, Ministeriets Tilsynsførende med Landbrugets Udførselsforhold osv.

Statskonsulent *K. Hansen* ejer som faa andre Betingelserne for at skrive la Cour's Levnedsskildring. I Besiddelse af et indgaaende Kendskab til Landbrugets Foreteelser i Nutiden har han selv arbejdet sammen med la Cour paa mange Omraader: som Lærer ved Landboskolen, som Medarbejder ved Tidsskrift for Landøkonomi og ved Landbrugsmusæet, i Konsulentvirksomheden m. m., og hans Fremstilling faar derved det vederhæftige Præg over sig, som det selvoplevede kan give. Dertil kommer hans stærke Sympathi for la Cours Personlighed, saa Læsningen efterlader et levende Indtryk af Manden og hans Betydning. la Cour ejede i eminent Grad »Tids-Talent«, det vil sige Evnen til at besørge baade det ene og det andet, en omfattende Indsigt støttet til en udmærket Hukommelse og Mod til at være sine Meninger bekendt — til »at betale med sin Person« som et fransk Mundheld siger. Om ham gælder det gamle Ord, at »Mænd skaber Historien«, faa har som han været med til at forme vort Landbrugs Nutidshistorie, om der end har været enkelte Sider af denne, over

for hvilke han stod tvivlende og derfor ikke har været med til at fremme, saaledes f. Eks. Andelsbevægelsen. — Man maa være Statskonsulent *K. Hansen* taknemlig for hans udførlige og smukke Skildring af Kaptajn *la Cour*. Dennes Minde fortjener netop at hædres og bevares, som det er sket i den foreliggende Bog.

Dansk Tidsskrift-Index. Systematisk Fortegnelse over Indholdet af 165 danske Tidsskrifter. Udarbejdet af Underbibliotekar ved det kgl. Bibliotek *Svend Dahl* og Bibliotekar ved Statens Bogsamlingskomite *Th. Dössing*. Første Aargang 1915. Udgivet med Understøttelse af Carlsbergfondet og Det Classenske Fideikommis. 246 Sider. (J. L. Lybecker's Forlag. København).

Hvor ofte har man ikke med betydelig Anvendelse af Tid gennemgaaet en stor Del Tidsskrifter for at finde, hvad der i Aarets Løb var fremkommet om et bestemt Emne, uden dog at være sikker paa at have faaet alt med! Og jo større vor Tidsskriftslitteratur blev, desto vanskeligere og usikrere var det at finde frem, hvor det specielle Emne, man ønskede Oplysning om, havde været behandlet. Den foreliggende Bog overflødiggør for det sidste Aars Vedkommende et sligt brydsomt Eftersøgningsarbejde, idet den for 165 danske Tidsskrifter — hvoraf ca. 25 vedrører Land-, Skov- og Havebrug — bringer en samlet, systematisk ordnet Fortegnelse over deres Indhold, saaledes at man hurtigt og sikkert kan finde, i hvilke Tidsskrifter den Sag, man særlig ønsker Oplysning om, har været behandlet. Og da Afhandlingernes første og sidste Sidetal er angivet, faar man desuden Oplysning om deres Længde. Ønsker man f. Eks. Underretning om, hvad der i Fjor fremkom i Tidsskrifterne om Landbruget under Verdenskrigen, ser man hurtigt i Fortegnelsen, at der om dette Emne fremkom 20 Afhandlinger, hvad disse omhandlede, deres Størrelse og i hvilke Tidsskrifter de offentliggjordes. Eller vil man f. Eks. vide, hvad der er skrevet om Motorpløjning, faar man let Oplysning herom i Afsnittet om »Landbrugsredskaber og -Maskiner«.

Værket vil udkomme en Gang aarlig, og hvert 5. Aar vil der udkomme udførlige Forfatter- og Emneregistre til de forløbne Aargange.

Dansk Tidsskrift-Index vil for mangfoldige af dem, der arbejder ved Landbruget, blive til Nytte og Vejledning. Den være hermed anbefalet paa det bedste.

Danmarks Smør-Pris-Statistik. 13. Aarsberetning. Udarbejdet af Kontoret for Mejeristatistik ved Kontorchef *Johannes Kyed.* 35 Sider. (Odense).

Kjellerup og Omegns Landboforening 1866—1916. Festskrift ved Landboforeningens 50. Aars Jubilæum. Redigeret af Lærer *A. P. Knudsen.* 51 Sider. (David Christensens Bogh. Kjellerup).

Beretning fra Statens Planteavlsudvalg for Finansaaret 1915—16. Udarbejdet af Udvalgets Sekretær. 184 S. (Københ.).

Forsøg med Brødbagning af forskellig Rug. Ved *J. Jensen* og *E. H. Ludvigsen.* 48 Sider. **Sukkerbestemmelse i Hø og Roer.** I. Af *R. K. Kristensen.* 18 Sider. — 102. og 103. Beretning fra Statens Forsøgsvirksomhed i Plantekultur. (Københ.).

Gødningslæren samt et kortfattet Tillæg om Sædskiftet. Af *H. A. B. Vestergaard.* 121 Sider. — Bogen bringer en kort, men velskreven Fremstilling af Planternes Næringsmidler og Næringsoptagelse, de forskellige Gødningsmidler, Gødningsindkøb, lokale Gødningsforsøg, Sædskiftet m. m. En Række godt oplysende Billeder ledsager Teksten. (H. Hagerups Forlag. Københ.).

8. Beretning fra Statens Redskabsudvalg. (3. Meddelelse fra Nyhedsudvalget ved Statskonsulent *Anton Christensen*). Beretningen indeholder Enkeltprøver og Nyhedsprøver med: Kartoffeloptageren »Samsø«, en Platform-Binder, Kartoffelkogeren »Bacon«, en Patentrive, Rensesko til Radsaamaskiner, Staldgødningssprederen »Viking« og Sækkeholderen »Thy«. — 29 Sider. (Aug. Bangs Bogh. Københ.).

Læren om Gjødsel. II. Husdyrgjødselen m. m. Af *John Sebelien.* Med 11 Afbildninger. 123 Sider. (Gröndahl & Søns Forlag. Kristiania).

Folkemængden 1. Februar 1916 i Kongeriget Danmark. Udgivet af Det statistiske Departement. 4. Række. 51. Binds 1. Hefte. 186 Sider. (G. B. N. F. Københ.).

Mindre Meddelelser.

»**Aperçu sommaire de l'agriculture en Danemark,** élaboré par des experts et publié par la société royale d'agriculture de Danemark«. Som tidligere omtalt her i Tidsskriftet har Landhusholdningsselskabet ladet udarbejde paa Engelsk og Tysk en Oversigt over det danske Land-, Skov- og Havebrug, beregnet for Udlændinge, der kommer til Danmark for at studere vore landøkonomiske Forhold. Der er nu, under ovenstaaende Titel, udkommet en fransk Udgave af Skriftet, der saaledes foreligger paa 3 Verdenssprog. Det er udarbejdet af 17 Fagmænd og selvfølgelig bragt *à jour.*

Som Tilfældet var med den tyske og engelske Udgave har Landhusholdningsselskabet modtaget et Tilskud paa 400 Kr. fra Administrationen for Julius Skrikes Stiftelse til Hjælp ved Bestridelsen af Udgifterne ved Udgivelsen af den franske Udgave.

Befolkningens Fordeling mellem Land og By. Nedenstaaende Tabel giver Oplysning om, hvor mange Mennesker der i det egentlige Danmark i de angivne Aar levede i Byerne og paa Landet:

	1801:	1860:	1890:	1906:	1916:
København og Frederiksberg.	102.147	163.307	359.813	514.134	605.772
Provinsbyerne..	94.321	213.775	366.542	509.200	604.203
Landdistrikterne	732.623	1.231.280	1.446.025	1.565.585	1.711.387
Hele Landet ...	929.001	1.608.362	2.172.380	2.588.919	2.921.362

Der er altsaa foregaaet en stærk Forskydning fra Land til By. Den begyndte i 1840'erne, men tog navnlig Fart efter 1870 — i Lighed med, hvad Tilfældet har været i en Række Lande i og udenfor Europa.

Efter det for nylig udkomne Hefte af »Statistiske Meddelelser« (4. Række, 51. Binds 1. Hefte) meddeles følgende Tal til Belysning af Befolkningens Fordeling mellem Land og By.

Den 1. Februar 1916 udgjorde Bybefolkningen 1.210.000 Mennesker og Landbefolkningen 1.711.000. De to Femtedele af Danmarks Befolkning bor altsaa i Byerne — heraf en Femtedel i Hovedstaden og en Femtedel i Provinsbyerne —, medens de tre Femtedele bor i Landdistrikterne. Dette numeriske Forhold mellem Hovedstad, Provinsbyer og Landdistrikter har holdt sig temmelig uforandret siden 1901, men gaar man tilbage til 60'erne i forrige Aarhundrede, boede over de tre Fjerdedele af Befolkningen paa Landet.

Vil man imidlertid have et Tal paa Landbefolkningen i snævrere Forstand, maa man først henregne til den ca. 4200 Mennesker, som bor paa Købstædernes Markjorder og lever af Landbrug. Men dernæst maa man fradrage dels ca. 95.000 Mennesker, som bor i Byernes »Forstæder«, dels Befolkningen i de mange, store og smaa, bymæssige Bebyggelser, som i den sidste Menneskealder er vokset frem paa Landet. I saadanne »Bebyggelser« boede i 1916 ikke mindre end ca. 258.000 Mennesker. Resultatet bliver da, at den egentlige Landbefolkning i Danmark den 1. Februar 1916 udgjorde ca. 1.362.600 Mennesker, medens den Del af Befolkningen, der levede i Byerne eller under bymæssige Forhold, udgjorde ca. 1.558.800 Mennesker.

Befolkningstætheden for Landdistrikterne er selvfølgelig langt større for Øernes Vedkommende end for Jyllands. Tættest er Befolkningen i Københavns Amt, som pr. Arealenhed har mellem 4 og 5 Gange saa mange Indbyggere som det tyndest befolkede Amt, Ringkøbing Amt (pr. 100 km² henholdsvis 11.226 og 2.493 Mennesker). Det tyndest befolkede af Øernes Amt er Bornholms, men dette Amt har kun en lidt mindre Befolkningstæthed end Aarhus Amt, der er Jyllands tættest befolkede (henholdsvis 4.467 og 4.688 Indb. pr 100 km²).

Nogle Markregnskaber og Driftsregnskaber fra Bøndergaarde paa Samsø 1902—15.

Af *A. M. Frederiksen.*

Det er en almindelig Kendsgerning, at dansk Landbrug i regnskabsmæssig Henseende ikke staar særlig højt. Der er meget Land at indvinde endnu, forinden Rentabilitetsforholdene fra Gaard til Gaard, fra Afgrøde til Afgrøde kan blive klarlagt fuldt ud og derved vise, hvilken Indflydelse Jordens Benyttelse og Brugenes Størrelse har paa Helhedsresultatet. — I de senere Aar har stedse flere og flere skænket Regnskabsspørgsmaalet i Landbruget Interesse, og Driftsregnskaber har vundet Indpas mange Steder, hvor der før intet Regnskab fandtes. Dette, at Landmændene i større Tal søger at faa Klarhed over Omsætningen, den ydre saavel som den indre, kan kun betegnes som et Fremskridt, i Særdeleshed naar de ved Regnskabsføringen fundne Resultater i fuldt Maal bliver grundlæggende for Bedriften og vejledende for dennes Bruger. Samtidig indhentes der Oplysninger om, hvad Landbruget som Forretning kan indbringe; men i denne Forbindelse turde det dog være rigtigt at gøre opmærksom paa, at de Landmænd, hvis Bedrifter har leveret Materiale til de i det efterfølgende opstillede Regnskabsresultater afgjort ikke hører med til Standens daarligste Udøvere i faglig Henseende, af hvilken Grund

Regnskaberne som Helhed taget vil komme til at stille Landbrugets forretningsmæssige Udbytte i en noget gunstig Belysning. —

De Regnskaber, der i det følgende skal omtales, falder i 3 Hovedafsnit:

I 1ste 3aarige Konkurrence mellem hele Markbrug $19^{02}/_{05}$
II 2den — — — — — $19^{05}/_{08}$
III Samsø Regnskabsforenings 5 første Driftsregnskaber $19^{10}/_{15}$

For hver af Konkurrencerne og for Regnskabsforeningen aarlig er der afgivet Beretninger, men der er ikke før søgt givet nogen samlet Omtale af Regnskabsføringen i disse 3 Perioder som Helhed. — Den første Konkurrence har daværende Inspektør paa Brattingsborg, nuværende Forpagter af Vadstrup, *Thomsen*, som Formand for Bedømmelsesudvalget afgivet Beretning om. Beretningen om den 2den Konkurrence er udarbejdet af daværende Konsulent i Planteavl for Foreningen af jydske Landboforeninger, nuværende Forstander *Th. Madsen Mygdal*, Dalum Landbrugsskole. Om Regnskabsforeningens første Aar har daværende Konsulent *H. Thomsen*, Tranebjerg, udarbejdet Beretning. De fire følgende fra samme Forening har undertegnede afgivet.

Konkurrencen 1902—05.

Til Deltagelse i en Konkurrence mellem hele Markbrug indbød Samsø Landsforening sine Medlemmer i 1901, men som Betingelse for Deltagelse blev stillet, at Konkurrencens Varighed sattes til 3 Aar, samt at man var villig til at føre det af det nedsatte Bedømmelsesudvalg anviste Regnskab saaledes, at Rentabiliteten ved de forskellige Afgrøder ved Konkurrencens Slutning kunde gøres talmæssigt op. Konkurrencen paabegyndtet af 9, men kun 6 gennemførte den. —

Ved Markbrugets Indtægt gik man ud fra de almindelig anvendte Foder-Enheder i Kontrolforeningerne, saaledes at man regnede: 1 Pd. Korn, 10 Pd. Runkel- eller Kaalroer, 12 Pd. Turnips, $2^1/_2$ Pd. Hø eller 5 Pd. Halm lig med 1 F.-E. For solgte Afgrøder regnede man hver 5 Øre for 1 F.-E.

Ved Markbrugets Udgift ansatte man følgende Priser pr. Times Arbejde: 1 Hest 20 Øre, 1 Karl 15 Øre, 1 Daglejer 17 Øre, 1 Kvinde 15 Øre, Ejeren 20 Øre.

1 Centner Staldgødning eller Ajle 20 Øre.

Ingen Udgifter til Redskaber eller Maskiner.

Regnskaberne gennemførtes som nævnt paa 6 Gaarde, og Hovedresultatet for hver af disse findes opført i Tabel 1. Som Gennemsnit naaedes en Avl paa 4046 F.-E. pr. Td. Land, der ifølge den benyttede Pris pr. Enhed — 5 Øre — repræsenterede en Indtægt paa 202 Kr.; de med Frembringelsen forbundne Driftsudgifter udgør gennemsnitlig 90 Kr., hvorefter Driftsoverskuddet ligger ved 112 Kr. pr. Td. Land.

Tabel. 1. Gennemsnitsudbytte pr. Td. Land 1902—05.

Gaardens Nr.	Høstudbytte pr. Td. Land		Drifts-udgifter	Over-skud	Areal i Td. Land
	Foder-Enheder	Værdi i Kr.	Kr.	Kr.	
1a	4077	204	67	137	39
2a	3743	187	81	106	50
3	5198	260	132	128	50
4	3793	190	91	99	82
5	3602	180	76	104	47
6	3919	196	86	110	50
Genns.....	4046	202	90	112	53

Højst i Nettoudbytte staar Gaarden 1a med følgende Udbytte i F.-E. pr. Td. Land og procentiske Benyttelse af Arealet:

61 pCt.	med	Korn	4037 F.-E.
12 —	—	Rodfrugt	5341 —
27 —	—	Kløver, Græs og Lucerne	3578 —

I Driftsoverskud naar den op paa 137 Kr. pr. Td. Land. Denne Gaards Jord er god, særdeles god, Gaarden ligger godt for sine Marker og Driftsudgifterne — delvis som Følge heraf — meget lave, kun 67 Kr.

Højst i Brutto staar Gaard Nr. 3 med den betydelige Gennemsnitsavl af 5200 F.-E. pr. Td. Land, men Driftsudgifterne er her ca. dobbelt saa store som paa førstnævnte Gaard og oppe paa 132. Benyttelse og Avl var følgende:

32 pCt.	med	Korn	4714 F.-E.
30 —	—	Roer	6961 —
22 —	—	Kløver, Græs og Lucerne	3656 —
16 —	—	Kartofler og forsk. Frøavl.	5037 —

Gaardens Jord er lavt beliggende, for lavt til at kunne afvandes tilstrækkeligt alt sammen og til dels af let Beskaffenhed. Til Trods for de store Driftsudgifter naar Gaarden dog op paa et Nettoudbytte af 128 Kr. pr. Td. Land.

Disse to Gaarde, der i driftsmæssig Henseende danner Yderpunkterne, staar med den største Nettofortjeneste pr. Td. Land, og har opnaaet det gode Resultat ad hver sin Vej. Den førstnævnte med almindelig, maaske nærmest lille Besætning og med udstrakt Korndyrkning paa den gode Jord. Sidstnævnte har, hvad man kunde kalde, fuld Damp oppe, intensiv Drift og stor, meget stor Besætning (det maa dog bemærkes, at foruden de i denne Opgørelse værende 50 Td. Land havde Gaarden et Tilliggende af 23 Td. Land Strandgræsning). Driftsudgifterne er store, ikke mindst paa Grund af den store Mængde Staldgødning, Mark-

bruget har maattet betale Besætningen for, men ogsaa Udgifter til Heste- og Folkehold vejer ved et saa stærkt drevet Brug stærkt til.

Endnu skal nævnes Gaard Nr. 4 med overvejende god Jord. Avl og Benyttelse var:

53 pCt.	med	Korn	3847 F.-E.
12 —	—	Roer	4836 —
30 —	—	Kløver, Græs og Lucerne	2579 —
5 —	—	Kartofler og forsk. Frøavl	7588 —

Denne Gaard viste et gennemsnitligt Nettoudbytte paa 99 Kr. pr. Td. Land, der staar som det laveste. Af særlig indtægtsgivende Afgrøder maa fremhæves Kartofler og Frøavl, hvorimod Græs og Kornavl sammenlignet med de øvrige Gaarde ikke staar særligt højt. Men denne Gaards Roemark indtager forsaavidt en Særstilling, idet den kun opviser et Nettooverskud paa 5 Kr. pr. Td. Land. Der er tidligere blevet fremhævet om denne Roemark, at det var den lange Markvej, som i væsentlig Grad bidrog til at sætte Driftsudgifterne op til den Højde, de naaede, nemlig 237 Kr. pr. Td. Land. At Markvejens Længde ikke er uden Indflydelse paa Driftsudgifternes Størrelse, er rimeligt, men det er dog mere Misforholdet mellem Gødningstilførselen, eller Betalingen for

Tabel 2. Udbytte og Omkostninger i Gennemsnit pr. Td. Land 1902—05.

	Avlens Størrelse og Værdi		Driftsudgifter i Kr.		Overskud	Forholdstal for Gødning	Procentisk Benyttelse
	Foder-Enheder	Kr.	Ialt	heraf til Stald-gød.	Kr.		
Korn	4022	201	75	18	126	21	51
Roer	5644	282	192	88	90	100	16
Græs	2845	142	40	22	102	25	27
Kartofler ...	5428	271	169	49	102	56	6

modtagen Gødning og Avlens Størrelse, som er Skyld i det rent ud slette og for Brugeren »ruinerende« Forhold, som Roemarken opviser. Men om dette Forhold mere siden. — I Tabel 2 er Gennemsnitstallene for de forskellige Afgrøder samlet saaledes, at Kornmarker af alle Slags findes under et og med en Avl paa 4022 F.-E. pr. Td. Land. Roemarkerne af forskellig Slags møder med 5644 F.-E., en Produktion, som i Forhold til Omkostningerne ikke er stor. I Kløver- og Græsmarken, hvor ogsaa ganske lidt Lucerne findes, avles der 2845 F.-E. Betalingen for Afgrøden er alle Steder for de 3 Hovedafgrøder Korn, Roer og Græs Femøren pr. F.-E., saa at den Indtægt, de giver, staar i et ensartet Forhold til Avlens Størrelse. Hvad Udgifterne angaar, saa har Afgrøderne med Hensyn til Arbejdskraften ikke forurettet hinanden stort, idet en Afgrøde har modtaget Marken fra det Tidspunkt, den foregaaende var fjærnet; men ved Staldgødningens Betaling er det ikke afgjort, at man har truffet den rette Fordeling mellem Afgrøderne, hvilket man heller ikke dengang saa afgjort vilde fastholde. Det var et vanskeligt Spørgsmaal, hvorfor Ordføreren ved Beretningens Fremlæggelse ogsaa siger: »Udgiften til Staldgødning og Ajle er vel nok for mange den værste Anstødssten i Regnskabet, men da Gødningen er en af Grundpillerne i ethvert Landbrug og Gødningskraften den væsentligste Værdimaaler for Gaarden, har vi ment det absolut rigtigt at have den med, men har sat den til en saa lav Værdi, at den sikkert vil finde flere Købere end Sælgere.« — Hver Afgrøde betalte fuldt ud al den Gødning, der er udført til den baade af Staldgødning, Ajle og Kunstgødning.

Da Roerne er store Forbrugere af Gødning, bliver Udgiften for den tilførte Gødning — hvis Virkning strækker sig ud over dette ene Aar — forholdsvis meget stor, og sammenlignet med Kornet, der i udstrakt

Grad som efterfølgende Afgrøde nyder godt af Stads go-Kunstgødningen, der er givet til Roerne, er disse-Gødningsudgift meget stor. Naar 1 Td. Land med Roer betaler 100, giver Kærne kun 21, — Græs endog mere end Kornet, nemlig 25, og Kartofler 56 for den tilførte Gødning. Kornet er her i særlig Grad favoril sereret paa Roernes Bekostning. Og da netop Gødningsudgiften vejer saa stærkt til paa Roemarkerne. har dette Forhold overordentlig stor Betydning for den rigtige Vurdering af Roe- og Kærnemarkernes indbyrdes Forhold, saavel med Hensyn til Overskud pr. Td. Land som Produktionspris pr. F.-E. Med Hensyn til denne sidste siger den, løsrevet fra Arealenheden, ikke stort om Rentabiliteten, men skal dog anføres her.

1 F.-E.	i Kornmarkerne	produceret for	1.88 Øre
1 —	i Roemarkerne	— —.....	3.40 —
1 —	i Græs, Kløver og Lucerne	produceret for	1.41 —

I Gennemsnit for de 3 Aar og i Gennemsnit for alle Gaarde er der forbrugt af Staldgødning for 32 Kr. pr. Td. Land og af Kunstgødning 15 Pd. Chilisalpeter og 42 Pd. 18 % Superfosfat til en Værdi af ca. 3 Kr., altsaa ialt for 35 Kr. pr. Td. Land. Yderpunkterne i Staldgødningsproduktionen repræsenteres af Gaard Nr. 3 med 211 Ctn. Staldgødning og 105 Ctn. Ajle lig en Værdi af 63 Kr., og Gaard Nr. 2a med 80 Ctn. Staldgødning og 37 Ctn. Ajle til Værdi Kr. 23.5, alt pr. Td. Land. I Kunstgødningsanvendelse er Nr. 3 lidt under, Nr. 2a lidt over Gennemsnittet. — Med et rundt Tal udgør Udgiften til Gødning for samtlige 6 Gaarde 40 % af den samlede Driftsudgift og for de to ovenanførte Gaarde henholdsvis 50 og 35 %.

Som en delvis Følge af denne Fordelingsmaade med Hensyn til Afgrødernes Betaling for Gødningstilførselen, men ogsaa begrundet i en for lille Avl af Roer pr. Td. Land, sluttede den første Konkurrence med en udpræget Sejr for Korndyrkningen, idet

Kornet som Gennemsnitsafgrøde for alle Gaarde opviste det største Overskud pr. Td. Land og en stærk kornproducerende Gaard, Nr. 1, gav sin Bruger den største Nettofortjeneste.

Konkurrencen 1905—08.

Som en umiddelbar Fortsættelse af den i det foregaende omtalte Konkurrence paabegyndtes denne Konkurrence den 1. April 1905 med 8 deltagende Gaarde. Vægten blev som med den foregaaende lagt paa Regnskabsføringen over Markbruget, og ved Pengeopgørelsen lagde man følgende Tal til Grund:

Markbrugets Indtægter: 1 Ctn. Roer 50 Øre, 1 Ctn. Kartofler 1.50 Kr., 1 Græsdag à 12 F.-E. 60 Øre, 1 Pd. Hø 2 Øre, 1 Pd. Korn 5 Øre + Overpris ved Salg. 1 Pd. Halm $^2/_3$ Øre, rene Ærter 6 Øre. — Til Grund for Markregnskabernes Aarsoversigter lægges Udbyttetal, der fremkommer ved Tælling af Læs, Tønder m. m. i Forbindelse med Prøvevejning og Skøn over Vægt. Halmmængden godskrives i Marken med følgende Mængde i Ctn. pr. Td. Land: Vintersæd 40, Havre 35, Byg 30, Blandsæd med Bælgsæd 35—45.

Markbrugets Udgifter: 1 Hest 20 Øre, 1 Karl 15 Øre, 1 Daglejer 17 Øre, 1 Kvinde 15 Øre, 1 Barn 10 Øre, Ejeren 20 Øre, alt pr. Time.

1 Ctn. Strandgødning 30 Øre — 20 Øre til den modtagende Afgrøde, 10 til den efterfølgende.

1 Ctn. Ajle 30 Øre.

(Af væsentlige Forandringer i Arbejdsplanen for 1902—05 er nærmest kun Betalingen for Staldgødning og Ajle).

Af Deltagerne i Konkurrencen var 5 ogsaa med i den første — de har samme Nr. her som i første Konkurrence — men nogle af dem har faaet mere Jord,

og for Nr. 3 er Strandgræsarealet paa 23 Td. Land, som ikke var med i foregaaende, delvis med i denne Periode.

Hovedresultatet af Konkurrencen for de enkelte Gaarde ses i hosstaaende Tabel 3, der viser en Gennemsnitsavl, ca. 300 F.-E. mindre end for $19^{02}/_{05}$, nemlig 3782 F.-E. Nedgangen i Produktionen hidrører baade fra de nye Deltagere og fra at 3 af de gamle ikke har saa stor en Avl som $19^{02}/_{05}$; da Driftsudgifterne vel nærmest paa Grund af den større Betaling for Staldgødning er gaaet op med 6 Kr. og udgør pr. Td. Land 96 Kr., og Høstudbyttets Værdi gaaet ned med 10 Kr., bliver Nettoudbyttet 12 mindre end i den foregaaende Konkurrence og paa 96 Kr. pr. Td. Land. Den stærkt kornproducerende Gaard fra forrige Konkurrence er ikke med i denne, og ingen af de nye tilkommende Deltagere i Konkurrencen kan med Hensyn til god Kornavl staa Maal med den. Nr. 3, den stærkt intensivt drevne Gaard naar op til ca. 5000 F.-E. og et Driftsoverskud paa 133 Kr. pr. Td. Land. Driftsudgifterne er her, som i foregaaende Periode og i Sammenligning med de øvrige, store, paa 129 Kr. pr. Td. Land. Fra

Tabel 3. Gennemsnitsudbytte pr. Td. Land 1905—08.

	Høstudbyttet pr. Td. Land		Driftsudgifter	Overskud	Areal i Td. Land
	Foder-Enheder	Værdi i Kr.	Kr.	Kr.	
1b	3580	175	96	79	21.5
2a	3645	181	97	84	52
2b	3263	167	92	75	30
3	5060	262	129	133	87
4	3929	206	111	95	84
5	4052	206	94	112	47
6	3657	187	84	103	58
11	3067	152	68	84	43
Genns.....	3782	192	96	96	53

denne Gaards Produktion i F.-E. paa 5000 og til den nærmeststaaende er der et Spring paa 1000 F.-E. pr. Td. Land, og atter 1000 F.-E. nede, ved 3000, ligger den Gaard, som har den mindste Avl. For disse to Gaarde, den højst og den lavest producerende, er Avl og Benyttelse følgende:

Gaard Nr. 3:		Overskud:	Kr.
39 % med	Korn	4560 F.-E. pr. Td. Land	104
29 — —	Roer	7680 — — —	168
24 — —	Kløver, Græs og Lucerne	3472 — — —	103
8 — —	Kartofler	5375 — — —	196

Gaard Nr. 11:		Overskud:	Kr.
50 % med	Korn	3350 F.-E. pr. Td. Land	95
17 — —	Roer	4160 — — —	87
33 — —	Kløver og Græs	1980 — — —	73

Driftsoverskuddet for Nr. 3 133 Kr. og for Nr. 11 84 Kr. pr. Td. Land. Den sidste er en Gaard med god Jord, i almindelig, ikke stærk Drift og godt beliggende for sin Mark. Driftsudgifterne er meget smaa.

I Tabel 4 er givet en Oversigt over Gennemsnitsavl, Indtægter og Udgifter. Oversigttabellen viser, at de 3 Afgrøder: Korn, Roer og Græs giver et tilnærmelsesvis lige stort Overskud pr. Td. Land, idet de møder med henholdsvis 97—99 og 91 Kr. pr. Td. Land. For Kornmarkernes Vedkommende gaar Overskudstallet fra 53 Kr. til 130 (Bælgsædsblanding), de rene Kornmarker fra 70 til 120 Kr., for Roemarkerne fra 37 til 168 og for Græsmarkerne fra 73 til 103.

Af de to ovenfor anførte Gaarde, Nr. 3 og 11, bag hvis Tal for Avlen i F.-E. Overskudstallet for de enkelte Afgrøder er anbragt, vil man se, at Fordelene ved Roedyrkningen ikke er til Stede, naar Avlen kun er 400 Ctn. pr. Td. Land, den kommer først ved en noget større Avl og er afgjort til Stede, naar Udbyttetallet er bragt op til 7—800 Ctn. I saa Tilfælde kan selv gode Kornmarker ikke staa Maal med Roemarkerne. At det

i Roemarken er af større Betydning med stor Avl end med smaa Driftsudgifter viser følgende:

3 Roemarker: 8280 F.-E. pr. Td. Land 224 Kr. i Driftsudg. 190 Kr. i Overskud
3 do. : 3560 — — — 133 — i Driftsudg. 44 Kr. i Overskud

I egentligste Forstand kan Driftsudgifterne ikke blive smaa i en Roemark, og derfor maa der være en nogenlunde stor Avl forinden det rette Forhold opnaas, idet meget væsentlige Driftsudgifter som Arbejdsudgifter o. l. ikke forandrer sig i synderlig høj Grad, enten Avlen er stor eller lille. —

Med Hensyn til Produktionspris pr. F.-E. naaede man i Gennemsnit til følgende Tal:

1 F.-E. i Kornmarkerne produceret for ..... 2.40 Øre
1 — i Roemarkerne — — ..... 3.30 —
1 — i Græs og Kløveren — — ..... 1.50 —

Men ogsaa den vekslede stærkt fra Gaard til Gaard, fra Afgrøde til Afgrøde.

Hvad dernæst en **Sammenligning** mellem de opnaaede Resultater i denne Konkurrence og i den foregaaende angaar, maa det bringes i Erindring, at Staldgødning og Ajle er betalt af Afgrøderne efter en noget anden Maalestok i Perioden $19^{05}/_{08}$ end i $19^{02}/_{05}$, idet

Tabel 4. Udbytte og Omkostninger i Gennemsnit pr. Td. Land 1905—08.

	Avlens Størrelse og Værdi		Driftsudgifter i Kr.				Overskud	Forholdstal for Gødning	Procentisk Benyttelse
	Foder-Enheder	Kr.	Arbejde	Gødning	Saasæd	Ialt			
Korn	3713	185	40	37	11	88	97	40	52
Roer	5765	288	91	91	7	199	99	100	18
Græs	2621	131	10	22	8	40	91	24	26
Kartofler ...	4583	305	90	61	37	188	117	65	4

Betalingen i første Konkurrence var 20 Øre pr. Ctn. af Staldgødning og Ajle af den Afgrøde, som direkte modtog Gødningen, I $19^{05}/_{08}$ forhøjede man denne Betaling med 10 Øre pr. Ctn. baade for Staldgødning og Ajle, men 10 Øre for Staldgødning gik over til den næstfølgende Afgrøde som Eftervirkning.

I Gennemsnit for $19^{05}/_{08}$ betalte Afgrøderne for Gødning, Kr.:

	Roer	Korn	Græs
Staldgødning, direkte ($^{2}/_{3}$)	71	8	—
do. , Eftervirkning ($^{1}/_{3}$)		19	1
Ajle	15	4	21
Kunstgødning	5	6	—
Ialt... Kr.	91	37	22

At denne Merbetaling for Staldgødningen i særlig Grad er faldet paa Kornmarkerne ses af følgende:

		Roer	Korn	Græs	Kartofler
Forholdstal for Gødning	$19^{02}/_{05}$	100	21	25	56
	$19^{05}/_{08}$	100	40	24	65

For at opnaa det rette Sammenligningsgrundlag kan man fjerne Staldgødningens Merbetaling i $19^{05}/_{08}$ og derved opnaa en ensartet Betaling pr. Enhed og til de forskellige Afgrøder i de to Perioder. Ved en saadan Reduktion bliver Betalingen for Gødningen til de 3 Hovedafgrøder saaledes:

	Oprindelig Betaling	Reduceret Betaling
Roer	91 Kr.	86 Kr.
Korn	37 —	16 —
Græs og Kløver	22 —	10.5 —

Denne Reduktion af Betalingen for Staldgødning øver en tilsvarende Forhøjelse af Nettoudbyttet pr. Td. Land, der med den oprindelige Betaling for Staldgødning var omtrent ens for Roer, Korn og Græs. Til Sammenligning mellem de to Perioder $19^{02}/_{05}$ og $19^{05}/_{08}$ kan med Hensyn til Overskud pr. Td. Land for de ovennævnte 3 Hovedafgrøder opstilles følgende Tal:

Overskud pr. Td. Land	$19^{05}/_{08}$		$19^{02}/_{05}$
	I	II	
	Opr. Betaling for Gødning	Red. Betaling for Gødning	
Korn	97	118	126
Roer	99	104	90
Græs	91	101.5	102

Naar der altsaa i Regnskabet for $19^{05}/_{08}$ lægges samme Betalingsgrundlag for Gødningen, bliver der saaledes god Overensstemmelse mellem de to Perioders Nettoudbytte for de forskellige Afgrøder i Kr. pr. Td. Land, hvilket ovenstaaende Oversigt II for $19^{05}/_{08}$ og $19^{02}/_{05}$ Tallene viser. — Et andet Spørgsmaal er, om Sol og Vind over for de to Afgrøder, Korn og Roer er delt mere lige ved Gødningsbetalingen, som den anvendes ved første Regnskabsperiode, eller om Retfærdigheden er sket mest Fyldest i Regnskaberne for $19^{05}/_{08}$. At dette sidste er Tilfældet, maa sandsynligvis besvares med et absolut Ja.

Kornmarkernes økonomiske Overlegenhed sammenlignet med Roemarkerne staar og falder med, i hvor stor Udstrækning Kornet skal betale for den til Roerne udførte Gødning, for den af Roerne efterladte Plantenæringsmængde — bl. a. Toppen — og den af Roerne skabte gode Tilstand af Jorden, samt tillige af en ikke for lille Avl i Roemarken. I den sidste — Roemarken — naas vanskeligt Højdepunktet for Avlens Størrelse, hvorimod dette langt lettere naas for Kornmarkerne, og kan vel i al Almindelighed siges at være naaet i de Brug, hvor Roeavlen er af en anseelig Størrelse.

Samsø Regnskabsforening 1910—15.

Efter at de i det foregaaende omtalte to Konkurrencer var sluttede i 1908, øgedes hos en Del Landmænd Lysten til fortsat Regnskabsføring over deres Bedrift, men der gik dog to Aar, inden man kom saa vidt, at en Fortsættelse blev paabegyndt. Ved Fortsættelsen vilde man ikke blot have Markbruget draget ind under regnskabsmæssig Kontrol, men ogsaa Husdyrbruget, saaledes at man fik et fuldstændigt Driftsregnskab til Belysning af den samlede Bedrifts økonomiske Stilling, hvorved man helt undgik at forudsætte, at Besætningen var i Stand til at kunne betale 1 F.-E. med den i Markkonkurrencen fastsatte Pris af 5 Øre. Thi hermed stod og faldt jo i Virkeligheden de ved Markregnskaberne fundne Tal for Overskuddet pr. Td. Land. —

Den 1. April 1910 paabegyndte Samsø Regnskabsforening sit Regnskabsarbejde som en udvidet Kontrolforening, idet den antagne Regnskabsassistent, Landbrugskandidat *H. Thomsen*, det første halve Aar kom rundt til Medlemmerne to Gange om Maaneden og besørgede baade Gerberering og den samlede Regnskabsføring. Men derefter gik *Thomsen* ind som Konsulent for Samsø Landboforening og Regnskabsarbejdet blev delt saaledes, at Kontrolassistenten besørgede Regnskabsføringen over Besætningen, medens Konsulenten besørgede Resten af Arbejdet ud over det, Gaardens Ejer eller Bruger maatte sørge for ved de daglige Noteringer. Siden er Regnskabsføringen gaaet efter denne Plan. —

Ved Regnskabsføringen bruges følgende Bøger:

1. Pengeregnskabsbog,
2. Besætningsregnskabsbog,
3. Arbejdsregnskabsbog,

af hvilke Bøger, i Forbindelse med Status som Begyndelse og Slutning udarbejdes:

4. Aarsregnskabet,

der er ført som dobbelt Bogholderi og paa den Maade, at Kvægbrugets Regnskab udsalderes, hvorved dettes mer eller mindre gode Betalingsevne viser sig ved høj eller lav Pris pr. modtaget Grovfoder-Enhed (Gr. F.-E.).

Men forinden Kvægbrugets Regnskab omtales, skal Opmærksomheden fæstes ved:

Hesteholdet. — Paa en enkelt Undtagelse nær, Nr. 4, udsalderes ogsaa Hestenes Regnskab, hvorved hele Hesteholdets Udgift, med Fradrag af Indtægter og Statusforøgelse, er lagt paa det Arbejde, Hestene har udført for Besætning og for Markbrug, eventuelt andet Arbejde. Hestenes Arbejde bogføres i Timer, ikke i Dage, og Besætning og Markbrug belastes med en Arbejdspris pr. udført Hestearbejdstime, hvis Størrelse er afhængig af 1. Udgiften ved Hesteholdet, 2. Mange eller faa Arbejdstimer i Aarets Løb. Som Følge af sidst anførte Punkt kan der ikke i Prisen pr. Hestearbejdstime aflæses noget om dyrt eller billigt Hestehold. To Gaarde med samme Udgift pr. Td. Land til Hestehold kan godt af nævnte Grund møde med højst forskellig Pris pr. Hestearbejdstime. Grunden hertil er bl. a. forskellig Behandling af Jorden, dels mer eller mindre grundig, dels dog ogsaa forskelligt Driftssystem, som f. Eks. Korn i større Udstrækning i Modsætning til udstrakt Roe- og Kartoffelavl, der medfører stærk Brug af Hestene og gør, at de ikke staar saa meget paa Stald.

Timeprisen pr. Hestearbejdstime var i Øre:

	I Gennemsn.	Højeste	Laveste	Hestene brugt i Timer
$19^{10}/_{11}$	23.1	32.0	15.0	1509
$19^{11}/_{12}$	20.2	32.5	7.1	1560
$19^{12}/_{13}$	26.1	38.7	19.0	1556
$19^{13}/_{14}$	22.8	30.0	16.4	1472
$19^{14}/_{15}$	25.	30.0	25.0	1530

Herefter ligger Gennemsnitsprisen pr. Hestearbejdstime ved $23^1/_2$ Øre for disse 5 Aar. — Paa omstaaende Tabel 5 vil man i første Kolonne kunne se den gennemsnitlige Udgift i Kr. pr. Td. Land for Hesteholdet i disse 5 Aar, for hver Gaard og i Gennemsnit for alle de 16 Gaarde. $27^1/_2$ Kr. er Middeltallet for Hestearbejdet pr. Td. Land, 15 Kr. er det laveste, for Gaard Nr. 3, en Gaard med udpræget stort Ung-Hestehold. Derefter følger Nr. 13 med 22 Kr., og højst op naar Nr. 9 og 10, hver med 35 Kr. pr. Td. Land, to Gaarde med ret stor Kartoffelavl. —

Hesteholdet har hvert Aar betalt det modtagne Korn med almindelig Handelspris, indkøbt med Indkøbspris og alle Gr. F.-E. med 5 Øre, foruden at de selvfølgelig er bleven belastet med Udgift til Beslag, Forsikring, Dyrlæge m. fl. Udgifter. — Angaaende Fodring m. m. henvises til Tabel 8, i hvilken der er givet en Oversigt.

Folkeholdet. Ved Betalingen af Haandkraften lægges de ifølge Kasseregnskabet udbetalte Lønninger og Dagløn til Grund for Timebetalingen. I Kostpenge er Folkeholdet belastet med 75 Øre i $19^{10}/_{13}$, 85 Øre i $19^{13}/_{14}$ og 1 Kr. i $19^{14}/_{15}$.

Timeprisen for Haandkraften var i Øre:

$19^{10}/_{11}$ 17.5 Øre — $19^{11}/_{12}$ 18.9 Øre — $19^{12}/_{13}$ 19.1 Øre
$19^{13}/_{14}$ 22 Øre — $19^{14}/_{15}$ 26.0 Øre.

Prisen paa Haandarbejdet har altsaa en afgjort og stærk Tendens til Stigning. Stigningen er baade en Følge af højere Kostpenge og af højere Pengelon. Timeprisen er her en bedre Maaler for Udgiften, end hvor Talen drejer sig om Hesteholdet. —

I Tabel 5's anden Kolonne vil man se Gennemsnitsudgiften pr. Td. Land for Bedriften som Helhed for disse 5 Aar til Folkeholdet. For de største af disse Gaarde, ca. 100 Td. Land, er Udgiften omkring ved 50 Kr., for enkelte af de mellemstore, 50—60 Td. Land,

er den heller ikke højere, andre af disse gaar højt op i 60'erne og højst naar Nr. 16, der er paa 14 Td. Land med 75 Kr. pr. Td. Land. Men her udgør Ejerens Løn for udført Arbejde en stor Del af Udgiften.

Materiellet — Redskaber og Maskiner. I de første 3 Aar blev Bedriften paalignet 10 % af Materiellets Værdi, dels som Vedligeholdelsesvederlag og dels til Amortisering. Da dette Beløb skønnedes at være for lille paa Gaarde, hvor mange og dyre Maskiner anvendtes, forhøjedes Beløbet til 15 % for de fleste af Gaardene. Dette Beløb, sammen med elektrisk Lys, anvendt i Bedriftens Tjeneste og elektrisk Kraft, er fordelt med et lige stort Beløb pr. udført Arbejdstime af Heste- og Haandkraft ved den samlede Bedrift, altsaa baade Besætning og Markbrug. Det af den samlede Bedrift erlagde Beløb for Brugen af Maskiner og Redskaber vil man af Tabel 5's tredie Kolonne se udgør i Gennemsnit 11 Kr. pr. Td. Land, vekslende fra 6 til 22 Kr.

Staldgødning, Ajle og Kunstgødning. Besætningen godskrives Staldgødningen med følgende Beløb for Køer og Ungkvæg.

1½	Øre	pr.	opfodret F.-E.	Oliekager
1	—	-	—	— Korn, Roer, Hø og Halm
½	—	-	—	— Græs og Grønt.

De første Aar dog kun med ½ Øre for 1 F.-E. Roer og intet for Græs F.-E.

Heste og Svin:
½ Øre pr. opfodret F.-E.

Derefter belastedes Markernes Konto de første 3 Aar med Beløbet for Gødningen saaledes, at 1 F.-E. i Korn-, Roe- og Kartoffelmarken samt Høfoderenheder i Græsmarken stod lige med Hensyn til at bære Gødningsudgiften. I de to sidste Aar er det forandret dertil, at Græsmarken pr. F.-E. af alle Slags bærer

Tabel 5. Heste- og Folkehold m. m. $19^{10}/_{15}$.

Gaardens Nr	Gennemsnitsudgift i Kr. pr. Td. Land til				
	Hesteholdet	Folkeholdet	Redskaber og Maskiner	Staldgødning	Kunstgødning
1.....	27.5	46	7	22	4.0
2.....	31.5	51	11	35	14.5
3.....	15.0	49	10	31.0	14.0
4.....	29	49.5	13	27.5	15.0
5.....	24	57	17.5	33	8.0
6.....	31	60	15.5	28	12.5
7.....	25	45	9	25.5	8.0
8.....	24	67	12	27	12.0
9.....	35	62.5	11	31	27.0
10.....	35	69	10	29.5	11.5
11.....	30	57.5	8.5	22	2.5
12.....	30	54	8	26.5	7.0
13.....	22	67.5	9	37	2.0
14.....	31.5	70	22	30	9.0
15.....	26	67	6	20	13.0
16.....	28	75	9	32	1.5
Genns.	27.5	59.0	11.0	28.5	10.0

halvt saa stort et Beløb som 1 F.-E. i Roe-, Korn- og Kartoffelmarken; 1 F.-E. i de tre sidstnævnte Marker bærer fremdeles lige stort Beløb. — I denne Fordeling indgaar saavel Staldgødning som Kunstgødning.

I Tabel 5's sidste Kolonner vil man se den enkelte Gaards gennemsnitlige Udgift pr. Td. Land til saavel Staldgødning som Kunstgødning, Markens Udgift til Staldgødning er ikke saa lidt forskellig fra Gaard til Gaard, veksler fra 20 til 37 Kr. Td. Land og er i Gennemsnit 28.5 Kr. Markens Udgift til Staldgødning staar i et nogenlunde fast Forhold til Besætningens Størrelse pr. Arealenhed, idet Fodringen af Besætningerne ikke har frembudt saa store Svingninger i de forløbne Aar, at det har faaet nævneværdig Ind-

flydelse paa Gødningsbeløbet pr. Ko. Dette gælder dog kun Gaarde, som har været med i samtlige 5 Aar, fordi Gødningsberegningen ikke har været ganske ens i alle Aar. — Forbruget af Kunstgødning veksler betydelig mere end Staldgødningsforbruget. Det mindste Forbrug er paa 1.5 Kr. pr. Td. Land, et Beløb for hvilket der ikke faas megen Kunstgødning. Det største Forbrug er helt oppe paa 27 Kr.; paa en Gaard, hvor Staldgødningsforbruget ogsaa er over Middel, hvorved denne Gaards samlede Gødningsforbrug naar op til 58 Kr. pr. Td. Land, noget over dobbelt saa meget, som den bruger, der har mindst Forbrug, dette er nemlig paa 22 Kr. for Staldgødning og 2.5 Kr. for Kunstgødning, ialt 24.5 Kr. pr. Td. Land.

Malkekvæget, Ungkvæget og Tyre.

Som foran bemærket udviser Kvægbrugets Konti i Regnskabet hverken Over- eller Underskud, men Rentabiliteten aflæses for hver af Kvægbrugets to Konti:

1. Malkekvæget,
2. Ungkvæget og Tyre

i den af hver betalte Pris for 1 Grovfoderenhed, hvilken Pris saa igen er bestemmende for Markbrugets, i særlig Grad dettes Foderafgrøders økonomiske Slutningsresultat.

Da der ikke ved denne Lejlighed skal gaas dybere ind paa Kvægbrugets Regnskab og dets indre økonomiske Forhold, skal det straks bemærkes, at det samlede Kvægbrug ifølge ovenstaaende Bemærkninger betragtes som Købmænd til Markens Foderafgrøder, og at disse Købmænd skal give en saa høj Pris for hver Enhed, de modtager, som vel muligt. — Men forinden Beløbet til det hjemmeavlede Grovfoder fremkommer, maa Kvægbruget i sit Regnskab betale Malkning og Pasning, Forsikring, Dyrlæge, Kraftfoderet med Indkøbspris o. a. Udgifter. Som Indtægter har Kvægbruget: Salg af Kvæg, Salg af sød Mælk, Salg af sk. Mælk til 1 Øre pr. Pd. og Betalingen for den produce-

rede Gødning. Særlig førstnævnte Indtægtskilde, Salget af Udsætterkøer, Fedekøer, Tyre, Kvier og Kalve, kan veksle stærkt fra Gaard til Gaard og fra Aar til andet og har særlig i Regnskabsaaret $19^{14}/_{15}$ været af større Betydning næsten overalt. — Af Udgifterne er det Pasningen og det indkøbte Kraftfoder, der er Hovedudgiftsposterne. —

Af hosstaaende Tabel 6, som viser en Oversigt over Kvægbruget, vil man se, hvad Malkekvæget for sig og Ungkvæg og Tyre for sig i disse 5 Aar har kunnet betale for en Grovfoderenhed i Gennemsnit og for hvert Aar. For Malkekøerne viser de 4 første Aar en Betaling af over 5 Øre pr. Enhed. Denne Betaling gaar det 5te Aar ned under 5 Øre, ned til 4.64 Øre, nærmest som Følge af de høje Oliekagepriser. For alle Aarene er der Besætninger, der giver en Pris, som ligger langt under 5-Øren, og andre Besætninger, der betaler langt mere for en F.-E. end 5 Øre. Ydergrænserne er i saa Henseende henholdsvis 3.40 og 8.06 Øre.

Ungkvæget og Tyre har kun kunnet klare sig med

Tabel 6. Betalingen af Grovfoderet. $19^{10}/_{15}$.

	Malkekvæget			Ungkvæg og Tyre		
	Betaling pr. F.-E. Øre			Betaling pr. F.-E. Øre		
	Laveste	Højeste	Genns.	Laveste	Højeste	Genns.
$19^{10}/_{11}$	4.10	6.05	5.16	1.62	5.74	3.33
$19^{11}/_{12}$	4.00	7.70	5.90	0.70	7.63	3.89
$19^{12}/_{13}$	3.40	6.10	5.23	2.52	5.67	4.08
$19^{13}/_{14}$	3.48	8.06	5.66	3.01	7.70	4.45
$19^{14}/_{15}$	3.47	6.00	4.64	3.88	5.80	4.74
Genns.	.....	.....	5.32	.....	.....	4.10

Hensyn til Grovfoderbetalingen i det sidste Aar, nemlig $19^{14}/_{15}$, i hvis sidste halve Aar Prisen var meget høj paa baade Spædkalve og andre Slagtervarer fra denne Del af Kvægbruget. Gennemsnitsbetalingen er 4.10 Øre pr. Gr. F.-E., men forøvrigt veksler Enhedsbetalingen lige fra 0.70 til 7.70 Øre. Ungkvæget har dog i disse Aar modtaget en lovlig ringe Betaling af Malkekvæget for Kælvekvierne, der med Undtagelse af $19^{14}/_{15}$ er overgaaet til Malkekvæget for 200 Kr. pr. Stk. Ungkvæget har dog saa til Gengæld heller ikke betalt Malkekøerne med mere end 10 Kr. for hver Spædkalv.

Med de ovenfor anførte Gennemsnitstal, 5.32 Øre for Malkekvæget og 4.10 Øre for Ungkvæget som Betaling for 1 Grovfoderenhed, bliver Gennemsnitsbetalingen for alt det anvendte Grovfoder til det samlede Kvægbrug 5.15 Øre, idet Malkekvæget har fortæret lidt over 80% og Ungkvæget og Tyre knap 20%. —

Svineholdet. Da Svineholdet ikke i samme Grad som Kvægholdet er Aftager af Fodermarkernes Raaprodukter, er Svinenes Regnskab ikke som Kvægets udsalderet, men møder med et Over- eller Underskud, alt eftersom Produktionen og dens Vilkaar har været gode eller daarlige. Svinene har stedse betalt det modtagne Kornfoder med Handelspris, har det været indkøbt, da med Indkøbspris, Mælken har Svinene modtaget fra Malkekøerne for 1 Øre pr. Pot, og Grovfoderet er betalt med 5 Øre pr. Enhed. Pasning m. m. er ogsaa betalt af Svinene. Gødningen, Salg og Hjemmeforbrug af Svin er de eneste Indtægtskilder.

I omstaaende Tabel 7 er hver enkelt Gaards Over- eller Underskud ved Svineholdet opført med hvert Aar for sig. Uheld og andre Aarsager af lokal Natur spiller i enkelte Tilfælde ind, men i Hovedsagen afgiver det aarlige og gennemsnitlige Overskud pr. Td. Land et godt Billede af Rentabiliteten ved Svineholdet fra Aar til andet. Produktionens Størrelse er nemlig paa samme

Tabel 7. Svineholdet. $19^{10}/_{15}$.

	Svineholdets Overskud i Kr. pr. Td. Land					
	$19^{10}/_{11}$	$19^{11}/_{12}$	$19^{12}/_{13}$	$19^{13}/_{14}$	$19^{14}/_{15}$	Genns. $19^{10}/_{15}$
1	4.0	3.0	÷ 2.0	20.5	3.5	6.
2	22.5	15.0	9.5	1.0	20.0	13.5
3	15.0	÷ 8.5	16.5	—	—	8.
4	13.5	2.	23.5	44.	5.5	17.5
5	34.5	15.0	18.0	60.	÷ 4.0	24.5
6	—	—	22.	13.5	—	18.
7	—	—	—	—	3.0	3.
8	—	—	—	5.0	1.0	3.
9	15.5	8.0	11.6	2.0	0.5	7.5
10	—	÷ 8.0	19.0	55.0	26.5	23.0
11	7.0	7.0	—	—	—	7.0
12	0.5	÷ 5.5	17.0	11.	5.0	5.5
13	33.0	÷ 7.5	21.0	70.	19.	27.5
14	—	7.0	12.0	14.5	2.	8.5
15	16.0	5.5	—	—	—	11.
16	35.0	12.0	—	—	—	24.5
Genns.	18.0	3.5	15.0	25.0	7.0	13.5

Gaard omtrent ens fra Aar til andet. Baade i Gennemsnit og absolut som Helhed taget var $19^{13}/_{14}$ det bedste Svineaar. Det giver i Gennemsnit 25 Kr. pr. Td. Land i Overskud, men 4 af Gaardene naar betydelig højere op, en enkelt endog til 70 Kr. $19^{10}/_{11}$ og $19^{12}/_{13}$ var ogsaa gode Svineaar, $19^{11}/_{12}$ det daarligste. Heller ikke $19^{14}/_{15}$, der indeholder de 8 første Krigsmaaneder, er gode, naar Svinene har skullet betale almindelig Handelspris for Korn, der i nogle Tilfælde gik helt op til 12 Øre pr. Pd. Ingen af disse Svinehold har givet Underskud i Gennemsnit for disse Aar, flere har endog haft en pæn Gevinst derved, og i Gennemsnit for alle Gaarde og alle 5 Aar har 13.5 Kr. pr. Td. Land været Overskuddet.

* * *

I Tabel 8 findes en samlet Oversigt over hele Husdyrholdet, gennemsnitlig taget for hver af de 5 Aar $19^{10}/_{15}$. Af denne Oversigt vil man bl. a. se:

Hestene.

Disse er gennemsnitlig fodret med 5616 F.-E. aarlig pr. Hest. Store Afvigelser herfra findes ikke. 1 Foderdag er gennemsnitlig betalt med 92 Øre; men medens man i $19^{10}/_{11}$ kunde fodre Hestene for 77.5 Øre om Dagen, er denne Udgift i $19^{14}/_{15}$ steget til 113 Øre, en Forøgelse i Foderudgiften af 35 Øre. — I Gennemsnit for alle modtagne F.-E. har Hestene betalt 5.90 Øre. Det sidste Aar har sat dette Tal stærkt op. For Gødningen har Hestene modtaget 26 Kr. aarlig pr. Hest.

Malkekøerne.

Mælkemængden er i Gennemsnit paa 6703 Pd. (2 af de største Besætninger er Jersey og enkelte andre Jersey findes ogsaa). I Gennemsnit for alle modtagne F.-E. — altsaa uden Hensyn til om det er Grovfoder eller indkøbt Kraftfoder — har Køerne betalt 5.74 Øre pr. Enhed, en Betaling, som ikke er meget forskellig i de 5 Aar. — Forbruget af F.-E. pr. Ko 5428, heraf udgør Kraftfoderet 1476 F.-E. eller 27 %. — For Gødningen har Køerne i Gennemsnit pr. Ko modtaget 44 Kr., i de første 3 Aar kun knap 40 Kr., i de to sidste derimod nogle og Halvtres.

Ungkvæg og Tyre.

Er gennemsnitlig fodrede med 6 F.-E. daglig eller ca. 2200 aarlig. Deres Gennemsnitsbetaling for alle F.-E. er 4.77 Øre og de har modtaget 16 Kr. for den producerede Gødning. En tilsvarende Stigning i Gødningsbetalingen, som var Tilfældet for Køerne, er ogsaa her at iagttage.

Svineholdet.

I Gennemsnit er Svinene, store og smaa, fodrede med 4 F.-E. om Dagen — 0.9 F.-E. Mælk, 2.6 F.-E. Korn og 0.5 F.-E. Grovfoder — der er betalt med 7.8

Tabel 8. Oversigt over Husdyrholdet. $19^{10}/_{15}$.

	Heste					Malkekøer						Ungkvæg og Tyre					Svin				
	F.-E.		1 Foderdag kostede	1 F.-E. betalt med	Gødningsværdi	Pund Mælk	F.-E.		1 Foderdag kostet	1 F.-E. betalt med	Gødningsværdi	F.-E.		1 Foderdag kostet	1 F.-E. betalt med	Gødningsværdi	F.-E.		1 Foderdag kostet	1 F.-E. betalt med	Gødningsværdi
	Hele Aaret	Daglig	Øre	Øre	Kr.		Hele Aaret	Daglig	Øre	Øre	Kr.	Hele Aaret	Daglig	Øre	Øre	Kr.	Hele Aaret	Daglig	Øre	Øre	Kr.
$19^{10}/_{11}$....	5491	15.1	77.5	5.13	20.5	6502	5387	14.8	79.8	5.32	37.0	2253	6.3	26.3	4.17	15.5	1460	4.0	31.7	7.90	7.5
$19^{11}/_{12}$....	5336	14.6	85.9	5.58	24.5	6422	5370	14.7	89.0	6.01	39.0	2256	6.1	27.0	4.44	15.0	1460	4.0	25.6	6.39	7.5
$19^{12}/_{13}$....	5936	16.2	93.0	5.80	29.5	7040	5491	15.0	86.0	5.73	39.5	2225	6.0	29.0	4.67	14.5	1473	4.1	31.0	7.48	7.5
$19^{13}/_{14}$....	5872	16.2	92.0	5.66	29.0	7037	5585	15.2	89.2	5.85	54.0	2324	6.3	31.4	4.98	18.5	1460	4.0	34.9	8.73	7.5
$19^{14}/_{15}$....	5464	15.0	113.0	7.35	27.0	6515	5306	14.5	84.0	5.80	52 0	2121	5.8	32.5	5.60	18.0	1387	3.8	32.3	8.50	6.5
Genns.	5615	15.5	92.3	5.90	26.1	6703	5428	14.8	85.6	5.74	44.3	2236	6.0	29.2	4.77	16.2	1448	4.0	31.1	7.80	7.3

Øre pr. Enhed. Det er en ret høj Pris, at en F.-E. her er udnyttet i, betydelig højere end Kvæget er naaet op til at kunne give, men de salgbare Produkter, Mælk og Korn, udgør ca. $^6/_7$ af Foderet, og saafremt der skal være Forretning ved Svineholdet, maa disse Foderemner i Anskaffelsespris i hvert Fald ikke overstige Udnyttelsesprisen. (Sluttes.)

Statskonsulenternes Indberetninger for Aaret 1915.

III.

Beretning fra Statskonsulent Th. J. Brask.

Var 1914 præget af den uden om os rasende Krigs Virkninger, kan det samme i endnu højere Grad siges om 1915, der for hele Aarets Vedkommende er forløbet under »Krigens Tegn«. Krigssituationens Indflydelse, der i 1914 kun var af forstyrrende Art, har i 1915 desuden givet sig Udslag i meget høje Priser baade paa de Varer, Mælkeribruget skulde købe, og navnlig paa, hvad der skulde sælges. Resultatet er, trods de mange Vanskeligheder af forskellig Art, et stort Nettoudbytte.

For mit Arbejdes Vedkommende har Krigens Indflydelse nærmest givet sig Udslag i lidt mindre Arbejde ude omkring paa Mejerierne, idet jeg ikke har været tilkaldt saa ofte som Tilfældet var under normale Forhold.

Jeg har i alt været paa Rejse i 202 Dage, der er anvendt til Besøg paa Mejerier og Udstillinger af forskellig Art samt til Møder, Bedømmelse af Mælkeriprodukter og Afholdelse af Foredrag.

I Aarets Løb har jeg aflagt 26 Mejeribesøg, der i de fleste Tilfælde har været foranlediget af tilstedeværende Smørfejl. Aarsagen til disse har som Regel uden større Vanskeligheder kunnet fjernes, omend der i visse Tilfælde har maattet foretages visse Nyanskaffel-

ser eller større Reparationer ved Mejeriets Materiel. Tit og ofte skyldes Fejlen tilfældige og forbigaaende Omstændigheder og lader sig ved omhyggelig og forstaaende Arbejde overvinde. Det gælder da især om at passe paa Syrningen. Selv om Aarsagen til Fejlen ikke alene maa søges her, kan en omhyggelig ledet Syrning dog som Regel bevirke, at Fejlen ikke helt tager Overhaand.

En Del af Mejeribesøgene har været foranlediget af Planer om Nyanskaffelser, Indlæg af Kølemaskine, Nybygning eller Ombygning; men navnlig paa disse Omraader har mit Arbejde været præget af en vis Stilstand, idet Mejerierne under de herskende usikre Forhold er betænkelige ved at vove sig ret langt ud. Dels er Priserne jo meget høje saavel paa Byggematerialer som Maskiner, og dels næres der Betænkeligheder ved at paatage sig en større Gæld, der skal afdrages, naar den Tid kommer, da Fredens Sysler igen tages op; man kan jo ikke nu se, hvorvidt Mælkeribrug til den Tid vil være i Stand til at bære store Udgifter, og desuden er Pengene for Øjeblikket dyre, selv mod den gode Sikkerhed, et Mejeri kan yde. Der er dog i Aarets Løb udført nogle Ombygninger og installeret en Del Køleanlæg, og vi er nu heldigvis kommen dertil, at naar der er Tale om en Forbedring af Afkølingsforholdene, er der som Regel ingen, der taler om at bygge nyt Ishus; men man sørger for at faa et godt Maskin-Køleanlæg.

Mund- og Klovesygen har øvet en stor og ubehagelig Indflydelse paa Mælkeridriften i mit Distrikt, idet den især har været meget udbredt paa Fyen og omliggende Øer. Det er vel Sygdommens hyppige Forekomst, der har bevirket, at der er givet Tilladelse til, at Mælken fra de angrebne Besætninger maa føres til Mejerierne uden at være pasteuriseret i Hjemmet. Naar det i de nye Bestemmelser hedder, at Mælken paa Mejeriet skal behandles efter den sunde Mælk, da er

dette baade formaalstjenlig og let gennemførlig; men naar det endvidere hedder, at den skal pasteuriseres, før den gaar i Centrifugen, da er Betimeligheden af denne Bestemmelse ikke saa lige til at forstaa for praktiske Mejerimænd.

Ifølge Udtalelser faldne ved Sammenkomster af Mejeribestyrere viser det sig desuden, at der hersker megen Vilkaarlighed med Hensyn til disse Bestemmelsers Overholdelse, idet Tilsynet fordrer dem gennemført paa højst forskellig Maade. Nogle Steder pasteuriseres Mælken før Indvejningen, enten paa den Maade, at Spandene nedsænkes i kogende Vand — en meget sen og besværlig Arbejdsmaade — eller ogsaa ved at der ledes Damp direkte i Spandene. Denne sidste Fremgangsmaade giver forringet Smørudbytte, sandsynligvis paa Grund af, at Dampstraalen findeler Mælkens Fedtkugler saa meget, at Renskumningen lider derved. Endelig praktiseres Bestemmelserne mange Steder paa den Maade, at Mælken indvejes som sædvanlig, og Pasteuriseringen foregaar saa i Forvarmeren. Mange finder det noget urimeligt med den paabudte Pasteurisering før Centrifugeringen og mener, at naar Mælken i det hele taget maa føres til Mejeriet, forinden den pasteuriseres, kunde Pasteuriseringen uden Skade vente til Centrifugeringen har fundet Sted. Fløden skal jo alligevel pasteurises, før der laves Smør af den, og den skummede Mælk skal pasteuriseres, forinden den udleveres fra Mejeriet igen, desuden skal den i Centrifugen afsatte Slam brændes. Bestemmelserne kunde jo indskærpe, at al Fløde og skummet Mælk, der stammer fra den smittede Sødmælk, skal pasteuriseres, selv om den skal bruges til Ostelavning.

Forøvrigt er det navnlig Ostelavningen, som lider under den syge Mælk, der har foraarsaget følelige Tab for mange Mejerier. Selv om det kan lade sig gøre at lave Ost af pasteuriset Mælk, saa maa man huske paa, at en Betingelse for et godt Resultat er, at Mælken er

ensartet opvarmet til en ikke for høj Varmegrad, og navnlig naar Opvarmningen er foregaaet hjemme hos Leverandørerne, vil dette Forhold ikke være taget i Betragtning, saa meget mindre som Veterinærpolitiet kræver Mælken opvarmet saa højt, at Ostelavningen vanskeliggøres.

Det er iøvrigt min Opfattelse, at Mejerierne i det forløbne Aar har klaret forskellige Vanskeligheder paa en god Maade, og der har dog været nok til at gribe forstyrrende ind. F. Eks. har saavel Bestyrere som Undermejerister jo maattet afgive deres Kontingent til Sikringsstyrken. I det forløbne Aar, da der har været indkaldt af de ældre Aargange, har forholdsvis mange Mejerister midlertidig maattet undvære deres Bestyrer; men da vi har en stor Stab af veluddannede unge Mejerister, har der ikke været Mangel paa gode Vikarer.

Ved den jydske Mejeriudstilling i Kolding var jeg Medlem af Ordningsudvalget, og som Dommer har jeg været tilstede ved de 2 store provinsielle Udstillinger i København og Odense, 32 Bøtteudstillinger i Amtskredsene, 9 Udstillinger ved Forsøgslaboratoriet og 1 Forsøgsosteudstilling i Roskilde. Desuden har jeg 25 Gange deltaget i Holdbarhedsbedømmelse hos Maypole Dairy Co., 2 Gange hos Smørpakkeriet i Esbjerg og 1 Gang hos Hr. *M. v. d. Lieth* i Odense.

Smørkvaliteten har Aaret igennem været jævn god til Trods for, at Efterspørgslen efter Smør har været saadan, at der ikke er stillet strænge Krav med Hensyn til Godheden fra Handelsstand og Forbrugere. Mest bemærkelsesværdig har Smørrets Konsistens været, idet denne i Vintertiden har været meget fast og sprød, saa man har savnet den Smidighed og voksagtige Beskaffenhed, der hai været almindelig baade Sommer og Vinter tidligere. Aarsagen, antager jeg, maa man søge deri, at Kraftfoderet har været af en anden Sammensætning end i Fredens Dage, og maaske tildels deri, at der ikke

er anvendt saa meget af det. Smørfedtet er saa af en anden mere tungtsmeltende Beskaffenhed, der bevirker, at Smørret bliver fastere og bør behandles ved højere Temperaturer.

Kvaliteten af den Ost, der er gaaet i Handelen, har til Tider været meget sløj; idet Efterspørgsel og Priser har været saaledes, at Mejerierne ikke har kunnet holde igen, men har ladet Osten gaa i Handelen i grøn og ofte vallefyldt Tilstand. Der har været meget stærk Efterspørgsel efter Ost fra Udlandet til store Priser, og som Følge deraf har vi haft en ret stor Eksport. For at skaffe mere rimelige Priser paa Hjemmemarkedet, kom der sidst paa Sommeren Forbud mod Udførsel af 75 % af Produktionen. Dette Forbud ændredes senere til at omfatte 85 %, og Udførsel af magre Ostesorter blev helt forbudt. Hvilke Virkninger denne Regulering af Udførslen har haft, er det vel vanskeligt at se, og i hvert Fald er Prisen paa den Ost, der forbruges herhjemme, ikke bleven lav. De gældende Bestemmelser har imidlertid foraarsaget, at der er skabt en ny Handelsvare i Mælkeribruget, idet de Mejerier, der ikke sælger Ost til Eksport, kan sælge Eksportretten, der er betalt med høje Priser, f. Eks. 50—60 Øre pr. kg.

I Anledning af ovennævnte Ordning af Osteeksporten er det paalagt Mejerierne at føre nøje Regnskab med Osteproduktionen, og en Del af Kontrollen hermed skal ifølge Landbrugsministeriets Bestemmelser føres af Mejerikonsulenterne. Da vi imidlertid ikke skal føre Kontrol med mindre vi i anden Anledning kommer paa et Mejeri, har denne Ordning ikke forøget Rejsernes Antal. Man kunde derimod tænke sig, at den har virket til den anden Side, idet Mejeriet ved at undlade at tilkalde Mejerikonsulenten slipper for dennes Kontrol.

Af Foredrag har jeg i Aarets Løb holdt 11 om forskellige Mejerispørgsmaal. Ved den 20. fyenske Mejeriudstilling talte jeg om Smørudstillingen, og ved Under-

visningsmødet for Mejerister paa Ladelund talte jeg om Kærning. De øvrige Foredrag er holdt ved mindre Møder, Bøtteudstillinger eller Mejeri-Generalforsamlinger.

Jeg har deltaget i en Del Udvalgsmøder angaaende den 21. jydske Mejeriudstilling samt en Del Møder i de forskellige Landbo- og Mejeriorganisationer. Med Landbrugsministeriets Tilladelse deltog jeg i det af Foreningen af danske Landbrugskandidater arrangerede Kursus i alm. Økonomi paa Landbohøjskolen sidst i September. Ved Eksamen for Mejerister paa Dalum og Ladelund var jeg tilstede som Censor.

Af skriftlige Arbejder har jeg foruden den almindelige Korrespondance udarbejdet Kataloget over den 21. jydske Mejeriudstilling samt Beretning om samme. Til forskellige Ugeblade har jeg skrevet Artikler af fagligt Indhold.

Beretning fra Statskonsulent A. P. Hansen.

Ligesom tidligere Aar har min Virksomhed i 1915 væsentlig været delt mellem Mejeribesøg, Udstillinger og Foredrag, til hvilke der paa forskellig Maade har knyttet sig et betydeligt Hjemmearbejde. Jeg har været paa Rejse i 238 Dage. Enkelte Rejser er foretaget paa eget Initiativ, men langt de fleste er sket efter Anmodning udefra.

Mejerierne har 66 Gange anmodet mig om at komme tilstede, dels for at give Vejledning med Hensyn til Produktionen og athjælpe Smørfejl, dels for at være raadgivende ved Ombygning eller Forandring af Maskininstallationen ved ældre Mejerier samt ved Opførelse og Montering af ny Mejerier. Besørgelsen heraf har medført 119 Rejsedage foruden et ret stort Hjemmearbejde, anvendt paa Udarbejdelse og Gennemsyn af Projekter, Beskrivelser o. lign.

Udstillingerne har beslaglagt 74 Dage fordelt

paa 48 Udstillinger, hvoraf 10 paa Forsøgslaboratoriet, 3 provinsielle Udstillinger og Resten Bøtteudstillinger, til disse sidste har jeg endvidere nogle Gange været forhindret fra at være tilstede, foranlediget ved Tilkaldelse fra Mejerier angaaende Smørfejl.

Møder o. lign. Jeg har deltagel i 18 Møder af faglig Art, herunder Udvalgsmøder, Delegeretmøder o. lign. Endvidere har jeg været Censor ved Eksamen paa Dalum Mælkeriskole og paa Den Classenske Agerbrugsskole paa Næsgaard.

Foredrag. Af saadanne har jeg i Aarets Løb holdt 28, væsentlig omhandlende faglige Emner, som: Mejeridrift i al Almindelighed, Afregning, Ombygning, Afkølingsforhold og Syrning af Skummetmælk, Arbejdet i Mejerierne o. lign. De fleste af Foredragene er holdt for Mejerister eller Andelshavere, men en Del er efter Anmodning af Forsvarsministerens Udvalg afholdt for Mandskab af den indkaldte Sikringsstyrke, og Emnet for disse Foredrag har været Rejseindtryk fra Udlandet, illustreret gennem Lysbilleder.

Hjemmearbejdet har som anført været betydelig, og saavel skriftlig som mundtlig, baade direkte og pr. Telefon, har jeg besvaret en Mængde Henvendelser, omhandlende Spørgsmaal af forskellig Art indenfor Virksomhedens Omraade.

Mælkeribruget har i det forløbne Aar paa forskellig Maade været paavirket af Krigsforholdene i Europa, idet de ved disse fremkaldte høje Priser paa Korn, Foderstoffer og dyriske Produkter har haft til Følge, at saavel Produktionen af Mælken, som dens Oparbejdning i 1915 afviger ret væsentligt fra, hvad der ellers er normalt for dansk Mejeridrift.

De høje Kvæg- og Foderpriser, i Forbindelse med nogen Knaphed i Mængden af hjemmeavlet Foder i 1914, medførte en Reduktion af Besætningerne, som, samtidig med en mindre stærk Fodring paa Stald og Græsknaphed i Forsommeren 1915, bevirkede en ret

betydelig Nedgang i Mejeriernes Mælkemængde, hvorpaa den senere særdeles gode Eftergræsning ikke helt har kunnet raade Bod, hvorfor Produktionen i det hele har været mindre. Til Gengæld har saavel Forbruget som Priserne stillet sig gunstig. Smørprisen har ligget 65—70 Øre (eller omkring 31 %) højere end normalt, og for Ostens Vedkommende er Stigningen endnu meget større, endog helt op til 100 % for de magre Kvaliteter. Mod Slutningen af Aaret 1915 er Smørpriserne dog atter nede paa samme Højde som Aaret forud, medens Foderstofpriserne er væsentlig højere, saa Fortjenesten paa selve Smørproduktionen er paa dette Tidspunkt næppe stor, hvorimod Osteproduktionen stadig er meget lønnede.

Kvaliteten af Mejeriprodukterne har gennemgaaende været ret normal, det kniber dog jævnt hen for mange af de private Mejerier med at holde Smørkvaliteten; i tidligere Beretninger er flere Aarsager hertil paapegede, saa de skal ikke atter gentages, men det kan bemærkes, at det ikke sjældent viser sig, at det er de samme Mejerier, der ved Laboratoriets Udstillinger kommer igen, blandt dem med mindre god Kvalitet. Det stærke Begær efter Ost har ogsaa til Tider affødt mindre heldige Produktioner, som burde være undgaaet. Det danske Mejeribrug bør ikke fravige sin gamle, prøvede Praksis, altid at stræbe efter de bedst mulige Produkter, thi det er og bliver en Grundbetingelse for, at denne vigtige Landbrugsvirksomhed kan trives vel i det lange Løb, og det er ikke tilraadeligt at forlade denne solide Basis gennem altfor store Svinkeærinder efter en øjeblikkelig Profit.

Hvad Mejeriernes øvrige Forhold angaar, kan nævnes, at Afregningsspørgsmaalet stadig skrider fremad mod sin Løsning, omend for langsomt; der er visse Egne her i Distriktet, hvor over 30 % af Mejerierne endnu afregner paa et Grundlag, der er uretfærdigt

overfor den fede Mælk, saa fortsat Bestræbelse er nødvendig for at rette paa dette Forhold.

Ombygning af Mejerier har fundet Sted i lignende Omfang som tidligere, skønt det nu er en Del dyrere at bygge og installere, men for mange er det en Nødvendighed, da Driftens Økonomi lider under de gamle Forhold. Deling af Mejerier har ogsaa fundet Sted i Aarets Løb, hvilket naturligvis er en daarlig økonomisk Operation, der maa beklages.

Syrning af Skummetmælk til Foderbrug har ikke i Aarets Løb funden videre Tilslutning her i Distriktet, men Tanken har dog gentagende været fremme til Behandling, saa Interessen er der, og det ser nu ud til, at Planer herom adskillige Steder vil blive realiseret, og med Erfaringerne fra Jylland for Øje synes dette ogsaa at burde ske.

De høje Kulpriser, som nu tynger Budgetterne stærkere end ellers, har foranlediget enkelte Mejerier til at indlægge Elektricitet som Hjælpedrivkraft, og et af disse hævder, at der er opnaaet en ikke ringe Besparelse derved. Uden nærmere at ville gaa ind paa de Betragtninger, der i den Anledning kan gøres gældende, skal jeg dog bemærke, at det paagældende Mejeri har en meget betydelig Ostelavning, hvilket medfører, at en stor Del af Mælken ikke skal pasteuriseres, men kun opvarmes til Skumningstemperatur, og der er da maaske en Mulighed for et Overskud af Spildedamp paa et eller andet Tidspunkt under Driften, og i saa Fald kan der mulig opnaas en Besparelse ved at lade enkelte Arbejder udføre af en Elektromotor, det vil imidlertid afhænge af den Pris, hvortil Elektriciteten kan købes.

For Mejerier uden Ostelavning vil der ikke kunne opnaas nogen Besparelse i Brændselsudgifter ved at købe Elektricitet til Drivkraft, thi Mejeriets Brændselsudgifter er ikke bestemte af det Arbejde, som skal udføres, men derimod af den Mælkemængde, der i en vis

Tid skal pasteuriseres, og naar Mejeriets Dampanlæg er saaledes installeret — og det bør det altid være — at der aldrig under normal Drift gaar Damp eller varmt Vand til Spilde, saa kan Mejeriet ikke faa billigere Drivkraft end Dampmaskinen og vil næppe kunne forbedre sin Kuløkonomi ved at købe Elektricitet til Drivkraft; thi ogsaa Prisen paa den vil være i nogen Maade afhængig af Priserne paa Brændsel.

Fæstekontrakter i Italien.

Af Dr. jur. *G. de Kaufmann*, Firenze.

Allerførst maa det siges, at den italienske Ret staar under stærk Indflydelse af Romerretten og Feudalretten i Modsætning til dansk Ret, som er rent germansk. Italieneren har ligesom Franskmanden en stærk Trang og Lyst til at samle Penge paa Rente og faa en lille Ejendom. Klasseforskellene er meget store, der gives ganske fattige Mennesker og virkelig Rige. Middelstanden er først rigtigt opstaaet i Løbet af de sidste 30 Aar. Bondestanden lever meget jævnere og beskednere end i andre Lande.

Der gives naturligvis i Italien en lille Del af Bondestanden, som besidder Ejendom for egen Regning. Men i det store og hele er saadanne Landejendomme meget smaa, gennemsnitlig vel 3 Hektarer. I det nordlige Italien findes store Godser, som dyrkes ved Hjælp af Arbejdere, og en Del af dem er ogsaa forpagtet, men ellers kan man sige, at vi har forskellige Arter af Forpagtningsoverenskomster og Ejendomsret, som jeg i det følgende skal søge at skildre.

Jeg følger under denne Fremstilling den borgerlige Ret og begynder derfor med den saakaldte »Enfiteusi-Overenskomst. Enfiteusi-Kontrakten er en Ætling af den romerske Ret og har ændret sig meget lidt gennem Aarhundrederne. »Enfiteusi« er en Kontrakt, med hvilken man for evige Tider overdrager et Stykke Land til Enfiteutaen, som dermed overtager den Forpligtelse at dyrke og forbedre Jorden og aarlig at yde Jorddrot (dominus) en Rente eller give ham saadanne Frugter eller Produkter af Jorden, som bliver vedtagne som Betaling.

Enfiteusi-Kontrakten bliver i Reglen sat skriftligt op, men Bestemmelserne maa naturligvis ikke være i Strid med Lovens Paragrafer. Skulde man ikke have truffet ganske særlige Overenskomster, saa følger man følgende Reglér:

Samtlige Byrder som Skatter o. lign. bæres af Enfiteutaen. Ligeledes kan Enfiteutaen ikke forlange nogen Nedsættelse eller Formindskelse af sine Forpligtelser, heller ikke i Tilfælde af, at Jorden ikke er frugtbar, eller at Frugterne ved et eller andet uforudseeligt Tilfælde gaar til Grunde. Undtaget er naturligvis det Tilfælde, at den overdragne Jord gaar fuldstændig eller delvist til Grunde, saa at den tiloversblevne Del ikke længere kan bære Afgiften. I dette Til-

fælde har Enfiteutaen Ret til at opgive Kontrakten med Hensyn til vedkommende Jordlod.

Samtlige Jordens Produkter tilhører Enfiteutaen. Han har de samme Rettigheder som en Ejer, hvis man skulde finde Skatte eller Miner i Jorden, samtlige Rettigheder »under Jorden« tilhører ham, hvis ikke disse Rettigheder udtrykkeligt er undtagne i Overenskomsten. Enfiteutaen kan paa enhver Maade — ved Testamente eller ved Kontrakter mellem Levende — disponere over sine Rettigheder. Dog kan han ikke træffe nogen Under-Enfiteusi-Overenskomst. Hvert 29de Aar kan Enfiteutaen lade sig sine Rettigheder retslig anerkende. Omkostningerne ved denne retslige Anerkendelse bærer Ejeren. Til disse Bestemmelser, som tildels er taget fra den romerske Ret, kommer en Bestemmelse, som mere er tilpasset til vor Tid, nemlig en Bestemmelse, som giver Enfiteutaen Ret til at blive Ejer af Jorden: Enfiteutaen har Ret til at kapitalisere den Rente, han har at yde og derved opløse Kontrakten og blive Ejer af vedkommende Grundstykke. Men det staar ogsaa Enfiteutaen frit for at finde sig tilrette med Ejeren om Prisen og paa den Maade forvandle Enfiteusi-Retten til en Ejendomsret. Men skulde Enfiteusi-Retten være en midlertidig Koncession, og ikke gældende for evige Tider, saa er det Ejeren tilladt at forlange en højere Pris. Denne Pris maa dog ikke overstige den fastsatte Værdi med mere end en Fjerdedel. Jorddrotten paa sin Side kan ikke opsige Enfiteusi-Kontrakten med kortere Varsel end 30 Aar, naar Kontrakten er udløbet, hvis ikke Enfiteutaen gør Brug af sin Ret til Frikøb eller Enfiteutaen to Aar igennem ikke betaler sine Renter, skønt han bliver opfordret dertil, eller han forvalter Jorden daarligt og ikke indfører den Forbedring, som han kontraktligt har garanteret. I dette Tilfælde har dog Enfiteutaens Kreditorer Ret til at intervenere og gøre Brug af Frikøbsretten. Eventuelt er det dem ogsaa tilladt at stille Kaution for Renterne. I Tilfælde af, at Jorden ved Dom fratages Enfiteutaen, har han Ret til at lade sig betale for de Forbedringer, han har indført. Hvis Fratagelsen skyldes Enfiteutaen, saa har han Ret til at forlange Middelsummen af sine Udgifter og det, som Jorden er steget i Værdi. Men hvis Overenskomsten ganske simpelt udløber, saa har han fuld Ret til at forlange det, som Jorden er blevet mere værd ved hans Arbejde. Hvis der findes Hypoteker paa Ejendommen, saa har Kreditorerne Ret til at beslaglægge disse Summer i det Omfang, deres Fordringer har. Men gør Enfiteutaen Brug af sin Ret til at frikøbe Jorden, saa ophører ogsaa samtlige Hy-

poteker, som Ejeren har optaget. Hypotek-Kreditorerne har i saa Fald Ret til at beslaglægge den kapitaliserede Rente eller Købesummen i det Omfang, deres Fordringer har.

Gennem Retten til Frikøb forsvinder Enfiteusi mere og mere, og dog sluttes der endnu mange af den Slags Overenskomster i det sydlige Italien, hvorved der opstaar et Antal Smaabønder, som efter Aars Arbejde besidder deres egen Gaard. Kodificeringen af de nye Love beskytter Smaamanden, og denne ejendommelige Overenskomst er virkelig en Vej til Besiddelse, og derfor endnu stadig anbefalelsesværdig. Det er en Arbejdskontrakt, hvis Maal er Ejendomsret, og det kommer kun an paa Bondens Flid og Energi, om han skal blive Herre paa sin egen Muld.

Som Nr. 2 mellem den Art Kontrakter kommer den ligefremme Forpagtningskontrakt. To Bestemmelser maa her fremhæves i den italienske Lovgivning: 1) At Forpagtningskontrakten efter den kodificerede Ret ikke kan sluttes paa mere end 30 Aar. Den italienske Ret bestemmer desuden i § 1561, at selv hvor en Kontrakt sluttes paa mere end 30 Aar, har den kun Gyldighed i 30 Aar. I Almindelighed sluttes disse Kontrakter for 9 Aar eller 30 Aar. Andre Tal forekommer, men meget sjældent. 2) At kun et Menneske med fuldstændig Dispositionsret, men ikke et Menneske med en blot og bar Forvaltningsret kan slutte en saadan Kontrakt, som gælder ud over 9 Aar (for Kontrakter under 9 Aar behøves ikke fuldstændig Dispositionsret). Særlig bør det fremhæves, at man ved Forpagtningskontrakter, nøjagtigt som ved Købekontrakter, kan forlange en Forstørrelse eller Formindskelse af Forpagtningssummen i bestemte Tilfælde. Desuden har Ejeren en Opsigelsesret i Tilfælde af, at Forpagteren benytter Forpagtningsretten til et andet Formaal end det i Kontrakten fastsatte eller ikke leverer tilstrækkeligt levende og dødt Inventar. Ogsaa her beskytter den italienske Lovgiver igen Forpagteren, idet han har Ret til at forlange en Formindskelse af eller Fritagelse for Forpagtningsafgiften, hvis der indtræder Uaar for Sæden eller lignende Uheld, som ikke kan forudses i Kontrakten (Hagl, Oversvømmelse, Jordskælv). Dog hedder det udtrykkeligt i Loven, at naar en Forpagtningskontrakt kun varer eet Aar, maa Forpagteren bevise, at hans Tab i saadanne Tilfælde har været større end Halvdelen af Forpagtningssummen. Forpagteren kan imidlertid i Kontrakten udtrykkelig give Afkald paa denne Bestemmelse, men denne Given-Afkald gælder kun for saadanne Tilfælde, som udtrykkelig er forudsete i Loven, saasom Lyn,

Hagl, Rimskade, men gælder ikke for andre Tilfælde som Krig, Oversvømmelse o. lign., med mindre der yderligere foreligger en særlig Erklæring fra Forpagterens Side, hvori han udtrykkelig anerkender at være nøje bekendt med de overordentlige Farer som Krig, Oversvømmelse etc.

Forpagteren er selvfølgelig forpligtet til at efterlade alt i god Stand, Jord, Huse osv., saa at hans Efterfølgers Arbejde ikke hæmmes, og Loven bestemmer udtrykkelig, at Forpagteren skal efterlade Strøelse, Foder til Dyrene, Gødning, i det Omfang, som han i sin Tid har modtaget det af Ejeren ved sin Tiltrædelse af Forpagtningen. Skulde han slet ikke have modtaget noget af den Art ved sin Tiltrædelse, saa tilkommer der dog hans Efterfølger Retten til at overtage det forhaandenværende til de løbende Takster.

Det væsentlige ved Forpagtningsretten er, at Loven ogsaa her beskytter Forpagteren. De andre Bestemmelser ligner al moderne Ret. Udover disse Bestemmelser findes endnu tre bestemte Arbejdsoverenskomster i den italienske Ret, — maaske ikke særlig interessante, men i hvert Fald ejendommelige, nemlig Messadria, Masseria, Colonia, som egentlig er samme Bestemmelse, blot døbt med tre forskellige Betegnelser i de forskellige Dele af Landet.

Messadriaoverenskomsten (meta-yage Kontrakt) findes ogsaa i Sydfrankrig. Bonden kaldes der »le metelier«. De almindelige Bestemmelser i disse Kontrakter er temmelig enkle, da man har hentet de fleste af dem fra Forpagtningsretten, men ejendommeligt er det, at »Messatulo«-Forpagteren ikke betaler Penge som Forpagtningsafgift, men at Jordens Udbytte deles mellem Forpagteren og Ejeren. Desuden er det interessant, at i det Tilfælde Jorden gaar til Grunde, kan hverken Forpagter eller Ejer forlange nogen Skadeserstatning af den anden Part. Denne Halvforpagter kan ikke videre forpagte sin Lod og ikke substituere nogen anden i sin Kontrakt. Det er et lignende Forhold som mellem Herre og Tjener, blot at Tjenerens Gage er Halvdelen af Indkomsten. Halvforpagteren maa ikke sælge hverken Hø eller Straa eller Gødning. Han maa ikke modtage nogen andens Arbejde uden Herrens Tilladelse. Overenskomsten fornyes fra Aar til Aar, hvis ikke enten Herren eller Forpagteren opsiger den. Man kan ikke slutte denne Kontrakt for bestemte Tidsrum, men alligevel kan Herre og Forpagter opløse den, ogsaa udenfor Opsigelsesfristen, hvis Forpagteren ikke gør sin Pligt, eller Herren ikke sin. Det sidstnævnte Tilfælde indtræffer naturligvis næsten aldrig. Bonden maa levere alle Redskaber,

Kreaturer osv., som er nødvendige til Jordens Dyrkning. Skønt Loven ikke forudser det, betaler Herren i Reglen disse levende og døde Redskaber og lader siden Bonden amortisere denne Sum. Sæd, Korn osv. leverer Herre og Forpagter i lige store Dele. Bonden eller Forpagteren maa besørge Dyrkningen og Høsten for egen Regning og Risiko, ogsaa erstatte udgaaede Planter med nye. Forpagteren maa endvidere holde Veje, Redskaber, Kolonisation o. s. v. i Orden og skal bringe alt Udbytte af Jorden til sin Herres Hus for egen Regning.

En Bestemmelse, som er meget interessant, findes endnu: baade Herre og Forpagter er forpligtet til Bogføring. Samtlige Fordringer forældes, hvis de ikke affordres i Løbet af fire Maaneder. De to Parters Bøger gælder som Vidner om, hvad der er foregaaet eller ikke, og disse Bøger kan ogsaa kommentere og supplere Kontrakten. Denne Kontrakt gælder for eet Aar, der begynder den 11. November. Saafremt der ikke siges op i Marts Maaned, forlænges Kontrakten stiltiende.

Skønt denne Kontrakts Bestemmelser ikke ser meget gunstige ud for Forpagteren, er den dog den hyppigst forekommende i hele Kongeriget og har hævdet sig fortræffeligt; med sit Samarbejde mellem Herre og Tjener, mellem Arbejdskapital og Arbejdskraft, virker den fortræffeligt, og det viser sig i Reglen, at den Slags Kontrakter ikke varer eet Aar, men Aarhundreder.

Bønderne lider iøvrigt under, at bortset fra den store Hypothekbank »Il credito fondiario«, er Hypotheksystemet dog desværre ikke saa udviklet som i andre Lande.

Over hele Italien findes en stor Mængde Agrarbanker, der giver sig af med »Lombardering« (Belaaning) af Jordens Udbytte, og altsaa giver korte Laan mod Sikkerhed i Høsten.

Bondeforpagterne har iøvrigt oprettet en Del kooperative Sammenslutninger (særlig i Norditalien), som ejer Agerbrugsmaskiner, der staar til Medlemmernes Disposition, saa at en Dampplov eller stor Tærskemaskine gaar paa Omgang mellem dem. Medlemmerne er Parthavere i Forhold til deres dyrkede Areals Størrelse.

Ethvert lille Centrum i Italien har desuden sin »Comizio agrario«, hvilke ogsaa er en Slags Foreninger, der sørger for Fællesindkøb og Fællessalg.

Andelsbevægelsen i Norge.

»Det kgl. Selskab for Norges Vel« har nedsat et »Samvirkeudvalg«, hvis Konsulent er *H. Overaae*. I Selskabets for nylig udgivne Beretning om dets Virksomhed i 1915 har Hr. *Overaae* skrevet en Afhandling om Andelsforeningerne (Samvirkeforetagenderne) i Norge, af hvilken det følgende er et kort Uddrag.

Der findes for Tiden 5 Fællesindkøbsforeninger, i det væsentlige bygget paa kooperative Principper, hvis Formaal er at forsyne Landmændene med nødvendige Driftsmidler i god Kvalitet og til saa billige Priser som muligt. Disse 5 Foreninger er: Landhusholdningsselskabernes*) Fælleskøb i Kristiania, Agder Fællesindkøbsforening, Stavanger Amts Fællesindkøb, Det vestlandske Købelag, Bergen, og Fællesforretningen i Trondhjem. Varer, som omsættes gennem disse Foreninger, er bl. a. Kraftfoder, Kunstgødning, Saasæd og -Frø, Redskaber og Maskiner, Petroleum, Cement m. fl. Særlig er deres Omsætning af Kraftfoder og Kunstgødning meget betydelig. I 1913 omsattes saaledes gennem Fællesindkøbene 46.000 t Kunstgødning eller ca. 65 pCt. af Landets samlede Forbrug (70.500 t). For Kraftfoderets Vedkommende savner man tilsvarende Tal, men Hr. *Overaae* mener, »at et lignende Procenttal er tilstede der ogsaa. Paa dette Omraade staar vi altsaa foran Danskerne«. Samtlige 5 Fællesindkøbsforeningers Omsætning er vokset fra 243.500 Kr. i 1896—97 til 18.800.000 Kr. i 1914—15.

*) I hvert af Norges 18 Amter findes der et, hele Amtet omfattende »Landhusholdningsselskab«, der virker til Gavn for Amtets Landbrug.

For Forbrugsforeningernes Vedkommende foreligger ikke senere Statistik end for 1910, da der fandtes 325 paa Landet og 45 i Byerne med en samlet Omsætning af 27.9 Mill. Kr. Foreningerne har samlet sig om »Norges kooperative Landsforening«, hvis Formaal er »ved Fællesindkøb, Fællesproduktion og paa anden Maade at virke til Bedste for Medlemmerne i de indmeldte Foreninger«, og hvis Kapital tilvejebringes ved, at de indmeldte Foreninger indskyder 100 Kr. for hver 20 Medlemmer eller Dele af dette Tal. Foreningerne hæfter kun med deres Indskud for Landsforeningens Forpligtelser. De indmeldte Foreningers Medlemsantal er noget over 30.000. Landsforeningens Virksomhed har hidtil væsentligst bestaaet i Fællesindkøb. Hvad Produktionsvirksomheden angaar kan nævnes, at Foreningen i 1912 erhvervede Smørfabriken »Norge« i Bergen, hvis samlede Produktion i 1914 var ca. 700.000 kg. Desuden har Landsforeningen i 1914 købt en Tobaksfabrik. Den har endvidere oprettet en Indskudsafdeling, i hvilken der i 1914 henstod ca. 400.000 Kr. Hovedforretningen er i Kristiania, medens der er oprettet en Filial i Trondhjem. Landsforeningens Omsætning er vokset jævnt og sikkert. Den var i 1908 615.000 Kr. og i 1914 3.1 Mill. Kr.

Ved Udgangen af 1914 fandtes der omtrent 620 Andels-Mælkerier og -Osterier. De indvejede i 1914 i alt 222.3 Mill. kg Mælk, som udbragtes i ca. 25 Mill. Kr.

Af Smørforeninger findes der ca. 37, væsentlig i det nordlige Norge. De omsatte i 1913 i alt 246.000 kg Smør, som udbragtes i 468.000 Kr. Det samlede Medlemsantal var 1813 og det samlede Antal Køer 6697.

Af Andelsslagterier findes for Tiden 3: Hamar Slagteri, oprettet 1904, »Fællesslagteriet ved Kristiania, startet 1910, og det i 1915 oprettede Samvirkeslagteri i Skien. Endvidere er et »Bøndernes Fællesslagteri« sikret i Tromsø. Af disse er »Fællesslagteriet« langt det største; det er dannet paa 5-Aars Perioder, d. v. s. Medlemmerne forpligter sig til at staa som saadanne i 5 Aar, og hvis de ikke inden 1 Aar før Periodens Udløb har udmeldt sig, betragtes de som Medlemmer i næste Periode. I den Tid, de staar som Medlemmer, har de baade Ret og Pligt til at faa alt deres »Slagt«, Kvæg, Svin osv., omsat gennem Slagteriet. Pligten omfatter dog kun det »Slagt«, som direkte eller indirekte skal omsættes i Kristiania. Salg til andre Markeder er altsaa tilladt. Den nødvendige Anlægs- og Driftskapital er rejst ved Laan. For dette hæfter Medlemmerne med 10 Kr. pr. tegnet, beregnet »Storfæ«. De er pligtige at tegne det Antal »Storfæ«, de hvert Aar føder paa

Gaarden. Medlemsantallet var d. 1. Marts 1915 6.830. Den samlede Omsætning var i 1914 2.7 Mill. Kr., Nettooverskudet 33.000 Kr.

Hamar Slagteri havde ved Udgangen af 1914 473 Medlemmer, og dets Omsætning var 350.000 Kr.

I Hr. *Overaaes* Afhandling meddeles endvidere, at der findes 4 Salgsforeninger for Landbrugsprodukter. Af disse er, efter hvad der anføres om dem, imidlertid kun den ene, Sunnmøre Salgslag i Aalesund, en Andelsforening, medens de to andre er Aktieselskaber og den 4. er oprettet og ledes af Stavanger Amts Landhusholdningsselskab og er i Virkeligheden ikke nogen selvstændig Forening. I Sunnmøre Salgslag hæfter Medlemmerne for det af Foreningen stiftede Laan i Forhold til deres Ejendommes Størrelse med 5 Kr. pr. Skyldmark. Medlemmerne er pligtige til at være 5 Aar i Foreningen, og i denne Tid har de Ret til at faa alle deres Produkter omsatte gennem denne. Desuden er de pligtige til at omsætte gennem Foreningen, hvad de vil sælge af Æg, Flæsk, Skind, Kartofler, Grøntsager og Vinterfrugt. Overtrædelse af denne Bestemmelse straffes med Mulkter paa indtil 50 Kr. Ved Udgangen af 1914 talte Foreningen 898 Medlemmer, Omsætningen var i dette Aar 145.000 Kr., Nettooverskudet 3400 Kr.

Af Ægsalgsforeninger skal der findes ca. 40, men der findes ingen Oplysninger om deres Love, Organisation og samlede Omsætning.

Af Eksportforeninger for Bær antages der at være 12, hvoraf de 11 i Stavanger Amt. Disse Foreninger er ganske enkle Sammenslutninger med det Formaal at omsætte Medlemmernes Bær, Have- og Blaabær, væsentligst med Eksport til England for Øje. De ledes som Regel af en Bestyrelse paa 3 Mand. Gennem Formanden eller en dertil ansat Forretningsfører sker Salget mod en Godtgørelse af 5 pCt. af Salgsbeløbet. I 1914 omsattes gennem 9 Foreninger ca. 90.000 kg Bær til en Værdi af 25.700 Kr.

Af Smøreksportforeninger findes 6. Forfatteren beklager, at det trods gentagne Henvendelser ikke har været ham muligt at faa Oplysninger fra flere end 2, der i 1914 havde en Omsætning af 409.400 kg Smør til en Værdi af ca. 0.9 Mill. Kr.

Endelig anføres det, at der findes 84 Tømmersalgsforeninger, hvoraf de 72 har dannet 6 større Sammenslutninger (Skovejerforeninger kaldet). Foruden at varetage Medlemmernes Interesser ved Salg af Tømmer, sætter disse Foreninger sig ogsaa det Maal at fremme Skovkulturen og Inter-

essen for en bedre Skovbehandling i det hele. Disse Foreninger synes gennemgaaende at være meget løst organiserede, Medlemmerne har ikke Leveringspligt, og her i Landet vilde man sikkert ikke regne dem med til Andelsforeningerne.

— Som det fremgaar af ovenstaaende, har Andelsbevægelsen i Norges Landbrug langt fra naaet den Udstrækning og Betydning som i flere andre Lande. Dette er ikke til at undre sig over. Man sammenligne f. Eks. Tilstanden i Norge og Danmark: her Forhold, der trods alle Forskelligheder dog maa siges at være nogenlunde ensartede i landøkonomisk Henseende, en tæt Befolkning, smaa Afstande og bekvemme Samfærdselsmidler; i Norge store Forskelligheder mellem Øst- og Vestlandet, Nord og Syd, en spredt Befolkning, lange Afstande og til Tider saare vanskelige Samfærdselsforhold. Hr. *Overaae* mener imidlertid, at Andelsbevægelsen i Norge nu er i jævn og sikker Fremgang — dette viser sig »ikke i blot forøget Tilslutning til allerede bestaaende Foreninger, men ogsaa deri, at den har erobret Omraader, som tidligere laa udenfor Rammen af dens Virksomhed«.

Mindre Meddelelser.

Fabrikation af svovlsur Ammoniak i Sverige. I en Artikel i »Tidskrift för Landtmän« for 3. Juni d. A. er der paa Grundlag af Meddelelser af Agronom *J. Svensson* givet nogle interessante Oplysninger om den i Sverige i den nyere Tid iværksatte Fabrikation af svovlsur Ammoniak.

I Henhold til denne Artikel er der dannet et nyt Aktieselskab Nitrogenium (med en allerede fuldt tegnet Aktiekapital paa mindst 2 og højst 6 Millioner Kroner), der i Fabriker ved Trollhättan, Månsbo i Dalarne og Ljungaverk vil fremstille Kalkkvælstof og svovlsur Ammoniak af Luftens Kvælstof. Fabrikationen skal foregaa efter de af Direktøren for Ljungaverks Kalkkvælstoffabrik, *Oscar Carlsson*, udarbejdede Metoder, der i øvrigt ogsaa skal anvendes ved den af norske Landmænd anlagte Fabrik ved Bjølvefossen (se nærmere Tidsskrift for Landøkonomi 1916, S. 231). Det synes at være Meningen at omdanne Kalkkvælstoffet til svovlsur Ammoniak, der i flere Henseender har betydelige Fordele fremfor Kalkkvælstoffet.

Aktieselskabet Kväfveindustri, der har en Aktiekapital paa 5 Millioner Kr. og ejer store Fabriksanlæg ved Bohus Station i Nærheden af Göteborg, fremstiller svovlsur Ammoniak af Luftkvælstoffet efter en af Direktøren for de nævnte Fabriker, Ingeniør *Th. Thorsell*, udarbejdet Fremgangsmaade, der synes at være en Modifikation og mulig en Forbedring af Tyskeren *Habers* Methode. Kraften til denne Fabrikation faas fra Trollhättan. Aarsproduktionen er 6000 Tons svovlsur Ammoniak, indeholdende samme Kvælstofmængde, som forefindes i 8000 t Chilisalpeter, og Anlægene er udførte saaledes, at der er Mulighed for at øge Produktionen til 24 000 Tons, repræsenterende en Kvælstofmængde, der er lidt større end den, der før Krigen i Form af Chilisalpeter indførtes til Sverige.

Lina myr er Navnet paa et tredie Aktieselskab for Fremstilling af Ammoniakgødning, men medens de to foran nævnte Virksomheder benytter Luften som Raamateriale, er det her Tørvekvælstoffet, der overføres i Ammoniakforbindelser. Aktieselskabet, hvis Fabriker ligger paa Gotland i Nærheden af Dune Station, har overtaget »Wet Carbonizing Ltd.'s Patent« (det Ehenbergske Patent). Af den i en Generator under Tilførsel af Vanddamp dannede Gas udvindes Ammoniakken, der opsamles i Svovlsyre. Fabriken, der endvidere skal fremstille Tørvebriketter og Gas til Kraftanlæg, er endnu ikke kommen i Gang. Aarsproduktionen af svovlsur Ammoniak anslaas til 3000 Tons.

Ved flere af de større svenske Byers Renovationsanstalter fremstilles svovlsur Ammoniak af Latrin. Latrinen blandes sammen med brændt Kalk i en Jærnretort, og under Kalkens Læskning, der udvikler en stærk Varme, omdannes en Del af Latrinens Kvælstof til Ammoniak, som ved Hjælp af Massens egen Varme afdestilleres, hvorefter den opsamles i Svovlsyre. Forholdet mellem Mængderne af Latrin og Kalk er afpasset saaledes, at den ved Læskningen udviklede Varme er tilstrækkelig til at foranledige Fordampning af Størstedelen af Massens Vandindhold, saaledes at Resten altsaa fremtræder i nogenlunde tør Tilstand. Denne Rest, som benævnes Nitrammonkalk, indeholder foruden Kalken smaa Mængder Fosforsyre og Kvælstof, men er dog nærmest at betragte som en Kalkgødning.

Endelig anføres det, at der ved Destillation af Alunskifer fremkommer mindre Mængder af Ammoniak. Forsøg paa at udnytte denne Kvælstofkilde anstilles for Tiden ved Trollhättan og Hellekies.

Det er saaledes en livlig Virksomhed, der for Tiden udøves i vort Naboland paa Ammoniakfabrikationsomraadet og den Tid er næppe fjern, da Sverige ikke alene har gjort sig uafhængig af Kvælstoftilførsel udefra, men ogsaa vil kunne paabegynde en betydelig Eksport af Kvælstofforbindelser.

Harald R. Christensen.

Nyere Surrogater. Dipl.-Ingeniør *A. Markus* meddeler (som en Beretning fra Dr. *E. Kayser's* Laboratorium i Dresden) nogle Erfaringer om de mange Surrogater, der i den allersidste Tid er fremkomne i Tyskland. Ing. *Markus* fremhæver, at der selvfølgelig er en meget stor Mængde af de tilvirkede

Erstatningsstoffer, der paa en udmærket Maade letter Savnet af de manglende originale Naturprodukter, men at der sørgeligt nok er nogle samvittighedsløse Mennesker, som paa en skamløs Maade udbytter det godtroende Publikum ved at tilvirke og sælge ret værdiløse Præparater til ganske ublu Priser.

Ing. *Markus* nævner en Del Eksempler. Et Smørsurrogat saa appetitligt ud og havde en god Farve og Konsistens, men viste sig ved Undersøgelse at have følgende Procentindhold: Vand 63,9, Smørfedt 17,1, Salt 2,5 og Kartoffelmel 13,6; et halvt kg af denne Vare koster 1,40 M. Et meget fint »Kagemel«, der bestod af Kartoffelmel, noget Hvedemel og 20 pCt. Krystalsukker, blev udbudt for 90 Pf. pr. Halvkilo.

Et Piskeflødesurrogat sælges i Poser à 25 g Pulver, der med Sukker og Vand skal erstatte 1 l af den bedste Piskefløde; Præparatet indeholdt Strøsukker, blandet med tørrede Æggehvider og parfumeret med Vanillin; $^1/_2$ kg koster 18 M.

Et Sødmælkspulver (som aldrig bliver surt) indeholdt ganske vist kondenseret Mælk, men desuden 15 pCt. Rørsukker; det kostede 8 M. pr. kg, men var dyrere i mindre Mængder.

»Hühnchen« er et gult, pulverformet Æggesurrogat, der sælges i smaa Pakker à 20 Pf.; det bestaar af farvet Majsmel, og en Pakkes Indhold har en virkelig Værdi af $1^3/_4$ Pf.

Et »Salatoliesurrogat« bestod af 98,5 pCt. Vand og $1^1/_2$ pCt. faste Stoffer (Agar-Agar eller lignende gelatinerende Stoffer, noget Farvestof og Benzoësyre, som Konserveringsmiddel); det er anbefalet af en meget bekendt Kemiker! 1 kg koster 1,30 M. (»Ingeniøren«, Nr. 58).

Landbrugsskolen paa Frenderupgaard. I den af Historisk Samfund for Holbæk Amt udgivne Aarbog for 1916 (Lehmann & Stage's Boghandel, Københ.) findes en af forhenværende Skolelærer *F. Petersen-Blidstrup* udarbejdet Afhandling om »Skolelærer *N. B. Schow*«. Afhandlingen giver et udførligt og interessant Bidrag til vore Landbrugsskolers ældre Historie, idet det var *Schow*, der oprettede og bestyrede en af vore ældste Skoler, nemlig Landvæsensskolen paa Mønstergaarden Frenderupgaard. Denne Skole findes hverken omtalt i vore to Landbrugsordbøger eller i andre Publikationer om de danske Landbrugsskoler.

Skolen paa Frenderupgaard bestod fra 1840 til 49. I *Schow's* »allerunderdanigste Forestilling« om dens Oprettelse hed det bl. a.: »Hensigten af en saadan Anstalt skulde være

dels at indvirke paa Godsets Bønder, hvis Jordebrug er i en meget maadelig Forfatning, ved at stille dem et Eksempel for Øje, der kunde overtyde dem om Fordelen af den nyere Tids Forbedringer i Agerbruget, dels at give Sognets konfirmerede Ungdom Lejlighed til at lære, hvorledes en Gaard bør drives, samt at forskaffe sig de Kundskaber og Færdigheder, der ere nødvendige for en dygtig Bonde«. Skolen begyndte sin Undervisning i December 1840 for 14 Karle og Drenge foruden 2 faste Karle paa Gaarden. Lærlingene fik baade praktisk Vejledning — Avlen blev drevet ved dem — og teoretisk Undervisning. Om Vinteraftenerne holdtes der Foredrag og Forelæsninger, hvortil Adgangen var aaben for enhver.

Med disse korte Bemærkninger henleder Tidsskriftet Interesseredes Opmærksomhed paa Afhandlingen. Der har antagelig andre Steder i Landet været gjort lignende Forsøg med en Landbrugsskolevirksomhed som den paa Frenderupgaard, og i høj Grad vilde det være ønskeligt, om saadanne Forsøg maatte blive fremdragne til Belysning af den danske Landbrugsskoles Historie.

Nogle Markregnskaber og Driftsregnskaber fra Bøndergaarde paa Samsø 1902—15.

Af *A. M. Frederiksen.*

(Sluttet fra S. 473).

Markbrugets Regnskaber.

Idet der i det følgende skal gaas over til at se paa Markbrugets Regnskaber, skal det bemærkes, at disse er ført paa tilsvarende Maade, som fandt Sted ved Konkurrencerne $19^{02}/_{05}$ og $19^{05}/_{08}$ og saaledes, at alle Kornmarker er ført under ét o. s. fr., samt at Markregnskabet kun har faaet godskrevet, hvad Besætningen har betalt for modtagne Produkter og Købmanden betalt for Korn, Kartofler o. lign. Varer. — Arbejdsregnskabsbogen giver de fornødne Oplysninger om det udførte Arbejde for de forskellige Afgrøder, men i Modsætning til, hvad der var Tilfældet i Konkurrencerne, hvor den efterfølgende Afgrøde modtog Marken saasnart den foregaaende var fjernet derfra og derved ogsaa bar alle de forberedende Arbejdsudgifter, indførte man i denne Periode en Konto for Marken i Arbejdsregnskabet, som man kendte, Jordbearbejdningskontoen, og i hvilken Konto man indførte alt Arbejde paa Marken, fra den ene Afgrøde var fjernet, til selve Saaarbejdet med den følgende paabegyndtes. Alt Arbejde, som i Aarets Løb bliver indført paa denne Konto, fordeles ved Aarets Slutning med følgende Forholdstal pr. Td. Land:

Korn, Roer og Kartofler	4
Græs, Kløver og Lucerne	1

Denne Jordbearbejdningskonto er ført paa alle Gaardene med Undtagelse af Gaard Nr. 5, hvor den gamle Ordning er bibeholdt.

I Tabel 9 findes en Oversigt over de Gaarde, som danner Grundlaget for det i det foregaaende omtalte Besætningsregnskaber og de efterfølgende Markregnskaber. — For saa vidt Gaardene var med i Konkurrencerne, hvilket var Tilfældel med Nr. 3, 4, 5, 6 og 11, har de samme Nr. her som der.

Af Tabellen vil man se, at disse 16 Gaarde kunde deles i 3 Afdelinger efter Størrelse med fire i den første Afdeling, i hvilken Afdeling Størrelsen kom til at ligge mellem 90 og 112 Td. Land landbrugsmæssigt benyttet Areal, en anden Afdeling med 6 Gaarde paa en Stør-

Tabel 9. Gaardens Nr., Størrelse, Benyttelse m. m. $19^{10}/_{15}$.

Gaardens Nr.	Samlet landbrugsmæss. benytt. Areal i Td. Land	Arealets Benyttelse i pCt.					Pengeomsætn. i Kr. pr. Td. Land	Værdi i Kr. pr. Td. Land				
		Korn	Roer	Kartofler	Græs og Lucerne	Frøavl Forsk.		Ejendomsskyld	Besætning	Redskaber og Maskin.	Beholdninger	Tilsammen
1....	105	45	13	2	37	3	210	666	162	42	30	900
2....	105	40	18	6	36	—	464	666	272	47	41	1026
3....	112	37	12	12	37	2	432	643	214	58	73	988
4....	90	48	14	5	31	2	380	733	208	63	49	1053
5....	47	50	15	2	33	—	313	840	245	70	48	1203
6....	58	48	18	—	37	—	340	630	211	73	40	954
7....	62	50	11	3	36	—	270	564	210	63	60	897
8....	54	55	15	6	20	4	265	593	186	67	18	864
9....	54	35	17	12	28	8	382	626	223	71	51	971
10....	55	47	18	8	27	—	365	491	213	48	51	803
11....	36	52	14	3	30	1	268	722	156	71	16	965
12....	32.5	51	13	3	33	—	288	797	183	59	47	1086
13....	31.5	45	27	3	25	—	380	667	264	67	62	1060
14....	26	46	18	3	33	—	402	885	193	105	37	1220
15....	21	65	9	7	13	4	291	—	161	56	46	1100
16....	14	40	25	3	32	—	342	1036	190	81	52	1359
Gens..	56.5	47	16	5	31	1	338	711	206	68	45	1030

relse af ca. 50—60 Td. Land, og en tredie Afdeling af mindre Gaarde, hvor Størrelsen dog er noget vekslende og gaar fra 36 Td. Land og ned til 14. Men da Materialet er noget lille til en Deling, og denne af andre Grunde synes mindre formaalstjenlig, skal en saadan ikke forsøges. Gennemsnitsstørrelsen er 56.5 Td. Land. — Dernæst ses i Tabellen Jordens procentiske Benyttelse, som i Gennemsnit taget dyrkes med 47 pCt. med Korn, 16 pCt. med Roer, 5 pCt. med Kartofler, 31 pCt. med Græs, Kløver og Lucerne og 1 pCt. med Frøavl og forskelligt. Fra disse Gennemsnitstal er der ret store Afvigelser paa saavel de mindre som de større Gaarde. Flere af Gaardene naar op til at dyrke en Fjerdepart og derover med Rodfrugt, Roer og Kartofler. Med Korn dyrker to Gaarde en betydelig mindre pCt. af Marken end Gennemsnitstallet viser, og én gaar ret betydelig over dette. — Kasseomsætningen er ret betydelig, i Gennemsnit 338 Kr. pr. Td. Land. Derefter følger i Tabel 9 en Oversigt, som viser Ejendomsskylden pr. Td. Land, Besætnings-, Redskabs- og Beholdningsværdi. De tre sidste er Gennemsnitstal for samtlige Aar, hentede fra Status pr. 1. April. Ejendomsskylden, der som bekendt skulde vise Godheden af paagældende Gaards Jord og Bygninger, veksler fra 491 Kr. og til 1036 Kr. pr. Td. Land med 711 Kr. som Gennemsnit. Fratages den sidst nævnte Gaard, som er nyopført, og Gaard Nr. 14, som i Forhold til sit nuværende Areal har meget store Bygninger, vil Ejendomsskyldens Værdi ogsaa saa nogenlunde falde sammen med Jordens Godhed saaledes, at Gaard Nr. 5 og 12, tildels ogsaa Nr. 11, maa betegnes som dem med den bedste Jord, som Helhed taget, men forøvrigt har flere af de andre Gaarde en Del god Jord. Fra Gaard Nr. 2, 3, 6, 7 og tildels Nr. 14, gælder det, at et større eller mindre Areal Strandgræsning eller Mosegræsning er med i det samlede landbrugsmæssigt benyttede Areal, og dette virker nedsæt-

tende paa Ejendomsskyldens Værdi pr. Td. Land. I Besætningens Værdi pr. Arealenhed har man et Udtryk for Besætningens Størrelse. Dog kan denne Størrelse, som i Tabellen findes opført i Pengeværdi pr. Td. Land, fremkomme som Følge af stor Besætning af: 1. Heste, 2. Kvæg, 3. Svin, 4. tildels Faar, og ved ret stor Besætning af alle Slags. Fra nogle af de større Gaarde, Nr. 2, 3 og 4, vejer Hestebesætningen stærkt til. For Nr. 2, som staar med den største Besætningsværdi pr. Td. Land, 272 Kr., er Svinebesætningen meget stor. Derimod er det særlig Kvægbesætningen, som for Gaard Nr. 13 giver den høje Værdi 264 Kr. Lavest nede med Besætningsværdi staar baade en stor og en lille Gaard med 162 Kr. pr. Td. Land. — Gennemsnitsværdien er 206 Kr. pr. Td. Land.

Redskabers og Maskiners Værdi er i Gennemsnit pr. Td. Land 68 Kr. og veksler egentlig ikke stort, naar undtages en enkelt Gaard. Selvrensende Tærskeværker, Elektromotorer, Bindere o. lign. Maskiner findes paa de fleste Gaarde, førstnævnte dog kun paa de største og vejer stærkt til.

Beholdningsværdien pr. 1. April siger ikke saa grumme meget, idet det kan være ret tilfældigt, hvor store Beholdningerne netop er paa det Tidspunkt. Man vil derfor ogsaa se, at denne Sum, som gælder for tilstedeværende Oplag af Korn og Oliekager, Roer, Kartofler og Frø — samt eventuelt andet — men ikke Hø og Halm, gaar fra 16 Kr. og til 73 Kr. pr. Td. Land med 45 som Gennemsnit.

Den samlede Værdi pr. Td. Land for disse Gaarde skulde derefter være 1030 Kr. pr. Td. Land gaaende fra 803 — en Gaard med let, sandet Jord og gamle Bygninger — til 1359, som gælder for en lille Gaard paa Td. Land med nye Bygninger og sandmuldet Jord.

Kornmarkerne. I Tabel 10 finder man en Oversigt over Kornmarkerne i Gennemsnit for Femaaret,

Tabel 10. Kornmarkerne. $19^{10}/_{15}$.

Gaardens Nr.	1 Td. Land							1 Foder-Enhed	
	Antal F.-E.	Indtægt Kr.	Udgift, Kr.				Overskud Kr.	Udbragt i Øre	Produceret for Øre
			Heste- og Folkehold	Gødning	Frø, Materiel m. m.	Ialt			
1	3109	205	62	35	20	117	88	6.60	3.80
2	3470	234	52	43	31	126	108	6.69	3.10
3	3360	193	40	29	17	86	107	5.75	2.56
4	3625	271	57	40	29	126	145	7.48	3.44
5	3837	257	40	44	33	117	140	6.70	3.05
6	4369	274	52	61	37	150	124	6.27	3.43
7	3699	278	60	32	35	127	151	9.49	4.32
8	3150	228	54	35	28	117	111	7.24	3.71
9	3540	224	46	54	28	128	96	6.33	3.58
10	3658	245	56	44	31	131	114	6.70	3.60
11	3699	236	36	32	21	89	147	6.37	2.40
12	3661	244	45	39	27	111	133	6.67	3.64
13	3122	196	44	34	28	106	90	6.28	3.40
14	3728	254	58	42	33	133	121	6.87	3.60
15	3373	208	40	25	30	95	113	6.12	2.80
16	3748	217	40	36	20	96	121	5.79	2.56
Gens.	3759	235	49	39	28	116	119	6.25	3.09

som viser en Gennemsnitsavl paa 3759 F.-E. af Kærne og Halm pr. Td. Land. Særlig store Variationer i Avlens Størrelse findes ikke. Gaard Nr. 3, som ved Konkurrencerne var saa højt oppe i Kornavlen, er her nede under Gennemsnittet, men dette skyldes ny tilkommende Arealer og Besaaning af Strandgræs- og Overdrevsgræsarealer. — Ca. 3100 F.-E. er Mindsteavlen og 4400 F.-E. Maksimum.

Gennemsnitsavlen er udbragt i 235 Kr., et Bruttoudbytte, der i ikke ringe Grad er paavirket i gunstig Retning af Krigspriserne for Høsten 1914. I Gennemsnit for de 4 første Aar er Bruttoindtægten kun 215

Kr., men for det femte 310 Kr. og Høsten 1914 gav endda den mindste Høst. Driftsudgifterne er saa til Gengæld ogsaa lidt højere i $19^{14}/_{15}$ end i de forudgaaende Aar. Driftsudgifterne falder med 49 Kr. som Arbejdsudgifter, 39 Kr. til Gødning og 28 for Saasæd, Materielslid og forskellige andre Udgifter saaledes, at de samlede Driftsudgifter gaar op i 116 Kr. pr. Td. Land, hvorefter Kornmarkens Nettoudbytte viser sig at være 119 Kr. — Produktionsprisen pr. F.-E. er 3.09 Øre, en Pris, som staar i et godt Forhold til den opnaaede Udnyttelsespris, 5.25 Øre pr. Enhed. En Difference mellem Produktions- og Udnyttelsespris paa ca. 3 Øre i en nogenlunde god Kornmark skal jo ogsaa give et godt Resultat.

Roemarkerne møder med en Gennemsnitsavl paa 6600 F.-E. varierende fra 9200 F.-E. og ned til 5000 F.-E. Den gennemsnitlige Avl er udbragt i 345 Kr. pr. Td. Land; paa dette Bruttotal har Krigspriserne ogsaa øvet Indflydelse, men i modsat Retning som ved Kornmarkerne, idet de høje Oliekagepriser i Vinteren $19^{14}/_{15}$ delvis var Skyld i en lavere Udnyttelsespris for Roeavlen af Høst 1914. Dog er denne Indflydelse mindre indgribende end for Kornet. Roemarkernes Driftsudgifter gaar op i 209 Kr. pr. Td. Land, fordelende sig med 111 Kr. til Arbejde, 79 Kr. til Gødning og 19 Kr. til Frø m. m., hvorefter Produktionsprisen pr. F.-E. beløber sig til 3.14 Øre, en Pris, som flere af Gaardene er betydelig under, andre over, og som Ydergrænser kan nævnes 2.13 og 4.20 Øre som Produktionspris pr. Enhed. Det gennemsnitlige Driftsoverskud udgør 136 Kr., men Variationerne i dette Overskud er ret store, og det gaar lige fra 61 Kr. og op til 219 Kr. pr. Td. Land. — Naar billig Produktion og god Afsætning kan forenes, og Avlen ikke er for lille, kan der, som Gaard Nr. 7 viser, opnaas et stort Driftsoverskud. Selv om Afsætningen ikke er særlig

Tabel 11. Roemarkerne. $19^{10}/_{15}$.

Gaardens Nr.	1 Td. Land							1 Foder-Enhed	
	Antal F.-E.	Indtægt Kr.	Udgift, Kr.				Overskud Kr.	Udbragt i Øre	Produceret for Øre
			Heste- og Folkehold	Gødning	Saasæd, Materiel m. m.	Ialt			
1	6300	351	145	72	17	234	117	5.57	3.71
2	7900	378	110	96	19	225	153	4.66	2.85
3	9175	375	97	82	17	196	179	4.08	2.13
4	7523	394	137	90	24	251	143	5.25	3.34
5	7398	403	130	87	27	244	159	5.44	3.30
6	5967	381	130	94	28	252	129	6.35	4.20
7	7760	432	107	90	16	213	219	5.58	2.74
8	5768	269	98	70	23	191	78	4.64	3.30
9	6500	306	121	103	21	245	61	4.71	3.77
10	7373	421	125	101	26	252	169	5.70	3.40
11	5042	318	110	64	20	194	124	6.31	3.85
12	5894	318	92	63	13	168	150	5.40	2.85
13	5990	284	67	70	9	146	138	4.71	2.27
14	6684	387	122	75	24	221	166	5.77	3.30
15	5635	240	104	38	16	158	82	4.30	2.82
16	5647	261	81	61	10	152	109	4.62	2.69
Gens.	6660	345	111	79	19	209	136	5.18	3.14

god, men Avlen stor, kan Driftsoverskudet endda kaldes godt oppe, hvilket ses af Gaard Nr. 3, der kun faar godt 4 Øre for en F.-E., men opnaar et Driftsoverskud af 179 Kr. pr- Td. Land. — Den gennemsnitlige Forskel paa Produktionspris og Udnyttelsespris er i Roemarken kun 2 Øre.

Om de i Tabel 12 opførte Græsmarker gælder det, at det er Græsarealer af højst forskellig Karakter, idet de omfatter saavel de almindelige Agergræsmarker som Lucernemarker og Strand- og Overdrevsgræsarealer. Af de sidste, lidet produktive Arealer, er der en Del paa følgende Gaarde: Nr. 1, 2, 3, 6, 7, 10, 11 og 14. Af

Tabel 12. Græsmarkerne. $19^{10}/_{15}$.

Gaardens Nr.	1 Td. Land							1 Foder-Enhed	
	Antal F.-E.	Indtægt Kr.	Udgift, Kr.				Overskud Kr.	Udbragt i Øre	Produceret for Øre.
			Heste- og Folkehold	Gødning	Frø, Materiel m. m.	Ialt			
1	2665	144	20	9	9	38	106	5.40	1,42
2	2865	136	10	11	9	30	106	4.74	1.04
3	2825	105	18	10	7	35	70	3.71	1.24
4	2919	144	12	11	12	35	109	5.00	1.20
5	3362	180	15	11	12	38	142	5.35	1.13
6	2322	135	10	6	10	26	109	5.82	1.11
7	2903	146	7	16	8	31	115	5.03	1.07
8	3734	179	13	19	6	38	141	4.80	1.02
9	3436	160	11	19	12	42	118	4.65	1.22
10	2325	122	12	11	9	32	90	5.23	1.35
11	2505	146	7	16	8	31	115	5.03	1.07
12	3030	161	11	10	11	32	129	5.38	1.07
13	3033	145	12	9	8	29	116	4.90	0.98
14	2900	165	19	13	12	44	121	5.70	1.50
15	2080	144	11	17	26	54	90	4.65	1.74
16	3192	160	11	9	9	29	131	5.00	0.91
Gens.	2881	148	12	12	11	35	113	5.14	1.22

Lucerne er der et større eller mindre Areal paa alle Gaardene med Undtagelse af Nr. 12. Nr. 3's Græsmarker bestaar af omtrent halvt Lucerne og halvt Overdrevsgræs og Strandgræs.

Græsmarken viser ikke de meget store Svingninger paa noget Punkt. Avlen er ikke meget vekslende fra Sted til Sted og det samme er Tilfældet, om end i mindre Grad, for Driftsindtægten. Gennemsnitsavlen er paa ca. 2900 F.-E., der er udbragt i 148 Kr., og da Driftsudgiften er 35 Kr. med 12 til Arbejde, 12 til Gødning og 11 til Frø m. m., bliver Græsmarkens Overskud 113 Kr. pr. Td. Land.

Græsmarkernes Styrke ligger i den billige Produktion og i det store Overskud pr. F.-E., som her er omtrent 4 Øre, idet Produktionsprisen er 1.22 Øre og Udnyttelsesprisen 5.14 Øre. Der, hvor en god Besætning er Aftager af en god Græsmark, er Betingelserne til Stede for et godt økonomisk Udbytte af disse Kulturer.

Kartoffelmarkernes Afgrøder er i højere Grad end de andre Markers Afgrøde afhængig af Markedets Prisforhold, idet ingen af disse Gaardes Kartoffelavl er anlagt med Opfodring af Kartoflerne til Besætningen, men saa godt som udelukkende med Salg for Øje. Det gode Salgsmarked er ikke til Stede hvert Aar, og da Kar-

Tabel 13. Kartoffelmarkerne. $19^{10}/_{15}$.

Gaardens Nr.	1 Td. Land							1 Centner	
	Avlet Ctn.	Indtægt Kr.	Udgift, Kr.				Overskud Kr.	Udbragt i Kr.	Produceret for Kr.
			Heste- og Folkehold	Gødning	Læggek., Materiel m. m.	Ialt			
1	200	439	150	66	45	261	178	2.18	1.30
2	210	395	141	74	65	280	115	1.88	1.33
3	280	662	134	92	53	279	383	2.36	1.00
4	230	482	151	73	65	289	193	2.00	1.26
5	254	468	159	83	60	301	167	1.84	1.18
6	—	—	—	—	—	—	—	—	—
7	158	411	135	100	60	295	116	2.60	1.87
8	302	506	190	92	80	362	144	1.67	1.20
9	243	532	197	120	93	410	122	2.20	1.70
10	285	566	159	90	55	304	262	1.99	1.07
11	—	—	—	—	—	—	—	—	—
12	137	288	105	47	51	203	85	2.10	1.50
13	230	556	155	85	66	306	250	2.40	1.30
14	223	325	132	63	68	263	62	1.46	1.18
15	188	346	80	40	23	143	203	1.80	0.79
16	208	428	140	60	14	284	144	2.06	1.36
Gens.	198	400	127	68	54	249	151	2.02	1.28

toffelavlen er en meget dyr Kultur, dyr Udsæd og store Arbejdsudgifter, bliver der ikke hvert Aar særlig store Fordele ved at avle Kartofler, men som Gennemsnit taget, og særlig for disse 5 Aar, som rummer 2 daarlige og 3 gode Kartoffelaar, er Fordelen ikke saa helt ringe, for enkelte Gaarde endog betydelig.

I Gennemsnit er der avlet 200 Ctn. — solgt eller opfodret — der er udbragt i den pæne Pris af 2 Kr. pr. Ctn, eller 4 Kr. pr. Tønde. Og selv om Driftsudgifterne er store og beløber sig for Arbejde til 127 Kr., for Gødning til 68 Kr. og for Læggekartofler m. m. til 54 Kr., ialt 249 Kr., bliver der dog alligevel et Driftsoverskud paa gennemsnitlig 151 Kr. pr. Td. Land. Men for ingen Afgrøder er der saa store Svingninger i Driftsoverskuddet pr. Td. Land som her, idet det gaar fra 62 Kr. — forøvrigt paa en Gaard, hvor Kartoffelavlen spiller en underordnet Rolle — og til 383 Kr. pr. Td. Land for Gaard Nr. 3 med ret stor Kartoffeldyrkning. Tre andre Gaarde naar op over 200 Kr. i Driftsoverskud pr. Td. Land.

I Tabel 14 er Gennemsnitstallene for de fire Hovedafgrøder, som i det foregaaende er omtalte, opførte. Tabellen er ganske tilsvarende Tabellerne 2 og 4, der rummer Hovedresultatet af Konkurrencerne henholdsvis $19^{02}/_{05}$ og $19^{05}/_{08}$. Men medens det var den vilkaarlig valgte 5 Øre, der var grundlæggende for Afgrødernes Indtægt i hine Aar, er det her den af Købmand og Besætning betalte Pris, der bygges paa.

Ved Sammenligning mellem Avlen i F.-E. pr. Td. Land i $19^{05}/_{08}$ og $19^{10}/_{15}$ ses følgende:

$19^{05}/_{08}$, F.-E.:	Korn 3713	Roer 5765	Græs 2631	Kartofler 4583
$10^{10}/_{15}$, F.-E.:	— 3759	— 6660	— 2881	— 4950

Kornavlen har altsaa været af ens Størrelse, hvorimod de tre Afgrøder, Roer, Græs og Kartofler, viser en noget større Avl i $19^{10}/_{15}$.

Med Hensyn til Driftsudgifterne da er disse:

$19^{05}/_{08}$: Korn 88	Roer 189	Græs 40	Kartofler 188
$19^{10}/_{15}$: — 116	— 209	— 35	— 249

Driftsudgifterne er steget betydeligt, og Stigningen falder stærkest paa Kartofler, dernæst paa Korn, mindre paa Roer og er endog negativ for Græs. Stigningen hidrører fra højere Priser paa Arbejdskraften, Haand- og Hestekraften, fra Udgiften til Materiel og dettes Vedligeholdelse, for stærkere Brug af Kunstgødning o. a.

Paa den forskellige Stigning af Driftsudgifterne faar Gødningsfordelingsmaaden Indflydelse, hvilket følgende Tal viser:

		Roer	Korn	Græs	Kartofler
Forholdstal for Betalingen af Gødningen	$19^{02}/_{05}$:	100	21	25	56
	$19^{05}/_{08}$:	100	40	24	65
	$19^{10}/_{15}$:	100	50	15	86

Det ses heraf, at gaaende ud fra Roer har Korn maattet bære en nok saa stor Gødningsudgift end i $19^{05}/_{08}$, medens Græsmarken staar med et, set i Forhold til Størrelsen betydeligt lavere Tal end hin Gang, en Gødningsudgift, som sikkert er for lav, hvorfor ogsaa dette Forhold er rettet fra og med $19^{13}/_{14}$.

Tabel 14. Udbytte og Omkostninger i Gennemsnit pr. Td. Land $19^{10}/_{15}$.

	Avlens Størrelse og Værdi		Driftsudgifter i Kr.				Overskud	Forholdstal for Gødning	Procentisk Benyttelse
	Foder-Enheder	Kr.	Arbejde	Gødning	Materiel, Saasæd	Ialt	Kr.		
Korn	3759	235	49	39	28	116	119	50	48
Roer	6660	345	111	79	19	209	136	100	16
Græsmark	2881	148	12	12	11	35	113	15	31
Kartofler	4950	400	127	68	54	249	151	86	5

Driftsindtægterne, der i $19^{05}/_{08}$ overalt maatte nøjes med 5 Øren som Grundlag, er i $19^{10}/_{15}$ hævet som Følge af højere Pris pr. Enhed, idet denne Betaling var:

Korn	6.25	Øre	pr. F.-E.
Roer	5.18	—	- —
Græs	5.14	—	- —
Kartofler	8.0	—	- —

De samlede Indtægter bliver da saaledes:

$19^{05}/_{08}$ Kr.:	Korn 185	Roer 288	Græs 131	Kartofler 305
$19^{10}/_{15}$ Kr.:	— 235	— 345	— 148	— 400

Driftsoverskudet pr. Td. Land maa som Helhed taget paa Grund af større Avl og bedre Betalingsvilkaar blive større i $19^{10}/_{15}$ end i $19^{05}/_{08}$. For de enkelte Afgrøder er der følgende Grunde:

1. Korn. En betydelig bedre Betaling af Avlen.
2. Roer. Avlen er sat op i Gennemsnit med ca. 900 F.-E. (den burde sættes yderligere op). Betalingen for 1 F.-E. er lidt højere.
3. Græsmarkerne. God Pris for 1 F.-E. Større Avl. Ringe Betaling for Gødning.
4. Kartofler. Gode Priser.

Driftsoverskudet for de enkelte Afgrøder var:

$19^{05}/_{08}$ Kr.:	Korn 97,	Roer 99,	Græs 91,	Kartofler 117
$19^{10}/_{15}$ —:	— 119,	— 136,	— 113,	— 151

Set under den formentlig rigtige Synsvinkel bliver Overskudet pr. Td. Land for ovenanførte Afgrøder i de forskellige Regnskabsperioder i Overensstemmelse med hinanden.

I Tabel 15 findes samtlige 16 Gaarde opførte med den samlede Ejendomsskyld i Tusind Kr. Den rummer en Oversigt over de to Konkurrencers Resultater i Gennemsnit, dels for enkelte Gaarde og dels for alle de deltagende, henholdsvis 6 og 8 Gaarde. Som Gennemsnit for hele det benyttede Areal opnaaedes ved Konkurrencen $19^{02}/_{05}$:

4046 F.-E. — 112 Kr.

og ved Konkurrencen $19^{05}/_{08}$:

3782 F.-E. — 96 Kr.

Dette Resultat opnaaedes i de rene Markregnskaber. Desuden finder man i Tabel 15 anført hver enkelt Gaards gennemsnitlige Driftsoverskud pr. Td. Land landbrugsmæssigt benyttet Areal $19^{10}/_{15}$. I dette Driftsoverskud findes ogsaa Svinenes Overskud, eventuelt Underskud. Det aarlige Driftsoverskud, som i Gennemsnit fra Aar til Aar ikke udviser store Svingninger, kan i almindelige Bedrifter udvise ret store Variationer, men disse bliver dog langt stærkere jo mere Bedriften er baseret paa i stor Udstrækning at dyrke Kartofler eller paa et stort Svinehold — maaske begge Dele i Forening. (Hestestigningen i $19^{14}/_{15}$ er holdt ude af Regnskabet). Saaledes ses det, at Driftsoverskudet gaar helt fra 68 Kr. og op til 190 Kr. pr. Td. Land. Men naar man holder sig til det femaarige Gennemsnit, udjevnes Tallene noget, det lave gaar op, det høje ned, men der er dog fremdeles ret stor Forskel fra Gaard til Gaard — man kunde maaske sige: selvfølgelig, en Forskel, som langt fra staar i noget bestemt Afhængighedsforhold til Avlens Størrelse. Alle Landmænd har jo imidlertid heller ikke lige stor Evne til at faa Omsætningen ind i det rette Spor, ej heller til at faa alt til at gaa til Nytte, af hvilke Grunde man let indser det rimelige i, at Avl i F.-E. og Udbytte i Penge ikke atter følges lige pænt ad. I det femaarige Gennemsnit for alle Gaarde er der opnaaet et Driftsoverskud paa 133 Kr. og avlet i Gennemsnit 3870 F.-E. pr. Td. Land. For Driftsoverskudets Vedkommende gaar Tallet fra 98.5 Kr. paa en stor Gaard, hvor Svineholdet ikke har givet Bedriften noget stort Overskud, og op til 163.5 paa en middelstor Gaard med meget rentabelt Svinehold. For Avlen gaar Tallene fra 3127 F.-E. pr. Td. Land og op til 4235 F.-E. Forøvrigt staar netop disse to Gaarde omtrent ens i Driftsoverskud i Kr. pr. Td. Land, lavest af dem alle og med henholdsvis 98.5 og 100.5 Kr. pr. Td. Land. Den sidste har sandsynligvis købt sin noget større Avl for dyrt, maaske gjort

Tabel 15. Drifts- og Nettoudbytte i Foder-Enheder og Kroner $19^{02}/_{15}$.

Gaardens Nr.	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	Gennems.
Ejendomsk. i Tusind Kr....	70	70	72	66	39.5	36.5	35	32	34	27	26	25.5	21	23	—	14.5	—
I Gennemsnit for Aarene $19^{02}/_{05}$.																	6 Gaarde
Avlet F.-E.	—	—	5198	3793	3602	3919	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1046
Driftsudb. i Kr.....	—	—	128	99	104	110	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	112
I Gennemsnit for Aarene $19^{05}/_{08}$.																	8 Gaarde
Avlet F.-E.	—	—	5060	3929	4052	3657	—	—	—	—	3067	—	—	—	—	—	3782
Driftsudb. i Kr.....	—	—	133	95	112	103	—	—	—	—	84	—	—	—	—	—	96
Aarene $19^{10}/_{15}$.																	
Driftsudb. Kr. $19^{10}/_{11}$	70	149	116	141	152	—	—	—	117	—	—	115	175	—	118	158	131
— - $19^{11}/_{12}$	102	144	163	152	133	—	—	—	103	156	131	141	118	136	147	145	135
— - $19^{12}/_{13}$	80	82	119	127	160	136	—	—	145	130	—	139	124	112	—	—	123
— - $19^{13}/_{14}$	115	97	—	190	186	136	—	113	69	166	—	145	148	123	—	—	135
— - $19^{14}/_{15}$	125	174	—	147	186	—	148	128	68	170	—	125	128	126	—	—	139
Gennemsnitl. Drifts-udbytte $19^{10}/_{15}$ Kr.	98,5	129	130	151.5	163.5	136	148	120.5	100.5	155.5	131	133	138.5	124	132.5	151.5	133
Avlet F.-E. Gennems.	3126	4037	4136	4178	4179	3795	3458	3598	4235	4209	3544	3818	4091	3914	3506	4092	3870
$5^1/_2$ % af Kapital, Kr.	49.5	56.5	54.5	58	66	52.5	49.5	47.5	53.5	44	53	59.5	58.5	67	60	74.5	56.5
Nettoudbytte pr. Td. Land Kr....	49	72.5	75.5	93.5	97.5	83.5	98.5	73	47	111.5	78	73.5	80	57	72.5	77	76.5

dette ved Brugen af den store Mængde Kunstgødning — for 27 Kr. Td. Land i Gennemsnit (se Tabel 5) og delvis ved ikke fuldt rentable Kartoffelkulturer (smaa Priser) og Frøkulturer (for lille Avl).

I Driftsudgifterne for Mark og Besætning er der ikke medregnet eller indbefattet noget Beløb til Forrentning af Jorden og til Vedligeholdelse af Gaardens Landbrugsbygninger, men Beløbet til disse to Udgiftsposter er indbefattet i Driftsoverskudet og maa, forinden den enkelte Gaards rette Nettooverskud ialt eller pr. Td. Land fremkommer, drages fra dette Driftsoverskud. Beløbet, som ad disse to Veje maa udredes, kan formentlig lavt regnet sættes til $5^1/_2$ % af den samlede Kapital (Ejendomssk., Besætning, Materiel og Beholdninger), som den er anført i Tabel 9, i hvilken det ogsaa ses, at denne Kapital varierer stærkt fra Gaard til Gaard. Derfor bliver dette $5^1/_2$ % Forretningsbeløb ogsaa stærkt varierende fra Ejendom til Ejendom og udgør, hvor det er lavest, 44 Kr. pr. Td. Land, men gaar ogsaa helt op til 74.5 Kr. Gennemsnitlig bliver det 56 Kr. pr. Td. Land, hvorefter det gennemsnitlige Nettoudbytte pr. Td. Land bliver 75.5 Kr. (se Tabel 15).

Af disse to Udgiftsposter maa Marken alene bære Jordrenten og formentlig Halvparten af Bygningsvedligeholdelsesudgifterne, men da der ikke sker nogen stor Fejl for Markerne ved at lade hele Beløbet gaa over paa dem, gøres dette i følgende Sammenstilling:

	Overskud pr. Td. Land	Produktionspris pr. F.-E.
	Kr.	Øre
Korn	62.5	4.50
Roer	79.5	4.00
Græs	56.5	3.10
Kartofler	94.5	6.15

Produktionsprisen, der uden Jordrente og Udgifter til Bygningsvedligeholdelse var: Korn 3.09, Roer 3.14, Græs 1.22 og Kartofler 5.00 Øre pr. F.-E., gaar be-

tydeligt op, men Priserne ved Afsætningen af Afgrøderne har været saadanne, at Overskudet i Kr. pr. Td. Land for hver af Afgrøderne endda bliver ganske godt. Afgrødernes indbyrdes Stilling med Hensyn til Overskud pr. Td. Land bliver uforandret, naar der som her paalægges alle et lige stort Beløb pr. Arealenhed. Maaske er dette mindre korrekt over for Græsmarken (Kløver og Græs, Lucerne, Overdrevsgræs o. l.), da der i disses Areal findes en Del mindre værdifuld Jord, som nærmest maa siges at mangle de naturlige Betingelser for at kunne give andre Afgrøder end netop disse.

Regnskabet for Gaard Nr. 5.

Som Supplement og i Tilslutning til, hvad der i det foregaaende er fremført om Regnskabsføringen i Markkonkurrencerne og ved Regnskabsforeninger, skal der i det følgende hidsættes Regnskabet for Gaarden, der i de foregaaende Tabeller er opført som Nr. 5. Den har et Areal paa 47 Td. Land, overvejende god, lermuldet Jord i god Gødningskraft. Ejendomsskyld 36.000 Kr., Bygningernes Brandforsikring 24.500 Kr., Besætning: 5—6 Heste, 17—18 Malkekøer, 16—17 Stk. Ungkvæg og Tyre, 30 Svin og nogle Faar.

Som det fremgaar af Tabel 5 har denne Gaard i Gennemsnit betalt 24 Kr. pr. Td. Land for Hestearbejdet og 57 Kr. for Folkeholdet, begge Tal er lidt under Gennemsnittet. Staldgødningsbetalingen er noget over Gennemsnittet, paa 33 Kr. pr. Td. Land, Kunstgødningsforbruget under Gennemsnittet og paa 8 Kr. pr. Td. Land. Den samlede Gødningsbetaling, som herefter bliver 41 Kr. pr. Td. Land, er noget over Gennemsnitstallet i Tabel 5, som for samtlige Gaarde viser sig at være 38.5 Kr., hvoraf 10 for Kunstgødning.

Af Tabel 7 kan ses Svinenes Overskud i Kr. pr. Td. Land, som i Gennemsnit er 24.5 Kr., men noget

Gaarden Nr. 5. Kornmarkerne.

Aar	1 Td. Land							1 Foder-Enhed	
	Avlet F.-F.	Indtægt Kr.	Udgift, Kr.				Overskud Kr.	Udbragt i Øre	Produceret for Øre
			Heste- og Folkehold	Gødning	Saasæd, Materiel m. m.	Ialt			
$19^{02}/_{03}$									
$19^{03}/_{04}$	3719	191	37	21	12	70	121	5.16	1.90
$19^{04}/_{05}$									
$19^{05}/_{06}$		210				71	139		
$19^{06}/_{07}$	4120	195	40	36	11	90	105	5.02	2.10
$19^{07}/_{08}$		217				100	117		
$19^{10}/_{11}$	3427	191	40	32	25	97	94	5.56	2.84
$19^{11}/_{12}$	3147	205	36	30	22	88	117	6.51	2.80
$19^{12}/_{13}$	4315	252	41	50	41	132	120	5.85	2.98
$19^{13}/_{14}$	4162	250	41	55	40	136	114	6.02	3.26
$19^{14}/_{15}$	4132	385	44	52	38	134	251	9.32	3.24
Gens. $19^{10}/_{15}$ ..	3837	257	40	44	33	117	140	6.70	3.05

vekslende og højst med 60 Kr. I $19^{14}/_{15}$ er der endog et lille Underskud paa Grund af de høje Priser paa Korn og Majs.

Af Køernes Regnskaber skal anføres følgende for Aarene $19^{10}/_{15}$.

Malkekøerne:

	Pd. Mælk	Pd. Smør	F.-E. Oliekager	F.-E. Grovf.	F.-E. Ialt	Betaling for 1 Grov F.-E.
$19^{10}/_{11}$..	7842	310	1350	4348	5698	5.14
$19^{11}/_{12}$..	8002	318	1466	4134	5726	6.27
$19^{12}/_{13}$..	7934	326	1441	4661	6102	5.60
$19^{13}/_{14}$..	7690	316	1570	3820	5390	6.02
$19^{14}/_{15}$..	7710	313	1688	4060	5748	5.43

Besætningen er den stærkest ydende i Gennemsnit for alle Gaarde og en god Betaler af Grovfoderet.

Gaarden Nr. 5. Roemarkerne.

Aar	1 Td. Land							1 Foder-Enhed	
	Avlet F.-E.	Indtægt Kr.	Udgift, Kr. Heste- og Folkehold	Gødning	Frø, Materiel m. m.	Ialt	Overskud Kr.	Udbragt i Øre	Produceret for Øre
$19^{02}/_{03}$									
$19^{03}/_{04}$	6187	309	91	87	7	185	124	5.0	2.94
$19^{04}/_{05}$									
$19^{05}/_{06}$		316				175	141		
$19^{06}/_{07}$	6290	295	92	93	7	205	90	5.0	3.05
$19^{07}/_{08}$		334				196	138		
$19^{10}/_{11}$	5703	271	105	56	17	178	93	4.75	3.12
$19^{11}/_{12}$	5438	335	120	68	18	206	129	6.14	3.80
$19^{12}/_{13}$	9410	507	126	112	22	260	247	5.38	2.73
$19^{13}/_{14}$	7717	430	137	101	27	265	164	5.57	3.44
$19^{14}/_{15}$	8723	471	160	99	51	309	162	5.41	3.55
Gens. $19^{10}/_{15}$	7398	403	130	87	27	244	159	5.44	3.30

Ungkvæg og Tyre

har i Aarene fra 1910 til 1915 været følgende Betalere af Grovfoderet:

$19^{10}/_{11}$	2.99	Øre	for 1	Grov F.-E.
$19^{11}/_{12}$	5.06	—	—	—
$19^{12}/_{13}$	4.41	—	—	—
$19^{13}/_{14}$	4.74	—	—	—
$19^{14}/_{15}$	5.66	—	—	—

Ungkvæget og Tyre har ikke betalt saa meget som Malkekøerne, men Kvægbruget som Helhed taget har været meget rentabelt og en god Støtte for Markbruget.

I omstaaende Tabeller er Markbrugets Regnskaber samlet, og da Gaarden var med i begge Konkurrencer, har vi Markregnskabet for Aarene 1902 til 1915, men det maa erindres, at Konkurrencerne kun befatter sig

Gaarden Nr. 5. Græsmarkerne.

Aar	1 Td. Land							1 Foder-Enhed	
	Avlet F.-E.	Indtægt Kr.	Udgift, Kr.				Overskud Kr.	Udbragt i Øre	Produceret for Øre
			Heste- og Folkehold	Gødning	Frø, Materiel m. m.	Ialt			
$19^{02}/_{03}$									
$19^{03}/_{04}$	2337	112				40	72	5.00	1.78
$19^{04}/_{05}$									
$19^{05}/_{06}$		127				54	73		
$19^{06}/_{07}$	2532	130	15	25	8	50	80	5.00	1.90
$19^{07}/_{08}$		125				43	82		
$19^{10}/_{11}$	4000	190	14	12	13	39	151	4.76	0.97
$19^{11}/_{12}$	3264	199	15	10	15	40	159	6.09	1.22
$19^{12}/_{13}$	3325	174	17	8	11	36	138	4.15	1.09
$19^{13}/_{14}$	2991	162	13	12	10	35	127	5.42	1.18
$19^{14}/_{15}$	3230	176	14	12	12	38	138	5.45	1.18
Gens. $19^{10}/_{15}$	3362	180	15	11	12	38	142	5.35	1.13

med Markbruget, hvorimod Markregnskabet for Aarene $19^{10}/_{15}$ er en Del af det fuldstændige Driftsregnskab.

Paa den gode, i gammel Kultur værende og ret gødningskraftige Jord, denne Gaard har, er Betingelserne for Korndyrkningen gode, men Avlens Størrelse er ikke undergaaet nævneværdig Stigning i Aarenes Løb, Maksimum synes at være naaet i Aarene $19^{05}/_{08}$. Den høje Pris 1914-Avlen opnaaede, gav Kornmarkens Pengeoverskud et godt Skub opad; dette Overskud, der i Gennemsnit er 140 Kr., er naaet saa højt op alene som Følge af dette Forhold.

Ogsaa Roemarkernes Afgrøde bydes der her gode Kaar. Men medens Kornmarkernes Avl pr. Td. Land ikke er stærkt stigende, er dette derimod Tilfældet med Roemarkernes. Det pengelige Overskud pr. Td. Land

	Den samlede Pengeindtægt i Kr.									Udgift i Kr.			
	Ved Salg af							Ialt	Pr. Td. Land	til følgende Driftskonti			
	Heste	Mælk	Kreaturer	Svin	Korn	Kartofler	Forskell. (Æg o. l.)			Folkehold	Korn og Foderstoff.	Gødning	Materiel
$18^{94}/_{95}$	400	2318	609	1031	373	190	257	5.178	110	242	840	54	57
$18^{95}/_{96}$	695	2118	788	1173	355	—	263	5.392	115	305	759	17	159
$18^{96}/_{97}$	297	2517	682	1432	627	—	266	5.821	124	350	857	11	44
$18^{97}/_{98}$	630	2396	668	1535	878	—	185	6.392	134	412	943	43	216
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
$18^{99}/_{1900}$	550	3364	1103	1579	440	—	579	7.615	162	463	1707	—	87
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
$19^{03}/_{04}$	150	2942	1132	1861	840	215	970	8.110	173	520	1380	130	130
$19^{04}/_{05}$	540	3195	1238	1778	735	270	1334	9.090	193	760	1500	130	225
$19^{05}/_{06}$	900	3915	1384	2900	1140	70	151	10.460	222	850	1815	125	380
$19^{06}/_{07}$	1410	3727	2150	3281	1042	30	800	12.440	265	890	1780	153	220
$19^{07}/_{08}$	1035	4100	1669	2382	1510	115	490	11.301	240	1070	2345	165	275
$19^{08}/_{09}$	1140	3775	1359	3025	800	100	1070	11.269	240	1110	2665	175	380
$19^{09}/_{10}$	1205	4512	1325	3608	970	—	395	12.015	255	1210	2560	145	330
$19^{10}/_{11}$	1235	4163	1775	4153	770	206	500	12.802	272	1100	2105	167	300
$19^{11}/_{12}$	492	4621	1946	4172	1400	322	507	13.460	286	1070	2445	457	1100
$19^{12}/_{13}$	675	4548	2472	3813	1432	490	490	13.920	296	1295	3165	580	500
$19^{13}/_{14}$	1706	4225	1814	5772	960	60	200	14.737	314	1275	2405	410	700
$19^{14}/_{15}$	2550	4874	3207	5013	2145	685	176	18.650	397	1565	3635	400	680

er her mere stabilt og Overskudets Størrelse ikke bestemt af et Aar alene.

Græsmarkerne er her stillet lige med de andre Afgrøder med Hensyn til Jordens Godhed. Afgrøden er stigende, formodentlig i væsentlig Grad som Følge af stærkere Brug af Lucerne. Overskudet er her nærmest det samme fra Aar til Aar i Femaaret 1910—15.

Kartoffelavlen er af mindre Betydning paa denne Gaard.

Paa denne Gaard foreligger der Kasseregnskab for en længere Aarrække, saaledes at den samlede

Driftsindtægt for den kan følges i det tyveaarige Tidsrum fra $18^{94}/_{95}$ og til $19^{14}/_{15}$. I dette Tidsrum er meget forandret indenfor Landbruget. Produktionen er ganske vist ikke lagt om, den er den samme nu som den Gang, men den er i høj Grad forøget i Mængde saavel som i Værdi. Baade Mængdeforøgelsen og Værdiforøgelsen er er undergaaet en jævn Stigning i hele dette Tidsrum, men hertil kom desuden den stærke Prisstigning i $19^{14}/_{15}$, som satte stærke Spor i Kassebogen og Kasseomsætningen.

Den pengelige ydre Omsætning er mindst tredoblet i disse Aar. — Hestene er springende og for dem kan $19^{14}/_{15}$ ikke tages som normalt. Køerne giver ca. dobbelt saa meget nu som midt i Halvfemserne. Salg af Kreaturer indbringer 3—4 Gange saa meget, Svin har femdoblet sine Indtægter. Kornsalget er ikke stort paa denne Gaard.

Nogle af de vigtigste Udgiftsposter er ogsaa anført. Ogsaa disse viser stor Stigning, selvfølgelig. Udgiften til Folkehold er 4—5-doblet, Indkøb af Foderstoffer ligeledes, medens Udgiften til Kunstgødning, der i Halvfemserne nærmest kun brugtes til at eksperimentere med, er steget endnu stærkere og er gaaet ind som et nødvendigt Driftsmiddel. Landbrugets Redskaber og Maskiner er forøget i Tal og Værdi, og dets aarlige Udgift til disse er blevet 10 Gange saa stor. Iøvrigt henvises til Tabellen.

Landbolove.

Af Justitsraad *H. Wulff.*

(De i dette Tidsskrift meddelte Uddrag af saadanne Love og ministerielle Bekendtgørelser, der formenes at kunne have Interesse for Landboere, fortsættes herved for Aaret 1915.)

I.

Love i 1915.

1. Betalingshenstand.

Ved Lov af 14. Januar 1915 forlængedes Loven af 20. Aug. 1914 til 15. April 1915, og ved Lov af 14. April 1915 yderligere til 15. Oktober 1915. Ved Lov Nr. 106 af 23. April 1915 er Betalingshenstand med Pantegæld udsat til 31. December 1915 samt den 1. December 1915 yderligere til 31. December 1916.

2. Forbud mod Udførsel af visse Varer.

Ved Lov Nr. 26 af 5. Februar 1915 bestemmes, at den, der, i Strid med Lov af 6. August 1914, udfører Varer, straffes med Bøder fra 500 Kr. til 10,000 Kr. eller med Fængsel, og Varerne konfiskeres. Kan disse ikke skaffes til Stede, skal den Skyldige betale et til Varernes Værdi svarende Beløb. Ogsaa Befordringsmidlet kan konfiskeres, forsaavidt den, der raader over det, er skyldig eller medskyldig, og yderligere kan den Skyldige frakendes Ret til at drive Næring eller føre Skibe. Bøderne tilfalder Statskassen, og Sagerne behandles som offentlige Politisager.

3. Jernbaneanlæg.

Ved Lov Nr. 43 af 23. Februar 1915 gives Eneretsbevilling til Anlæg af en Jernbane fra Helsingør-Hornbæk til Gilleleje.

4. Ringkøbing Fjord.

Ved Lov Nr. 44 af 23. Februar 1915 bemyndiges Ministeren for offentlige Arbejder til at lade foretage en Lukning af Kanalen ved »Hvide Sande« og tilvejebringe et midlertidigt Løb mellem Vesterhavet og Ringkøbing Fjord ved Gennemgravning af Holmslands Klit i Nærheden af Gødelen. Hertil maa anvendes 700,000 Kr. og eventuelt Ekspropriation, og naar en nedsat Kommissions Betænkning foreligger, skal Ministeren forelægge Rigsdagen et Forslag til Lov om en endelig Ordning af Afløbsforholdene ved Ringkøbing Fjord.

5. Valgmenighed.

Ved Lov Nr. 50 af 23. Februar 1915 bestemmes, at Udskrifter af Kirkebøger og Attester i Henhold til samme kan udstedes af Valgmenighedens Præst, ligesom ogsaa Attest for de udenfor den offentlige Skole underviste til Folkekirken hørende Børns Kundskaber i Religion.

6. Laanekasser for Kommuner.

Ved Lov Nr. 64 af 12. Marts 1915 er der ved Overenskomst mellem Staten og danske Banker og Sparekasser oprettet en Laanekasse med det Formaal at yde Kommuner midlertidige Laan til Fuldførelsen af allerede paabegyndte Arbejder og til Iværksættelse af nye paakrævede, dels for at afhjælpe Arbejdsløshed og dels til Afhjælpning af en for vedkommende Kommune særlig vanskelig økonomisk Situation. Kassens Navn er: »Den midlertidige kommunale Laanekasse af 1914«. Der kan under visse Forhold

paalægges de laantagende Kommuner en vis begrænset Solidaritet. Om de nærmere Bestemmelser vedrørende Kassens Bestyrelse og Ordning samt om Ministeriets Ret til eventuelt at standse Kassens Virksomhed maa der henvises til selve Lovforslaget.

7. Lønningstillæg.

Ved Lov Nr. 75 af 31. Marts 1915 gives der Statsfunktionærer, hvis Lønning er under 1500 Kr. om Aaret, et Tillæg af 12 pCt. af de første 600 Kr. og 6 pCt. af de følgende 400 Kr., alt forsaavidt de Paagældende er fyldt 25 Aar. Der gives dog enkelte Undtagelser fra Reglen. Tillæget kommer ikke i Betragtning ved Pensionering.

8. Kommunale Hjælpekasser.

Ved Love af 31. Marts og 22. December 1915 udstrækkes Statstilskudet til de kommunale Hjælpekasser til ogsaa at omfatte Aarene 1915 og 1916.

9. Bygningsreglementer for Landdistrikter.

Ved Lov Nr. 109 af 23. April 1915 bemyndiges Justitsministeriet til efter Forhandling med vedkommende Sogne- og Amtsraad at udvide Reglementet for Bygninger i Købstæderne til Landdistrikter, hvor Forholdene særlig maatte tale herfor.

10. Helligdagsloven.

Ved Lov Nr. 110 af 23. April 1915 bestemmes, at Brød- og Mælkeudsalg, hvorfra der ogsaa forhandles andre Varer, maa holdes aabne paa Helligdage, naar der kun sælges og i Butiken kun findes de Varer, der maa sælges paa Helligdagene.

11. Arveafgiften.

Ved Lov Nr. 127 af 10. Maj 1915 er den hidtidige Arveafgift bleven meget betydelig forhøjet. For Arv,

der tilfalder Arveladerens Ægtefælle, Afkom eller Adoptivbørn, fastsættes Arveafgiften med stigende Skala efter Arvebeløbets Størrelse fra 1 pCt. af de første 1000 Kr. til 5 pCt. af Arvelodder paa over 150,000 Kr. Arv til Forældre eller deres Afkom beregnes fra 4 til 8 pCt., for Bedsteforældre eller deres Afkom fra 7 pCt. til 12 pCt., og for andre Slægtninge eller ubeslægtede fra 10 til 16 pCt., alt efter Arveloddenes Størrelse. Af Arv til Staten, Kommuner, Kirker, Foreninger, Selskaber, Stiftelser, Legater og lignende er Afgiften 12 pCt. uden Hensyn til Arveloddens Størrelse. Der gives iøvrigt nye Regler for Boer, som behandles af overordentlige Skifteforvaltere, og for Indgivelse af Arveanmeldelse samt Tiden for Arveafgiftens Betaling.

12. Indkomst- og Formueskat til Staten.

Ved Lov Nr. 128 af 10. Maj 1915 er der sket væsentlige Forandringer i Loven om Indkomst- og Formueskat til Staten af 8. Juni 1912. Indkomstskatten udredes efter en Skala fra 1,4 pCt. af Indtægter under 1000 Kr. til 6 pCt for Indtægter af 100,000 Kr., og Formueskatten med 0,65 p. m. af Formuer under 15,000 Kr. og op til 2,50 p. m. af Formuer paa 1 Million Kr. Lovens Bestemmelser anvendtes første Gang ved Ligningen for Skatteaaret 1915—16.

13. Overordentlig Indkomstskat til Staten.

Ved Lov Nr. 129 af 10. Maj 1915 fastsattes følgende: Enhver her i Landet bosat Person, der for Skatteaarene 1915—16 og 1916—17 ansættes til en skattepligtig Indkomst af 8000 Kr. eller derover, skal for hvert af disse Skatteaar, foruden den sædvanlige Indkomstskat, som overordentlig Skat til Staten udrede 10 pCt. af det Beløb, hvormed hans skattepligtige Indtægt for hvert af disse Aar overstiger Gen-

nemsnittet af hans tilsvarende Indkomster for Skatteaarene 1912—13, 1913—14 og 1914—15, dog med følgende Fradrag: under 8000 Kr. — 7000 Kr., for 8000 Kr. eller derover indtil 15,000 — 6000 Kr., for 15 til 20,000 Kr. — 5000 Kr., for 20,000 til 50,000 Kr. — 4000 Kr., for 50,000 til 75,000 Kr. — 3000 Kr., for 75,000 til 100,000 Kr. — 2000 Kr. og for 100,000 Kr. eller derover 1000 Kr.

Finansministeren kan formindske eller eftergive Skatten, og Skattepligten bortfalder, naar den Skattepligtige godtgør, at Merindtægten ikke skyldes de ved Krigstilstanden i Europa skabte Forhold. Den overordentlige Skat kan ikke fradrages ved Beregningen af den skattepligtige Indkomst i Henhold til Loven af 8. Juni 1912. Skatten efter denne Lov forfalder til Betaling henholdsvis den 1. December 1916 og den 1. December 1917.

14. Statsbanernes Styrelse.

Denne ikke mindst for Landbruget betydningsfulde Lov har Nr. 133 og er dateret 10. Maj 1915. Den giver udførlige Regler for Statsbanernes Styrelse, for Lønninger m. v. og for Afgørelse af Tvivlsmaal. Der er ikke Anledning til her at komme nærmere ind paa Detaillerne, med Hensyn til hvilke en Henvisning til selve Loven vil være tilstrækkelig.

15. Afløsning af Tienden.

Ved Lov Nr. 136 af 10. Maj 1915 bestemmes, at Tiendeydelser i Korn eller andre Varer, hvorpaa der sættes Kapitelstakst, skal for Aaret 1915 og følgende Aar udredes med Penge efter Gennemsnittet af Kapitelstaksterne for Aarene 1892—1901. Med Hensyn til Tiender, der er afløste efter 1. Januar 1914, tillægges der Tiendeyderne en Godtgørelse efter nærmere i Loven angivne Regler.

16. Epidemikommissioner.

For at forhindre Udbredelsen af smitsomme Sygdomme er der ved Lov Nr. 138 af 10. Maj 1915 oprettet Epidemikommissioner, der for Landets Vedkommende omfatter enhver Jurisdiktion og bestaar af Politimesteren som Formand, Kredslægen og 3 af Amtsraadet for tre Aar valgte Medlemmer. Overtilsynet over samtlige Epidemikommissioner i en Amtsraadskreds paahviler en Overepidemikommission, bestaaende af Amtmanden som Formand, Amtslægen og 3 for tre Aar valgte Medlemmer, som paa Bornholm vælges af Amtsraadet, men i det øvrige Land 2 af Amtsraadet og 1 af Byraadene i Amtsraadskredsens Købstæder. Der gives i Loven udførlige Meddelelser om, hvilke Sygdomme, der falder ind under Loven, Fremgangsmaaden, der vil være at anvende, og de paagældende Syges Transport, Omflytning osv.

Er der i en Ejendom, hvori der er Mejeri eller Mælkehandel, beskæftiget nogen Person, der lider af en Sygdom, som er Genstand for offentlig Behandling, kan Epidemikommissionen paabyde, at der, indtil Faren for Smittes Udbredelse maa anses for fjernet, ikke maa udleveres Mælk, Valle eller andre Mejeriprodukter fra Mejeriet eller Mælkehandelen.

Kommer Sygdommene i en Husstand, hvor der er skolebesøgende Børn, skal Lægen meddele Skolen Underretning, og de paagældende Børn maa ikke komme i Skolen, før de kan medbringe Lægeattest for, at Smittefare maa anses for udelukket. Udbryder Sygdommen i en Lærers Husstand, maa han holde sig fra Skolen til Smittefaren er forbi.

Der gives derefter meget udførlige Meddelelser om Lægernes Forhold under de i Loven omhandlede Sygdomme, om forskellige særlige Foranstaltninger og om Udgifternes Udredelse og Fordeling.

17. Valgloven.

Den ved den nye Grundlov af 5. Juni 1915 fremkaldte nye Valglov har Nr. 142 og er dateret 10. Maj 1915. Der er ingen Anledning til ved denne Lejlighed at komme nærmere ind paa denne særdeles udførlige og i sine store Træk saa velkendte Lov. Her skal kun anføres, at Valgretsalderen efterhaanden nedsættes til 25 Aar, at Kvinder og Tyender har faaet Valgret, at der delvis indføres Forholdstalsvalg til Folketinget i Forening med Suppleringsmandater til Udligning af Uretfærdigheder overfor de enkelte Partier, og at for Landstingets Vedkommende de hidtidige Privilegier er bortfaldne og den almindelige Valgret ogsaa her er gennemført, dog kræves 35 Aars Alder. Folketingets Medlemstal bliver 140 og Landstingets 72, hvoraf 54 vælges i Landstingskredse og 18 Medlemmer paa særlig Vis. Valgene til Folketinget sker sognevis, og Omvalg kan eventuelt finde Sted.

18. Sygekasser.

Ved den særdeles udførlige Lov Nr. 144 af 10. Maj 1915 om anerkendte Sygekasser bestemmes, at enhver Sygekasse, hvorved forstaas en Forening af Personer, der har sluttet sig sammen for ved bestemte Bidrag at sikre hverandre gensidig Hjælp i Sygdomstilfælde, har Ret til at faa offentlig Anerkendelse og den dermed forbundne Støtte af det Offentlige, naar den fyldestgør Lovens Bestemmelser. Af disse skal her kun fremhæves, at der som nydende Medlemmer af en anerkendt Sygekasse kun kan optages ubemidlede Personer af Arbejderklassen og med dem i økonomisk Henseende ligestillede Mænd og Kvinder, saasom mindre Jordbrugere, Haandværkere og andre Næringsdrivende samt Tjenestemænd. Ingen kan dog optages i en anerkendt Sygekasse under Forløbet af en midlertidig Sygdom. I Landdistrikterne maa det aarlige Statstilskud ikke overstige 3 Kr. 65 Øre for

hvert ubemidlet nydende Medlem. Paa Landet kan der forlanges Befordring til Afhentelse af Læger eller Jordemoder, og denne Befordring ydes frit for en Vejlængde af indtil 12 km fra den Syges Bopæl. Omkostningerne hertil udredes af Kommunens Kasse. Først 6 Uger efter Optagelsen har de nydende Medlemmer Ret til Hjælp af vedkommende Sygekasse, dog er her Ulykkestilfælde undtagne. Retten til Pengehjælp af en anerkendt Sygekasse kan strække sig til et Tidsrum af 13 Uger i Løbet af 12 paa hinanden følgende Maaneder; har et Medlem i Løbet af 3 paa hinanden følgende Regnskabsaar nydt Sygehjælp i alt i 60 Uger, ophører dets Ret til at faa yderligere Hjælp af Sygekassen. Optagelse som nydende Medlem af en anerkendt Sygekasse afgøres i Tvivlstilfælde af et nedsat Udvalg.

19. Skolefond.

Ved Lov Nr. 162 af 31. Marts 1915 forhøjes Udgifterne til Dækning af Skolefonden for Viborg Amts Skoleraads Vedkommende til 3 Kr. 50 Øre og for Vejle Amts Skoleraad til 2 Kr. 50 Øre pr. Td. Hartkorn og det dertil svarende Beløb for Købstæderne.

20. Ny Aandssvageanstalt.

Ved Lov Nr. 163 af 10. Maj 1915 bestemmes, at der til Opførelse og Indretning af en Aandssvageanstalt ved Vodskov i Hammer Sogn, Aalborg Amt, kan ydes et Laan af Staten paa 185,000 Kr., som i de 5 første Driftsaar forrentes med 4 pCt. og derefter 5 pCt., hvoraf den ene Procent er Afdrag paa Gælden. Anstalten bliver en selvejende Institution, der ledes af en Bestyrelse paa 3 Medlemmer, som alle vælges af Ministeren for Kirke- og Undervisningsvæsenet, som ogsaa udpeger Formanden. Valget gælder 3 Aar. Alle Afgifter til Stat og Kommune i Anledning af indgaaede Retshandeler vedrørende Institutionen bortfalder.

21. Statsgældsbeviser.

Ved Lov Nr. 188 af 9. Juli 1915 bemyndiges Finansministeren til at udstede tiaarige Statsgældsbeviser til et Beløb af 60 Millioner Kr. og til en Rente af 5 pCt. p. a. De indfries af Staten med deres fulde Paalydende den 1. August 1925, og ophører at være gyldige den 1. August 1930. Beviserne udstedes i Stykker paa 100 Kr., 200 Kr., 500 Kr., 1000 Kr., 2000 Kr. og 5000 Kr. og lyder paa Ihændehaveren, dog kan Notering paa Navn finde Sted.

22. Husmandskreditforeninger.

Ved Lov Nr. 189 af 10. Maj 1915 er der foretaget Ændringer i de hidtil gældende Lovbestemmelser om Husmandskreditforeningerne, saaledes at Taksationsomkostninger ikke refunderes, saafremt Laantageren ejer Ejendom af over 8000 Kr.s Taksationsværdi og ej heller ved en Taksation, som er afholdt til Afløsning af et ældre Laan, naar det nye Laan ikke overstiger det ældre Laans Hovedstol. Endvidere bestemmes, at Ingen kan optages i en Husmandsforening, hvis Ejendom ved Taksation er ansat til en Værdi af over 10,000 Kr. for de Ejendommes Vedkommende, hvortil hører et mindre Areal end 1 Hektar, og af over 12,000 Kr. for de øvrige Ejendomme; dog kan der ydes Interessenter, hvis Ejendomme ved Forbedringer har opnaaet en højere Værdi end henholdsvis 10,000 Kr. og 12,000 Kr., Laan paa henholdsvis 5000 Kr. og 6000 Kr., naar det iøvrigt er samme Ejendom, som pantsættes. Der gives yderligere Indenrigsministeren Bemyndigelse til at udvide Statens Rentegaranti for de af Kreditforeningerne udstedte Kasseobligationer til ogsaa at omfatte 4½ pCt.s Obligationer, for saa vidt disse udfærdiges for Laan, stiftede senest i 11. December Termin 1920. Endelig aftrykker Lov Nr. 190 af 10. Juli 1915 den nugælgende Lov med de senere vedtagne Ændringer.

23. Tillæg til Straffeloven.

Ved Lov Nr. 196 af 17. Juli 1915 bestemmes, at den, der offentlig i Skrift eller Tale ubeføjet sigter danske Statsmyndigheder for ved Afgørelser angaaende Landets Ind- og Udførsel ikke at iagttage den Upartiskhed over for krigsførende Lande, som Neutraliteten gør til Pligt, straffes, for saa vidt højere Straf ikke er forskyldt efter den almindelige Lovgivning, med Bøder paa mindst 500 Kr. eller Fængsel. Samme Straf ifalder den, der offentlig i Skrift eller Tale søger at ophidse Befolkningen mod en krigsførende Nation.

24. Dyrtidshjælp.

Ved Lov Nr. 229 af 30. August 1915 tilstaas der Dyrtidshjælp efter nærmere angivne Regler til de af Staten lønnede Tjenestemænd og med disse ligestillede og til pensionsberettigede Arbejdere i Statens Tjeneste, for saa vidt de Paagældende den 1. Juli 1915 uafbrudt i et Aar har været i en til Hjælpen berettiget Stilling. Endvidere ydes Dyrtidshjælpen til Lærere og Lærerinder i den offentlige Folkeskole udenfor København. De Ugifte, der den 31. Juli 1915 ikke var fyldt 25 Aar, faar ikke Dyrtidshjælp, og heller ikke Personer, der som en fast Del af deres Løn modtager Kosten af Staten. Dyrtidshjælpen medtages ikke ved Pensionsberegning.

25. Kirkers Bestyrelse.

Loven herom har Nr. 273 og er dateret 1. Oktober 1915. Hovedreglerne i denne udførlige Lov er følgende. Efter en Angivelse af, hvilke Kirker der maa anses for selvejende, bestemmes, at disse Kirker henlægges under en Bestyrelse med Stiftsøvrigheden som Overtilsyn. Bestyrelsen bestaar af Menighedsraadet og et af Kommunalbestyrelsen af dens Midte valgt Medlem, som er Medlem af Folkekirken, samt af Sognepræsten og eventuelt et Medlem, valgt af Kirkens Ejer. Ved Kirker,

der ikke har Menighedsraad, skal Bestyrelsen bestaa af Sognepræsten og to Medlemmer af Distriktets kirkelige Vælgere. Bestyrelsen vælger udenfor sin Midte en Kirkeværge og eventuelt en Kasserer. Kirkernes Formue forvaltes af Overtilsynet. Dette kan stadfæste Vedtægter for Betaling af Kirkens Benyttelse til kirkelige Øjemed. Ved Daabshandlinger i umiddelbar Forbindelse med den almindelige Gudstjeneste paa Søn- og Helligdage maa der ikke kræves Betaling for Orgelspil. Udlejning af Kirkens Stole maa fremtidig ikke finde Sted, men Bestyrelsen kan reservere Pladser i Kirken for Gamle, Svagelige og Tunghøre, og den kan affatte Regulativ for Ansættelse af Organist, Klokker, Graver, Ringer, Kirkebud osv. Ved større Istandsættelser ved Kirken eller ved Anlæg eller Udvidelse af Kirkegaarde, kan det tillades Kirken at stifte Laan eller optage af Kapitalformuen. Slaar Kirkens Indtægter ikke til til Dækning af Udgiften ved Driften og af Vedligeholdelsen m. m., tilvejebringes det manglende ved Ligning paa Sognemenigheden. Overbestyrelsen træffer Bestemmelse om det Beløb, der skal paalignes. Ansøgning om Opførelse af nye Kirker maa indsendes til Ministeriet gennem Menighedsraadet og Overtilsynet med Oplysning om, at der er sikret Kirken en nærmere bestemt Vedligeholdelses- og Driftsfond. En Kirkebygning og dens Grund kan ikke uden Ministeriets Samtykke behæftes med Gæld. Af formuende, selvejende Kirkers Midler kan der ydes Tilskud til andre selvejende Kirker, naar større Arbejder forestaar, som disse Kirker ikke selv kan bestride. Alle Meddelelser om Kirkens Anliggender kan gives til Kirkeværgen. Denne oppebærer Kirkens Indtægter og afholder dens Udgifter.

26. Understøttelse til Børn og Enker.

Ved Lov Nr. 281 af 27. Oktober 1915 bestemmes, at Understøttelse af det Offentlige til Børn og Enker

kan indtil videre ydes, selv om de paagældende Enker faar Understøttelse af den kommunale Hjælpekasse. Denne vil herfor kunne paaregne den lovfæstede Erstatning af Statskassen.

27. Foranstaltninger i Anledning af Dyrtiden.

Ved Lov Nr. 320 af 22. December 1915 gives der Kommunerne Bemyndigelse til, uden at indhente Samtykke fra højere Myndighed, i Regnskabsaaret 1915—16 og i de første 7 Maaneder af 1916—17 udenfor den faste Fattigforsørgelse og uden Fattighjælps Virkning at træffe Foranstaltninger til at modvirke Dyrtidens Følger, saavel ved direkte Pengehjælp som ved Forsyning med Naturalier uden Betaling eller til nedsat Pris til uformuende eller mindre bemidlede Beboere i Kommunen. Pengehjælp kan uanset tidligere Lovgivning ogsaa tilstaaes Enker, som faar Understøttelse til deres uforsørgede Børn. Udgifterne til saadanne Foranstaltninger maa ikke for begge Regnskabsaarene 1915—16 og 1916—17 tilsammen overstige 8 Kr. 50 Øre pr. Indbygger; dog kan med Indenrigsministerens Samtykke dette Beløb forhøjes til 10 Kr. pr. Indbygger.

Der ydes Kommunnerne Statstilskud til disse Udgifter, nemlig 15 pCt. af Udbyttet i de 2 Skatteaar af den overordentlige Indkomstskat til Staten, tilsammen i de to Skatteaar mindst 5 Millioner Kr.; en halv Million Kr. heraf fordeles mellem samtlige Kommuner, og Resten anvendes til Dækning af fornævnte Udgifter og fordeles mellem Kommunerne i Forhold til deres Indbyggerantal efter den almindelige Folketælling i 1916. Ud herover yder Staten et Tilskud af indtil $3^1/_2$ Kr. pr. Indbygger til Dækning af Beløb, hvormed Kommunens Udgifter overstiger Statstilskudet. Kommunalbestyrelserne kan til Dækning af de heromhandlede Udgifter udskrive en Tillægsskat efter nærmere i Loven angivne detaillerede Regler.

Iøvrigt maa der henvises til Lovens meget udførlige Bestemmelser om den kommunale Hjælp og Statstilskudet.

28. Ejendomsskyld.

Ved Lov Nr. 321 af 22. December 1915 bestemmes følgende. En almindelig Vurdering til Ejendomsskyld foretages i 1916 og lægges til Grund ved Skyldens Beregning fra 1. Juli 1916. Ved denne Vurdering skal Vurderingsraadene særskilt fastsætte, hvad Jorden kan antages at være værd i ubebygget Stand under Hensyn til Beskaffenhed og Beliggenhed og til en i økonomisk Henseende god Anvendelse. Almindelig Vurdering til Ejendomsskyld af alle faste Ejendomme finder Sted hvert tredie Aar fra 1. Juli 1916 at regne. Indenfor denne Vurderingsperiode finder Vurdering af en Ejendom kun Sted, naar det begæres enten af Kommunalbestyrelsen eller af Ejeren eller den Bruger, der betaler Skatterne. Begæring herom maa indgives til Vurderingsformanden inden Skattehalvaarets Begyndelse, henholdsvis 1. Januar eller 1. Juli, og den, der begærer Omvurderingen, skal selv afholde Udgifterne ved den, dog kan under særlige Omstændigheder Staten udrede disse Udgifter. Ejendomme paa Landet, hvor Lejeværdien af hver Lejlighed ikke overstiger 75 Kr. aarlig, fritages for Ejendomsskyld, og en lignende Fritagelse kan indrømmes Foreninger for billige Arbejderboliger til Arbejderklassen, selv om Beløbet er noget større. Alle andre Ejendomme, der er forsynede med Beboelseslejligheder, faar et Fradrag af 2,800 Kr., forinden Beregning af Ejendomsskyld foretages. Dersom en Ejendom paa Landet, hvortil der er knyttet Landbrug eller Havebrug som Næringsvej, og hvis Vurderingssum er under 24,000 Kr., eller som har et Tilliggende af under 3 (paa Bornholm $4^1/_3$) Tdr. Hartkorn, ved Ansættelsen til Eiendomsskyld skulde svare et større Beløb, end Ejendommen hidtil har udredet i Hartkornsskatter, nedsættes Ejendomsskylden til dette

Beløb. Ved Vurdering af Skovejendomme kan sagkyndig af Finansministeren beskikket Medhjælp tilkaldes efter Beslutning af Vurderingsraadet, og en saadan Medhjælp skal tilkaldes, naar Ejeren, Vurderingsformanden eller Overskyldraadet forlanger det.

II.

Ministerielle Bekendtgørelser m. v. i 1915.

1. I Anledning af Verdenskrigen er der i Aarets Løb udstedt en stor Række Udførselsforbud, som det ikke her vil være muligt at gengive, men dette er ogsaa forsaavidt mindre nødvendigt som Ministeriet under 1. Marts, 1. August og 6. November 1915 har udstedt Bekendtgørelser over de til hver af de nævnte Tider samlede Udførselsforbud, og efter den 6. November er der kun udstedt ganske enkelte saadanne.
2. Ved Bekendtgørelse af 2. Januar 1915 er Antallet af Sogneraadskredse i hele Landet fordelte saaledes i hver Landstingskreds. I 2. 153, 3. 133, 4. 15, 5. 67, 6. 151, 7. 121, 8. 123, 9. 165, 10. 109 og 11. 98. Der er ialt 1135 Sogneraadskredse, hvilket er 5 flere end i 1914.
3. I Anledning af den ret heftige Mund- og Klovesyge, der i 1915 har hærget Dele af Landet, er der i Aarets Løb udstedt en Række ministerielle Bekendtgørelser, som imidlertid ikke længere har Interesse.
4. Ved ministerielle Bekendtgørelser af 11., 19. og 23. Januar 1915 er Virksomhedsomraadet for den ved Lov af 17. December 1914 nedsatte Vurderingskommission blevet udvidet.

5. Ved Bekendtgørelse af 11. Januar 1915 gives der Regler for Mølleres og Bageres Forsyning med Rug ved Ekspropriation.
6. Ved Bekendtgørelse af 18. Januar 1915 overtager Staten de indførte Beholdninger af fremmed Hvedemel imod fuld Erstatning.
7. Ved Bekendtgørelse af 26. Januar 1915 paalægges det enhver Ejer eller Bruger af fast Ejendom til de nedsatte kommunale Kommissioner nøjagtig at opgive Avlen af Korn, Kartofler og anden Afgrøde paa Ejendommen, samt de tilstedeværende Beholdninger af dansk eller udenlandsk Korn og Mel, Foderstoffer og Kartofler, som Ejeren har Raadighed over.
8. Der er i Aarets Løb udstedt en Række ministerielle Bekendtgørelser om Maksimalpriser vedrørende Hvede og Hvedeklid, Flormel af dansk Hvede, indenlandsk Rug og Rugklid, grovmalet Mel af dansk Rug, slagtede Svin, Slagteaffald af Svin og Flæsk, Svinefedt i Detailsalg, Produkter af indenlandsk Svineavl og amerikansk Flæsk. I Forbindelse hermed kan anføres en Bekendtgørelse af 8. Marts 1915 om Begrænsning af Fremstillingen her i Landet af Rug- og Hvedeklid m. m.
9. Ved Bekendtgørelse af 27. November 1915 nedlægges der Forbud mod at anvende Rug og Hvede til Fodring, og ved Bekendtgørelse af 25. Februar 1915 forbydes det at anvende Rug, Hvede, Boghvede, Kartofler samt indenlandsk Byg til Fremstilling af Spiritus.
10. Ved Bekendtgørelse af 25. Marts 1915 gives der Regler for Anvendelsen af Byg ved Ølproduktion.
11. Ved Bekendtgørelse af 25. Marts 1915 forbydes det at slagte synlig drægtige Søer, der vejer under 65 Kilo i levende Vægt, dog undtages Sygdomstilfælde efter Dyrlægeattest. Kan det fornødne

Foder ikke afses, henvises Ejeren til Salg af Svinene til rimelig Pris til det af Ministeriet ved Lov af 7. August 1914 nedsatte Udvalg. For slagtede Svin, der sælges her i Landet i hele eller halve Kroppe, fastsættes en Maksimalpris, hvorved forstaas den højeste Pris, som Ejeren under nogen Form maa tage for Varen.

12. Ved Bekendtgørelse af 8. Juni 1915 forbydes det at blande Kartoffelmel i Gær.
13. Ved Bekendtgørelse af 15. Juli 1915 forbydes det indtil videre, at danske Kornvarer (formalede eller uformalede) og danske Foderstoffer indkøbes eller oplagres her i Landet for udenlandsk Regning eller under saadanne Forhold, at Varerne unddrages det indenlandske Forbrug.
14. Ved Bekendtgørelse af 23. December 1915 bestemmes følgende: Ved Salg af Handelsvarer til Levering eller Forbrug her i Landet skal det, hvad enten Varerne befinder sig her i Landet eller ej, være forbudt saavel Sælger som Køber at indgaa Kontrakt om Leverance af Varerne for længere Tidsrum end 1 Aar fra Dagen for Kontraktens Oprettelse at regne, dog kan i visse Tilfælde Indenrigsministeren give Dispensation fra denne Bestemmelse. Ellers er enhver fremtidig Kontrakt, der strider herimod, ugyldig og saavel Sælger som Køber kan idømmes Fængsel eller Bøder fra 5 Kr. til 10,000 Kr.
15. Der er i Aarets Løb udstedt Bekendtgørelser om Udførsel af Kød og Slagteaffald af Svin samt af Konserves og Pølser eller andre tilberedte Kødvarer, endvidere af Smør, Fløde, Sødmælk samt af Ost.
16. Ved kgl. Anordning af 7. Maj 1915 er der fastsat Vedtægt for den kommunale Laanekasse, i Henhold til Loven af 12. Marts 1915. Laanekassen har Hjemsted i København og ledes af en

Bestyrelse paa 5 Medlemmer. Der gives Regler for Ydelsen af Laan til Kommuner, for Forvaltningen, for Revision og for Afvikling. Kassens Formaal er angivet i ovennævnte Lov af 12. Marts 1915. Ved kgl. Anordning af 1. Oktober 1915 er der foretaget enkelte, dog mindre væsentlige Ændringer i Anordningen af 7. Maj.

17. Ved Bekendtgørelse af 6. Juli 1915 gives der udførlige Regler for Paaligningen og Opkrævningen af den ved Lov af 10. Maj 1915 indførte overordentlige Indkomstskat til Staten.
18. Ved Bekendtgørelse fra Justitsministeriet af 30. Juni 1915 gives der Regler for Anvendelsen af Statskassens Tilskud til Uddannelse af Sygeplejersker og for de Betingelser, der kræves for at opnaa dette Tilskud.
19. Ved Bekendtgørelse af 6. Maj 1915 fra Indenrigsministeriet gives der den sædvanlige Meddelelse om Betalingen for Indkvartering af det Personale, der udsendes af Generalstaben til topografiske Arbejder.
20. Der er givet Aktieselskabet J. D. Coopmanns Svineslagteri i Lemvig, Odsherreds Andelssvineslagteri og Aalborg offentlige Slagtehus og Eksportslagteri Ret til Indførsel af Pølser og andre tilberedte Kødvarer.
21. Der er i Aarets Løb meddelt Eneretsbevillinger til et Anlæg og Drift af Jernbane mellem Helsingør, Hornbæk og Gilleleje, fra Aalbæk over Tversted til Hjørring med Sidebane til Hirtshals og fra Grindsted til Varde.
22. Følgende Mergelselskaber har i Aarets Løb faaet Bevilling til at fordre Arealer afstaaet til midlertidigt Brug til Anlæg og Drift af Mergelbaner: Bjerning og Omegns, Stenderup og Omegn, Damsmark Omegn og Rudholms, Galtbo og Omegns, Tylstrup og Omegns samt Omersyssels.

23. Der er i 1915 givet Anerkendelse af Trikinundersøgelser i Frederikshavns Eksportslagteri, Esbjerg Andelssvineslagteris Filial i Struer og Maribo Svineslagteri.
24. Der er udfærdiget Anerkendelse af Kødkontrollen i følgende Sogne: En Del af Aars Sogn i Aalborg Amt, Faxe og Kongsted Kommuner i Præstø Amt og Ballerup og Maaløv Kommuner i Københavns Amt.
25. Embedslægevæsenets nye Ordning har fremkaldt en Række ministerielle Bekendtgørelser, saaledes den 6. Februar 1915 om Lægekredsene, den 9. Februar om Embedslægernes Bopæle og Kredslægernes Fordeling i Lønningsklasser, den 11. Maj om Befordringsgodtgørelse for Embedslæger (mindst 3 à 4 Kr. for en Rejse), den 9. Oktober Instruks for Mæglingsraadet for kommunal Lægehjælp og den 29. December Bestemmelser for Voldgiftsraadet for Sygekasser og Læger.
26. Der er meddelt følgende Anerkendelser af Børnehjem: Diakonissehuset, St. Lucas Stiftelse, Det kgl. Vaisenhus, Bjerre Børnehjem og Landbrugskolonien »Elieser« ved Storehedinge. Endvidere er der ved Bekendtgørelse af 9. November 1915 givet Overlæge, Professor S. Monrad Tilladelse til at medvirke ved Anbringelse i Pleje og ved Adoption af Børn under 14 Aar.
27. Ved Bekendtgørelse af 1. Oktober 1915 er der stadfæstet et Fællesregulativ for Statens Sindssygehospitaler, og ved Bekendtgørelse af samme Dato meddeles, at Sindssygehospitalet i Nykøbing paa Sjælland er i Stand til at modtage Patienter.
28. Ved Bekendtgørelse af 16. Oktober 1915 bestemmes, at Tiendeafløsningen i en Række Sogne skal træde i Kraft den 1. Januar 1916.

29. Ved Bekendtgørelse af 26. Marts 1915 tillades det at benytte de hidtidige Vægtlodder til den 31. Marts 1916.
30. Ved Bekendtgørelse fra Justitsministeriet af 31. Marts 1915 er der offentliggjort en Instruks for alle til Praksis berettigede Jordemødre og ved Bekendtgørelse af 26. Maj s. A. fastsættes Mindstebetalingen for Distriktsjordemødrene. Betalingen varierer fra 10 til 50 Kr.
31. Ved Bekendtgørelse fra Justitsministeriet af 10. April 1915 forbydes det at hejse andet Flag end Dannebrog og at benytte de krigsførende Magters Flag under aaben Himmel eller i offentlig tilgængelige Lokaler.
32. Der er i Aarets Løb oprettet følgende nye Sognekald: Nørre Alslev, Skovshoved, Nørre Omme, Næsborg-Kommune, Salling-Ovtrup, Erritsøe og Nørresundby-Hvorup.
33. Ejendomme i Nørre Uttrup og Lindholm indlemmes i gejstlig og verdslig Henseende i Nørresundby og nogle Landparceller indlemmes i Odense Købstad, i Nykøbing (Sjælland) Købstad og i Vejle Købstad.
34. Der er udstedt en Række Bekendtgørelser om Tillæg til Reglerne for Kørsel med Motorkøretøjer.
35. Under 23. Maj og 6. December 1915 er der udsendt Bekendtgørelser fra Justitsministeriet om Tillæg til Fortegnelsen over Navne, der er unddragne fra Tilegnelse ved Øvrighedsbevis.

Statskonsulenternes Indberetninger for Aaret 1915.

IV.

Beretning fra Statskonsulent Nic. Hørlyck.

I 1915 har jeg været paa Rejse 230 Dage og har besøgt 50 Mejerier, 63 Udstillinger af Smør og Ost, nogle Møder, de provinsielle Udstillinger i Jylland og paa Sjælland, nogle Holdbarhedsbedømmelser hos Maypole Dairy Co. Ltd. i Aalborg, en Forsøgsosteudstiling samt 10 af Forsøgslaboratoriets Smørudstillinger.

Mejerierne: Mine Rejser til Mejerierne har oftest været foranlediget af Smørfejl, og i 20 Tilfælde har Fejlen været paavist gennem Forsøgslaboratoriets Udstillinger. I Almindelighed kommer en saadan Paavisning af Smørfejlen bag paa Mejerierne, fordi der hos de fleste af vore Smøreksportører ikke foretages Holdbarhedsbedømmelser af Smørret, og af den Grund er mange Mejerier endnu i Uvidenhed om, hvor vidt Smørret kan holde sig i 14 Dage eller ikke. Denne Urimelighed, som er vort Mejeribrugs Svaghed, maa vi vel en Gang komme ud over gennem en ugentlig Holdbarhedsbedømmelse af alt vort Smør; thi først da kan vi gøre os Haab om at komme af med en hel Del daarligt Smør, som stadig er os til Skade. Og i denne Forbindelse maa det stærkt understreges, at Hovedparten af vore Mejerier vil gøre alt for at fremstille den bedst mulige Vare, naar de blot kan faa tilforladelig Besked om, at der er noget i Vejen.

I øvrigt har mine Besøg paa Mejerierne ofte været krævet for ved Foredrag paa Generalforsamlinger at give Oplysning om Mejeriernes Afregningsforhold samt forskellige andre Spørgsmaal, hvoraf særlig maa fremhæves Mejeriernes Overgang fra at sende Skummetmælken varm hjem og til det nye: at afkøle den og syrne en større eller mindre Del af den. Det synes allerede nu mærkeligt, at det skulde vare saa mange Aar for Mejerierne at opdage, at her er en Fordel at hente; mærkelig, fordi man dog gennem de mange Aar har set, at Kærnemælken drager Fordel af den Syrning, som Fløden stadig har gennemgaaet for Smørrets Skyld.

Paa Mejerierne skummes Fløden af Mælken, det vil sige, Mælken deles i en fed og en mager Del. Hver Del for sig behandles nu paa følgende Maade:

Skummetmælken: Den pasteuriseres og sendes straks tilbage til Leverandørerne i varm Tilstand.

Fløden: Den pasteuriseres men afkøles over Flødekøleren til ca. 10^0 C. Den løber derpaa i Flødebassinet, hvor den i Nattens Løb ved passende Varme gennemgaar en Syrning. Næste Morgen kærnes Smørret ud af Fløden, og naar Smørret fjernes, bliver Kærnemælken tilbage. Ved Smørrets Fjernelse anvendes desværre en Del Vand, som bliver i Kærnemælken. Straks efter Kærningen sendes Kærnemælken tilbage til Leverandørerne, og den bliver altsaa et Døgn ældre end Skummetmælken paa Grund af den Syrning, den for Smørrets Skyld maa gennemgaa i Fløden.

De to Slags Mælk ligner hinanden deri, at baade Skummetmælk og Kærnemælk er mager Mælk. Da man ved en Kærning maa efterlade mere Fedt end ved en Skumning, er Skummetmælken mest fedtfattig. Men til Gengæld er den ganske fri for Vand, hvad Kærnemælken næsten aldrig er, da det til Tider for flere Mejerier er nødvendigt at bruge temmelig meget Vand til Nedskylning under Kærningen.

Men der er den store Forskel, at Kærnemælken

har gennemgaaet en Syrning, hvorimod Skummetmælken er sendt tilbage i usyrnet Tilstand. Og denne Forskel har haft tilfølge, at Landmændene har foretrukken Kærnemælken for Skummetmælken, selv om Kærnemælken til Tider har været stærkt vandblandet. Og naar Kærnemælken er bleven foretrukken trods Vandet og trods det, at den er et Døgn ældre end Skummetmælken, saa hidrører det fra, at Kærnemælken paa Grund af Syrningen kan holde sig frisk længere end Skummetmælken, og det gælder ikke ét, men flere Døgn. Hvis Kærnemælken kunde leveres tilbage uden Vand, hvad enkelte Mejerier kan, vilde den blive endnu mere skattet baade til Dyrene og i Husholdningen. Men saa vilde det i endnu højere Grad end hidtil føles, at der er for lidt af den.

Her maa Mejerierne træde hjælpende til og syrne Skummetmælk, som gennem Syrningen faar Kærnemælkens gode Egenskaber og er fri for Vandtilsætningen, og Mejerierne skal paatage sig dette forøgede Arbejde, fordi Landmændene trænger til større Holdbarhed i den Mælk, de modtager, den skal være lige saa frisk næste som første Dag, og det kan Mælken kun være, naar den syrnes.

Den store Tilfredshed med den syrnede Skummetmælk, som allerede er i Brug, bevirker, at stadig flere Mejerier faar Syrningsanlæg, og den Modstand, som i den første Tid viste sig fra Husmændenes Side, svinder stadig, fordi det viser sig, at den syrnede Mælk er udmærket til Brug ogsaa i Husholdningerne. Husmændene var tilbøjelige til at gaa ud fra, at den syrnede Mælk vel var et godt Foder, men ikke nogen god Føde for Mennesker, og har man kun en Spand, maa man nødvendigt have almindelig Mælk i den for Husholdningens Skyld. Men efterhaanden som det bliver kendt, at ogsaa som Menneskeføde er syrnet Mælk at foretrække for almindelig Mælk (man skal dog lære at bruge den), hører Modstanden ganske naturligt op.

Det har været almindeligt, at Mejerierne samtidig med at indrette et saadant Syrningsanlæg har indrettet sig paa at sende den Del af Mælken, som ikke syrnes, tilbage kold i Modsætning til, hvad der ellers maa siges at være almindeligt: at sende den varm hjem. I de fleste Tilfælde føler Landmændene sig tilfredse med denne Ordning. Mejerierne tjener ved at udnytte Skummetmælkens Varme gennem Regenerativsystemet ca. 1/3 af Udgiften til Brændsel, og de fleste Landmænd foretrækker den kolde for den varme Mælk, naar først man har vænnet sig til Forandringen. Men i Begyndelsen kommer der ofte nogen Utilfredshed til Orde, og i enkelte Tilfælde har Utilfredsheden været stærk, idet man hævder, at varm Mælk og syrnet Mælk passer godt sammen i Svinetønden, og man ønsker derfor ikke den almindelige Skummetmælk afkølet. Men dette er en Undtagelse, i Almindelighed foretrækkes kold Mælk for varm, dog driver man flere Steder om Vinteren ikke Afkølingen længere ned end fra Regenerativapparatet.

Som jeg om dette Spørgsmaal udtalte i Fjor, maa jeg gentage i Aar: Den syrnede Skummetmælk giver ved sin større Holdbarhed — større Renhed — og vel tillige ved, at den er lettere fordøjelig, en Værdiforøgelse, fordi de smaa Dyr bedre taaler den. Og yderligere kan jeg tilføje, at alt tyder paa, at den ogsaa efterhaanden vil blive foretrukken i Husholdningen til Madlavning og Bagning.

Udstillingerne: Det sædvanlige Antal Udstillinger har været afholdt dels paa Forsøgslaboratoriet, dels ude i Amtskredsene, og Smørkvaliteten har næppe været nævneværdigt afvigende fra de foregaaende Aar. Vi har nu som tidligere mest ondt ved at klare os om Sommeren, og saaledes vil det vel ogsaa gaa i Fremtiden. Saa galt, som det er, behøver det dog ikke at være; men saa længe kun et Mindretal af Mejerier er fuldt Herre over Afkølingen, kan man ikke stille det største Krav til Kvaliteten, især naar hertil kommer, at

Mejerierne i Almindelighed ikke har Kendskab til Holdbarheden.

Om Osten paa Udstillingerne er næppe stort andet at sige, end at den i Aar har været fremstillet alt for frisk, hvilket er en Følge af den stærke Efterspørgsel, som har gjort, at Mejerierne ikke har kunnet følge med i Produktionen. Et saadant Forhold er uheldigt for alle Arbejder, der tager Sigte paa at hæve Kvaliteten.

Møder: Efter Indbydelse har jeg som sædvanligt været til Stede ved Delegeretmøderne i »Foreningen af jydske Landboforeninger« og »Dansk Mejeristforening«. Yderligere har jeg været nærværende ved nogle Landboforeninger og Mejeriforeningers Repræsentantmøder for at holde Foredrag, ligesom jeg holdt Foredrag ved det korte Kursus paa Ladelund Mejeriskole.

Beretning fra Statskonsulent Niels Pedersen.

Jeg har i det forløbne Aar været paa Rejse i 248 Dage, og Arbejdet har fordelt sig som følger:

Mejerier. 70 Gange har jeg ifølge Anmodning besøgt Mejerier for at afhjælpe Smørfejl, bedømme Mælk, holde Foredrag eller give Raad og Vejledning ved paatænkte Ombygninger af Lokaler eller Ændringer ved Maskineriet. Desuden har jeg 5 Gange besøgt Mejerier uden Rekvisition.

Udstillinger. 59 Gange har jeg været anmodet om at være Dommer ved forskellige Udstillinger; heraf 3 provinsielle Smørudstillinger, 1 Forsøgsosteudstilling, 10 Udstillinger ved Forsøgslaboratoriet og 45 Bøtteudstillinger; ved sidstnævnte har jeg hyppigt gjort tilstedeværende Smørfejl til Genstand for Omtale. Endvidere har jeg deltaget i Bedømmelsen af Smørret i »Nørrejydsk Smøreksportforening« 44 Gange, hos Maypole Dairy & Co., Esbjerg, 25 Gange og i »Dansk Andels Smøreksportforening«, Esbjerg, 10 Gange.

Møder. Ifølge Indbydelse har jeg deltaget i 10 Møder, heraf Mejeri-, Mejerist- og Landboforeningernes Delegeretmøder.

Foredrag. Jeg har holdt 34 Foredrag. Som tidligere Aar har største Parten af disse været ved Møder og Generalforsamlinger paa Mejerier, hvor de almindeligste Emner har været Mælkens Behandling, Mælkens Afregning, Mejeribrugets Udvikling og Betydning, Skummetmælkens Syrning og Betydningen af at bevare Sammenholdet i store Mejerier.

Foruden den sædvanlige Korrespondance har jeg besørget Arbejdet som Sekretær i Mejeriudvalget indenfor Foreningen af jydske Landboforeninger samt været enkelte Mejerier behjælpelig med at udarbejde Betingelser og Beskrivelser for Maskinopstillinger.

Endelig har jeg været Censor ved Afgangsprøverne for Mejerister paa Ladelund og Dalum Mejeriskoler.

Som Helhed maa Aaret betragtes som et godt Mejeriaar. Smør- og Ostepriserne naaede en Højde som ingensinde tidligere; men Nettoudbyttet af Mælken kom dog ikke til helt ud at staa i Forhold hertil, fordi Kraftfoderets Pris ogsaa gik op til en ukendt Højde.

Mælkeproduktionen har været mindre end Aaret forud, og Forskellen er særlig fremtrædende i Thy, Mors, Viborg Amt og det nordligste af Ringkøbing Amt, hvor den udgør ca. 10 pCt., medens den aftager længere mod Syd. Aarsagen til Nedgangen i Mælkemængde maa ikke blot søges i det dyre Kraftfoder, men ogsaa i de høje Kvægpriser, hvortil yderligere kom den tørre Forsommer, der en Tid gav Udsigt til en ret lille Avling. Altsammen Forhold, der stærkt opfordrede til at sælge bort af de Dyr, hvis Ydeevne af en eller anden Grund var noget formindsket.

Smørrets Kvalitet har gennemgaaende ikke blot været tilfredsstillende; men, naar Hensyn tages til de ændrede Fodringsforhold for Vinteren, hvor vi i Foder-

blandingen ganske manglede flere ansete Oliekager, maa Kvaliteten endog betegnes som særdeles tilfredsstillende. Navnlig kunde man have frygtet, at Smørrets Konsistens skulde have vist Mangler; men paa enkelte Undtagelser nær har disse ikke været større, end det er lykkedes at ophæve dem ved Ændringer i Smørrets Behandling. At Vanskelighederne har været paa saa godt som alle Mejerier, kan man se af den almindelige Klage over Smørrets Utilbøjelighed til under Kærning at samle sig i saa store Korn, at Kærnemælken let skiller fra, og ofte har det været nødvendigt at foretage ret væsentlige Ændringer i Behandlingsmaaden for at undgaa eller formindske nævnte Ulempe.

De høje Ostepriser har ført til, at adskillige Mejerier her i Vestjylland har begyndt at lave Ost til Andelshavernes Forsyning; men denne Produktions Varighed vil næppe strække sig ud over den Tid, Osten holder sig i ekstra høje Priser.

De høje Kulpriser har bevirket, at man paa en Del Mejerier har gjort Forsøg med Udhugst fra Plantagerne som Brændsel, et Materiale, som findes i ikke ringe Mængde i Vest- og Midtjylland og som hidindtil nærmest har været uden Værdi. De vundne Erfaringer gaar ud paa: At der skal benyttes et særligt Ildsted med Forfyr for at kunne indfyre tilstrækkelige Mængder. At Indfyringen skal foregaa saa hyppigt, at Fyrbøderen ikke kan have anden Bestilling. At Kvaset vel skal være tørt, men ikke maa være vissent, saa Naalene falder af, thi derved nedsættes Brændselsværdien ret betydeligt. Erfaringerne gaar yderligere ud paa, at Kvas egner sig godt som Brændsel i Sommertiden, samt at der ved at benytte det kan spares en Del Brændselsudgifter, naar Mejeriet er saaledes beliggende, at Kørslen ikke bliver altfor dyr. For Vinteren er Erfaringerne næppe saa gunstige, idet der da skal bruges Kul sammen med Kvas for at opnaa tilstrækkelig Varmeydelse, og Grunden hertil maa nærmest søges i, at man om

Vinteren har vanskeligt ved at fremskaffe Kvas af passende Tørhed.

Syrning af Skummetmælken, inden den tilbagesendes Leverandørerne, har det sidste Aar ligesom foregaaende Aar interesseret Mejerierne en Del her i Vestjylland. I Ringkøbing Amt er Syrningen enten allerede praktiseret eller vedtaget paa 10 pCt. af Amtets Mejerier. Paa de Mejerier, som har været indrettet paa Syrning af Skummetmælk i længere Tid, synes Andelshaverne at være overordentlig godt tilfredse med at modtage Skummetmælken i syrnet Tilstand, og at Tilfredsheden er almindelig, bevises gennem Oplysninger, jeg modtog i August Maaned fra 5 Mejerier, der har haft Syrningen indført i ca. 1 Aar:

Mejeri	Modtaget 1 sød Mælk daglig	Udvejet 1 syrnet Skummetmælk daglig
A.	4000	2750
B.	4500	3000
C.	4500	3400
D.	6000	4000
E.	8000	4000

Enkelte Bymejerier i mit Distrikt har begyndt at føre syrnet Skummetmælk i Handelen til almindelig Kærnemælkpris, for at Beboerne kan købe den og nyde den som »Tykmælk«, og Køberen kan da yderligere indblande Fløde efter Ønske. Tykmælk fremstillet paa denne Maade har en renere, mere ensartet og mere tiltalende Smag end den Tykmælk, der almindeligt fremstilles omkring i de forskellige Hjem.

Som nævnt i min Aarsberetning for 1913 bliver der i vestjyske Mejerier kogt ikke ubetydelige Mængder Kartofler for Andelshaverne; men alle Andelshaverne kan ikke udnytte denne Foranstaltning, da det selv-

følgelig er begrænsede Vejlængder, det kan betale sig at køre Kartoflerne til og fra Mejeriet for at faa dem kogt. Dertil kommer, at det bliver mere og mere almindeligt at koge Kartofler i Efteraarstiden og kule dem i kogt Tilstand for at bruge dem som Foder i Vinterens Løb. Kravet om Kogning bliver derved enkelte Steder saa stort, at Mejeriet har vanskeligt ved at tilfredsstille Andelshaverne. For at bøde paa disse Ulemper har en Del Leverandører i Ulfborg faaet oprettet et særligt Kartoffelkogeri, hos Ejeren af Refsgaard Mølle, der gik ind paa at udføre Anlægget imod at faa en noget højere Pris for Kogningen end Andelsmejeriet. Anlægget har kostet 15—1600 Kr., og der er i Aar kogt ca. 200 Læs à 16—17 hl med indtil 10 Læs om Dagen. Tiden for et saadant Anlæg er selvfølgelig ikke den heldigste paa Grund af de høje Brændselspriser; men Anlægget synes dog at have arbejdet til de interesseredes Tilfredshed.

Mælkebedømmelsen gaar paa samme rolige, solide Maade, som den allerede nu har gjort i en Aarrække. Mejerierne, som en Gang har faaet begyndt, synes gennemgaaende godt tilfreds med Bedømmelsen, men denne udnyttes ikke i den Udstrækning af Mejerierne, som den egentlig fortjener som et fortrinligt Hjælpemiddel i Bestræbelsen for at fordele Ansvaret mellem Andelshaverne. Maalet maa derfor være at faa regelmæssig Mælkebedømmelse indført paa alle Mejerier.

Beretning fra Statskonsulent Fr. Hansen.

Ligesom foregaaende Aar tillader jeg mig efter de foreliggende Beretninger fra Foreningen af jydske Landboforeninger og de samvirkende jydske Husmandsforeninger at meddele en skematisk Oversigt over Omfanget af Planteavlsarbejder, som er udført i disse Foreninger de senere Aar, og hvortil min Konsulentvirksomhed for en væsentlig Del har været knyttet.

Indenfor Foreningen af jydske Landboforeninger er udført følgende Arbejder:

Aar	Lokale Markforsøg	Forevisnings-marker	Planteavls-udstillinger		Foreninger med Præmiering af:		Redskabsprøver og Forevisning af Maskiner	Foreninger med:	
			Sommer	Efteraar	Markbrug	Havebrug		Fremavl af Sædekorn	Indkøb af Markfrø
	Antal	Antal	Antal	Antal					
1908....	1146	19	5	11	27	—	—	—	—
1909....	1442	22	11	11	32	—	—	—	—
1910....	1315	25	12	14	30	—	—	—	—
1911....	1196	31	13	10	39	5	9	—	—
1912....	1147	28	13	14	32	3	9	5	—
1913....	1305	27	8	25	24	2	5	15	32
1914....	1495	31	8	12	23	4	1	11	33
1915....	1303	36	4	16	34	5	4	16	36

Indenfor de samvirkende Husmandsforeninger udførtes tilsvarende Arbejder:

1908....	122	27	—	—	—	—	—	—
1909....	144	54	18	—	—	—	—	—
1910....	181	50	22	112	96	—	—	—
1911....	143	35	19	160	142	—	—	—
1912....	163	20	30	140	85	—	12	—
1913....	244	27	31	173	108	—	8	2
1914....	404	45	20	187	118	1	10	20
1915....	377	44	32	261	179	—	10	26

Som det fremgaar af Tallene har Markforsøgene, baade i Landboforeningerne og Husmandsforeningerne, været lidt færre end Aaret forud. Forevisningsmarkerne og Udstillingerne har været flere. At Sommer-Udstillingernes Antal i Landboforeningerne er gaaet noget tilbage skyldes antagelig, at der i nævnte Foreninger ikke blev afholdt Dyrskue paa Grund af Mund- og Klovesyge. Særlig bemærkelsesværdig er det stærke Opsving, som Præmieringen af Mark- og Havebrug har taget i Husmandsforeningerne. Der er 1915 i disse Foreninger

foretaget Præmiering af hele Markbrug i 108 Foreninger (mod 76 i 1914 og 63 i 1913). Der har ialt været 1910 præmieæskende Medlemmer, og der er uddelt 1,068 Præmier. Jævnsides dermed er der 153 Foreninger, som har udført Præmiering af Roemarker alene mod 111 i 1914, heri deltog 2,639 konkurrerende Medlemmer, og der er uddelt 1,285 Præmier. Der er ligeledes 1915 foretaget Præmiering af Havebrug i 179 Foreninger mod 118 i 1914, Deltagernes Antal var her 2,280 og Præmietagerne 1,090. Naar Hensyn tages til, at de samvirkende Husmandsforeninger tæller ca. 500 Lokalforeninger med ca. 30,000 Medlemmer, saa maa det siges at være et meget stort og betydningsfuldt Arbejde, der er udført paa dette Omraade af disse Foreninger. At saaledes 440 (88%) af Foreningerne og 6,800 (23%) af samtlige Medlemmer deltager i et saadant Konkurrencearbejde, maa nødvendigvis bidrage til at fremme Planteavlen.

De jydske Landboforeninger, som er 76 med ca. 72,000 Medlemmer, er de senere Aar kommet til at staa en Del tilbage paa dette Omraade. Paa den anden Side har disse udført et forholdsvis langt større Arbejde paa andre Omraader, bl. a. Markforsøgene, hvor Landboforeningerne efterhaanden har taget ret betydelige Opgaver op ud over de rent lokalt vejledende Gødnings- og Varietetsforsøg. Sammenlignende Forsøg med forskellige Fosforsyregødninger og med forskellige Kvælstofgødninger er saaledes nu gennemført efter samme Plan for samtlige Landboforeninger baade i Jylland og paa Øerne og staar under de provinsielle Fællesforeningers Ledelse, hvorved dette betydningsfulde Forsøgsarbejde vinder i Styrke. — Et stort Fremskridt i Landboforeningernes Forsøgsarbejde er det ogsaa, at man i Aar har begyndt at sortere Resultaterne af de lokale Forsøg i »sikre«, »mindre sikre« og »usikre« Forsøg. Dette vil medføre, at Udbyttet af disse Arbejder i Aarenes Løb vil faa meget større og varigere Værdi

end ellers, for det første fordi at alle de værdiløse Resultater kastes bort, for det andet derved, at det i høj Grad hjælper til at skærpe baade Forsøgsledernes og Forsøgsværternes Opmærksomhed for Enkelthederne ved Arbejdet, et Forhold, som ofte er afgørende for den rette Forstaaelse af Forsøgsresultaterne.

Undersøgelsen af Markernes Kalktrang er fortsat som foregaaende Aar, gennem Landboforeningerne er indsendt over 3000 Jordprøver til Undersøgelse, hvoraf $^2/_3$ var kalktrængende. Dette i Forbindelse med Hedeselskabets Arbejde for Ordningen af en hensigtsmæssig Tilvejebringelse af Kalk og Mergel til magre kalktrængende Egne af Landet er af største Betydning for Planteavlen. Merglingen og Kalkningen af Jorderne foregaar derfor ogsaa i samme hastige Tempo som foregaaende Aar.

En meget interessant og betydningsfuld Undersøgelse af Jordernes Trang til Vandafledning er i Aar ved Samvirken mellem Foreningen af jydske Landboforeninger, Hedeselskabet, Danmarks geologiske Undersøgelse og et Par lokale Landboforeningers Konsulenter paabegyndt. To Byer, Overlund ved Viborg og Skibby ved Aarhus, er saaledes ved Besigtigelse af Markerne et Par Gange i Løbet af Foraaret og Sommeren samt ved Boringer og Prøveudtagninger blevet undersøgt saa grundigt m. H. t. Fugtighedsforhold, Kalktrang, Jordbunds-Beskaffenhed, Læforhold o. l., at der har kunnet udfærdiges detaillerede Kort, hvoraf navnlig Højdeforholdene og Jordens Trang til Afvanding er let anskueliggjorte. Hensigten med dette Arbejde har navnlig været at faa en samlet Oversigt over alle vaade og kolde Partier af en Bys eller en Egns Jorder, saaledes at man paa en let og bekvem Maade har kunnet skitsere Planen for Arealernes rationelle Afvanding. — Jævnsides med denne direkte Nytte af Kortene har man haabet paa, at Arbejdet skulde give forøget Sans og Interesse blandt Egnens Landmænd for Afvandingen

og andre Grundforbedringsarbejder. Dette sidste synes ogsaa at være opnaaet, idet den ene Bys Beboere allerede har andraget Hedeselskabet om Assistance til at faa et samlet Dræningsarbejde udført for alle Byens Jorder. — Det er at haabe, at dette Arbejde maa blive fortsat i Landboforeningerne, da det sikkert vil kunne bidrage meget til, at de ret store Dele af Jyllands Jorder, som lider af Undergrundsvand og Surhed, kommer ind under den gode planmæssigt gennemførte Grundforbedring, som de i saa høj Grad trænger til. Det træge og planløse Arbejde paa dette Omraade er desværre altfor almindeligt endnu. Det er saaledes kedeligt at se, at Udstykningsforeningerne ofte udstykker store Gaarde, som trænger meget haardt til Afvanding, uden at ofre en Øre paa at faa en planmæssig Dræning af Jorden bragt i Stand, før Udstykningen i Smaalodder finder Sted, hvorved et ordentligt Afvandingsarbejde er i høj Grad vanskeliggjort. Jeg har ved flere givne Lejligheder søgt at lægge de ledende Mænd dette paa Sinde, men det synes desværre ikke at have frugtet meget.

Fremavlen af Sædekorn er optaget i noget større Omfang end foregaaende Aar, hvilket sandsynligvis har Sammenhæng med, at Foreningen af jydske Landboforeninger i Aar har ændret sin Arbejdsmaade paa dette Omraade saaledes, at Foreningen i Fremtiden kun agter at fremavle Elitesæd til videre Fremavl i de lokale Landboforeninger. —

Fælles-Indkøb af Markfrø er steget betydelig, især i Husmandsforeningerne. Dette har antagelig sin Aarsag i det gode Samarbejde, der er kommet i Stand mellem Frøavlerforeningerne og Landboforeningerne. Der er ingen Tvivl om, at stigende Fælles-Indkøb er et Udtryk for en tilsvarende Stigning i Sansen for at faa godt Frø til en rimelig Pris. Det er at haabe, at det store Arbejde, der er gjort i det forløbne Aar for at samle Landmændene, store og smaa, til Fælles-

Indkøb af Kunstgødning, maa lykkes lige saa godt som for Frøets Vedkommende.

I de nævnte og flere andre Arbejder indenfor Foreningerne har jeg deltaget, naar min Medvirken er paakaldt, ligesom jeg overalt, hvor enkelt Mand har ønsket min Hjælp, har ydet Assistance saavidt muligt.

Ledelsen af Forsøgsstationens Drift har selvfølgelig lagt Beslag paa Hovedparten af min Tid. — Jeg har ialt deltaget i 60 Udvalgs- og Kommissionsmøder, hvoraf 22 har været angaaende Forsøgsplaner o. lign., 25 om andre Forhold vedrørende Planteavl og Driftsforhold, 13 angaaende Udførselsforhold og Bedømmelse af skadelidte Arealer. Ialt har jeg haft 165 Rejsedage.

Jeg har, efter Indenrigsministeriets Anmodning, deltaget i Bedømmelsen af skadelidte Arealer ved Ringkøbing Fjord og efter Landbrugsministeriets Anmodning fungeret som Formand for et Udvalg til Bedømmelse af skadelidte Enge ved Kongeaaen. Jeg har, som Medlem af det af Landbrugsministeriet nedsatte Landbrugsudvalg af 12. Febr. 1915, deltaget i dettes Møder og Betænkninger. — Af Breve har jeg besvaret ca. 600 jævnsides med, at jeg har afgivet Erklæring over et ikke lille Antal Andragender o. lign. — Dertil har jeg leveret skriftlige Bidrag til Lommebøger og Tidsskrifter omtrent i samme Omfang, som jeg plejer. — Jeg har dertil afholdt 21 Foredrag og deltaget i flere Udstillinger og i Delegeretmøderne i Aarhus og Odense.

Angaaende mit Arbejde ved Forsøgsstationens Ledelse tillader jeg mig at henvise til Beretningen derom i Tidsskrift for Planteavl.

Udkomne Bøger.

Kostambog. Køer af rød dansk Malkerace i Fyns Stift. V. Nr. 584—741. Udarbejdet ved Konsulent *Jørg. Fr. Petersen.* Udgivet af De samvirkende Landboforeninger i Fyns Stift. 250 Sider. (Odense).

Beretning om den 7. to-aarige Konkurrence mellem hele Kvæghold i Fyns Stift. Udarbejdet af Dommerudvalget ved dets Assistent, Landbrugskand. *N. C. Hansen*, og med et Forord af Statskonsulent *P. A. Mørkeberg.* Udgivet af De samvirkende Landboforeninger i Fyns Stift. 178 Sider. (Odense).

Mælkeribruget i Danmark. Beskrevet af Professor *Bernhard Bøggild.* Fjerde omarbejdede Udgave. 2. Levering. 160 Sider. (G. B. N. F. Københ.).

Danske Mejerier. Illustreret Haandbog for Mejeribruget i Danmark. Redigeret af Konsulent *G. Ellbrecht.* 9.—12. Hefte. (Selskabet til Udgivelse af nationale Haandbøger. (Københ.).

Ristinge Klint. Nogle nye Iagttagelser af *Victor Madsen.* 32 Sider. **Indsynkningen i Ærtbølle Hoved.** Af *Victor Madsen.* 16 Sider. Udgivet af Danmarks geologiske Undersøgelse. (*C. A. Reitzel*, Københ.).

Handelsberetning for Aaret 1915. Udgiven af Grosserer-Societetets Komité. 406 Sider. (Københ.).

Kanin-Avl som Binæring. Af *Fr. Printz Bagge.* 3. Oplag. 71 Sider. (*Cappelen's* Forlag, Kristiania. For Danmark: Det *Schønbergske* Forlag, Københ.).

Frugtdyrkning. Af *A. Dahle.* Bidrag til norsk Frugtdyrkningslære. 94 Sider. (*Cappelen's* Forlag, Kristiania. For Danmark: Det *Schønbergske* Forlag, Københ.).

Andelsbevægelsen i Danmark. Udgivet af Andelsudvalget og udarbejdet af *H. Hertel.* 3. og 4. Hefte. (G. B. N. F. Københ.).

8. Beretning fra M. Hindhedes Kontor for Ernæringsundersøgelser i 48 københavnske Arbejderfamilier 54 + XCVIII Sider (*J. Lunds* Boghandel. Københ.).

Dansk Traver-Stambog. III. 253 Sider. Udgivet af Det danske Travselskab (Københ.).

Mindre Meddelelser.

Bestyrelsesmøde i Landhusholdningsselskabet vil blive afholdt Lørdagen den 21. Oktober Kl. 1.

Oprettelsen af Statshusmandsbrug. Siden den første Lov (af 1899) om Statslaan til Oprettelsen af Husmandsbrug udkom, er der ialt ydet et samlet Udlaan af Statskassen paa 41.3 Mill. Kr. til 8.200 Husmandsbrug. Hertil kommer, i Henhold til Loven af 1909, 3103 Tillægslaan til et samlet Beløb af 4.3 Mill. Kr. — Af de 8.200 Husmandsbrug ligger 3.036 paa Øerne og 5.164 i Jylland. Paa Øerne findes de fleste i Holbæk Amt (806), i Jylland i Randers Amt (1.331).

I de sidste 5 Finansaar er der oprettet følgende Antal Statshusmandsbrug:

	Antal Brug	Statskassens Udlaan Kr.
$19^{11}/_{12}$	498	2.989.000
$19^{12}/_{13}$	470	2.919.000
$19^{13}/_{14}$	372	2.317.000
$19^{14}/_{15}$	518	3.432.000
$19^{15}/_{16}$	553	4.014.000

(»Statistiske Efterretninger«, Nr. 14).

Kreaturbestanden i England og Wales var i Juni Maaned 1916 og 1915 følgende:

	1916 Stkr.	1915 Stkr.
Heste	1.359.570	1.287.180
Hornkvæg	6.215.780	6.064.150
Faar	17.951.120	17.522.580
Svin	2.167.940	2.420.030

Statstilskud til Landbrugets Fremme i England og Wales, specielt til Husdyravlens Fremme.

Af *Harald Faber.*

Den engelske Myndighed *Development Commission*, som nedsattes ved *Development & Road Improvement Act 1909**), for med Statstilskud at støtte Landbrug, Skovbrug, Transportvæsen, Havne, Kanaler og Fiskeri, har naturligvis været noget hæmmet i sin Virksomhed ved Verdenskrigen, men har dog langt fra standset sine Bevillinger. Der er saaledes bl. a. bevilget følgende Beløb for England og Wales:

Til Landbrugets Forsøgsvæsen £ 45,447 eller ca. 820,000 Kr. Den største Del heraf gaar til forskellige Landbrugsskoler eller Landbrugsafdelinger ved nogle Universiteter, til Rothamsted Forsøgsstation, til Konsulentvirksomhed og Stipendier for Studier paa Veterinær- og Landbrugsvæsenets Omraade; til Landbrugsundervisning, gennem lokale Undervisningsraad, £ 43,500 (783,000 Kr.); til Hentørring af Grøntsager, Henkogning af Frugt, Fjerkræavl, Dyrkning af Hør og Tobak, Malkekursus for Kvinder o. s. v. mindre Beløb. Til Husdyravlens Fremme er der bevilget, for 1915—16, til Avl af lette Heste £ 26,500 (477,000 Kr.); til Avl af svære Heste, Kvæg og Svin, til Kontrolforeninger og til Husdyrbrugkonsulenter tilsammen £ 40,400 (727,000 Kr.).

*) Nærmere herom i U. f. L., 1910, Pag. 169.

En Bevilling til Fremme af Andelsvæsen i Landbruget fra et tidligere Aar synes ikke at have baaret tilstrækkelig Frugt og, om end delvis fornyet, er det dog med den Anmærkning, at der maa gøres alt for, at denne Virksomhed kan bære sig selv i Fremtiden.

Beskedne Bevillinger er givne til Skovbrug og til Indvinding af Land og Dræning.

Det er særlig Bevillingen til Husdyravlens Fremme, som skal omtales her. Den gaves først i 1913, og det ventes, at den vil blive fortsat i en Aarrække med et lignende Beløb. Formaalet siges at være at hjælpe Sammenslutninger af navnlig smaa Landmænd (farmers, altsaa Forpagtere) til at sikre sig Brugen af gode Tyre, Hingste og Orner i Stedet for de tarvelige Individer, som nu ofte bruges. Et andet Formaal er at ophjælpe en Slags Kontrolforeninger ved at afholde Halvdelen af disses Udgifter. Tilskud til Hingste og Orner gives kun til Avlsforeninger, og det samme gælder i Reglen ogsaa for Tyres Vedkommende, men i Egne, hvor Tyreholdsforeninger ikke kan dannes, kan Tilskud gives til Opdrættere, som er villige til at stille deres Tyre til Naboernes Disposition. Paagældende Avlsforeninger dannes ofte paa Foranledning af Tilskudet, og det tilraades disse at affatte deres Love i Overensstemmelse med Landbrugsministeriets Lovudkast. Tilskudet kan ogsaa gives til Avlsforeninger, der alt eksisterer, naar de om fornødent ændrer deres Love efter samme Forbillede.

Med smaa Farmers menes saadanne, hvis Forpagtning ikke overskrider 100 acres (40 ha), eller har en Indkomstskat-Værdi af ikke over £ 100 om Aaret. For at hjælpe Landmændene er der af Landbrugsministeriet ansat Husdyrbrugskonsulenter i de 12 Distrikter i hvilke Landet er inddelt med dette Formaal.

Der er givet følgende nærmere Bestemmelser:

Tilskud til en Kvægavlsforening maa ikke overskride £ 15 (270 Kr.), eller £ 12 (216 Kr.), hvis Tyren

ejes af en enkelt Mand; der gives ikke nogen Avlsforening Tilskud for den samme Tyr mere end 5 Aar i Træk. Distriktets Husdyrbrugskonsulent maa have overbevist sig om, at det ikke kan lade sig gøre at faa en Kvægavlsforening oprettet paa en bestemt Egn, før der kan gives Tilskud til en privat Tyreholder, og denne kan kun faa Tilskud, naar Husdyrbrugskonsulenten føler sig overbevist om, at man derved opnaar, at den paagældende Tyr vil komme til at bedække flere Køer for mindre Farmere end ellers; Tilskudet kan derhos kun gives for 4 Aar i Træk for samme Tyr.

En Kvægavlsforening kan enten købe eller leje en Tyr. I første Tilfælde maa der ved Medlemsbidrag eller Gaver skaffes tilstrækkelig Kapital til at købe Tyren samt aarlige Indtægter til dennes Pasning, Assurance, til Løn til Sekretær og andre Udgifter for Foreningen og til Henlæggelser, saa der kan købes en ny Tyr, naar det maatte blive nødvendigt. Hvis Foreningen derimod træffer Aftale med en Tyreejer om at stille en Tyr til Medlemmernes Disposition, saa maa de garantere, at mindst 25 Køer, tilhørende Medlemmerne, bringes til Tyren. Ejeren af Tyren vil i saa Fald være berettiget til at faa en Betaling fra Foreningen af ikke over £ 12, at beregne mindst 2 sh. 6 pence for hver Ko, der bedækkes, og at faa 15 af sine egne Køer bedækket af Tyren. Det formenes, at Tilskudet af £ 15 i Forbindelse med et Aarsbidrag af 1 sh. pr. Medlem vil dække alle Udgifter ved en saadan Ordning, da Ejeren af Tyren og ikke Foreningen bærer Udgifterne for Fodring, Pasning o. s. v.

Følgende Bestemmelser gælder for Tilskud til den svære Hesteavl:

Der gives intet Tilskud til Foreninger, som tager mere end 3 Guineas (57 Kr.) i Bedækningspenge. Tilskudet maa ikke overskride £ 80 (864 Kr.) for hver antaget Hingst og heraf højst Halvdelen som direkte Tilskud, og Resten bruges til Reduktion af Bedæknings-

penge. De Hingste, som lejes af Foreninger, der faar Statstilskud, skal registreres hos Landbrugsministeriet; de Hopper, for hvilke Bedækningspengene nedsættes, maa godkendes af Foreningen, og Reduktionen maa ikke overskride Halvdelen af Beløbet.

Tilskud til Orner gives kun til Foreninger. Tilskudet er £ 3 (54 Kr.) om Aaret. En Orne kan enten købes eller lejes paa lignende Maade og under lignende Betingelser som ovenfor sagt om Tyrene.

Tilskud til Kontrolforeninger. Foreninger, hvis Medlemmer mindst en Gang om Ugen kontrollerer deres Køers Mælkemængde og som ansætter en Kontrolassistent, som mindst en Gang hver 6te Uge paa uregelmæssig Tid besøger Medlemmerne for at kontrollere Optegnelserne, kan faa et Statstilskud af Halvdelen af deres Udgifter, dog ikke over £ 50 (900 Kr.) for hver Kontrolassistent, som giver sin hele Tid til en Forening med 20 Besætninger. Nærmere Oplysning om Kontrolforeninger med Udkast til Love er udgivet af Landbrugsministeriet, hvor Eksemplarer kan faas.

Som alt meddelt er Landet (England og Wales) inddelt i 12 Distrikter, hver med sin Konsulent. Han er knyttet til en Landbrugsskole eller lignende Institution i Distriktet og er ansvarlig for Anvendelsen af Statsbidragene i hans Distrikt. Disse Konsulenter er Mænd med stort praktisk Kendskab til og Erfaring i Husdyrbrug, hvorfor ogsaa Landmænd og Opdrættere i stigende Grad søger deres Raad og Hjælp ved Valg eller Køb af Husdyr eller disses Pleje. Der er naturligvis Forskel mellem de forskellige Egne i Landet med Hensyn til Landmændenes Iver for at benytte den tilbudte Hjælp, og, som rimeligt er, er de Egne mest tilbageholdne, som trænger mest til Forbedring af deres Besætninger. Gennemgaaende maa det siges, at der har været en opmuntrende Fremgang i Arbejdet i de 2 Aar, i hvilke Statens Tilskud har været tilbudt.

Mest Interesse har Landmændene vist for at faa

bedre Tyre, saa at der er indkommet betydelig flere Ansøgninger om Tilskud, end der var bevilget Midler til. Ved Udgangen af Aaret 1915—16 (fra April til April) var der givet Tilskud til 633 Tyre, hvoraf 605 var skaffet tilveje af 489 Foreninger og Resten tilhørte 28 private Ejere. Foreningerne, hvoraf der var 489 imod 285 det foregaaende Aar, havde dog kun købt 73 Tyre og derimod lejet de 532 fra Opdrættere. Af de 633 Tyre var 425 af Korthornsracen, 70 af Herefordracen, de andre af forskellige Racer, derimellem 1 Jersey- og 1 Guernsey-Tyr. Gennemsnitsprisen var for Korthorn £ 41 (740 Kr.), for Hereford £ 40 (720 Kr.), for Sort Wales Tyre £ 28 (500 Kr.). Opdrættere af Stamkvæg begynder allerede at faa Øjnene op for, at denne Statshjælp til Husdyrbrugets Forbedring vil bevirke bedre Afsætning i Landet af gode Stamdyr, og ikke mindst Virkning har Foranstaltningen haft i Wales.

Der var 180 Svineavlsforeninger med 193 Orner med Statsunderstøttelse i det sidste Aar, hvilket er henved det dobbelte af det første Aar, en lignende Stigning, som den, der fandtes for Tyrenes Vedkommende. De 91 Orner var af de store hvide Yorkshire, den næst talrige Race var det store sorte Svin, som var repræsenteret af 43 Dyr; derefter kom følgende: 18 Gloucester Old Spots, 15 Berkshires, 14 Middle Whites, 10 Lincoln Curly Coated og 2 Large White Ulster. Gennemsnitsprisen pr. Orne var £ 7. 12. 6. Da Landbrugsministeriet nægter Tilskud til Orner, som ikke findes i Stambøger over bekendte Racer, er der nu indrettet Stambøger for to lokale Racer, som har været velkendt i lange Tider, men ikke hidtil har ført i Stambøger. Det er »Gloucester Old Spots« og »Cumberland«.

Af Hesteavlsforeninger for svære Heste var der 88 med 97 Hingste (imod 65 med 72 Hingste Aaret forud). Disse Avlsforeninger omspænder større Distrikter og tæller adskillige større og ledende Landmænd mel-

lem deres Medlemmer. Det menes, at det gode Eksempel, de har sat, og det gode Resultat af deres Arbejde har virket opmuntrende og opdragende paa de mindre Farmere, og at dette har givet sig Udslag ogsaa i Oprettelsen af Avlsforeninger for Kvæg og Svin. De 97 Hingste har bedækket 9,122 Hopper, 94 i Gennemsnit for hver. Bedækningspengene blev nedsat for 2,430 Hopper, som tilhørte Farmers med mindre end 100 Acres (40 ha). Beretningen siger ikke noget bestemt om, hvorvidt Foreningerne har købt nogle af disse 97 Hingste; det synes nærmest, som om de alle har været lejede efter ovenstaaende Plan. Gennemsnitslejen angives til £ 241 (4,300 Kr.); Bedækningspengene var gennemsnitlig £ 2. 10 sh. (45 Kr.).

I de to Nabo-Grevskaber Cumberland og Westmoreland har man baaret sig noget anderledes ad. Husdyrbrug-Udvalgene i begge Grevskaber indberettede, at der var et tilstrækkeligt Antal gode og sunde Hingste mellem dem, der førtes rundt i Distriktet, og at Statstilskudet derfor udelukkende burde bruges til en Reduktion af Bedækningspengene for de mindre Farmere. Dette gik Landbrugsministeriet ind paa, og der dannedes en Forening, omfattende begge Grevskaber, som nedsatte Udvalg til at kaare Hingste. Der kaaredes 52 Hingste, som bedækkede 385 Hopper til halv Pris (21 Kr.).

Der menes, at disse Bestræbelser for at ophjælpe Avlen af svære Heste alt har og navnlig efterhaanden vil bære gode Frugter. Der er for Tiden et ikke ringe Antal »Tramp«-Hingste (Vagabonder) af tarvelig Art, hvis Ejere drager om med dem og lader dem bedække for en billig Penge. Farmerne begynder nu at faa Øjnene op for, at de er mindre vel tjente med dem, selv om Bedækningspengene er beskedne. Statens Tilskud til Bedækningspengene og Hjælp til Avlsforeninger og ikke mindst det Stempel for Sundhed og Godhed, som Hingstene faar ved at blive registrerede af Landbrugs-

ministeriet, menes efterhaanden at ville gøre det af med Vagabond-Hingstene. Selv en broget Samling Præmie-Rosetter opvejer knap Ministeriets Certifikat for, at Hingsten er frugtbar. Men der klages over, at Landmændene er noget træge med at besvare Avlsforeningernes Forespørgsler, om deres Hopper er blevne ifolede, saa at det er vanskeligt at kontrollere Hingstenes Arbejde, som det burde ske, og hvorpaa Landbrugsministeriet lægger særlig Vægt. I Skotland og Nord-England bruges der ofte et System, hvorefter Bedækningspengene først forfalder, naar Hoppen viser sig at være »afhestet«. Dette anbefales til Overvejelse for Hesteavlsforeninger, naar de slutter Aftale med en Hingsteejer om at leje en Hingst.

Kontrolforeninger. Arbejdet med at oprette Kontrolforeninger har været meget uheldigt paavirket af Krigen, saa Fremgangen kun er lille. Der har vist sig stigende Vanskeligheder med at faa paalidelige Kontrolassistenter og flere af Foreningerne har været meget uheldige i saa Henseende. Hvor der har været gode Kontrollører, har Resultatet været særdeles tilfredsstillende. Der er dog ingen af de tidligere 16 Foreninger bleven ophævet, og der er kommet 4 til. De 20 Foreninger tæller 350 Medlemmer med 398 Besætninger og 9,800 Køer.

Der nævnes adskillige Tilfælde paa, at Oplysninger om Køernes Mælkeydelse har influeret paa Salgsværdien af Køerne eller af Tyrekalve efter dem. En Landmand, som solgte sin Besætning sidste November, meddeler, at ved Auktionen blev Landbrugsministeriets Attester for Køernes Mælkeydelse omdelt med det Resultat, at han fik henved 2000 Kr. mere ind ved Salget. Tyrekalve fra »attesterede« Køer med god Mælkeydelse opnaar fra 100 til 200 Kr. højere Pris. En Ejer, Medlem af en Kontrolforening, afslog et Bud paa 50 Guineas (940 Kr.) for hver af 2 drægtige Køer, som ikke var i Stambog, men hvis Mælkeydelse var kontrolleret som

henholdsvis 7,200 og 8,100 Pund o. s. v. Der er udstedt 637 Attester i Aarets Løb, hvoraf mange gælder Køer med over 6,300 Pund Mælk. En Ko, hvis Mælk blev vejet daglig, gav i Aarets Løb 16,000 Pund Mælk (1,774 Gallons).

Flere Kontrolforeninger har oprettet Registre over Kalve af Køer med attesteret Mælkeydelse. Kalvene mærkes i Ørene, og Oplysninger om deres Nedstamning og Moderens Mælkeydelse opføres paa Registret, som derefter kan tjene til Vejledning for mulige Købere, og heraf venter man sig meget baade i Retning af bedre Priser og i Retning af forøget Interesse for Kontrolforeningerne.

Gennemsnitsomkostningerne for Medlemmer i disse Kontrolforeninger var betydelig under 2 Kr. pr. Ko i det første Aar, hvilket maa anses for en god Pengeanbringelse. Der ventes et betydeligt Opsving i Bevægelsen for Oprettelsen af Kontrolforeninger, naar engang denne Krig er forbi.

For Aaret $^{1}/_{4}$ 1915 til $^{31}/_{3}$ 1916 bevilgedes der til den svære Hesteavl 171,900 Kr., til Kvægavl 235,000 Kr., til Svineavl 20,000 Kr. og til Kontrolforeninger 87,900 Kr., ialt for de 10 Distrikter i England og de 2 i Wales 514,800 Kr.

En Sammenligning mellem det Arbejde til Husdyrbrugets Fremme, som her er løselig skitseret, og det tilsvarende Arbejde i Danmark, vil ikke være paakrævet, og den vilde desuden være ganske vildledende alene af den Grund, at Arbejdet i England er af saa ny Dato. Der skal derfor kun peges paa den ejendommelige Forskel, der ligger deri, at i Danmark er alle de tilsvarende Foranstaltninger og Arbejder udsprungne af en Trang i selve det arbejdende Landbrug, hvor ogsaa alle Planerne er udklækkede og bragt ud i Livet, for derefter, naar de har staaet deres Prøve, at modtage Anerkendelse og Støtte fra Statens Side. I England derimod er det, som det fremgaar af ovenstaaende, Staten, som

forelægger det arbejdende Landbrug færdig udarbejdede Forslag, til hvis Udførelse i Livet Staten tilbyder sin Støtte. At de engelske Myndigheder har benyttet mange Oplysninger og Erfaringer fra Danmark, vil være alle danske Læsere klart. Det vil være af Interesse for det danske Landbrug at se, hvorledes det vil lykkes det engelske Landbrug at drage Nytte af Erfaringerne fra Danmark, og denne Interesse behøver ikke at svækkes af Frygten for, at en større Landbrugsproduktion i England skal skade Afsætningen af danske Landbrugsprodukter, thi Udsigterne er størst for, at Efterspørgslen i Verdensmarkedet skal stige hurtigere end Verdensproduktionen.

Statskonsulenternes Indberetninger for Aaret 1915.

V.

Beretning fra Statskonsulent J. Jensen.

For 1915 er der ikke stort at sige om Hestene, da Afsætningen til Udlandet har været stoppet, og Mund- og Klovesygen har influeret stærkt paa Afholdelsen af Dyrskuer, der kun har fundet Sted paa større Pladser.

1914 sluttede med Standsning af al Udførsel, der i Løbet af 4 Maaneder havde antaget kolossale Dimensioner (77,000 Stkr.) til stærkt stigende, til sidst omtrent dobbelt Pris. Denne følelige Reduktion af Hestebestanden fremkaldte Angst for Hestemangel, hvorfor »Krigsprisen« holdt sig; men heldigvis viste Frygten sig ugrundet, idet Landbruget let kom over Foraarsarbejdet. Den d. 15. Maj 1915 foretagne Tælling viste ogsaa, at Hestebestanden blot var gaaet ned med 41,000 Stkr., uagtet Indførselen, der kun havde fundet Sted fra Island, Sverrig og Norge, var indskrænket ret betydeligt. Tællingen udviste ogsaa, at Udførselen fornemlig var gaaet ud over Hopperne, hvilket atter mærkes paa et formindsket Tillæg af Føl i 1915 (ca. 25 pCt.); af Tællingen fremgik det yderligere, at de gamle Vallaker var tiltaget lidt, idet der var slagtet færre gamle Heste i Efteraaret end ellers.

Indførselen er i 1915 i Hovedsagen sket fra Island, der har været vor Hovedleverandør med et Antal af ca. 5000, hvoraf en Del var blevne tilbageholdt i England fra 1914. Fra Norge kom der godt et Tusind i 1ste Kvartal og fra Sverrig et lignende Antal, men fordelt paa Vinter- og Foraarsmaanederne.

Hesteprisen har for unge Handelsheste bevæget sig fra ca. 12—1700 Kr. med en Gennemsnitspris for gode unge Heste af 14—1600 Kr. og for Plage i Forhold dertil, saaledes for 2-aarige omkring 1000 Kr. Gode, store, svære Heste eller bedste Luksusheste, der tidligere kostede 10—1200 Kr., er der ingen rigtig Notering paa, da Køberne mangler. Det er ren Undtagelse, at en Hest koster 1800 Kr. og derover, medens Heste, der tidligere kostede 6—700 Kr., let opnaar den dobbelte Pris.

Til Sammenligning kan anføres, at Prisen paa lignende Heste som vore i Slesvig betales adskilligt højere: med 2500—3000 Mk. og for virkelige 1. Klasses Heste 3500 Mk. og derover. Denne betydelige Forskel hidrører til Dels fra den lave Markkurs, der gør, at naar Tyskerne maa betale 2500 Mk., faar vi kun ca. 1550 Kr. Og vor forholdsvis lave Pris for de bedste Heste beror paa, at det hjemlige Marked ikke saaledes som det tyske kan aftage dem.

Hvad Avlen angaar, da er Skuerne jo at sidestille med Markederne for Handelshestene. Aarets første Skuer er Kaaringerne, saavel for Hingste som Hopper og inden Bedækningstiden. Hingstekaaringer, der nærmest er en jysk Foranstaltning, har især Interesse for Jylland og Fyn. De er afholdt paa 11 Steder i Jylland samt i Odense, og de omfatter nu kun 3- og 4-aarige Hingste, men det er den 3-aarige Afdeling, man nu i Modsætning til tidligere interesserer sig for, og som Køberen søger, idet de usolgte 4-aars Hingste hører til de tidligere vragede. Hingstehandelen begynder nu med Føllene, og allerede i $1^1/_2$ Aars Alderen er alle de

bedste Plage solgte til Foreninger. Denne Føl- og Plagehandel er en yderst risikabel Forretning, idet kun et Mindretal kommer til at svare til Forventningerne. Forud for Ungskuet i Randers 1914 var der saaledes solgt mindst 15 Plage til Foreninger for ca. 8—16,000 Kr. kontant foruden lignende eller mere paa Vilkaar, og af disse fik to 1. Præmie, medens strengt taget ingen var værdig til anden.

Ved Kaaringen 1915 var der vel enkelte, der havde gjort nogen Fremgang, men alligevel kaaredes der ialt kun 30 3-aarige Hingste i Jylland, hvoraf endda flere ret tarvelige.

Jeg har som Tilsynshavende med Kaaringerne fra 19. Februar til 5. Marts ledet Hingstekaaringerne i Odense, Bramminge, Holstebro, Thisted, Hobro, Aalborg, Viborg, Randers, Aarhus og Horsens samt senere i Nykøbing F. og Roskilde foruden 13 Hoppekaaringer, om hvilke der intet særligt er at bemærke.

I Sommertiden har jeg ogsaa, til Dels for Stambogføringens Skyld, overværet saa mange Hingste- og Dyrskuer, som jeg har kunnet overkomme, nemlig alle Statshingsteskuer med Undtagelse af Bornholms, 13 større Dyrskuer, hvoriblandt flere Fællesskuer, et Par Plageskuer og 5 Afkomsskuer.

Af Fællesskuerne maa særlig anføres »Ungskuet« i Vejle, der for de 2-aarige Hingstes Vedkommende var det største og bedste, der hidtil har været holdt. Og det var saa meget glædeligere, som det fulgte ovenpaa to magre Aar. Disse jyske Ungskuer er en Affødning af »De samvirkende jyske Hesteavlsforeninger«s Hingstekaaringer og Plageskuer, af hvilke det første var knyttet til Fællesskuet i Aarhus 1890. Og de har siden slaaet saaledes an, at de i indeværende Aarhundrede er blevne en fast aarlig Institution, der ogsaa har bredt sig til Øerne og til Dels overskygger Skuerne for ældre Dyr.

Min Virksomhed er fordelt mellem Rejser, ved hvilke der indsamles Materiale, og Kontorarbejde, af

hvilket Stambogføringen tager den meste Tid. Stambogføringen, der begyndte med Udgivelsen af Stambogen over Hingste af jysk Race i 1886, er naaet til 22. Bind (nu et Bind aarlig) med et samlet Antal af ca. 1500 Numre. Hoppestambogen, af hvilken det første Bind udkom først i 1891, er naaet til 14. med ca. 8300 Numre, nu ligeledes med et aarligt Bind. Stambogføring er jo, som Navnet siger, slet og ret Bogføring over en Stamme, altsaa en Regnskabsføring over Eliten. Men da Arbejdet begyndte paa bar Bund, og der ikke eksisterede Stammer, maatte man nøjes med at indsamle det efter Avlsformaalet bedste, mest typiske og rene Materiale for saaledes ad Aare at naa frem til det tilsigtede Maal: en Stamme.

Det er ikke sket endnu, idet Stambogen stadig holdes aaben for ny Tilgang, men Avlsmaterialet er dog efterhaanden bleven sigtet, saa at én Hingsteslægt næsten er eneraadende, og der er adskillige Elité-Hoppefamilier, der gennemgaaende sidder inde med større Avlssoliditet end Reglen er i Racen.

Stambogføringen bliver paa den Maade vejledende og er egentlig den eneste Kilde til Viden i Avlen, naturligvis under Forudsætning af, at Materialet er oplysende og korrekt. Men Overvurdering af Stamtavler kan ogsaa rumme en Fare, og for Øjeblikket synes der stærk Tendens i den Retning. Det vilde ganske vist være rart og var simpelt, om der gaves bestemte Regler for Vurdering af Afstamningens Beskaffenhed, saa man derefter kunde bedømme uprøvede Avlsdyrs Avlsværdi efter et bestemt Karaktér- eller Talsystem, som f. Eks. Tilfældet var, da Malkekøernes Ydeevne i Henseende til *Guénons* System bestemtes i Ordener og Grader efter Spejlets Form og Beskaffenhed. Nu har vi igen det samme, kun paa en anden Maade, i den fine Stamtavleklassifikation ved vore større Skuer. Men Reaktionen mod dette Dogmevæsen er der allerede, idet Prof. *Wilson* i sine »Avlsprincipper« (oversat af Prof.

Goldschmidt) siger, at »Stamtavler, tydet paa sædvanlig Maade, ingen sikker Vejledning yder og kan i Virkeligheden være farlige«.

Et andet Avlsproblem er ved at blive belyst og kan maaske endelig besvares gennem Stambogføringen, nemlig: Indavlen, der er bleven saa udbredt i de sidste 10 Aar i den jyske Avl gennem Fænomenet *Aldrup Munkedal* og den samtidige Uddøen af flere Hingsteslægter. Indavlen er kommen ganske af sig selv, alene ved at avle efter og paa det bedste, og naar den synes heldig og breder sig, skyldes det vistnok alene dette Princip og ikke nogen hemmelighedsfuld Virkning af selve Familieskabet hos de avlende Individer.

I Henseende til Bestemmelsen i Husdyrlovens § 13 har Statskonsulenterne, henholdsvis for svære og lette Heste, at udtage Hopper til Bedækning ved udpegede statsunderstøttede Foreningshingste. Efter forudgaaet Bekendtgørelse udvalgtes der blandt de talrige indkomne Andragender:

Ved følgende Hingste:

1) Aldrup Høvding, tilh. Nørager Hesteavlsforening: 10 Hopper (til ordinær Medlemspris i Følge Lov af 1902).
2) Amlet Korsgaard, tilh. Horne Hesteavlsforening paa Fyn: 8 Hopper.
3) Gutten, tilh. Voer Herreds Hesteavlsforening: 3 Hopper.
4) Kran II, tilh. Hads Herreds Hesteavlsforening: 7 Hopper.
5) Karmark Tousgaard, tilh. Hesteavlsforeningen »Jylland«: 8 Hopper (til dobbelt Medlemspris i Følge Lov af 1912).
6) Kran Tousgaard, tilh. Hadbjerg Hesteavlsforening: 3 Hopper.
7) Lejf, tilh. Værum Hesteavlsforening, 4 Hopper.

Enkelte Hingste, der giver godt Afkom eller er i Vælten, søges i overvældende Grad, saa det ofte har sin Vanskelighed at træffe det bedste Udvalg af de talrige kvalificerede Hopper.

Dette røber en klar Forstaaelse af Betydningen af Benyttelsen af den bedste Hingst, selv med Risiko af betydeligt pekuniært Offer ved at sende en Hoppe langt bort til Bedækning; men heldigvis har det vist sig, at der ad den Vej er avlet flere gode Avlsdyr, baade Hopper og Hingste, saa forstaaende Folk finder deres Regning ved at spille i det ikke billige Lotteri.

Begrundet paa Lukningen er der desværre ikke udført Hingste til Slesvig i det forløbne Aar, saa jeg har været fritaget for at udstede Afstamningsattester til Kaaringskommissionen dér over Hingste, hvis Forældre ikke er optagen i Jysk Stambog.

I Modsætning til vor strikse Overholdelse af Udførselsforbudet har vi indført Avlsdyr, baade fra Tyskland og England.

Af Foredrag har jeg holdt over et Dusin, fornemlig ved Hingstekaaringer og det jyske Ungskue, uden Undtagelse for en stor Tilhørerkres.

Af skriftlige Arbejder har jeg foruden Stambøgerne med Avlsstatistik, Tabeller og Slægttavler samt en Oversigt over Stambogføringens Udvikling leveret den sædvanlige Aarsoversigt over Hesteavlen til »Tidsskrift for Landøkonomi« tillige med adskillige Artikler til Fagblade.

Min Korrespondance er ret betydelig, dels Svar paa Forespørgsler og dels faglige Betænkninger til Myndigheder foruden Henvendelser til forskellige om Oplysninger.

Som sædvanlig har jeg deltaget i en Del Møder, saaledes i Landhusholdningsselskabet, Statsdyrskuekommissionen, De samvirkende Hesteavlsforeninger og Fællesforeninger.

Saavidt min Tid har tilladt det, har jeg fulgt med

i Faglitteraturen og gjort selvstændige Studier, Avlen vedrørende paa Grundlag af det righoldige Materiale, jeg har indsamlet i over en Menneskealder.

Ved Landhusholdningsselskabets Generalforsamling hædrede Præsidiet mig tillige med mine 3 ældste Kolleger med *Zachos* Legat for Fortjeneste af det danske Landbrug.

Trods mit i Slutningen af Aaret fyldte 70. Aar og mine mange Rejser har jeg ikke været utjenstdygtig nogen Dag i det forløbne Aar.

Beretning fra Statskonsulent W. Riedel.

Om min Virksomhed i 1915 tillader jeg mig at meddele følgende Beretning:

De almindelige Arbejder er foregaaet omtrent som sædvanlig, Foredragsvirksomheden dog i noget mindre Omfang, jeg har holdt 35 Foredrag i Aarets Løb. Tidligere har der været forlangt flere Foredrag af mig overvejende af almindelig oplysende Art angaaende Havebrugets Dyrkningsforhold; nu er Foredragenes Genstand hyppigere et enkelt særligt Forhold eller Arbejde indenfor Havebruget. I 1915 har saaledes Spørgsmaalet om Træfrugtens Behandling til, gennem Sortering og Pakning, at blive en mere reel Handelsvare været fremme flere Steder, hvor jeg i Foredrag har gjort Rede for Sagen. Ellers er det især Frugttrædyrkningen, jeg hyppigst behandler i Foredrag, og her under indtager Tidens Krav om rummeligere Plantningsmaader — større Afstand — for Træer og Buske, Brugen af Kunstgødning og Plantningernes Renholdelse en fremtrædende Plads. Iøvrigt retter Foredragene sig efter de paagældende Egnes Forhold, der er jo endnu vide Egne, hvor der trænges til mere elementær Oplysning om Indretning og Drift af et almindeligt Havebrug til Husbehov.

Jeg har deltaget i de sædvanlige Møder, ialt ca. 40, som i Aarets Løb bl. a. bringer mig i Berøring med de Personer og Organisationer, som virker for Havebrugsinteresserne, og jeg har været tilkaldt eller indbudt til flere Møder, hvor særlig vigtige eller nyere Foretagender paa Havebrugets Omraade forhandledes. Af saadanne Møder skal jeg fremhæve, at Statens Overtagelse af den stationære Forsøgsvirksomhed og i Forbindelse dermed Haveselskabers og andre Organisationers ændrede Stilling i Foretagender, hvortil Statens Tilskud nu kan opnaas, medførte en Række Møder i Aarets Løb, deraf 2 i Statens Planteavlsudvalg og flere indenfor Det jyske Haveselskab og dets Planteavlsudvalg.

Jeg besøgte eller medvirkede ved 6 Udstillinger, af hvilke de 5 var helt eller delvis Frugtudstillinger. Til 2 af disse, Det jyske Haveselskabs Udstillinger i Skanderborg og Hjørring, var knyttet de første Resultater af Sortering og Pakning af jysk Frugt. Man virker for og venter, at Fremstilling af Frugt i denne Form skal komme til at indtage en stedse større Plads ved Havebrugsudstillingerne i alle Egne af Landet.

De her omtalte Arbejder, Foredrag, Møder og Udstillinger har medført, at jeg ialt var 93 Dage paa Rejse.

Af mine skriftlige Arbejder, som bl. a. har omfattet ca. 400 Breve o. lign., tillader jeg mig at vedlægge som Bilag, hvad der vedrører den fornævnte Sag, Sortering og Pakning af Frugt, nemlig nogle Forslag, Beretninger m. m.

De samvirkende danske Haveselskaber udarbejdede i Aarets Løb Regler for Sortering og Pakning, lod fremstille Pakkemateriale m. m. og afholdt et Kursus for Frugtpakkere. Disse uddannede sig for at virke videre hver i sin Egn, og der blev ved nogle Pakningssteder og paa nogle Pakkedage behandlet saa megen Frugt, som kunde overkommes efter den korte Forberedelse og Uddannelse. Hvis dette Arbejde fort-

sættes, er der Grund til at vente, at der efter Frugthøsten i 1916 vil blive taget ret kraftigt fat paa Arbejdet i flere lokale Krese. Haveselskabernes aarlige Kursus vilde da faa Betydning udover det rent undervisende og indøvende, idet Kursus'et tillige skulde blive et aarligt Samlingssted for de Erfaringer, der Aar for Aar gøres i de forskellige Egne og bidrage til, at man arbejder hen til og bevarer ensartede Former for Sorteringen og Pakningen og Pakkematerialet.

Der synes at møde Arbejdet en Støtte deri, at man flere Steder er blevet opmærksom paa, at Afsætningen kan finde andre og nye Veje end de hidtil noget ensidigt betraadte: enten det lokale Torv eller København. Det er især de danske Brugsforeninger, som ventes at ville bidrage til Frugtens bedre Fordeling over Landet; smaa Forsøg er allerede gjort.

Beretning fra Statskonsulent Peter Aug. Mørkeberg.

Aaret 1915 har frembudt Arbejdsstof i rigelig Mængde baade for mine Assistenters og for mit Vedkommende.

Det har været et ejendommeligt Aar. De høje Foderstofpriser og de høje Priser paa Smør, Ost, Kød og Flæsk som ogsaa paa Fedt og andet Affald har paavirket Husdyrbruget i høj Grad. Disse Forhold har forceret Salget saavel af Svin som af Udsætterkvæg, men naar undtages Aarets første Maaneder, da man frygtede for Mangel paa Kraftfoder, har de tillige bevirket, at der er lagt flere Grise og Kalve til end sædvanligt. Selve Husdyravlen er derfor ikke blevet negligeret, hvilket har givet sig til Kende ved en livlig Jagen efter Avlsdyr; der har været god Afsætning baade for Ejerne af Svineavlscentrene og for Opdrætterne af gode Avlstyre. Men Mund- og Klovesygen, som i 1915 har været stærkt udbredt i Landet, har besværlig-

gjort Omsætningen af Avlsdyr, dels paa Grund af Afspærringsforanstaltninger, dels fordi der har været afholdt forholdsvis faa Dyrskuer. Det har været vanskeligt for Køberne at finde de gode Avlsdyr. Konsulentarbejdet er derved blevet forøget; det blev nødvendigt at søge Dyrene i Hjemmene i Stedet for paa Dyrskuerne.

I det følgende skal jeg omtale enkelte af de Forhold, som har optaget min Tid, og som maa formenes at have nogen almen Interesse.

Svineavlen har beskæftiget mig og min Stab af Assistenter og andre Medarbejdere paa sædvanlig Maade. Vi arbejder nu efter et System, som Tid efter anden har antaget faste Former, hvis Skikkelse fremgaar af de mange Aarsberetninger, som jeg efterhaanden har afgivet. — I Februar 1916 holdt jeg i Det kongelige danske Landhusholdningsselskab et Foredrag om Svineavlens nuværende Stilling og Fremtidsudsigter; her gav jeg et sammentrængt Billede af den Udvikling, som har fundet Sted, og en Fremstilling af de Midler og Metoder, hvorved Svineavlen for Tiden ledes og fremmes, og omtalte særligt de karakteristiske Forhold i det Beretningsaar, som her skal belyses. Det maa vist være tilstrækkeligt at henvise til Referatet af dette Foredrag, som findes i nærværende Aargang af Tidsskrift for Landøkonomi S. 233—282, da en Beretning om mit specielle Arbejde i Svineavlens Tjeneste i Aaret 1915 for en væsentlig Del fremgaar deraf. — Nogle enkelte supplerende Oplysninger skal jeg dog tillade mig at fremføre.

Det kan saaledes bemærkes, at jeg i Aarets Løb har beskæftiget mig med Forarbejderne til et nyt Bind af Svinestambogen. Som det vil erindres, fremkom Svinestambogens 5te og 6te Bd. i Aaret 1914. Det var en Stambog for Søer af Landrace, et grundlæggende Arbejde, hvor hele den daværende Bestand af kaarede Stamsøer i Avlscentrene blev stambogført og ordnet familievis med alle de Oplysninger, som forefandtes om

dens Oprindelse. — 7de Bd. bliver en Fortsættelse heraf og tillige en Ornestambog, som danner Fortsættelsen af Svinestambogens 4de Bd. — Yorkshiresvinene har endnu ikke faaet deres officielle Stambog, men der er Bevægelse oppe for at faa en saadan. Opdrætterne ønsker den, og de trænger til den, ikke mindst i disse Tider, da det er vanskeligt at undgaa en for vidt dreven Indavl, fordi Indførsel af nye Stamdyr fra England ikke kan finde Sted.

I Aarets Løb har der været afholdt flere større Møder angaaende Svineavlens Ledelse, saaledes det store, aarlige jyske Svineavlsmøde, hvor Ejerne af Avlscentre for Svin fra hele Jylland samles for at drøfte Situationen, samt et Møde paa Sjælland for Ejerne af Avlscentrene og de Udvalg, hvorunder de sorterer i 1ste, 2det og 3die Distrikt. Sidstnævnte Møde var forbundet med en Udflugt til Forsøgsstationen paa Bregentved, som modtager Forsøgsdyr fra alle de nævnte Distrikter. Hertil kunde jeg føje De samvirkende danske Andelsslagteriers Delegeretmøde, hvor Svineavlens Ledelse er et specielt Punkt paa Dagsordenen. Ved alle disse Møder har jeg holdt Foredrag. De 7 Distriktsformænd har ogsaa været samlede til et Møde, hvor jeg indledede Forhandlingerne. Med mine Assistenter ved Svineavlens Ledelse har jeg i 1915 som sædvanlig holdt et Møde, som strækker sig over 2 Dage. — Af Interesse er det maaske at bemærke, at Forsøgsstationen paa Rodstenseje er nedlagt og erstattet af en ny Forsøgsstation paa Overløjstrup ved Langaa. Denne modtager Forsøgsdyr fra hele Jylland. — Om Personskifter ved Centralledelsen af Svineavlen kan jeg meddele, at Formanden for 1ste Distrikt, Sognefoged *S. Jensen-Hyldegaard,* som beklædte denne Stilling fra 1902, har trukket sig tilbage og er afløst af Landstingsmand *Jul. Frandsen,* der har været Medlem af det sjællandske Distriktsudvalg fra samme Tidspunkt, samt at min Assistent ved Svineavlens Ledelse i 7de Distrikt, Konsulent

Lauridsen, Aarhus, midlertidig har udvidet sit Omraade, idet han fra 1ste Oktober 1915 har overtaget Stillingen som Assistent ved Svineavlens Ledelse i Viborg Amt.

Angaaende Kvægavlens Ledelse har jeg særlig haft Lejlighed til at beskæftige mig med Stambogføringen, Konkurrencerne mellem hele Kvæghold, Kvægavls- og Kontrolforeninger, samt Dyrskuer.

Stambogføringen optager en stor Del af min Tid. I 1915 har jeg haft hele Korrekturarbejdet med 17de Bd. af Stambogen for Tyre af rød dansk Malkerace, og jeg har udarbejdet Manuskriptet til Stambogens 18de og 19de Bd. med tilhørende Fællesregister for samtlige Bind. Desuden har jeg arbejdet for Familiestambøgernes Udbredelse og ved pekuniær Bistand fra Det kongelige danske Landhusholdningsselskab holdt min Samling af Familiestambøger à jour og forøget den, hvorved jeg holder mig rustet med Kildemateriale til den officielle Stambogføring og med Stof til Besvarelse af Forespørgsler om Afstamningsforhold.

Konkurrencerne mellem hele Kvæghold har ogsaa lagt meget Beslag paa mig. I Oktober 1915 afsluttedes den 7de 2aarige Konkurrence mellem hele Kvæghold i Fyns Stift. Denne Konkurrence, ved hvilken jeg var Dommer, har foranlediget mange Rejser til de forskellige Konkurrenter og adskillige Møder. Sidstnævnte har tildels været fremkaldt af Mund- og Klovesygen, som optraadte i 7 af de 17 konkurrerende Kvæghold. Denne Sygdoms Indgriben foraarsagede, at De samvirkende Landboforeninger i Fyns Stift tilbød Konkurrenterne at forlænge Konkurrencen et Aar ud over den fastsatte Tid uden Udgift for Deltagerne, hvilket Tilbud dog ikke blev modtaget. Konkurrencernes Afslutning er altid forbundet med en Del Møder, da der er mange Forhold at tage under Overvejelse.

Kvægavls- og Kontrolforeningerne er saa talrige, at en detailleret Indgriben her udover enkelte særlig foreliggende Tilfælde er umulig for den ledende

Konsulent; det er en af de lokale Konsulenters fornemste Opgaver. Paa den anden Side er disse Institutioners Betydning for Kvægavlen som Helhed saa vidtrækkende, at det er af største Vigtighed at følge deres Udvikling. Det har jeg haft Lejlighed til ved Deltagelse i de store Fællesmøder paa Sjælland, Fyn, Lolland-Falster og Jylland samt ved at overvære Dyrskuerne, hvor Kvægavlsforeningernes Stamtyre fremstilles, som ogsaa ved at gennemgaa Statsdyrskuekommissionens Beretninger om Afkomsundersøgelserne, Aarsberetningerne fra de forskellige Fællesledelser og Fællesforeningernes Beretninger om Ydelsen af bestemte Tyres Afkom, fremstillet paa Grundlag af Kontrolforforeningernes voluminøse Materiale. Gennem Stambøgerne bringes dette yderligere til almindelig Kundskab.

Dyrskuerne har jeg fulgt i saa stor Udstrækning som muligt. Men paa Grund af Mund- og Klovesygen har der kun været afholdt faa Dyrskuer. Til Gengæld har der i enkelte Landsdele været afholdt de saakaldte Landevejsskuer, hvor Tyrene opstilles nær deres Hjemsted langs med Automobilrutterne og undersøges af vedkommende Landboforeningers Dommere. I 1915 overværede jeg Landevejsskuet paa Fyn. Til dette var der indmeldt et forholdsvis stort Antal Tyre, uagtet Indmeldelsesafgiften var stor, Udgifterne til Automobilbefordring skulde dækkes. Men Udgifterne blev dog mindre end sædvanlig for Udstillerne, som slap for de høje Opstaldningsudgifter og for to Dages Ophold i Odense med Oppasser til Tyrene.

Udlændinge, som under almindelige Forhold kræver deres Del af min Tid under deres Studieophold her i Landet, udeblev i 1915; men adskillige har saa henvendt sig skriftlig til mig. Jeg har maattet besvare Forespørgsler fra Amerika, Kanada, Finland, Rusland, Sverige og Norge.

Den kongelige Veterinær- og Landbohøjskole har lagt Beslag paa mig som Censor i Husdyrbrug.

Skriftlige Arbejder. Foruden de alt omtalte Stambogarbejder har jeg skrevet nogle Artikler til Landbrugspressen samt enkelte til Dagspressen. Desuden har jeg afgivet Betænkninger til Ministeriet, Det kongelige danske Landhusholdningsselskab, De samvirkende danske Andelsslagterier og Statsdyrskuekommissionen. Korrespondancen med Landets Opdrættere har været betydelig.

Møderne, hvori jeg har deltaget, har været talrige i Aarets Løb. Foruden de omtalte Møder angaaende Kvæg- og Svineavl kan jeg nævne min Deltagelse i De landøkonomiske Delegeretmøder, Forsøgsraadsmøder, Statsdyrskuekommissionens Møder og adskillige Møder i De samvirkende danske Andelsslagteriers Fællesledelse.

Bestyrelsesmødet den 21. Oktober 1916
i
Det kgl. danske Landhusholdningsselskab.

Til Stede var Præsidenterne Professor *T. Westermann*, Lensgreve *Fr. Moltke* og Kammerherre *Carl Bech*. Af Bestyrelsesraadets Medlemmer var mødt: Gaardejer *H. Andersen*, Proprietær *P. Andersen*, Professor *B. Bang*, Professor *B. Bøggild*, Hofjægermester *Cederfeld de Simonsen*, Lærer *Chr. Christensen*, Proprietær *C. Grut Hansen*, Proprietær *V. Jespersen*, Kammerherre *N. Juel*, Forstander *H. P. Larsen*, Etatsraad *Jørgen Larsen*, Inspektør *J. P. Leegaard*, Baron *G. Lerche*, Hofjægermester *H. Lüttichau*, Proprietær *P. Nielsen*, Forpagter *G. F. Schroll*, Hofjægermester *C. Sehestedt-Juul*, Forpagter *Selchau-Hansen*, Forpagter *Chr. Sonne*, Hofjægermester *A. Tesdorpf*, Baron *Wedell-Neergaard* og Forpagter *J. Willumsen*.

Den ledende Præsident, Professor *Westermann*, indledede Mødet med nogle Mindeord over følgende i Aarets Løb afdøde: Direktør *M. P. Blem*, Overassistent *H. P. Lunde*, Grev *Ludvig Reventlow*, Etatsraad *Chr. Hansen* og Landstingsmand, Gaardejer *N. Jensen-Toustrup*. Endvidere bød Præsidenten følgende nyvalgte Medlemmer af Bestyrelsesraadet Velkommen: Proprietær *P. Andersen*, Sejersgaard, Landbrugslærer *K. Bak*, Starupgaard, Proprietær *V. Jespersen*, Næsbyhoved, Kammerherre *N. Juel*, Mejlgaard, og Hofjægermester *C. Sehestedt-Juul*, Ravnsholt.

Efter at dernæst nogle indre Forhold var drøftede, gik man over til de paa Dagsordenen opførte Sager. Den første var et af Professor *H. Goldschmidt* efter Forhandling med Landhusholdningsselskabet udarbejdet Forslag om Oprettelsen af et Bureau for Fodringsspørgsmaal. D'hrr. Professor *Goldschmidt* og Statskonsulenterne *Axel Appel* og *P. A.*

Mørkeberg deltog i nogen Tid i denne Forhandling, der resulterede i, at det besluttedes at fremlægge Spørgsmaalet til Forhandling paa et af de tvangfri Møder mellem de 4 Landbrugsorganisationer.

Forhøjelse af Landvæsenslærlingenes Lønninger. Kammerherre *Bech* meddelte, at før 1894 var Lønningerne for Selskabets 3 Aars Landvæsenslærlinge 100 Kr. for det første Læreaar, 120 Kr. for det andet og 140 Kr. for det tredje. Fra 1. November 1894 blev de forhøjede henholdsvis til 120 Kr., 150 Kr. og 180 Kr. og fra 1. November 1906 yderligere til 150 Kr., 200 Kr. og 250 Kr. I de forløbne 10 Aar har de staaet paa denne Højde. Da imidlertid Lønningerne i Landbruget i Nutiden er stegne stærkt, foreslog Præsidiet, at Lønningerne sættes op med 100 Kr., saaledes at de fremtidig bliver 250 Kr., 300 og 350 Kr. — Ligeledes foreslog Præsidiet, at Lønningerne for 2 Aars Lærlingene paa veldrevne Bøndergaarde forhøjes fra 175 Kr. og 200 Kr. til 275 og 300 Kr. og for Foderlærlingene fra 175, 200 og 250 Kr. til 275, 300 og 350 Kr. Disse Forslag vedtoges enstemmig, og det overlodes til Præsidiet at tage Bestemmelse om, hvor naar Forhøjelsen skal træde i Kraft.

Efter at et af Præsidiet fremlagt Forslag var behandlet og vedtaget eventuelt optaget til fornyet Behandling, naar Verdenskrigen er afsluttet, forelagde Selskabets Kasserer *H. M. Knudsen* Forslag til Virksomhedsplan og Budget for Aaret 1. April 1917 til 31. Marts 1918, der vedtoges til Fremlæggelse paa den kommende Generalforsamling.

Professor *Westermann* indledede den næste Sag: Landhusholdningsselskabets Historie. Med den Betydning for Øje, som Landhusholdningsselskabet har haft for vort Landbrugs Udvikling, er det mærkeligt, at Selskabets Historie endnu ikke er skrevet. Den udførligste Fremstilling af Selskabets Virksomhed er udarbejdet af Kammerraad *J. B. H. Andersen*, den er paa 17 Sider og findes som bekendt i *Møller-Holst's* »Landbrugs-Ordbog«. Om et Par Aar, i 1919, holder Selskabet 150 Aars Jubilæum, og Præsidiet har nu ment, at man skulde søge at faa raadet Bod paa Savnet og faa Selskabets Historie udarbejdet. Præsidiet har derfor gjort Aftale med Professor, Dr. phil. *E. Arup* om at udarbejde Selskabets Historie for den ældre Tids Vedkommende, medens det er bleven overdraget Selskabets Sekretær at skrive den nyere Tids Historie.

Da »Det kgl. Selskab for Norges Vel«, der jo har spillet en lignende Rolle for Norges Landbrug som Landhusholdningsselskabet for Danmarks, fejrede sit 100 Aars Jubilæum i

1909, blev det overdraget Historikeren *O. A. Øverland* at skrive dets Historie. Til Dato foreligger der af denne kun et Bind, der behandler Tidsrummet 1809—13. Disse 4 Aar er behandlet i et Skrift paa 300 Sider i Kvart! Ligeledes har det kgl. svenske Landbrugsakademi ved sit Hundredaarsjubilæum i 1913 udgivet et Skrift om Virksomheden. Dette Skrift er udarbejdet af Akademiets Sekretær, Professor *Juhlin Dannfelt.*

Bestyrelsesraadet bifaldt fuldt ud, at Landhusholdningsselskabets Historie nu bliver udarbejdet.

Sekretær *Hertel* gav dernæst Meddelelse om Indstilling til Ministeriet om Lønningsforhøjelse for Statskonsulenterne. I 1907 henstillede Selskabet til Ministeriet, at dette søgte at faa de landøkonomiske Statskonsulenters Lønningsforhold forbedrede og ordnede i en Lønningslov, og Selskabet foreslog som passende en Begyndelseslønning af 3000 Kr. og en Maksimumslønning af 4200 Kr. I Loven af 27. Maj 1908 om de landøkonomiske Statskonsulenters Lønning blev der imidlertid kun tillagt dem en Begyndelseslønning af 2400 Kr. og en Maksimumslønning af 3600 Kr. — altsaa Lønninger, der er 25 pCt. lavere end de af Selskabet foreslaaede. — I 1912 foreslog endvidere Selskabet, at der paa Grund af den almindelige Prisstigning og indtil en regulær Lønningsforhøjelse kunde finde Sted, maatte blive tilstaaet Statskonsulenterne et midlertidigt Dyrtidstillæg, men denne Henstilling blev resultatløs.

Den i Aar vedtagne Lønningslov af 17. April gennemfører som bekendt Lønforbedringer for Embeds- og Tjenestemændene ved en Række Landbrugsinstitutioner: Landbohøjskolen, Forsøgslaboratoriet, Serumlaboratoriet, Statsfrøkontrollen og Statens Forsøgsvirksomhed i Plantekultur. Hermed har Bevillingsmyndighederne erkendt Nødvendigheden af en Forhøjelse af Lønninger, der tidligere var af omtrent samme Størrelse som Statskonsulenternes. I Henhold til Loven af 17. April 1916 lønnes nu f. Eks. Forsøgslederne ved Statens Forsøgsvirksomhed i Plantekultur med 4000 Kr. aarlig, stigende til 5600 Kr., medens Forsøgslederne ved Landbohøjskolens landøkonomiske Forsøgsvirksomhed lønnes med 3000 Kr. aarlig, stigende til 4600 Kr. Den af Statskonsulenterne udfoldede Virksomhed staar sikkert ikke tilbage i Ansvar og Betydning for Forsøgsledernes ved Forsøgsvirksomheden i Plantekultur, men Statskonsulenterne er nu ikke ligestillede med Forsøgslederne, men kun med de faste Assistenter ved Plantekulturen. Som Lønningsforholdene nu er ordnede, har endvidere de fast ansatte Assistenter ved Landbohøjskolen og Maskinmeste-

ren dér samme Maksimumslønning som Statskonsulenterne, men uden paa nogen Maade at ville forringe de nævne Tjenestemænds Virksomhed tør det nok siges, at den i Betydning for Landbruget ikke kan sidestilles med Statskonsulenternes.

Efter Selskabets Anskuelse har Statskonsulenterne en moralsk Ret til at opnaa bedre Lønningsvilkaar end de nuværende, der blev fastsat under ganske andre økonomiske Forhold end de nu gældende, og der i Virkeligheden maa siges at være ganske utilfredsstillende for dem. Og Selskabet har derfor i en Skrivelse af 29. Juni d. A. rettet en meget indtrængende Henstilling til Landbrugsministeriet, om i den kommende Rigsdagssamling at søge at faa Loven af 27. Maj 1908 undergivet en for Konsulentinstitutionen og Konsulenterne tilfredsstillende Ændring, saaledes at disse i Lønningsvilkaar bliver ligestillede med Forsøgslederne ved Statens Forsøgsvirksomhed i Plantekultur.

Som Svar paa denne Henstilling modtog Selskabet den 9. Oktober en Skrivelse, i hvilken det hedder, »at Ministeriet, forsaavidt Forholdene maatte tillade det, vil være villig til at medvirke til en Revision af de omhandlede Lønningsbestemmelser«, men forinden videre foretages, udbeder det sig forskellige Oplysninger, som nu vil blive fremsendte.

Fra alle Sider inden for Bestyrelsesraadet udtaltes der Ønske om, at det maa lykkes at faa gennemført den af Selskabet foreslaaede Lønningsforhøjelse.

Konsulentvirksomheden i Maskinbrug. Professor *Westermann:* Der er tidligere, bl. a. i Selskabets sidste Aarsberetning, gjort Rede for, at Konsulentvirksomheden vedrørende Landbrugets Redskaber og Maskiner siden 1. April i Aar er bleven ordnet saaledes, at Ingeniør *Feilberg* blev fritaget som konstitueret Konsulent i Spørgsmaal vedrørende Kraftmaskiner og Installationer af faste Anlæg, medens Landbrugskandidat *Anton Christensen* blev ansat som fast Statskonsulent i Landbrugets Arbejdsmaskiner samtidig med, at der — indtil der bliver ansat en fast Statskonsulent for Kraftmaskiner og faste Installationer — er stillet ham en Medhjælpersum af indtil 3500 Kr. aarlig til Raadighed for af denne at udrede de nødvendige Honorarer og Rejsegodtgørelser til specialkyndige Mænd, som han henvender sig til for at faa Bistand ved Konsulentvirksomheden paa Omraader, hvor saadan Bistand er nødvendig.

Meningen er altsaa, at der senere skal søges en fast Statskonsulent ansat i Spørgsmaal vedrørende Kraftmaskiner og faste Installationer. Da det med den Konsulentlønning,

der for Tiden kan bydes, vil være vanskeligt at faa en tilstrækkelig dygtig, videnskabelig og praktisk uddannet Mand ansat, har man tænkt sig Stillingen som Konsulent forenet med Stillingen som Docent ved Landbohøjskolen, saaledes at Vedkommende kunde faa de dermed forbundne Gager. Den 27. Maj i Aar tilskrev derfor Selskabet Landbohøjskolen om Sagen og forespurgte, om man »tør forvente Højskolens Støtte for et Forslag om en Kombination af Stillingen som Statskonsulent for Kraftmaskiner og faste Installationer og det Lektorat heri, der i Henhold til Lønningsloven for Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskole m. v. af 17. April d. A. senere tør forventes oprettet ved Højskolen?« Under 17. Juni svarede Højskolen, at den gerne ser den nævnte Kombination gennemført og vil støtte Bestræbelserne herfor, idet den »gaar ud fra, at den, dersom Tanken realiseres, faar passende Indflydelse paa Valget af den nye Lærer og Konsulents Person.«

Om Ansættelsen af en Landbrugskonsulent i Tyskland udtalte Grev *Moltke:* I Henhold til tidligere Forhandlinger i Bestyrelsesraadet bragte Selskabet Spørgsmaalet om Ansættelsen af en Landbrugskonsulent i Tyskland frem paa 2 »tvangfri Møder« af Landbrugsorganisationerne den 23. November f. A. og den 5. Maj d. A., og i Henhold til Forhandlingerne paa disse indgik Selskabet den 7. Juni med en motiveret Henstilling til Ministeriet om, at den ved Veterinærkonsulent *Arups* Død for 4 Aar siden ledigblevne Stilling som Danmarks Landbrugskonsulent i Tyskland nu maa blive besat. Under 20. Juni har Ministeriet svaret, at »det er betænkt paa at søge de hertil fornødne Midler bevilgede paa Forslag til Finansloven for 1917—18,« men udbad sig samtidig en Udtalelse fra Selskabet om, hvilke Beløb der antagelig vilde medgaa hertil. Efter underhaands Forhandlinger med Ministeriet foreslog Selskabet, at den Paagældendes Lønning sættes til 8000 Kr., hvilket var den Lønning, Konsulent *Arup* oppebar, da han døde. Hvad angaar Kontorholds- og Rejseudgifterne, udtalte Selskabet, at det paa nærværende Tidspunkt er meget vanskeligt at angive, til hvor stort et Beløb de rettelig bør sættes, og Selskabet foreslog derfor, at der stilles et til de særlige Forhold afpasset Beløb til Raadighed til Kontor og Rejser, og at Konsulenten heraf faar sine Udgifter dækkede i Henhold til de af ham indsendte Regninger.

Paa de ovennævnte 2 tvangfri Møder drøftede man endvidere Ønskeligheden af, at der søges oprettet et fast, sagkyndigt Udvalg, der tjener som Forbindelsesled mellem vort Landbrug og dets Konsulenter i Udlandet. Medens Selskabet, De

samvirkende danske Landboforeninger og Andelsudvalget udtalte sig for Oprettelsen af et saadant Udvalg, stillede De samvirkende danske Husmandsforeninger sig tvivlende til Nødvendigheden af at søge det oprettet. Spørgsmaalet herom vil yderligere blive drøftet paa det næste tvangfri Møde.

Paa Finanslovforslaget for 1917—18 er der nu optaget en Bevilling paa 8000 Kr. til Lønning af en Landbrugskonsulent i Tyskland, medens der til Kontorhold m. v. for Konsulenterne i England, Rusland og Tyskland er opført et kalkulatorisk Beløb af 12000 Kr.

Det landøkonomiske Driftsbureau. Professor *Westermann* oplyste, at Spørgsmaalet herom blev, som det vil erindres, behandlet paa Selskabets Bestyrelsesmøde i Oktober 1914 (jvfr. Tidsskr. f. Landøk., 1914, S. 631—32), og det blev vedtaget at fremlægge det paa et »tvangfrit Møde« af Landbrugsorganisationerne. Dette fandt Sted den 23. Novbr. i Fjor, og Sagen blev paany behandlet paa et Møde den 5. Maj i Aar, i hvilket deltog som særlig indbudte Professor *O. H. Larsen* og Departementschef *Adolf Jensen*, Det statistiske Departement. Professor *O. H. Larsen* havde udarbejdet en foreløbig Plan for Bureauets Oprettelse, der fra alle Sider vandt Tilslutning, og der blev nedsat et Udvalg til at arbejde videre for Sagens Gennemførelse. Dette kom til at bestaa af: Professor *Westermann*, valgt af Selskabet, Forstander *Brink Lassen*, valgt af De samvirkende danske Landboforeninger, Husmand *Jensen Vandman*, valgt af De samv. d. Husmandsforeninger, Statskonsulent *Fr. Hansen*, valgt af Andelsudvalget, Kontorchef, *Henrik Pedersen*, valgt af Det statistiske Departement, og Professor *O. H. Larsen*, valgt paa Mødet d. 5. Maj.

Den 31. Maj holdt Udvalget sit første Møde i Landhusholdningsselskabet, hvor man drøftede den af Professor *Larsen* udarbejdede foreløbige Plan, som skal danne Grundlaget for Udarbejdelsen af den detaillerede Arbejdsplan. Det er Hensigten, at de 2 første Aar skal være en forberedende Periode, inden det egentlige Bureau bliver oprettet, og Udvalget vedtog enstemmig at anmode Forstander *Overgaard*, Ladelund Landbrugsskole, om i disse 2 Aar at overtage den foreløbige Organisation og Ledelsen af det forberedende Arbejde. Hr. *Overgaard*, hvis Virksomhed paa Ladelund fortsættes uforandret som hidtil, har givet et bekræftende Svar paa Henvendelsen, og der er nedsat et Underudvalg til at udarbejde den detaillerede Arbejdsplan. Dette Udvalg bestaar af Forstander *Overgaard*, Professor *O. H. Larsen* og Forstander *Brink Lassen*.

Den første har i Sommer foretaget en Rejse i Norge og

Sverige for at studere de derværende Bureauers Virkemaade, ligesom han med Handelsministeriets Tilladelse i Sommer deltog i et Kursus i almindelig Handelsbogholderi ved »Den jyske Handelshøjskole« i Aarhus.

I de første 2 Aar vil altsaa det forberedende Arbejde ske fra Ladelund, men naar Bureauet bliver oprettet, skal det have Hjemsted i København.

Møderne med Landbrugsorganisationerne. Professor *Westermann* meddelte, at der af »tvangfri Møder« af de 4 Landbrugsorganisationer i Aar kun har været afholdt to, den 25. Februar og den 5. Maj. Det første optoges helt af Meddelelser fra og Forhandlinger om det nu ophævede Landbrugsraad. I Selskabets sidste Aarsberetning (Side 186—96) findes optaget et udførligt Referat herom. Paa Mødet den 5. Maj drøftedes Spørgsmaalene om Ansættelsen af en Landbrugskonsulent i Tyskland og Oprettelsen af et landøkonomisk Driftsbureau; det Standpunkt, Mødet tog til disse 2 Spørgsmaal, er meddelt ved Omtalen af Dagsordenens to foregaaende Sager. Paa Mødet behandledes ligeledes Spørgsmaalet om »Sommertidens« Indførelse, og det vedtoges, at De samvirkende danske Landboforeninger skulde bringe følgende Udtalelse til Landbrugsministeriets Kundskab: »Mødet finder sig foranlediget til at udtale, at man anser Indførelsen af særlig Sommertid for uheldig og praktisk uigennemførlig for Landbrugets Vedkommende«.

Endvidere er der i Aarets Løb afholdt 12 Møder mellem De samvirkende danske Landboforeninger, Andelsudvalget og Selskabet angaaende forskellige foreliggende Sager. Det vilde selvfølgelig føre for vidt at give en detailleret Redegørelse for disse mange Møder, og der skal derfor her kun fremhæves følgende.

I en Skrivelse af 25. Februar meddelte Ministeriet, at det betragtede Landbrugsraadet som ophævet, da De samvirkende danske Husmandsforeninger havde trukket deres Repræsentanter tilbage. De 3 Organisationer udtalte i en Skrivelse af 7. Marts deres Beklagelse herover og henstillede, at Raadet blev opretholdt. Hvis Ministeriet imidlertid ikke vilde dette, modtog de 3 Organisationer gærne Ministeriets Tilbud om ogsaa fremtidig at ville raadføre sig med dem, men af nærliggende Grunde vilde de foretrække, at denne Raadføring fandt Sted ved Mænd, som de udpegede, og da nu de Mænd, som havde haft Sæde i Landbrugsraadet, var inde i de foreliggende Spørgsmaal, anmodede de Ministeriet om at henvende sig til disse. Naar Henvendelsen skete til Landbrugsraadets tidligere For-

mand, Direktør *Anders Nielsen*, vilde han lade den gaa videre. I Skrivelse af 24. Marts meddelte imidlertid Ministeriet, at det maatte foretrække at tilstille Landboforeningernes og Selskabets Repræsentanter direkte Indbydelse, medens det efter Karakteren af de foreliggende Spørgsmaal samtidig vilde henvende sig til Ledelserne af de forskellige Andelsvirksomheder. Herpaa svarede Organisationerne under 24. Maj, at de selvfølgelig vilde være villige til at optage en Forhandling med Ministeriet, naar det ønskes, men at de vilde sætte megen Pris paa, at Ministeriet i saa god Tid som muligt vilde underrette dem om, hvilke Sager der skulde behandles og hvem der blev indbudt, for at de 3 Organisationer i Forvejen indbyrdes kunde drøfte de foreliggende Spørgsmaal. Derimod ønskede Organisationerne ikke fremtidig at sende Repræsentanter til Prisreguleringskommissionens Forhandlinger, bl. a. fordi Ministeriet ved ikke at indbyde Repræsentanter for Andelsudvalget paa vilkaarlig Maade havde foretaget en Sigtning af den af de 3 Organisationer i Fællesskab udpegede Repræsentation.

Paa et Møde den 7. Marts bemyndigedes Andelsudvalget til paa Organisationernes Vegne at rette en Henvendelse til Regeringen og Finansudvalget angaaende den forsinkede Transport af Kunstgødning til Forbrugerne, og paa et Møde den 26. Juli sluttede Organisationerne sig til en af Andels-Gødningsselskabet af 1916 indsendt Protest mod en eventuel Monopolisering af Importen af Chilisalpeter.

Paa forskellige Møder har endvidere Organisationerne drøftet den fremtidige Ordning vedrørende Kødeksporten og Hjemmemarkedet, og i en Skrivelse af 16. Juni til Indenrigsministeriet meddelte de de Forudsætninger, under hvilke de kunde gaa med til Ordningen. Efter fornyede Forhandlinger valgte de 3 Organisationer paa et Møde den 1. Juli til Medlemmer af det nedsatte Kødudvalg Dhrr. Gaardejer *M. Lambæk*, Direktør *Ole Olsen*, Forpagter *N. Porse* og Forstander *Brink Lassen*.

Endelig kan det fremhæves, at efter Møder i Indenrigsministeriet og mellem de 3 Organisationer indbyrdes indgik disse den 3. August med en Skrivelse til Indenrigsministeriet, i hvilken de over for dette nærmere præciserede deres Standpunkt til Kornordningen. Denne Skrivelse blev sendt til Ritzaus Bureau og har været offentliggjort i de fleste Dagblade og i Landbrugsbladene.

Etatsraad Feilbergs Legat til Uddannelse af unge Islændere. Sekretær *Hertel* erindrede om, at i 1898 skænkede Etatsraad *Feilberg* en Sum af 1200 Kr. for at sætte det i

Stand til i Begyndelsen af det 20. Aarhundrede at sende til Island en dansk Mand, for at han kunde sætte sig ind i de islandske Forhold og vedligeholde det hidtil bestaaende venskabelige Forhold mellem islandsk og dansk Landbrug. I 1908 førtes der en Korrespondance mellem Etatsraad *Feilberg* og Selskabet angaaende Anvendelsen af denne Sum, en Korrespondance der resulterede i, at man besluttede at se Tiden an nogle Aar for at se, om der ikke skulde fremkomme Momenter, der kunde hjælpe til Løsningen af den oprindelige Opgave. Da imidlertid saadanne Momenter ikke er fremkommet, skrev Selskabet i Juni Maaned d. A. paany til Etatsraaden om Sagen, og Resultatet er blevet, at Selskabet har haft den Glæde at modtage et Beløb paa 1200 Kr. fra Etatsraad *Feilberg*, der skal tillægges det oprindelig modtagne Beløb af 1200 Kr., og Renterne af den samlede Sum, altsaa 2400 Kr., skal fremtidig anvendes til Understøttelse af unge Landbrugere fra Island, der søger praktisk eller teoretisk Uddannelse i Danmark. Legatet er allerede for første Gang uddelt i Aar, idet der er tillagt en ung Islænder, *Valtyr Stefansson*, en Understøttelse paa 350 Kr. Hr. S., der er Landbrugskandidat og cand. phil., studerer for Tiden ved Landbohøjskolen, hvor han følger Forelæsningerne og Øvelserne i Kulturteknik, hvorefter han agter at gennemgaa et praktisk Kursus ved Hedeselskabet.

Dagsordenens næste Punkt: Oprettelsen af et Forsøgsmælkeri indledes af Grev *Moltke*. Spørgsmaalet om Oprettelsen af et Forsøgsmælkeri har staaet paa Dagsordenen siden 1909, da der i Selskabet afholdtes et Møde derom med Repræsentanter for dette, Forsøgslaboratoriet, Dansk Mejeristforening, De samvirkende danske Mejeriforeninger og den jyske Fællesforenings Mælkeriudvalg, Professorerne *Bøggild* og *Orla Jensen* og Konsulenterne i Mælkeribrug. Saavel Repræsentanterne for det praktiske som for det videnskabelige Mælkeribrug var alle enige om Ønskeligheden af, at der oprettes et Forsøgsmælkeri, og der blev nedsat et Udvalg til at fremkomme med et detailleret Forslag om et saadant. Dette Udvalg har bestaaet af følgende Herrer: Forstander *Hofman-Bang* (Formand), Mælkeribestyrer *Bergstedt*, Statskonsulent *A. P. Hansen*, Gaardejer *H. Jensen*, Professor *Orla Jensen*, Mælkeribestyrer *Justesen* og Forpagter *Porse*. Efter at der var ført nogle Underhaands-Forhandlinger med Ministeriet, der paa det daværende Tidspunkt ikke saa sig i Stand til at søge de til Mælkeriets Oprettelse og Drift nødvendige Midler bevilget, blev Sagen imidlertid foreløbig stillet i Bero. To Aar efter toges den op paany, men blev paa Grund af de finansielle Forhold atter stillet i Bero,

og først i Marts Maaned 1913 mente Selskabet, at Tiden var kommen, da det kunde anmode Udvalget om at genoptage sit Arbejde. Dette fandt da Sted, og efter Forhandlinger mellem Ministeriet, Selskabet og Udvalget udarbejdede dette en udførlig Betænkning, i hvilken det gør nærmere Rede dels for nogle af de Opgaver, der formentlig ligger nærmest for et Forsøgsmælkeri at optage, dels for dettes Indretning og Ledelse, dels og endelig for de Beløb, der vil kræves til dets Oprettelse og Drift. Efter at denne Betænkning var drøftet og enstemmig vedtaget paa et Møde af de fornævnte Institutioner med Flere, oversendte Selskabet den under 19. Februar i Aar til Ministeriet. I Skrivelse af 22. Juni meddelte dette Selskabet, at det »muligvis ved Forslaget til Finansloven for 1917—18 vil søge den fornødne Bevilling til Oprettelsen af det ommeldte Forsøgsmejeri«, men at det ønskede et specificeret Overslag over Udgifterne. Et saadant har Selskabet derfor fremskaffet og oversendt til Ministeriet. Forsøgsmælkeriets Anlæg er beregnet til 125.000 Kr., de aarlige Driftsudgifter til 35.000 Kr. Blandt de Opgaver, der formentlig ligger nærmest for Forsøgsmælkeriet at optage, kan bl. a. fremhæves: Undersøgelser og Prøver af Maskiner, Kærningsundersøgelser, Undersøgelser vedrørende Flødens Syrning, Ostningen, Foderets Indflydelse paa Mælken saavel til Fremstilling af Smør som Ost.

Mælkeriet tænkes opført i en Stationsby i Nærheden af København. Det underlægges Forsøgslaboratoriet og ledes af dette, det skal fornemmelig arbejde for den praktiske Side af Sagen, men ogsaa afgive Husrum for videnskabelige Undersøgelser. For at bringe Ledelsen i nær Kontakt med det praktiske Mælkeribrug, foreslaar man oprettet et Forsøgsraad, som skal være delagtig i Overledelse og Administration, og som skal bestaa af 2 Repræsentanter for dansk Mælkeribrugs Fællesorganisation, 2 Repræsentanter for Dansk Mejeristforening, 1 Statskonsulent, 1 Repræsentant for Forsøgslaboratoriet samt Professor *Orla Jensen*. Forsøgsraadets Møder foreslaas ledede af Forstanderen for Forsøgslaboratoriet, dog uden at han har Stemmeret, og efter Forslag af ham udarbejder det Virksomhedsplan og Budget for det kommende Aar. Det holder Møde mindst 2 Gange aarlig.

Endvidere har man foreslaaet, at de videnskabelige Undersøgelser for Smørrets Vedkommende som Regel udføres paa Forsøgslaboratoriet og for Ostens Vedkommende af Professor *Orla Jensen* paa polyteknisk Læreanstalt.

Den daglige Ledelse, saavel den tekniske som den commercielle, er tænkt lagt i Hænderne paa en intelligent, praktisk

uddannet Mand, der dog maa have Forudsætninger for Forsøgsvirksomhed, og der til sin Raadighed har en saa stor Medhjælp, at det daglige Arbejde kan gaa upaavirket af Forsøgsarbejdet.

Paa Finanslovforslaget for 1917—18 er der foreslaaet bevilget et Beløb af 125.000 Kr. til Opførelsen af Forsøgsmælkeriet.

Prisopgaven vedrørende Fedning. Sekretær *Hertel* meddelte, at i 1914 udsatte Selskabet en Prisopgave vedrørende Fedning; der indkom 2 Besvarelser, der imidlertid ikke kunde komme i Betragtning. I Fjor udsattes derfor Prisopgaven igen, og ved Indleveringsfristens Udløb den 1. Marts i Aar var der indkommet 7 Besvarelser. Disse er gennemgaaede af det nedsatte Dommerudvalg, Dhrr. Statskonsulent *Appel*, Proprietær *Hansen*, Stenagergaard, og Proprietær *Poulsen*, Quelstrup. Dommerudvalget udtalte i sin Indstilling, at kun to af Besvarelserne kunde komme i Betragtning, og af disse 2 foretrak de afgjort den ene, naar der blev foretaget enkelte Ændringer i den, her nogle Forkortelser, hist nogle Tilføjelser. Efter at Forfatteren var gjort bekendt hermed, ændrede han Afhandlingen i Overensstemmelse med de fremsatte Betragtninger, og Afhandlingen er nu i sin ændrede Skikkelse sendt til Gennemsyn til de to af Dommerne, der havde foreslaaet Ændringer i den foretagne. Der er altsaa nu al Udsigt til, at der vil komme til at foreligge en fyldestgørende Besvarelse af Prisopgaven.

Mindre Meddelelser.

Bestyrelsesmøde og Generalforsamling i Det kgl. danske Landhusholdningsselskab er fastsat til Torsdagen den 14. December henholdsvis Kl. $1^1/_2$ og Kl. 7.

Danmarks Smøreksport 1915—16 og Danmarks Omsætning med Udlandet af Landbrugets Produkter i Aaret 1915. I en lang Aarrække har Professor *B. Bøggild* og Ekspeditionssekretær *N. C. Christensen* her i Tidsskriftet givet en Redegørelse henholdsvis for vor Smørudførsel og for vor Omsætning med Udlandet af Landbrugets Produkter i det forløbne Aar. Da det statistiske Materiale ikke foreligger, kan disse Oversigter ikke bringes i Aar, men Tidsskriftet haaber senere at kunne bringe dem.

Frankrigs Landbrug er selvfølgelig i høj Grad bleven paavirket af Krigen. Af et Foredrag, som *Henry Sagnier*, Sekretær i »l'Académie d'Agriculture de France«, har holdt om »det franske Landbrug og Krigen«, fremgaar det saaledes, at mere end 2 Mill. ha af Frankrigs Landbrugsareal er besat af Tyskerne. Af dette Areal var før Besættelsen 1.7 Mill. ha dyrket med Korn, 288.000 ha med Kartofler, 188.000 ha med Sukkerroer og ca. 160.000 ha med andre Kulturer.

Kreaturbestanden er gaaet betydelig ned. Der fandtes:

Ved Udgangen af Aaret			1913	ca.	3.200.000	Heste
—	—	-	1915	-	2.100.000	—
—	—	-	1913	-	15.000.000	Stkr. Kvæg
—	—	-	1915	-	12.500.000	— —
—	—	-	1913	-	7.000.000	Svin
—	—	-	1915	-	5.000.000	—
—	—	-	1913	-	16.200.000	Faar
—	—	-	1915	-	12.400.000	—

Hvidtjørn som Erstatning for Kaffe. I Deutsche Landw. Presse skrives, at efter at Englands Blokade omtrent helt har umuliggjort Tilførselen af Kaffe, har den største Del af den tyske Befolkning vænnet sig til Anvendelsen af Surrogater, og Forbruget af disse er derfor vokset enormt. Byg er hovedsagelig benyttet som Surrogat, men da der er stærkt Brug for den til Fodringsanvendelse, har man fra ledende Side besluttet at søge den afløst af Hvidtjørn, og der er nu i Berlin under Deltagelse af det tyske Riges og Preussens Krigsselskab blevet oprettet et Kontor for Indsamling og Anvendelse af Hvidtjørn som Surrogat for Kaffe. I alle Egne af Tyskland, hvor der findes Hvidtjørn i nævneværdig Mængde, er der nu oprettet Indsamlingsdepoter, som betaler Befolkningen 20 Pf. pr. kg for lufttørrede, for Stængler, Blade og Grene befriede Frugter.

Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskoles Bibliotek er for Fremtiden aabent fra Kl. 10—4.

Planteavlen i 1915.

Af Professor *O. H. Larsen.*

Statskonsulent *K. Hansen*, der i en meget lang Aarrække har skrevet den aarlige Oversigt til Tidsskriftet om Planteavlen i det forløbne Aar, havde ogsaa givet Tilsagn om at skrive Oversigten i Aar. Paa Grund af et overvældende Arbejde, blandt andet i det af Ministeriet nedsatte Landbrugsudvalg, har Hr. *Hansen* imidlertid bedt sig fritaget for Hvervet i Aar. Da Redaktionen imidlertid er af den Anskuelse, at den sædvanlige Oversigt nødig maa savnes i Tidsskriftet, har den bevæget Hr. Professor *O. H. Larsen* til at udarbejde den.

Red.

Som bekendt havde Danmark i 1914 sin mindste Høst gennem mange Aar. Under de uheldige Virkninger heraf og med de kommende Tiders sandsynlige Vanskeligheder for Øje maatte det anses for overordentlig vigtigt, om Høsten i 1915 kunde ventes at faa et andet og bedre Udfald.

Udsigterne hertil var i det tidlige Foraar ikke særlig gunstige. Vintersæden havde ganske vist faaet en jævn god Udvikling fra Efteraaret af; men Vinteren udtyndede mange Steder Bestanden lovlig meget, og navnlig var den lave Temperatur i Marts Maaned — ca. 1 ° C. under Normalen — uheldig for Hveden. Dertil kom, at 1ste Aars Kløvermarker tegnede daarligt. Den tørre Sommer i 1914 havde været meget uheldig for Udlæget, og omend det milde Efteraar bødede noget derpaa, var Bestanden i det tidlige Foraar dog ingenlunde god, og den blev flere Steder yderligere forringet ved Angreb af Bægersvamp, som optraadte ret ondartet i det kolde Foraar.

I April Maaned blev Vejret atter mildt, hvilket gavnede de overvintrede Afgrøder; men Maanedens første Halvdel var meget ustadig, saaledes at Vaarsædens Saaning først kunde paabegyndes henimod Midten af April, og Roesaaningen blev ligeledes paabegyndt forholdsvis sent. Dertil kom, at de høje Priser paa Kunstgødning i Forbindelse med Vanskelighederne ved at fremskaffe Gødningen i rette Tid kunde befrygtes at virke hæmmende paa Forbruget, saaledes at Afgrøderne ogsaa af denne Grund vilde være udsat for en mangelfuld Udvikling.

Det gik imidlertid altsammen bedre end ventet. Saaningen tilendebragtes ualmindelig hurtigt og under meget gunstige Forhold, hvilket medførte en hurtig og sikker Spiring saavel for Korn som for Roer. I den første Tid var Væksten ogsaa tilfredsstillende; men den lave Temperatur i Maj Maaned i Forbindelse med en meget ringe Nedbør i store Dele af Landet, navnlig i Jylland, begyndte snart at sætte sit Præg paa Afgrøderne; og da hele Juni Maaned samt Begyndelsen af Juli blev eksceptionel tør for største Delen af Landet, var det efterhaanden klart, at i hvert Fald Korn- og Græsmarkerne vilde give lidet fyldende Afgrøder; og hvis ikke Vejret snart ændredes, vilde det sikkert ogsaa komme til at gaa ud over Kærneudbyttet samt over Avlen af Roer og Kartofler.

Dertil kom, at forskellige S y g d o m s a n g r e b som sædvanlig i saadanne Perioder viste sig temmelig generende. Saaledes var Rodbrand meget ondartet i Runkelroemarkerne saavel som paa Sukkerroer, og mange Steder blev Bygmarkerne ogsaa stærkt angrebne. Smelderlarver optraadte ligeledes meget generende under Afgrødernes hæmmede Udvikling, og Jordlopperne havde lige fra Foraaret til langt hen i Juni Maaned været temmelig nærgaaende, ikke alene paa Kaalroer og Turnips, men ogsaa paa Vaarsæden. Dertil kom, navnlig for Jyllands Vedkommende, en ikke uvæsentlig Frostskade paa forskellige Afgrøder, bl. a. paa Kartofler og Rug samt paa visse Græsafgrøder. Selv saa sent som omkring St. Hans-

dag gik Temperaturen flere Steder under Nulpunktet, og der var stadig paa Grund af klar Himmel med Solskin stor Forskel paa Dag- og Nattemperatur*).

Endelig henimod Maanedens Slutning begyndte der at falde Tordenbyger i forskellige Egne af Jylland, og i Begyndelsen af Juli naaede Regnen ogsaa til Øerne, saaledes at der i de fleste Egne af Landet faldt meget rigelig Nedbør i Juli Maaned. Mest fik Jylland, hvor Regnmængden enkelte Steder naaede det dobbelte af Normalen, og for Landet som Helhed kom der i denne Maaned omtrent 70 pCt. mere Nedbør end normalt.

Regnen gjorde Underværker, ikke alene i Græs- og Roemarker, men ogsaa i Kornmarkerne, hvor navnlig den sidst saaede Vaarsæd i forbavsende Grad tog Nytte af den. Ikke alene for Straaet, men navnlig for Kærneudviklingen fik den Betydning, og hvad der i særlig Grad bidrog hertil var den gode Fordeling af Nedbøren over hele Maaneden, hvilket i Forbindelse med den lave Temperatur — Maanedens Gennemsnit var omtrent 1 ° C. under Normalen — bidrog til en langsom Modning og dermed følgende god Kærneudvikling. Der var dog næppe mange, der under Høsten, som faldt meget sent, takserede de lidet fyldende Kornafgrøder til en Middelhøst. Indberetningerne til Det statistiske Departement fra Konsulenter og andre sagkyndige lyder endnu den 4de August for alle Kornarters Vedkommende med Undtagelse af Hveden paa under Middelhøst, og for Jyllands Vedkommende blev denne heller ikke naaet, medens Øerne derimod gennemgaaende gav over Middelhøst; Foderroer og Kartofler gav ogsaa et godt Udbytte, hvorimod Udbyttet af Sukkerroer af Halm og Hø overalt var betydelig under Middel, og Græsningsarealerne naaede gennemgaaende heller ikke Normalafgrøde.

---

*) I Gjelleruplund Enge ved Herning maaltes Natten mellem d. 22. og 23. Juni en Temperatur af ÷ 12.7 ° C. i 10 cm Højde over Jordoverfladen.

Beregnet i »Afgrøde-Enheder« *) viser Høstaaret 1915 for de vigtigste Afgrøder et væsentligt Merudbytte sammenlignet med 1914 og en jævn god Middelhøst sammenlignet med de 5 foregaaende Aar.

Tab. 1. Høstudbytte i Mill. Afgrøde-Enheder.

	Kærne	Halm	Hø	Rodfrugt	ialt
1915	2.30	0.57	0.46	2.01	**5.34**
1914	1.95	0.55	0.65	1.64	**4.79**
1909—13	2.29	0.70	0.72	1.68	**5.39**
Forholdstal for 1915					
naar 1914 sættes = 100	118	104	71	123	**112**
— 1009—13 sættes = 100	100	81	64	119	**99**

Som det fremgaar af Tab. 1 er det navnlig Rodfrugtafgrøderne, der i 1915 bringer det samlede Høstudbytte i Vejret, medens Hø og Halm drager til den anden Side, og Kærneudbyttet paa det allernærmeste svarer til et Normaludbytte.

Taget under eet naas altsaa omtrent samme Udbytte som for Femaaret 1909—13, men det skal bemærkes, at dette Femaar staar usædvanlig højt paa Grund af to særlig gode Høstaar — 1912 og 1913 — og ingen egentlig daarlige. Tages de 5 sidste Aar før 1915, nemlig 1910—14, viser disse et lidt mindre Gennemsnitsudbytte for den samlede Høst end 1915, nemlig 5.31 Mill. Afgrøde-Enheder imod 5.34 i 1915. Tages samtlige Aar fra 1875—

*) Ved en Afgrøde-Enhed forstaas i den officielle Høststatistik 1000 kg Korn, og de andre Afgrøders Mængdeudbytte omsættes i Afgrøde-Enheder ved en Beregningsmaade, der nærmest er baseret paa Kendskabet til Afgrødernes indbyrdes Foderværdi; 1000 kg Tørstof i Roer og Kartofler regnes saaledes = 1 Afgrøde-Enhed og for Hø og Halm regnes henholdsvis 2500 og 5000 kg = 1 Afgrøde-Enhed. For Sukkerroer og Cikorie er Handelsprisen brugt som Gennemgangsled ved Omregningen, idet denne er sat i Relation til Gennemsnitskapitelstaksten for Aarene 1909—13.

1915, stiller Forholdet sig for de 3 Hovedgrupper af Afgrøder som anført i Tab. 2:

Tab. 2. Høstudbytte i Mill. Afgrøde-Enheder 1875—1915.

	Kornafgr. (Kærne + Halm)	Roer og Kartofler	Hø	Ialt
1875—79	2.20	0.18	0.45	2.83
1880—84	2.40	0.23	0.52	3.15
1885—89	2.43	0.38	0.57	3.48
1890—94	2.53	0 48	0.62	3.63
1895—99	2.56	0.65	0.71	3.92
1900—04	2.64	0.97	0.64	4.25
1905—09	2.77	1.41	0.77	4.95
1910—14	2.89	1.71	0.70	5.31
1915	2.87	2.01	0.46	5.34
Stigning i pCt. fra 1875—79 —1910—14	31.4	850.0	55.5	87.6

Stigningen i 40 Aar andrager altsaa ca. 88 pCt. Lægges hertil Stigningen i Udbyttet af Græsnings- og Grønfoderarealer, som imidlertid ikke lader sig direkte beregne, kommer vi til det Resultat, at Danmarks Høstudbytte i den nævnte Aarrække sandsynligvis er meget nær fordoblet.

Den stærke Stigning skyldes dels en Udvidelse af det dyrkede Areal med 16—17 pCt., dels en Fremgang i Foldudbytte paa 30—40 pCt. og dels en Ændring i Driftsformen, idet navnlig Rodfrugtarealet er stærkt forøget (fra 2 til ca. 15 pCt. af Agermarken) og Brakmarken i væsentlig Grad indskrænket, hvilket tilsammen bevirker en stærk forøget Produktion.

Vender vi os paany til Høsten i 1915, viser det sig, at denne langt fra har været lige god i Landets forskellige Egne. Beregnet i Forhold til Gennemsnittet for Aarene 1909—13 stiller de enkelte Amter sig i Følge Opgørelse af Det statistiske Departement saaledes:

Tab. 3. Forholdstal for Høstudbyttet i 1915, naar Aarene 1909—13 sættes = 100.

Sorø	Amt	112	Thisted	Amt	100
Holbæk	—	108	Vejle	—	98
Præsto	—	108	Viborg	—	96
Svendborg	—	106	Randers	—	95
Københavns	—	106	Aarhus	—	94
Odense	—	105	Hjørring	—	83
Frederiksborg	—	105	Aalborg	—	93
Maribo	—	103	Ringkøbing	—	93
Ribe	—	101	Bornholms	—	89

Som det fremgaar af disse Tal, har samtlige Amter paa Øerne med Undtagelse af Bornholm haft over Middelhøst, medens kun to jyske Amter, Ribe og Thisted, har naaet denne. Naar Jylland gennemgaaende har givet saa forholdsvis daarligt et Resultat, skyldes det vistnok i særlig Grad Nedbørens Fordeling i Maj Maaned, da der paa Øerne flere Steder kom ganske godt med Regn, medens store Dele af Jylland, navnlig Nordjylland, næsten ingen Regn fik. Til Gengæld fik Jylland mere i Juni Maaned; men i mange Tilfælde er Regnen sikkert kommet for sent til at gøre fuld Nytte. Dertil kom Frostskaden i Juni Maaned, som for to Hovedafgrøders Vedkommende (Rug og Kartofler) har spillet en større Rolle i Jylland end paa Øerne. I den jyske Planteavlsberetning for 1915 findes en interessant Undersøgelse over Frostskadens Størrelse paa Kartofler Natten mellem den 22. og 23. Juni 1915. Den viser, at Skaden har været størst i Midtjylland, medens Nordjylland og Kystegnene som Regel intet har lidt. Ogsaa for Rugens Vedkommende menes, efter Udtalelser fra forskellig Side, Frostskade at have udøvet en ikke ringe Indflydelse paa Foldudbyttet i 1915.

For Bornholms Vedkommende maa det daarlige Høstudbytte forudsættes i Hovedsagen at skyldes den eksceptionelt ringe Nedbør i April, Maj og Juni Maaned, da Øen kun fik ca. $^2/_5$ af den normale Regnmængde.

Med Hensyn til det absolutte Udbytte pr. Arealenhed kommer de enkelte Amter selvfølgelig i en noget anden Rækkefølge; men ogsaa her frembyder Aaret betydelige Afvigelser fra det normale. Det statistiske Departement angiver følgende Tal:

Tab. 4. Antal Afgrøde-Enheder pr. ha i Gennemsnit for Kærne, Rodfrugt, Hø og Halm.

		1915	1909-13			1915	1909-13
Svendborg	Amt	3.55	3.36	Aarhus	Amt	2.74	2.92
Sorø	—	3.46	3.10	Bornholms	—	2.73	3.06
Holbæk	—	3.44	3.18	Vejle	—	2.71	2.77
Maribo	—	3.41	3.30	Randers	—	2.62	2.75
Odense	—	3.41	3.26	Viborg	—	2.28	2.38
Præstø	—	3.27	3.03	Hjørring	—	2.14	2.31
Københavns	—	3.20	3.03	Aalborg	—	2.13	2.28
Frederiksborg	—	2.96	2.82	Ribe	—	2.09	2.05
Thisted	—	2.75	2.76	Ringkøbing	—	2.06	2.21
					Hele Landet	2.73	2.74

Svendborg, Maribo og Odense Amter plejer sædvanlig at staa øverst paa Listen, men i 1915 er de sjællandske Amter rykket betydelig op, medens Maribo og Odense Amt er kommet lidt ned paa Grund af den mindre gode Sukkerroeavl.

Hvad iøvrigt de enkelte Afgrøder angaar, saa er Hveden den af Kornafgrøderne, som har givet det relativt bedste Udbytte, og da Hvedens Dyrkningsomraade jo for en væsentlig Grad falder sammen med Sukkerroernes, bøder dette en Del paa disses mangelfulde Udvikling. Iøvrigt har den stærke Forøgelse af Hvedearealet, som har fundet Sted i de senere Aar, bevirket, at Hvedens Dyrkningsomraade er blevet væsentlig udvidet, idet Forøgelsen af Hvedearealet er fremkommen mere ved en Indvinding af nyt Land end ved en Udvidelse af Arealet i de gamle Hvedeegne. Medens saaledes det samlede Hvedeareal blev forøget med ca. 12,500 ha fra 1912 til 1915, aftog Lolland-Falsters Hvedeareal samtidig med ca. 2000 ha. Det samlede Hvedeareal udgjorde i 1915

ca. 66,500 ha. Paa dette Areal blev der høstet en Afgrøde paa 216,500 t, hvilket er den største Hvedehøst, vi har haft siden 1875, og beregnet pr. ha svarer den til et Udbytte af ca. $32^1/_2$ Tdr. à 100 kg. Ogsaa hvad Foldudbyttet angaar er 1915 altsaa noget nær et Rekordaar for Hveden; kun 1913 viser et endnu gunstigere Resultat, nemlig 33 hkg pr. ha. Grunden til de store Hvedefold i de senere Aar maa sikkert for en væsentlig Del tilskrives den stedse stigende Udbredelse, som det nye Udvalg af Hvedeformerne fra Tystofte har faaet, og navnlig gælder dette om Tystofte Smaahvede II, der mange Steder i 1915 gav indtil 50 Tdr. og derover pr. ha, selv paa Jorder, som ikke kan anses for 1ste Klasses Hvedejord.

Medens Hveden saaledes maa anses for Aarets bedste Kornafgrøde, gælder lige det omvendte om

R u g e n. Ganske vist er Rughøsten i 1915 betydelig større end i 1914, der gav vor mindste Rughøst siden 1875, men i Forhold til Femaaret 1909—13 viser 1915 et betydeligt Mindreudbytte for Rug, nemlig 339,000 t imod 448,300 t, svarende til en Nedgang paa ca. 25 pCt.

Denne Nedgang skyldes dels en Formindskelse af Rugarealet, dels et forholdsvis daarligt Foldudbytte. Det samlede Rugareal udgjorde i 1912 245,785 ha, men i 1915 kun 210,917 ha, altsaa en Nedgang paa 35,000 ha, svarende til ca. 14 pCt. Denne Nedgangsbevægelse kan føres tilbage til 1896, men i det første Tiaar derefter var den forholdsvis mindre; først fra 1907 til 1912 blev Nedgangen betydelig, nemlig ca. 6000 ha aarlig, og fra 1912 til 1915 har den altsaa været ca. 12,000 ha pr. Aar. Vi er saaledes nu nede paa et Rugareal, som kun i meget gunstige Høstaar vil være i Stand til at skaffe os det nødvendige Brødkorn. Regner vi et Forbrug hertil af ca. 320,000 t + ca. 40,000 t til Saasæd og et lignende Kvantum til Afrensning, Spild og Svind, kommer vi til et samlet Forbrug af rundt regnet ca. 400,000 t, bortset fra Foderforbruget. Dette svarer med vort nuværende Rugareal til et Foldudbytte af ca. $10^1/_2$ Td. pr. Td. Ld.;

men Avlen i 1915 kan kun anslaas til knapt 9 Tdr. pr. Td. Ld. eller, nøjagtig begrundet, 16 hkg pr. ha.

Det mindre gode Foldudbytte i 1915 falder udelukkende paa Jylland; for Øernes Vedkommende er Udbyttet endog ca. 3 pCt. over Gennemsnittet for Aarene 1909—13, medens det for Halvøens Vedkommende ligger ca. 13 pCt. under dette Gennemsnit. Aarsagerne hertil var sikkert flere: dels en lovlig tynd Bestand fra Foraaret af, dels Frostskade under Blomstringen og enkelte Steder muligvis ogsaa lovlig megen Regn i Juli Maaned.

V a a r s æ d e n led selvfølgelig mere under Sommertørken end Vintersæden. For B y g g e t s Vedkommende gælder dette navnlig om 6rd. Byg og de tidlige Former af 2rd. Byg. Derimod gav Prenticebygget og andre sildige Bygsorter en god Middelhøst baade hvad Kvantitet og Kvalitet angaar.

Bygarealet, som i en længere Aarrække havde været i en uafbrudt Tilbagegang, viste i 1912 en lille Fremgang, som er fortsat i 1915 med ca. 20,000 ha. Denne Fremgang falder udelukkende paa 2rd. Byg, medens 6rd. Byg indtog omtrent samme Areal som i 1912. Den samlede Bygavl var i 1915 617,600 t, og da Arealet udgjorde ca. 260,459 ha, giver det gennemsnitligt Udbytte af ca. 23 hkg pr. ha. Da heri er medregnet saavel 6rd. Byg som tidlige Sorter af 2rd. Byg, der mange Steder foldede daarligt, er det indlysende, at de sildigere Former af 2rd. Byg, og navnlig Prenticebyg, har givet et væsentlig større Udbytte.

Forsøgene fra forskellige Egne af Landet peger da ogsaa tydeligt i denne Retning. Paa Sjælland gav saaledes 9 Forsøg et Merudbytte for Tystofte Prentice overfor Svaløf Gulbyg og Abed Binderbyg af henholdsvis 237 og 304 hkg Kærne pr. ha samt 603 og 798 hkg Halm. Paa Fyen var de tilsvarende Tal som Gennemsnit for 12 Forsøg henholdsvis 240 og 232 hkg Kærne samt 641 og 693 hkg Halm. Det var ikke sjældent at se angivet indtil 40 hkg

og derover for Prentice Byg i 1915, og det gode Udbytte skyldtes sikkert for en væsentlig Del den langsomme Modning, som for denne Bygsort gav en ganske fortrinlig Kærneudvikling.

Havre og Blandsæd led tilsyneladende mindre ved Sommertørken end Bygget, bl. a. maaske fordi disse Afgrøder gennemgaaende var lidt længere tilbage i Udvikling, da Regnen kom, saaledes at dennes Indflydelse blev større, i hvert Fald paa Straaudviklingen. Derimod synes Kærnen knapt i samme Grad at have draget Nytte af Vejrforholdene som hos Bygget, thi i Henhold til Statistiken har hverken Havre eler Blandsæd naaet Middeludbyttet for Aarene 1909—13, medens de dog har givet betydelig mere end i 1914.

Havrearealet blev formindsket med ca. 20,000 ha fra 1912 til 1915, medens Blandsædsarealet var omtrent uforandret. Regner vi med det samlede Areal under eet, faar vi for 1915 ca. 594,500 ha imod 608,700 ha i 1912. Kærneudbyttet paa dette Areal var i 1915 1,117,000 t, svarende til ca. 18,3 hkg pr. ha, altsaa betydelig lavere Foldudbytte end for Bygget; men selvfølgelig maa det erindres, at Bygget gennemgaaende dyrkes paa bedre Jord.

Ogsaa for Havren gælder det, at Høsten var forholdsvis langt ringere i Jylland end paa Øerne. Medens Hvid Havre for Øerne gav et Foldudbytte, der var ca. 10 pCt. højere end Gennemsnittet for 1909—13, saa var Forholdet omvendt for Jyllands Vedkommende, og noget lignende gælder om Blandsæden, omend i noget mindre Grad. Saaledes har altsaa begge de to Kornarter, som har den største Udbredelse i Jylland — Rugen og Havren — haft et særlig daarligt Aar netop for Jyllands Vedkommende, og dette forklarer, at medens det samlede Kærneudbytte plejer at fordele sig nogenlunde ligeligt paa Jylland og Øerne, saa var Forholdet i 1915 det, at Jylland maatte nøjes med de 45 pCt., medens Øerne fik 55 pCt.

Bælgsæden gav enkelte Steder et ganske godt

Udbytte, men som Helhed var Foldudbyttet dog ikke tilfredsstillende, og da Arealet tilmed paa Grund af Vanskelighederne ved at faa Saasæd blev stærkt formindsket (ca. 3000 ha imod 4000 ha i 1912), saa blev det samlede Udbytte kun lille, nemlig 5500 t imod 6000 t i 1914 og 8700 t i 1909—13.

K a r t o f l e r n e gav i 1915 et usædvanlig stort Udbytte. Saa langt tilbage, Statistiken gaar, har vi ikke haft større Kartoffelhøst. Mængdeudbyttet er i 1915 beregnet til 1,072,700 t, og det Aar, som kommer det nærmest, er 1913, hvis Udbytte er beregnet til 1,071,500 t. Det gode Udbytte i 1915 skyldes vel for en Del Arealets Udvidelse, men dog fortrinsvis det gode Foldudbytte. Det samlede Kartoffelareal angives i 1915 til 66,561 ha imod 61,141 ha i 1912. I Henhold hertil bliver Foldudbyttet, angivet i hkg pr. ha, for 1915 ca. 161, medens det for Aarene 1909—13 og 1905—09 var henholdsvis 134 og 114 hkg pr. ha. Kun i 1913 har vi et større Foldudbytte, nemlig 175 hkg pr. ha. Som sædvanlig er Foldudbyttet større i Jylland end paa Øerne; men Forskellen er ikke saa stor som den plejer at være, og Forklaringen hertil er muligvis den tidligere omtalte Frostskade i Juni Maaned. Iøvrigt var Vejret gunstigt for Kartoflernes Udvikling. Denne tørre Forsommer gjorde gennemgaaende ringe Fortræd og gavnede tilmed ved rimeligvis at forhale Angrebet af Kartoffelskimmel, saaledes at dette de fleste Steder var mere godartet end normalt. Regnen i Juli kom for Kartoflerne lige til Pas til at sikre en god Knoldudvikling, og Eftersommeren var ligeledes meget gunstig saavel for Væksten som for Arbejdet under Optagningen.

For F o d e r r o e r n e s Vedkommende var Vejrforholdene knapt saa gunstige. For det første var Tørken i Maj og Juni uheldig for Kaalroer og Turnips, der som nævnt blev angrebne stærkt af Jordlopper; for det andet var Temperaturen hele Sommeren lovlig lav for Runkelroerne, og Pjaskregn hist og her i Maj Maaned havde des-

uden foranlediget Skorpedannelse paa de lerede Jorder, saaledes at Spiringen der blev mindre tilfredsstillende. Kaalroer og Turnips drog imidlertid udmærket Nytte af Regnen, da den endelig kom, og de naaede gennemgaaende en god Middelhøst, medens Runkelroerne maatte nøjes med et Udbytte noget under Middelafgrøden for 1909—13. Dette var saa meget uheldigere, som Runkelroerne netop indtog et meget stort Areal i 1915. Udvidelsen fra 1912—15 repræsenterer endog ca. 50 pCt., medens Kaalroer og Turnips derimod er gaaet tilbage — en Udvikling, der for Kaalroerne var lige omvendt i det forudgaaende Femaar. Det noget lille Vægtudbytte af Runkelroer opvejes dog tildels af en god Tørstofprocent (ca. 13.0), saaledes at Foderværdien er forholdsvis god, og paa Grund af det store Areal — 123,286 ha — bliver Runkelrochøsten alligevel større end noget tidligere Aar, nemlig 6.3 Mill. t. Tilsammen gav Foderroerne et Udbytte af 13.4 Mill. t imod 12.0 Mill. t i 1909—13. Beregnet i Tørstof giver det for 1915 ca. 1.64 Mill. t eller ca. $^3/_5$ af Foderværdien i den samlede Kornhøst, Halmen iberegnet. Denne Foderværdi er produceret paa godt $^1/_4$ af det Areal, som Kornafgrøderne indtager, hvilket er et godt Vidnesbyrd om Roernes store Produktionsevne.

Sukkerroerne havde det i 1915 omtrent som Runkelroerne, kun at de led endnu mere under Kulden og Tørken end disse, og Udbyttet blev derfor langt fra tilfredsstillende. Statistiken opgiver 258 hkg pr. ha, medens 1914 gav 312 hkg, og Gennemsnitsudbyttet for 1909—13 var 300 hkg. Da Arealet tilmed var lidt mindre i 1915 end i 1912, blev det samlede Udbytte betydeligt under Gennemsnittet for de nærmest forudgaaende Aar. Heldigvis havde vi betydelige Restbeholdninger af Sukker fra den gode Høst i 1914, og da vi allerede i Septbr. 1915 fik Udførselsforbud, lykkedes det at tilfredsstille det hjemlige Forbrug, indtil den nye Høst i Efteraaret 1916 blev disponibel.

Af andre Handelsafgrøder skal anføres, at Ciko-

r i e gav omtrent Middeludbytte, medens F r ø a f g r ø d e r n e gennemgaaende kun gav en meget lille Høst. Dette gælder navnlig Græsfrøafgrøderne, som indtager langt det største Areal, og som led en Del af den vedholdende Midsommertørke samt enkelte Steder af Frostskade under Blomstringen. Dertil kom Vanskelighederne ved at fremskaffe tilstrækkelig Salpetergødning i rette Tid, hvilket sikkert i mange Tilfælde holdt Udbyttet nede. Roefrøafgrøderne var overordentlig stærkt varierende fra Sted til Sted; men gennemgaaende gav de et meget tarveligt Udbytte, der af Forsøgsleder *Helweg* i Tidsskrift for Planteavl (23. Bind 3. Hefte) angives til ca. $^2/_3$ af Normaludbytte for Runkelroer og Kaalroer samt $^3/_5$ for Turnips, medens Gulerødder har givet en god Middelafgrøde.

Den væsentligste Aarsag til det ringe Frøudbytte i 1915 var Sommertørken, der bl. a. bevirkede stærke Insektangreb paa Kaalroer og Turnips, medens Luseangrebet paa Runkelroer ikke var særlig ondartet. Derimod led Runkelroerne formentlig nok en Del ved Kulden, navnlig i Maj Maaned, men ogsaa senere, hvilket bl. a. havde til Følge, at Frøet fik en meget lav Spireevne, lavere end noget andet Aar siden 1902.

Heldigvis var Beholdningerne af Frø fra 1914 store, saaledes at der ikke i Foraaret 1916 har været nogen Vanskelighed ved Hjemmemarkedets Forsyning, og for Avlernes Vedkommende har de høje Frøpriser i nogen Grad bødet paa det lave Udbytte.

G r æ s m a r k e r n e gav ligeledes et tarveligt Udbytte i 1915. Dette gav sig for det første Udslag i et usædvanligt lille Høudbytte. Vi skal tilbage til Femaaret 1875—79 for at finde saa lave Tal. Beregnet efter Vægt udgjorde Høhøsten i 1915 0.60 Mill. t Agerhø og 0.55 Mill. t Enghø, tilsammen 1.15 Mill. t imod 1.62 Mill. t i 1914 og 1.81 Mill. t i Aarene 1909—13. Værst gik det ud over Agerhøet; medens dette under normale Forhold plejer at udgøre ca. $^3/_5$ af den samlede Høavl, udgjorde det i 1915 kun godt Halvdelen.

M. H. t. Græsningsudbyttet var dette for den største Del af Sommeren meget tarveligt; først efter Regnen i Juli kom der atter Liv i Græsmarkerne, og Udbyttet i Eftersommeren var gennemgaaende godt. I Henhold til den Beregningsmaade, som Det statistiske Departement siden 1911 har anvendt ved Opgørelsen af Græsnings- og Grønfoderarealernes Udbytte*), skulde dette i 1915 kunne anslaas til 744 Mill. Foder-Enheder imod ca. 750 Mill. for de 4 nærmest forudgaaende Aar. Naar Forskellen ikke er større, maa det formentlig skyldes, at der i 1915 er anvendt noget større Areal med Grønfoderafgrøder end normalt; men da Statistiken paa dette Omraade er noget usikker for 1915, lader Spørgsmaalet sig ikke afgøre med Sikkerhed.

Det vilde være af stor Interesse, om man med nogenlunde Sikkerhed kunde foretage en Værdiberegning af Høsten i 1915; men Opgaven er ret vanskelig. Som bekendt foretog Det statistiske Departement indtil 1914 en saadan Beregning for hvert Aars Høst paa Grundlag af Kapitelstaksten for Korn og den tidligere omtalte Omregning af de forskellige Afgrøder i Korn-Enheder eller Afgrøde-Enheder. Departementet har imidlertid anset denne Beregningsmaade for saa mangelfuld, at den for 1915 ganske er udeladt, og det skal indrømmes, at Kapitelstaksten efterhaanden er bleven et meget daarligt Grundlag for Høstens Værdiberegning, dels fordi den ingenlunde altid svarer til Aarets Handelspris, og dels fordi det kun er en meget ringe Del af den samlede Høst, der er Genstand for direkte Salg. Selv for Kornvarernes Vedkommende er det jo almindeligt i næsten alle mindre og middelstore Brug, at kun en ringe Del af Kornet sælges, me-

*) Gennem Kontrolforeningerne indsamles Oplysninger om det gennemsnitlige Forbrug af Græsnings- og Grønfoderenheder pr. Ko i Aarets Løb, og ved Reduktion af den samlede Kreaturstyrke til Køer beregnes Forbruget for hele Landet.

dens Resten fodres op, og for Grovfoderet er dette jo Tilfældet i endnu langt højere Grad.

Det vilde derfor være af stor Interesse, om man for den Del af Høsten, som ikke sælges direkte, kunde foretage Værdiberegningen paa Grundlag af den gennem Opfodringen opnaaede Pris; men hertil savner vi endnu et tilstrækkelig stort og paalideligt Materiale.

Imidlertid foreligger der dog trindt omkring en Del Regnskaber, som for 1915—16 viser en væsentlig højere Udnyttelsespris for Grovfoderet end normalt, navnlig for den Del deraf, som Ungkvæg og Fedekvæg har fortæret. Men ogsaa Malkekøerne, som er Landbrugets Hovedkunde, naar det gælder Afsætningen af Grovfoder, har betalt dette med en særdeles god Pris, og alt i alt tør det vistnok antages, at Grovfoderet g e n n e m s n i t l i g er udbragt til en Pris af ca. 15 Øre pr. Foderenhed, medens Prisen for de enkelte Arter af Grovfoder ikke lader sig angive.

For den Del af Kærnen, som er fodret op, vil det sikkert være berettiget at regne med mindst samme Pris, som der er betalt for Majsen, og denne Pris ligger fra Tiden fra 1ste August 1915 til 1ste August 1916 omkring 20 Kr. pr. 100 kg, hvilket tillige nogenlunde falder sammen med Maksimalprisen paa Rug og Hvede. For den Del af Vaarsæden, som har været Genstand for direkte Salg, har Prisen gennemgaaende været betydelig højere, navnlig for Havre, og det kan derfor næppe kaldes højt regnet, hvis man for den samlede Kornproduktion regner med en Gennemsnitspris af 20 Kr. pr. hkg eller 200 Kr. pr. t.

I Henhold til det tidligere meddelte udgjorde Kornhøsten i 1915 2.3 Mill. t., og med en Pris af 200 Kr. pr. t giver det 460 Mill. Kr.

Beregnes Foderroer, Hø, Halm, Græsning og Grønfoder i Foder-Enheder efter de tidligere nævnte Regler, faas for disse Afgrøder en samlet Produktion af 3414 Mill. Foder-Enheder, og sættes Prisen til 15 Øre, giver dette en Sum af ca. 512 Mill. Kr., som sammenlagt med de 460

Mill. giver ialt 972 Mill. Lægges hertil endvidere Værdien af Sukkerroer, Cikorie og Frøafgrøder, som lavt regnet kan sættes til 30 Mill., bliver det en rund Sum af ca. 1 Milliard.

Selvfølgelig maa der fra denne Sum trækkes et betydeligt Svind, navnlig for Halm og Roer, men alligevel bliver Høsten i 1915 sikkert langt den værdifuldeste Høst, som Danmark nogen Sinde har haft.

Af særlige Begivenheder paa Planteavlens Omraade i 1915 maa nævnes den Ændring, som er foretaget med Statens Forsøgsvirksomhed i Plantekultur, idet denne i Henhold til derom førte Forhandlinger mellem Ministeriet og de interesserede Organisationer er udvidet til fra 1ste April 1915 ogsaa at omfatte Forsøg vedrørende økonomisk Havebrug. I Overensstemmelse hermed er der i Henhold til Bevilling paa Finansloven 1915—16 oprettet to nye Statsforsøgstationer i Havebrug, nemlig en Hovedstation paa Blangstedgaard ved Odense og en Filialstation paa Spangsbjerg ved Esbjerg, samt truffet Forberedelser til en tredje Station, beliggende i Nordjylland. Som Forsøgsleder er antaget tidligere Konsulent i Havebrug for Ribe Amts vestre Landboforeninger, Landbrugskandidat *N. Esbjerg.*

Det er sikkert med Glæde, at alle, som interesserer sig for økonomisk Havebrug, ser den her nævnte Ordning af Havebrugets stationære Forsøgsvirksomhed gennemført. En fastere Organisation af Havebrugsforsøgene har længe været ønskelig, og at dette nu er sket i saa nær Tilknytning til Forsøgsvirksomheden paa Landbrugets Omraade, kan formentlig i flere Henseender blive af Betydning for den nye Virksomhed.

M. H. t. Tilskudet til Planteavlens Fremme uden for Statens Forsøgsvirksomhed er der i 1915 sket den Forandring, at Bevillingen hertil, som er kalkulatorisk, fremtidigt kan udnyttes ogsaa af Havebrugsorganisationerne,

ligesom det er første Aar, at der af denne Bevilling ordinært kan ydes Tilskud til Ansættelse af Konsulenter i Landbrugets Regnskabsføring. I Ministeriets Cirkulære af 28de Maj 1915 er der fastsat nærmere Regler for Anvendelsen af denne Bevilling, og som Tilsynsførende ved Anvendelsen er ansat Kontorchef ved Statens Forsøgsvirksomhed i Plantekultur, *H. C. Larsen.*

Fra Statens Forsøgsvirksomhed i Plantekultur foreligger der i 1915 — som sædvanlig — en Række værdifulde Beretninger og korte Meddelelser vedrørende Spørgsmaal, som har været Genstand for Forsøg og Undersøgelser i de senere Aar. Særlig bemærkelsesværdig er en omfattende Beretning af Forsøgsleder *E. Lindhard* om Dyrkningsforsøg med forskellige Frøblandinger til Agermark og en mindre Beretning om Forsøg med danske og fremmede Stammer af Kløver- og Græsarter. Endvidere Beretninger om Forsøg med forskellige Sorter af 2rd. og 6rd. Byg, Saatids- og Saamængdeforsøg med Hvede, Forsøg med tidlige Kartofler samt en Række forskellige Forsøg til Bekæmpelse af Plantesygdomme. Foruden disse og flere Beretninger, som alle findes optagne i 22. Bind af T i d s s k r i f t f o r P l a n t e a v l, indeholder dette Bind desuden en Række interessante Særafhandlinger, blandt hvilke navnlig kan fremhæves en fortrinlig Afhandling af cand. pharm. *J. Lind* om Berberisbusken og Berberisloven.

Ogsaa de provinsielle Planteavlsberetninger frembyder som sædvanlig meget af Interesse. Foruden de sædvanlige Opgaver har Planteavlsudvalgene flere Steder været inde paa nye Veje. Et Spørgsmaal, som i de senere Aar har været Genstand for stedse stigende Opmærksomhed, er Jordens Grundforbedring. I den jyske Planteavlsberetning for 1915 findes Meddelelse om interessante Undersøgelser vedrørende dette Spørgsmaal fra Aarhus- og Viborgegnen. Paa Fyen og Sjælland er lignende Undersøgelser i Gang, og i Forbindelse hermed kan nævnes Forsøg med forskellige Jordbearbejdnings-

metoder, navnlig med Henblik paa Rodukrudtets Bekæmpelse.

Et andet Spørgsmaal, som har lagt stærkt Beslag paa Opmærksomheden i de senere Aar, er Kogsaltspørgsmaalet, som i 1915 har været undersøgt i alle Egne af Landet og i endnu større Antal Forsøg end de nærmest foregaaende Aar, uden at dette Spørgsmaal dog endnu kan siges at være løst.

I de fire provinsielle Planteavlsberetninger er der i 1915 optaget en Fællesberetning om Forsøg med forskellige Kvælstofgødninger, og af Særberetninger kan i den jyske Planteavlsberetning nævnes Resultater af Undersøgelserne vedrørende Frostskade paa Kartofler den 23. Juni 1915, i den fyenske Beretning Resultater af Opbevaringsforsøg med Runkelroer og Sukkerroeaffald og i den sjællandske Beretning Resultater af Rotationsgødningsforsøg med Kunstgødning.

Af Personskifter indenfor Ledelsen af Landboforeningernes Planteavlsvirksomhed skal nævnes Prof. *Westermanns* Udtrædelse af det sjællandske Planteavlsudvalg, hvis Oprettelse han i 1897 havde foranlediget, og hvis Arbejde han som Formand med overlegen Dygtighed havde ledet igennem 18 Aar. Som hans Eftermand paa Formandspladsen er valgt Godsejer *H. Madsen*, Overberg.

Vejrforholdene i Landbrugsaaret 1915—16.

(Fra 1. Oktober 1915 til 30. September 1916.)

Af Afdelingschef *H. Hansen.*

Oktober 1915 var præget af de østlige Vinde, der paa næsten hver Dag i Maaneden herskede over Landet; Vindforholdene var dog i Reglen rolige og kun den 4. blæste det op til nordøstlig Storm paa Sjælland, Lolland-Falster og Bornholm. Fra den 1.—8. og den 22.—31. var Temperaturen under Normalen, men særlig kolde blev dog kun den 4. og den 25.—29. med Dagsmidler, der var ca. $4^1/_2$—$6^1/_2{}^0$ for lave. I Maanedens mellemste Tidøgn var Temperaturen over Normalen, men Afvigelsen fra denne var dog som oftest ringe, og kun Dagene den 12.—15. blev ca. 2—$2^1/_2{}^0$ for varme. Hele Maanedens Middeltemperatur blev gennemsnitlig $1{,}2^0$ lavere end normalt. Nattefrost forekom i Tidsrummet fra den 25.—31.; Frosten naaede de fleste Steder i Jylland indtil ca. 5—9^0, paa Øerne til ca. 3—6^0 og paa Bornholm til ca. 1—3^0. Middelluftrykket var meget højt, i København 767 mm, eller ca. $7^1/_2$ mm højere end normalt. Nedbøren var meget lille i hele Landet; over store Omraader af Jylland — især i Vest- og Midtjylland — og paa Størstedelen af Fyn og Sjælland faldt der mindre end 20 mm og paa adskillige Steder endog kun 5—10 mm; størst Nedbør, ca. 40—50 mm, fik Egnene mellem Limfjorden og Mariager Fjord, den nordlige Halvdel af Langeland,

Egnen omkring Fakse og den vestlige Del af Bornholm. I Sammenligning med Normalen havde Bornholm, Langeland og Aalborg Amt 40—55 pCt. og alle de øvrige Amter ca. 60—85 pCt. for lidt. I Gennemsnit for hele Landet faldt der 22 mm, eller ca. $^3/_{10}$ af den normale Nedbør; siden 1861 har Oktober 7 Gange haft en lignende meget lille Nedbør; i 1861 faldt der endog gennemsnitlig kun 8 mm, i 1908 11 mm. Nedbørsdagenes Antal var (i Oktober 1915) gennemsnitlig 10, temmelig jævnt fordelt over Maaneden, men paa de fleste faldt der kun meget smaa Nedbørsmængder; fra den 26.—28. faldt der mange Steder Sne, iøvrigt faldt Nedbøren som Regn.

November 1915 havde i sin første Halvdel overvejende sydvestlige og vestlige Vinde med mildt og regnfuldt Vejr, i sidste Halvdel Vinde overvejende omkring Nord med koldt Vejr og ringe Nedbør. Hele Maanedens Middeltemperatur blev ca. $1^1/_2{}^0$ lavere end normalt. Af de enkelte Dage blev kun den 13. særlig mild, medens den 25.—29. var meget kolde med Dagsmidler, der blev ca. $3^1/_2$—8^0 for lave. Frostdagenes Antal var gennemsnitlig 12. Frosten forekom væsentlig i Maanedens sidste Halvdel; den var temmelig streng fra den 26.—30. og især den 27. og 28., da den de fleste Steder i Jylland naaede indtil ca. 9—14^0, paa Fyn og Sjælland indtil ca. 7—12^0, paa Lolland-Falster indtil ca. 6—8^0 og paa Bornholm indtil ca. 5—11^0. Over større Omraader af Landet faldt der Regn paa næsten hver Dag i Maanedens første Halvdel; endvidere faldt der de sidste 6 Dage i Maaneden mange Steder Sne, men som oftest kun i smaa Mængder. Nedbørsmængden var ulige fordelt over Landet; store Strækninger i Vest- og Midtjylland samt den midterste Del af Fyn fik saaledes ca. 80—100 mm, medens

Stationerne paa Møen og Lolland-Falster gennemgaaende kun fik ca. 25—40 mm. I Sammenligning med Normalen havde Holbæk og Hjørring Amter ca. 5 pCt., Ribe og Thisted Amter ca. 25 pCt. og Resten af Jylland samt Fyn og Langeland 30—65 pCt. for meget, medens de øvrige sjællandske Amter, Maribo Amt og Bornholm havde ca. 10—30 pCt. for lidt.

December 1915 var gennemgaaende kold og meget nedbørsrig. De første 6 Dage i Maaneden samt i sidste Tidøgn blæste Vinden som Regel fra Retninger omkring Sydøst og Øst, medens Vinde fra vestlige Retninger var de hyppigst forekommende i det mellemliggende Tidsrum. Temperaturen var snart over, snart under Normalen uden længere milde eller kolde Perioder; særlig milde var kun den 7.—8. og den 11., der blev ca. $3^1/_2{}^0$ for milde; meget kolde var den 20.—23. med Dagsmidler, som blev mellem $5^1/_2$ og 9^0 for lave. Hele Maanedens Middeltemperatur var i Hjørring Amt ca. $2^1/_2$—3^0 for lav, i Thisted, Aalborg og Viborg Amter samt i den nordlige Del af Ringkøbing Amt ca. 1—2^0 og i de øvrige Dele af Jylland ca. $^1/_2$—$^3/_4{}^0$ for lav; paa Øerne blev den derimod de fleste Steder kun ca. $^1/_4$—$^1/_2{}^0$ lavere end normalt. Frostdagenes Antal var de fleste Steder i Jylland betydelig større end normalt, medens Øerne omtrent havde det normale Antal. Frosten var gennemgaaende strengest fra den 21.—25.; den naaede de fleste Steder i Jylland og paa Fyn indtil ca. 10—18^0, paa Sjælland og Lolland-Falster indtil ca. 10—15^0 og paa Bornholm indtil ca. 7—12^0. Over store Omraader af Landet faldt der Nedbør paa næsten hver Dag i Maanedens første Halvdel og sidste Tredjedel; den faldt snart som Regn, snart som Sne; særlig den 4.—5. og den 22.—25. faldt der mange Steder betydelige Snemængder. Nedbøren var ualmindelig

stor; i Gennemsnit for hele Landet faldt der 112 mm, hvilket er 2½ Gange den normale Nedbør; siden 1860 har December dog én Gang haft endnu større Nedbør, nemlig i 1868, da hele Landet gennemsnitlig fik 122 mm; i December 1912 var Nedbøren ligeledes meget stor (gennemsnitlig 101 mm). Af de enkelte Landsdele fik (i December 1915) Hjørring Amt den mindste Nedbør, der dog blev 48 pCt. større end normalt; alle de øvrige Amter havde mellem det dobbelte og tredobbelte af Normalen.

Januar 1916 fik — med meget hyppige sydvestlige og vestlige Vinde — en usædvanlig høj Middeltemperatur og meget stor Nedbør. Kun paa 3 Dage — den 14., 28. og 29. — var Temperaturen under Normalen, medens den paa de øvrige Dage som oftest var betydelig højere end normalt; særlig milde var den 1.—7. og den 16.—26. med Dagsmidler, der blev ca. 4—7° for høje. Hele Maanedens Middeltemperatur blev de fleste Steder 3½—4° højere end normalt. Frostdagenes Antal beløb sig gennemsnitlig kun til 9, medens det normale Antal er 22; Frosten forekom især den 9.—10., 13.—15. og de sidste 4 Dage i Maaneden; den naaede de fleste Steder til ca. 4—8°. Over større Omraader af Landet faldt der Nedbør paa næsten hver Dag fra den 1.—27.; Nedbøren faldt væsentlig som Regn; kun fra den 8.—15. var den adskillige Steder blandet med Sne. Nedbørsmængden var meget stor i hele Landet; Hjørring, Aalborg, Randers, Viborg, Thisted og Ringkøbing Amter fik saaledes ca. 70—95 pCt. for meget og de øvrige Amter endog mellem det dobbelte og tredobbelte af Normalen. Vindforholdene var ofte urolige; over store Strækninger af Landet herskede der saaledes Storm eller stormende Kuling den 1., 2., 3., 5., 6., 10., 11., 13., 15., 16., 22.

og 23. væsentlig fra Retninger mellem Sydvest og Nordvest; den 11. rasede Stormen mange Steder med orkanagtig Styrke.

Februar 1916 fik — med Vinde overvejende fra Horizontens sydlige Halvdel — en Middeltemperatur, der gennemsnitlig var ca. $^3/_4{}^0$ højere end normalt. Fra den 3.—18. var Temperaturen paa næsten hver Dag over Normalen; men særlig milde var kun den 5.—7. med Dagsmidler, som blev ca. $3^1/_2$—5^0 for høje; til Gengæld holdt Temperaturen sig som Regel 1—2^0 under Normalen fra den 19.—27. Frostdagenes Antal var gennemgaaende omkring det normale; i Jylland naaede Frosten de fleste Steder indtil ca. 4—8^0, paa Øerne indtil ca. 4—6^0. Over større Omraader af Landet faldt der Nedbør — hyppigst Sne — den 2.—3., 6.—9., 13.—18. og 25.—28. Nedbørsmængden var ca. 5—15 pCt. under Normalen i Maribo, Præstø, Sorø og Hjørring Amter, medens Frederiksborg, Odense, Ringkøbing og Thisted Amter fik ca. 20—30 pCt. og de øvrige Amter ca. 5—15 pCt. for meget. Den 16.—17. herskede en heftig Storm fra Retninger omkring Vest over Størstedelen af Landet; Stormen blæste flere Steder med orkanagtig Styrke.

Marts 1916 fik — med meget hyppige østlige Vinde — temmelig koldt Vejr og lille Nedbør. Hele Maanedens Middeltemperatur blev gennemsnitlig ca. $^3/_4{}^0$ lavere end normalt. Medens Temperaturen de 5 første Dage i Maaneden de fleste Steder var ca. $^1/_2$—1^0 for høj, var den i de efterfølgende 20 Dage næsten hver Dag under Normalen; særlig kolde blev den 22.—24., der gennemgaaende var ca. $3^1/_2$—6^0 for kolde; i Slutningen af Maaneden var Temperaturen i Nærheden af

Normalen, naar undtages den 31., som med sydvestlige Vinde blev ca. $3^1/_2{}^0$ mildere end normalt. Frostdagenes Antal var de fleste Steder i Jylland noget større, paa Øerne noget mindre end normalt. Frosten var gennemgaaende strengest fra den 22.—25., da den de fleste Steder i Jylland naaede indtil 8—12°, paa Fyn til ca. 4—6°, paa Sjælland til ca. 6—9° og paa Lolland-Falster til ca. $2^1/_2$—$3^1/_2{}^0$. Nedbøren var noget større end normalt paa Bornholm og i Aalborg, Randers og Aarhus Amter, hvor der faldt ca. 5—15 pCt. for meget, medens den var lille i de øvrige Dele af Landet; Thisted Amt fik saaledes 70 pCt. og de øvrige Amter ca. 25—50 pCt. for lidt. Nedbøren faldt hyppigst som Sne og paa det normale Antal Dage, fordelt over hele Maaneden, men som oftest kun i ringe Mængde. Solskin forekom meget sjældent i Maanedens to første Tidøgn; Solskinstimernes Antal naaede derfor kun op til ca. to Femtedele af det normale Antal.

April 1916 fik — med Vinde overvejende omkring Sydost — en Middeltemperatur, der gennemsnitlig var $1^1/_2{}^0$ højere end normalt. I Begyndelsen og Slutningen af Maaneden var Vejret meget mildt; Dagene fra den 1. til den 4. blev saaledes 3—$4^1/_2{}^0$ for milde, og Dagene fra den 24. til den 30. gennemgaaende ca. $3^1/_2$—6° mildere end normalt; i det mellemliggende Tidsrum, fra den 5.—23., var Temperaturen snart lidt over, snart lidt under Normalen uden særlig milde eller særlig kolde Dage. Nattefrost forekom de fleste Steder sjældent og paa adskillige Steder overhovedet ikke; de koldeste Stationer i det indre af Jylland havde dog Frost ca. 5—10 Gange. Frosten forekom især den 6. og den 16.—17.; i Jylland naaede den paa de koldeste Stationer indtil ca. 3—5°, paa Sjælland til ca. 2—3° og paa Fyn til ca. 1—2°. Over større Omraader af Landet

faldt der Regn fra den 11.—15. og den 17.—23., medens Vejret gennemgaaende var tørt fra den 1.—10. og den 24.—30. Antallet af Solskinstimer i hele Maaneden blev ca. 15 pCt. større end normalt; fra den 24.—30 havde næsten hver Dag 10—14 Timers Solskin. Regnmængden var ulige fordelt; den var størst i Holbæk og Sorø Amter, hvor der gennemgaaende faldt ca. 50—70 mm, og mindst — ca. 15-25 mm — paa Bornholm. I Forhold til Normalen fik Bornholm 37 pCt. og Viborg og Ringkøbing Amter ca. 10—20 pCt. for lidt; Ribe Amt havde den normale Nedbør, medens Holbæk, Sorø, Præstø og Maribo Amter havde ca. 50—80 pCt. og de øvrige Amter ca. 5—25 pCt. for meget. Torden forekom paa 11 Dage; Uvejrene havde stor Udbredelse i Jylland den 20. og 21., paa Lolland-Falster og Sjælland den 22. og 23.

Maj 1916. Den meget varme Periode i Slutningen af April fortsattes ind i Maj, hvis første 8 Dage fik en Middeltemperatur, der gennemsnitlig var 4,8° højere end normalt; særlig varme var Dagene fra den 5. til den 8. med Dagsmidler, som blev 5—10° for høje. I den øvrige Del af Maj — fra den 9. til den 31. — var Temperaturen som oftest under eller i Nærheden af Normalen; særlig varm var i dette Tidsrum kun den 27., særlig kølig kun den 12. Hele Maanedens Middeltemperatur blev gennemsnitlig $^1/_2$° højere end normalt. Nattefrost forekom et Par Gange — især Natten til den 2. og Natten til den 20. — paa de koldeste Stationer i Vendsyssel, Vest- og Midtjylland; paa Øerne forekom der kun Nattefrost en enkelt Gang i Begyndelsen af Maaneden paa et Par særlig kolde sjællandske Stationer. Over større Omraader faldt der Regn den 3., den 6.—15., den 23.—24. og den 26.—31. Regnmængden var ulige fordelt, men var iøvrigt stor i Største-

delen af Landet. Kobenhavns og Frederiksborg Amter fik ca. 5 pCt. for lidt; Bornholm havde den normale Nedbør, medens Holbæk, Sorø og Hjørring Amter fik ca. 5 pCt., Præstø og Randers Amter ca. 15 pCt. og alle de øvrige Amter ca. 45—80 pCt. for meget. Torden forekom paa 20 Dage; Uvejrene havde stor Udbredelse i Jylland den 6.—8. og den 28., paa Fyn den 3. og 28., paa Sjælland den 3., 4., 21. og 28., paa Lolland-Falster den 3. og paa Bornholm den 3. og 6. Solskinstimernes Antal blev omtrent normalt.

Juni 1916 var — med fremherskende sydvestlige og vestlige Vinde — usædvanlig kølig og meget nedbørsrig. Hele Maanedens Middeltemperatur blev ca. $2^1/_2{}^0$ lavere end Normalen; dog har Juni siden 1860 to Gange været endnu koldere end i Aar, nemlig i 1865 og 1869. Naar undtages nogle faa Dage, var Temperaturen i Aar som Regel under Normalen; særlig køligt var Tidsrummet fra den 7. til den 22. med Dagsmidler, der gennemsnitlig var ca. $3^1/_2{}^0$ for lave; den 11. og den 19.—21. blev endog $4^1/_2$—$5^1/_2{}^0$ for kolde; derimod forekom der i hele Maaneden kun én særlig varm Dag — den 24. —, der blev ca. $3^1/_2{}^0$ varmere end normalt. Over store Omraader af Landet faldt der Regn paa mange Dage, fordelt over hele Maaneden, men dog især i dennes første Halvdel og sidste Uge. Store Nedbørsmængder maaltes den 10. og 12. paa mange Steder i Jylland, den 11. paa Bornholm og i Østsjælland og den 28. i Størstedelen af Landet. Regnmængden i hele Maaneden var gennemgaaende meget stor; Bornholm, Hjørring og Thisted Amter fik endog det dobbelte af Normalen; Frederiksborg, Odense, Vejle, Ringkøbing og Aalborg Amter fik ca. 75—90 pCt., de øvrige sjællandske og jyske Amter ca. 40—55 pCt., Lolland-Falster 62 pCt. og Svendborg Amt 22 pCt. for

meget. Torden med stor Udbredelse over Landet forekom fra den 6.—9. og den 12.—13. Skydækket var betydelig større end normalt, medens Solskinstimernes Antal blev 15 pCt. for lille.

Juli 1916 havde Vinde overvejende fra Vest og Nordvest. I Maanedens to første Tidøgn var Vejret som Regel køligt og ustadigt, i sidste Tidøgn varmt og overvejende tørt med rigeligt Solskin. Særlig varme blev Dagene fra den 23. til den 28. med en Middeltemperatur, der var ca. 4° højere end normalt. Over store Omraader af Landet faldt der Regn den 1., 2. og 8. samt paa næsten hver Dag fra den 10. til den 18., medens der i sidste Tidøgn væsentlig kun faldt Regn den 23.—24. paa Sjælland, Lolland-Falster og Bornholm. Torden forekom paa 17 Dage; Uvejrene havde stor Udbredelse i Jylland den 1., paa Sjælland den 1., 11., 15. og 16. Regnmængden var ulige fordelt over Landet; i Egnene omkring Viborg og Grindsted faldt der saaledes over 100 mm og ved Svendborg og Horsens ca. 95 mm, medens der adskillige Steder i Vestjylland, Thy og Vendsyssel samt i Nord- og Nordvestsjælland kun faldt ca. 25—35 mm. I Sammenligning med Normalen fik Vejle og Viborg Amter 11 pCt. for meget; Bornholm og Fyn samt Sorø, Aarhus og Ribe Amter fik omtrent den normale Nedbør, medens Maribo, Præstø og Aalborg Amter havde ca. 15 pCt. og de øvrige Amter ca. 25—40 pCt. for lidt. Solskinstimernes Antal var gennemsnitlig 6 pCt. større end normalt.

August 1916 fik — med fremherskende vestlige og nordvestlige Vinde — en Middeltemperatur, der gennemsnitlig var ca. $^1/_2{}^0$ lavere end normalt. I Maa-

nedens første og sidste Tidøgn var Temperaturen som Regel noget under, i mellemste Tidøgn noget over Normalen, medens særlig kølige eller særlig varme Dage ikke forekom. Over store Strækninger af Landet faldt der Regn den 2; iøvrigt var Vejret tørt de første 12 Dage i Maaneden, naar undtages enkelte spredte Byger, der i Regelen kun gav ubetydelig Nedbør. I Resten af Maaneden — fra den 13. til den 31. — faldt der i Størstedelen af Landet Regn paa næsten hver Dag. Regnen faldt ofte som stærke Tordenbyger; Uvejrene havde stor Udbredelse i hele Landet den 2. og hver Dag fra den 15. til den 19. samt paa Øerne den 27. Nedbøren var meget ulige fordelt; i Jylland faldt der, naar undtages Vendsyssel, næsten overalt mere end 100 mm; store Strækninger af Halvøen fik mellem 125 og 150 mm og enkelte Steder (mellem Herning og Silkeborg) endog mere end 200 mm. Paa Sjælland var Nedbøren størst i Nordøstsjælland, hvor der de fleste Steder faldt mellem 125 og 175 mm — i den udtørrede Søborg Sø ved Gilleleje endog 217 mm —, medens Størstedelen af Midt- og Vestsjælland havde ca. 75—100 mm og store Dele af Præstø Amt mellem 50 og 75 mm; Størstedelen af Fyn, Falster og Bornholm havde ligeledes ca. 50—75 mm og Lolland ca. 75—100 mm. I Sammenligning med Normalen fik de fynske Amter ca. 10—25 pCt. for lidt, medens Bornholm, Maribo, Præstø, Sorø og Hjørring Amter havde ca. 5—10 pCt., Holbæk, Vejle, Ribe, Ringkøbing og Thisted Amter ca. 15—25 pCt. og de øvrige Amter ca. 45—85 pCt. for meget. Solskinstimernes Antal blev ca. 12 pCt. mindre end normalt. Over hele Landet rasede den 3. og 4. en stærk Storm fra Retninger omkring Nordvest; Stormen, der flere Steder blæste med orkanagtig Styrke og anrettede betydelige Ødelæggelser, skyldtes et lavt Lufttryk, som fra Nordhavet bevægede sig ind over Mellemskandinavien til den østlige Del af Østersøen.

September 1916 havde — med Vinde overvejende omkring Nordvest — køligt Vejr og lille Nedbør. I Maanedens første Tidøgn var Temperaturen som Regel lidt over Normalen, medens den i Resten af Maaneden til Gengæld var under Normalen paa næsten hver Dag; særlig kølige var Dagene den 15.—16., 19., 22. og 30. med Dagsmidler, som blev ca. 3—4½° for lave. Hele Maanedens Middeltemperatur blev gennemsnitlig 1° lavere end normalt. Nattefrost forekom et Par Gange — især Natten til den 17. og 22. — paa nogle af de kolde Stationer i det indre af Jylland; paa Øerne forekom kun Nattefrost (Natten til den 22.) paa et Par særlig kolde sjællandske Stationer. Over store Omraader af Landet faldt der Regn fra den 1.—5. og fra den 12.—20., medens Tidsrummet fra den 6.—11. og hele Maanedens sidste Tidøgn var tørt, naar undtages enkelte spredte Byger, der som Regel kun gav ubetydelig Nedbør. Regnmængden var i Størstedelen af Landet mellem 30—50 mm; i Vestjylland, Thy, den østlige Del af Hjørring og Aalborg Amter samt i det nordøstlige Sjælland faldt der dog de fleste Steder mellem 50 og 60 mm og paa Bornholm mellem 55 og 85 mm, medens der enkelte Steder i Sydsjælland, paa Møen og det sydlige Falster samt ved Storebælt kun faldt ca. 20—25 mm. I Sammenligning med Normalen fik Bornholm 35 pCt. for meget; Frederiksborg Amt havde den normale Nedbør, hvorimod Sorø, Randers, Aalborg og Hjørring Amter fik ca. 15—25 pCt. og de øvrige Amter ca. 30—50 pCt. for lidt. Over store Strækninger af Landet herskede der Storm den 13.—14. fra Retninger omkring Vestnordvest og den 18. fra sydlige og sydvestlige Retninger. Fra den 25.—27. laa der en tæt Taage over Størstedelen af Landet. Solskinstimernes Antal blev ca. 8 pCt. større end normalt.

Tabel 1. **Varmens Afvigelse fra Normalen.** (Celsius.)

	1915 Oktober	November	December	1916 Januar	Februar	Marts	April	Maj	Juni	Juli	August	September	Alle 12 Maaneder
Vestjylland	— 1.2	— 1.8	— 1.0	+ 3.9	+ 0.8	— 1.0	+ 1.6	+ 0.5	— 2.0	+ 0.2	— 0.3	— 0.9	— 0.1
Østjylland	— 1.2	— 1.4	— 0.8	+ 3.9	+ 0.7	— 1.1	+ 1.3	+ 0.4	— 2.4	— 0.3	— 0.7	— 1.4	— 0.2
Fyn	— 1.3	— 1.3	— 0.5	+ 3.4	+ 0.6	— 0.7	+ 1.5	+ 0.4	— 2.3	— 0.3	— 0.2	— 1.1	— 0.2
Sjælland	— 1.4	— 1.2	— 0.2	+ 3.7	+ 0.8	— 0.4	+ 1.2	+ 0.6	— 2.3	— 0.3	— 0.4	— 1.3	— 0.1
Lolland-Falster	— 1.2	— 1.3	— 0.1	+ 3.8	+ 0.9	— 0.2	+ 1.3	+ 0.5	— 2.5	— 0.8	— 0.5	— 1.0	— 0.1
Danmark	— 1.2	— 1.4	— 0.5	+ **3.7**	+ 0.8	— 0.7	+ 1.4	+ 0.5	— **2.3**	— 0.3	— 0.4	— 1.1	— 0.1
Bornholm	— 1.1	— 0.9	— 0.2	+ 2.3	+ 0.9	+ 0.3	+ 1.5	+ 0.7	— 2.1	— 1.0	— 0.7	— 1.3	— 0.1

I hosstaaende Tabeller er der i Tabel 1 for hver Maaned i Landbrugsaaret 1915—16 opført Varmeafvigelsen fra Normalen, saavel for de 5 Grupper, hvori Landet sædvanlig inddeles i klimatisk Henseende, som for hele Landet samt for Bornholm, hvis Temperaturforhold ofte er afvigende fra de øvrige Landsdeles. Som Tabellen viser, var Efteraaret koldt, Januar derimod usædvanlig mild; April var mild, Juni usædvanlig kølig og de øvrige Sommermaaneder temmelig kølige. Af egentlige Sommerdage ɔ: Dage, paa hvilke Maksimumstemperaturen er naaet op til 25°, forekom ved Landbohøjskolen i hele Sommeren kun 7 (alle i Juli), medens det normale Antal er 15; Sommeren 1914 havde 34 Sommerdage. Af længere sammenhængende Varmeperioder (paa mindst 10 Dage) forekom der i Landbrugsaaret 5, nemlig: 1) den 9.—21. Oktober, ialt 13 Dage, der gennemsnitlig var 1.1° for milde, 2) den 26. Decbr.—13. Januar, ialt 19 Dage, som gennemsnitlig blev 3.2° for milde, — alle Dagene fra den 1.—8. Januar var endog 4—6° for milde —, 3) den 15.—27. Januar, ialt 13 Dage, der gennemsnitlig var 4.7° for milde (den 22. endog 7° mildere end normalt), 4) den 23. April—8. Maj, ialt 16 Dage, der ligeledes gennemsnitlig var 4.7° mildere end normalt (den 5. Maj blev næsten 10° for varm), og 5) den 21.—30. Juli, ialt 10 Dage, der gennemsnitlig blev 2.9° for varme. Af Kuldeperioder (paa mindst 10 Dage) forekom i hele Landbrugsaaret 5, af hvilke de fire indtraf i Maanederne fra Juni til September, nemlig: 1) den 22. Oktober—2. November, ialt 12 Dage, der gennemsnitlig var 3.2° for kolde, 2) den 2.—22. Juni, ialt 21 Dage, der gennemsnitlig blev 3° for kolde — den 11. og 20. var endog $5^1/_2$° for kolde —, 3) den 11.—20. Juli, ialt 10 Dage, gennemsnitlig 1.8° for kolde, 4) den 1.—11. August, ialt 11 Dage, gennemsnitlig 1° for kolde, og

Tabel 2.

	Frostdage		Nedbørsdage		Taagedage		Fugtighedsgrad i pCt.		Skydække (0—10)	
	1915—16	Normal	1915—16	Normal	1915—16	Normal	1915—16	Normal	1915—16	Normal
Oktober 1915	5	3	**10**	17	**3**	6	85	86	**7.6**	6.5
November	12	10	14	14	**3**	9	86	89	7.0	7.1
December	20	18	**22**	15	12	11	90	91	8.0	7.6
Januar 1916	**9**	22	**20**	13	**8**	13	89	91	7.4	7.2
Februar	22	21	12	12	**6**	11	88	90	7.4	7.0
Marts	18	19	12	13	11	11	89	87	**8.4**	6.3
April	**2**	7	10	11	6	7	81	80	5.4	5.7
Maj	»	1	14	11	2	4	76	75	**6.1**	5.1
Juni	»	»	**17**	10	1	3	78	75	**6.9**	4.9
Juli	»	»	12	13	2	3	79	77	5.7	5.5
August	»	»	15	15	3	3	83	80	**6.9**	5.5
September	»	»	11	14	4	4	82	84	5.3	5.3
Alle 12 Maaneder	88	101	169	158	61	85	84	84	6.8	6.1

Tabel 3. **Nedbør.** (Millimeter.)

	1915 Oktober	November	December	1916 Januar	Februar	Marts	April	Maj	Juni	Juli	August	September	Alle 12 Maaneder
Hjørring .. Amt	23	52	71	68	27	26	40	43	89	44	86	47	616
Thisted .... »	15	79	132	86	52	13	40	78	80	43	109	49	776
Ringkøbing. »	13	82	122	95	44	20	34	71	87	50	112	47	777
Ribe ..... »	12	75	123	96	39	23	40	73	77	76	113	44	791
Viborg .... Amt	16	67	117	75	36	23	29	77	70	77	123	40	750
Aalborg .... »	34	66	110	70	35	39	44	67	73	54	123	48	763
Randers.... »	26	66	114	65	33	40	43	46	64	49	135	43	724
Aarhus .... »	22	82	121	81	36	41	41	62	78	72	132	39	807
Vejle ..... »	20	71	122	93	41	34	43	69	85	79	106	35	798
Samsø.....	24	64	94	68	31	22	34	48	65	48	98	36	632
Odense.... Amt	18	73	105	78	41	26	39	59	80	62	73	30	684
Svendborg.. »	19	75	123	95	37	20	38	63	60	68	61	31	690
Langeland	41	55	131	85	31	23	47	58	48	72	65	24	680
Holbæk ... Amt	15	44	87	73	28	16	50	35	61	42	90	42	583
Sorø..... »	16	44	105	81	26	20	57	39	69	59	74	33	623
Frederiksborg»	15	38	98	77	34	24	36	33	85	44	143	54	681
Københavns »	16	38	100	81	32	26	43	35	75	48	125	38	657
Præstø .... »	28	37	106	89	27	25	50	45	69	55	76	34	641
Maribo.... Amt	28	34	118	83	29	25	50	63	76	59	75	30	670
Vestjylland	16	72	112	86	41	21	39	66	83	53	105	47	741
Ostjylland	24	70	117	77	36	35	40	64	74	66	124	41	768
Fyn.....	26	67	113	82	35	23	40	57	63	63	74	30	673
Sjælland.....	18	40	99	80	29	22	47	37	72	50	102	40	636
Lolland-Falster.	28	34	118	83	29	25	50	63	76	59	75	30	670
Danmark 1915—16....	22	57	112	82	34	25	43	57	74	58	96	38	698
Norm. (32Aar)	75	50	47	40	32	39	34	41	46	67	79	59	609
Afv. i pCt. ..	**—71**	**+14**	**+138**	**+105**	+ 6	—36	+26	+39	**+61**	—13	+22	—36	+15
Bornholm	37	46	100	89	30	38	19	32	78	62	65	73	669

5) den 10.—26. Septbr., ialt 17 Dage, der gennemsnitlig blev 2° koldere end normalt.

Tabel 2 indeholder Antallet af Dage med Frost, med Nedbør og med Taage samt Luftens Fugtighedsgrad og Skydækket for hele Landet som Gennemsnit af Observationer fra ca. 30 Stationer, saavel i Landbrugsaaret 1915—16, som Normalen for 32 Aar (1874—1905). Tabellen viser, at Frostdagenes Antal var meget lille i Januar og April, medens det var lidt større end normalt i Maanederne Oktober—December. Nedbørsdagenes Antal var meget lille i Oktober og meget stort i December, Januar og Juni; i hele Landbrugsaaret blev Antallet 7 pCt. større end normalt. Taage forekom derimod som oftest sjældnere end normalt; hele Landbrugsaaret havde kun 72 pCt. af det normale Antal Taagedage. Skydækket var større end normalt i de fleste Maaneder og især i Oktober, Marts, Maj, Juni og August.

Tabel 3 viser Nedbørens Mængde i Millimeter for hvert Amt o. s. v. Hele Landbrugsaaret fik, naar hele Landet tages under ét, 15 pCt. mere Nedbør end normalt. Af de enkelte Landsdele havde Hjørring Amt den normale Nedbør, medens Svendborg Amt fik 6 pCt., Bornholm, Langeland og Samsø samt Frederiksborg, Aarhus, Randers, Viborg og Aalborg Amter 20—25 pCt. og alle de øvrige Amter ca. 10—15 pCt. mere end normalt. I de enkelte Maaneder var der, som tidligere omtalt, ofte store Afvigelser fra Normalen; Nedbøren var saaledes lille i Marts og September og meget lille i Oktober, medens den var stor i Juni og usædvanlig stor i December og Januar; i Maj var Nedbøren gennemgaaende rigelig i Jylland, paa Fyn og Lolland-Falster, medens den omtrent var normal paa Sjælland og Bornholm; i Juli var den under Normalen i Størstedelen af Landet; i August fik Midt- og Østjylland samt Nordøstsjælland meget rigelig Nedbør, medens Fyn fik noget mindre

Tabel 4. **Vindhyppighed for hele Landet.** (Procent.)

	N.	NO.	Ø.	SO.	S.	SV.	V.	NV.	Stille
Oktober 1915	5	19	**40**	21	5	2	2	2	4
November —	11	**16**	11	7	11	**16**	**16**	10	2
December —	7	8	15	**17**	13	**16**	10	10	4
Januar 1916	5	3	1	3	13	**28**	**32**	13	2
Februar —	5	8	17	14	**18**	**21**	11	4	2
Marts —	3	20	**35**	12	8	11	5	3	3
April —	5	4	11	**21**	13	13	15	11	7
Maj —	6	5	16	**20**	9	11	14	16	3
Juni —	5	6	8	11	14	**18**	**22**	12	4
Juli —	11	7	3	4	5	13	**28**	**23**	6
August —	9	7	5	10	6	11	**25**	**23**	4
September —	10	10	12	11	8	10	14	**18**	7
Alle 12 Maaneder	7	9	15	13	10	14	16	12	4
Normal (32 Aar)	6	9	11	12	10	16	19	13	4

end normalt. I hele Tidsrummet fra 1. April til 30. September havde Svendborg Amt 5 pCt. for lidt, hvorimod Bornholm, Frederiksborg, Aalborg, Viborg og Aarhus Amter havde 20—25 pCt. og de øvrige Amter fra 6 til 17 pCt. mere end normalt. I Aar forekom adskillige langvarige Regnperioder i Tidsrummet fra April—September incl.; de faldt væsentlig fra 11.—23. April, 6.—15. Maj, 23. Maj—2. Juli, 8.—18. Juli, 13. August—5. September og 12.—20. September. Længere Perioder med tørt eller overvejende tørt Vejr forekom væsentlig den 1.—10. April, 24. April—2. Maj, 19. Juli—12. August (paa Sjælland, Lolland-Falster og Bornholm dog fra 25. Juli—12. August) og 21.—30. September.

Tabel 4 angiver Vindhyppigheden i Procent i

Tabel 5. **Antal Timer med Solskin.**

	Tylstrup	Bovbjerg	Sollinge (Fyn)	Lyngby	København	Tystofte	Næsgaard (Falster)	Solvang (Bornholm)
Oktober 1915	67	67	42	71	57	71	65	77
November —	58	48	45	62	25	64	39	25
December —	27	20	13	20	9	25	14	21
Januar 1916	46	23	27	42	19	39	28	29
Februar —	52	60	48	37	26	60	58	33
Marts —	45	48	28	37	25	33	34	35
April —	166	178	182	206	169	212	197	199
Maj —	229	171	193	270	243	237	251	276
Juni —	235	163	184	239	200	231	218	203
Juli —	288	220	224	259	234	265	241	237
August —	182	121	144	170	145	191	193	180
September —	180	155	150	163	147	186	180	190
Alle 12 Maaneder	1575	1274	1280	1576	1299	1614	1518	1505
Normal for Aaret	—	1301	1363	—	1355	—	—	—
April—September incl. (1916)	1280	1008	1077	1307	1138	1322	1280	1285
Normal (April—Septbr.)	—	1041	1098	—	1114	—	—	—

de enkelte Maaneder og hele Landbrugsaaret; dette fik et Overskud paa 4 pCt. af østlige Vinde og et tilsvarende Underskud af sydvestlige og vestlige Vinde. I Oktober og Marts var Vinde fra Retninger omkring Øst betydelig hyppigere og vestlige Vinde betydelig sjældnere end normalt; i Januar var det modsatte Tilfældet. I April, Maj og Juni var Vinde fra Horizontens sydlige Halvdel, i Juli, August og September Vinde fra Horizontens nordlige Halvdel noget hyppigere end normalt.

Tabel 5 indeholder Solskinstimernes Antal for hver Maaned og hele Landbrugsaaret fra 8 Stationer, endvidere det samlede Antal Solskinstimer i Tidsrummet April—Septbr. tilligemed den tilsvarende Normal for de 3 Stationer, Bovbjerg, Søllinge og København. I Marts og Juni var Solskinstimernes Antal betydeligt under det normale, medens April havde rigelig Solskin.

Boganmeldelse.

John Sebelien: Læren om Gjødsel I. De saakaldte kunstige Gjødselsstoffer. 299 Sider. 52 Billeder. (Grøndal & Søns Forlag. Kristiania. 1916).

Bogen betegnes paa Titelbladet som 2. forøgede og omarbejdede Udgave, og i Virkeligheden ser man hurtigt ved Sammenligning med den i 1907 udkomne »Læren om de saakaldte kunstige Gødningsstoffer«, at Forøgelsen og Omarbejdelsen har været betydelig. Bogens Sidetal er forøget med 106, og denne store Forøgelse falder særlig paa Kvælstofgødningerne, hvis Sidetal er steget fra 35 til 99, medens Fosforsyregødningernes er steget fra 60 til 74 og Kaligødningernes fra 28 til 35. I Forordet fremhæver Forfatteren med Rette den kæmpemæssige Udvikling af den elektrotekniske Industris Anvendelse ved Fabrikation af Handelsgødning, og den i det sidste Decennium stærkt øgede Indsigt i Gødningsstoffernes Anvendelse og Virkning som betingende for en stærk Omarbejdelse, og desuden er der i denne Udgave medtaget nogle Handelsgødninger af organisk Natur, hvilket har medført en Forøgelse paa en Snes Sider.

Til Forklaring af Bogens Titel bebudes det i Forordet, at Husdyrgødning o. lign. vil blive behandlet i et særligt Værk.

Stoffets Ordning og Behandling er i det væsentlige den samme som i Bogens 1. Udgave, der er anmeldt af undertegnede i »Ugeskrift for Landmænd« 1907, og de samme Fortrin, som dér er fremhævede, kommer i forøget Grad den ny Udgave til Gode. Allerede den første Udgave betegnedes i nævnte Anmeldelse som den fuldstændigste samlede Beskrivelse af Handelsgødningerne, der eksisterede i de nordiske Lande, og i de forløbne 9 Aar er der ikke fremkommen nogen, som kan gøre den ny Udgave Rangen stridig.

Naar vi dernæst skal gaa over til nærmere at undersøge, hvori den ny Udgave adskiller sig fra den gamle, fæster Opmærksomheden sig først og fremmest ved Sproget, som her er norsk, medens første Udgave var affattet paa Dansk, med kun enkelte norske Ord indblandede. Ved Gennemsynet af de indledende Afsnit om Jordens Gødningsbehov, Gødskningens Nødvendighed, Jordens Udpining og Gødningsforsøg, finder man overalt Resultater af ny Forsøg og Undersøgelser anførte, saaledes af *Rindell, Mitscherlich* og *Kønig* m. fl. over Midler til Bestemmelse af Jordens Indhold af optagelig Plantenæring. Endvidere er anført Tabeller fra norske Forsøg og tyske Oversigter over de vigtigste Plantearters Indhold af Plantenæringsstoffer, Betragtninger over disse Tals Anvendelighed i Gødskningsøjemed, og i Forbindelse hermed er der i Korthed gjort Rede for *Whitneys* bekendte Hypotese om Planternes Afsondring af Giftstoffer og disses Indflydelse paa Vegetationen. Under Afsnittet om Gødningsforsøg har Forfatteren optaget en Fremstilling af *Mitscherlichs* Teori om de forskellige Produktionsfaktorers indbyrdes Virkning uden dog at tage bestemt Stilling dertil.

Efter disse indledende teoretiske Afsnit, der optager 37 Sider, følger Bogens Hovedafdeling, den specielle Del, der omfatter de enkelte Gødningsmidler og optager 262 Sider.

Under de udelukkende Kvælstofgødninger er tilkommen ny Betragtninger over Kvælstoffets Statik, en Oversigt over Produktion og Omsætning af Chilisalpeter, men navnlig er, som naturlig Følge af Sagens nationale Betydning og den overordentlig stærke Udvikling paa dette Omraade, Afsnittene om Fremstilling af Norgesalpeter og Calciumcyananid langt fyldigere behandlede i denne end i første Udgave og forsynede med adskillige ny, instruktive Billeder. Ogsaa Ammoniaksaltenes Beskrivelse er væsentlig udvidet, særlig ved Redegørelse for ny Metoder til deres Fremstilling.

Anvendelsen og Virkningen af Kvælstofgødninger er her behandlede i et samlet Afsnit, medens Beskrivelsen heraf i første Udgave var anført for hver Art Gødning umiddelbart efter Oversigten over dens Fremstilling og Egenskaber. Ogsaa her er meget nyt føjet til, særlig paa Grundlag af norske og svenske Forsøg.

Paa Fosforsyregødningernes Omraade har Udviklingen i de senere Aar jo langtfra været saa stor som paa Kvælstofgødningernes, navnlig hvad Fremstillingen angaar, og her er der derfor forholdsvis lidet nyt at notere, men Afsnittet om Thomasslagge er dog betydelig forøget, og de di-

vergerende Meninger om dette Gødningsmiddel kritisk vurderede. Under Behandlingen af Fosforsyregødningernes Anvendelse og Virkning skænkes der Thomasslagge og Raafosfater særlig Opmærksomhed, og hele dette Afsnit er udarbejdet fra Grunden af med Henblik paa de nyeste Forsøgsresultater fra forskellige Lande.

Foruden de enkelte Gødningsmidlers Virkninger til forskellige Plantearter og under vekslende Jordbundsforhold er der ogsaa gjort Rede for Resultaterne af nyere Undersøgelser over deres indbyrdes Paavirkning, og navnlig er her at fremhæve forskellige Kvælstofgødningers og Kalkers Indflydelse paa forskellige Fosfaters Virkning.

Ogsaa Afsnittet om Kaligødning er helt omarbejdet, idet der for Silikatmineraliernes Vedkommende er taget tilbørligt Hensyn til nyere, af *Hj. v. Feilitzen, Prianischnikoff* og andre udførte Forsøg med direkte Anvendelse deraf, ligesom ogsaa til de Bestræbelser, der i nyere Tid er gjort for ved Ophedning af kaliholdige Silikater sammen med Kalk og andre Stoffer at bringe Kaliet i letopløselig Form. Af Planteaske omtales særlig de ved Jodfabrikationen af Laminariaarter udvundne Affaldsprodukter, der anvendes i norsk Landbrug. Kaligødningernes Anvendelse er ogsaa behandlet udførligere i denne end i første Udgave, og særlig er her optaget Resultater af nyere svenske, norske og tyske Forsøg over de enkelte Kulturplanters Paavirkning af forskellige Kaligødninger.

Forholdsvis falder dog langt den største Udvidelse paa Afsnittet om Kalk, der er mer end dobbelt saa omfangsrigt her som i 1. Udgave. Forøgelsen omfatter først nogle grundlæggende Betragtninger over det for de forskellige Jordarter ønskelige Indhold af Kalk og Midlerne til Bestemmelse af Jordens »Kalktrang«, hvorunder særlig de fra dansk Side udførte Undersøgelser er dragne frem, men det anføres, at man ikke i Norge har kunnet benytte de samme Metoder, der har vist sig anvendelige i Danmark. Endvidere er anført Resultater af ny Forsøg vedrørende Kalkens Forbindelsesform, Finhedsgrad og Mængden, der bør anvendes under forskellige Forhold, samt Tabet af Kalk ved Udvaskning, og endelig behandles det ikke uvigtige Spørgsmaal om det ønskelige Forhold mellem Mængden af Kalk og Magnesia i Jorden.

Efter et mindre Afsnit om flersidig og blandet Gødning af uorganisk Natur følger et helt nyt om organiske Gødningsarter, hvorunder behandles Peruguano, Fiskeguano, Kødguano, Blodmel, Hornmel og Poudrette paa en efter disse

Gødningsmidlers Betydning instruktiv og fyldig Maade, og ligeledes nyt er et Afsnit med Titlen »Andre sorter af kunstig gjødsel«, hvorunder omtales Kulsyre, Manganforbindelser, radioaktive Stoffer og Knoldbakterier, unægtelig en noget heterogen Blanding.

Ligesom første Udgave afsluttes denne med en Vejledning vedrørende Handel og Kontrol med Handelsgødning, men disse Spørgsmaal er her behandlede meget udførligere, idet der bl. a. er gjort Rede for Spillerum i Indhold, Erstatningsberegning, Prøveudtagning, Indsendelse af Prøver, Analyseudgifter og Regler for Kontrol af udførte Analyser, alt med særligt Henblik paa norske Forhold, og endelig afsluttes Bogen med en kort Oversigt over Ordningen i Danmark og Sverige, samt over Prisbevægelsen for de vigtigste Plantenæringsstoffer.

Til Bogens Tekst er der ligesom i 1. Udgave knyttet en righoldig Litteraturfortegnelse, der, navnlig for Kvælstofgødningernes Vedkommende, er væsentlig forøget og ført op til nyeste Tid, dog er for et Par Bøger ikke den nyeste Udgave anført, og i Listen over grundlæggende Værker burde formentlig navnlig den franske Litteratur have været fyldigere repræsenteret. Billedstoffet er forøget meget betydeligt, og er i det hele interessant og instruktivt.

Den overordentlige Udvikling i Tilvirkning og Anvendelse af Handelsgødning, der er foregaaet i det sidste Decennium, har, som anført, sat dybe Spor i Landbruget, særlig i de Lande, hvor man med vaagen Opmærksomhed følger Resultaterne af herhen hørende videnskabelige Forsøg og Undersøgelser og søger at tilpasse deres Udnyttelse under vekslende ydre Forhold ved lokale Forsøg. Og spørges der nu, om den her foreliggende Bog giver en til nævnte Udvikling svarende Oversigt paa dette vigtige Omraade, maa Svaret ubetinget blive bekræftende, og Professor *Sebeliens* Bog kan derfor anbefales paa det Bedste som en fortræffelig Vejledning for alle, der ønsker paa ét Sted at finde paalidelig og grundig Oplysning om Handelsgødningers Tilvirkning og Anvendelse.

Vi bør derfor ogsaa fra dansk Side vide Forfatteren Tak for hans Arbejde, der, som allerede nævnt, indenfor sit Omraade indtager en første Rangs Plads i de nordiske Rigers Litteratur.

T. Westermann.

Udkomne Bøger.

Beretning om Fællesudvalget for Fjerkræavlens Yirksomhed i 1915—16. Udarbejdet ved Konsulent *W. A. Kock*. 44 Sider. (Københ.).

Statens Redskabsprøver. 9. Beretning. Enkeltprøver og Nyhedsprøver: Afsvampningsmaskine fra *Oluf Sørensen*, Københ. Supplerende Bemærkninger til toradet Radrenser fra *H. Jensen*, Dræby. Kunststenskværn fra *J. Øgendahl*, Faare. Centrifugal-Ajlepumpen »Minut« fra *J. Øgendahl*. Kartoffellægger fra *M. Andersen*, Godthaab St. Kombineret Blokhugger og Radrenser »Polak« fra *Bertel Sørensen*, Nim. 22 Sider. (Aug. Bangs Boghandel. Københ.).

Beretning om De samvirkende danske Landboforeningers Virksomhed i 1915—16. Udarbejdet af Sekretær *A. P. Jensen*. 125 Sider. (Københ.).

Mælkeribruget i Danmark. Beskrevet af Professor *Bernhard Bøggild*. Fjerde omarbejdede Udgave. 3. og 4. Levering. 320 Sider. (G. B. N. F. Københ.).

Andelsbevægelsen i Danmark. Udgivet af Andelsudvalget og udarbejdet af *H. Hertel*. 5. og 6. Hefte. (G. B. N. F. Københ.).

Mælkeri-Bakteriologi. Af Professor, Dr. phil. *Orla Jensen*. Anden forøgede Udgave. 144 Sider. (Det Schønbergske Forlag. Københ.).

Landbrugs-Bogføringens Fremme paa Skolen og i Livet, tillige Tekst til Landmandens Regnskabsbog. Af *S. C. A. Tuxen*. 68 Sider. (G. B. N. F. Københ.).

Arbejdsprøver med Rugemaskiner. 92. Beretning fra Forsøgslaboratoriet, udarbejdet af Forsøgsleder *E. Holm*. 63 Sider. (Aug. Bangs Bogh. Københ.).

Danske Mejerier. Illustreret Haandbog for Mejeribruget i Danmark. Redigeret af Konsulent *G. Ellbrecht* 13.—16. Hefte. (Selskabet til Udgivelse af nationale Haandbøger. Kobenh.).

Elektriciteten i Landbrugets Tjeneste. En let fattelig Fremstilling af Civilingeniør *J. Th. Arnfred.* 120 Sider. (G. B. N. F. Københ.).

Det forstlige Forsøgsvæsen i Danmark. Udgivet ved Den forstlige Forsøgskommission. Femte Binds 1. Hefte. (G. B. N. F. Københ.).

Stambog over Heste af jydsk Race. Hopper XV. og Hingste XXIII. Udarbejdet af Statskonsulent *J. Jensen,* udgivet af De samvirkende danske Landboforeningers Forretningsudvalg. (Aarhus).

Forsøg med Anvendelse af Sprøjtemidler mod Kartoffelskimmel i Aarene 1910—15. Ved *J. Lind.* 33 Sider. **Oversigt over Landbrugsplanternes Sygdomme i 1915.** Af *J. Lind, Sofie Rostrup* og *F. Kølpin Ravn.* 26 Sider. **Forsøg vedrørende Kløveraalens Smitteveje.** Ved *Karsten Iversen* og *Sofie Rostrup.* 18 Sider. — 104., 105. og 106. Beretning fra Statens Forsøgsvirksomhed i Plantekultur. (G. B. N. F. Københ.).

Kreaturholdet og Anvendelsen af det dyrkede Areal 1916. Udgivet af Det statistiske Departement. (Statistiske Meddelelser. 4. R. 53. Binds 1. Hefte). 84 Sider. (G. B. N. F. Københ.).

Mindre Meddelelser.

Bestyrelsesmøde og Generalforsamling i Det kgl. danske Landhusholdningsselskab, der oprindelig var fastsat til den 14. December, vil blive afholdt Tirsdagen den 12. December paa Grund af, at Afstemningen vedrørende Salget af de vestindiske Øer skal finde Sted den 14. December.

Land-Kreditlov i Amerika (The Federal Farm Loan Act of 1916). Fristaterne har for nylig vedtagei en Lov, hvis Hensigt er at gøre det muligt for Landmændene at faa Laan paa lang Tid mod Betaling af normale Renter.

Loven deler de Forenede Stater i 12 Distrikter med en Federal Landbank i hvert. Hver af disse Banker maa, for den begynder sin Virksomhed, have tegnet en Kapital af mindst 750.000 Dollars. Hvis denne Kapital ikke er skaffet til Veje 30 Dage efter Tegningens Begyndelse, tilskyder Finansministeriet det manglende Beløb.

Bankerne vil som Regel ikke laane direkte til Landmændene, men gennem saakaldte »National Farm Loan Associations«, der kan organiseres i et hvilket som helst Antal af 10 eller flere Farmere i Landbank-Distrikterne. Disse Foreninger skal have Stadfæstelse af det saakaldte »Farm Loan Board«, der er Hovedorganet for det hele System, og ingen Forening kan faa Stadfæstelse, før det godtgøres, at dens Medlemmer ønsker Laan til et Beløb af i alt mindst 20.000 Doll.

Laan gives kun til Køb af Land, Besætning, Redskaber og Gødning, til Opførelsen af Bygninger paa en Landejendom, til Afbetaling af visse Heftelser og til Grundforbedringer.

Laanet maa ikke være mindre end 100 Doll. eller større end 10.000 Doll. Renten vil ikke overstige 6 pCt. Adgangen til at faa et Laan er let og lige til.

Landbankerne har Ret til at udstede saakaldte »Farm Loan Bonds« og til at sælge dem i det aabne Marked.

Lovens Hensigt er særlig at støtte og ophjælpe det mindre Landbrug.